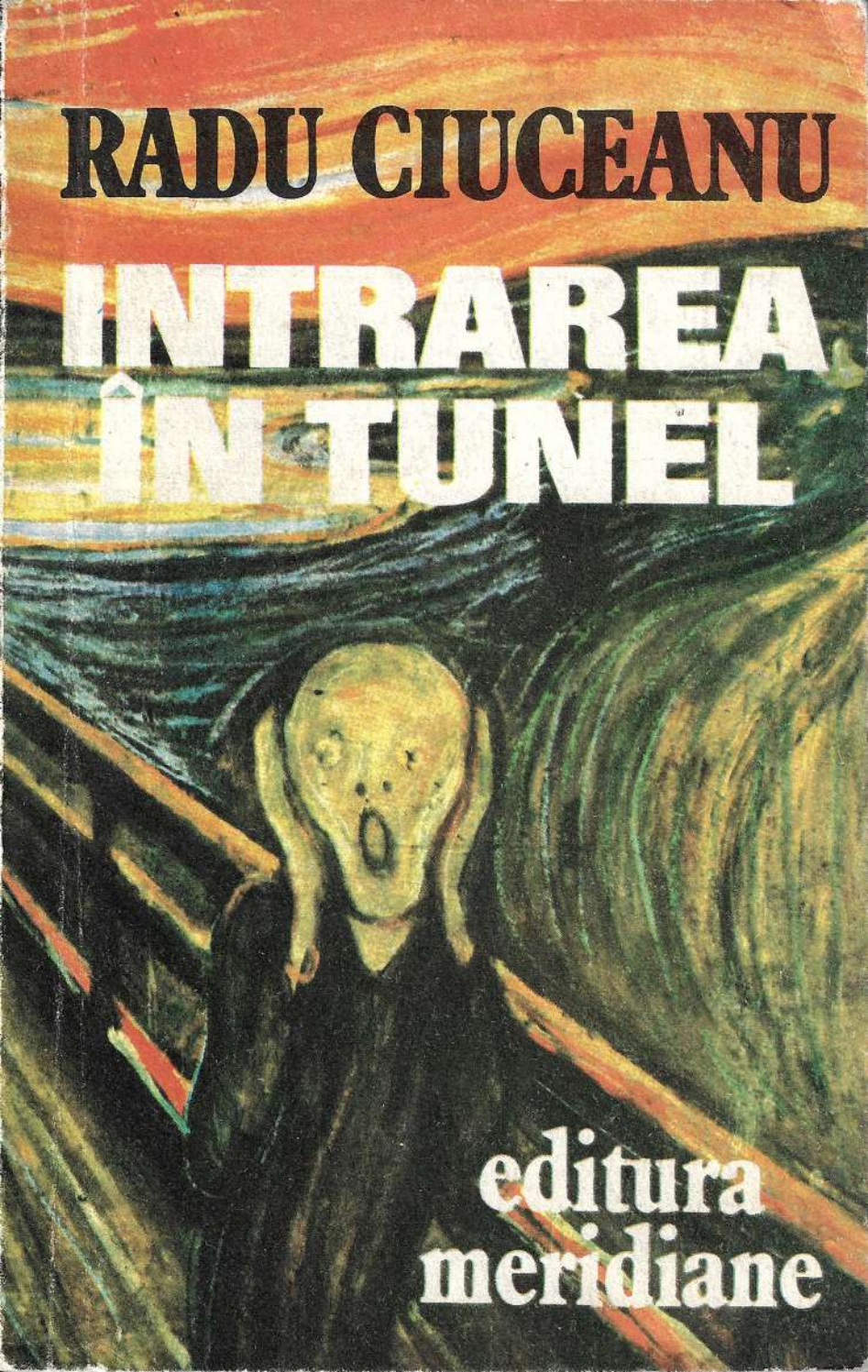

RADU CIUCEANU

**INTRAREA
IN TUNEL**

editura
meridiane

INTRAREA IN TUNEL

ria document • seria document • seria docum

RADU CIUCEANU s-a născut la Arad, în 1928.

Studiază la Colegiul Carol I, Craiova.

Student la Medicină. Intră în Mișcarea Națională de Rezistență (M.N.R.) în 1947.

Cooptat în conducerea Mișcării Naționale de Rezistență din Ottenia (M.N.R.O.). Condușă de gen. Ioan Carlaont, organizația lupta pentru eliberarea țării de sub ocupația sovietică. Primește misiunea de a forma nuclee subversive în mediile studențești din Craiova: face legătura cu grupurile paramilitare din munții Retezat și Valea Cernei, transportând armament, muniție și materiale de propagandă; stabilește, după dispozițiile Comitetului Militar M.N.R.O., platformele de desant și punctele de rezistență de pe Valea Oltului.

Arestat în septembrie 1948. Anchetat de Securitate, Procuratură și N.K.V.D.

Condamnat, în iunie 1949, la 15 ani temniță grea pentru "crimă de uneltire împotriva ordinii sociale".

Deținut în penitenciarele Craiova, Pitești, Jilava, Tîrgșor, Gherla, Aiud, Văcărești. Supus "reeducării" la Pitești, 1949-1950 și Gherla, 1950-1951. Torturat; supus regimului de izolare și înfometare.

Eliberat în 1963.

Nu primește drept de lucru și buletin de identitate pînă în 1965.

Muncitor necalificat, 1965-1966.

Studiază istoria la Universitatea București, 1966-1970.

Cercetător la Institutul de Arheologie din București, 1970-1975 și Muzeul de istorie și artă al Municipiului București, 1975-1989.

Săpături arheologice la Putna, Coșula, Mihăilești, Afumați, Ghica Tei, Pantelimon, Văcărești, Colțea ș.a.

Redactează, în clandestinitate, împreună cu Daniel Barbu și Octavian Roske, studiile "Condiția monumentului sub regimul comunist" și "Va supraviețui Bucureștiul pînă în 1984?", difuzate la Radio Europa Liberă în 1981 și 1985.

Membru fondator al *Asociației Foștilor Deținuți Politici din România* (A.F.D.P.R.), în ianuarie 1990.

Vicepreședinte A.F.D.P.R., februarie-octombrie 1990.

Membru în Biroul Executiv C.P.U.N., februarie-mai 1990.

Deputat P.N.L., după alegerile din 20 mai 1990.

Președintele *Comisiei parlamentare pentru cercetarea abuzurilor și pentru petiții*.

Semnatar al *Raportului privind evenimentele din 13-15 iunie 1990*, varianta B, reprezentînd punctul de vedere al partidelor de opoziție.

Inițiatorul primului film despre gulagul românesc, "Dentro il Gulag Romeno", realizat de Televiziunea elvețiană, în mai 1991.

Inițiatorul filmului-serial *Memorialul durerii*, realizat de Televiziunea română.

RADU CIUCEANU

Memorii I
**INTRAREA
IN
TUNEL**

Prefață și note de
OCTAVIAN ROSKE

EDITURA MERIDIANE
București - 1991

ISBN 973-33-0180-9

ISBN 973-33-0174-4

O PREFAȚĂ NEOBIȘNUITĂ

I. UN FESTIN PENTRU TOATĂ LUMEA

De obicei, o prefață începe printr-un exercițiu de captație. Pe un ton amabil, binevoitor ea ar trebui să vorbească despre calitățile cărții, despre amploarea subiectului și valabilitatea abordării, despre stilul curgător, clar, elegant, despre consistența mesajului și moralitatea tezei. În sfârșit, să îmbie cititorul, să-l momească, să-l tenteze cu bunătăți, deocamdată tănuite, ascunse sub ștergare, oricum, însă, prezente, prin arome pătrunzătoare. Veniți, iubiți cititori, veniți și înfruptați-vă din aceste bucate!

Pentru voi s-au ostenit, vreme îndelungată, autorul, și cei care i-au stat prin preajmă. Un festin la care orice străin poate veni, din cei înstăriți, dar și din cei nevoiași, copleșiți de vîrstă sau abia urcînd treptele vieții, pentru toate stările și vîrstele, ospățul e pregătit și bucatele stau întinse pe mese. Veniți, iubiți cititori, și bucurați-vă alături de noi, răsplata trudei și a iubirii nemărginite ne-o vom găsi doar în surîsul și mulțumirea voastră. Veniți, iubiți cititori!

E loc pentru toată lumea...

II. SALA CU ICOANE

- Aici, în această sală, după cum vedeți, am strîns cele mai importante mărturii privind continuitatea așezărilor românești în zona Carpaților Meridionali și a Podișului Transilvaniei. Se pot vedea foarte bine, și într-adevăr panoul se luminează, întîi, pe o salbă roșiatică, cu mici întreruperi,

nu toate becurile merg, apoi, stingîndu-se, apar în locul lor becurile verzulii, zgîriate și prăfuite, pîlpiind, semne ale civilizației geto-dacice, împrăștiate ca fanioanele pe hîrțile *statmajoriște*, în plin război. Mai departe...

Personajul care ne vorbește ocupă un loc important în urbe. Conduce *Muzeul*, are relații, e solicitat la *Primărie*, și cînd se pronunță cuvîntul *cultură*, aici, în acest oraș, nu se poate să nu te gîndești la el.

Scena aceasta e autentică și încerc s-o povestesc fără înflorituri. Ce legătură are ea cu ospățul, cu prefața, cu autorul și cu cartea pe care ar trebui acum s-o prezint se va vedea mai tîrziu.

• Am scos toate citatele, după cum vedeți, fiindcă, așa cum bănuieți, pînă acum nu am avut voie, nu exista sală să nu fie un citat din *tovarășu'*, aici intonația se arcuiește, sau de la ultimul congres, le primeam de la Secția de propagandă și trebuia să le punem undeva. Aveau, n-aveau legătură, ele trebuiau să apară.

Și parcurgînd împreună sălile *Muzeului*, urcînd de la parter la etaj, din paleolitic spre evul mediu, constatăm că lucrurile revin la normal, ba chiar, apropiindu-ne de epoca modernă, vedem că România n-a fost, așa cum învățăm noi la istorie, o biată țărișoară exploatată crunt, parazitată de financieri veroși, de moșieri huzuriți, de politicieni corupți, vîndută capitalului străin, trusturilor imperialiste. Descoperim evenimente știute, dar uitate, dosite, undeva în memorie, ca într-un depozit arctic, pe care, săpîndu-l, pe vreme bună, s-ar putea să-l găsești, la întoarcere, peste cîteva luni, cotropit de ghețuri, pierdut sub troiene. Așadar belșugul României de odinioară nu era o fantasmă, vitejia ostașilor noștri împotriva rușilor bolșevici, că despre cea împotriva osmanlıilor tot auzisem încă din școala primară, nu era o invenție, inteligența oamenilor politici nu era o mască pentru tertipuri malefice, ci o virtute pusă în slujba țării. Istoria avea un sens, o continuitate care, în nici un caz, nu dădea

socoteală principiului *luptei de clasă* sau altor rețete extrase din materialismul dialectic. Și mai aveam un motiv de bucurie: dispăruseră eroii partidului comunist, atât de numeroși în manuale, în muzee, prin filme și piese de teatru, eroii pozitivi atât de activi, productivi, încît, ca elevi, docili, inocenți și naivi cum eram, ne-am fi putut închipui că ei, titanii, demiurgii ținuseră pe umeri istoria României, în cele mai grele clipe și că, în absența lor, evenimentele ar fi încremenit, iar progresul ar fi stagnat. Sute de biografii, făcute, refăcute în laboratoare subterane. Revoluționari în eprubetă, inginerie genetică pe bandă. Aici pui o betelie puturoasă, dincolo îți iese un malacov somptuos; aici faci un manșon năpîrlit și puchinos, dincolo îți apare o zibelină imperială. Trucul se practică în serie, pe grupuri, pe mase de oameni, o mistificare industrializată. Într-un cîmp de flori artificiale, cele adevărate și-au pierdut pînă și mirosul.

Partidul comunist, la noi, pînă acolo se obrăznicise, că-și făcuse din Burebista, Mircea cel Bătrîn, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu și alții, adevărați precursori, toți pentru unu și unu pentru toți, și dacă n-ar fi fost ei, comuniștii, apoi degeaba ar fi existat și Burebista, și Mircea cel Bătrîn, și ceilalți, fiindcă, dacă nu apărea Partidul Comunist în România, dacă nu-și asuma Partidul Comunist înalta misiune istorică de a uni forțele întregului popor, poporul, cel român, de bunăseamă, n-ar fi depășit starea de înapoiere, n-ar fi devenit stăpîn deplin pe destinele sale, nu și-ar fi făurit viitorul liber, independent, obținînd realizări însemnate în ridicarea nivelului de trai, n-ar fi lichidat starea de înapoiere, n-ar fi pășit pe o nouă cale, ridicîndu-și bunăstarea materială și spirituală, întărind independența și suveranitatea României, așa că, s-o spunem ca s-o știe toată lumea, degeaba s-ar fi născut și Burebista, și Mircea cel Bătrîn, și ceilalți, căci dacă n-ar fi apărut Partidul Comunist în România, atunci cînd a apărut, nimic n-ar fi fost, doar întuneric și neființă.

Aceste gânduri, pășind prin *Muzeul* de care vă aminteam, le-am păstrat pentru mine, nu voiam să le rostesc, socotind că-i mai bine să nu tulbur bucuria personajului important ce ne călăuzea, arătându-ne, fericit, noile schimbări, noua față (alta) a istoriei noastre milenare, de la cucerirea romană la Marele Război, de la primele voievodate și cnezate la Bătălia de la Cotuș Donului.

- Este și Mareșalul?

- Da, bineînțeles, l-am pus aici, și aici. Iată, fotografia din septembrie '40 și extrasele din ziare.

- Și campania?

- Da, bineînțeles, și campania. Iată, aici, ordinul din 21 iunie și trupele noastre eliberând Basarabia... O parte din material îl aveam în depozit, era pregătit, dar nu aveam voie, știți care erau indicațiile. Acum sîntem confrunțați cu problema spațiului. Materialul documentar depășește cu mult posibilitățile noastre de expunere...

Ce simțămînt ciudat, să pășești pe coridoarele propriei istorii ca și cum ai vizita un templu maya sau o grădină din fabulosul Babilon. Reîntoarcerea acasă seamănă mai curînd cu un excurs exotic.

Brusc, banda sonoră se rupe. Un declic. Atît.-Apoi, un fișit. Prelung. Monoton. Interminabil. Filmul a luat-o razna. Personajele, în loc să pășească normal, dănuie, aleargă bezmetic, accelerat, într-o nebunie colectivă. Bătăia cu frișcă e un măcel general. Fără sunet. Apoi, ecranul gol, ca o eșarfă întinsă pe ochii unui rănit, ascunzînd nimicul, găvanele zbîrcite, orbirea.

- Aici am pus deocamdată icoane, cele mai frumoase icoane pe care le avem, cîteva au fost și premiate. Provin de la școlile celebre din Ardeal, cum este cea de la Nacula. Ele reprezintă o viziune, cum să spun, autentic populară, sufletul pur al poporului nostru, chintesența credinței sale și, după cum bine vedeți, exprimă ceea ce, zicem noi, s-ar putea numi trăsătura de bază, o calitate incontestabilă,

icoanele fiind, și acest fapt îl demonstrează criticii, specialiștii, o pledoarie convingătoare, afirmarea unei stări de spirit, a unei ontologii care, nu fiindcă eu sint ardelean și, deci, aş putea vorbi pro domo, ci fiindcă trecutul, așa cum se prezintă, constituie, bineînțeles, pentru noi toți o dovadă că trebuie să luăm aminte, fiindcă altfel... Și icoanele demonstrează, pe aceeași linie...

"Dar unde e continuarea?", întreabă cineva din spatele meu. "Adică ce-a urmat *după*", ar vrea să spună domnul din spatele meu. "*După* 1944", fiindcă ceea ce observam, toți vizitatorii și în simultan era că, după 23 august 1944, ne proiectam direct în *sufletul românesc*. Sala cu icoane, foarte lungă, dădea în altă sală, tot cu icoane, ce se continua în a treia și, pe urmă, în a patra, tot cu icoane, și tot așa, pînă la ieșire. Ce-a fost *după*? "Da, chiar, ce-a fost *după*", aş fi vrut să-l întreb și eu, într-o doară, deși n-aş fi vrut să-i tulbur satisfacția, mulțumirea de sine.

- Deocamdată aici am pus icoane. Pînă se vor mai limpezi lucrurile...

III. "ÎNTRE BANDIȚI"

Mă uit la chipurile hieratice prinse în pereti și nu știu de ce în minte îmi apare profesoara mea de istorie, *diriga*, femeie grijulie și mămoasă, temătoare, cu frica lui Dumnezeu, ascultînd poruncile Direcțiunii și mojiciile părinților cu poziție, ștabii care nu veneau la ședințe dar știau s-o bruftuluiască la telefon, așa, *pe neve*. Și ea, profesoara noastră ne ducea, duminica dimineată, cu clasa, organizat, la muzeu. Și noi veneam, îmbrăcați ca din cutie, ferchezuiți, tunși regulamentar, cu cămășuțe curate și pantofiori lăcuiți. Și cum ne foiam pe lîngă ea, *diriga* noastră, femeie blîndă, cu ochii mereu umbriți de o teamă indicibilă, teama de a nu fi prea severă, prea dojenitoare. Iar noi, neastîmpărați, voioși, era într-o duminică luminoasă, printr-un început de mai, călcăm în urma ei, fără griji și temeri.

Pe pereți, panouri, fotografii, grafice. Istoria României pe care la școală o învățam într-un fel și despre care acasă aflam, de la părinți sau de la prietenii părinților, când aveau ei chef, cu totul altceva, încît nu mai știam ce să credem, parcă am fi citit o carte scrisă cînd în alfabet latin, cînd în semne ebraice, ba de la stînga la dreapta, ba de la dreapta la stînga și, exersați în bruschetea schimbării, ne-am fi obișnuit cu instabilitatea, cu dialectica, singura odihnă mentală a unui om civilizat, adevărul, în stare pură, neexistînd, el fiind doar creat, prin *așezare față de*, prin *situare în*, *întru* sau *dintru*, *în spiritul ce se închide*, deschizîndu-se și viceversa. Iar panourile mari, fotografiile mărite, graficele uriașe, întinse pe pereți sau dublate de sticlă, ne vorbeau, dublînd vocea ghidului, explicații peste lămuriri și imagini peste replici.

Muncitorii venind în ajutorul țărănimii muncitoare. Repetiția nu zgîrie auzul. Fotografiile lucioase, întinse pe un carton 1/1, arătau scene de la țară. Aici, un țăran și cîțiva muncitori care meșteresc la un plug; dincolo, un tractor desfăcut în bucățele și oamenii adunați, ciopor, trebăluind cu spor. "Datorită muncii pline de abnegație a țărănimii muncitoare, a măsurilor luate de Partidul Comunist Român, de statul democrat-popular și ajutorului dat de clasa muncitoare, planul însămînțărilor a fost depășit cu 11 %".

Legătura cu masele. Alt panou. Uriaș. Titluri de ziare lipite în serie, în unghiuri diferite, descriind o figură fabuloasă, monstru marin, răpitor vorace, tîrîndu-și victimele pe fundul mării, în tăcerea nisipurilor nemișcate, mistuindu-le cu nesăț. În Ilfov, ziarul *Luptătorul*; la Timișoara, *Luptătorul Bănățean*; la Galați, *Dezrobirea*; la Oradea, *Drum Nou*; la Craiova, *Înainte*; la Constanța, *Cuget Liber*. Cu litere de-o șchioapă, un titlu ieșea din panou, ca o gheară încovoiată: *Scînteia*.

- Copii, să nu rămîneți în urmă, se aude vocea *dirigăi*, o voce umbrită de teamă, înăbușită, reținută, prea controlată, prea cenzurată.

Victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare din 1946. Nu e un panou, e un perete. Întreg. Și încă o jumătate pe lângă el.

- Numărul membrilor Partidului Comunist Român ajunge în această perioadă la..., zice ghidul, rămas, undeva, în spatele nostru, vechindu-ne, nu cumva să ne pierdem prin muzeu.

La cât să fi ajuns numărul membrilor de partid? Ar trebui să scrie pe unul din panourile astea, din atâtea grafice și procente, o fi pe undeva și cifra asta.

- Slăbiciunea partidelor burghezo-moșierești rezultă din numărul redus de membri, din faptul că aceste partide, urmărind interesele vechiului regim, pierduseră legătura cu masele...

Sînt foarte multe extrase din ziare, mărite, copiate, fotocopiate, mărite de zeci de ori pentru a fi ușor de citit, nici nu trebuie să te apropii ca să le deslușești. "În capitală, ca și în numeroase alte orașe", scrie într-unul din extrasele chenăruite, "bandele reacționare au declanșat acțiuni cu caracter terorist împotriva sediilor partidelor democratice și a instituțiilor de stat".

Era frumos duminica dimineața, cînd mergeam cu *diriga* la muzeu. Și mai frumos era cînd venea și Iuliana. Aveam o colegă, Iuliana, era zglobie, vorbăreată, o *zgîtie de fată*, căreia nici nu-i păsa de mine și după care muream, aș fi mers pentru ea pînă la Tropice, și pînă la Capul Verde. Era de necucerit. Cetate inexpugnabilă. Veșnicu-i suris, alunecîndu-i pe obraji, sub lobul urechilor, pe gît, mai jos, era un chin pentru mine (*Remembrance only can remain, But that will make us weep the more*).

- Elementele reacționare, zice ghidul, tot din spate, ca un paznic neadormit și sever. Elementele reacționare mergeau, în ajunul alegerilor, prin sate, încercînd să provoace dezordini, mobilizînd forțele legionare, fasciste, împreună cu care organizau atacuri armate împotriva

secțiilor de votare și a candidaților Blocului Partidelor Democratice. Provoacă reacții s-au soldat cu mulți morți și răniți. Dar, cu toate acțiunile teroriste organizate de partidele istorice, alegerile de la 19 noiembrie 1946, zice ghidul, suflându-ne în ceafă ca Muma-Pădurii gonind după Făt-Frumos, s-au desfășurat în deplină libertate și pentru prima oară în istoria poporului român masele populare și-au putut exprima nestingherit voința. Astfel, în mii de telegrame și scrisori...

Iuliana stătea în banca a doua, dinspre fereastră. Avea numai medii de 10. O elevă eminentă. Nu era tocilară. Doar că prindea repede, din zbor. De la ea copiam exercițiile la matematică. Îi luam caietul, în pauză, mă vîram undeva în spatele clasei și începeam să copiez, închipuindu-mi ce făcea Iuliana, ce făcuse Iuliana cu o seară înainte cînd, pe scăunelul ei subțirec, cu capul puțin aplecat deasupra biroului, găsea rezolvări la toate problemele și cum, cu scrisul ei grăbit, din vîrfurile penitei, încheia fiecare problemă. Poate că nici nu se concentra prea tare, sau poate că se gîndea la ce-i spusese eu, pe drum, înainte de-a ne despărți seara, să citească cum a biruit Belerofon Himera, o fiară care avea cap de leu, trup de capră și spate de balaur, ce vărsa foc și prăpăd pe trei guri. Și cum viteazul Belerofon, călare pe Pegas, din văzduh i-a tras lighioanei săgeată după săgeată, pînă a răpus-o.

- Peste o mie de telegrame de felicitare au fost trimise Comitetului Central al Partidului Comunist Român, de la diverse organizații din țară, sindicate, întreprinderi ce-și exprimau atașamentul lor față de politica Partidului Comunist Român, forța conducătoare a întregului popor.

Ghidul vorbea, iar peste vorbele sale se auzeau vorbele *dirigăi* ("Aveți grijă să nu rămîneți în spate"), iar peste vorbele ei se așezau vorbele *Chinezului*, o figură ("Eu nu cred decît în norocul altora"), iar peste vorbele *Chinezului*, ale celorlalți, ale noastre, ca un zumzăit vesel și fără noimă, încît nu se mai înțelegea nimic.

Ce urmează? O fotografie uriașă. *Demonstrație de masă desfășurată la 6 martie 1945 cu ocazia instalării guvernului dr. Petru Groza.*

Unde am mai văzut eu mulțimi adunate, agitind pancarte, lozinci, strigînd? Demonstrațiile pentru pace, pentru luptătorii *Vietkong*. Demonstrațiile împotriva agresorilor americani. *Afară din Vietnam!* Și unde nu demonstrau? Demonstrau la Paris, la Roma, în R.F.G. și în Țările de Jos, și chiar în fața Casei Albe. Jane Fonda, la Hanoi, săruta copiii vietnamezi și le împărțea ciocolată. Ramsey Clark, asta era chiar procuror general și nu actor de Hollywood, vorbea despre umanismul soldaților *Vietkong*, dezmințind zvonurile după care prizonierii americani deținuți în nord ar fi fost torturați. Noam Chomsky, marele lingvist generativist, transformaționist, specialist eminent, denunța războiul, denunța politica imperialistă, cerînd retragerea imediată și necondiționată a trupelor americane din Vietnam. Și noi, care vedeam *Jurnalele de actualități*, proiectate la cinematograf. Acțiunile patrioților vietnamezi elogiaste, enumerate, cum s-a doborât un bombardier american, cu acesta numărul aparatelor de zbor se ridică la 882. Și jungla, colibe arzînd, colibe în care nu mai locuia nimeni și pe care americanii le bombardau zadarnic. Și mulțimile de tineri, în fața Casei Albe, arzînd steagul lui *Uncle Sam*, chiuind isteric, *Vrem pace*. Și doctorul Kissinger, laureat Nobel, conspirînd pacea la Paris, cu jaluzele trase, cu tovarășul Le Duc Tho, emisarul Hanoiului. Abilul domn Kissinger, Metternichul veacului nostru, ce bine le zicea: "Problema cea mai delicată în concluzionarea unei crize este stabilirea nivelului presiunii necesare pentru a produce maximum de elemente stimulatorii în vederea stabilirii acordului, lăsînd totodată partenerului de discuții impresia că în caz de eșec ar exista și soluția confruntării deschise. Momentul cel mai critic apare, paradoxal, tocmai atunci cînd adversarul este gata să primească toate condițiile,

fiindcă atunci există tentația firească de relaxare, de accelerare a negocierii, printr-un gest de bunăvoință. Această atitudine constituie aproape întotdeauna o greșală". Și pentru ce demonstrau mulțimile, la Paris, Roma și Washington? Ca vietnamezii comuniști din nord să vină să preia și sudul, așa cum preluaseră nordul, să întindă pinza roșie peste întreaga țară, cu cei 55 milioane de locuitori, ar fi fost ei mai mulți, dar câteva milioane s-au imbarcat pe ce-au apucat și, prin Marea Chinei de Sud, duși au fost. Așa că mulțimi mai văzusem, le auzisem chiar strigînd, împotriva Americii imperialiste și pentru binefacerile comunismului asiatic, dar, ce-ar fi putut să strige mulțimea aceea, pe 6 martie, în '45, mi-era foarte greu să-mi închipui. Deci, voința poporului se împlinise...

- Regele, sub presiunea uriașului avînt revoluționar, a fost obligat să încredințeze formarea guvernului Frontului Național Democrat, doctorului Petru Groza. Alungarea guvernului Nicolae Rădescu constituia o mare victorie a poporului român în lupta pentru instaurarea unui regim democrat-popular, glăsuie ghidul, acum rămas în spatele grupului, puțin în stînga.

Fotografia, mărită de zeci de ori, dilua contururile. Marea de capete părea împinsă de vînt. Zgomotul produs de această viermuială umană trebuie să fi fost uriaș, iar lozincile, scandate din mii de piepturi, impresionante. Bucureștiul vuia. Doar că sunetul nu ajunge la noi, fusese oprit, tras pe altă bandă, deocamdată stopată.

Chinezul, cu porecla asta venise de la o școală din Floreasca, avea șmecheriile lui, era *juma* nebun, *juma* farseur. Nu trecea zi să nu inventeze ceva, o *șopîrlă*, o *chestie*, așa că, pe la sfîrșitul trimestrului doi ne-am trezit că ne aduce, chiar la ora *dirigăi*, un plic pe care stătea scris *Dosarul Sharon Tate*. Ce lectură! Asasinatul din vila *Bel Air*, Los Angeles. Pletosul Charles Manson, perfida Susan Denise Atkins, băiețoasa Patricia Krenwinkel, cu

priviri grobiene, Charles Watson și Linda Kasabian care n-avea decît *nouășpe* ani. Ce făcuseră ăștia, numai grozăvii, pe Sharon Tate, care aștepta un copil, au tăiat-o; și pe toți care erau în vilă atunci. Audiat de Curtea Supremă din Los Angeles, Charles Manson, zicea presa, "a reușit să obțină o aminare a ședinței de punere sub acuzație pînă la 22 decembrie, deoarece a invocat una din prevederile legii penale americane privitoare la conflictul de interese, atunci cînd i s-a garantat un apărător din oficiu". Deci Manson, după ce făcuse moarte de om (de oameni) la vila lui Sharon Tate și după ce îi tăiasse pe soții La Bianca și pe alții, *ritualic* și savant, iată, cerea acum și chiar obținea o aminare, el nefiind încă nici măcar pus sub acuzație.

"Ce înseamnă fericirea?", o auzim noi pe *diriga* întrebînd, eram în clasă, chiar la ora ei și, din politete, din respect pentru *mămica* noastră cea bună, ridicăm mina: "Fericit sînt atunci cînd obțin rezultate din cele mai bune la disciplină și învățătură". "Foarte bine", zice *diriga*, de la catedră. "Altcineva". "Sînt foarte fericit atunci cînd obțin note mari și cît mai multe. Pe mine notele slabe întotdeauna mă fac nefericit". "Da, așa e", aprobă *diriga*, de la catedră. "Altcineva". "A izbîndi, a-ți atinge țelul pe care-l dorești, a-l duce la bun sfîrșit, cred eu că înseamnă a fi fericit", zice Cristina, o fată pe care eu și alți trei din clasă, o iubeam platonice. "Într-adevăr, Cristina, așa e", aprobă *diriga*. "Cine nu se socotește fericit, acela este într-adevăr nefericit, chiar dacă ar fi stăpînul lumii". "Da, așa este", aprobă *diriga*. Și ne bucuram că *diriga* aprobă ce zicea Epicur sau poate nici n-a auzit, spusese și ea, așa cum vînzătoarea de bilete din Turnul Primăriei, la München, rostea cu egală precizie, la intervale matematic calculate: "die nächste fünf, bitte".

Se aude o voce, desprinsă din vacarmul străzii: "Nimeni nu se poate crampona la guvern (de Rădescu era vorba), atîta vreme cît Țara se găsește în primejdie. Soluția este

demisia dumneavoastră și noi o vom obține. (Pe comuniști nu i-a speriat nimic, nimeni, niciodată). Vom ridica poporul (Noi, comuniștii, adică partidul comunist) și vă vom arăta noi ce înseamnă voința poporului (aici parcă mi se face pielea de găină, parcă-mi simt tălpile pe jar, pe cuie, pe sticlă, voința poporului ca un satir ascuțit, căzînd, despicînd grumazul dușmanilor). Vă spunem împreună cu țara: plecați". Altă voce: "Nu depunem armele (arme chiar aveau, *Apărarea patriotică* adunase adevărate arsenale) pînă cînd nu pleacă guvernul Rădescu". Așadar partidul, muncitorii, țara întreagă ziceau *pleacă*, iar Rădescu *nu și nu*. Se crampona de scaun. Ghidul ne explica. Îl ascultam *cu* gura căscată.

- Împinși de ură împotriva poporului, Rădescu, Maniu, Brătianu și ceilalți reacționari urmăreau să arunce țara spre un război civil. Astfel, la 24 februarie 1945, din clădirea Ministerului de Interne, s-a tras împotriva miilor de manifestanți care demonstau pașnic pentru instaurarea unui guvern democratic. Au căzut victime din rîndul muncitorilor. De altfel în întreaga țară masele largi populare, muncitori, țărani, intelectuali, funcționari, bărbați și femei, români, maghiari, germani și de alte naționalități, și-au exprimat dorința de a avea în fruntea țării un guvern democratic...

Oare cum o fi arătat Rădescu, generalul Rădescu, un om atît de încăpățînat, cerbicos și semeț, auzi tu, să-i spună țara că nu-l vrea, și el *nu și nu*. Să rămînă în scaun! Să tragă în manifestanți! Să trimită patrule înarmate pe străzi! Să împuște muncitorii! Să ordone arestări! Dacă poporul nu te vrea, du-te, *domne*, lasă pe altu'.

- Călăul Rădescu cu sprijinul direct al lui Iuliu Maniu și al tuturor celor care sînt sprijinitorii legionarismului și ai fascismului la noi în țară au făcut să curgă în toată țara sîngele unor cetățeni care și-au manifestat voința și dorința lor de a apăra libertățile și drepturile cetățenești, citește-

ghidul, dintr-un extras, mărit, lipit pe panoul central. Elevii, elevele, și chiar *diriga* ascultă cu gura căscată. Ce oroare! Și Rădescu ăsta, ce tiran!

I-am scris Iulianeii în caiet după ce copiasem la *mate*, era un caiet ordonat, fără ștersături, i-am scris două versuri din Petrarca, în loc de mulțumire: "Chipul iubitei când prin ochi pătrunde, în noi alungă orice chip departe". Ziceam eu că astfel voi topi ghețarul, că voi face o breșă și că, apoi, aducînd întăriri, voi lua cetatea. O pîndeam. Voiam să-i văd reacția. Ce-o să facă atunci cînd, răsfoind caietul de *mate*, o să dea peste scrisul meu, puțin clătinat spre dreapta, cam rigid, cam industriuos, fără personalitate, prea neutral.

- Manifestația de la 6 martie a fost, așa cum se observă și din documentele de aici, o dezlănțuire de bucurie, exprimînd marea victorie a eroicului nostru popor în lupta pentru instaurarea unui guvern de largă concentrare democratică. Această victorie a confirmat în mod strălucit justetea liniei strategice și tactice a Partidului Comunist Român, realismul politicii sale bazat pe aplicarea creatoare a principiilor socialismului științific...

Elevii, elevele și chiar *diriga* au început să se foiască. Cît timp ghidul le-a povestit ce-a făcut monstrul de Rădescu, cum a tras el în muncitori, și cum a terorizat el populația Bucureștiului, a țării întregi, și cum poporul s-a ridicat, ca unul, împotriva tiranului, toți l-au ascultat. Parcă-l vedeam pe Iason, încordîndu-și mușchii, supunînd taurii furioși din Colhida, sub privirile uluite ale regelui Aietes, argonauții bucurîndu-se în taină. Totul mustea de furie, încordare și energie. Ghidul înșira acum nume, așa cum, la Voroneț, alt ghid, student la Teologie, descria sinaxarele, cu turiști nemți în juru-i. Mulțimea de oameni adunată în Piața Unirii rămînea mută ("Imensa adunare izbucnește în urale ce zguduie văzduhul", comentau ziarele). Nu auzeam nici un zgomot. Doar nume, nume, nume rostogolindu-se peste

timpanele noastre: Doctor Petru Groza, Gheorghe Tătărescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihai Ralea, Ștefan Voitec, Gheorghiu-Dej, Lotar Rădăceanu, Petre Bejan, Teohari Georgescu, Constantin Vasiliu-Rășcanu, Anton Alexandrescu...

Serial de benzi desenate. L-a adus tot *Chinezul*, șmecherul, contrabandistul, farseurul. Episodul I. *Colonelul*: Pregătiți-vă. Mai avem puțin de așteptat. *Maiorul*: Se apropie. *Colonelul* (din spatele unei stinci): Mă simt în siguranță aici. Drumul nu este cunoscut decât de trei oameni. Așa că sîntem feriți de orice primejdie. Îi atacăm de aici. Fiți gata! Acum. Foc! *Maiorul*: Pe ei! *Colonelul*: La atac. *Șeful Convoifului*: Sîntem atacați. Imposibil. Nu se poate! *Alte voci*: Ah! Vai! Help me! *Șeful Convoifului* (prim plan): Ne vor ucide pe toți. VA URMA. Prin clasă, mare agitație. Băieții cer urmarea, episodul următor. Proteste. *Chinezul* dă din umeri, zîmbește.

Se aude din nou vocea ghidului, acum, undeva în fața noastră, puțin spre stînga:

- Efectivele Partidului Comunist Român sînt în continuă creștere. De la 38.500 de membri, în martie 1945, la 256.863 de membri în octombrie 1945. Muncitorii constituie peste 50 % din membrii Partidului Comunist Român.

Iuliana avea ochi lucitori. Un lac de munte sclipind sub cerul limpede. Te ardea cu privirea. Trebuia să ștai sub un scut de protecție, plumbuit, și de acolo să-i vorbești, auzindu-i doar vocea, deși, auzindu-i vocea, ai fi vrut să-i vezi și ochii, lucirea aceea nestatornică, imbietoare și orgolioasă.

- În august 1947, cînd s-a procedat la reforma monetară au fost supuse schimbului numai 27.550 miliarde de lei, adică 57 % din masa monetară aflată în circulație. Restul de 43 % a fost blocat în bănci sau la deținători, ca măsură de însănătoșire a circuitului financiar de redresare economică. Reforma monetară, în concluzie, a dus la

consolidarea independenței economice și politice, a suveranității țării noastre. Masele populare și-au exprimat, într-un mare miting organizat în Piața Națiunii, sprijinul față de politica Partidului Comunist Român. Mii de telegrame venite din întreaga țară arată adeziunea maselor de muncitori, plugari și intelectuali la politica de redresare economică a țării...

Iuliana s-a măritat. Chiar din facultate. A luat un inginer. Era mai mare decât ea cu vreo zece ani. Cam încuiat și fără haz. M-am întâlnit cu ei întâmplător, la Poiana Brașov. Destul de penibil. Au avut o fetiță. Pe urmă, Iuliana a terminat facultatea și a prins un post în București. Individul, inginerul, era ceva prin minister. Stătea mai mult prin inspecții. Povestea a început să scîrție. Pînă la urmă au divorțat. Iuliana a găsit apoi un economist. Și asta era copt. Tutorele cu pupila. Ce i-o fi plăcut la el? Sec, plat. Fără sare, fără piper. S-a mutat la ai lui. Stăteau într-o vilă. Ultima oară, cînd am văzut-o, la șosea, își plimba fetița. Ne-am salutat din mers, "Ce faci?". "Bine". Și asta a fost tot. Ochiu nu-i mai luceau. Și, ca să fiu rău, se și îngrășase.

Fotografiile sînt mari. Explicațiile, la fel.

- - - *Reforma agrară din martie 1945* - - - *Aspecte de la Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 16-21 octombrie 1945* - - - *Dr. Petru Groza, prim-ministru al guvernului de largă concentrare democratică* - - - *30 decembrie 1947 - Manifestație populară în Piața Republicii din București* - - - *Deschiderea primului parlament ales prin vot liber și democrat, 1 decembrie 1946* - - - *Naționalizarea principalelor mijloace de producție, 11 iunie 1948* - - - *Activitatea de lămurire și convingere a țărănimii sărace și mijlocașe despre utilitatea gospodăriilor colective* - - - *Primele cooperative agricole de producție, iulie 1949* - - - *Hunedoara - cuptor electric* - - - *Primul tractor românesc* - - - *Congresul IX al Partidului Comunist Român* - - -

Între Bandiți. Episodul II. Chinezul a adus continuarea. Scena: cadavre întinse pe pămînt. Colonelul: Băieți,

deschideți sacii. *Şeful convoiului*: Cum? Deci nu e vorba de un atac, ci de o trădare. De necrezut! Atunci totul e pierdut. *Bandit I*: Hai! Mai repede. *Şeful convoiului*: Nu, nu-i voi lăsa. Mai bine mor! (Se dau pumni; confuzie generală). *Colonelul*: Hei, George, ce faci? (Bătaia continuă). *Bandit I*: Ahhh! (a luat un pumn în nas) *Comentariu*: Iată că George întinde mîna şi... *George*: Sus mîinile! Dacă trageţi, îl împuşc pe şef. Aveţi grijă... VA URMA

Figurile hieratice impun respect. Absenţa istoriei de după e trecută acum sub tăcere. Privim spre aureole. *Personagiul* important ne explică:

- Această icoană, după cum bine observaţi, reprezintă pe Sfîntul Nicolae, şi ea datează din secolul al XVIII-lea. Aici, Sfîntul Nicolae apare în costum de arhiereu; în mînă, după cum bine observaţi, ţine o carte care este închisă. Mîna stîngă este învelită în felon. Nasul apare stilizat prin două linii paralele şi care, prin cercul ce face legătura cu fruntea... Aici, în dreapta, observaţi icoana Sfîntului Gheorghe, îmbrăcat în costum de cavaler occidental, cu cizme înalte, cu o mantie cafenie şi cu o hlamidă ce-i flutură, cum bine observaţi, pe după umeri. Mîna lui Dumnezeu, în colţul de sus, se vede, în dreapta, ieşind dintre nori, binecuvîntîndu-l...

IV. <SOLUŢIA FINALĂ>

Dumnezeu ne-a binecuvîntat cu harul uitării. La Varşovia există pe foarte multe străzi inscripţii amintind de insurecţia din vara lui 1944. Casele, dărîmate din temelii de trupele S.S., au fost reclădite, în copie fidelă, reproducînd momentul de atunci, o anume stare de spirit, o semetie nobilă. Din comemorarea eroilor, polonezii au făcut un cult şi, fie că se gîndesc la nenorocirile de la Katyn, Auschwitz sau Cracovia, ei definesc împotrivirea faţă de ocupantul străin ca trăsătură naţională.

Să fie oare istoria noastră un tobogan al compromisurilor confortabile, pe care și-au dat drumul toți oportuniștii, lingăii, trădătorii și ticăloșii? Să fie zicala cu *sabia* și cu *capul plecat* chiar atât de potrivită pentru români? Ni se reproșează că ne-am dat mereu cu cel mai puternic, că prețuim mai mult viața, oricât de nemernică, umilă și păcătoasă ar fi, unei reputații neatinse, ni se spune, ni se aduce aminte că nemții, ocupați de sovietici, au avut curajul (poate și nebunia) să se răscoale în '53, că ungurii s-au răzvrătit în '56, cehii în '68, iar polonezii mai tot timpul și că numai noi, românii, am stat mereu cu capul în nisip și cu spinarea aplecată, într-o moțăială tihnită, așteptând ceva, nici noi nu știm ce, un semn, poate o furtună, poate un ciclon care să împrăstie dunele, să despice emisferele, să preschimbe clima, și pe noi o dată cu ea. Alții, mai îngăduitori, au concedat că românii, spirite mlădioase și subtile, înclinate spre speculație și robite paradoxului, trăiesc în istorie, ferindu-se s-o provoace și că voluptățile analizei consumă energiile duhului și virilitatea voinței, și că tocmai de aceea, la noi, cei mai proști oameni politici au fost istoricii care, de dragul acțiunii, au abandonat contemplația, pe unii aventura aceasta costându-i chiar viața.

Să zicem că am dori să dovedim contrariul, să arătăm că noi, românii, deși nu ne-am răscolat ca nemții în '53, ca ungurii în '56, ca cehii în '68 și ca polonezii mai tot timpul, nici nu i-am luat pe comuniști în brațe, nu ne-am făcut frate cu dracul, așa cum se zice, am rezistat, am luptat, că, oricum, ne obișnuisem, luptasem alături de nemți pînă-n Caucaz și Stepa Calmucă și, mai apoi, împreună cu rușii, pînă la Praga și Berlin, așa că după un război pe două sensuri și o pace fără sens, noi încă ne mai luptam. Am găsi și dovezi, ele nu lipsesc.

Mai întii, cele directe, de la sursă, de la luptătorii care au riscat, unii împărțind sau lipind manifeste, alții culegînd informații despre trupele sovietice, unii săpînd adăposturi

în munți, pentru războiul ce va să vină, alții coborînd în sate, apărîndu-i pe sărmani, și care, luptînd, au supraviețuit totuși raziilor, arestărilor, anchetelor, proceselor, mizeriei și frigului din celule, bolilor din lagăre, supravegherii din închisori, din domiciliu obligatoriu, din libertate, vizitelor peste noapte, perchezițiilor, șicanelor, promisiunilor mieroase, invitațiilor de a pleca, departe, peste Cortina de fier, tăcînd, cu buzele sigilate.

Ar mai fi și alte dovezi, mărturii, legende despre luptătorii care au murit, povestite, preluate, pe canale întortocheate, expuse de alți supraviețuitori, foști deținuți care, amintindu-și, fără să vrea, adaugă, elimină, dilată sau comprimă, nici un martor nefiind absolut obiectiv și orice rememorare constituind, în limite tolerabile, o variație a subiectivității, un pact între sinceritatea colportului și susceptibilitățile publicului. Abia cînd încercăm să mergem pe firul evenimentelor, să refacem cronologia, să reconstituim întîmplările, să descriem componența grupurilor de rezistență, să evaluăm forțele implicate în lupte, partizani și trupe M.I., să fixăm pe hartă sălașurile, depozitele de armament, traseele, vedem cît de firavă este canavaua acestor legende, cît de instabile sînt reperele transmise prin rîcoșeu, pe canale orale, de obicei alterate, prin îndelungă nefolosire.

Dovezi am găsi și în comunicatele oficiale, în discursurile guvernanților din timpul campaniei electorale din '46 și după aceea, în procesele publicate în presă, reluate apoi în volum, în legislația niciodată, după mintea stăpînirii, îndeajuns de severă, cu ochiuri prea largi, scăpîndu-i pe vinovați, lăsîndu-i să-și facă mendrele, și în organizarea justiției, ferm organizată, dirijată ca un tăiș spre gîtlejul victimei, și în demonstrațiile muncitorești, cu syndicatele, cu femeile democrate, toți, într-un glas, cerînd pedepsirea vinovaților, lichidarea *bandiților, spionilor, sabotorilor, elementelor fasciste, legionare, prohitleriste.*

Mai întâi au fost arestați adversarii politici, cei care, rămași în libertate, de bunăseamă ar fi conspirat, cu sau fără ajutor occidental, împotriva regimului comunist. Apoi au fost arestați adversarii virtuali. Oponenți în devenire, cei care, dezvoltându-se, maturizându-se, ar fi putut, cândva, să acționeze împotriva partidului comunist, a guvernului, a puterii, în general, vorbind sau gândind, prin orice mijloace. Dar, nici asta n-a fost suficient! Rășluirea trebuia să meargă mai adânc. Așa că s-a trecut la anihilări sistematice, la *soluția finală*, la distrugeri pe *întreg* și nu pe părți, pe grupuri și categorii, nu pe indivizi.

Lumea, zice Mani, e formată din două entități distincte, *Binele* și *Răul*. Tendința permanentă a *Răului* este de a uzurpa, de a infiltra spațiul dominat de *Bine*. Nu poate fi protejat *Binele* decât distrugând, mortificind *Răul*.

La noi, ideea maniheistă arăta cam așa: **BINELE**: stăpînirea, administrația, statul. Partidul, secretarii de partid, activiștii de partid. Ministerul de Interne. Legile, directivele. indicațiile prețioase. Plenarele C.C., Congresele PCR, ședințele Comitetului Politic Executiv, vizitele de lucru. Alimentația științifică, întrecerea socialistă. Cîntarea României, sarcinile de partid. P.M.R., U.T.M., A.R.L.U.S., C.A.P., B.O.B., U.F.D.R. Rezultatele planului cincinal. Să facem totul. **RĂUL**: apusul, cu agenturile, cu oficinele, cu posturile de radio; agenții și spionii; ambasadere, atașații de presă, atașații militari; *Europa Liberă*, *Radio Libertatea*, *Vocea Americii*, *B.B.C.*; jurnaliștii, reporterii occidentali trimiși în România să spioneze, să iscodească, să instige; *C.I.A.*, *Intelligence Service*, *Mossad*, *K.G.B.*; cărțile interzise, Moța, Codreanu, Goga, Nae Ionescu, Berdiaev, Șestov, Nietzsche, Eliade, Biblia; toți *foștii*, primari, prefecți, consilieri, miniștri, sub Antonescu, sub Gigurtu, sub Tătărescu, sub Carol II, sub regimul burghezo-moșieresc; moșierii, boierii, chiaburii; industriașii, magnații, financiarii, capitaliștii; masonii și legionarii; uniții și ortodocșii; Oastea Domnului, Martorii lui Iehova, adventiștii; episcopi, protopopi, stareți; alți *foști*:

academicieni, profesori universitari, apologetii regimului de exploatare burghezo-moșierească; membri de partid: țărâniști, liberali, socialiști, comuniști dizidenți, deviaționiști, de dreapta sau de stînga, titoiști, stalinisti; Frățiile de Cruce; sioniștii; țărani refractari, *refuznicii*, necooperativizații; catolicii, musulmanii, armenii, mozaicii, luteranii; *sabotorii*, ingineri, proiectanți, constructori, contabili, revizori, strungari, muncitori necalificați; ofițerii deblocați, combatanți în Crimeea, la Cotul Donului, pe frontul de la Iași; *criminalii de război*, generali, comandanți de corp de armată, brigadă și divizie; aghiotanți regali, consilieri ai Palatului, monarhiști; avocați, judecători, procurori epurați; parașutiști instruiți în Germania; partizani din Făgăraș, Retezat, Maramureș, Bucovina sau Banat; gazde de partizani, rude de partizani, rude de gradul I și II, sate de partizani; sașii și șvabii; basarabenii refugiați; studenți și elevi de liceu, simpatizanți PNT, PNL; ucrainieni; grupurile de rezistență Sinaia, Elena Bassarabeanu, România Firească, Pui de lei, Frontul Studentesc Național, Sumanele Negre, M.N.R.; grupul Puiu, grupul Arad, grupul Vasilescu, Sarmisegetuza, Organizația T, Vlad Tepeș I, Vlad Tepeș II, Valurile Dunării, Graiul Singelui, Haiducii lui Avram Iancu; *frontieriștii*, prinși la Dunăre sau întorși de sîrbi; articolul 209 C.P.; legea 16 din 15 ianuarie 1949; decretul 199 din 12 august 1950; instigatorii, compliciti, favorizatorii și tăinuitorii se pedepsesc ca și autorii faptei.

V. "ȘI NU NE DUCE PRE NOI ÎN ISPITĂ..."

Represiunea din România a fost năpraznică. Dacă ar fi să evaluăm forțele opoziției după cifra arestărilor, după numărul lagărelor și al închisorilor sau după bilanțul provizoriu al victimelor, atunci România ar fi pe locul întâi. Doar că, sub lentila isterizantă a maniheismului de tip comunist, libertatea se vede ca un culoar spre pușcărie, iar cetățeanul de pe stradă, ca virtual deținut. La noi,

represiunea n-a constituit întotdeauna un efect al împotrivirii, ci o realitate în sine, funcționând în sistem monadic, autoreglându-se după factori endogeni, stabilindu-și legi proprii și un ritm de creștere personal. Cuvântul *vigilență* apare atât de frecvent în discursurile conducătorilor comuniști, încât am fi tentați să credem că *insomnia* era starea lor de normalitate.

Pe vremea când era încă în ilegalitate, conspirând și instigând, partidul comunist din România practica, cu perseverență, metoda culpabilizării. Din *subterane*, din ateliere și tipografii clandestine, din catacombele orașului Moloh, comuniștii acuzau, săgetau cu degetul armata română care ar fi devenit o mașină sîngeroasă de război, oamenii politici care s-ar fi îmbulbat din truda clasei muncitoare, statul român care, neînțelegînd aspirațiile legitime ale popoarelor conlocuitoare, continuă să refuze dreptul la autodeterminare. Denunțul comunist cerea omului de pe stradă să se departajeze de *regimul exploatator*, de *clica conducătoare*, să se alătore asupriților în lupta împotriva asupritorilor. Simțămîntul de vinovăție, întreținut sistematic, dezorganizează opțiunile individului, împingîndu-l spre hazard sau alienare.

După ce-au preluat puterea, conducătorii comuniști au recurs la aceeași metodă, avînd acum avantajul controlării mijloacelor de informație. Ei puteau culpabiliza acum, pragmatic, eficient, și pe oricine. Întîi, partidele, fiindcă ele aparțineau trecutului, fiindcă se *aliaseră cu Antonescu*, fiindcă susținuseră războiul împotriva Uniunii Sovietice, fiindcă se împotriveau *reformelor democrate* și fiindcă adăposteau, la sînul lor, toate resturile *reacțiunii*. Cum să te aperi? Cum să negi? Cum să restabilești adevărul? Zadarnic le-ar fi spus Iuliu Maniu muncitorilor care-i cereau capul că în 1933, la Grivița, nu trimisese el soldații să tragă și că împotriva Războiului de dincolo de Nistru se pronunțase în nenumărate rînduri, scriindu-i

mareșalului, și că la 1907 nu avea cum să ordone represiunea în sînge a răsculaților și nici la 13 decembrie 1918, în București, împușcarea demonstranților. Ațîțate, asmuțite, mulțimile se reped asupra victimei, căutînd *vinovatul*, pedepsind fără milă. Culpabilizarea, exersată de partidul comunist, provoacă adevărate isterii colective, față de care închisoarea poate să apară drept un refugiu salvator.

Cu timpul, *stăpînii* României au lărgit zona *culpabilizării*, făcînd întreaga societate pasibilă de sancțiune: muncitorii puteau fi învinuiți că nu-și îndeplinesc planul; țărani, că nu predau cotele; intelectualii, că s-au rupt de popor; membrii de partid, că nu sînt pe linie, pe ultima linie trasată; nemembrii de partid, că n-au origine sănătoasă pentru a deveni, și ei, membri; pensionarii, că mănîncă pîinea statului degeaba; studenții, că sînt prea cosmopoliți; preoții, că se roagă prea puțin pentru sănătatea conducătorilor; bolnavii, că nu sînt sănătoși; vînzătorii, că sînt corupți; funcționarii, că sînt abuzivi; femeile, că sînt prea strîngătoare și cumpără prea mult. Ceilalți, cu fapte mai palpabile, intră direct în competența asesoriilor populare și a codului penal. România devine, prin acest *pressing* culpabilizant, o *colonie penitenciară*, cu garduri concentrice, variabile ca grosime și permeabilitate, bolgii, cu diferite grade de penitență. Toți sînt vinovați, toți au greșit sau pot greși. Atotcunoscător, PARTIDUL este singurul care știe *cine* a greșit, *cît* a greșit și *cum* trebuie să plătească într-o țară în care nimeni nu știe exact de ce este pedepsit.

Iată de ce extensia, caracterul sistematic și precis al represiunii nu trebuie să ne inducă în eroare.

Reconstituirea prin reflectare, din oglindă, dinspre reacție spre stimul, în cazul României, produce imagini distorsionate. Aplicată după scheme de import, represiunea își construiește propria sa realitate, printr-o voință delirantă și anormalități diabolice.

VI. REZISTENȚA ÎN ROMÂNIA: EROISM ȘI UTOPIE

Eusebiu din Cezareea povestește, în a sa *Istorie Bisericească*, cum a fost chinuit și martirizat diaconul Sanctus din Galia, în secolul al II-lea. Supus caznelor, Sanctus a refuzat să vorbească, nu și-a denunțat nici familia, nici frații, nici locul de unde venea, n-a mărturisit nici măcar dacă e sclav sau om liber, n-a spus decît atît: *sînt creștin*. Înfuriați, romanii au înroșit cîteva plăci de aramă, punîndu-le lui Sanctus, istovit, bătut, cum era, pe trup. Și acum credeau toți că-i veniseră de hac. Carnea sfîrșia sub pojarul aramei. Sanctus n-avea multe de spus, doar atît: *sînt creștin*. Atunci l-au tîrît în amfiteatru, l-au arătat mulțimii, așa cum ai plimba o fiară legată, pregătită pentru tăiere. L-au biciuit, l-au scuipat, în urletul mulțimii, cea mai bestializată creatură cu mii de ochi, cu mii de gheare, zvicnind de poftă, scîrnăvie, duhnind a neputință. Sanctus n-a spus decît ceea ce spusese și înainte și ceea ce anchetatorii săi știau de la început, că e *creștin*. Nu s-a lepădat, nu a denunțat pe nimeni. La urmă, i-au tăiat capul.

Nu s-a scris încă o *Istorie a Rezistenței anticomuniste în România* care să povestească, precum Eusebiu din Cezareea, cum au fost prinși, supuși caznelor și uciși luptătorii pentru libertate. Această *istorie* ar mai trebui să arate cum erau recrutați, convinși, cîștigați pentru cauza Rezistenței tinerii, și cum acești tineri, mai încolo, recrutau alți tineri, cercul lărgindu-se, pe ideologii, profesii și culori politice diferite. Și ar mai trebui să arate această *istorie* cum se pregăteau acțiunile, cum erau coordonate, de ce unele eșuau, încă din start, iar altele izbîndeau ușor. Și apoi, ar mai trebui să arate această *istorie*, încă nescrisă, care erau sprijinatorii grupurilor de rezistență, de unde își trăgeau *bandiții*, partizanii, merindele, ca și strictul necesar, pături, haine, schimburi pentru iarnă, cine erau sfătuitoarii de taină, consilierii, cu experiență politică. Și cel mai mult

ar fi căutate în această *istorie* portretele, biografiile unor oameni pentru care viața n-a fost decît un harpon azvîrlit în noapte.

Există și capcane ce merită a fi enumerate pentru a tăia toate elanurile mitologice sau proiectele mitomane. N-ar fi de dorit ca pe locul muzeului de istorie P.C.R. să fie ridicată altă clădire, destinată istoriei anticomuniste, cu pereți înveșmîntați în panouri, grafice și fotografii, toate mărturisind elanul, devotamentul, curajul și sacrificiul întregului popor în lupta împotriva ocupantului sovietic și a instrumentelor sale docile. N-ar fi exclus să aflăm din imaginile perindate pe ziduri că toată populația României, într-o solidaritate deplină s-a opus, a combătut, prin diverse mijloace comunismul și că, de pildă, cei mai vajnici oponenți au fost chiar secretarii organizațiilor P.C.R., aceștia aflîndu-se acolo dinadins, ca să observe și să transmită, pe varii canale, combatanților din umbră, probabil alți comuniști, infiltrați și ei în *sistem*, ca directori de fabrici, primari, inspectori generali, șefi de post, președinți de C.A.P.-uri, rectori și decani, consilieri și secretari de stat, miniștri, prinși într-o conspirație uriașă împotriva hidrei comuniste, plănuiind cum să-i rezeze, dacă nu toate capetele deodată, măcar unul, două, pe rînd, s-arătăm noi lumii că poporul român se opune, luptă din toate puterile, și că poporul român spune *un nu hotărît* totalitarismului, autoritarismului, dictaturii staliniste, dejiste, ceaușiste, nepregetînd, jertfindu-se eroic pentru o cauză nobilă. Amnezie colectivă! Suferim toți de ea și nu știm, nici măcar nu i-am observat simptomele. Jalnic. Să te dai cu capul de pereți, să plîngi, din neputință și deznădejde. Asta e!

Despre sensibilitatea Rezistenței ar fi mai multe de spus: că, de pildă, furia românilor era îndreptată spre Răsărit, iar iubirea, tot spre Apus; și că, oricîte *porcării* ne-ar fi făcut aliații, foștii noștri dușmani, cu acte în regulă, cu declarații de război oficiale, dar adoptați de noi cu

mare entuziasm, ca aliați de nădejde, noi le păstrăm un simțămînt nestins de recunoștință; și că, dacă Dumnezeu le-ar fi pus pe suflet, luminîndu-i în ceasul al doisprezecelea, să cadă peste noi, toate ușile le-ar fi stat deschise. Armata, bineînțeles, ar fi sărit prima în ajutorul aliaților, hărțuindu-i pe ruși, atacîndu-le garnizoanele, organizînd războiul de gherilă și toți ofițerii noștri s-ar fi pus sub steagul american. Cu o condiție: ca americanii să vină înainte ca Bodnăraș să-i fi învățat pe soldații români că armata lui Stalin e cea mai puternică și cea mai modernă din lume. Țăranii, înșelați de reforma agrară din '45, înșelați a doua oară, în '49, cînd au fost împinși în colhozuri, s-ar fi atașat de bunăseamă unei mișcări insurecționale. Cu o singură condiție: ca această mișcare să fi avut loc înainte ca gospodăriile să le fie năruite, iar ei transformați în navetiști. Tineretul, studențimea îndeosebi care ieșise în stradă la 8 noiembrie, în '45, și care chemase la grevă în iunie '46, ar fi fost, într-adevăr, vîrfurile de lance. Cu o condiție: ca lupta să înceapă înainte ca studenții să fie selectați după analfabetismul părinților. Intelectualitatea, greu convinsă de superioritatea limbii lui Cernișevski față de cea a lui Balzac, ar fi salutat intervenția occidentalilor în România. Cu o condiție: ca farul luminos al științei sovietice să nu fi răzbătut pînă în materia lor cenușie. Binevenită ar fi fost intervenția aliaților în România, dacă parașutiștii din Missouri sau Tennessee ar fi aterizat pe Bahlui, Someș sau Olt, nu mult după trezirea noastră din delirul *păcii necondiționate*, dar mai ales înainte de a simți *binecuvîntările păcii sovietice*.

Concepută pe modele verificate, la sirbi, la greci sau francezi, Rezistența se ramifică, se compartimenta, inventînd, replîndu-se, elastic, pe rețele subterane, invizibile, ripostînd dozat, prin operații chirurgicale, de finețe, corelînd zonele muntoase cu centurile de sate și centrele urbane, prin propagandă, servicii de informații, grupuri operative, cu ofițeri de carieră, generali încercați, *statmajoriști*,

tehnicieni, cu forțe pregătite, în rezervă, depozite dispuse la distanțe egale, convenabile, cu sisteme de alarmă, pe grade de pericol, cu structuri organizatorice flexibile, piramidal, *spic*, în evantai, perlate, cu extensii logistice, cu platforme de aterizare și desant, o armată pregătită pentru un război fictiv. Și încă mai nutreau speranțe luptătorii din Rezistență că, trimițând emisari *dincolo*, occidentul se va trezi și că *aliații*, oripilați de grozăviile ce se petreceau în România, sub ocupație sovietică, vor reacționa, aruncându-și spre răsărit diviziile aeropurtate, izbăvind România, țările captive, satelizate, Răsăritul. Deși era greu de crezut că după toate peripețiile generalului Rădescu, transportat în mare taină în Cipru și de acolo în Statele Unite, echipa de la Tămădău, Mihalache, Penescu și ceilalți, odată ajunși la Istanbul, ar fi găsit mai multe uși deschise. Și totuși n-a existat mișcare sau grup de rezistență care să nu-și fi extras, la început sau pe parcurs, speranțele din fantasma occidentului eliberator. Când nu erau cu ochii pe cer, așteptând parașutiștii aliați, românii își lipeau urechea de difuzoare, pîndind știrile *fierbînți*, pescuind accentele grave. După ce se aruncaseră în brațele sovieticilor, ca să nu-i mai piseze bombe americane, acum, sub ocupație, românii doreau din tot sufletul războiul care, și dacă le-ar fi ars casele și acareturile, le-ar fi redat măcar libertatea.

În afară de o iluzie (occidentul) și de un model (partizanii lui Tito), luptătorii din Rezistență, indiferent de localizare, mai aveau un punct comun: prezența lor producea legende, incursiunile lor fertilizau folclorul local, iar astăzi este aproape cu neputință să mai dezlipim fabulosul de pe învelișul faptelor. Receptionate în condiții de tensiune, de spaimă și amenințare, informațiile, disperate, fugare, alcătuiau o imagine în tonuri vii, șocante. O împușcătură în nopte devenea, peste cîțva timp, o ambuscadă teribilă. O patrulă de miliție atacată căpăta pentru sătenii din vale dimensiunile unei companii sau chiar ale unui batalion

surprins și nimicit. Deși nevăzuți, partizanii erau pretutindeni. Altfel, colonelul Uță bîntuia prin Munții Semenicului și Tarcului, prin '48-'49. Securitatea a avut cu el mult de furcă. N-au izbutit să-l prindă viu. Pentru intimidarea țăranilor, căciula *banditului*, fost prefect de Severin, a fost expusă pe la răspîntii prin satele Banatului, precum măruntaiele lui Horea odinioară. Tot în Banat și-au avut adăpostul și grupurile lui Spiru Blănaru, Petre Domoșneanu și Aurel Vernichescu, prinși în primăvara lui '49 și executați în vara aceluiași an. Colonelul Gheorghe Arsenescu și, după el, frații Arnăuțoiu, au menținut poziții întărite în Munții Făgăraș, în ciuda represaliilor organizate de trupele de securitate în satele de munte. În Munții Apuseni acționa grupul Dabija; în zona Babadag, grupul Gogu Puiu; în Munții Băișoara, căpitanul Diamandi; prin obcinele Bucovinei, grupul Cenușă, iar în Munții Retezat și zona Hunedoara, grupul Caragea. S-ar putea ca, în timp, istoria să-i alătore pe acești luptători tribunilor lui Avram Iancu.

Luptele au fost crincene. Securitatea acționa ferm. Odată reperate, punctele de rezistență erau încercuite și distruse. Cînd nu erau împușcați pe loc, partizanii erau torturați și, după un proces sumar, executați. Anchetele durau de obicei cîteva luni și urmăreau, în primul rînd, extinderea rețelei de suspecti și arestarea unui număr cît mai mare de complici. În fond, oricine putea fi agățat de zîmții acestui angrenaj: țăranul care lăsase o pîine în fața porții; învățătorul care scrisese un mesaj; ciobanul care găzduise o noapte pe cineva; copilul care transportase o traistă; preotul care împărtășise un muribund. Oricine putea fi *agățat*, prins, învinuit de uneltire. Mai tîrziu, anchetele au fost reluate, sub presiunea *Reeducării*, lărgind scobitura, prăvălind în ea alte victime. Denunțurile în avalanșă răpesc celor de afară libertatea, iar celor dinăuntru, din celule, le subțiază șansele, așa fragile cum erau. Pentru partizanii care n-au fost executați în momentul capturării, care au

scăpat de pedeapsa capitală la proces și care au ieșit nestriviți de menghina *Reeducării*, viața va rămîne un perpetuu miracol.

VII. CULEGĂTORUL DE MINE

Un miracol este și apariția acestei cărți. Autorul, Radu Ciuceanu, participant la mișcarea de rezistență, se numără printre aceia, foarte puțini astăzi, despre care se poate spune, știindu-le viața, un singur lucru: *a avut zile*. Căci, ce oracol l-ar fi putut încredința pe tînărul partizan care trecea munții, iarna, la -30°, că nu va pieri de mîna pîndarilor, rîspîdiți în vale, în așteptarea victimelor? Sau, ce șanse și-ar fi putut da el însuși cînd, bătut, schingiuit, călcat în picioare, nedormit nopți în șir, foamea, frigul, izolarea mușcîndu-i din trup, moartea, singură, prefigura izbăvirea, iar a trăi devenea un chin neconținut? Rareori destinul unui om își răscumpără vicisitudinile proiectînd nedreptățile trecutului sau zăbăvnicia binecuvîntărilor spre înălțimi atotștiutoare.

Viața acestui luptător, partizan, purtător de armă, *bandit*, cum se obișnuiseră mai marii BANDIȚILOR să-l numească, ocnaș, *element periculos*, ostil, recalcitrant, *a fi supravegheat*, glăsuia indicația venită de SUS, de la DIRECȚIE, *băgat* la izolare, ținut în lanțuri, ținut la *Neagra*, ținut la Zarca, *foarte periculos*, cum glăsuia altă indicație, venită tot de SUS, de la DIRECȚIE, *element înrăit*, reeducat, *băgat în Reeducare*, scăpat din Reeducare, iarăși *băgat în Reeducare*, pedepsit cu izolare, șapte zile, zece zile, *doușpe* zile, șapte zile, de mai multe ori șapte zile, anchetat, reanchetat, înainte, în timpul și după Reeducare, anchetat înăuntru, afară, înainte și după eliberare, viața acestui fost ocnaș, suspect, apoi mai puțin suspect, dar totuși suspect, ca fost ocnaș, ca fost *bandit*, ca fost partizan, viața aceasta, foarte pe scurt, am să încerc acum, înainte de a-l lăsa pe

el însuși s-o facă, din interior, am să încerc așadar, îngăduiți-mi totuși, acordați-mi totuși această șansă, s-o povestesc.

S-a născut în 1928 la Arad. La opt ani rămîne orfan, tatăl său, Ștefan Ciuceanu, profesor de istorie și arheolog, murind de inimă. Învăță la Craiova, la Colegiul Carol I. În toamna lui '44 asistă la ocuparea orașului. Trupele generalului Malinovski devin o prezență concretă, palpabilă. Propria-i casă de pe strada Nicolae Bălcescu este rechiziționată și pusă la dispoziția comandamentului sovietic. După ce termină liceul, pleacă la București să studieze medicina. În '47 îl întâlnește pe profesorul Gheorghe Bontilă, membru în conducerea Mișcării Naționale de Rezistență (M.N.R.). Urmează o inițiere în regulile luptei subversive. În iulie '47, Radu Ciuceanu este recomandat colonelului Gheorghe Căraușu din Craiova, medic militar. Prin cabinetul acestuia se perindau ofițeri sovietici, emisari ai partidelor de opoziție și ofițeri superiori din armata română. O placă turnantă pentru schimbul de informații. Colonelul Căraușu avea legături cu grupurile paramilitare din Munții Retezat și Valea Cernei, cu nucleele de rezistență din Gorj și Mehedinți.

Pasul următor. În noiembrie '47, Radu Ciuceanu intră în Comitetul Militar al Mișcării Naționale de rezistență din Oltenia (M.N.R.O.). În fruntea acestei organizații se afla generalul Ioan Carlaonț. Prietenii îi spuneau *nenea Iancu*. Ca fost comandant de Școală Militară de Artilerie, la Timișoara, ca fost comandant de divizie și, mai târziu, de corp de armată, generalul Carlaonț conta pe devotamentul sutelor de subordonați, unii dintre ei foști elevi care, aflându-se încă la posturi de comandă, ar fi putut declanșa în simultan o acțiune militară împotriva trupelor sovietice cantonate în Oltenia. Din comitet mai făcea parte și colonelul Ștefan Hălălău, veteran din primul război mondial, ofițer cu experiență, bun pedagog și organizator, excelent

artilerist, participant la campania din '41-'42 și, mai târziu, la luptele din Ungaria și Cehoslovacia. Figura cheie, Tiantul, creierul organizației rămânea însă colonelul Cărăușu, șeful rețelei de informații. El primea săptămînal de la căpitanul Iancu Robu, coordonatorul stației de radiotelegrafie din Inspectoratul de Siguranță Craiova, ultimele note informative, copiate direct din registrul radiogramelor. Prin acest canal, doctorul Cărăușu afla cine trebuia să fie arestat sau pus sub urmărire, cine ocupa funcții de conducere în comitetele P.M.R. din regiune, cum se făcea supravegherea pe frontiera româno-iugoslavă, cît de numeros era personalul Poliției și Siguranței din Craiova, cum se numeau agenții și unde locuiau, care era starea de spirit a prizonierilor români întorși din Uniunea Sovietică, cum se numeau informatorii Siguranței, cu adrese și locul de muncă. Dacă americanii ar fi desantat trupe la Băilești, Segarcea sau Filiași, doctorul Cărăușu și oamenii săi ar fi paralizat, în cîteva ore, toate pîrghiile Ministerului de Interne din Oltenia. Moartea lui Cărăușu, în august '48, a blocat subit toate liniile de comunicație. Probabil că regizorul crimei, trimițîndu-i pe ostașii îmbrăcați în uniforme sovietice să-l pîndească și să-l împuște pe Cărăușu, la marginea Craiovei, au urmărit tocmai acest scop. Sau poate că cineva, simțînd că se apropie capturarea organizației, n-a vrut ca secretele culese în cabinetul doctorului să ajungă în seifurile Siguranței române și de acolo, foarte repede, pe birourile N.K.V.D.-ului. Rămîne doar o speculație, o simplă ipoteză, fiindcă omul care trata în simultan cu ofițerii ruși, cu ofițerii din armata română, cu partizanii din munți și Siguranța locală, a dus cu el în mormînt toate secretele acestei acțiuni.

Ce misiuni a primit Radu Ciuceanu după intrarea în conducerea M.N.R.O.? În primul rînd, să recruteze cît mai mulți tineri, îndeosebi elevi de liceu și studenți, rezerva umană a oricărei mișcări de rezistență. Sergiu Mandinescu și Ion Pîrvulescu sînt primele *capturi*. Mandinescu, foarte

activ, luat sub aripa ocrotitoare a doctorului Căraușu, se va agita, în '48, încercînd să convingă cît mai mulți tineri din Craiova să se alătore organizației. Idealist pînă la frenezie, înverșunat în a face dreptate, Mandinescu va cădea pradă propriei sale neliniști, greșelile unui poet pardosind galeria *pierzaniei* și sfîrșitul organizației.

O altă recrutare spectaculoasă este aceea a colonelului Petre Grigorescu, pe care Radu Ciuceanu îl determină să intre în jocul subversiv, încă din primăvara lui '48. Ofițer de grăniceri, bun cunoscător al tacticii sovietice, veteran din primul război mondial și combatant în campania din '41-'42, Grigorescu va fi ales ca purtător de cuvînt al M.N.R.O. în exil. Un avion urma să-l transporte în Grecia, pe un scenariu care, după Tămădău sau *fuga în Cipru*, putea sfîrși la fel de bine ori în beciurile Ministerului de Interne, ori sub soarele molcom al Mediteranei. Complicații de natură tehnică au împiedicat însă evadarea, colonelul fiind arestat, împreună cu ceilalți membri ai Comitetului Militar, în septembrie '48.

Chiar mai dificilă decît *recrutarea*, se dovedesc a fi misiunile de recunoaștere, tatonările, tehnicile de observație, decupînd informația pe secvențe scurte, infinitezimale, implicînd, deopotrivă, tenacitate și suplețe. Coloneii din Comitetul Militar l-au dirijat pe Radu Ciuceanu exact spre aceste direcții, l-au trimis, s-o spunem mai limpede, în zonele *minate, supravegheate*, periculoase, să vadă, să memoreze, ochiul magic, *satelitul de spionaj* al organizației. Se explică astfel de ce s-a apelat la el și cînd erau necesare informații despre starea de spirit la Comandamentele Militare din Cluj și București, dar și cînd trebuia trimis un mesaj grupurilor paramilitare din Munții Retezat, din masivul Gîrdomanu sau Oslea, și cînd trebuia descoperit un *pasaj* spre Turcia, prin Marea Neagră, cu o șalupă, cumpărată sau furată, și cînd trebuiau instalate depozite de armament, în Mehedinți sau în Dolj, și cînd, la mînăstirea Tismana,

prin părintele stareț Gherasim Iscu, organizația dorea să monteze un post de radio și o bază de aprovizionare pentru rezistența din munți, la cine să apeleze, pe cine să trimită Comitetul dacă nu pe Ciuceanu? Și pentru transportul armamentului și pentru distribuirea manifestelor în oraș, la cine să apeleze decât tot la Ciuceanu și la tinerii de sub conducerea sa? Dar pentru depistarea platformelor de aterizare din Valea Oltului? Dar pentru avertizarea grupurilor clandestine ce urmau să fie arestate, cum a fost cazul maiorului Lucian Dimitriu și a oamenilor săi, pe cine să trimită coloneii decât tot pe tânărul Ciuceanu? Dar banii, dați cu țirița și pe furiș de Șerban Mihăilescu, casierul Partidului Național Țărănesc, cine să-i ducă la Craiova generalului Carlaonț, dacă nu tot tânărul Ciuceanu? Dar sondajele, tatonările la Căminele de studenți din Cluj, dar contactele cu tinerii legionari, cei care mai scăpaseră după arestările din primăvara lui '48, cine să le stabilească, dacă nu tot tânărul Ciuceanu? Dar incursiunile în satele din Gorj și Vâlcea? Dar contactele cu țărani *înrațiți* de reformele comuniste? Dar planurile de acțiune stabilite pe comune și regiuni? Dar spionarea pozițiilor sovietice din Oltenia, mișcări de trupe, depozite de armament și combustibil, cine s-o coordoneze, prin rețeaua de tineri, dacă nu tot tânărul Ciuceanu? Când l-au arestat, într-o noapte de septembrie, tânărul Ciuceanu tocmai se întorcea dintr-o misiune. A căta să fi fost? Obiectivele fuseseră atinse, toate. A două zi urma să-și prezinte raportul, iar coloneii să-l aprobe, dînd din cap. Ședința aceasta n-a mai avut loc niciodată.

La București, jocurile erau făcute. S-ar putea spune că Siguranța ținea în mînă toate itele. După ce supra-veghease deplasările, contactele, acțiunile Rezistenței, acum se pregătea, în fine, să-i vină de hac. Lovitura de grație a picat în martie '48. Atunci a fost paralizat *centrul*, statul major, grupul de comandă al M.N.R.-ului: Horia Măcelariu,

Gheorghe Manu, Gheorghe Bontilă, Ion Bujoiu, Alexandru Balș, Nistor Chioreanu și alții. La ancheta care s-a desfășurat sub îndrumarea consilierilor sovietici și care a durat peste șapte luni, arestații au putut constata că Siguranța comunistă dispunea de un material informativ uriaș și că *traseele lor fuseseră filate, pas cu pas.*

După căderea M.N.R.-ului, urmările erau previzibile. Represiunea s-a deplasat ulterior spre organizațiile regionale sau locale. S-a încercat penetrarea lor, infiltrarea cu agenți provocatori, sub diverse identități. Ce e curios este că aceștia nu erau nici inteligenți ca Sorge, nici deosebit de laborioși, precum faimosul Cicero, de la Ankara. Singurul lor merit este că au găsit o fereastră lăsată deschisă și, profitând de neglijența sau nepăsarea stăpînilor, au intrat în camera de taină. Ciprian Pascaru, parașutat în România după un stagiul, zicea el, într-un centru de instrucție al serviciilor de informații americane, mirosea de la o poștă a provocator, a delator de duzină. Profil spălăcit, privire opacă, chip inexpressiv, dubios, nici dacă ai fi vrut nu te-ar fi putut entuziasma prezența sa, fie și pentru o clipă. A fost de ajuns însă ca un membru al M.N.R.O., Sergiu Mandinescu, foarte tânăr și exuberant, să afle că acest personaj vine din Germania, de la americani, că are o misiune specială și că vrea să culeagă informații despre situația din România, pentru ca el, luptătorul frenetic, să-l facă părtaș la toate secretele, să-i spună cine-l conduce (Radu Ciuceanu) ce obiective are organizația (să lupte împotriva comunismului) și prin ce mijloace vor să le atingă (luptă armată). Zadarnice au fost măsurile de repliere și alertare a grupurilor. Defecțiunea se produsese, iar consecințele vor fi grave.

Mandinescu a fost expedit, din ordinul coloneilor, în Moldova, a primit, cum s-ar spune, poruncă să plece, însă *copilul teribil*, în loc să se dea la fund, cum ar fi fost normal, s-a îndreptat spre granița sîrbească. Mandinescu,

care plecase din Școala militară, alergic la regulamente și ordine, a încălcat ultimul ordin, improvizînd. Prins de grăniceri, adus la Craiova, e anchetat de Siguranță. Urmările se văd imediat. Arestările vin în avalanșă: Radu Ciuceanu, Ștefan Hălălău, Petre Grigorescu, Iancu Robu, Gherasim Iscu și o mulțime de elevi și studenți din Craiova. Doar generalul Carlaonț izbutește să scape, ascunzîndu-se într-un sat din Mehedinți. Siguranța, devenită între timp Securitate, îi arestează toată familia și, în noiembrie, îl capturează și pe el.

Ancheta s-a încheiat abia în vara lui '49. Cum nu existau probe despre acțiunile grupurilor paramilitare, actul de acuzare s-a fixat pe încadrarea de *crimă de uneltire împotriva ordinii sociale*. Procesul are loc în iunie '49. Cele mai grele pedepse le primesc Iancu Robu, 20 ani temniță grea, Ioan Carlaonț și Radu Ciuceanu, 15 ani temniță grea, Gherasim Iscu și Sergiu Mandinescu, 12 ani temniță grea.

Lui Radu Ciuceanu închisoarea îi va servi, pînă în 1963, ca domiciliu stabil și oficial.

VIII. O VIAȚĂ ȘI ȘAPTE ÎNCHISORI

La început a fost penitenciarul Craiova. O potcoavă fără noroc. Regim de distrugere. Foamea, programată; setea, întreținută; mizeria, frigul, păduchii, ploșnițele, elemente constitutive. August '49, revolta deținuților. Scandal, huiduieli, înjurături. Procurorul își face apariția. Promite. Deținuții îl cred. Represiunea nu întîrzie.

Decembrie, '49. Transfer la Pitești. Unda reeducării. Se simte. Zidurile vibrează. Și aerul vibrează. Turcanu, Pușcașu, Livinski au declanșat acțiunea. 6 decembrie. *Taglă, a rămîne cu ochii taglă* = a rămîne cu ochii pironiți. De uimire, de durere, de moarte. E doar începutul. Aici moartea e doar începutul.

Februarie '50. Transfer la Jilava. Pe la mijlocul lunii (22? Te rog, verifică!) evadarea sirbilor (Reține ideea pentru scenariu!). Sirbii au escaladat zidul. Închiși în fortul 13, au pîndit gardianul, l-au înjunghiat (erau foști partizani de-ai lui Tito) și s-au cățărat, ca maimuțele, zidul avînd vreo zece, chiar *doispe* metri, și, sus, au mai omorît doi milițieni. S-au pierdut apoi în negură. Zarvă, alarmă, sirene, clopote, răcnete. Zadarnic! Nu i-au mai găsit.

Mai, '50. Transfer la Tirgșor. Lagărul (leagănul) copiilor. Elevi, studenți care se dau drept elevi, copii care nu vor să crească, copii, fiți înțelepți și ascultători! *Seniores priores*. Comandantul Dumitrescu. Figură tutelară. N-are suflet rău! Reeducarea a rămas departe, la patru sute optzeci și două de mii de leghe depărtare. Să călătorești trei vieți și jumătate și tot n-ajungi pîn' la ea. Dar iată, ceva se întîmplă. Liniștea e întreruptă. Echilibrul se sfărîmă. Un *puști*, Măzăreanu evadează. Prin septembrie (parcă; a se verifica!). Un milițian îi omorîse fratele. Măzăreanu a fugit, l-a dibuit pe milițian și l-a *mătrășit*. Nu l-au prins imediat. A căzut ca un fraier, după cîțiva ani. Cînd a venit securitatea să-l ridice pe părintele Ioan de la Vladimirești, *puștiul*, Măzăreanu, crezînd că *băieții* au venit pentru el, (se refugiase acolo, portar) s-a predat singur. A fost executat la Iași. Numai că, pînă să-l prindă pe Măzăreanu, securitatea trebuia să dea o lecție, să se răzbune pe cineva. Așa că s-au răzbunat pe ceilalți puști din lagăr (leagăn). l-au scos în curte, le-au spus să se întindă, cu burta-n jos, unul lîngă altul sau chiar unul peste altul, căci, nu prea mai conta, și le-au tras o mamă de bătaie, i-au terciuit cu cizmele, cu bulanele, cu bițele, cu ce-au avut și ei. Cînd oasele crapă, se aude un scîncet. De copil.

Octombrie, '50. Transfer la Gherla. A doua generație de reeducați aplică lecția de la Pitești. Etajul III. Camera 99, Camera 101, Camera 103, Camera 106. Schingiuirile se rostogolesc. Metamorfoze infernale.

Hidoşenia umple spaţiul, îl împovărează. Goticul flamboyant. *Mocirla* îi înghite pe decăzuţi. Denunţul, pe aleşi. Simularea, o himeră; sinceritatea, un zid de care vertebrele, izbite ritmic, tenace, repetat, cedează, se sfărâmă. Timpul, aplatizat. Rememorarea, perpetuă crucificare. Sadismul se transmite, se învaţă. Tatăl îşi zdrobeşte fiul; fiul, tatăl; fratele, fratele; prietenul, prietenul.

Ianuarie, '51. Probabil 28 (De verificat, dacă e posibil). Pauză. Tineretul e scos în curte. Selecţie pentru minele de plumb (Cavnic, Valea Nistrului). Tineretul, înainte de-a fi scos în curte, e invitat, în termeni energici, să se dezbrace. De zeghe, şi de izmene, şi de tot. Pîn' ce rămîne cum l-a făcut mă-sa, tineret *legionar*, trădător de ţară, să se dezbrace şi să se alinieze, după înălţime, ca la armată, să vadă *toaşii* de la *Direcţie* pe cine să ia şi pe cine nu, că la mine, la plumb, se ştie, nu poţi trimite pe oricine, orice jigărit, aşa că "Dreptî! Bă, *banditule*, de ce pizda mă-tii nu stai dreptî? Ce, te-ai moleşit? Las că vă pun eu singele-n mişcare! Dreptî!" Şi silabele, aruncate-n aer, încremenesc, una cîte una, ba chiar ultima încremeneşte taman sub buza ofiţerului politic, buza-i doar o şuviţă pierdută *sub un lan de diamanturi*, ce scîrîie, ce scîrîie, ce scîrîie... "Mă, tu nu-nţelegi să stai dreptî?" N-au trecut decît două minute şi paisprezece secunde. *Şi zăpada este albă, dar se cacă cîinii pe ea*. Da' unde vezi tu cîine pe geru' ăsta? Pe geru' ăsta totul se preface, totul se transformă, aburul din gură în altceva, scuipatul în altceva, pişatul în altceva, orice secreţie umană, lichidă se transformă, instantaneu, în altceva. Într-o altă stare! "Mă! Tu nu-nţelegi, mă, *banditule*, să stai dreptî!" Da' există, îţi aminteşti că există o nuvelă, o istorioară în Cehov (nu, nu în Cehov, în Tolstoi, da, sigur, bineînţeles că în Tolstoi, memoria nu te-nşală), în care un boier, venind prin viscol înapoi la conac, moare degerat, şi înainte de-a muri, descrie toate senzaţiile, adică şi le descrie lui, şi le amănunţeşte cu luciditate şi cu infinită

răbdare. *E un ger de se cacă vulpea din copaci.* Haznaua e un locșor cald, aburii emanați de proaspetele excremente fac corpului uman înveliș termoizolant de protecție, îngăduindu-i să supraviețuiască. Au trecut șapte minute și douăzeci de secunde. Acum ofițerul politic îi numără pe deținuți. De la stînga la dreapta, pregătindu-i pentru decimare. Decimarea va începe prin introducerea într-un cuptor fierbinte, în care deținutul decimat va sta pîn' se vor topi toate sloiurile ce-i curg prin vene, artere, arteriole și capilare și, în felul acesta, deținutul va putea fi redat societății, în deplinătatea forțelor. Oare *ger* are vreo legătură cu *gerah*? Nici una. *Gerah*, adică *girah*, adică *hirurg*, că zice Dinicu Golescu *dohtori*, *gerahi*, *spîteri*. Oare Isus a suferit vreodată de frig? Da' la Stalingrad s-a murit de frig, și mai ușor e să primești un cartuș în cap, să cazi la *datorie*, decît să mori ca o javră oropsită! Au trecut unsprezece minute. Ofițerul politic face selecția. Împarte deținuții pe categorii: cei care dîrdîie clătănind; cei care clătănă, dîrdîind; cei care gîfîie, dîrdîind și clătănind; cei care, dîrdîind, încă nu gîfîie, deși clătănă; cei care gîfîie, clătănă și dîrdîie; cei care gîfîind, încă nu clătănă, după ce... "Bă, tu ce stai ca o piftie? Am zis să stai drepti. Am zis să stai drepti, nu să te bîții". Partidul are nevoie de oameni sănătoși, viguroși, frumoși, futăcioși, vai! scuzăți, partidul, repet, partidul are nevoie de oameni sănătoși, frumoși... Acum nu mai clătănă nimeni. Se dîrdîie. Pielea. Ce minune! Pielea. Milioane de pori prin care eliminăm toxinele, secrețiile, mizeriile din noi, dar și căldura, întîi o pîrtică, mai mult, apoi bucăți, segmente, în loc să se închidă, să te apere, porii se desfac, se *crăcesc*, creaturi lascive, lubrice, obscene, se *răscrăcărează*, porii, ce ticăloșie, ce trădare, să te dea pe mina dușmanului, să-ți răpească proviziile. Să urlî de foame, de foame și de frig, nu, de frig, nu, mai bine de foame. Au trecut optsprezece minute și un pic. A început examinarea. Acolo, în cuptorul

unde erau, laolaltă, Șadrac, Meșac și Abed Nego, chiar în cuptorul pe care slujitorii lui Nebucadnețar îl încinseseră de șapte ori mai tare, acolo trebuie să fi fost cald, nu foarte cald, că doar cei trei, îmbrăcați, așa voise împăratul, să-i arunce-n cuptor cu izmene, cămăși și mantale pe ei, nu se văitaseră, ce sloiuri să fi avut prin ei, prin ce glande și prin ce limfă. Dumnezeu face minuni. Numai pe Napoleon n-a vrut să-l salveze. Au degerat veteranii. Și elefanții lui Hanibal. Și Amundsen. "Șadrac, Meșac și Abed Nego". "Ăstuia i-a dat borșu' pe nas", zice *politicu'*, foarte mulțumit de pregătirea fizică a viitorilor lucrători în mină. Au trecut patruzeci și două de minute. Cică, prin Siberia, așa-i pedepseau pe recalitranti. Îi scoteau, când era gerul mai mare, îi puneau să se dezbrace și turnau apă peste ei. Efect instantaneu. Fiecare rămîne cum l-a prins apa, sloi. Unu, apărîndu-și ochii, ca și cum n-ar fi vrut să vadă cine-l *lucrează*, cine-l *imortalizează*. Altul, ascunzîndu-și ca o fecioară rușinoasă mădularul sfrijit. Fiecare, instantaneu, devine o operă de artă. Fusesse o greșeală. N-au trecut decît treizeci și nouă de minute și șapte secunde. Șadrac, Meșac și Abed Nego. Cuptorul încins de șapte ori șapte ori șapte ori șapte. Incandescent. Scaunul înroșit. Tronul înroșit... *Și diavolul care-i înșela a fost aruncat în iazul de foc și de pucioasă.*

O șopîrlă se întinde la soare, lăbărtîndu-se, lăfăindu-se pe arșita pietrei. Febra macină gîndurile, le fărîmă, le împrăștie.

Tot în '51.

Febra spulberă gîndurile, le fărîmă, le împrăștie.

"Bă, *banditule*, tu de ce nu stai drepti?"

Șaptezeci și opt de minute și patruzeci și patru de secunde.

Un cuptor incandescent.

O șopîrlă se lăfăie pe arșita pietrei.

"Frumoși, viguroși, sănătoși, buboși, vai, vai, dă-napoi, dă repede 'napoi. Frumoși, viguroși..."

Din zece în zece.

De șapte ori șapte ori șapte ori șapte.

Cuptorul incandescent, flăcările mistuie trupul. Din zece în zece.

După 28 ianuarie. După, în orice caz. Tot la Gherla. Sigur, la Gherla.

"Și p-asta de ce-l mai cărăm, că dă-n primire, oricum dă-n primire, o mierlește, e pe ducă".

Hundertzweiundzwanzig.

Ușa se deschide.

Doi oameni aduc o targă. Pe targă, alt om. Într-un procent covârșitor, mort. Aproape mort.

Deținutul Ciuceanu Radu, la Camera 122.

Gherla, la Zarca, 122, Camera 122.

Ianuarie spre februarie, încă februarie, continuând în februarie, în arșița zilei și în arșița nopții, nopților, zilelor și nopților, cuptorul mistuie zilele, și gândurile, și pereții dogoresc, și patul arde, și podeaua frige, și vocile morților vîlvătăi încing deasupra-ți.

Doi oameni au dus o targă.

Ușa s-a închis.

Hundertzweiundzwanzig.

"Bine-ai venit, *mon cher*. Sîntem încîntați să te primim în mijlocul nostru. Să facem prezentările. Domnul Sachelarie, cel din patul din colț, cu scufia pe cap, este decanul nostru de vîrstă, are, să facem un calcul sumar, treizeci și șapte de zile, nu, nu e vorba de zilele petrecute aici, și mă văd obligat să-ți explic, *mon cher*, cum e cu aceste zile..."

Doi oameni au răsucit targa, au întors-o, *deversînd* conținutul, deținutul, acesta revărsîndu-se, rostogolindu-se la vale, ca un cilindru perfect strunjit, capul rostogolindu-se o dată cu trupul, ba chiar mai repede, nespus de repede, în interiorul unei rotații, capul, rebel, îngăduindu-și cu obrăznicie să execute mai multe rostogoliri în jurul propriei axe, revenind, ferm, precis în același punct, ochii în ceafă, și ceafa sub bărbie.

Uriașii dănțuie în jur.

Sărbătoresc, de jur împrejur și în jurul patului, venirea celui mai viu printre morții ce vor fi, altcândva, nu mult după.

"Fiecare om are ursita lui și zilele lui. Aici noi sîntem ursita. Noi te facem bătrîn sau tînăr. Noi îți dăm zile, le îndesim sau le rărim, după cum ești, după cum arăți, fiindcă, trebuie să știi, *mon cher*, conform unui principiu asupra căruia distinsul Castiglione nu a încetat să speculeze, că aparența, dacă e cultivată, devine, cu timpul, realitate, și dacă noi, ursita, ursitoarele, îți dăm patruzeci și trei de zile, atunci, dă-mi voie să-ți spun, că atîtea *parale* faci, nici mai mult, nici mai puțin, *patruștrei*, că vor fi, nu neg, și ursite mai blinde ce vor spune că, după toate aparențele, faci, hai să zicem, cincizeci și unu, cincizeci și doi, deși, *mon cher*, iluzia e cimitirul speranței, noi, ursitoarele, îți dăm cît îți dăm, *patruștrei*, și urîndu-ți, acum, să trăiești pînă la adînci bătrîneți, *patruștrei*, *mon cher*, un singur sfat: CARPE DIEM".

De jur împrejur ursitoarele dănțuie, șoptind, sporovăind, filfiind din brațe.

"Hai să-i dăm mai mult", zice unul, vorbind din pîlnia bulbucată a buzelor vineții.

"Cît să-i dai, dacă n-ai, și dacă nu-i dai, tot n-ai", grohăie, asinian, altul, gâlbejit și scofîlcit.

Febra amestecă gîndurile, le încurcă, le zăpăcește, le suprapune, le încîlcește, le înoadă, le foarte cu multă grijă amestecă repede, repejor, la vale, în cuptor.

"Sachelarie, tu ce zici?"

Sachelarie mută privirea spre patul noului venit, noului ursit.

"Zilele omului sînt precum ceața zorilor și aburul dimineții".

"Ăsta crapă în două zile, vă zic eu", uriașul cu voce de eunuc proclamă, horîndu-și vocea în dansul rotitor.

"Nu două, da' nici mai mult de trei".

Ochii ard. Orbul tremură de frig, văzătorul urlă de căldură. Ochii ard ca două țepușe. Decît să vezi ghețurile îngropînd caii și oamenii, mai bine întunericul egal, odihnitor și nepărtinitor. Ochii ard ca două țepușe pălălăite.

"Ei, *mon cher*, cine moare săptămîna asta? Ca să nu dăm din colț în colț, știi, îmi repugnă. Basil, parcă voiai să spui ceva, sau mi s-a părut? Conform graficului întocmit de noi la ultimul consiliu s-a stabilit că: unu, întrucît Lucilius, prietenul nostru Lucilius, doctorand la Roma, a refuzat, în ultimele trei zile, să consume rația de lapte, i se va devansa termenul. Îl vom programa, ca să fiu mai clar, în săptămîna aceasta..."

"Veto"

"Ingratule, ființă odioasă și meschină, eu, care ți-am acordat 60, da, șaiszeci de zile, pe mine mă expui, mă pui la zid? Cît crezi că vor îndura zeii aceste nelegiuiri?"

Eunucul pompează vocalele. Degeaba le pompează. Subțirimea lor nu sperie pe nimeni.

"Să-l mai păsuim, măcar o săptămîină".

Ce este camera morții?

Una din camerele morții.

Fiecare pușcărie are o cameră a morții.

Și Jilava, și Aiudul, și Gherla.

Ce este camera morții?

Este, vasăzică, locul unde ființele respiratoare se pregătesc pentru *exitus*. Într-o ordine stabilită cu obiectivitate în funcție de: 1) numărul de bacili Koch pe milimetrul pătrat; 2) nivelul și oscilațiile febrei; 3) aspectul pielii: uscată, cafenie, gălbuie, vineție, pergamentoasă, putrezindă, chircită, învîrtoșată; 4) respirația: fluidă, sacadată, perlată, inseriată, înșurubată, contorsionată; 5) numărul de vocale pe minut; folosirea exclusivă a consoanelor sporește șansele; 6) apetitul: sinuos, coborît, zero.

"Este ceă mai mare neobrăzare!", eunucul exclamă, dimineața-n zori.

"Da, trebuie să recunosc, graficul nostru a fost catapultat. Și toți, absolut, fără excepție, dați-mi voie să vă spun, ne-am înșelat, am fost, aproape aș pronunța cuvântul oripilant, niște diletanți".

"Sachelarie ne-a făcut-o. A murit când a vrut el, nu când ne așteptam noi. Șugubăt, mare șugubăt", altă voce, din alt colț.

Febra amestecă vocile, le încurcă, le suprapune, le zburătăcește.

Cîți au murit?

"Graficul, graficul, după plan, nu vă înghesuiți".

"Crede-mă, *mon cher*, îmi repugnă".

Ușa se deschide.

Laptele.

Ușa.

Se închide iarăși.

După grafic, după grafic.

Nu vă înghesuiți, un *gentleman* rămîne un *gentleman* și în fața eșafodului.

"Știi, *mon cher*, Sir William Raleigh, înainte de a-și pune capul pe butuc, ar fi zis, privind cerul, și vai, era un cer transparent, ar fi zis cu aerul acela măreț, nobil și măreț, totodată..."

Laptele.

După grafic.

"Bă, Ciucene, ce sugi tu laptele ăla cu atîta poftă, ce, te crezi Romulus sub țîța lupoaicei? Aici ai intrat ca să mori, nu să trăiești, sau, cum s-ar exprima Basil, mai livresc, ai venit aici ca să *împungi infinitul cu ființa ta finită*. Așa că, sugînd, nesugînd la laptele ăsta, cam tot acolo ajungi..."

Domnul Bertoldi a fost un parolist. A murit cînd trebuia. La ziua fixată. La ora fixată.

După grafic.

"*Mon cher*, observ că dumneata nu prea vorbești, parcă ți-ai păstra puterile pentru discursul fulminant, de

adio. Te rog să te grăbești, fiindcă săptămîna viitoare sînt pe grafic, urmez eu și n-aș vrea să-mi răpești plăcerea de-a te asculta".

Lucilius se încapățînează să bată toate recordurile, toate pariurile. Trăiește sfidînd-și ursitoarele.

Ușa se deschide.

Targa aduce un om.

Conținutul e deversat.

Hora se încinge, uriașii clocotesc.

"Eu nu mai ajung la scîldătoarea din Betezda. Dacă v-am deranjat, vă rog să mă iertați. *Mon cher*, regret că nu te-am putut auzi. Ar fi fost o încîntare. Probabil că tăcerea dumitale va rodi un discurs epocal. Adio."

Laptele.

După grafic.

Azi noapte, încă doi.

Nu-i ridică nimeni.

Cînd au venit să-i ridice i-au găsit îmbrățișați.

Trîniți în *gaură*, și îmbrățișați.

"Ce, bă, ți-a fost frică c-o s-o mierlească mai repede și te-ai agățat de el?"

Targa, doi oameni aduc un om.

Ușa se închide.

Dimineața, un mort, șaisprezece muribunzi.

După grafic.

"Bea, bă, Ciucene, și laptele meu, că eu tot mă curăț, sînt pe listă. Mă cac în ea de listă, da' mă curăț, simt cum mă duc, și nu mi-ar fi teamă, dar nu știu ce-or să facă ăștia cu mine, să nu mă arunce, mă, să mă dea la cîini, sau în troacă, la porci, că trupul omului e sfînt, e templu sfîntit de Dumnezeu, și în țîrîină i-e dat să se întoarcă, și dacă nu m-or îngropa, am să viu aici, am să bat la ușă, auzi, mă, Ciucene, bă, de ce taci? Mă, tu crezi că dacă taci ca peștele o să scapi de aici? O să scapi cu picioarele 'nainte, așa o să scapi. Și cînd o să m-auzi că bat, să zici

doar atît, da' ce să zici, că tu ești mut, te-a născut mă-ta mut sau faci pe mutu', da' cînd ți-o veni graiul la loc, să zici doar atît: loane, loane, balaurul pierde de mîna viteazului, iar moartea de sulița arhhhh... ihhh, hiii, ih, hi, hi, hi..."

"Vă rog să nu vă înghesuiți"

"Îmi repugnă, *mon cher*..."

După grafic.

Ușa se deschide.

Intră un om viu.

Singur.

Este Livinski.

Se uită spre morții aproape morți, spre cei care mai sînt o pîlpîire a vieții, îi vede, îi numără, și nu-i vine să creadă că-i vede. Cu scîrbă, împingînd cu vîrfurile bocancului leșul din gaură, proaspăt mort, cu ciudă, exclamă: "Ce, bă, n-ați crăpat?"

Urișii, amuțiți, așteaptă sentința.

"Și tu, bă, *banditul*, tu mai sufli, bă? N-ai crăpat? Da' o să crăpi! Aici o să crăpi, bă Ciucene, ca șobolanii, o să crăpi și-o să-ți putrezească hoitu', că nu ești decît un hoit".

Ușa s-a închis.

Livinski a dispărut.

Reeducarea continuă.

Februarie, în '51, la Gherla, Zarca.

Hundertzweiundzwanzig

'51, prin aprilie, la Gherla.

Camera 150. La refacere. Se moare și aici. Fără grafic. Fără ursitoare. Fiecare cum apucă.

Prin iunie '51, deținutul Ciuceanu Radu, cu forțe proaspete, însănătoșit, invigorat, înrăit și înveninat, de ura împotriva poporului și a clasei muncitoare, de toată zgura, de toată drojdia cuibărită și dospită în sufletul tău de bandit, mă, zice Turcanu.

"Mă, Șușanu, tu ai să spui aicea și laptele care l-ai supt la mă-ta".

Eugen Turcanu. Un inventator neostenit, improvizează, creează din nimic. Schingiuirile Chinei pălesc în fața lui Turcanu. Cîtă subtilitate! Ce rafinament! Inchizitorii Evului mediu s-ar rușina de primitivismul lor. Cîtă precizie! Ce forță!

Turcanu n-are odihnă. Visează cu ochii deschiși. Cum să ucidă cît mai încet, cum să extragă inima fără să verse tot sîngele, cum să desfolieze carnea de pe os, bucată cu bucată, vai, și frîngerea pe roată avea un sfîrșit, și călăii aveau somnul lor, numai Turcanu, numai Turcanu nu doarme, numai Turcanu e altfel. Unde sînt lagărele morții? Unde sînt gardienii care să te ducă la gazare și gata. Unde sînt medicii care-ți înfig o seringă în braț și gata, s-a terminat, ai scăpat, ești un om liber, poți să mori. Geniul lui Turcanu, al celorlalți din generația întîii, din generația a doua, maeștri și elevi, este că suspendă moartea, o fixează într-un punct, ca un țărșuf înfipt în tavan, la care nu poți să ajungi niciodată.

La fiecare întrebare, treizeci și trei de răspunsuri. Trecutul se multiplică, memoria se divide, în atomi și nuclee divizibile, la infinit. Dacă ai fost acolo, de ce ai fost și cu cine, dacă ai venit după, pe cine-ai întîlnit și ce-ai vorbit, să nu omiți nimic, să nu scapi nimic, cînd ai fost acolo și cu cine, și dacă ai fost, de ce ai fost, n-ai știut atunci, da' știi acum, și noi știm c-ai fost acolo, așa că să nu omiți nimic, să nu scapi nimic, cînd ai fost și cu cine ai fost, și dacă ai fost de ce ai fost, fiindcă știm că ai fost, să nu omiți nimic, așa că, spui tot și de la capăt, cînd ai fost și cu cine ai fost...

"Bă, tu dormi pe tine?"

Jap, jap, poc, poc,

Joacă dracu'n poloboc.

Și ai vrea, desigur, să știi dacă ceea ce ai spus acum n-ai spus deja cu cîteva clipe înainte sau nu vei fi spus cu multă vreme înainte sau va trebui s-o spui peste cîteva

clipe, cînd ceea ce trebuie să spui este exact ceea ce ai spus deja, iar ceea ce ai spus atunci, cu cîteva clipe înainte, nu poate fi mai puțin decît ceea ce ți se cere să spui acum, după ce, crezînd că vei fi spus ceea ce încă n-ai spus...

Măștile cad, se desprind, fără împotrivire, cîte sînt, altele în loc, măștile se fac și cad...

"Șușanu, tu ai să spui tot aicea..."

Țurcanu apare, pîndind, nici n-a ieșit, e tot acolo, te observă, visînd, te pătrunde, visează cu ochii deschiși, te-a văzut, ochii de linx, fără somn, fără pleoape...

"Șușanu, tu ai să spui tot aicea... ăăă și laptele ce l-ai supt la mă-ta".

Măștile cad, nu mai sînt, nu mai e loc de retragere, te acoperi, îți acoperi pielea, trupul, solzii te protejează, separîndu-te de lumea toată, straturi, straturi îngroșate, pietrificate, că nici nu-l mai vezi pe Țurcanu, abia dacă se mai zărește, nici nu-ți vine să crezi că există un Țurcanu, între tine și Țurcanu, straturi, straturi solzoase, călcînd peste tine, peste trupul de solzi, pe față, coapse și gît, Țurcanu calcă reptila întinsă pe jos.

Camera chinezească. N-au toate închisorile o *cameră chinezească*. Nici Sighetul, nici Aiudul, nici Jilava. Gherla, da. Gherla are. Reeducarea, la Gherla, inventează neconținut.

Subiectul, deținutul, recalcitrantul e adus în *Camera chinezească*, depus, așezat pe jîlt, legat cu brîu și fixat de perete. Brîul e rigid, și rigid e și cordonul. Dacă te miști, dacă doar încerci să te miști, brîul ți se înfige în carne, în pielea ce mai învelește oasele. Țintuit în jîlt, aștepți. Deasupra, un cazan găurit. Prima picătură. Pare căzută dintr-un tavan mucegăit, foarte înalt. A doua, o simți mai bine, parcă și-ar fi reglat direcția. Pe a treia vrei s-o eviți. A patra îți șterge urechea. A cincea îți prinde fruntea. A șasea îți atinge obrazul. Pe a șaptea o aștepți, și această

așteptare se dilată, ai vrea atunci ca briul să se desfacă, iar jiltul să se umfle, să plutești, parașută alburie peste cîmpia verde, sub un cer opalin, să plutești coborînd ca o zîină ușoară, suavă, nici aerul să nu te simtă. Și atunci o simți, a căzut și a șaptea, a căzut și a opta, și a noua, și a zecea, părul șiroiește, și gaura din cazan parcă s-a lărgit, sondă întoarsă cu fundu-n sus, iar apa nu mai e apă, atîrnă de zece ori mai greu. Chiar dacă urli, chiar dacă dai din picioare, cît poți să dai, pe jilt, pe jiltul princiar, cu briul lat, încins pe tot trupul, o simți căzînd acolo unde cad și celelalte, tot acolo, de parcă tigva pe care Dumnezeu ți-a înfipt-o între umeri s-ar fi lățit, s-ar fi lăbărtat, tigvă uriașă, spărgînd zidurile, călcînd peste garduri și miradoare. Ce mică părea celula cînd ai intrat și ce simplu jiltul din perete. Acum nimeni nu te mai zorește, apă mai este destulă, și vremurile nu te împing. Vrednicii se împleticesc, iar trîntorii ajung la liman, căci nu pripeala duce la izbîndă. Cine numără, numără cu folos, cu sutele, cu mîile. Pămîntul s-a prefăcut în mare, iar marea a înghițit pămîntul. Auzit-ai de lichidul amiotic? De lichidul cefalorahidian? De limfă și de gaze lichefiate? Marea înghite planeta. Timpul, pată albă, albicioasă, ca o albeață, ca un dalb acoperămînt. Și maica ce te poartă în pîntecele sale, dormind în pînza de apă, maică, maică, nu mă naște, lasă-mă în pînza de apă, că de voi ieși, voi ieși ca o fiară bolundă și damblagită, lighioană șontică și mălăiață, nu mă naște măicuță, nu mă naște, de nu vei vrea să pier de mîna celui rău, să pier cu zile, de mîna bicisnicilor, de mîna lor să pier, și albeața se întinde, cearșaf peste creier, ai milă, ai milă, măicuță, că sfîrșitul mi-e aproape...

Camera chinezească. Cine scapă de aici, scapă cu mintea frîntă, cu privirea rătăcită, cu vorbirea dezlinată.

Probabil în '51. Văcărești. Transfer Gherla - Jilava - Văcărești. Salonul *șuților*. Viscoasa strîmtoreală a *șuților*. Tranzit. Beznă, puțin ocrotitoare, păcănind de gîfiieli fierbinți.

Hruba. Transfer. Tot în '51. Probabil. Văcărești - Jilava - Gherla.

Reeducarea.

A treia generație.

Ucenicii au plecat să răspîndească Vestea. Turcanu îi veghează. Peninsula, Poarta Albă, Tîrgu Ocna. Comitete, șefi de comitete, otrava dospind în țesuturi, în articulații.

Să oprești răul.

Să-l anunți, a-l opri ar fi prea mult.

Să-l sugerezi, a-l anunța e cu neputință.

Să-l prefiri, să-l șoptești, să-l, știm noi cum, șușoșopoșipoșușotești, pe la, știm noi, cînd nu-i voie să, măcar de-ai izbuti, cu degetu', cu dîra de pe frunte, cu zvicnetul plecapei, că aici, aici e mai ceva, tac, taci, tăcînd, nu faci...

"Dă, mă".

"Nu dau".

"Dă, mă, în el".

"Nu dau".

"Dă, mă, dă în el, dă în el".

"Nu dau".

"Mă, 'tu-ți crucea mă-tii, de ce nu dai, mă, în el?".

"D-aia".

"Dă, mă, acuma, că *pormă* ...".

"Nu dau".

"Bine! la strînge-l tu nițeluș la piept, așa ca *pun prieten*".

Și *pormă* nu i-a mai dezlipit nimeni. Li s-au amestecat și veșmintele, și carnea, și singele. Așa i-au scos, doi într-unul, plecaseră la drum doi, ș-a ajuns doar unul.

Gherla. Probabil în '51. Abia la început.

Reeducarea.

O alveolă, o nișă.

Brate, coaste, capete.

Cîrpa. Șterge! Nici o urmă.

Singele-i supt.

Deținutul Weiss Vintilă, colonel M.A.I. pînă mai ieri, șef la pașapoarte pînă mai deunăzi, dizgrațiat, condamnat, acum reeducat, tebecist, cu un plămîn uscat.

Pușcașu îl vede, îl muștră, îl aduce pe calea cea bună:

"Măi, chestore, vezi ce scrii, că nu-nțeleg, ce-ai scris tu aici nu-nțeleg".

Weiss Vintilă, comunist sadea din '38, știe multe, și despre tovarășa Ana, și despre tovarășu' Teohari.

Pușcașu îl muștră, îl îndeamnă cu duhul cel blînd:

"Măi, Weiss, tu ești un comunist adevărat, ia vorbește-le tu bandiților, arată-le, măi, Weiss, ce-a făcut Partidul Muncitoresc Român pentru poporul muncitor, arată-le, măi, Weiss".

Camera 99-100.

Pușcașu îl povățuiește, îi arată ce și cum, și cît și cum, și în ce fel și de ce, și pentru ce și cum, și ia-o de la capăt.

"Partidu' a creat condiții, așa, Weiss, așa, mă, băiatule, foarte bine, și șomeri nu mai sînt, și nici exploatare nu mai e, că tu știi cum era înainte, așa, măi, băiatule, spune-le *bandiților*, ca să afle și ei ce-a făcut partidu' pentru popor".

Deținutul Weiss Vintilă, adus pe calea cea bună, convertit, reeducat, purificat.

În timpanu-i uscat, o picătură, repede înghițită.

Deținutul Ciuceanu Radu.

Zice, nu zice, tăcînd și făcînd.

Nișa, neîncăpătoare.

Alveola, strîmtă, neîncăpătoare.

"De ce m-au adus aici?"

"Ca să mori".

"Cum?"

"Simplu. Chinuit".

"Și voi?"

"Ne facem c-am murit".

Alveola zângăne, biluțele se rostogolesc și sunetele se împing, razna o iau, fără dus, fără întors, care încotro.

Gherla.

12 februarie '52.

Veghea de noapte.

Cu ochii pe noi, și noi cu ochii pe noi, și toți cu ochii pe noi, să nu căre cumva să, să nu care, să nu, să nu, bineînțeles că nu s-ar putea să fie, că altfel, ochii pe noi, veghind, ca să nu, în nici un caz, nu.

El doarme, el doarme în picioare, el doarme în picioare și cu brațele întinse, ca exemplu pentru sine, pentru ceilalți, ca să nu...

Veghea de noapte.

12 februarie '52.

Camera 101. Gherla.

Ora *trei* a trecut.

Reeducarea încetează brusc. Tot așa cum a început. Tzeller deschide ușa celei, intră, cam năpustit și, cu strigăte furioase, cheamă la ordin. Se întâmplase ceva. Și cum intră, urlă, urlă de se cutremură zidurile: "Mă, *banditule*, ce faci tu aici?"

Banditul, erau mai mulți, făcea, făceau ceea ce Turcanu îi învățase să facă. Să bată, să păzească. Să bată, să păzească. Să bată, să păzească. Iar Tzeller, șeful secției politice - mai târziu își va trage un glonț în cap, mai marele *Gărzilor roșii*, pe vremea lui Béla Kun, sau i s-a tras un glonț în cap, găsit a fost la Bellu, în cimitir -, iar Tzeller, pocnind de furie, urlă, gesticulează, furios și uluit, ca unul care nu pricepe cum de doi, trei deținuți și-au permis, au avut, adică, neobrăzarea să-i țină *păialalt*i nedormiți, că așa vor ei. "V-a dat cineva ordin, mă, *bandiților*?" E de necrezut! Tzeller, indignat. Mistuit de revoltă. la apărarea deținuților și-i *toacă* pe *șefii de comitet*. Da parcă zilele trecute, îți amintești, gardianul a intrat, și tot în celula asta,

și Popa Tanu i-a zis, i-a poruncit gardianului, "la-l", și i-a făcut semn, cu piciorul, cu vârful bocancului, spre ceva ce semăna a altceva, nu mai era cam nimic din ceea ce fusese, și zicându-i ce i-a zis, s-a și întors spre noi, *ăilaltți*, aducându-și aminte că n-a încheiat ce începuse. Și gardianul a măfurat, a luat ce era de luat, a adunat ce se mai putea aduna, de pe jos, foarte amestecat, și încet, discret, fără zarvă, s-a retras, luînd cu sine, cum poruncise Popa Tanu, scurt, "la-l". Nimeni nu i-a zis nimic, nimeni n-a comentat, n-a întrebat, n-a ridicat din sprinceană, să-i zică lui Turcanu sau substitutului, Popa Tanu, că, să vedeți, ce să iau, n-am ce să iau, aicea noi luăm deținutul și-l mutăm, din celula de la etaj în cea de la parter sau viceversa, da' acum n-am ce să iau, d-aici n-am ce să iau, nu mai e nimic de luat. Nimeni nu comentase, nimeni nu întrebuse. Și acum Tzeller, cu ochii bulbucăți, urla "Mă, *banditule*, pe cine păzești tu aici, mă? Cine ți-a dat ordin să păzești, mă, *banditule*?" Cum, cine i-a dat ordin? Nu i-a dat nimeni ordin. Face doar ceea ce a învățat să facă, ceea ce stăpînul său, Eugen Turcanu l-a învățat să facă, așa și nu altfel. "la, afară, hai, ieșiți afară, mama voastră de *bandiți*!" Și dispar, nu mai e nici unul.

S-a terminat. În celulă rămîn reeducații, în curs de și după. Unii, doar la început, cu buzele sparte, cu dinții cam împutinați, cu pielea cam sfîșiată, cu spatele cam învinetît, cu oasele cam tumefiate. Alții, spre sfîrșit, aproape de, aproape de, aproape de. Totul, ca să nu mai rămînă nimic din tine, din ce-ai fost cîndva. Să te autodenunți, să te autoflagelezi, să te cufunzi în excremente, ale tale, ale tuturor, renăscînd, om nou, omul epocii noi, o epocă fără discriminări politice, intelectuale, sociale, economice, etnice. Omul nou, fără apartenență, fără memorie, fără și fără. Ce păcat! Colonelul Tzeller a rupt vraja. Cînd unii se pregăteau să se spovedească și să-și ia angajamente, să fie și ei ceva, omul nou.

Turcanu, la proces, în '54. După 23 august am căutat să văd realitatea. Am citit o serie de broșuri și alte materiale care m-au făcut să înțeleg că fusesem înșelat de misticismul legionar. M-am hotărât atunci să acționez în câteva organizații democratice, iar în 1947 m-am înscris în Partidul Comunist.

Colonelul Tzeller, găsit mort, la Bellu, în cimitirul militar, capul găurit, împușcat, cartuș de 9 mm.

Colonelul Weiss Vintilă, în mașină, un Volkswagen maroniu, se întoarce spre București, fusese la munte, prin '60 se întâmpla asta, pe seară, și un camion cu farurile stinse dă peste el, îl face zob.

La Gherla se reintră în normal. Atît cît putea fi de normal un regim sub Gheorghiu, Goiciu și Istrate.

Prin '54, deținutul Ciuceanu Radu e transferat la Lugoj. Apoi la Văcărești. Apoi la Gherla.

Tot prin '54, la București.

Anchetă. Casă conspirativă. Anchetă nonstop. Cu pase bune, cu pase rele. Azi, da, mîncare. Mîine, nu. Nici poimîine. Răspoimîine, da, mîncare. O friptură, să-ți curgă balele. Da, mîncare, s-o vezi, s-o adulmeci, s-o, cum s-ar zice vasăzică, savurezi.

"Unde erau depozitele de armament?"

"Ce depozite?"

"Bă, Ciucene, nu face pe tîmpitu'!"

"Le-am dat, la Gherla, cînd m-au întreat".

"Le-ai dat pe dracu'. Povești. Văgăuni nenorocite. Am răscolit o vară întreagă. Ți-ai bătut joc de noi".

"Acolo le lăsasem. Poate că între timp..."

"Bă, tu chiar ne crezi idioti?"

S-o savurezi, s-o dorești, s-o pipăi, pe șolduri, pe coapse, pe gît, s-o mîngîi, să-i cuprinzi trupul, carnea fierbinte arzîndu-ți, azi, mîncare, nu, mîine, da, poimîine, nu și nu, și nici răspoimîine, doar mirosul, să-l simți, să-l savurezi.

La București a înflorit liliacul.

Logodnicii se plimbă, se îmbrățișează, se sărută.

Bunicii, cu nepoții.

Mătușile, cu nepoatele.

Aerul strălucește.

Camera morții. Jilava. Prin '56. Îi auzi mergînd spre *Camera 0*. Sau ieșind din *Camera 0*. Cine intră știe cînd a intrat. Nu știe cînd va ieși. Ușa se mai deschide. O dată, de zece ori. Întii îl scot din celulă. Se aude. Ușa. Se aud pocnind zăvoarele. Începe tirguiala. Milițienii nu se lasă. El, condamnatul, cere, cheamă în ajutor toți heruvimii, toți îngerii, toți arhanghelii, îi cheamă și pe camarazi, pe care-i mai știe, prin celule. "Nu mă lăsați, fraților". Milițienii nu se lasă nici ei. Unii dau, alții înjură. Mai o bufnitură, mai un pumn în moalele capului. S-a terminat. S-o crezi tu că s-a terminat, nu s-a terminat. "Mă omoară, fraților, nu mă lăsați". Milițienii nu se lasă. Îl remorchează, îl tîrăsc, îl împing. Și nici nu-i greu de împins, dar cînd să-l împingă, momîia zdrențuită ia cu sine particulele de praf, calupuri, calupuri, presiunea atmosferică, cuburi, cuburi, umiditatea, găleți, găleți, oxigenul, bule, bule, bioxidul de carbon, suluri, suluri, nisipul, granule, granule, aerul, îngroșat, îngreunat, și slăbănogul, momîia inflamîndu-se, anevoie se lasă dusă, cu milițienii pufnind și tropotind, momîia ce gîfîie, grohăie, geme și asudă, s-a întărit ca lava între stînci, n-o mai urnești, horcăie, și n-o mai urnești, spre glonțul dulce și suav ca o zi de primăvară. "Fraților..."

Mîntuiește-mă, mare Arhanghel al lui Dumnezeu, miluieți-mă pe mine înger, Dumnezeuul îndurărilor, Preacurată, Hristoase Dumnezeule, Stăpîne Isuse Hristoase, Maica lui Dumnezeu, păzește-mă sub acoperămîntul tău, Hristoase Mîntuitorule, Doamne, Dumnezeuul meu, Dumnezeule Preasfinte, Stăpîne Doamne, Dumnezeuul meu, Doamne Isuse Hristoase, Dumnezeuul meu, că tu ești doctorul sufletelor și al trupurilor noastre, Hristoase Dumnezeule...

"Nu mă lăsați, fraților, nu mă lăsați, fraților..."

'57, prin '57 la Gherla, Zarca.

Celula morții la Gherla.

Și la Gherla, ca și la Jilava, ca și la Aiud.

Celula morții e altceva la Gherla.

Nu seamănă.

E altceva, nu-i ca la Jilava, nu-i ca la Aiud.

Mărgineanu așteaptă execuția. Mărgineanu.

Locotenent de blindate.

La Prundu Bîrgăului.

În '56, cînd cu revoluția din Ungaria, a vrut să scoată tancurile, să plece spre Gherla, să elibereze ocnașii, să plece spre Cluj, să elibereze poporul, țara.

Mărgineanu își povestește viața.

Cum le-a vorbit sergenților, cum i-a pregătit, cum și-au strîns mîinile seara și cum peste cîteva ore toată unitatea era încercuită.

Vinzătorul își făcuse datoria.

'58. Rîscoala de la Gherla. Bătăile de la Gherla.

'58. Sau poate '57. Transfer. Gherla - Văcărești. Transfer Văcărești - Gherla.

'59, '60, '61, '62, tot Gherla. Și tot fără pachete, fără scrisori, fără vorbitor. Din '57, acasă, rudele îi fac parastase. Toate cererile de pachet, respinse. Pe unde s-a dus, la Tirgu Ocna, Caransebeș sau prin alte părți, mamei i s-a spus că fiul nu mai este acolo. Dacă l-ar vedea, probabil că nu l-ar recunoaște. Figură spectrală, obraji supti, privirea stinsă, în găvane, trupul ros, bolnav, plămînii măcinați, pielea gălbejită, oasele, sub zdrențe.

În '63, deținutul Ciuceanu Radu este mutat la spitalul Văcărești. Aici, doctorul Georgescu (român de-al nostru!) aplică tratamente cu neuroleptice. Pentru ce? Și cum? Asistenta, în fiecare dimineată, intră, se apropie de pat și injectează serul translucid, care intră fuga-fuguța, în trupul schilav, îmbătrînit, bătucit, tăbăcit, înrăit. Dimineata, a doua zi, iarăși, injecția, și somnul profund, spre meleaguri

îndepărtate, mai depărtate decît grădina de la Craiova, unde bunicul veghea, în grădina cu nuci și mama, în poartă. Dar prietenii, camarazii? Cîți mai trăiau oare? Generalul Carlaonț murise la Aiud, în '52. Fusese vîrît, iarna, într-o celulă fără geamuri unde viscolul mătura pereții. Colonelul Grigorescu murise și el, foarte curînd după ce-a ajuns la Aiud. Colonelul Hălălău, eliberat în '54, moare în '62. Mandinescu, bolnav de ciroză, va muri în '64.

Trecutul, sub neguri.

Asistenta, la aceeași oră. Somnul, absent. Angoasa, un tremur, o tăietură în prezent, un soi de văgăună în care intrînd nu știi dacă vei mai ieși vreodată. "Ciuceanu, injecția". Asistenta, la capul patului. Aceeași mișcare. Serul translucid dizolvă toate conexiunile, amintirile. Curînd, nu mai știi de unde ai venit sau cînd ai venit. Apoi teama. O teamă uriașă, sufocantă. Apoi dorința de a evada.

Asistenta, la aceeași oră, în fiecare dimineată.

Văcărești, spital, '63. De aici nu se poate evada decît murînd.

'63. Geneva. Linie directă Washington - Moscova. Perspective. Declarații. Încredere reciprocă. *James Bond*. Sean Connery, Ursula Andress. Acorduri. Vizite. Încredere reciprocă. Kennedy la Berlin. Kim Philby, cetățean sovietic. Guy Burgess, mort în condiții misterioase. *From Russia with Love*.

Asistenta, la aceeași oră.

Văcărești, spital, '63.

Uitarea e preambulul morții. Uitînd, rupi toate punțile. E altă reeducare. După ce te-ai autodenunțat, înveți să te autoignori, să te autoîngropi, să te autoanihilezi prin uitare.

Asistenta. La aceeași oră. Serul. Dimineata.

'63. Speranțe. Moscova și Washington. O lume împărțită în două. Proștii și deștepții. Bogații și săracii. Oamenii liberi și sclavii.

Asistenta vine, e aceeași, aceeași și la aceeași oră, și patul e același, și somnul, ba nu, somnul nu e același,

somnul a pierit, s-a topit undeva, de atîta veghe ai uitat să numeri zilele.

Aceeași, aceeași, aceeași...

"Ciuceanu, injectia".

Drumul spre lumină e drumul spre moarte, spre izbăvire.

Doctorul Georgescu e mulțumit. Tratatamentul a avut efect. Nu, pacientul nu e bandit, pacientul e numai un *pacient*, pacient obișnuit, iar asistenta, aceeași, aceeași, aceeași, îl veghează.

Poate că e mort și nu știe.

Ordinul de tranfer. Înapoi la Gherla. Gherla? Ce departe e Gherla!

20 septembrie '63. Ziua eliberării. După douăzeci de ani? Nu. După cincisprezece ani. La termen.

Dimineața eliberării. E dus într-o hală. Magazionerul în halat, o mogîldeață fără vîrstă, fără nume, fără chip, îl conduce prin hală, zicîndu-i: "la ce vrei de aici". În hală, de toate: pantaloni, pulovăre și cămași, izmene și căciuli, pantofi desperecheați, veste și paltoane, orice, de orice culoare, mai vechi sau mai noi, risipite pe rafturi sau urcate în grămezi. "la ce vrei, ăștia sînt morți". Alege. Se îmbracă la întîmplare. Ia o pufoaică cenușie (obsesia frigului din celulă), niște pantaloni bufanți (zdrențele nu te strîng) și niște bocanci cu talpa groasă (încălțăminte sigură, ține la marșuri). Cam atît. Magazionerul îi vîră în brațe o bucată de marmeladă și o pîine neagră.

20 septembrie '63. Poarta Gherlei se deschide. Cîțiva milițieni îl conduc. Bolnavul pleacă din sanatoriu. Scenă duioasă. Milițienii, cu îndemnuri, fac glume, ca să-i dea curaj. Doar ei, oamenii din pază, sînt cei care știu cum a fost. Știau, ei primii, cine trebuia să moară și cine nu. Pe cine pusese ochii securitatea și pe cine nu. Cine era periculos și cine nu. "Măi, Ciucene, ai scăpat și d-asta". Nu-i ușor să-i vezi ieșind pe poarta închisorii. Unii deținuți,

după șaisprezece ani, n-au mai vrut să plece. "Hai, mă, Ciucene, c-ai avut baftă!"

Gherla? Cine n-a auzit de Goiciu, Istrate, Șomlea, Todea? Un deținut scăpat de la Gherla? Un mort care mai are câteva zile de trăit.

Fostul deținut politic, Ciuceanu Radu se urcă în trenul de Cluj. Coboară la Cluj. Stă la Cluj. Un popas de câteva ore. Nu s-a obișnuit încă. Lumina îl obosește. Ca și zgomotul străzii. Se duce într-un parc. Se așază pe o bancă și adoarme. E primul somn în libertate. Când se trezește, vede oameni împrejur. Fiecare ar vrea să-i dea ceva. O femeie îl întreabă de bărbatul ei, îi zice Gheorghe, închis la Gherla. Cine să-l știe? "Da' Vasile mai trăiește?" "Pe-al meu l-ai văzut?" "Nu știu nimic de el, nu știu nimic, de patru ani n-am mai primit nimic". I-au adus de mâncare. Pîine poaspătă, colaci, salam, fructe, brînză, bomboane, fiecare a adus ce-a putut, căci fiecare își plînge un soț sau un fiu, un părinte sau un prieten, iar el, istovit, orbit de lumină, nu le poate spune nimic, mai nimic. Îi lasă, o mulțime adunată și mîncarea risipită împrejur, îi lasă și pleacă la București, spre libertate.

IX. OMUL DE STICLĂ

Foarte mulți *foști* au descris fișia unde se termină libertatea. Aruncată dincolo, în țara nimănui, ființa e disputată de hazard și capriciu, trîntită în carnavalul mizeriei și abjecției. Când nu mai există, cînd a încetat a fi ceea ce ar fi trebuit să fie, libertatea devine, pentru cei puternici, un ideal. Ea te îndeamnă să rezisti tentațiilor, să refuzi compromisurile, să ignori promisiunile. În acest vid, ea devine egală cu sine, absolut necesară sau iremediabil pierdută.

Mult mai anevoie este să determinăm cu precizie locul unde începe libertatea. *Nelibertatea* nu are nuanțe. E o absență, prin definiție. Un minus, prin statut. O deficiență

care poate fi localizată și, eventual, remediată. Intrarea sau, mai bine zis, reintrarea în libertate, se face prin tatonări, aproximînd, cu precauții și teamă. Oricît ar părea de bizar, a face din nou un lucru nu înseamnă a-l repeta, ci a-l reînvăța, reactualizînd un gest, o acoladă, ceva atît de simplu care, prin *absență*, a devenit, cu timpul, incomprehensibil. Libertatea constituie pentru fostul încarcerat o *terra incognita*, unde mișcările înaintează inocent și timid. Totul trebuie recucerit: mîncatul la masă, plimbarea pe stradă, dormitul în pat, spălatul la baie, îmbrăcatul de dimineața, fiecare segment al deprinderilor cotidiene trebuie refăcut, trebuie reînvățat. Libertatea, neasimilată în gestul reflex, este, fără îndoială, o povară.

Unde începe, așadar, după ieșirea din tunel, să se întrevadă lumina, sau, altfel spus, unde se desparte pămîntul de ape cînd această frontieră, deplasată prin necurmăte alunecări și reculuri, e împinsă în diverse direcții, de parcă *nelibertatea*, prea cărnoasă și vie pentru a fi ascunsă sub un veșmînt, și-ar trimite conturul înainte, deasupra unui timp, nerevendicabil, mișcător și nesigur? Se prea poate ca acest hotar să alerge prin ani, căutîndu-și un teren stabil unde să-și împlinte bornele, tîrînd după sine întunericul albicios al *nelibertății*.

Există o primă condiție, fără de care nu te puteai considera om liber în România comunistă: să fii în posesia unui *buletin de identitate*. Zis și făcut. Cetățeanul Ciuceanu Radu, proaspăt eliberat din penitenciarul Gherla, cu biletul de eliberare nr. 5862/1963, bate la ghișeu la Secției 1 de miliție. Primire cam rece. Chiar ostilă. "Ce, bă, tu crezi c-o să stai aici, în buricul orașului. Să te duci acolo, de unde-ai venit". Adresare eliptică, mesaj difuz. Sectoristul îi trîntește ușa în nas și cu asta se încheie prima întrevvedere cu *organele*. Libertatea, deocamdată se arată a fi un regim îmbunătățit de *nelibertate*.

Cetățeanul Ciuceanu Radu, proaspăt eliberat din penitenciarul Gherla, are și el, ca orice om, cîteva probleme

de rezolvat: unde să pună capul să doarmă, cine-i va da o slujbă și dacă banii cîștigați o să-i ajungă să-și ducă existența. Chestiunea cu *dormitul* este cea mai delicată. Neavînd buletin, ci doar biletul de eliberare, cetățeanul Ciuceanu Radu nu poate fi angajat, iar nefiind angajat, nu are drept să ceară o locuință, fiindcă perimetrul în care doarme seamănă cu o boxă sau cu o nișă, și atît de neîncăpător e locul acesta, atît de insalubru, atît de sordid, încît starea de nelibertate devine aici trup cu forme rotunde, prea senzual pentru a mai fi ignorat. Somnul e ținut într-un cub fără ferestre, la un subsol, lîngă centrala termică. Cît să aibă? 4 m², poate mai mult. Ușa dă într-un hol cu iz de mucegai.

Neavînd buletin, fostul deținut trebuie să-și certifice prezența lunar la aceeași secție de miliție, unde, cu invariabila-i mirare timpă, sectoristul proclamă libertatea de mișcare a individului: "Du-te, bă, unde-oi vedea cu ochii, că de la noi n-o să primești nimic".

Fals! Grija *organelor*, mult mai concretă, se exprimă prin vizite regulate și colective. "Ce face? Cu ce se ocupă? Cu cine se vede? Din ce trăiește?" Tovarășii, grijulii, descind în acest subsol, foarte curioși să afle, nerăbdători să știe, întrebînd, cercetînd, scormonind, tropotînd pe holul cu iz de mucegai. Starea de *nelibertate*, odaliscă frumoasă, ce mult te-am iubit!...

Dar, fără bani, fără slujbă, fără casă (doar cu subsolul casei, doar cu ghereta acestui subsol, sau cu un romb din ghereta acestui subsol de casă, chiar în buricul orașului, pe bulevardul Dacia) viața în *libertatea* care seduce, cu nerușinare, trupul *nelibertății*, nu-i o fericită și lină alunecare, pe o pîrtie netezită, îngrijită, sclivisită!

Să bați la uși, mereu altele, să întrebi, să ceri, să te *milogești* - metecul mindrei Atene - și să afli, că institutul N. are 2500 de locuri, dar nici unul liber pentru un muncitor necalificat, că foștii tăi colegi de școală, zîmbind afabil, te

amină la nesfârșit, că puterea unui director nu-i mai mare decât înscrisurile de la *cadre* și că povestea ocașului care cucerește lumea și-și răzbună nedreptățile e tot atât de aplicabilă țării noastre de baștină ca și vitejiile lui Beowulf și Ghilgameș. Neavînd buletin, nu ești. *Ștabii* se uită prin tine ca prin sticlă, zărind, hăt departe, viitorul luminos al comunismului, iar ca tine, străveziu, transparent, sînt, nici nu-ți închipui, zeci de mii, fantome bîtuind prin țară. Ca privirea șefului să se *priponească*, omului din fața ta i-ar trebui un suport, or, așa cum apari, îmbrăcat sărăcăcios și pășind alandala, nu ești, fiindcă, recomandîndu-te ca nefiind, căci, neavînd *buletin*, de fapt nu ești, te întrebi dacă starea de *nelibertate*, corpolentă, languroasă și vicleană, nu-i mai bună, mai comodă decât schilava făptură ce întîrzie să se ofere, libertatea.

Vine și anul 1965. Prima slujbă legală și plătită. Muncitor necalificat. E una din porțile care se deschid, în silă, foștilor deținuți politici. Există, e adevărat, și porți uriașe, cu ancadrame monumentale, căscate larg celor care, ieșiți din întuneric se predau, cu arme și bagaje, luminosului prezent *reserist*. Unii sînt proiectați direct în vîrf. Numiți, prin decizie, șefi. Nici măcar nu li se cere prea mult. Să nu vorbească despre *nelibertate*, să se încadreze, să se adapteze, să reprezinte, prin chipurile lor, chipul libertății. Beneficiile sînt *cărnoase*, imediate: salarii mari, călătorii peste hotare, medalii, avansări. Nu e obligatoriu să dobîndești carnetul roșu. A fi prieten cu partidul e chiar mai important decât a-i aparține. Metresele sînt întotdeauna mai scumpe decât nevestele cu acte în regulă.

1965, la Circa de miliție, chemat să-și ridice buletinul de identitate. Scenă duioasă. În spatele ghișeului, milițianul completează datele. În fața ghișeului, cetățeanul, muncitor necalificat, Ciuceanu Radu așteaptă.

Cîteva luni mai tîrziu găsește o cameră cu chirie, prin Colentina. Holul cu iz de mucegai a rămas acolo îndărăt,

ducînd spre înapoi, spre starea de după *nelibertate*, spre starea dinaintea *libertății*, în tot ceea ce era suspensie și indeterminare. Trebuie să te prefaci că ești, pentru a nu fi obligat, dintr-o parte sau alta, să fii precum ceilalți, la fel.

X. VIEȚI PARALELE

Pînă acum am povestit viața unui erou. De acum încolo voi povesti viața unei prietenii.

Așadar, sîntem în toamna lui 1978. Pretutindeni în țară, în holdele bogate și în viile cu rod, elevii și studenții, îndrumați de cadrele didactice culeg recoltele, cu entuziasm și dăruire. Așa se petrecuseră lucrurile și în 1977, așa se vor petrece lucrurile și în 1979. Numai că lucrurile nu se petreceau chiar așa. Pa alocuri, cite un elev își rupea un picior, altul chiar coloana. De violuri și bătăi, să nu mai vorbim. Canalul Dunărea-Marea Neagră, ștafeta tineretului revoluționar, se împleticea din cînd în cînd, dar cadavrele dispăreau repede, fiindcă, nu-i așa, socialismul biruitor nu se edifică doar cu vorbe, așa, cu una cu două, cum ar fi, adică, să strigi hei-rup, și gata. Nu merge! Nu merge, tovarăși. Fără sacrificii nu se poate!

Eu, unul, nu eram dispus să mă sacrific. Să se sacrifice alții! Cei care mai credeau în socialismul biruitor, cei care își ascultau părinții care și ei crezuseră, în tinerețe, în socialismul biruitor, și cei care-și ascultau profesorii care, înfrinți de socialismul biruitor îndemneau la colaborare, la înțelegere, că e mai bine, vezi doamne, să ne dăm după ei și că, renunțînd la puțin, s-ar putea obține mai mult și că un carnet roșu nu e decît un carnet, chiar roșu să fie, ce contează, important e să rămii în cursă, adică să nu fii eliminat, lăsîndu-i doar pe ciungi și șontici să alerge, de nebuni, pe o pistă liberă, spre trofeul dorit și că, vîrîndu-ți în buzunar carnetul, mina e liberă să simtă ce vrea și creierul e liber să gîndească ce vrea, chiar dacă la ședințe

zici una și cînd rămii cu prietenii alți, să rămii în cursă, asta e, restul nu contează.

Ba contează, mi-am zis. Și le-am întors spatele. Să muncească ei, să strîngă ei recoltele socialismului biruitor, eu unul prefer să stau în București și să lincezesc, burghez, mic-burghez, *golănește*, cum zicea un tovarăș, într-o zi de toamnă, la Centrul Universitar. "Dumneavoastră ar trebui să știți că acolo unde sînt găzduiți studenții nu au de nici unele. Mîncarea e infectă, dacă se îmbolnăvesc, n-au medicamente, sînt tratați ca niște recruți ordinari, mai rău...". "E o minciună, e o calomnie", zicea tovarășul de la Centrul Universitar, ce știi tu care te plimbi pe străzile Bucureștiului, *golănește*, acolo studenții muncesc și sînt recompensați pentru munca lor. Adică eu, un chiulangiu, mă găsisem să critic, să sugerez că s-ar putea și altfel. Și pe urmă, la facultate, la Comitetul de partid, unde un alt produs al socialismului biruitor m-a luat deoparte și cu aerul unui părinte grijuliu mi-a zis că nu înțelege de ce eu, un student atît de bun (deci nu eram un chiulangiu) nu înțeleg că țara are nevoie de noi (păi, dacă are nevoie de noi de ce nu ne lasă să învățăm?) și că problemele care, fiindcă bineînțeles probleme vor fi întotdeauna, tocmai de aceea noi (adică el, EL, pe atunci secretarul organizației P.C.R. din Facultatea de limbi străine, ulterior avansat ca secretar P.C.R. pe toată Universitatea din București, ulterior avansat prodecăn, ulterior revenit ca secretar al organizației P.C.R. la Facultatea de Filologie, ulterior *dom* profesor, activînd *foarte* activ, cu numeroase volume, comunicări științifice, articole și studii publicate în România și străinătate. Vorba aceea: nu a ocupat funcții de răspundere în APARATUL DE PARTID) și tocmai de aceea Eu, adică NOI, noi, nu-i așa, ne gîndim că ar fi bine să găsim o soluție împreună, că deficiențele existente vor fi curînd remediate, că, desigur, agricultura nu dispune de combine suficiente, mecanizarea, chimizarea, constituind un proces complicat și îndelungat,

dar că nici nu putem să lăsăm porumbul pe cîmp și că oricum la anu' situația se va îmbunătăți și că trebuie să avem răbdare...

Răbdarea la douăzeci și doi de ani e un blestem. Din nerăbdare s-a născut ideea unui protest care s-a transformat apoi în petiție, purtînd în cele din urmă titlul de *memorandum*. Chiulangiul a strîns date, unele le avea imprimate pe retină încă din 1977, din acea tabără de muncă de la Hirșova, unde o studentă fusese violată și omorîtă de soldați beți, iar un profesor fusese condamnat să moară, cîteva zile mai tîrziu, într-un atac cerebral, și așa a ieșit un text care vorbea despre munca forțată și efectele sale asupra învățămîntului din România. Documentul fiind compus, urma să găsească semnatari. A fost pentru mine un prilej de a descoperi că limpezimea argumentelor se disipează pe măsură ce încerci să-i convingi pe alții că ești în posesia adevărului. Procedeu era simplu. Îi dădeam spre *lectură* și apoi întrebam "Semnezi?" Unii citeau și, citind, îmi ziceau că n-ar fi cazul, că aceste lucruri se știu, că, oricum, degeaba facem noi zarvă aici, dacă de dincolo nu strigă nimeni, că securitatea e tare și nu iartă, că, eu, student fiind, ar fi mai bine să stau cuminte și să-mi termin studiile și că, apoi, cînd voi fi și eu ceva (ce?), voi putea să protestez, că atunci voi avea și eu un *statut* (care?) și că nu conteaza ceea ce spui ci, mai mult, cine spune (oare?), că nu vom schimba noi, cîtiva, o mină de studenți și doi, trei profesori, ceea ce partidul a hotărît că trebuie să facă și că, deocamdată, e mai bine să nu semnăm, s-o trimitem așa cum e, *anonimă*. De ce atîta prudență? În fond, nu ceream mare lucru. Memorandumul aducea la cunoștință conducerii de stat, Marii Adunări Naționale că în România învățămîntul a devenit o anexă a campaniilor agricole de toamnă. În concluzie, ceream ca elevii, studenții și profesorii să nu mai fie folosiți ca mînă de lucru în agricultură sau la construcții, iar cei

care ar încerca s-o facă să fie pedepsiți, prin lege. Asta crea partidului comunist o dilemă stînjenitoare: dacă admitea că folosește studenții în fiecare toamnă la depănușatul porumbului și dezgropatul sfeclei, atunci intra în contradicție cu legislația internațională care interzicea munca forțată; dacă, dimpotrivă, respingea faptele ca născociri, ar fi trebuit să stopeze propaganda utecistă prin care tineretul studios își unea elanul cu populația satelor în campania de recoltare. Firave iluzii! Partidul continua să mobilizeze facultățile, cu concursul cadrelor de partid (ele erau, în secundar, și cadre didactice, *domni profesori*, ce cu voce mustrătoare sau cu pumnul de fier, porunceau studenților, la *porumb*, la *porumb*, sau la *vie*), încălcînd și legile țării, și pactele internaționale.

Să nu exagerez totuși! Aderenții sau virtualii aderenți au reacționat diferit. Prudența nu exhiba întotdeauna frică, iar inhibițiile se construiesc uneori pe raționamente solide, și nu pe instinct. Din cei cu care m-am consultat, majoritatea mi-au zis că, bineînțeles, așa ceva trebuie făcut, dar că, în privința expedierii, rămîne de stabilit dacă trimițînd-o numai Consiliului de Stat și deputaților M.A.N., nu ne băgăm, cum s-ar zice, capul în juvăț. Alții opinau că, sigur, nu se mai poate continua așa, că trebuie să arătăm lumii ce se întîmplă aici, s-o trimitem deci la *Europa Liberă*, *B.B.C.* și *Vocea Americii*, ca să știe, domnule, opinia publică și că, la urma urmei, textul e important, nu cine semnează. Cîțiva mi-au desenat altă argumentație: noi semnăm, student Popescu, Ionescu etc., nu ne este nouă frică, da' ce contează că semnez eu dacă alături de noi nu vor fi și niște nume *grele*, un profesor, o *personalitate* (Vechea obsesie a dizidenței noastre care credea că pentru a deplînge binefacerile comunismului trebuie, mai întîi, să le guști, trebuie să te cocoti în capul scării, și de-acolo să blamezi, să condamni, să denunți, da' întreb eu, umilul student, ca să ajungi acolo sus, să te numești, *dom' profesor*

nu e oare *imperios necesar* să te dai cu ei, măcar așa, de ochii lumii, așa, măcar o perioadă, pîn'ce urci, puțințel, o treaptă, două, pîn' te căteri, că, știm noi, ca să-ți acorde partidul încrederea, ca să-ți dea partidul pe mînă o sută de studenți și apoi o facultate întreagă, apoi, nu-i de șagă, te verifică, te caută, te filtrează și pîn' ce ajungi tu sus, sus de tot, de unde, credem noi, ăștia mulți și fără nume, ar fi mai comod să strigi, să condamni, să denunți, să faci ce fac dizidenții, sau tocmai ajuns acolo unde ți-ai dorit s-ajungi ca să poți denunța, avînd un nume, descoperi, înmuiat, istovit, încovoiat și surpat de sarcini că, de fapt, ar fi cea mai mare tîmpenie să strigi, să condamni, să denunți și că, odată cătărat pe scară, cu sacrificii multe, mai sănătos e să-i lași pe ăia mulți de jos să se zbată, să vadă și ei cum e, să nu creadă cumva că tot ce ai dobîndit s-a obținut așa, dintr-o clipire, nu, nu, acum poziția impune, trebuie să faci față, ai obligații și îndatoriri, așa-i *dom' profesor*, trebuie să faci față, și d-ăia și partidu' vă este recunoscător acum și în veci). Așadar ăștia mici nu semnează fiindcă suferă de complexul inferiorității, iar *ăi mari* nu semnează fiindcă nu mai suferă de nici un complex. Iar petiția? Mulți au citit-o, foarte mulți au aprobat-o, dar nimeni nu și-a depus pe ea semnătura-i, unică și voluntară.

Și aici, iată, ajung din nou la Radu Ciuceanu pe care în septembrie 1978 nu-l cunoșteam și la care, prin mijlocirea unui student la istorie, atunci pe nume Puiu Mațoi, voi ajunge, cu *memorandumul* în buzunar.

Prima întîlnire n-a fost o revelație, ba chiar, s-o spun pe șleau, a fost pentru mine o dezamăgire. Veneam la un om care văzuse comunismul și pe partea cealaltă, zăbrelită, cadaverică și monstruoasă. Eu aveam douăzeci și doi de ani și voiam să mă războiesc cu un dușman despre care nu știam mare lucru: doar că îmi răpise bunicul (un berlinez rătăcit în România în anii '20, făcîndu-și o familie aici, prins la 23 august 1944 de români, luat de ruși și dispărut fără

urmă în Țara Sovietelor) și că din pricina credinței în Dumnezeu, familia noastră fusese hăituită de securitate ani de zile.

Ne-am întâlnit așadar la palatul Ghica Tei. Încă se mai lucra aici, încă se mai restaura, muncitorii se foiau, inginerii și ei, cu câte un ordin, cu câte o indicație, mai apărea câte un student, mai venea câte o femeie de serviciu, era lume, era agitație, o scenă potrivită pentru întrevederi clandestine, deși, pentru gustul meu, cam neorînduită, cam tulbure, cu prea multe personaje. Apare, deci, din această foială, arheologul Radu Ciuceanu. Despre ce-a făcut Radu Ciuceanu la Palatul Ghica Tei nu e cazul să vă povestesc eu acum. Muzeografia are și ea istoricii ei. În sfîrșit, Radu Ciuceanu, un personaj cu părul vîlvoi, plin de praf (în Palat se lucra, iar afară, în șanțuri, se căutau morminte și fundații), cu ochelarii de soare pe nas și, asta rețin foarte clar, prăfuit din cap pînă în picioare, mă întrebam chiar, dacă n-a venit dintr-o carieră de piatră, o pojghiță de praf dublînd lentila ochelarilor, și pielea, și hainele, și pantofii. Și așa cum era, prăfuit și obosit, *m-a preluat*. Eu, că să vedeți, vreau să vă spun, că noi, adică niște studenți, nu mulți, fiindcă deocamdată nu știm cum să lărgim cercul, ne-am gîndit să protestăm, să arătăm lumii ce porcării se întîmplă aici și cum își bat joc de noi, în fiecare an, cum ne țin în mizerie, cum ne umilesc, și ce pătesc fetele, unele au fost violate și omorîte, și nici un ziar n-a scris despre asta, știm ce riscuri implică, dar cineva trebuie să-și asume acest risc, cu orice preț... Și cred c-am mai spus și alte lucruri *mărețe*. Cît m-a ascultat, nu știu. Cît m-a înțeles, aveam s-o aflu mai tîrziu. A vorbit puțin. Se gîndea probabil la ce rămăsese acolo, *în săpătură*.

La Radu Ciuceanu, fiecare *racordare* la real lasă această impresie: de revenire anevoioasă, chiar deranjantă, dintr-un șanț adînc unde, dintr-o căramidă se reconstituie un zid, și dintr-o monedă, o cetate. Veșnic coborît spre

adîncuri, spre afundul istoriei, ca un proiectil azvîrlit spre bezna cîmpiilor fără hotar, descoperind ceva, încercînd să descopere, și revenind la lumină, atunci cînd n-are încotro, cu o nostalgie a hăului explorat.

Revenise, grăbit, iar graba, în cazul său, coagulează ideile. Ceea ce pentru mine a fost nedeslușit, pentru el, în cîteva secunde, a devenit foarte limpede. Nu s-a angajat cu nimic, nu mi-a promis nimic, *nu s-a descoperit*. Cît despre mine, stăteam acolo, în mijlocul aleii ce ducea spre Palat, descumpănit.

Ne-am reîntîlnit peste două zile, la Palatul Șuțu, într-o sală cu exponate din neolitic. Nici acum lucrurile nu s-au clarificat. Eu, ca și data trecută, am vorbit mult. El, foarte dens și eliptic.

A treia întîlnire a fost într-o stație de autobuz. A venit, grăbit, între o *săpătură* și o ședință la muzeu. Am insistat, ca și data trecută, am explicat, m-am explicat, neștiind nici eu dacă ceea ce dorisem la început mai rămînea în tiparul argumentației de acum sau dacă expozeul nu mă fixa în altă direcție. Vorbindu-i despre paginile scrise, am început, treptat, să vorbesc tot mai mult despre mine, și dintr-o dată am înțeles că indiferent cîți ar semna, răspunderea îmi aparține în întregime, ca inițiator. Nu mai țin minte dacă atunci el avea ochelari de soare. Era în octombrie. Și cerul vestea o toamnă blîndă.

Adresîndu-mă *Europei Libere*, difuzarea căpăta alte rezonanțe. Să știe opinia publică, *domle*, vorba unuia din aderenți, care n-a mai semnat, fiindcă n-a mai avut după cine să semneze. Am scris un preambul fastuos, pe care Emil Georgescu, citindu-l la *Actualitatea românească*, l-a umflat cum se cuvine. L-am semnat *Comitetul pentru protejarea învățămîntului din România* și, ca să dau securiștilor puțină bătaie de cap, într-o notă, citită de Emil Georgescu, cu inconfundabilu-i timbru stentorial, anunțam că noi, *Comitetul*, după ce vom fi strîns suficiente semnături,

le vom da publicității, bineînțeles tot prin *Europa Liberă*. Memorandumul venea într-un moment ideal: tocmai se pregăteau, membrii M.A.N., acolo erau și cîțiva *domni profesori*, să voteze *Legea învățămîntului*, iar cum textul meu (pardon, al nostru, al *Comitetului*) vorbea despre elevi, studenți și profesori, era de așteptat o reacție, o atitudine.

Auzindu-l la *Europa Liberă*, citit la ora 19.10, după ce fusese anunțat cu o seară înainte, conform convenției stabilite, trăiam bucuria sadică a teroristului care, cufundat într-o ruginitură, la un colț de stradă, declanșează bomba de la capătul celălalt al străzii și, înainte de a vira, pîrîind și pufnind din toate încheieturile, își îngăduie să privească prin tromba de fum răniții bălăbănindu-se, tremurînd îngroziți, lîngă ziduri. Declanșasem o bombă, iar acum mă îndepărtam, savurînd victoria.

Am convocat peste o lună *Comitetul* sau ce mai rămăsese din el. De astă dată primisem informații șoc, detalii despre felul cum organizează Partidul Comunist Român manifestațiile gigant în cinstea socialismului biruitor, cum îi lua pe studenți cu japca, cum îi ținea o lună întreagă cu soarele în cap și cum activiștii P.C.R., cățărați pe tribună, dădeau indicații prin portavoce, că, atenție *plăcuțele*, frontu' din stînga, un pas înapoi, așa, fetele de acolo, mai strîns, mai strîns, acum stegulețele, atenție la mine, tovarășu', mă auzi, lasă spațiu acolo, tovarășu', lasă spațiu pentru stegulețe, uff, da' ce arde soarele. Da, și îi ardea mai ales pe cei de jos, de pe gazon, care stăteau nemișcați, pînă cînd *toașu* de sus, de la tribună, le dă pe loc repaus și, așa o zi, două, zece, pînă cînd *spectacolu' festiv* e gata, ca să fie mulțumit *toașu* secretar general, să vadă ce mult îl iubește tineretu' țării, tineretu' muncitor și tineretu' studios, strîns uniți în jurul Partidului.

Să precizez aici că o parte din informațiile din acest al doilea document emanat de *Comitetul pentru protejarea învățămîntului* mi-au fost oferite de Violeta Popescu,

studentă la Limba Română, hărțuită și ea de *organe* pentru că îl frecventa pe părintele Calciu.

Filiera a fost aceeași. Transmis de nouă ori (la *Actualitatea românească*, *De vorbă cu ascultătorii* și *Tinerama*), textul mi-a creat delicii de mare terorist. Să vezi răniiții agățându-se de ziduri și tu să dispari, într-o rablă de mașină, și toată poliția să răscolească orașul în zadar. Nouă, victimelor fără nume, ne-a mai ramas deliciul răzbunării fără semnătură.

XI. PORTRET ÎN MIȘCARE

Radu Ciuceanu este adesea blamat pentru excesele sale. Firile prea lenevoase și așezate îi reproșează vioiciunea și neodihna. Prea plecații și îndelung supușii îi născocesc orgolii și semeții. Rigoriștii și puriștii se scandalizează de neconformismul său, iar punctualii îl cocoață, în sunet de fanfară, pe podiumul tirzielnicilor.

Dar poate cea mai gravă acuză care i se aduce este că transformă imprevizibilul în regim de viață, că echivalează neprevăzutul cu firescul și că substituie intuiția fulgurantă raționamentelor sofisticate. De aici, o anume instabilitate a gestului, o sinusoidă a afectelor, un refuz al linearității, ca normalitate. Pentru el, impulsul cerebral nu fertilizează decât prin devieri și salturi neașteptate. Nimic mai firesc, în acest paralogism aplicat, ca orarele minuțios întocmite să se dilate și necunoscutul să se comprime în stratificația unei reflecții, răscumpărate prin autenticitate și insolit. Mereu gonit de timp, de timpul care i-a fost amputat, imputinat, confiscat, el caută să restrângă fazele intermediare, să cupleze așteptările terne cu deciziile prompte, să umple tranzițiile sau, dacă e posibil, să le elimine, să fie, accelerându-și gestul, puțin înaintea celorlalți, simțindu-i însă, cu umărul, aproape, să controleze, dintr-o privire, rostogolirea mocnită a fluviului, dar și repezitele fire colaterale.

Tentațiile simultaneismului fac din Radu Ciuceanu un campion al risipitorilor. Dacă aş fi putut stringe, de-a lungul vremii, toate observațiile sale care străpungeau carcasa realității precum o rază de laser, dacă aş fi colectat îndemnurile depuse în contul unui prieten sau puzderia de sfaturi dăruite celor din jur, dacă memoria și răbdarea m-ar fi ajutat să reconstitui metaforele rotunjite pe luciul conversației domoale, dacă aş fi avut măcar scrupulozitatea unui întocmitor de *anauri*, care adună vorbe de spirit și străfulgerări inteligente, nu m-aș fi socotit astăzi atât de sărac și nevrednic. Altfel, ce mi-ar mai rămâne decât să-i pizmuiesc pe îndărătnicii care i-au confiscat un consiliu sau o părere, să-i disprețuiesc pe guralivii care i-au istovit energiile și răgazul, să-i acopăr de oprobriu pe circotașii care l-au împuns cu șiretenie și malignitate.

Există în acest simultaneism o nostalgie a ubicuității. Risipindu-se necontenit, în nenumărate direcții, el încearcă să fie pretutindeni. Dăruindu-se clipei, fluide, neconstante, ilimitate, el își consacră ființa imponderabilului. Cum izbutea să coboare, ridicându-se în același timp, cum reușea să atace suișuri, lăsându-se totuși alene, la vale, cum știa să adune împrăștiind, cum găsea atât de repede locul geometric în suprafețele neregulate, mi-a fost cu neputință să descopăr.

Prin anii optzeci, arheologul Radu Ciuceanu devenise aproape un simbol al ubicuității. Rareori îl găseai acolo unde, conform orarelor prestabilite, ar fi trebuit să se afle. Șantierelor se înmulțeau, iar persoana sa părea, printr-o multiplicare simultană, responsabilă de fiecare în parte. Să-l căutăm, de pildă, la Palatul Șuțu, statul major al cercetării Bucureștiului. Aici aflăm că a plecat, tocmai a plecat, sau, cum ne precizează o doamnă, urmează să sosească, deși nimeni nu poate să ne spună cu exactitate la ce oră. "Mi se pare că e la Afumați", aflăm din altă sursă, însă înainte de a pleca o altă voce ne îndeamnă să

traversăm bulevardul, că poate îl vom găsi la Colțea, unde sapă. "Nu, nu-i acolo. A sunat acum. Vine spre noi. E la primărie". Să-l așteptăm? Și cât timp? Dacă mai face un popas și la *Patrimoniu*? Ultimele vești de aici se culeg, printre câteva replici spumoase, adevărul transpare, sumbru, morbid. S-a mai dărîmat o stradă, s-a mai dărîmat o casă, era pe listă, o știau și ei, *ICRAL*-ul ne informează că va demola după ce clădirea nu mai există.

Unde este arheologul Radu Ciuceanu, nimeni nu știe. Îți fixează o întâlnire în fața bisericii Sf. Ilie Rahova. Minutele se scurg. Iritarea te cuprinde. Să fi uitat din nou? N-ai de unde să știi că înăuntru se țese o intrigă complicată și că tînărul preot și arheologul fără astîmpăr plănuiesc, cu tertipuri și vicleșuguri, să înșele vigilența lui Necșoiu, fanatismul lui Ploaie, să salveze lăcașul, să-l scoată din încercuirea buldozerelor. Apare, în sfîrșit, rostește un cuvînt, două, și dispare, prin trîmbele de praf. "Caută-mă mîine la muzeu". Și filmul se reia de la capăt. Te duci, nu-l găsești, afli că a plecat la Dobreni unde sapă la *ruinurile* bisericii lui Constantin Șerban. "Treci săptămîina viitoare. Astăzi plec la Putna". Toate reperele încep să alunece, contopindu-se parcă. Cînd ai norocul să-l prinzi, îl urmărești, agățat de el, prins, dus prin locuri diferite, cu o viteză descumpănitoare. Oprește la *Sistematizare*, la Mihai Niculescu. Iarăși taclale, împunsături și întorsături, abia dacă dibuiești în zarva de aici planurile distrugerii, lăfăindu-se pe masă. Liniile acelea trase ordonat pe hîrtia de calc sînt viitoarele cavouri ale Bucureștiului, înșiruite, prefabricate, geometrizate, spre *liniștea* noastră, a tuturor. De aici, repede la Academie, să ia o carte, apoi la *Institutul de Arheologie*, să schimbe câteva vorbe, apoi la *Depozit*, pe Calea Victoriei, de unde ia fișele, și apoi pe teren, la fișarea caselor, apoi, iarăși, la *Muzeu*. Cercul, tot mai larg, nu se închide niciodată.

Ubicuitatea este alibiul conspirației. Ca să plănuiești, trebuie să te fixezi. Ca să acționezi, trebuie să-ți stabilești

o bază. Prea disipat, veșnic în mișcare, de o mobilitate aiuritoare, volubil pînă la incoerență, clevetitor pînă la indiscreție, dezordonat pînă la harababură, cine s-ar fi încumetat să-l includă pe Radu Ciuceanu pe lista suspectilor, a opozanților periculoși?

XII. CASETA CU BIJUTERII

Ne aflăm așadar în 1980. Mereu pe recepție, pe fază, cum s-ar zice, arheologulul fără odihnă înregistrează știrile alarmante din țară: monumentele istorice se degradează, părăginite, părăsite. Condițiile erau propice: instituția menită să protejeze patrimoniul național fusese desființată în 1977. Printr-un simplu decret, șantierelor de restaurare au încremenit, așa cum erau, încingînd zidurile bisericilor sau cetățile medievale, iar meșterii s-au risipit care încotro. Ideologii partidului credeau că venise momentul să făurească o *România nouă*, îngropînd tot ceea ce mai amintea de trecut și mai ales de credința în Dumnezeu și atîta înverșunare era în faptele lor, încît am fi putut bănui că țara fusese cuprinsă de venetici.

Doar un film supraréalist ar izbuti să exprime dizarmonia, stridentele, grotescul acestei situații. **Strei Sîngeorgiu:** o biserică înveșmîntată în polietilenă, veșmînt zdrențuit, insalubru. **Minăstirea Bradu:** osemintele ctitorului azvîrlite peste pardoseala scobită la întimplare. **Minăstirea Arnota:** zidurile trepidează; dedesupt, dealul își cascadează goliciunea într-o carieră de piatră. **Minăstirea Căluș:** zloata șterge pereții, ploaia macină culorile, frații Buzzești, în tabloul votiv, se sting încet. **Minăstirea Mărgineni:** joc de artificii, soldați de plumb, decor de mucava, totul se mistuie într-o clipă; o explozie; geniștii, ca termita, curăță scena. **Biserica Mavromol** din Galați: încolăcită de cabluri, strînsă de odgoane, agățată, trasă, despăcată, cu blindate mugind împrejur, pe Dunăre, remorcherele pufnind, desfăcînd

turile, zidurile; admirabilă feerie; autor: Constantin Dăscălescu. **Vodița:** bovinele pasc pașnic peste șirul de pietre vechi, părintele Nicodim a trecut pe aici prin veacul al XIV-lea. **Hanul Zlătari:** ȕiganii mărășesc fațadele cu ȕirnăcopul. **Biserica Doamnei:** agonie între blocuri, o făclie pusă sub obroc, sufocându-se, în timp, lent, dar sigur. **Minăstirea Coșula:** un acoperiș, înjumătăȕit, se leagănă, vîntul clatină rogojinile suspendate; o corabie în derivă.

Totul părea o farsă de prost gust, împotriva căreia protestul s-ar fi diluat în detalii, iar parodia s-ar fi înecat în dezgust. Cum să înfăȕșezi uriciunea realității într-o sală construită pentru frumuseȕi renașcentiste? Dar, mai ales, cum să reproduci delirul puterii, fără a intra, pe parcurs, în rezonanță cu el, împrumutîndu-i, în mod fatal, distorsiunile și paloarea? Dificultăȕile, ca să fiu mai limpede, țineau, după recepȕionarea informaȕiei de pe tot perimetrul țării, de credibilitatea vocilor noastre.

În primăvara anului 1980, am format echipa de redactare și, în linii mari, am stabilit programul de lucru. Radu Ciuceanu, conexas pe toate liniile de informaȕie patrimonială, posedă o arhiva gigantescă de date, nume, locuri, detalii, o cronica virtuală ce nu-și aștepta decȕt împejurarea potrivită pentru a fi așternută pe hirtie. Daniel Barbu, în ultimul an de istoria artei, își redacta lucrarea de diplomă. Subiectul: o analiză iconografică. În sfîrșit, al treilea era oarecum outsider, întrucȕt studiul filologiei, și, în ultima vreme, aprofundarea tratatelor lui Perelman, nu îl impuneau ca expert în chestiuni istorico-arheologice. Echipa a funcȕionat totuși prin complementaritatea protagoniștilor.

Primul venea ca o informaȕie luxuriantă, în avalanșă, în rafale, amestecînd anecdota cu faptul esenȕial, desfășurările epice cu stenograma seacă. Ultimele conciliabule de la Consiliul Culturii sau de la Primăria Capitalei, radiografii de profunzime, pînă la bugete și efective de lucru, un adevărat *Serviciu Secret de Informaȕii*, cu

extensii pe orizontală, când situația o cerea. Istoricul de artă aducea rigoarea, dispunerea doctă pe materii și subiecte, plăcerea de a construi, de a surprinde coerența în construcție, în dezvoltare, și bineînțeles amintirea proaspătă a unor studii ce se apropiau de final. În sfârșit, *novicele*, *outsiderul*, *chibitul* aranja luminile, împingea decorurile, modula aranjamentul sonor, scotea din sertar un exordiu, când era cazul, făcea pe *gramatistul*, pe *grefierul*, pe *secretarul*, transcria, rescria, adăugind o perorație, un ingredient patetic sau o narațiune. Cam astea erau calitățile sau limitele autorilor, trei conspiratori, trei opozanți care meșteceau la o mașină infernala ce urma să facă explozie, cîndva, în 1981.

După o primă redactare, am constatat că textul era prea voluminos. L-am restrîns, aproape l-am înjumătățit, deși schema generală a rămas aceeași: condiția monumentului în perspectiva istorică (partea I); evidența și cercetarea monumentelor (II); problemele conservării și restaurării (III); tipurile de agresiune împotriva monumentelor istorice (III.1); situația frescelor și picturilor (III.2); situația monumentelor ruinate sau dezafectate (III.3); degradarea sau dărîmarea lăcașurilor de cult (III.4); situația monumentelor civile și a centrelor urbane (III.5-8); valorificarea patrimoniului cultural în România (IV). Documentul făcea apel la românii din exil, precum și la organizațiile internaționale de resort să sensibilizeze opinia publică internațională și să ceară partidului comunist, în termeni energici, să oprească distrugerea patrimoniului cultural. Doar o reacție fermă a occidentului ar fi fost capabilă să elimine capriciul și abuzurile guvernărilor de la București.

În sfârșit, în decembrie 1980, documentul ajunsese în varianta sa finală. Ceea ce mai trebuia făcut nu constituia decît o operație de rutină: dactilografiarea într-un volum cît mai restrîns. Cum printre ocupațiile noastre nu intrase și recrutarea unei dactilografe, și cum extinderea cercului,

acum, aproape de final, presupunea riscuri considerabile, am suplini, *con brio*, și acest rol. La o mașină veche, suit în mansarda-mi boemă, cu vedere spre Popa Tatu, într-o cameră înghesuită, populată de două persoane - bunica-mi de optzeci de ani, cvasi-imobilizată la pat, și studentul în ultimul an la limbi străine - m-am înverșunat să dactilografiez textul care trebuia să-și găsească un titlu (*Condiția monumentului sub regimul comunist*) și o paternitate (*Grupul de supraveghere al monumentelor istorice*). Expedierea spre occident am făcut-o la 5 ianuarie 1981, via Belgrad.

Istoria are și un epilog. Dosirea corpului delict. În fond, de la sublim la ridicol nu este decît un pas.

Mașina de scris trebuia să dispară. Ca și arhiva, deloc neglijabilă. Erau acolo fișele distrugerii, rezumate, schițe, note, variante, material care, descoperit de securitate, ne-ar fi trimis pe noi, studenții neascultători, la Canal sau la Aiud, iar pe Radu Ciuceanu, conform tratamentului aplicat lui Victor Coconet, într-un voiaj mai lung pe tărîmurile lui Hades.

Cît de mult i-am invidiat pe ilegalistii comuniști, așa puțini, cîți erau, mai mult neromâni decît români, mai mult cu urechile îndreptate spre Moscova decît spre Palatul Regal, căci ei știau să se organizeze, să împrăstie manifeste și să dispară, să distribuie o fițuică antiguvernamentală și să se dea apoi la fund, să-i *monteze* pe muncitori și, pe urmă, să se facă nevăzuți. "Apărarea partidului, a cadrelor sale, trebuie să fie grija permanentă a tuturor comuniștilor. Trebuie respectate cu strictete toate regulile muncii conspirative. Fiecare comunist trebuie să fie vigilent față de dușman".

Da, trebuia să fim vigilenți față de dușman, la asta mă gîndisem și eu, ce să mai spun de Radu Ciuceanu, hîrșit în ale conspirativității de cînd avea optsprezece ani, da, știam amîndoi una și bună, că trebuie să fim vigilenți

și că respectînd *regula jocului*, riscul coboară spre zero, și că, dosind materialul repejor-repejor, ne vom putea relua activitățile diurne, cu zîmbetul senin pe față.

Nu mai știu dacă era după Sf. Ioan sau înainte. Oricum, beatitudinea sărbătorilor nu se risipise. Maestrul, mentorul, *creierul* organizației noastre, mi-a fixat ca loc de întîlnire Piața Romană. La ora stabilită m-am înființat cu un rucsac prins de spate. Înăuntru, mașina și ciornele. Abia așteptam să le depun undeva, la *loc sigur*.

Făceam presupuneri, așteptam confirmări. Tăinuitorul nu putea fi decît un om cu experiență, *încercat*, trecut prin ciur și prin dirmon, uns, cum s-ar zice, cu toate alifiile, om de încredere, persoană discretă, bine acoperit, unul din cei care dăduse lupte înverșunate cu *organele*, cu *aparatul*, cu *lucrătorii* M.I. Era omul de care aveam nevoie.

Am ajuns, nu era departe de Piața Romană, chiar foarte aproape de Academia Comercială, într-un bloc vechi, cu două etaje, mai degrabă vilă decît bloc, unde am fost primiți cu îmbrățișări și pupături, "Ce bine-mi pare că te văd, măi, Radule". *Rraaduule* (puțin graseiat și lungind vocalele). Era o primire ce depășea chiar și cele mai optimiste pronosticuri.

Rucsacul rămăsese în hol. Acolo îl și doream uitat, printre umbrele și pălării.

Conversația a baletat, cu piruete suave, ironia revărsîndu-se ca o șampanie. Între timp, cafelele sosesc în serviciul de Sèvres. Cristalele lucesc. Tot aud vorbindu-se de Paris, apoi de Sinaia, apoi iar de Paris, și iată că încep să mă simt bine, relaxat, ca într-un salon de secolul al XVIII-lea, unde Dr. Johnson împarte replici suculente, iar Edmund Burke uluiește prin erudiție.

Întîi a fost o zgîrietură, abia am simțit-o, dacă ar fi fost numai atît, era mai mult, se adîncise, o diră rozalie, o tăietură sîngerîndă, o creștătură, se întîmplase prea repede, iar acum, între noi nu era decît șanțul, o gaură căscată, o

negație fâțișă, urită, brutală. M-aș fi simțit mai în largul meu dacă ne-ar fi ținut la ușă, cum îi ții pe gunoieri de Crăciun, băgîndu-le în palmă un *douășcinci* mototolit, aș fi suportat mai ușor, da, n-ar fi fost nici o supărare să ne fi ținut la ușă, chiar în stradă, să nu ne primească deloc, să ne strige de la fereastră, "Nu vă cunosc. Plecați. Nu vă cunosc".

Așa, mă simțeam ca un bádăran care năvălise în casa unui om cinstit, cu mîinile mînjite, cu bocancii înnoroiți, murdărindu-i covoarele scumpe, ciobindu-i vasele de Sèvres, aproximînd cuvintele, înghițind literele, într-o bilbîială idioată. Nu știam cum să plec mai repede, să-mi iau rucsacul în spate și să ies pe scări.

Oh, voi, ilegaliști comuniști, vouă nu vă era teamă. Voi erați mereu învingători. "Muncitori și țărani, vîrstnici și tineri, soldați, femei de concentrați. Numai în luptă unită vom impune drepturile noastre! Muncitori din capitală! Către voi se îndreaptă în primul rînd chemarea Partidului Comunist. Masele populare din întreaga țară așteaptă de la voi semnalul luptei hotărîtoare contra regimului capitalist-moșieresc. Nu așteptați ca dictatura lui să se întărească. Cu Partidul Comunist în frunte porniți la lupta cea mare". Da, voi erați mereu în frunte, în fruntea tuturor, și mereu biruitori! Ferice de voi, căci veți moșteni împărăția celor de aici și din totdeauna.

Poate că părăsisem terenul prea ușor, fără lupte. Poate că ar fi trebuit să ne tocmim, să cădem la învoială. "Măi, Radule, tu știi cum a fost atunci..." Și Radu, care mai scade din preț: "Cîteva zile, n-o ținem mult" ("Și pe urmă?", mă împinge gîndul). Lucrurile păreau că s-au aranjat, deci căzusem la învoială. Vocea consoartei, o doamnă venerabilă, cu graseieri și aplomb, ne aruncă vorbele aiurea, de acum nimeni nu mai știe despre ce vorbește, apariția amfitrioanei ne-a deconcertat. Am luat-o pe miriște, bîlmăjim, lamentabil, pînă cînd, din aproape în aproape,

retrăgîndu-ne prudent, pe scări, poposim iarăși în pragul blocului.

Poate că îl convinsesem pe amabilul, curtenitorul domn, și poate că vinovați eram noi, retrăgîndu-ne prea devreme, vai, cît de horățian gîndim, gîndeam, pasămite înainte de a urca, înainte de a intra, și vocea-i amabilă, curtenitoare ("Vai, Radule, ce bine-mi pare că te văd"), închipuindu-mi că onoarea, virtutea, încrederea sînt binecuvîntările vîrstei și că înțelepciunea celor care au adunat anii se revarsă peste noi, aștia mai tineri și nerecunoscători. Da, credeam, cînd am ieșit în stradă, că ieșisem prea devreme și prea ușor.

"Mi-a spus că-i pare rău" (cam așa suna secvența mediană a explicației). Între timp, trei sferturi din organizația noastră, din grupul nostru special, secret și superdotat, împreună cu tot materialul conspirativ se deplasase în Piața Romană, reflectînd și comentînd faptele. "Mi-a spus că-i pare rău și că nu vrea s-o pătească tocmai acum" (cred că asta era chiar partea introductivă, justificativă) "și că dacă aștia vin peste el și-i dau casa peste cap și găsesc *bijuteriile*"... "Tu știi, Radule, biata nevastă-mea, o știi doar, abia îi mai bate inima, dacă vin peste noi, ea dă în primire... Așa că..." *Bijuteriile*, asta era, asta fusese, nimic mai mult.

"Și drept rezultat al observației și reflecțiilor sale s-au născut aceste *causeries minunate*", zice Sainte-Beuve. Rucsacul în spate, și dă-i înainte. Speranțele noastre erau întregi. Ne-am pus în mișcare, spre alte adrese, spre alți *piloni* ai rezistenței bucureștene. Și domnul G. fusese unul dintre ei. Doar făcuse pușcărie politică. Așa că *Bijuteriile*...

Teama este izvorul nedreptății. Cred că Cicero a gîndit-o. Firesc este să-ți fie teamă că nevasta știe și va vorbi, că femeia de serviciu vede și va vorbi, că vecinul de deasupra observă și va vorbi, că sectoristul află și va vorbi, că tu însuți, împins de frisoane, știindu-te vinovat, vei vorbi...

Spre seară, m-am înapoiat în garsoniera-mi boemă, mansardată, cu vedere spre Popa Tatu, unde bunica

dormita. Îi clămpănisem în cap zi și noapte! ("Mamă, mai ai mult?" "Nu, nu mai am mult"). Nu se mai dădea jos din pat. Făcuse o pareză în 1977, după cutremur. Când îi aduceam mîncarea la pat, mă întreba, știind probabil răspunsul dinainte, același ("Mamă, mai ai mult?" "Nu, nu mai am mult"). Înapoiindu-mă cu rucsacul în spate, doidora, l-am deșertat, mașină și ciorne, *la loc sigur*, fericindu-i pe ilegaliștii comuniști, care aveau ascunzători, care aveau tipografii, care aveau bani, care aveau pașapoarte, care aveau arme și explozibil, care aveau pe dracu' în ei. "Trăiască Marea Uniune Sovietică și Falnica Armată Roșie! Trăiască înfrățirea popoarelor din U.R.S.S. Trăiască P.C.R., conducătorul hotărît al proletariatului rămănesc în lupta contra dușmanului de clasă".

Nici o vrabie nu pierde fără incuviințarea Celui de Sus. Am deșertat rucsacul și m-am culcat. Era, cred, după Sf. Ioan.

La 18 iulie 1981, Virgil Ierunca difuza la *Europa Liberă* primul episod din serialul *Cîndiția monumentului...*

XIII. "VA SUPPAVIEȚUI BUCUREȘTIUL PÎNĂ ÎN 1984?"

Nu sînt un aventurier. Ruleta nu mă fascinează, iar *pariurile tari* mă lasă indiferent. Prefer să contemplu viața decît să mă cațăr pe ea, avid și nesățios. *Sustine et abstine*. O căutătură îngăduitoare oprește răul mai degrabă decît un paloș fioros. Nu agreez excesele, nu-mi însușesc extremele. Cred în virtuțile conversației - dialogul nîu-i decît un cadru instituționalizat -, cred în capacitățile revelatorii ale cuvîntului acoperit de fapta și susținut de caracter. Inteligența neînsoțită de candoare se poate transforma în vicleșug. Franchețea, dublată de robustețe intelectuală,

vindecă orice suspiciune și alungă toate temerile. Prefer să creditez o iluzie neîmbătrănită decât o maturitate sceptică.

Desigur, orice luptă de rezistență își măsoară viabilitatea pe scala eficienței. Crezusem în 1980, și mai virtos în 1981, după scandalul de la *Europa Liberă*, că demolările vor înceta, că partidul comunist, în frunte cu iubitul său secretar general, va înțelege că imaginea României se șifonează cu fiecă ruină sau dărîmătură și că, pentru a păstra căldute relațiile cu occidentul, grija pentru monumentele istorice trebuie, cit de cit, sporită și că, distribuind fondurile cumpătat, se poate drege, pe ici pe colo, *hîrbul*, zdrențuitura ce mai rămăsese din impozanta broderie. Nu-i obliga nimeni pe tovarășii de SUS, pe *responsabilii* cu cultura, să se incline la moaștele Sf. Dumitru, să sărute icoanele făcătoare de minuni, să facă mătânii și canon aspru. N-ar fi trebuit decât să lase zidurile în pace, să nu mai trimită buldozerele și tîrnăcoapele să surpe biserici și minăstiri, să le îngăduie credincioșilor să-și ducă pomenile și acatistele, iar parohului să citească din *Cazanie*, că nu s-ar fi înmulțit, prin asta, nici prozelitii, nici dușmanii socialismului biruitor.

Dar partidul comunist, cu secretarul său general în frunte, a făcut tocmai pe dos. I se spunea să oprească demolările. El, nu! Se înverșuna în a le intensifica ritmul. I se sugera să ocolească bisericile. El, nu! Se năpustea tocmai peste cele mai vechi, peste cele mai valoroase din București. I se recomanda să nu mai tăvălugească centrele urbane. El, nu! Dobora orașe și, mai nou, se răfuia și cu gospodăriile țărănești. În loc de maleabilitate, comportament rigid și scortșos. În loc de bunăvoință, urlete, pumni în masă. În loc de răbdare, pripeală stupidă, orbească.

Vedeam, pe zi ce trece, cum pitorescul Bucureștiului lasă loc banalității, cum casele vechi, solide, arătoase, dispar, ca să se ridice pe locul lor cazemate, bunkere, adăposturi standardizate, în care contemporanii noștri, și

nu cei din anul 3015, vor locui, cu neveste, soacre și odrasle, foarte curînd. Bunul gust și patina veacurilor trecute erau îngropate, acoperite de chinezării, de orori *kimiresciene*, topîrlării ucigătoare, kitschuri sinistre, ineptii și gîngăveli de marmură și piatră. Ei ne confiscau orașul, după ce ne confiscaseră, pe rînd, libertatea, frontierele, cultura, limba, școlile, bibliotecile, căldura din apartamente, mîncarea, lumina, dreptul la cleveteală și glumă.

Partidul comunist care își alege în fruntea sa un scelerat trebuie să se aștepte la bufonade și farse, la accese neroniene și grozăvii de Caligula. Începusem chiar să ne obișnuim cu descinderile sale în urbe, pe șantiere, îl vedeam la televizor și știam că acolo unde a pășit se va căsca abisul. Ubu Roi era un biet învățacel pe lîngă marele nostru cîrmaci. Clintea un deget, cădeau zece case. Mișca din umăr, se prăbușea o stradă. Ridica brațul, pierea un cartier. Căteii, lingăii, afazicii, irozii, nătîntocii, imberbii, șacalii, șolticarii, cei care-i adulmecau urmele și-i venerau umbra, dădeau smeriți din cap, luau notițe, luau măsuri, aplicau întru totul linia, directivele, *Magister dixit*, *toașu* a zis, *toașu* a spus, *toașu* a indicat. A indicat ca voi, turmă nenorocită și imbecilă, să vă rezeziți în casele oamenilor, să-i luați din paturile lor, să-i zvîrliți în stradă și, în cîteva ore, să călcați cu șenilele peste ziduri, iar acolo unde a fost adăpostul unei familii să puneți cinci flori și un moț de iarbă, că așa a zis *toașu*, așa a indicat: să fie frumos, și *Victoria Socialismului* să brăzdeze fața orașului, cunună de glorie!!!

După caz, după caz. Fără zarvă, fără praf. **Cotroceni**, biserica de la Cotroceni s-a demolat cu încetinitorul, fără zurbă și taraf, picătură cu picătură, centimetru cu centimetru, să nu afectăm, să nu tulburăm Palatul, reședința. Despre mormintele cantacuzine Șerban, lordache, Constantin și Matei, nu se știe nimic. Demolarea a durat aici patru luni.

După caz, după caz. Demolarea, în alte cazuri, nu dărează decît o noapte. O trupă de geniști, calupurile

dispuse în punctele de sprijin, declanșatorul, și gata. Ați văzut cum arăta Dresda după bombardamentul din aprilie 1945? Cine a văzut biserica **Spirea Nouă**, doar altarul mai rămăsese întrucîtva neatins, în Duminica Floriilor din 1984, putea să-și închipuie cum a fost atunci și la Dresda.

Fără să ne dăm seama, devenisem noi înșine personajele unei farse demente. Acum, nu mai era vorba de recepționarea unor vești sosite din țară, după care s-ar fi dărimat sau ar fi urmat să se dărîme o biserică, o casă boierească, un palat, nu mai erau relatările preluate prin intermediari, acum era vorba chiar de noi. Călcăm printre ruine, vedeam buldozerele înaintînd, auzeam zidurile scrișnind, înclinîndu-se, dispărînd într-un nor de praf. Devenisem oare imuni la violență? Sau poate chiar perversi? Preferam să vedem crima, să-i urmărim derularea lentă, să auzim victima horcăind, gemînd a deznădejde și neputință? N-ar fi fost mai firesc, mai normal să denunțăm asasinatul, să-l arătăm cu degetul? Și asta cît mai repede, pînă cînd partidul comunist, în frunte cu secretarul său general, nu va fi culcat la pămînt și alte străzi, și alte cartiere ale Bucureștiului.

Ca și în 1980, declanșatorul, *părintele* acțiunii de protest a fost Radu Ciuceanu. El era implicat, văzuse deplasările de forțe, interceptase discuții și ordine, asistase la ședințe și analize, era, în continuare, înșurubat în *platoul de filmare*, neratînd nici o secvență. Atît de multe grozăvii îi trecuseră prin fața ochilor încît, povestindu-mi-le, mă întrebam și îl întrebam, nu fără emoție, chiar indignat, pe alocuri, fiindcă mi se părea aproape ireal să asisti la acest *carnaj*, la această desfoliere, la această deversare de scorie, drojdie, zgură și avortoane peste fața orașului și, întrebîndu-l, era ca și cum l-aș fi învinovătit pentru ceea ce nici eu, și nici unul din prietenii mei n-ar fi avut cutezanța să facă. Erau interogațiile neputinței mele, ale celui care îl vede pe criminal desfăcîndu-se din îmbrățișarea victimei,

îndreptîndu-și cravata, spulberîndu-și firicelele de praf de pe haine și dispărînd, cu prestanță, în ascensorul blocului de 58 de etaje. "Și ce poți să faci, dacă tot mă întrebi ce-ar fi fost de făcut? Să-i strîngi de gît, să te iei cu ei la harță, să le stai în cale, să te urci pe lama *castorului* și să urli: Opreți! Opreți măcelul! Și crezi că așa, frescele vor rămîne la locul lor, și pridvorul și catapeteasma, și că nimic nu se va clînti? Puterea noastră vine din știința de a privi și înverșunarea neuitării. Totul se plătește. Mai devreme sau mai tîrziu".

Echipa de șcc, aceeași cu cea din 1980. Nu și baza logistică. Nu-mi închipui că se pot organiza acțiuni subterane de durată fără să ai la dispoziție un sistem de comunicație cursiv, o aparatură funcțională și un confort minimal. Trăiam, toți trei, mai prost decît în 1980. În plus, viața în doi (Radu Ciuceanu se căsătorise în 1980, iar în 1983 i se naștea un băiat, Ștefan. Daniel Barbu s-a căsătorit în 1984 cu Violeta Popescu, primul copil, Maria, născîndu-se în 1985) adăuga traiului dificultăți suplimentare. Mașina de scris din 1980 era blocată în portbagajul unei *Dacii* care, din motive deloc limpezi, nu ne era accesibilă. Între timp, toate aparatele de multiplicat, mașinile de scris inclusiv, intraseră sub o strictă supraveghere, așa că am luat-o aproape de la zero. Aveam totuși un avantaj: arhiva strînsă în 1980 și dosită *la loc sigur*, la mine acasă, putea fi folosită acum, ca bază documentară.

S-a lucrat în apartamentul lui Daniel Barbu din Calea Moșilor, pe o mașină de scris virgină, neînregistrată. Aici îl așteptam pe Radu Ciuceanu care apărea, după amînări și contramandări repetate, cu informații de la fața locului. N-am aflat niciodată prin ce metode străpungea barajele, filtrele, interdicțiile, ajungînd în cabinetul celor care, cu cîteva minute înainte, semnaseră sau primiseră ordine de demolare. Precizia datelor culese era buimăcitoare. Ne explica, ne povestea, ne punea în temă. La ce oră a început

acțiunea de demolare, ce efective au participat, cât a durat demolarea, cine a condus echipele, dacă s-a recuperat material patrimonial și în ce direcție a fost dus, cum a reacționat Patriarhia, cum a reacționat Consiliul Culturii, ce spun credincioșii, ce spune părintele paroh, ce case vor fi dărîmate în următoarele două săptămîni și cîte familii vor fi strămutate din locuințele lor. Apoi dispărea. La *Muzeu*? La *Văcărești*? La *Primărie*? Acasă? "Cînd ne vedem?" "Mîine dimineață", promitea el.

Nu era mîine, fiindcă mîine veneau, urmau să vină cărbunii, așteptați de două, chiar de mai multe săptămîni, și așteptarea se prelungea, legăturile se întrerupeau, apoi se reluau, cu alte promisiuni. "Vin azi", ne anunța prin telefon, în cîr, dar nu venea, veniseră probabil cărbunii sau motorina. "Într-un sfert de oră sînt acolo", ne anunța iarăși în clar, și iarăși intram în alertă, pregăteam ustensilele, materialul, documentația teoretică, *sosul istoric* în care trebuia vîrîtă informația brută, brutală, dureroasă, strigătoare la cer. Nu vine. Aflăm, după două ore, că nu vine. Aflăm și motivul. "Au venit cărbunii?" "Nu, mi s-a stricat instalația, cazanul nu mai merge. Trebuie să-l repar". Știm ce înseamnă asta. Blocaj. O zi, poate două. E o iarnă cumplită. Se dîrdîie la servicii, se dîrdîie în autobuze, se dîrdîie în pat. Nebunia frigului împinge la sinucidere. Străzile, în beznă. Un oraș de cartele și rații, cu năluci bîntuind, dîrdîind, clevetind.

"Da, mîine vin sigur", ne anunță el, tot în clar, promisiune fermă. Lucrăm la ingrediente, *sosul* se îngroașă, ustură, excită. A doua zi, telefon. Sîntem pe fază. Ne anunță, acum în cifru. "Am fost la *școală*. Sînt probleme acolo. Vă spun cînd ne vedem. Azi, pe la cinci. Așteptați-mă". Nu va fi nici azi, și sigur nu va fi la cinci. *Școală* se traduce prin *Văcărești*. *Florărie*, prin Piața Romană. *Colțea*, prin Muzeul din Palatul Șutu. Mai erau și alte parole, însă foarte rar le foloseam. Pentru fixarea orelor, exista o convenție specială,

cu decalaj. Mi se părea inutil s-o întrebuintăm, întrucât și așa nu erau repectate întâlnirile. Seara ne găsea tot în Calea Moșilor, tot împreună, tot în doi, a treia persoană, Violeta, fiind mereu în fundal, o prezență discretă, știind să fie alături de noi, atunci când trebuia, și să dispară, în tăcere, când împrejurările o cereau. (I-am fericit totdeauna pe bărbații care și-au găsit neveste necîrcotașe, nezgomotoase, neimpulsive, netiranice). Așteptam venirea maestrului. La cinci, sau pe aproape, telefona, după voce era la un telefon public, se auzea prost, cu un huruit continuu. Pomenea ceva de butelie, de *ăla micu*, de casă, de instalație, de cărbuni. Foarte prost se auzea. "Vine mîine dimineată", concluziona, optimist, Violeta. Încălzim reșoul, punem de un ceai, și batem mai departe. Tot împreună.

Daniel Barbu este tipul speculativ-riguros. Înzestrat cu o forță uriașă de asimilare, el lecturează repede și în profunzime, fixînd în memorie, cu aceeași acuitate, articulațiile tezei și suportul ideatic. Cînd scrie, își desfășoară demersul cu o știință neobișnuită a construcției, controlînd atent sursele, tonul expunerii și direcția demonstrației. În controverse, devine redutabil: își modulează discursul, recurge la disocieri surprinzătoare, deschide paranteze sau se repliază în aforism, trece de la silogismul pedestru la paradoxul subtil, citează, cînd cu sobrietate, cînd cu sarcasm, coboară în istoria mentalităților, fascinat de un motiv sau intrigat de o neconcordanță, neiertător în replică, recuperînd speculația din capcanele superficialității și rigoarea din măștile pedanteriei.

A mai trecut o zi. Sîntem iarăși în alertă. Maestrul urma să sosească. Sosul e gata, *hîlcile de carne*, încă pe drum. Telefonează. De la *Depozit*, din Calea Victoriei. Se aude clar. Vorbește *în clar*: "Mi-au venit cărbunii. Trebuie să fug, să-i bag în curte, altfel pînă diseară nu mai găsesc nimic". Seara, alt telefon. Urmează să ne vedem a doua zi. Apoi, pierdem contactul. Nu ne mai sună, nu-l mai sunăm sau, dacă-l sunăm, nu-l găsim acolo unde-l sunăm.

Reapare brusc. Sună, intră și grăbit (iarăși cărbunii?) depune *hâlcile de carne* pe masă. Informațiile, disperate, fragmentate, rupte, ghemotocite, ferfeniite, îndesate, se revarsă, se rostogolesc, nume și locuri și cifre și ore și zile, tot ce-a fost virit în interstițiile lacome ale memoriei, la o șuetă, la o ședință, la o *analiză*, parcă ar defila acum prin fața noastră, martori fără voie. Nume de străzi. Unele nu mai există, altele vor scăpa. Uranus, Cazarmii, Izvor, Sfintii Apostoli, Calea Rahovei, Bateriilor, Minotaurului, Meteorului, Arionoia, Lăzureanu, Sirenelor, Emigrantului, Poenaru Bordea, Logofăt Nestor, Ecoului, Soldat Moroiu, Schitul Maicilor.

Încep să cred că *simultaneismul* nu este o găselniță a mea și că omul pe care l-am așteptat dimineța și seara, la ore precise, doar din întâmplare nu s-a suprapus cu apartamentul din Calea Moșilor fiindcă, prin nu știu ce proprietăți magice, *maestrul* suprapune, pe aceeași căsuță a orarului, trei întâlniri, în trei locuri diferite, două realizându-se razant, a treia devansându-se, căzînd pe altă căsuță, suprapunîndu-se cu altceva, și așa mai departe, fără oprire. Din avalanșa de informații rezultă că: patriarhul a primit adresa pentru demolarea bisericii Gherghiceni și a semnat-o. Se știe ziua. Putem afla și ora. Că tovarășul Pană a fost chemat la Cabinetul 1, i s-a spus ce să facă și cum să facă să termine odată cu biserica aia. Se știe ziua: 17 decembrie '84. Se știe cum a procedat tovarășul Pană după: adică pe 19. Cum au venit, cu ce-au venit și ce-au făcut. Că, mai întîi, au dat crucile jos de pe turlă și că apoi au legat crucile celelalte, de pe pridvor, și le-au tras cu tractoarele. Se știe data: 30 decembrie '84. Și că, înainte de asta, tovarășul lordache de la Primărie l-a sunat pe tovarășul Badea, de la ICRAI Berceni, și că tovarășul lordache i-ar fi zis, "Bine, bă, idiotilor, da' cît vă trebuie vouă ca să dați crucea aia jos?". Varianta la idiotilor: nespălaților. Și înainte de asta: cum a venit *toașu* secretar

general la Văcărești și cum a zis că el vrea să se ridice aici un tribunal, *Tribunalul*. Se știe data: 2 decembrie '84. Și cum tovarășa Tamara Dobrin făcea o comunicare deosebit de importantă într-o ședință la Consiliul Culturii, și cum *domnia sa* anunța că biserica de la Cotroceni nu va mai fi. Se știe data: 25 aprilie '84. Și cum Părintele Serbănescu de la Albă Postăvari s-a luptat cînd cu Patriarhia, cînd cu Primăria, ca să salveze cît mai rămăsese din biserică după demolare, și că unii l-au ignorat, iar alții l-au amenințat. Și cum au venit cu camioanele la Brîncovenesc, și cum au încărcat de-a valma aparatura, laboratoarele și cum tot ce n-a încăput în camioane a rămas pe loc, și cum echipele de muncitori de la ICRAL Vitan au venit apoi, cu alte camioane și cu tractoare, și cum au dărîmat zidurile, și cum au îngropat Balneologia. Sau cum a venit colonelul Buzatu și cum și-a dispus el oamenii la Spirea Nouă, cum au minat-o, da, exact, așa cum vă spun, au minat-o. Se știe și ziua, mai bine zis noaptea, fiindcă aici au acționat noaptea, ca-n filme.

Mai că aș scrie și asta, dacă n-am și scris-o cumva, hâlci de carne, ciozvirte, hartane, trîrîte în cazan, fiertură tare, cu arome și *sosul*, la urmă, excitant.

Cum? A și plecat? Măcar un ceai, măcar o felie de chec, o felioară, să plece, așa, ca o vijelie, nici n-am apucat să ne dezmeticim, să ne tragem sufletul, să ne obișnuim cu ideea că este aici, nu la un telefon, strigînd, în clar, mîine, vin sigur, la zece. Cînd, știm noi, mîine nu va fi mîine, și sigur nu la zece. Ubicuitatea este boala opozantului.

Textul, redactat, întregit, împodobit, stilizat, urmează traseul cunoscut: este dactilografiat, botezat, după Andrei Amalrik, "Va supraviețui Bucureștiul pînă în 1984?", și pregătit, un teanc de coli, jumătăți de coli bătute la un rînd, pentru expediere. Căutăm un mesager. În 1981 avusesem șansa ca Ștefania Jovič, venită în România

să-și vadă mama (bunica-mi, în garsoniera mansardată, tot acolo), să accepte să transporte la Belgrad voluminosul *studiu*, *Condiția monumentului*, vîrît într-una din pernele cușetei. Soțul, un cardiac înrăit, a acceptat riscul. Tot ei au transportat *documentul* la München, predîndu-l lui Nicolae Stroescu. Doar că acum trebuie să găsim altă filieră. Au trecut două luni, fără s-o găsim. În sfîrșit, textul a fost înregistrat pe o casetă. Luată de profesorul Vlad Zirra, transportată în Germania, preluată, ca și în 1981, de Nicolae Stroescu, caseta originală se află și acum în biroul directorului *Europei Libere*. Într-un scrin. La 19 iunie 1985, Nicolae Constantin Munteanu transmitea primul episod, în emisiunea *Actualitatea românească*.

La 7 iulie 1985, în garsoniera-mi cu vedere spre Popa Tatu, bunica își dădea sufletul. "Să ai grijă maică, să nu te prindă aștia", știu că-mi spusese odată, cînd mă țineam de *prostii*, clămpăneam ceva, dar cînd o fi fost asta, nu mai știu.

XIV. COMPUNERE DUPĂ DICTARE

Mă întorc puțin înapoi. Pentru a povesti cînd, cum și de ce au fost scrise amintirile, acum adunate în acest volum sau pregătite pentru cele ce vor urma.

Trei condiții i se cer unui autor pentru a-și scrie *Memoriile*: să aibă hrană din belșug, o nevastă grijulie și un secretar (o secretară) fără apucături șturlubatice. Zodiile s-au întîlnit benefic. Autorul s-a apucat de treabă. Secretarul, tînăr, cu putere de muncă, cu auzul fin, se exersează. Maestrul, dictînd, îl modelează. Colaborare rodnică. Mai întîi, proiecte generale și cuprinzătoare. Apoi, eșalonări minuțioase și prevăzătoare. Aplicație și sîrg.

Întîlnirile au loc la domiciliul autorului. Ședințe de creație. Atmosfera e destinată, confortul neostentativ. Perdele

trase, draperii de catifea lăsate, și ceștile de ceai aburind. Ritmul de lucru, fără a fi galopant, impune prin constanță și energie.

Prezența soției (a autorului, bineînțeles, ucenicul fiind un solitar, pătruns de devotament și neispitit de fumuri desfătătoare și lumești) aduce un plus de seninătate și liniște. Când oboseala îi cuprinde, ea le vine în ajutor cu îndemnuri blinde, trezindu-i repede din amorțeală și derută. Nesiciltoare, mult răbdătoare și tăcută, ea le ocrotește scrisul, ca o muză binecuvîntată.

Paginile se adună, teancul crește. Proiectele mărește capătă contur. Volumul I e gata. Îi urmează, în același ritm tenace, volumul II. Autorul dictează, scribul ascultător notează. *Nulla dies sine linea*. Când apar neclarități, se fac precizările de rigoare. Autorul telefonează, se informează. Iată, amicul dintr-un oraș îndepărtat îl lămurește. Fusese o confuzie. "Nu, n-ai stat la camera 12, ci la camera 10. Și nu în '51, ci în '52. Și nu ai fost pedepsit fiindcă băteai morse, ci pentru că mizgăleai pe săpun. Iar gardianul nu te-a apostrofat cu "Ce p---a m---i faci aici, bă, b--le!", ci ți-a aplicat un șut în c-r". Detaliile fiind lămurite, se reia munca. Dictăm și notăm.

Vara, cînd merii înfloresc în grădină, autorul și secretarul iau loc în fotoliile de sub umbrar. Florile albe, luxuriante și parfumate. Aici scrisul dobîndește rectitudine și măreție. Și Stere proceda aidoma. El avea o minunată colecție de trandafiri. *Rudeness and Imperfection of Art*. Natura, model și normă.

Fiul autorului dormitează într-un cărucior. Are obrăjori catifelati, fragezi, pufoși. O mîndrețe de copil. Autorul e fericit. Nu mai puțin învățacelul. Se fac bilanțuri. Scăderile se cer reparate, recuperate. Nu trebuie încetinit ritmul. E o vară splendidă.

Volumul III se apropie de sfîrșit. Există patru factori ce favorizează evoluția, afirmă istoricul A. D. Xenopol: mediul

intelectual, instinctul de conservare (a se citi instinct de dominare), geniul și hazardul. Hazard, la noi nu încap. Planificat, gândit, pînă în cele mai mici detalii, elaborat cu minuție, proiectul grandios se concretizează cu precizie. Volumul III fiind gata, se atacă Volumul IV. Sistematic, fără grabă, dar într-un tempo susținut. Tărîmul e aproape, triumful se întrevede.

Dar, ceea ce avem aici este mai curînd un prototip decît o realitate compusă dintr-o succesiune de tablouri vivante, a căror puternică verosimilitate ar întrupa-o înșiși actorii care, diversificîndu-și neconținut rolurile, ar ști să dubleze patosul cu ironia, realismul grav cu sarcasmul feroce, fluenta oralității cu disciplina compozițională, neaplicînd alte reguli decît cele ale creației, află-se ea în slujba cronografiei, literaturii sau arhivelor de mîine.

Cu toate că știam ce va să însemne prototipul cu pricina, o știam de bună seamă amîndoi, dinainte, să nu fi încercat a-l împrejmuî și cuceri atîta amar de vreme, ar fi fost o renunțare, nici măcar o renunțare, mai mult, o jalnică dezertare.

Nefiind concepute astfel, scrierile de față, *Amintiri*, *Memorii*, *Confesiuni* sau cum le vor fi zicînd, trebuie privite așa cum sînt, în locul prototipului care se pierdu în flacăra, flăcările sublimității absurde, a circumstanțelor superfetatorii, susceptibile de, niciodată capabile să, probabil, din necesități asumate.

Mă întorc așadar puțin înapoi. Pentru a povesti cînd, cum și de ce au fost scrise amintirile, acum adunate în acest volum sau pregătite pentru cele ce vor urma.

Șapte piedici opresc bunăvoința să ajungă la desăvîrșire, timiditatea să urce spre îndrăzneală și gîndul curat să meargă drept la țintă. De le vei trece, fi-vei mai puțin ranchiunos pe cei ce-au izbutit prin viclesuguri sau repezeală să încovoieze nedreptatea sub ocară și neadevărul sub dojeni. la aminte la pilde și nu zăbovi.

*Pentru unii dintre ei suavul acoperămint
al vremii n-a fost decît povară și osîndă*

Au călătorit împreună. Au înfruntat primejdii și greutate. Au răpus fiare și au ingenuncheat ispite. Au suferit de sete, de foame și de boli. Și-au ocrotit somnul, și-au vindecat rănile. Prin legămint, s-au legat ca lupta să rămînă o taină, iar izbînda un gaj. Cînd s-au întors de pe drumurile mării și din pustietățile deșertului, nepoții, frații, nevestele, părinții și vecinii i-au năpădit cu întrebări. Ei, legămintul ascultîndu-l, au tăcut. S-au zăvorît în odăi, s-au baricadat în castele, au închis porțile și, legămintul ascultîndu-l, au tăcut. Uricioasă și nepoftitoare, tăcerea înveninează, asmute, căpiază. Unii au poruncit să fie legați, să fie țintuiți, să li se umple gura cu cîlți și urechile cu scame. Alții și-au crestat limbile, și-au ars cerul gurii, legămintul ascultîndu-l.

*Viața domestică-i hamalic și ponoase
multe aduce*

Bărbatul, capul familiei. El e creier și braț, rațiune și simțuri. El e putere și voință, nădușește, dă în brînci, asudă, ciștigă și strînge, aduce prada acasă. Punînd-o femeii la picioare, îi zice: "Stăpîna mea, totul îți aparține, suflarea mea, visul meu, gîndul meu, sînt al tău, cu totul". Ea îl fulgeră cu privirea: "Nu mă meriți. Îmi spui că ești al meu, dar nu-i adevărat. Îmi declară că mă iubești, dar știu că-l o minciună. Ești un ingrat, ești un meschin, ești un monstru. Piei din fața mea".

*Și moflunzindu-se stăpînii, s-au prăpădit
și nădejile supușilor*

Foamea tulbură mintea, lipsurile îngroașă simțurile, iar mizeria dospește ticăloșii. Cînd cornul abundenței s-a istovit, călimările seacă, iar penele mor, azvîrlite pe foc. Odăile friguroase, vinul pe datorie și mîncarea pe sponci sugrumă elanul cel mai generos. Arta cere munificență, grandoare, magnimitate. Ucideți-i pe nababi, și ați alungat frumosul de pe pămînt.

*Oropsitoare și pizmașă, ocîrmuirea bate
fără stînjînire și opreliști*

Cîrmuitorii înțelepți i-au chemat la dinșii pe înțelepții logografi, zicîndu-le anume: "scrieți ce poftiți, dar cît de bine. Tihnă aveți, argintul n-o să vă lipsească, iar răsplata vremurilor a voastră va fi". Cîrmuitorii nătîngi, clăpăugi, pișcavi și șanchii, chemîndu-i la dinșii pe logografii cumînți, se zice că le-ar fi zis: "Haimanale descreierate, păcătoșenii odioase, fâlcoșilor, bezmeticilor, a voastră fi-va, în veci, pătîmirea nevoințelor și scîrbavnica pecingine a foamei. Și de veți cuteza să fugiți din hotarele cîrmuirii noastre, biciul vă va ajunge, iar blestemul vă va răpune".

*Zadarnic vrei să întorci o minciună
măiestrită cu un adevăr nemlădios*

Mulțimea urlă, înfierbîntată. Geometrul, nevolnic și supt, ar dori să-și apere cercurile de nisip. *"Noli me tangere"*. Aici este absolutul, *nexus-ul, causa causorum*, rațiunea supremă, *alpha și omega*. Nu vă apropiați. Cercurile de nisip sînt ale mele și vor fi ale mele cît timp voi exista". Măgarii tîrgului dupăie înghesuit și cu poftă. Copitele mătură totul, tropăind, dur, nemilos. Cercurile se desfac, se întind și pier. Viermuiala pașilor șterge rotogolul firav, circumferințele. Geometrul se spulberă ca o trimbă, aiurea.

*Bezna deopotrivă ocrotește creaturile și
pierde potecile*

Hâțișul îi salvează pe fugari. La drumul mare ar fi lesne vînați, doborîți, sfîșiati. În codru își află scăparea și odihna. Timpul îi schimbă. Mersul aplecat în stufărișuri îi gheboșează. Pîcla le stinge privirea. Umezeala le înfierbîntă plămîinii. Au început să cînte precum păsările, să țipe precum fiarele. Azi au pierdut un cuvînt, poimiine zece. Nemaiaavînd lîngă ei lucrurile de acasă, de ce s-ar căzni să le țină minte? Întunericul e viață; lumina, moarte; strîmtoreala, libertate. Galopul pe dealuri, pieire sigură.

Nepăsarea imbată mai strașnic decât vinul uleios

Rulajul mundan cere obișnuința, iar obișnuința nu vine decât din renunțare, iar fiindcă renunțarea nu ne îmbie, ne amăgim învelind-o în uitare, iar uitarea, când nu-i un product al nebuliei, urmează nepăsării, ea, nepăsarea, încingându-ne mintea și simțurile, ametindu-ne mai cumplit decât aburii băuturii. Hora nepăsătorilor e o adunătură veselă, bezmetică, și fără noimă.

Trebuie totuși să mă întorc înapoi, nu chiar atât de mult, dar totuși îndeajuns pentru a povesti când, cum și de ce au fost scrise amintirile adunate acum în acest volum sau pregătite pentru cele ce vor urma.

Cînd? Nu mult după întîlnirea noastră din parcul Ghica Tei, pe o alee proaspăt bordurată, în toamna lui 1978. Prima fază: discuții, frînturi, secvențe disparate. Aș numi-o *faza inițiativă*. Mare lucru nu s-a păstrat de atunci. Doar un fel de senzație eliberatoare, de desprindere, ca în tehnicile șamaniste, de ieșire din timp. Plăcerea de a povesti interzicea planificările, schemele, reglajele calculate. Imaterialitatea clipei devenea comfort, iar itineranța, elixir. Să povestești, încremenind derularea timpului: remediu atotvindecător. Dacă am fi rămas acolo, n-am fi îmbătrînit niciodată.

A doua fază începe prin 1979. Amintirile își caută o matcă. Apar accentele. Portretele se comasează în evocări. Derivațiile devin, pentru scurtă vreme, artere principale. Subiectele se înlănțuie după dozajul informației: monumentele istorice, primii ani de ocupație sovietică, cutremurul din 1977, bisericile dărîmate și obsedantul 23 august. Fragmentele abandonate semnalează mobilitatea inspirației și deciziile imprevizibile. S-o numim, cu îngăduință, *faza experimentelor*.

În 1981, regimul de lucru dobîndește o oarecare ritmicitate și un curs reperabil. Ne întîlnim de două, trei ori pe săptămîină. Cadrul diferă, după umorile sau

disponibilitatea autorului. Constatăm foarte repede că se poate dicta și, respectiv, scrie, cam în orice condiții: în parc, pe o bancă, la muzeu, într-un birou, într-o garsonieră înghesuită, la mine (în Popa Tatu) sau la autor (în bulevardul Dacia sau Coșbuc), pe marginea șantului, într-un șantier arheologic, într-un *living*, în locuința din Băneasa ori într-o cameră de hotel. *Partidele* variază ca durată. Duminica rămânem în priză opt, zece ore. În general, manuscrisul păstrează reperele fiecărei întâlniri: locul, durata, martorii, dacă au fost și, eventual, incidentele colaterale. Și totuși încă nu era clar încotro ne îndreptăm. Autorul, depănându-și amintirile, șocotea, pe bună dreptate, că își scrie *Memoriile*, intitulate, cu un zîmbet, *Memorii inutile*. Citindu-le, fără să știi că personajele și întâmplările sînt reale, ai fi putut crede că ele alcătuiesc un roman. Asistam la o confesiune prelungită al cărei subiectivism nu-l puteam controla și a cărei extensie, cu toate strădaniile, n-aveam cum s-o prevăd. În ciuda cîtorva stagnări, această perioadă rămîne totuși *faza* (cea mai) *constructivă*.

Iarna anului 1984 ne-a stopat. E un moment greu pentru Radu Ciuceanu, soția și copilul lor. Nu se pune problema continuării confesiunilor, ci a supraviețuirii biologice. Bani puțini, datorii foarte multe. Frigul străpunge zidurile casei. Ultimă lovitură: soția e concediată. Motivul: soțul, activitatea sa din trecut. Cadristul, colonel, o moralizează. Și, înainte de a-i face vînt, îi explică de ce și îi arată că nu se poate, fiindcă soțul a fost *bandit*, și cînd spune bandit, colonelul Stan se luminează, ca un exaltat, ca un iluminat. Îi agită prin fața ochilor un dosar, cîteva pagini subliniate cu roșu și repetă un *bandit, element periculos*, a luptat împotriva regimului. În ochi îi sclipesc bucurii tainice. Un *bellboy* strecurîndu-și mîna sub fustele cameristelor. Un zdrahon strivind sub gheată o scoică. Ce fericit e! Juisează. Repetă, acum pentru el, fiindcă femeia de dincolo de birou nici nu mai există, valorează mai puțin decît o cîrpă soioasă azvirlită pe jos, repetă cu sclipete

demente în priviri. *Element periculos*, a luptat împotriva regimului. Ah! Extazul l-a transfigurat! Faza a patra consumată într-un tunel, e faza (cea mai) *întunecoasă*.

A existat după 1985 și faza a cincea, foarte diluată, cu falii largi, alcătuită mai mult din pauze, din repausuri, marșul fiind aproape o himeră. Confesiunile își pierd acum șirul cronologic, care nici așa nu fusese nemaipomenit de riguros. Materialul, inegal, inform, abundent - peste 2250 de pagini, scrise de mână, dezvoltă excrescențe, digresiuni, în serie sau suprapuse. Autorul nu se mai poate concentra, probabil și oboseala e de vină, tracasările domestice, slujba, șantierele, prea multe, adunate laolaltă. Desigur, este și vina mea întrucît, agățat de o navetă caraghioasă, pendulînd între București și un sat din sudul țării, la vreo patruzeci de kilometri, mă cam las pe tînjală. Măcar să fi avut un editor care să ne biciuie zilnic și cu furie. *Nepăsarea îmbată mai strașnic decît vinul uleios*.

Faza a șasea, le rezumă, le valorifică pe toate celelalte. La începutul lui 1990 materialul periculos este adus la suprafață. Acum îl vedem pentru prima oară dactilografiat, și văzîndu-l, parcurgîndu-l, îi observăm imediat și scăpările, lacunele, umpluturile. Autorul face un pas înapoi, lăsîndu-mi *masa de montaj* pe mîna. Mi se dă, ca unuia ce eram obișnuit cu vocea naratorului, libertatea de a interveni prin mixaj, prin modulări de ritm și tranziție. *Mimetismul* este o chestiune de exercițiu. Subiectul, odată însușit, impune o voce și un stil. După ce asistasem la producerea confesiunii, favorizînd-o întrucîtva și, oricum, transcriind-o pas cu pas, mă puteam considera îndreptățit în a-i pipăi porozitățile și tenul.

Nu am uzurpat cu nimic rolul autorului. Am deplasat doar cîteva accente: am eliminat lungimile și anostelile unor pasaje; am grăbit cadența povestirii, acolo unde a fost cazul; am pus fasciculul de lumină pe chipul unor personaje; am micșorat sau, unde a fost posibil, am eliminat

artificiozitatea *zicerii* din *aducerile aminte*, *oralitatea* rostită fiind, se știe, mai digerabilă decât *oralitatea scrisă*, aceasta supunându-se altui regim gratic; am reparat ceea ce autorului, din grabă sau din oboseală, îi scăpase, în momentul dicierii; am *serializat* întâmplările și, precum editorii lui Shakespeare din veacul al XVIII-lea, am împărțit acțiunea pe scene, respectiv pe capitole, într-o ordine credibilă. Pe scurt, am pregătit *filmul* pentru proiecție, făcându-i toată *bucătăria* necesară.

Nu mai știu dacă, supus altor condiții, implicat în *actualitate*, Radu Ciuceanu ar descrie acum cu aceeași voce și în aceeași tonalitate întâmplările vieții sale descrise și transcrise în 1980 sau începînd cu 1980. E adevărat că o parte din impactul emoției de atunci se datorează împrejurărilor specifice și că, printr-o transmutație tainică, tot ceea ce a constituit mizerie, nesiguranță, umilințe și lipsuri a modificat tonusul general al confesiunii. După cum nu trebuie ignorată nici plăcerea de a înșela dușmanul, *ochiul vigilant*, știința de a strînge muniții pe ascuns, arta disimulării, cuvîntul care explodează cu întârziere, nimicînd, aluzia recuperată în tăișul sentinței, complicitățile nedebuite, conspirativitatea, ca *modus vivendi*, toate acestea alcătuiind, la un loc, un cadru, pe care îmi îngădui să-l consider de nerepetat. Fără a-i regreta, deși scoaterea de sub opresiune declanșează nostalgii durabile, îl consider o parte din filmul amintirilor ce urmează a fi proiectate acum, poate chiar suportul de argint pe care mișcătoarele umbre s-au repezit, înghețînd pentru totdeauna.

XV. "UN OSPĂȚ ESTE ACEASTĂ CARTE"

Istorie pe fișii largi și porțiuni înguste. Cuvinte mari și anecdote efemere. Portrete uriașe și schițe fugare. Caractere. Scene de ansamblu. Absurdul, ridicolul, grotescul, banalitatea. Amintirea expusă, dezvelită, înfățișată. Ostentație și risipă. Un ospăț la care oricine poate veni și

din ale cărui bucate se pot înfrupta mulțimi de oameni. Un ospăț este această carte, imaginile ce o compun, lărghețea celui care le oferă și devoțiunea celui care le-o aduce, lor, mesenilor.

...Omui, zice Paracelsus, este lumea întreagă, un extras din toate stelele, din toate planetele, din tot firmamentul din Pământ, ca și din toate elementele. El conține lumea și în sine toate creaturile.

Știi câte avioane aveau aliații pentru debarcarea din Normandia? Aproape 13.000, în timp ce Luftwaffe nu conta decât pe vreo 3.000, din care operaționale erau doar o treime. În ziua invaziei, nemții n-au putut opune aliaților decât vreo trei sute de avioane. Raportul de forțe a fost de 1 la 20.

De Sfirlogea am auzit prima dată la Văcărești. Cine era acest Sfirlogea? Un cioban care bîntuia prin Munții Tarcului. Își făcuse un obicei. Cobora în sate și se ducea direct la postul de miliție unde-i judeca pe nelegiuți. Le zicea: "Mă, tu de ce-i asuprești pe țărani. De ce-i ameninți că-i bagi în pușcărie? De ce le iei animalele și finul? De ce-i pui la munci cînd îți poruncește primarul? Mă, tu ești unealta celui rău!" Și, după faptă, și răsplată. A împușcat vreo cincizeci de milițieni și securiști. Acționa singur. Nimeni nu-i știa sălașul. Pînă la urmă au prins un fir. Că avea o ibovnică într-un cătun, văduva unui țircovnic, o femeie trupeșă. I-au dat de veste că știu de ea, au ademenit-o cu nu știu ce promisiuni, și muierea s-a prins în laț. "Las că vi-l dau eu, vi-l dau viu și legat. Să faceți ce vreți cu el". Așa că, știind că ciobanul trebuia să vină, la mijlocul lunii, potera a împînzit locul. Numai că lupul singuratic aflase ceva și s-a ferit să cadă în capcană. I-a lăsat pe securiști să le întepenească șalele la pîndă. Aștia s-au săturat pînă la urmă și, crezînd că muierea le-a jucat un renghi, au coborît în vale. Pe urmă, într-o noapte, s-a ivit și Sfirlogea, zgîriind, cum îi era obiceiul, în geam, la iubită. Văduva

i-a deschis, l-a îmbiat cum știa numai ea să îmbie. Ciobanul a intrat, așa cum intra el de obicei, de parca n-ar fi știut nimic, a lăsat-o să-și lepede veșmintele, și când s-o trîntească, i-a plesnit una peste față, a amuțit-o, a legat-o pe urmă, și cu o custură i-a desfăcut pielea, a jupuit-o, încet, încet, toată noaptea, că ciobanul n-avea grabă. Moartea trădătoarei a făcut ocolul satelor și țăranii au priceput că Sfirlogea-i fermecat și că nimeni nu-i poate veni de hac. Năpăstuiții îl căutau prin munte să-i apere de asupritori. Îi lăsau merinde pe poteci sau la curmături. *Aluia ce face dreptate*, așa-i ziceau. L-au prins, când l-au prins, tot cu vicleșug. L-au înconjurat. El le-a zis că se predă, că n-are armă la el. Și când soldații s-au apropiat să-l înhațe, a făcut, doar așa, scurt, din brațe, și pulbere s-a ales și de el, și de *ăilaltii*. Cred că avea vreo șapte, opt grenade, la el. Povestea asta o știau bine cei de prin Teregova.

Versuri din pușcărie:

"Nu mi-e frică de călău
Nici de ștreang n-am teamă
Dar în piept mă frige rău
Codrul ce mă cheamă"

Unde a fost omorît Flueraș, socialistul? La Gherla. Acolo a fost omorît și Aurelian Pană, ministrul agriculturii în timpul lui Antonescu. Pe Pană l-au virit într-un coșciug făcut din lăzi de marmeladă. Nu prea încăpea. Goiciu a ordonat: "la mai tăiați-i âstuia din picioare. Că și așa am cheltuit prea mult pentru o bestie moșierească".

Macauley declara în Camera Comunelor în 1831: "Faptul că guvernul este atacat reprezintă un motiv pentru a face temeliile guvernului mai largi, mai adinci, mai solide".

Ce tactică s-a folosit la Marathon? Persanul Datis avea pedestrași, vreo 18.000 cu sabii și arcuri, și călăreți, cam 1.500. Miltiade n-a avut mai mult de 10.000 de pedestrași. Hopliții, cu armuri, scuturi, lănci și sabii, în trupă compactă,

au atacat primii, coborînd la vale, în fugă, spărgînd centrul armatei persane. Miltiade a murit mai tîrziu în închisoare. Goiciu? Goiciu era amic, coleg de breaslă cu Gheorghiu-Dej și cu Chivu Stoica. Goiciu lucrase la C.F.R., revizor de vagoane la Galați. Cum l-a bătut Goiciu pe Boutmy? Boutmy era la infirmerie. Avea T.B.C. Febră. Delira. Au început să urle ceilalți. "Să vină doctoru', că moare Boutmy". A venit Deneș, l-a scos afară. Pe urmă a venit și Goiciu. În persoană. S-a urcat pe Boutmy și a început să țopăie. Pe urmă l-au luat și l-au tirît pe scări din treaptă în treaptă. L-au dus în beci. Goiciu îl dădea cu capul de ciment și urla: "Și așa, bă, vin americanii, ai?" Se zice că Dej, cînd era mare și tare, l-ar fi chemat pe Goiciu și i-ar fi zis: "Mă, eu pe tine ministru nu te pot face, că nu te duce capu'. Da' am să-ți dau o închisoare pe mîna să te ocupi de dușmanii poporului". Și Goiciu cîcă i-ar fi zis: "Ghiță, las pe mine, că știu eu ce să le fac". Și-l apucase pe Boutmy și-l izbea cu capul de ciment și zbiera întruna: "Și așa, bă, vin americanii, ai?" L-au bătut cu parul. L-au legat și l-au bătut cu parul în burtă și-n rinichi. Două săptămîni Boutmy a zăcut. Îi dădeau să mănînce cu lingurița.

Alte versuri din pușcărie.

"Ah, sufletul ăsta valah!

Unde e spada valahă vestită oriunde?

Unde e Stavila, Pravila?"

Oratorie politică. Maniu, vorbitor slab. Accentul îl defavoriza. Discursuri logice, dar fără putere de captatie. Grigore Iunian, avocat, amic cu Carol al II-lea, a pledat și pentru comuniști. Inculeț, versatil. Trecea ușor de la o opinie la alta. Fără scrupule. A înșelat speranțele basarabenilor. Antonescu, impozant. Își citea discursurile.

Am stat mult la Zarca. Celulele erau la subsol. Se murea repede aici. Mai mult de două, trei luni nu rezistai. M-am ferit să dorm pe pat. Salteaua era umedă. Dacă apucaî să adormi îți prăpădeai plămîinii. Nu existau pături. Iar ce aveam

pe mine, nimica toată. Înăuntru, beznă. Nu mai știam dacă afară e lumină sau întuneric. Pierdusem șirul zilelor. Foamea, constantă. Tineta, scoasă de două ori pe lună. În celulă duhnea înfiorător. Ne scoteau la aer trei minute o dată pe lună. Rația, neînsemnată. Am ieșit de aici distrofic. Prin '60, la Gherla mai erau vreo nouă, zece mii de deținuți. *Regele Mihai?* Băiețandru complet nepregătit, de o inteligență mediocră. "Cu acest prilej (prilejul era în octombrie '47, când regele se adresa Parlamentului român) gândul nostru (adică al Palatului) se îndreaptă cu recunoștință către popoarele (ca și cum aceste popoare ar fi dispus liber de soarta lor) și guvernul Uniunii Sovietice care ne-au întins mîna lor prietenească, ajutîndu-ne cu toate puterile (cu toate puterile, storcîndu-ne pe noi de puteri) pentru a ne lua locul în rîndul țărilor libere". Și zice Mihai, mai deunăzi, explicîndu-se, că în zorii zilei următoare, adică pe 24 august, Bodnăraș și Pătrașcanu (ce caută Pătrașcanu aici?) l-ar fi ridicat pe Antonescu și că el, regele, n-ar fi știut nimic, nici unde l-au dus, nici ce-aveau de gînd să facă cu el.

Biserica Sf. Spiridon Vechi a fost dărîmată la 26 august 1987. Noaptea. Buldozeristul care a lucrat aici se numește Enache. Enache ăsta a mai dărîmat două biserici în București. Lucrurile s-au precipitat după vizita Elenei, la începutul lui august. Ea a ordonat dărîmarea, după ce tot ea aprobase un plan de translare a bisericii în martie '87. *Antonescu și opoziția.* Cînd lui Antonescu i s-a adus un raport în care i se prezentau contactele dintre Maniu și Sănătescu, mareșalul a pus următoarea rezoluție: "Măcar de i-aș vedea uniți".

Răzmerițe în pușcării. Au fost mai multe. La Baia Sprie, în '54. La Poarta Albă, tot în '54. Una din cele mai mari a fost la Aiud, în decembrie '56. Peste 3.000 de deținuți au intrat în greva foamei. O parte din ei au fost mutați după aceea la Rîmnicu Sărat, în regim de izolare. La Gherla, cînd a

fost răscoala din '58, s-a auzit în tot orașul. Revolta a izbucnit cînd oamenii n-au mai putut să suporte înfometarea, bătăile, torturile. '58 a fost apogeul represiunii. Gheorghiu-Dej, ca să dea dovadă de lealitate față de ruși, a strîns șurubul. Valuri de arestări. Închisorile deveniseră neîncăpătoare. N-au fost multe revolte în deceniul șase, dar cea de la Gherla din '58 a fost cea mai puternică. Nucleul l-au format frontieriștii, vreo 400, proaspăt sosiți la Gherla, cu condamnări mici, 2-3 ani, fără experiența politicilor, fără *reeducare* în spate. Revolta a izbucnit la *Casa galbenă*, casa lui Roja Sandor, haiducul, pavilionul central al închisorii unde se aflau peste 5.000 de deținuți. Era în 14 iulie. Deținuții au blocat ușile cu paturile din celule. Au desfăcut obloanele de la geamuri și le-au aruncat în curtea închisorii. Urlete, bătăi în ușă, tropăituri. Procuratura militară îi somează pe deținuți să deschidă ușile. Se răspunde cu înjurături, se aruncă în gardieni cu scînduri din obloane. Represiunea a început pe 15 iulie. Securitatea a luat cu asalt celulele. După deblocarea ușilor, răsculații au fost evacuați pe scări, printr-un coridor de milițieni. Cine cădea pe scări era pierdut. Nu mai scăpa. Îl loveau cu bîtele, cu cizmele, îl striveau. Politicii, periculoșii n-au participat la răscoală. Eram închis la Zarca atunci. De acolo am auzit urletele celor din *Casa galbenă*. M-am repezit să dau cu galentul în ușă, dar m-a ținut Alecu Constantinescu, viețașul. Dacă nu mă ținea el, milițienii m-ar fi lichidat. Greva de la Baia Sprie din '54 a fost un eșec. I-au pus în lanțuri pe răsculați și i-au băgat în carcere. Alții au fost duși la Oradea. După greva de la Craiova din '49 ne-am ales cu bătăi și cu regim de înfometare.

Petre Carp în 1879 în Cameră: "Și cînd noi am gîndit că libertatea poate crea civilizațiune, ne-am înșelat amar, căci civilizațiunea crează libertatea, iar nu libertatea civilizațiune".

Biserica Bradului a fost dărîmată în octombrie '87. Pe șase, la ora șapte, ajutorul de primar de la sectorul doi

năvălește pe ușa casei parohiale și-l anunță pe preot că s-a hotărît. "S-a hotărît ce?". "Că biserica va fi dărîmată". zice tov. Gușe. "Da' ieri parcă stabilisem că nu va fi", zice preotul Diaconescu. "Ieri e ieri, și azi e azi. Acuși or să vină băieții să înceapă". Băieții, vreo optzeci, năvălesc, nu pe ușa casei parohiale, ci direct pe ușa bisericii. Începe jaful. Pun mîna pe tot ce găsesc. Cădelnițe, icoane, cărți. Operația durează pînă pe la unsprezece (23). Preotul protestează. Le explică, le arată că obiectele sînt de patrimoniu și că nu e bine cum procedează. "Lăsați-o pe mîine, să se facă lumină". Nimic. Gușe ordonă: "La treabă, băieți". Preotul dă telefon la Patriarhie. Cere sprijin. I se promite pentru a doua zi. La ora șapte dimineața începe demolarea cimitirului. Primul mormînt e distrus pe la opt. Arheologii, chemați în ajutor de părintele Diaconescu, sînt somați să părăsească biserica. Preotul cere ca măcar clopotele din turla de pe pronaos să fie salvate. Arheologii îl sprijină. Gușe se împotrivește. Pînă la urmă, preotul obține o aminare. Sînt oprite motoarele. telefoane la I.C.R.A.L. Colentina. "Și cu ce să le scoatem de acolo?" întreabă directorul. "Și cînd? Ne-ar trebui o zi". Nu e timp. Gușe ordonă reluarea operațiunilor. La ora două (14) se dărîmă prima turlă. Se continuă noaptea. A doua zi se comunică Patriarhiei că Biserica Bradului nu mai există.

Știi ce-au făcut iacobinii? În 1792 i-au obligat pe preoții catolici să se căsătorească. Ca să dea dovadă de conștiință patriotică și responsabilitate civilă. S-au supus atunci vreo două mii de preoți și episcopi. Arhiepiscopul de Paris și vicarii săi au venit în fața Convenției unde și-au declarat adeziunea la cultul Libertății și al Egalității. Pe cap li s-a pus boneta roșie.

Sănătescu n-a vrut să-l predea pe mareșal. Discuții aprinse cu Mocioni Stîrcea și cu generalul Aldea, în cursul serii. Sănătescu, infuriat, amenință că va demisiona: "Nu accept să-l predau pe Antonescu comuniștilor". Mocioni-Stîrcea

ridică tonul: "Acesta e prețul cerut de ruși și trebuie să-l plătim. Altfel, Coroana e-n primejdie". Aldea se precipită: "Dacă nu-l vom preda acum, mâine ne va spînzura el. Doar n-o să repetăm greșeala făcută cu Mussolini". Regele forțează. "Sînt comandantul suprem al armatei și trebuie să vă supuneți". Mai tîrziu, la Aiud, generalul Aldea se va căi. "Trădătorule. L-ai vîndut pe Antonescu rușilor", îi spuneau ceilalți deținuți. Înainte de a muri, Aldea și-a cerut iertare față de mareșal și țară.

Sallustiu despre conducătorii nepricepuți. "Măsurile neobișnuite au ieșit întotdeauna din bune îndemnuri, însă cînd puterea a încăput pe mîna unor nepricepuți sau a unora mai puțin cinstiți, aceste pedepse pilduitoare s-au răsfrînt, de la cei vrednici să le îndure, asupra altora care nu erau vrednici de atîta ocară".

Procesul de la Craiova (Iunie 1949)

- 1) Trecerea în revistă. Inculpații. Portrete.
- 2) Supliciile grefei.
- 3) Mesajul de la generalul Carlaonț: să nu se recunoască nimic.
- 4) Îngrășarea porcilor. Ameliorarea fetelor. Mai '49. Pachete cu mîncare.
- 5) Psihoza procesului.
- 6) Spectrul Legii 16. Condamnare la moarte pentru grupuri subversive.
- 7) Procesul Gigi Ionescu, Ilie Marineanu, Talpășeanu.
- 8) Schimbarea Direcției Pușcării. Petrescu, muncitor. O brută.
- 9) Dispare garda de milițieni buni: Naidin, Călin, Francezul.
- 10) Apar tortionarii de profesie. Maiorul Lazăr, un evreu.
- 11) Sosirea procurorilor.
- 12) Parada învinșilor. Inculpații.
- 13) Procurorul-șef, un maior, mă felicită. Auzise de tata, profesorul Ciuceanu, făcuse istoria cu el la Colegiul Carol I.

14) Un locotenent îmi strecoară un pachet de țigări. Îmi zîmbește.

Cîți oameni au pierdut britanicii într-un atac la Somme? 60.000. Din aceștia cam o treime probabil că au murit în prima oră de atac, dacă nu chiar în primele minute.

Ceva despre Istrate? Da, cum l-a înfruntat Romică pe Istrate. Acest Romică era o namilă de om. N-apucase să fie stors de pușcărie. Căzuse cu un grup. În curte, la Gherla, cînd Istrate, ofițerul politic, ne inspecta, nu știu pentru ce, s-a întîmplat ca Romică să nu răspundă cum trebuie sau cît de repede ar fi trebuit și atunci Istrate, năpădit de furie, l-a luat la înjurături, de mamă, de Dumnezei, și de tot ce-i venea în cap. Romică, la un metru de el, fierbea. Istrate turuia mai departe. Și odată îl vedem pe Romică, îndreptîndu-și spinarea și suflînd, mai mult șuierînd. "Mă, tu să nu te iei de mama, că te fac una cu pămîntu". Istrate, nimic. Îl băga și-l scotea din toate originile. Și atunci Romică l-a pleznit. l-a dat o labă, cum se zice. Și am văzut atunci ceva ce nici în vise nu visasem că se va întîmpla vreodată la Gherla. Istrate, cu cracii în sus, bătut. Îi pierise piuitul. Romică a făcut un pas și l-ar fi făcut și pe al doilea, dacă nu-i săreau doi caralii în spate. Romică, și mai furios, a dat cu ei de azvîrlita. Și au zburat caralii ca niște scîndurele pocnite cu toroipanul. S-a dat alarma. L-ar fi împușcat pe loc, dar, conform regulamentului, cînd deținuții erau scoși la plimbare, milițienii nu purtau armă. Gardienii s-au repezit din toate părțile. Romică a mai pocnit vreo trei. Unuia i-a tras un șut în burtă de l-a lăsat lat. Care cum primea un pumn, cădea ca un copac retezat. Prăpăd. Pînă la urmă l-au copleșit. Cred că erau vreo douăzeci, tropotînd pe el sau pe lingă el. l-au spart dinții, i-au izbit rinichii, țeasta, făcuseră din el carne vie. Țsta a fost Romică: omul care l-a bătut pe Istrate, ofițerul politic al Gherlei.

Cîte biserici erau în București în '36? 142. Și 24 sinagogi. Clădiri, cu totul 73.000. Între cele două războaie, în București s-au ridicat 23 de biserici. Bilanțul demolărilor din 1987 în

București: 16 iunie, biserica Olteni; 19 iunie, Sf. Vineri; 26 august, Sf. Spiridon Vechi; 6 octombrie, Biserica Bradului. Pe Valea Argeșului, tot în 1987 au fost dărimate bisericile din Cornetu, Mihăilești, Buda, Ordoreanu.

Procesul de la Craiova (iunie 1949)

- 15) Izolarea înainte de proces.
- 16) Vasilescu ne vizitează. Amenințări.
- 17) Ziua cea mare. 17 iunie 1949.
- 18) Transportul la tribunal. Duba roșie. Pază severă.
- 19) Tribunalul Militar Craiova. Casa Pop.
- 20) Completul de judecată.
- 21) Actul de acuzare.
- 22) Boxa: generalul Ioan Carlaonț, studentul Radu Ciuceanu, studentul Vlad Drăgoescu, Sergiu Mandinescu, căpitanul Iancu Robu, Coloneii Ștefan Hălălău, Petre Grigorescu, Sorin Nicolaescu, starețul Gherasim Iscu.
- 23) Cuvîntul asesorilor. Se cere aplicarea Legii 16. Pedepsa cu moartea pentru organizarea de grup armat și pentru asasinarea colonelului Cărăușu.
- 24) Întîlnirea cu mama. Pachetul cu mîncare. Biletul strecurat în palmă. Cîteva rînduri.

Ce scria ziarul <TIMES> în '38 despre politica lui Hitler?

"Cu excepția metodelor aplicate, nimeni în Anglia nu s-a opus vreodată la alipirea Austriei la Germania și această alipire nu reprezintă nici un obstacol ca Marea Britanie să se înțeleagă cu Marea Germanie".

Alte versuri din pușcărie:

"Să știi să suferi cu tărie sfîntă
Torturi, anchete, lanțuri și blesteme
De vrei s-auzi cum cerurile cîntă
În inima ce-ți sîngeră și geme."

Ce slujbe am avut pînă în '65? Nici una. Că nu mi s-a dat.
Nici buletin n-am avut. Stăteam într-un fel de clandestinitate.
La frate-meu, în bulevardul Dacia, într-o boxă, lângă cazanul

de gaze. Aer nu prea era. Mă sculam dimineata cu dureri de cap. După '65 am găsit de lucru. Căratore de cărți, la ICAR, ajutam bibliotecarul să aranjeze cărțile în rafturi. Era o dezordine desăvârșită. Am descoperit acolo un manuscris de Ion Ionescu de la Brad. Pe urmă, am găsit de lucru la o uzină, muncitor necalificat, mai mult în schimbul de noapte. Pe la Cazane lucram. Urlau motoarele. Bătrînii din secție, muncitorii, m-au protejat. Știau de unde vin. "Lasă, mă, băiete, c-o să treacă și asta". Am lucrat și la ISPIF, mergeam pe la baraje și măsuram viteza apei. Cu o morișcă. Acolo am dat peste un turnător. Fusesse angajat de cadrist să mă supravegheze. Directorul l-a băgat în mă-sa, iar cadristul n-a avut încotro, a trebuit să-l dea afară. Abia prin '67 am reușit să mă înscriu la facultate, la istorie.

Cum îi pedepsea Cesare Borgia pe supușii neascultători? Când constata că aceștia o iau razna, le tăia mîna dreaptă și limba, pe jumătate. Bucățile tăiate le arăta apoi poporului, ca să se învețe minte și alții.

Procesul de la Craiova (iunie 1949)

25) Primul interogatoriu

26) Întîlnirea cu Vasilescu. Îndemnuri. Să fiu băiat cuminte și să dau vina pe general și pe colonei.

27) Audierea inculpaților.

- Sergiu Mandinescu: nu recunoaște competența tribunalului. Îi acuză pe judecători că sînt instrumentele unei puteri străine.

- Căpitanul lăncu Robu: recunoaște că s-a rupt de clasa muncitoare. A făcut-o însă slujind adevărul.

- Maiorul Lucian Dimitriu: nu recunoaște nimic. N-a organizat nimic. Ce-a căutat la Dunăre? Îi plăcea să facă baie.

- Starețul Gherasim Iscu: nu recunoaște că a organizat un centru de rezistență la minăstirea Tismana. Nu recunoaște că a participat la ședințele organizației lui Carlaonț și Ciuceanu.

- Generalul Ioan Carlaonț: nu recunoaște nimic. Nu a fost de acord cu acțiunile lui Ciuceanu.
- Vlad Drăgoescu: recunoaște că a luptat împotriva comunismului; a împărțit manifeste cu caracter antistatal.
- Colonelul Ștefan Hălălău: nu recunoaște nimic. Discuțiile din locuința sa cu generalul Carlaonț n-au avut substrat politic.

28) Audierea martorilor.

29) Discuțiile cu avocații.

30) Cuvîntul apărării.

Alte versuri de pușcărie:

"Mă pipăiți pe umeri, pe veșminte,

Încredințați că m-am întors 'napoi?

Dar eu sînt numai sute de morminte

În leșul care umblă printre voi"

Răzbunarea lui Carol II. Regele se întorsese din Germania. Era 28 noiembrie 1938. Fusese și în Anglia, Franța, Belgia. Discuții cu Hitler. Luase pulsul. Se credea sigur pe situație. Sau, dimpotrivă, amenințat din toate părțile. L-a chemat pe Armand Călinescu și i-a dat ordin să-i lichideze imediat pe legionari. Ordinul a fost executat. Conducătorii legionari închiși la Rîmnicu Sărat au fost scoși din celule, urcați în două camioane, legați cu mîinile la spate și, pe drum, strangulați cu sîrmă. Cadavrele au fost duse la Jilava și aruncate într-o groapă. Ce-a spus presa? Că transportul fusese atacat de legionari și că gărzile au tras în deținuții care încercau să fugă.

Cînd a cucerit Sennacherib Babilonul? În 689. î.e.n. Cei care n-au fost uciși, au fost deportați. Orașul, dărîmat din temelii. S-a trecut cu plugul peste el, iar pămîntul a fost transportat cu vasele spre nord și împrăștiat.

Cum l-au prins pe Lugojanu? Asta s-a întîmplat, cred, prin '52. Lugojanu avea de plătit o poliță. Îl știa pe milițianul care îl bătuse și îl arestase pe taică-su. L-a pîndit și l-a împușcat. Securitatea a împînzit imediat Bucureștiul cu

agenți. Lugojanu se plimba prin oraș și jubila, fiindcă Securitatea căuta orbește, habar n-aveau cine-l împușcase pe milițian. Sigur pe el, Lugojanu s-a dus în Gara de Nord și a dat telefon la Miliție. "Bă, voi știți cine sînt eu? Eu l-am curățat pe căcănu' ăla, și ca el o să pătească și alții, o să fie prăpăd. Bă, eu vă curăț pe toți, prafu' s-alege de voi". Și, tranc, închide telefonul și pleacă prin oraș. Ce triumf! El, singur, un prăpădit, înfruntă toată Securitatea, toată Miliția, tot Ministerul de Interne. A doua zi, se duce iar în Gara de Nord și sună la Miliție: "Bă, voi știți cine sînt eu...?" Și, restul. Tranc, închide, pleacă și ia ieșire doi civili îl legitimează. Alți doi vin din spate. Lugojanu vrea să scoată pistolul, măcar să moară cu ei de gît. N-apucă. L-au trîntit și acum îl pocnesc în cap. Ancheta a durat cîteva luni. Răspunsurile lui oscilau între înjurături și mormăieli furioase. "Ce sînteți voi, bă, o clică de trădători?! V-ați dat cu rușii și ați încălecat țara asta". L-au bătut îngrozitor. N-au smuls nimic de la el. Ceilalți tineri din grup fuseseră arestați mai demult. L-au executat la Jilava. Pe ultimul drum, Lugojanu a cîntat *Deșteaptă-te, Române*.

Alte versuri de pușcărie:

"Nu mi-e frică de călău
Nici de ștreang n-am teamă
Dar în piept mă frige rău
Codrul ce mă cheamă"

Radu Ciuceanu. Fișă medicală. Hepatită epidemică recidivantă, 1950. T.B.C. pulmonar, 1951. Hepatită epidemică recidivantă, 1951. Intoleranță alimentară, hepatită cronică, 1955. Enterocolită cronică, T.B.C. pulmonar, 1956. Distrofie; greutate: 50 kg.; nevroză generală vegetativă, 1959. Intoleranță alimentară, hepatită cronică, 1960. T.B.C. pulmonar, hepatită cronică, greutate: 43 kg, 1963.

Ce tactică au aplicat cartaginezii la Cannae? Hannibal i-a zdrobit pe romani printr-o manevră inteligentă: străpungerea centrului și învăluirea pe flancuri. Cavaleria africană, grupată în semilună, a strîns inamicul, ca într-un

clește. Romanii au avut pierderi uriașe: 54.000 morți și 18.000 prizonieri.

Procesul de la Craiova (iunie 1949)

31) Evaluarea șanșelor:

- dacă generalul Carlaonț e găsit vinovat va primi 25 de ani, iar coloneii între 15 și 25. Tinerii, pedepse sub 3 ani.
- dacă generalul Carlaonț nu e găsit vinovat, va primi cel mult 6 ani. Coloneii, la fel. Tinerii, un an, probabil cu suspendare. Securitatea n-o să înghită gogoșa asta. Găsiseră arme, explozibil, manifeste, hărți. Nu mergea.
- dacă răspunderea cade pe studentul Ciuceanu, generalul și coloneii trec pe planul doi. Reiese că a fost o organizație condusă de studenți, nu de ofițeri. Coloneii vor lua cel mult 6 ani. Generalul, cu puțin noroc, la fel. Tinerii, între unu și trei ani.

32) Cuvîntul președintelui.

33) Suspendarea ședinței. După miezul nopții.

34) Sentința nr. 928 din 21 iunie 1949.

Iancu Robu, 20 ani temniță grea.

Ioan Carlaonț, 15 ani temniță grea.

Radu Ciuceanu, 15 ani temniță grea.

Sergiu Mandinescu, 12 ani temniță grea.

Gherasim Iscu, 12 ani temniță grea.

Vlad Drăgoescu, 12 ani temniță grea.

Lucian Dimitriu, 7 ani închisoare.

Ștefan Hălălău, 6 ani închisoare.

Petre Grigorescu, 6 ani închisoare corecțională.

Mihai Paulian, 5 ani închisoare corecțională.

Marin Dondoe, 2 ani închisoare corecțională

Cristian Vasilescu, 2 ani închisoare corecțională.

Ceilalți, pedepse sub doi ani închisoare.

Ai auzit de lotul Ghiță Piele? Prin '50, la Jilava, noaptea, au intrat peste noi o trupă de ofițeri, vreo șapte, opt colonei. Unu, cu o listă în mînă, s-a fixat pe undeva, prin mijloc, și a început să citească. Ceilalți prefirau mutrele noastre cu

lanternele. De ce Ghiță Piele? Țsta a fost primul. Așa-l chema. Era legionar. "Hai, mișcă!" Și asta făcea cît o invitație simandicoasă. "Tu, tu, da, tu, d-acolo, și nu te mai holba, hai, dă-te jos, ieși afară". Lama albicioasă se împiedica, dădea înapoi, revenea, o lua la vale, scormonea. "Da, și tu, tu d-acolo. Bă, n-auzi? Hai, mișcă!" Și colonelul din mijlocul celulei citind, neabătut. Nu erau numai legionari. Se oprise lumina și pe alte fețe, cîtiva țărăniști, ofițeri, liberali, un învățător fără culoare, doi bătrîni, tot fără culoare, se cam îngrămădiseră pe mijloc. "Tu, d-acolo". Omul se ridica. "Nu, nu tu, *ăăăalt*, ăl de lîngă tine". Și lama se ducea, spre stînga, aluneca cu zvicnituri, cu reveniri. "Da, tu, și mai repede, hai, dă-te jos". Colonelul din mijlocul celulei citea, neabătut. Lotul Ghiță Piele. Vreo 80 de oameni. Luați și duși, dispăruți pentru totdeauna.

Alte versuri din pușcărie:

"Nimeni nu vine la tine
în închisoare
în afară de Foamea și Boala
sau Stăpîna lor Moartea
După ani, toți te-au uitat
(mai ales iubirea știe să uite)
și încet-încet
începi și tu să te uiți,
întîi pe cel ce-ai fost
și-apoi pe cel ce-ai început să fii
de cînd te-ai uitat".

OCTAVIAN ROSKE

NOTĂ AȘUPRA EDIȚIEI

Am stabilit textul după manuscrisul primei dictări. Modificările operate în textul de bază, titlurile și succesiunea capitolelor au fost aprobate de autor.

Prezentăm mai jos planul general al *Memoriilor* lui Radu Ciuceanu:

Volumul I. INTRAREA ÎN TUNEL

Describe activitatea mișcării de rezistență în România, 1945-1948; componența și acțiunile Mișcării Naționale de Rezistență din Ottenia (M.N.R.O.); capturarea membrilor organizației M.N.R.O., toamna anului 1948; anchetele de la Siguranța din Craiova; tipuri de anchetatori; investigațiile N.K.V.D.-ului; starea de spirit a populației; efectele ocupației sovietice.

Volumul II. POTCOAVA FĂRĂ NOROC

Prezintă anchetele și detenția în penitenciarul din Craiova, 1948-1949; categoriile de prizonieri politici: studenții opozanți, moșierii, tineretul țărănist, liberal și legionar, industriașii, preoții militanți, combatanții din războiul antisovietic, țăranii *recalcitrați*, comercianții independenți; metodele de exterminare; regimul înfometării; dezagregarea societății românești sub presiunea ideologiei comuniste.

Volumul III. PECETEA DIAVOLULUI

Describe procesul organizației M.N.R.O., Craiova, iunie 1949; prezența securității în justiție; mecanismele legislației represive; tipologia proceselor politice în regimul comunist; minimalizarea rolului apărării în proces; prima răscoală a deținuților politici din România, penitenciarul Craiova, august 1949; pregătirea psihologică a *reeducării*; primele semnale de la Canal; expedierea studenților la Pitești, decembrie 1949.

Volumul IV. ÎNTUNERICUL ALB

Prezintă detenția în penitenciarul Pitești, 1949-1950; metodele *reeducării*; Camera 4 spital; coșmarul demascării; detenția la Văcărești și Jilava; exterminarea combatanților din războiul antisovietic; Tîrșor, închisoarea elevilor; tentative de *reeducare* la Tîrșor.

Volumul V. CAMERA 122

Describe detenția în penitenciarul Gherla; extinderea *reeducării*; bestialitatea schingiuirilor; complicitatea administrației; victimele și tortionarii; Camera 122 - pavilionul tuberculoșilor; Zarca - regimul de izolare; sfârșitul *reeducării*, februarie 1952; detenția la Jilava și Văcărești; revoluția din Ungaria; confesiunea locotenentului Mărgineanu.

Volumul VI. DRUMUL SPRE ITHACA

Prezintă detenția la Gherla după 1956; răscoala frontieriștilor, iulie 1958; celula condamnaților la moarte; valul de arestări din 1958; reeducarea nonviolentă, după 1962; ofensiva propagandistică a regimului comunist; ofertele de colaborare; internarea la Spitalul Văcărești; tratamentul psihiatric, ultima tentativă de nimicire a personalității; eliberarea de la Gherla, 1963.

NOTE

Notele sînt marcate în text printr-un asterisc, fragmentul explicat fiind reprodus în secțiunea finală a volumului, împreună cu nota respectivă. Notele cuprind interviuri cu martori la evenimentele prezentate în volum, schițe biografice, amintiri, completări aduse de autor, explicații istorice, statistici, discursuri politice, extrase din publicistica epocii, selecțiuni din monografii, documente din arhive personale, precum și alte materiale. De regulă, sursele sînt indicate la sfîrșitul fiecărei note. Eventualele îndreptări sau completări aduse notelor din acest volum vor fi binevenite.

FOTOGRAFII

Inserate la sfîrșitul volumului, fotografiile ilustrează doar o mică parte din informațiile cuprinse în Memorii și Note. Am indicat, pentru facilitarea consultării, capitolul și paginile respective. Fotografiile au fost oferite de: Constantin Ciuceanu, Radu Ciuceanu, Maria Craifăleanu, Thaïs Bălăceanu, Cristian Bontilă, Virgil Antonescu.

MULȚUMIRI

Datorez mulțumirile mele d-nei Elena Ciuceanu, mama autorului, care, deși la o vîrstă înaintată, a avut bunăvoința să-mi deslușească anumite episoade din viața fiului său; d-lui Constantin Ciuceanu, fratele autorului, care mi-a pus la dispoziție o serie de documente privind istoria familiei sale; celor care mi-au oferit informații inedite, fotografii, articole sau cărți lămuritoare pentru epoca descrisă în volumul de față.

OCTAVIAN ROSKE

Capitolul I

TRENUL FAGADUINTEI

- Ce, maică, ai orbu' găinii?

Vocea bătrânei răbufnise din spatele unui morman de saci și straițe. Lumina filtrată de geamul murdar desena pe culoar forme stranii. Îmi aproximam mișcărilor, bîjbîind nesigur fiecare pas.

- Păi dacă ai fost fraier și i-ai plătit? Ăștia sînt niște bandiți, domnule, iau zece piei de pe tine și dacă mai vii și cu familia, ești un om făcut. Că borfași ăștia...

Puțin răgușit, glasul răzbătea dintr-un compartiment înțesat de lume, în spatele meu. Aș fi vrut să prind continuarea, dar valul m-a rostogolit înainte. De fapt, m-a împins înapoi, fiindcă cei urcați la Constanța răscoleau acum vagoanele spre coada trenului.

- Potolește-te. Doar ai băut o limonadă.

I-am zărit, trecînd pe lîngă ea, doar profilul. Femeia avea peste părul bogat o broboadă vineție. Își dojenea progenitura.

- Da' mi-e sete, mîrî băiatul amenințător.

Am trecut în vagonul următor. Cîțiva țigani își lăbăreau trupurile pe coridor. Un nor de fum le învăluia capetele, iar susurul vocilor aducea a descîntec de noapte. Mai încolo, doi tineri îmbrățișați încremeniseră în tăcere. Dincolo de ei, vocea unui bărbat:

- Da' cînd au dus-o la mal era prea tîrziu. Știi cum arăta? Verde, verde. Așa, ca o șopîrlă, și ăia de pe plajă ziceau că-i mare înotătoare, că o știu ei și că probabil acolo, în larg, s-a întîmplat ceva, și mă întreb și acum de ce înverzise așa... Am mai văzut oameni înecați, dar ca asta, ca fata asta, niciodată...

Începutul lui iunie fusese frumos, promițător, cu un soare care strălucise aproape zilnic bolta cerului nemaculată de nici un nor. Turiștii transformaseră Constanța într-un mic Istanbul al României. Pe străzi alunecau deopotrivă neamuri, rase și corcitură, oameni născuți, adunați, pripășiți pe un pămînt care îl adăpostise cîndva pe dizgrațiatul Ovidiu.

- La stat nu găseai nimic. Au deschis acolo, în centru, câteva magazine de te pierzi prin ele. Da' nimic, pricepi? Bine că am luat de acasă niște provizii, că altfel nu știu cum o scoatem la capăt.

Conversațiile se legau, se dezlegau pe tonalități tragicomice. Scena avea un autentic iz oriental. Toată lumea vorbea și nimeni nu dădea impresia că l-ar asculta pe cel de alături. "Cîți intră într-un car poți găsi și într-o țară", zice un vechi proverb turcesc. Trenul lenevos, arhiplin, mustea de vorbe și priviri curioase, răsucite în jurul unor întrebări ce nu așteptau nici un răspuns.

M-am strecurat pe lîngă o fereastră larg deschisă. Am simțit cum vîntul îmi mătură fața. Culoarul se umpluse de întuneric. Mi-am vîrît capul în dreptunghiul negru al ferestrei. Nu se mai zărea nimic din ceea ce știam că există acolo, undeva. Gospodării, sate, comune, totul se mistuise în beznă. Am avut impresia că asist la o repetiție, că ceea ce văd acum s-a întîmplat aievea cu cîțiva ani în urmă, cu toată țara. Cineva trăsese peste noi un zăbranic și o forță uriașă, venită de la răsărit, măturase totul în calea ei. Mi-am ridicat privirea. Pe întinderea boltită deasupra mea, nici un sclipăt, nici o geană de lumină.

Încă nu găsisem un loc unde să-mi odihnesc trupul. Pentru spațiu vital se luptau și alții, unii chiar dinaintea mea, străpungînd barajul de geamantane și genți, înaintînd încet în pîntecele unui șarpe ce înghițise, fără parcimonie, tot șuvoiul acela pestrît și gălăgios de pe fișia alungită a gării. Din cînd în cînd, trozniturile vagoanelor primeau în fundal șuieratul prelung al locomotivei.

- Fir-ai al dracului de nărod, nu te uiți pe unde calci?

N-avea rost să caut cu privirea în urmă, fiindcă, oricum, prin beznă de pe culoar, nu se vedeau decît niște contururi firave. Înjurăturile nu s-au domolit. Probabil că alții, veniți din spate, pășiseră prin același loc, iar duelul cu trimiteri materne alunecă spre împunsături dintr-o parte și alta.

Gura unui compartiment m-a absorbit cu iuteală. Am dibuit un loc liber printre trupurile revărsate pe banchetă. Cum nu aveam bagaje, m-am strecurat ușor, alunecînd aproape pe nesimțite. Căzusem pe o discuție în care protagoniștii își încercau pozițiile, așteptînd un prilej, cînd cleveteala s-ar fi putut transforma în conversație.

Am încercat să-mi ordonez gândurile. La început, pe cele care mi se păreau simple și ușor de înțeles. Că venisem la Constanța pentru a tatona posibilitățile de evadare spre lumea liberă*, asta era foarte limpede. Rămânea de clarificat ce anume realizasem. Socoteala ar fi trebuit să iasă în favoarea mea, iar dobânda, adunată, să-mi permită alte acțiuni pe un teren necunoscut.

Așezate parcă într-o serie aritmetică, gândurile căpătau un contur net. Incursiunea la Constanța fusese un succes. Acoperisem toate obiectivele într-o hălăduială de câteva zile de-a lungul coastei. Trecusem în revistă tot litoralul, de la Capul Midia pînă aproape de Vama Veche, adică porțiunea accesibilă turismului. Cu excepția citorva plaje, tărîmul părea pustiu în acest început de sezon. Zecile de cazemate părăsite, reminiscențe ale unui război abia încheiat, străjuiau stingher coasta.

Nu reușisem încă să armonizez toate etajele proiectatei evadări. Legea perspectivei urma să-și spună cuvîntul. Așteptam ca eu sau alții să umple golurile, să completeze detaliile, să așeze cuminte și regulat nivelele care mie, deocamdată îmi scăpau. Cine va face acoperirea? Cine va găzdui echipa? Unde vom avea baza de operații? În ce măsură această bază presupunea un grad de mobilitate? De unde vom procura articolul care continua să fie pe cît de necesar, pe atît de prohibit: o ambarcațiune cu tot utilajul. Știam de la doctorul Cărăușu că pe litoral se poate obține orice. "Nu pe bani", preciza el, "ci pe relații".

Deocamdată puteam oferi Comitetului militar al organizației noastre poziția pichetelor de grăniceri. Erau mult distanțate și, cu prudență, patrulele puteau fi evitate. Din loc în loc, și asta numai la Constanța, ostașul sovietic îți apărea în față. Prezența trupelor de ocupație era evidentă în Dobrogea. Din păcate, sondajele mele n-au scos mare lucru la iveală. Pentru a localiza garnizoanele aveam nevoie de bani, dar și de timp. Deocamdată îmi lipseau amîndouă.

Treceam prin dantela podului de la Cernavodă. Noaptea se prăvălise peste tăietura adîncă a malurilor. Auzisem undeva că păsările, în navigația lor nocturnă, se orientează după stele. Harta cerului le arată drumul sigur și fără greș. "Oare nu vom găsi și noi o stea polară? Un punct fix, ca un far care să ne îndrepte spre țintă. Parcă am intrat toți într-un nor gros și, dacă nu ne-am

atinge ușor trupurile, am putea crede că ne-am rătăcit, că sîntem singuri și fără speranță".

O voce de lîngă mine m-a trezit din reverie:

- Și cine credeți c-o să urmeze?

Mai întîi aș fi vrut să aflu încotro bătea întrebarea, și ce substrat conținea în adîncul său.

- Domnilor, eu am văzut cu ochii mei ce s-a întîmplat. Eram în *patrușcinci* la țară. Predam la o școală. Și ce-a fost atunci știu foarte bine. Cu moșierii au terminat-o repede. Le-au luat pămîntul, le-au luat tot. Că doar n-o să spuneți că ce le-a rămas, acolo cîteva hectare, mai contează acum. Cu regimul cotelor, chiar că i-a adus în sapă de lemn. Muritori de foame. Pînă la urmă o să se roage ei de comuniști să-i bage în pușcărie. Măcar să aibă ce să mănince.

L-am săgetat pe învățător. Mă ispitea să-l întreb doar atît: "Dar dumitale cînd crezi c-o să-ți vină rîndul? Fiindcă pe listă sînteți toți. Chiar și voi. Că doar n-o să vă ierte partidul după ce-ați <otrăvit> satele cu *învățătura burgheză*". Așteptam totuși s-o facă altcineva în locul meu. De pe bancheta din față se desprinsese vocea lustruită a unui bărbat de vîrstă mijlocie. După acuitatea pronunției, părea un avocat cu experiență.

- Mă îndoiesc că în România comuniștii vor întinde coarda mai mult decît se cuvine. Totuși noi nu sîntem ca rușii, să înghițim orice și pe nemestecate. Și, pe urmă, mai e un aspect. Sovieticii nu au nici un interes să se spună că le-am adoptat modelul sub presiunea tancurilor.

Pledoaria se rupse chiar acolo unde ar fi trebuit să adune argumente. Din stînga mea, o mutră spălăcită, cu ochii micșorați sub două lentile pîcloase, se zbirli spre presupusul avocat.

- Mie un lucru mi-este clar. Ne aflăm la capătul reformelor. Cu lichidarea industriișilor pășim într-o nouă epocă. Nu văd nici un motiv de nemulțumire.

I-am privit buzele. Se revărsau, îngroșate, puțin umezite de salivă, albicioase la colțuri, emanînd un miros greu. Mi-am întors capul spre avocat, în așteptarea unei replici. Dar falsetul spălăcitului se revărsa mai departe.

- Ce vedeți rău în asta? Nimeni n-o să moară de foame. Muncitorii vor avea hrana asigurată. Și apoi, nu uitați că noi am pierdut războiul...

- Acceptînd logica dumneavoastră, rîpostă avocatul, ar trebui să recunoaştem că ne aflăm în faţa unui evantai de posibilităţi şi că n-ar fi exclus ca, după ce ne-a învins în război, Stalin, cuprins de entuziasm sau legănat de un pahar de votcă, să ne transforme într-o republică sovietică. Dacă s-ar petrece acest lucru, atunci ne-am pierde într-adevăr orice speranţă.

- Aiasta nu se poate!

Tonul moldovenesc îmi sună în ureche ca o melodie.

- Că n-om sta cu braţele în sân. Mai bine să murim cu toţii decît să ne lăsăm...

Omul intrase în discuţie cu o patimă abia reţinută în priviri. Avea tîmplele uşor încărunţite şi era la jumătatea vieţii. Nu părea venit din vacanţă. Îmbrăcat ponosit, dar totuşi curat, arăta mai degrabă a părinte ce-şi conduce copiii sau prietenii în concediu. Se opri puţin. Nu arăta deloc înfricoşat de cele spuse şi adăugă pe nerăsuflăte:

- Ne-am mai luptat cu ei, le-am mai ţinut piept şi, de va fi nevoie, o s-o mai facem o dată.

Apoi se aşternu liniştea. Doar tăcănitul roţilor se mai auzea. Mă întrebam ce-ar fi putut fi acest om.

- Ne-am bătut cu ei pînă în inima Caucazului. Noi, românii, am fost, după nemţi, a doua forţă care s-a luptat împotriva bolşevismului.

Liniştea se transformă într-o atenţie concentrată. Toţi avusesem pe cineva pe front.

- Şi, în definitiv, ce mai putem pierde acum?, continuă el cu glas molcom, dar hotărît. Că toată ţara e în lanţuri! Şi-au bătut joc de noi şi ne-au purtat în vest pe unde a fost mai greu. Şi, după ce îşi făceau treaba cu noi, ne scoteau din dispozitiv şi ne aruncau în altă parte, de am umplut cimitirele din Ungaria şi Slovacia. Mai mare ruşinea! Am murit pentru steaua lui Stalin, în timp ce acasă bolşevicii puneau mîna pe putere.

Individul fusese ofiţer în armata regală română. Nu ne-a vorbit mai mult, căci ne spusese aproape totul.

După Feteşti, discuţiile au lîncezit. Spălăcitul şi-a luat geanta şi s-a furişat pe coridor. L-am auzit cum îşi aprinde o ţigară. Cred că mocnea în el furia. Nu cutezase să-l înfrunte pe ofiţer. Cine ştie prin ce birouri prăfuite şi-o fi frecat coatele, în timpul războiului,

așteptînd trupele eliberatoare din răsărit. "Da, noua orînduire a sosit, dar mai sînt unele elemente care nu înțeleg însă sensul istoriei", cred că asta mișuna în capul lui, și asta i-ar fi ieșit de pe buzele acelea albicioase pe la colțuri, dacă ar fi avut curaj s-o spună.

- Părinte, cum puteți dumneavoastră să slujiți și pe diavol și pe Dumnezeu?

Nu știam că în compartiment era și un popă. Răspunsul n-a venit, fiindcă n-a avut cînd.

- Adică în Biblie scrie clar: nimeni nu poate sluji la doi stăpîni. Că altfel nu merge. Că dacă îl ascuți pe unul, normal că îl superi pe celălalt, și așa e de cînd lumea.

Am încercat să disting fața celui care vorbea. Era roșcovan, cu obraji aprinși, atît cît puteam zări în semiobscuritatea compartimentului.

- Păi ce biserică e asta cu un popă în frunte care a fost geambaș de cai, da' nu unul din ăsta de tîrg care să facă meserie cinstită, ci hoț de drumul mare; că eu sînt de acolo din Vîlcea și-l știu bine. ăsta nu crede în Dumnezeu sau cel puțin nu crede în Dumnezeul nostru. Și tocmai el să ajungă patriarhul țării?

- Da' dumneata știi că popa Iustinian a mai furat ceva?

Ochii se focalizaseră pe figura preotului. Era un tip pirpiriu, cu o mutră blajină, și ai fi zis că s-a strecurat pe ușa de serviciu a seminarului din Rîmnicu Vîlcea. Răspunsul roșcovanului se întinse pe șuieratul locomotivei:

- Nuuuu!...

- Atunci, ascultă ce-ți spun eu, continuă preotul. C-o fi fost hoț de cai, asta numai Dumnezeu o știe. Un lucru însă e sigur. Că patriarhul nostru de acum a furat ceva de care biserica are nevoie. Cuvîntul lui Gheorghiu-Dej. Că dacă n-ar fi fost amărîtul ăsta de popă, cum îi zici dumneata, și dacă nu l-ar fi ascuns pe Gheorghiu-Dej cînd a fugit de la Tîrgu Jiu, nu știi ce s-ar fi ales de noi.

- Și crezi dumneata că ăștia, comuniștii, or să-l răsplătească vreodată pentru ce-a făcut?

- Păi nu l-au ridicat din popă de țară patriarh? Ce mai vrei?

- Patriarh, nepatriarh, tot o să le facă jocul comuniștilor*.

- Dacă ar fi fost preot de oraș, m-aș fi temut și eu. Dar știu că vine de la țară, și mai știu că acolo nu merge să faci pe sfîntu'

și să-ți ascunzi cornițele în spatele icoanelor împărătești, că te miroase poporul și te alungă cît ai zice pește.

Roșcovanul nu părea deloc convins.

- I-au întins nada și popa a înghițit-o. O să te dumirești dumneata cînd te-or lua din biserică și te-or duce cu duba neagră. Atunci să vedem ce-o să zică patriarhul roșu.

- S-ar putea să ai dreptate. Poate că o să ajung la pușcărie și eu, și alți preoți. Da' asta nu înseamnă că patriarhul nu se va lupta în continuare pentru biserică, atît cît va putea și el s-o facă...

Pe ultimele cuvinte ale preotului se rostogoli glasul unei femei oțărîte:

- Da' nu-i mai căinați atîta pe sfinții lor, că nu le-o fi atît de rău. Plouă, ninge, iarnă, vară, tot aia e, că dacă nu e cu morții, e cu viii, și de popă tot ai nevoie. Cînd la nuntă, cînd la botez, dacă nu te duci cu colacul, te duci cu vinul, și n-am întîlnit pînă acum o față bisericească în zdrențe. Au tot ce trebuie, sînt fâlcoși, nu ca dumneata părinte, să-mi fie cu iertare. Au gospodării înstărite și copii școliți. Pe cînd noi ăștia, oamenii simpli, o ducem greu. Cît timp am stat la țară, mai treacă-meargă, mai creșteam o-pasăre, mai tăiam un porc. Eu sînt din Cobadin.

Am încercat pe loc să reperez comuna. Era o așezare rurală, cu gospodării rostuite de băștinași improprietăriți și de macedoneni veniți după primul război mondial, în schimbul de populație cu Turcia și Bulgaria. Aveau pămînt, aveau vite, aveau de toate. Femeia continuă în aceeași cadență:

- Mi-a murit bărbatul și-am plecat la oraș. Pămîntul l-am lăsat la socrii. Da' sînt bătrîni și neputincioși. Tot eu îl muncesc, eu cu neamurile.

Părintele o asculta cu răbdare, încercînd probabil să-i afle necazul.

- Și ce, la oraș n-o duci mai bine?, întrebă el.

- Aș, de undel! Am intrat slugă, am schimbat un stăpîn pe zece. Dincolo munceam ca o vită pe pămînt, da' cel puțin știam pentru ce. Aici, la fabrică urlă toți la mine, că, deh, sînt muiere și fără bărbat.

- Te-ai înscris la comuniști?, întrebă preotul cu glas scăzut.

Răspunsul veni încărcat de obidă.

- Da' ce să caut la ei? Țștia au pe dracu' în suflet. Nici nu intru cu ei în vorbă. E drept că asta mă costă, că m-au pus la secția de vopseluri unde pute de-ți întoarce stomacul pe dos. Și pe urmă, părinte, continuă femeia, de ce să mă dau cu ei? Pentru cine s-o fac? N-am copii, n-am pe nimeni.

Femeia își roti ochii prin lumina verzuie a compartimentului. Ceilalți parcă amușiseră.

- Da' încolo e mai bine, glasul femeii părea acum străjuit de teamă. Ne lasă liberi. Ne mai scoate uneori cu fabrica pe la mitinguri să strigăm lozinci*, cu prapurile înainte, și noi ne ducem, că n-avem încotro, și pe urmă ne lasă acasă. De ce să mă plîng? Leafa-i leafă. Și nici cu munca nu ne omorîm...

Spălăcitul dispăruse de pe culoar. Nu știu dacă înregistrase *oful* muncitoarei. Probabil că i-ar fi confecționat repede o explicație dialectică. Între timp ieșise și presupusul-avocat, alte figuri strecurându-se înăuntru. Dintr-un compartiment alăturat se auzeau hohote de rîs, întrerupte de glasul pițigăiat al unei neveste iritate. Nu mirosea a țuică și mă întrebam de unde atîta veselie într-o arcă atît de mohorîtă.

- Adică de ce, *domne*, să-l facă pe taică-meu puturos, se răsti roșcovanul, de astă dată nu spre preot. El care pleacă din sat cînd se crapă de ziuă și se întoarce abia noaptea. Și altul care-și ține ogorul în paragină să-i spună lui că-i exploatare? El care-a agonosit cu trudă și care n-a pierdut vremea prin cîrciumi, ca alții...

Scăpasem începutul discuției. Cineva aruncase mingea, iar roșcovanul se grăbise s-o prindă din zbor. Preotul răminea deocamdată în expectativă.

- Dumneavoastră trebuie să înțelegem că viitorul nu aparține gospodăriei individuale*.

Intervenise un tip uscățiv, proțăpît în ușa deschisă. I-am studiat mutra. Avea bronzul întins pe piele, adunat parcă din mările sudului. În mină, o geantă de teren, burdușită cu acte. Părea activist sau ceva pe aproape.

- Munca în colectiv va asigura tuturor condiții egale. Asta se numește dreptate. Toți să muncească la un loc și nimeni să n-aibă mai mult decît celălalt.

- Da' dumneata ai văzut pe undeva vreo gospodărie din asta, cum îi zice, colectivă?, întrebă roșcovanul.

- N-am văzut, da' am citit despre ea. Am văzut și poze.

Întrebarea roșcovanului țîșni ca o săgeată:

- Unde?

Uscățivul se îndreaptă și răspunde ca într-o ședință de partid:

- În Uniunea Sovietică*.

Se făcu o pauză. Roșcovanul îl întrebă apoi aproape șuierat:

- Dumneata ai fost acolo?

Dar nu așteptă să i se răspundă. O luă înainte, dînd tot el replica:

- N-ai fost, păi dacă ai fi bătut cîmpile Rusiei cum le-am bătut eu, ai fi știut cum arată o gospodărie din asta, un colhoz, că așa îl zic ei, dincolo de Prut. Sau poate crezi că ce n-au făcut la ei or să facă acum la noi?

Întrebarea rămase suspendată în aer ca limba nemișcată a unui clopot. Uscățivul îl înconjură pe roșcovan cu o privire veninoasă. Apoi i-o trînti în față:

- Ia să ne lași pe noi cu poveștile astea! Au mai fost și alții pe acolo, ce știi dumneata? Chiaburii trebuie să dea îndărăt tot ce-au supt de la popor.

Roșcovanul nu se lăsă intimidat și o întoarse:

- N-o să puteți pune mîna pe pămîntul țăranilor că au mai încercat și alții și nu le-a mers. Poate numai așa, și făcu cu degetul un semn în jos, o să reușiți.

- Cum, necum, zise uscățivul, pămîntul e al celor ce muncesc, al țăranimii sărace, nu al chiaburilor. Și să știi dumneata că roata istoriei îi va strivi pe toți cei care i se împotrivesc.

Parcurgeam acum ultimii zeci de kilometri pînă în capitală. Ici și colo, pe stînga și pe dreapta, întunericul era perforat de lumini. Pe culoar se făcuse răcoare. Am închis geamurile.

- Ba să știi dumneata că roata merge la căruță, iar în căruță stăm, ăștia, noi care v-am ținut să nu crăpați de foame în timpul secetei, se răzvrăti un bărbat de pe culoar, cu o desagă între picioare. Ia uite, *domne*, eu trag de dimineața pînă seara și el mă amenință că-mi ia viața!

- Ce viață, omule, zise uscățivul mai potolit, cine ți-a spus bazaconia asta?

- Ascultă, jupîne, sări țăranul cu ochii fulgerînd, dacă mi-ai luat pămîntul, mi-ai luat viața, că așa sîntem noi ăștia, pâlmașii. Ce-i aia țăran fără pămînt? Unde ai mai pomenit prostia asta?

- Nu înțelegi, omule, că pământul și fabricile vor fi ale tuturor?
- Una e fabrica și alta e pământul, spuse alt individ așezat pe ceva care semăna cu o damigeană. Nu ne asemana pe noi, ăștia de la șalbă, cu țaranii.

"Hait că s-au încurcat lucrurile", mi-am zis eu în gând. Speram să vedem cît mai repede semafoarele Chitilei pîlpîind lîngă noi.

Uscățivul însă nu se lăsa deloc:

- Nu înțelegeți că s-a terminat cu exploatarea, indiferent cine o practică? Pentru muncitori e mai simplu. Munca e colectivă, iar beneficiul să fie la fel. La țară lucrurile stau tot așa: pământul e al întregului popor, iar țăranul trebuie să-l muncească și să-i împartă roadele.

- Adică cum, spuse iar roșcovanul. Să muncească ai mei și să împartă roadele la toți neisprăviții?

- Da' ce-i oprește? se miră uscățivul.

- Cum ce să-i oprească? Adică unii cu munca și alții cu lenea?

- Lasă c-o să-i convingem și pe ăia să pună mîna pe sapă. Și, pe urmă, nu sîntem singuri. Marea Uniune Sovietică e alături de noi și ne va ajuta*.

Zîmbetul se întinse pe fețele tuturor, iar muncitorul izbucni în rîs.

- Apoi dacă ne-or ajuta cum ne-au ajutat în *patrușase* cînd ne-au golit coșarul pîna la ultimul bob și cînd voiau să ne ia fabricile din București să le ducă la ei acasă... Eu zic să nu ne bizuim pe ajutorul străinilor, că ăștia ori te mint, ori te fură. Să isprăvim cu patronii? Da. Deși, nu cu toți, ci doar cu ăia care sînt de alt sînge decît al nostru, pe ăia să-i bărbierim, să le luăm fabricile, să le conducem noi. Iar ceilalți, ăștia care sînt ai noștri, să-i lăsăm, să învățăm de la ei cum se conduce, și pe urmă să intrăm în birouri.

Peronul fostei gări regale din Băneasa trecu ca o panglică albă pe lîngă noi. Curios, personajele continuau să vorbească, deși cupola Gării de Nord se apropia vizibil. Acum nu-și mai ascultau răspunsurile, ci vorbeau ca la început: fiecare pentru el. Am ieșit primul pe culoar. Uscățivul continua să peroreze, oferind celorlalți viziuni paradisiace. Nu mai recepta ironiile din jur. Muncitorul își luă damigeana și plecă. Lîngă mine, în picioare,

țintuit parcă de podeaua vagonului. se profilă statura unui tânăr. Abia acum îmi dădeam seama că ascultase totul cu interes. Din profil i-am surprins ochiul. Atenția i se fixase încordată în privire. Nu știam încă de ce parte a riului era. Când a întors capul către mine, i-am văzut fața de uliu, ochii mici și iscoditori. Un fior rece m-a prins de îndată. Nu scosesem nici un cuvânt, nu mă lansasem în nici o tiradă. Consemnul tăcerii mi-era de mult impregnat pe scoartă. Și totuși luasem parte, fie și numai din priviri, la tot ce se vorbea acolo. L-am lăsat să coboare primul pe peron. Îi studiasem mișcările și mă întrebam dacă nu cumva mă dumiriseră prea târziu. Ar fi fost de necrezut ca dintr-un grup de zece oameni să lipsească tocmai informatorul.

Capitolul II

DOUA RAZII

Ieșit din Gara de Nord am poposit direct în punga unei razii*. Calea Griviței era tapetată cu luminițe. Felinarele și lanternele polițiștilor făceau un baraj pe ambele laturi ale străzii. Scările de la ieșire erau și ele vegheate de câțiva civili. Căzut în capcană, nu aveam de ales; trebuia să merg vitejește spre cordon și să-mi încerc norocul. În spatele jandarmilor așteptau două dube. Farurile abia pîlpăiau. Niște fetișcane chicoteau din întuneric. Secția *Moravuri* își făcea rondul*. Sau poate era numai un pretext pentru a-i culege pe suspecții deșertați din trenurile de seară. *Damele* nu păreau deloc neliniștite. Culese de pe arterele capitalei - Calea Griviței își păstra încă faima de *Capua* dezământului -, ele își așteptau, cu surîsul pe buze sau cu porttigaretul în colțul gurii, expulzarea din urbe. După o scurtă vacanță la Plătărești, unde clientele mai vechi își completau dosarul, prostituatele reveneau cu forțe proaspete pe teritoriul lor. E adevărat că Siguranța, așa cum aveam să aflăm mai târziu, recruta din rîndul lor elemente de încredere, viitoare angajate în corpul feminin de pază din Direcția Generală a Penitenciarelor.

Mirosea încă a praf. M-am oprit în fața unei lămpi anemice.

- Buletinul!

L-am dat unui polițist care, după ce l-a întors pe toate fețele, m-a bombardat cu întrebări: "De ce-ai venit? La cine mergi? Cît stai?" Băieții lui Teohari Georgescu se puseseră pe treabă. Adulmecau, pipăiau, suspectau. Am văzut alături un bătrînel ce-și clătina nedumerit capul. Venise la băiatul lui în București. Nu-l așteptase nimeni la gară, iar acum poliția îi scotocea prin geantă. M-au lăsat să trec, cetățean liber al Republicii Populare Române.

Calea Griviței se înfățișa ca un peisaj pompeian. Mormane de dărîmături aminteau inițiativele primarului general al capitalei, Constantin Doncea*, faimos pentru acțiunea sa de *purificare morală*. Zeci de case pieriseră sub șenilele tancurilor într-o tentativă de a elimina localurile de perdiție. Dar puritanismul municipalității înregistrase un răsunător eșec. Bordelurile, odată sfărîmate, împrăștiară aleasa *faună* prin toate firidele orașului.

Nu mai călcasem asfaltul Bucureștiului de cîteva luni. Aveam unele date despre ultimele evenimente. Văzut mai îndeaproape, bilanțul aducea a catastrofă. Pîrjolul începuse în primăvară, continuînd ascendent în lunile următoare, interval în care Siguranța a capturat trofee de preț. Profesorul Gheorghe Manu*, unul din creierele Mișcării Naționale de Rezistență, fusese arestat, după ce se întorsese de pe frontieră. Datorită unei defecțiuni nefericite, pasajul spre libertate se obturase în ultima clipă, obligîndu-l pe Manu să revină la București, direct în năvodul Siguranței. Căzuse și amiralul Horia Măcelariu*, liderul militar al Mișcării Naționale de Rezistență. Tot dintr-un ghinion se prăvălise în capcana siguranței și avocatul Vică Negulescu*, conducător al tineretului legionar. Lor li se adăugau numele lui Nicoiae Petrașcu*, fost secretar al Mișcării legionare și inginerul Ion Bujoiu*, unul dintre puținii specialiști ai țării în exploatarea minieră, și profesorul Gheorghe Bontilă*.

Pentru mine, pierderea profesorului Bontilă lăsa un gol de neînlocuit. Cu el dispărea acel om care mă învățase alfabetul clandestinității. În compania sa, petrecusem ceasuri întregi, în care analiza atentă se îmbina cu speculația fină și exactă. Pe Gheorghe Bontilă, profesor și psiholog de renume, îl cunoscusem prin intermediul vărului meu, Octavian Ionescu*, tînăr cercetător în pedagogie și psihologie, membru al Partidului Național Tărănesc.

Deși fire bolnăvicioasă, Octavian era țeapăn pe dinăuntru. Față de toate momelile întinse de Siguranța din Craiova, condusă de inspectorul Dănescu*, rezistase cu îndrjire. Implicat pe viață și pe moarte în acțiunile Mișcării Naționale de Rezistență, cu centrul la București, a știut să-mi deschidă poarta către întâiul cerc al conducerii organizației. Prima întâlnire cu Bontilă a avut loc, prin intermediul vărului meu, în primăvara lui 1947.

Profesorul avea o dublă calitate: era un bun teoretician, de un profesionalism ireproșabil. Studiile sale, publicate în occident, îl propulsaseră în lumea universitară europeană. Pe de altă parte, el era cooptat în Comitetul de Conducere al Mișcării Naționale de Rezistență, fapt pentru care a plătit mai târziu cu ani grei de temniță. Lupta de clandestinitate devenise pentru el nu numai o obligație morală, dar și un exercițiu al principiilor de cercetare. Specialitatea îl făcea un combatant abil, iar lupta dădea actului științific o alură de autenticitate.

- Fiecare secol, îmi spunea el, în conversațiile noastre de taină, are în debut o idee-steag. Ea nu este decît preluarea unor principii defuncte de la sfîrșitul veacului trecut. Secolul nostru a născut un monstru, și aici profesorul făcea o pauză sugestivă. Este ca un fel de reacție la dezlănțuirea capitalismului, alt căpcăun al omenirii. Deși, la fel de bine, ar putea fi și un produs fabricat în zonele obscure ale *intelighentsiei* mondiale. Iar monstrul acesta, ivit la începutul secolului, după ce-a fost ținut în chingi vreme de vreo patru decenii, s-a năpustit peste lume. În mod paradoxal, capacitatea sa de seducție se va diminua doar o dată cu extinderea teritoriilor cucerite. Este ca o lumină pe care o zărești de la depărtare. Crezi că ea va cuprinde toate frumusețile curcubeului, iar atunci cînd te apropii de ea, descoperi bezna și nebunia. Nenorocirea este că va trebui, și nu numai noi, ci toată civilizația europeană, să îndurăm acest monstru pînă cînd își va epuiza forța mefetică.

- Și atunci, încercam eu să-mi risipesc îndoielile, la ce folosește rezistența noastră?

- Ceea ce putem face noi acum, răspundea el, este să creăm pe dinăuntru, adică în noi înșine, un zid protector care să ne ferească, să ne apere de mutilare, să ne păstreze așa cum sîntem. Să nu devenim acel *homo sovieticus*, mașină umană multiplicată în zeci de milioane de ființe.

Din discuțiile noastre nu lipseau nici analizele externe, de conjunctură, discutarea variantelor și a cotelor de risc, într-o conflagrație cu caracter preventiv. Bontilă nu avea încredere în occidentali.

- Mi-am făcut studiile acolo. Le cunosc substratul și depunerile. Sînt prea deștepți și doritori de viață bună ca să mai accepte un război clasic. Darmite să-l mai și provoace. Să-i lovească pe ruși peste noapte? Poate, fiindcă acum au cu ce, iar pierderile lor vor fi minime. Dar, mai degrabă cred că-i vor lăsa să se epuizeze singuri în domeniul economic, adică tocmai acolo unde marxismul are pretenția că a găsit formula magică. Timpul îi va învinge pe bolșevici, fiindcă omul, oriunde s-ar afla, e dornic de agoniseală, vrea să fie stăpîn pe lucrurile sale. Însă o să dureze. Va trebui să suportăm comunismul ca pe un blestem al secolului.

Despre metodele luptei clandestine avea opinii care nu erau împărtășite de unii ofițeri superiori din Mișcarea Națională de Rezistență.

- Noi vrem să cucerim o cetate cu metode clasice, spunea el. Adică, folosind grupe înarmate, cu francitiori, cu ambuscade, detunături și explozii. Ar fi cea mai mare prostie! Să zicem că prin absurd am reuși să-i doborîm pe comuniști și să preluăm noi puterea. Cît crezi că-i vom ține pe ruși la distanță? O zi, două? Presiunea ideologică nu se oprește la frontiere. Comunismul e un rău care trebuie trăit tocmai pentru a fi epuizat. Este ca o viroză. Pînă nu-și face mendrele nu scapi de ea. Lupta noastră are bătaie lungă. Trebuie să înțelegem noile structuri, să le asimilăm și să le combatem printr-o metodologie care împrumută armele lor. Cetatea aceasta pe care noi vrem s-o cucerim nu poate fi luată decît de cei dinăuntru. Grecii învinși i-au obligat pe romani să le copieze obiceiurile, să le imite cultura. La fel a făcut și Bizanțul învins de otomani. Efortul nostru va fi continuu și disimulat pentru a putea măcina temeliiile sistemului care se ridică astăzi.

Bontilă se afla acum în mîinile comuniștilor, iar eu, rămas încă liber, trebuia să găsesc singur calea cea bună. Era evident că prăbușirea centrului de comandă al rezistenței naționale va precipita furtuna și dezastrul. Responsabilitatea deciziilor atîrna de ramificațiile întinse în marile provincii ale țării. De capacitățile lor de adaptare, precum și de viteza lor de reacție, depindeau acum șansele noastre de supraviețuire.

A doua zi, la orele unsprezece dimineața, urma să contactez o legătură. Întâlnirea stabilită printr-un intermediar trebuia să aibă loc în fața magazinului Romarta, fostul Dragomir Niculescu, cunoscut pe vremuri pentru specialitățile culinare etalate în vitrină. Persoana trebuia să-mi comunice o serie de informații legate de proporțiile arestărilor din București, ca și din restul țării. Am rămas pironit pe trotuar mai bine de un ceas. În cele din urmă, doi indivizi s-au apropiat de mine și, după o recomandare aproape sibilinică, m-au scos din zonă.

În materie de clandestinitate, orice exagerare riscă să devină ridicolă atunci când nu e susținută de un prag al prudenței. Făpturile alături de care mergeam aveau un aer de cumsecădenie și, dacă le-aș fi văzut pe stradă, mi-aș fi închipuit că sînt doi pensionari blajini care-și iau nepoții de la școală. Plimbarea se abătu pînă spre Arcul de Triumf. I-am ascultat cu atenție. Cuvîntul *trădare* revenea frecvent în spusele lor. Mi-au pomenit de un oarecare Tomescu*, fost ofițer al Serviciului Secret de Informații, infiltrat în M.N.R., cu efecte catastrofale. Am înțeles apoi că existase o coordonare între grupul generalilor de la Craiova și nucleul de conducere de la București, îndeosebi cu Horia Măcelariu, și că legăturile trebuiau păstrate în continuare. Primeam informațiile și instrucțiunile lor ca un spudeu smerit. Probabil că cei de la centru se așteptau să li se trimită în capitală un om de legătură cu mulți ani în spate. Bănuiesc că apariția mea, un tînăr cu mustața abia mijită, n-a avut menirea să-i încurajeze. Cît despre reperele acțiunilor viitoare, acestea nu depășeau un cadru foarte vag, elementar. La cele două probleme ridicate de mine mi s-a răspuns cu o promisiune nedeslușită. Bani nu aveau nici ei, iar cînd le-am pomenit de armament m-au sfătuit să nu mă dezlipesc de pistol, fiindcă e preferabil să trag și să scap decît să fiu prins de Siguranță și supus la cazne. Mă așteptam să plec cu sacul plin dar, în afară de teorii, n-am reținut mare lucru din acea întîlnire.

Atunci eram convins că un ajutor eficient cu armament și bani ne-ar fi făcut stăpîni pe situație. Aveam de răscumpărat umilințe, aveam de plătit polițe, iar libertatea trebuia cîștigată prin luptă. Pentru mine războiul nu se încheiase. Dușmanul era la noi în țară și trebuia, cu orice sacrificiu, să-l nimicim.

În programul zilei figura și contactarea unor studenți implicați în mișcarea de rezistență. După arestările de la sfîrșitul lui mai,

rîndurile acestora se mai răriseră. Printre cei căzuți se număra și Radu Trifan*, student la Medicină, arestat pentru participarea la mișcarea legionară. Nu aveam adresele lor exacte, ci doar niște indicii destul de trunchiate. Am luat căminele la rînd și, căutîndu-mi cunoștințele, am încercat să reconstitui rețeaua. Căminele erau adăpostite de foste hoteluri, rechiziționate și trecute în patrimoniul statului o dată cu naționalizarea. Împînzite de informatori, căminele de studenți constituiau pentru Partidul Comunist un posibil loc de coagulare a opoziției.

M-am oprit, spre amurg, în fața fostului hotel Stănescu, o clădire cu șapte etaje ce străjuia o încrucișare de drumuri, vizavi de Palatul ridicat odinioară de Pamfil Șeicaru pentru redacția ziarului *Curentul*.

M-am furișat în hotel zîmbind în stînga și în dreapta, ca unul de-al casei. Afară, seara se lăsa domol. Ultimele valuri de căldură alunecau pe marmura din holul hotelului. În stînga, pe cîteva sofale, un ciopor de fetișcane, studențe la Litere, ciripeau necontenit. Un portar mătăhălos își încrucișă pentru o clipă ochii cu mine. Avea o expresie leneșă și blazată, ținută în spatele unei vitrine. Probabil că existau și alți ochi care supravegheau intrarea, dar pe aceștia nu i-am mai căutat. Spre norocul meu, am întîlnit în hol o colegă. Prin ea am aflat că omul nostru de legătură locuia la ultimul etaj.

Am urcat scările în fugă. Cînd am intrat în cameră am avut o altă surpriză. Am dat peste o cunoștință mai veche, tot oltean. Se numea Florea Fugariu sau, cum îi ziceam noi la școală, F². Descindea dintr-o familie de țărani gospodari din Dolj. Făcea filologia clasică. Iute în mișcări, ca și în vorbire, Fugariu scanda cu patimă din clasici*, adesea pe de rost.

Camera părea cufundată într-un coș de locomotivă. Prin pîcla de fum, studenții își pasau epitețe cu o rapiditate care era depășită doar de ingeniozitatea lor. Subiectul același. Guvernul și Petru Groza. Auzeam, încă o dată, într-o pronunție deviată spre accente comice, vestita epigramă: "Caligula imperator / Și-a făcut din cal senator. / Petru Groza mai sinistru / Și-a făcut din bou ministru". Probabil că distanța între bancherul de Deva tolănit în trăsura să boierească și vechilul său, Romulus Zăroni*, cățarat pe capră, nu era decît de o șchioapă. Glumele curgeau

ca apa pe scoc. Le știam, dar acum parcă aveau altă savoare: cea cu mânușile lui Zăroni, cea cu oficiile sale conjugale, cea cu agricultura, și cîte și mai cîte. Farșele se încrucișau, în timp ce brațele noastre se adunau tot mai insistenț în jurul unei damigene care se golea văzînd cu ochii.

Se făcuse tîrziu. Fumul era și mai des, iar voioșia și mai mare. Guvernul căzuse de cîteva ori, americanii veniseră din cer să ne elibereze, englezii ne învățau să cultivăm gazonul, Vodă Mihai ne guverna iarăși cu înțelepciune și rușii parcă intraseră în pămînt. O fericire edenică ne potopise sufletele, iar viitorul se colora în cele mai vesele nuanțe. Deodată, prin ecranul de piclă, s-a ivit o mutră speriată urlînd:

- Sînt jos!

Vinul de Segarcea își făcuse efectul, sau poate șiragul de farse nu se sfîrșise, fiindcă ne-am trezit toți răspunzînd în cor:

- Să urcel!

A urmat o pauză. Groaza invadase chipul tînărului ochelarist. A urlat încă o dată, de parcă l-ar fi îmbrîncit cineva pe marginea unei prăpăstii.

- Sînt jos... Au venit... Poliția, bă, nu pricepeți? Siguranța a înconjurat căminul.

A mai bîlbîit ceva, dar cred că nimeni nu l-a mai auzit. Cîțiva, nici nu mai știu cîți, s-au repezit spre fereastră și au sărit pe o terasă pe care doar o bănuiam prin picla de fum. Jos, hărmălaia creștea. Se auzeau uși trîntite, strigăte, fluierături scurte. Dubele așteptau la intrare, cu ușile întredeschise. Ochelaristul avea dreptate. Se făcea razie la Cămin... Era exect ceea ce îmi lipsea. Parcă vedeam întîlnirea cu polițiștii și agenții Siguranței. Iarăși întrebări: "Cum te cheamă? Ce cauți aici? De ce-ai venit la București? Ce-ai la tine?" Încercam să calculez cîte minute mă despart de momentul cînd vor da buzna la etajul nostru.

- Să rezistăm, să nu-i lăsăm!, am auzit o voce din spate, și atunci mi-a sărit țandăra.

- Da' de ce să rezistăm? Ce, aveți ceva pe conștiință? Doar n-am făcut politică, iar turnători pe aici, prin cameră, nu vād.

De undeva, de la un etaj de sub noi, auzeam țipetele unei fete. Polițiștii izbeau în ușă cu picioarele, înjurînd furios.

- Pune patu' aici!, comandă cineva din spatele meu.

În câteva secunde și primul și al doilea pat au fost proptite în ușă. Gîndurile o luaseră razna: "Dacă ăștia or avea niscaiva arme aici? Sau manifeste? Or să tragă ei, or să tragă și polițiștii, și totul o să se termine foarte repede". I-am șoptit lui Florea:

- Aveți arme la voi?

A dat din umeri.

- Eu, nu. Și nici ceilalți.

- Atunci ce i-a apucat?

Încet-încet absurdul lua locul oricărui raționament. "Ăștia s-au înfierbîntat. Au tras la măsă și fac acum pe eroii". Zgomotele deveneau tot mai insistente. Cred că filtrul ajunsese la etajul de dedesubt. Jos claxoanele vulau. Dubele începuseră să înghită primele victime. Totul părea atît de ridicol. O ușă baricadată și cîțiva studenți furioși proțâpiți în mijlocul camerei. "Ne vor ciomăgi zdravăn băieții".

- Hai cu noi, I-am auzit pe Florea.

Pînă să mă dumiresc, cîțiva dintre ei se și strecuraseră pe fereastră.

Rămîn eu ultimul. Vă fac acoperirea, și le-am arătat *Walterul*^{*}.

Camera s-a gollit apoi. Cînd am văzut-o pustie, am început să mă trezesc și eu. Mi-am lipit urechea de ușă. De pe scări se auzeau pași. O voce ordona:

- Hal, mișcă, mișcă.

Luaseră pe cineva. Poate că era unul din cei căutați. Sau poate că semăna cu el. Sau poate că îl luaseră la întîmplare. Coborau. Alte voci se încrucișară pe scară, mai jos. Uși trîntite, comenzi scurte, cîteva fluierături și dubele porniră într-un vacarm de divizie motorizată. Apoi, totul se cufundă în tăcere, de parcă hotelul n-ar fi fost niciodată locuit.

"Și la urma urmei, în cine ar fi trebuit să trag? Și pentru ce s-o fac?". M-am strecurat pe același traseu, pe fereastra care dădea într-o terasă și, de acolo, pe scara de serviciu, cu atenție, de parcă fiecare treaptă s-ar fi putut frînge sub mine. Aveam pistolul în mînă, cu piedica trasă, și mă gîndeam că în orice moment pot riposta. "Acum măcar am de ce să trag". Și cum pășeam încet, grijuliu, pe spirala îngustă a scării, mi-am zis că din toată această poveste se poate trage o morală: diferența dintre deștepți și proști este că cei dinții învață din experiența

celorlalți. Din păcate, în seara aceea, popasul meu la Căminul se studenți mă virise tocmai în rîndul celor din urmă.

Capitolul III

ALARMA GENERALĂ

Am revenit în București pe la mijlocul lunii august. Comitetul Militar al Mișcării Naționale de Rezistență Oltenia făcea sondaje pentru a descoperi cîți din ofițerii superiori pe care contase în primăvara lui 1948 mai erau acum în libertate. Primul contact l-am avut cu generalul Jean Atanasiu, care făcea legătura cu Corpul 2 Armată București. Fixată pentru ora zece dimineața, în fața Cercului Militar, întîlnirea s-a desfășurat fără protocol. Generalul a venit îmbrăcat civil și, după ce ne-am foit pe lîngă luneta astronomică, ne-am pierdut repede în furnicarul de pe bulevard. Generalul Atanasiu m-a ascultat cu atenție. Deși i-am reprodus întocmai cererea Comitetului Militar, n-am primit din partea lui nici un fel de informații concrete. Probabil că vîrsta mea nu-i inspira încredere, sau poate că dorea să aibă o întrevvedere chiar cu generalul Carlaonț cu care, de altfel, fusese cîndva coleg de promoție la Școala Specială de ofițeri din București. Am căutat să rețin totuși cîteva din dubiile sale.

- De la Emil Bodnăraș nu te poți aștepta la nimic bun. Nu e prost, dar s-a vîndut rușilor demult*. Epurările au distrus armata română*. Mai rămîne speranța că lui Bodnăraș, ofițer de carieră, o să-i treacă prin minte să refacă această armată. Cu condiția ca rușii să fie de acord. Și ca s-o refacă, o să apeleze tot la noi. Și atunci, vechii ofițeri, cei mai buni, nici vorbă, își vor relua gradele.

- Și cînd se va întîmpla minunea asta?, am îndrăznit eu să-l întreb.

Răspunsul a fost evaziv, alunecos. Atunci i-am pus altă întrebare, căutînd să-i prind privirea:

- Ce credeți, o să fie război?

Mi-a răspuns fără să se uite la mine.

- Nu. Fiindcă nu are cine să-l mai facă. Americanii tocmai au încheiat un război în Pacific care i-a costat prea mult. Acum

vor să guste din roadele victoriei și să ducă o viață tihnită. Byrnes s-a ținut tare pe poziție, dar singur n-a putut să facă nimic.

- Și occidentalii?

- Nu mai contează. Dacă rușii s-ar fi grăbit să încalece toată Europa, americanii ar fi ripostat. Noi am pierdut libertatea tocmai fiindcă rușilor le-a fost frică.

Apoi s-a interesat de situația de la noi, din Oltenia. Îl interesa mai ales faptul că arestările nu veniseră deodată, ca în București, ci prin învăluiri, cum fusese cea din luna mai, când Siguranța îi adunase pe legionarii din Craiova.

- Asta e bine, tinere. E ca într-o zonă seismică. Mai bine ai cutremure mici și multe decât unul mare și devastator.

Apoi mi-a strâns mina și a plecat. Era pentru prima și ultima oară în viața mea când îl vedeam pe generalul Jean Atanasiu.

Spre seară, m-am întors la unchiul meu, Cristea Mateescu. Inginer, profesor universitar, cu studii în occident, unchiul Cristică, așa cum îi ziceam noi în familie, locuia într-un apartament din Piața Lahovari. Mic de statură, cu un aer veșnic absent, purtând ochelari încărcăți cu dioptrii, reprezenta pentru mine, ca și pentru alții, tipul savantului. Distant dar nu rece, serios dar nu uscat, energic fără a fi temperamental, calm și constant în clipele de încercare ale războiului, Cristea Mateescu părea modelul inginerului desăvârșit. Căzut prizonier în 1916 la nemți, avusese parte de faimosul lagăr al ofițerilor români de la Stralsund din Marea Baltică și de tot chinul foamei. Nu știu dacă rezerva față de nemți era rezultatul prizonieratului. Oricum, ea nu degenerase niciodată în aversiune, iar cunoașterea limbii îl făcuse, dimpotrivă, un admirator al culturii germane. Regimul lui Hitler, cu ideologia sa rasistă, ca și agresiunile celui de-al 3-lea Reich, îl înspăimântaseră. Reținusem, ca pe o peliculă de film, momentul izbucnirii războiului. În acea zi de început de toamnă a anului 1939, la Craiova, adunați în jurul aparatului de radio, ascultasem la B.B.C. declarația de război. După câteva clipe de stupeoare, unchiul meu rostise o frază pe care am păstrat-o cu sfințenie.

- Aș fi curios să apuc ziua armistițiului - el nu prevedea atunci termenii viitoarelor capitulări - și să văd câți vor mai rămâne în viață din cei care se adresează acum popoarelor lor. Cât despre noi, a continuat el, să nu ne apropiem de pîrjol, fiindcă nu știu dacă vom avea norocul și oamenii din 1918.

I-am repetat cuvintele în 1945, cu o precizie de cronicar. Eram la masă, seara, numai noi doi. M-a privit cu atenție și mi-a răspuns numai atât:

- Dacă aș fi știut că voi ajunge un profet adevărat, mi-aș fi smuls limba.

După dezastrul din 1944 și nenorocirile ocupației, Cristea Mateescu se retrăsese din orice activitate care l-ar fi supus la contacte nedorite cu autoritățile. Izolat la catedra de hidraulică, își mistuia în gând și-și înfăptuia în planuri opera capitală a vieții sale: barajul de pe Argeș. Conceput încă din 1941, polarizînd coechipieri de talie europeană, ca inginerul Vasilescu - Colorado", proiectul va rămîne opera sa de maturitate.

Raporturile mele cu Cristea Mateescu, fără a fi lipsite de sentiment și afecțiune, nu implicau note politice. Elanurilor mele juvenile, el le opunea o rezervă ce ținea mai mult de temperament decît de conjunctură. Niciodată n-am reușit să străpung scutul nevăzut al ființei sale. Părea că trăiește în exclusivitate pentru fiica sa și pentru cei o sută zece metri de beton ce străjuiau milioanele de metri cubi de apă ale Argeșului. Asta nu însemna că evenimentele curgeau pe lîngă el, fără să-l tulbure. Mă mulțumeam să-l știu potențial lîngă noi și sfătuitor discret în orice împrejurare.

Se făcuse seară tîrziu. Ne aflam în jurul mesei unde, ca de obicei, în frunte trona unchiul meu. Cu ochii absenți, se uita peste noi. Gîndurile îi erau concentrate la cine știe ce baraj sau la vreun curs pe care urma să-l țină a doua zi la Politehnică. De afară, prin ferestrele deschise, boarea serii risipea aerul încălzit din încăpere. Fusese o zi toridă!

După întîlnirea cu generalul Atanasiu, mîncasem în oraș, la un restaurant din centru. Hoinăreala prin capitală nu adusese multe roade. Mai fructuoasă fusese după-amiaza cînd, dintr-un morman de planuri stivuite în biroul unchiului Cristică, le-am extras pe cele de care aveam nevoie urgent. Se găseau acolo, în birou, sute de planuri directoare la scara 1/10.000, material ultrasecret, reflectînd situația exactă din teren. Erau o mină de aur pentru organizația noastră. Cu prudență, le sustrăgeam din teancul de documente și le transportam la Craiova, unde le predam colonelului Căraușu care, la rîndul său, le copia distribuindu-le apoi grupurilor

operative de rezistență. Reveneam după câteva zile, alteori peste câteva săptămîni și, profitînd de timpul cînd profesorul era plecat la cursuri, puneam originalele la loc. Mormanul fiind de aproape un metru în înălțime, dispariția cîtorva planuri era greu de observat. Mă întreb însă ce s-ar fi petrecut dacă, din senin, ar fi picat un control, sau dacă o urgență de serviciu i-ar fi solicitat tocmai hărțile sustrase. De aceea, de fiecare dată, operam cu multă atenție, și mă străduiam să fiu cît mai prompt în restituirea documentelor *împrumutate*. Oare cum ar fi reacționat unchiul Cricică dacă l-aș fi spus că hărțile stivuite în biroul său folosesc deopotrivă la proiectarea unor hidrocentrale și la întărirea luptei de rezistență?

Peste masă se lăsase tăcerea. Am încercat s-o sparg cu câteva întrebări de *actualitate*.

- Ce crezi, unchiule, rușii vor înghiți povestea asta cu podul aerian?

Răspunsul a întîrziat. Probabil că i-a trebuit timp ca să revină din meditațiile sale. Se vedea că face eforturi pentru a deveni contemporan cu noi.

- Cred că dacă ar fi avut de gînd să riposteze, ar fi făcut-o din primul moment. Rușii nu sînt chiar atît de tembeli cum vă imaginați voi. Au o tradiție serioasă în diplomatie, pe care, nu mă îndoiesc, au primit-o moștenire.

- Cum adică?, am sărit eu. Crezi că totul n-a fost decît o testare? Au făcut-o doar ca să vadă cum reacționează americanii?

Bătrînul căzu iarăși pe gînduri. Se uita în gol, concentrat, de parcă ar fi vrut să strîngă în răspunsul său destinele Europei.

- Nu știu cine pe cine a testat? Oricum, deocamdată e remiză, și nu cred că vor începe altă partidă.

A făcut o pauză. Din spatele ochelarilor, ochii au clipit nervos.

- Trebuie să așteptăm. Mai acum cîțiva ani rușii și americanii își strîngeau mîinile pe Elba.

Discuția a făcut apoi un viraj. M-am pomenit dintr-o dată lăudînd capacitatea poporului român de a se împotrivi comunismului, de a supraviețui în condițiile cele mai vitrege. Unchiul Cricică îmi ascultă cu obediență pledoaria. La sfîrșit, mi-a replicat:

- Calitatea asta o au toate popoarele. Problema e la ce nivel se produce acest proces.

- Toate le vezi ingînerește, ca într-o ecuație, i-am zis eu cam obraznic.

Răspunsul său a fost pe cît de nervos pe atît de convingător. Cred că în clipa aceea își vorbise sieși, iar cuvintele se încărcaseră de obidă.

- Ce să ne mai îmbătăm cu apă rece! Doar avem exemple pe care le-am trăit recent. Dacă vrei să cunoști tăria unui neam, privește cum începe și cum termină un război. Că de multe ori îl pornește în glorie și-l sfîrșește în mocirlă. Unii, dimpotrivă, chiar și atunci cînd pierd, reușesc să-și păstreze o fărîmă de demnitate fie și în amarul înfrîngerii. Uită-te de exemplu la finlandezi, că și ei au capitulat. Sau la japonezi, deși acela sînt prea departe, și probabil de neînțeles pentru noi. Au pierdut, dar nu și-au vîndut conducătorii. Dar noi, de la Fanarul ăsta blestemat am învățat în primul rînd să-i umplem de batjocură pe cei pe care i-am aclamat. Ai văzut cum l-am împușcat noi pe Antonescu, și cum s-au purtat ei cu Mannerheim al lor?*

În sufrageria mare cu lămpile aprinse a *giorno*, liniștea se așternuse o dată cu neputința mea de a răspunde. După o pauză de-o notă întreagă, am încercat să băgii cîteva justificări pe care bătrînul probabil că nici nu le-a mai auzit.

Brusc, din colțul unde știam că e telefonul, a zbrîniit soneria. M-am oprit din perorație, m-am ridicat și, într-o clipă, am apucat receptorul.

La început, nu am recunoscut vocea. Părea că vine de departe.

- Cu domnul Radu Ciuceanu.

Am răspuns imediat, puțin surprins.

- Îți vorbesc din Craiova și te-aș ruga de urgență să-mi cumperi bilete pentru Teatrul Savoi.

În clipa aceea totul s-a prăbușit în jurul meu, s-au stins și s-au aprins lumini, eram acolo și parcă aș fi fost în altă parte. Pe ecranul imaginar din fața mea mi-a apărut fraza care declanșa alarma generală. Am vrut să știu cînd trebuie să le cumpăr și cînd să le aduc. Și, o dată cu răspunsul, am recunoscut vocea colonelului Hălălău, rece și calmă

- Chiar în noaptea asta.

Am încercat să continui conversația, dar colonelul mi-a tăiat-o scurt.

- Aduci biletele și vei afla.

M-am înapoiat la masă. În cap îmi vijăiau sute de sirene. "Alarmă generală, alarmă generală! Ce s-ar fi putut petrece? Cine o fi fost arestat și de ce? Sau poate intrăm din nou în război?". Încercam să enumăr variantele pentru a mă opri măcar la cele care aveau un simț logic. "Dacă ar fi ceva pe plan internațional așa fi aflat. Deci trebuie să fie o defecțiune pe circuitele organizației, un eveniment care ne privește numai pe noi. Dar ce anume?" Pesemne că știrea îmi răvășise fața. Unchiul, așezat în capul mesei, m-a întrebat domol.

- Dacă e ceva grav, băiete, îți dau eu bani pentru drum.

Nu știam atunci cât de gravă putea fi situația. În aceeași zi toridă de vară fusese asasinat, la marginea Cralovei, colonelul Cărăușu.

Capitolul IV

UN OM PENTRU ETERNITATE

A treia zi după asasinarea colonelului Cărăușu, a avut loc ședința Comitetului Militar. Era 20 august. Ca de obicei, locul potrivit și cel mai ferit era locuința colonelului Ștefan Hălăilău de pe strada Ghica Vodă, iar orele preferabile erau și cele mai fierbinți, pe la două, trei după-amiaza, când asfaltul se transforma într-o oglindă încinsă, neagră, ce-ți lua amprenta la fiecare pas. Nea Fănică, gazda, ținea mult la tipicul conspirației. Acum, cu o grijă sporită de ultimele evenimente, își evacuase toată familia din casă.

Ne-am așezat la masă în tăcere. Perdelele groase filtrau lumina, izolându-ne de orice privire. Am rămas o clipă cu toții în picioare pînă cînd generalul Carlaonț, aflat în capul mesei, cu statura sa masivă de artilerist, a rostit cîteva cuvinte, evocîndu-l pe dispărut. Vorbea rar, sub greutatea unei emoții pe care nu încerca s-o stăpînească. În stînga sa se profila, cu un cap mai mic, colonelul Petre Grigorescu, fostul comandant al Regimentului 9 grăniceri, ofițer de elită, venit de cîteva luni în Comitetul Militar al Mișcării Naționale de Rezistență din Oltenia. Era ultima mea

captură. Grigorescu se adaptase rapid la condițiile mereu în mișcare și pline de neprevăzut ale luptei din umbră*. Alături de el și vizavi de general, într-o poziție aproape rigidă, gazda noastră, colonelul Hălălu, își lipise strâns de corp brațul stâng, mutilat în luptele de la Mărășești.

Pe partea cealaltă a mesei lăsasem liber fotoliul celui dispărut. Spre el curgeau toate privirile noastre și, fără efort, îl simțeam cu toții prezent așa cum fusese.

- Domnilor, colonelul doctor Gheorghe Căraușu a fost împușcat mișelește. Era, categoric, cel mai bun dintre noi și sufletul acestei mișcări. Mille de oameni care l-au dus la mormînt au dovedit aceasta cu toate că, personal, în calitate de șef al Comitetului Militar al Mișcării, aș fi dorit ca aceștia să fi fost mai puțini și cît mai șterși. Din informațiile pe care le am, procesiunea a dat de gîndit Siguranței comuniste.

Generalul Carlaonț avea dreptate. În mormîntarea se transformase într-o adevărată manifestație de protest, în ciuda unor măsuri de potolire a spiritelor. Încercasem - și sarcina căzuse în seama colonelului Hălălu și a celor din preajma celui ucis - să stopăm fluxul satelor. Totuși, mii și mii de țărani din jurul Craiovei sau chiar din satele de munte din Gorj și Mehedinți veniseră să-și ia rămas bun de la cel care, ani de zile, îi îngrijise și îi lecuisse de boli. Învățători, preoți, supraviețuitori ai frontului din răsărit se revărsau compact, pe comune, cu întrebarea scrișnită din dinți "Cine l-a omorît? Să ni-l dați nouă pe mină!". Le mai lipseau doar steagurile și armele în mîini. Cu năduful și ura lor, țărani umpluseră întreaga arteră principală a Craiovei, Calea Unirii, blocînd circulația într-o așteptare pe cît de tăcută, pe atît de agresivă. Alături, la doi pași, Prefectura coborîse și ea în muțenie. Prefectul de Dolj, popa Cumpănașu, cel care îl înlocuise pe Celac*, pe atunci revoluționar înfocat, mai tîrziu prins cu cocoșei* și aruncat peste bord de partid, convocase în biroul său somptuos căpeteniile ordinii publice: șeful Siguranței, șeful Poliției și comandantul garnizoanei Craiova.

În jurul orei trei, masele debordaseră în piața prefecturii. Aflați la circa zece metri de carul funebru și de zecile de coroane ce-și aliniau ultimul omagiu, ne gîndeam cu groază ce s-ar întîmpla dacă cineva, cuprins de furie și indignare, s-ar ridica peste umerii

miilor de țărani și orășeni, și, pomenindu-l pe cel ucis la marginea Craiovei de ostașii sovietici, ar fi îndemnat mulțimea să-l lase pe mort să se ducă singur la groapă, iar ei să fi cerut socoteală celor vii, pe oriunde s-ar afla picior de rus sau comunist. De la primirea lui Petru Groza la Craiova*, în iunie 1946, nu mai văzusem atâtea sclipiri de ură în ochi și atâtea brațe ridicate cu minie. Foarte mulți, neavînd unde să doarmă, își petrecuseră noaptea prin tîrgul de afară, prin gară, ba chiar pe scările și în jurul casei lui Căraușu.

- Pentru că toți de aici l-ați cunoscut, cuvintele mele în orice caz nu vă pot spune mai mult decît gîndul și simțirea dumneavoastră. A murit pe frontul pe care și-l dorea. De nenumărate ori l-am auzit afirmînd că războiul nu s-a terminat, că țara este ocupată, iar poporul român nu poate să ingenuncheze în fața veneticilor. Domnilor, pierderea lui Căraușu pentru țară este însemnată, iar pentru noi, nu vă ascund acest lucru, de neînlocuit.

Îmi simțeam gîtlejul strîns și ochii mi se umeziră. Se făcuse cald în cameră și, conform libertății pe care singur mi-o luasem, fiindcă gazda nu accepta deschiderea nici măcar a unui ochi de geam, am dat drumul la ventilator. În bîzîitul său monoton a luat cuvîntul Ștefan Hălălău. Colonelul era tipul combatantului pursînge. Comandantul școlii de artilerie din Craiova, matematician și literat, Hălălău pregătise cu acribie și severitate zeci de promoții de ofițeri. Colonelul a încheiat scurt:

- Domnilor, știu că țărîna care se așterne pe mormîntul camaradului nostru va fi ușoară, fiindcă ea este chiar pămîntul țării. Să-i fie pomenirea veșnică, iar lupta noastră să continue.

L-am auzit apoi pe colonelul Grigorescu.

- Dacă am un regret, spunea el, este că l-am întîlnit pe cel dispărut numai aici și că n-am fost și beneficiarul sufletului său. Sînt convins că, indiferent de cîți vom rămîne la această masă, chipul colonelului Căraușu nu se va șterge. Mărturie îmi stau miile de români care l-au însoțit pe ultimul drum. Aceștia vor lăsa mai departe copiii și urmașilor lor amintirea unui creștin și a unui soldat.

Ușor, aproape imperceptibil, după cuvintele colonelului Grigorescu, generalul îmi făcu semn. Eram emoționat, iar cuvintele se înșiruiau cu greu. Am îngăimat ceva despre cel care fusese

pentru mine ca un părinte. Am încheiat brusc, chiar brutal, spunând că, în război, moartea este fenomenul cel mai firesc. Nu știu cum au interpretat ceilalți cuvintele mele. De altfel nici nu i-am privit în ochi. Mai târziu, analizând momentul, mi-am zis că m-au salvat glasul spart, ochii înlăcrimați și mâinile tremurânde.

După aceea, generalul a deschis ceea ce urma să fie ședința Comitetului de conducere a Mișcării Naționale de Rezistență Oltenia. A început cu un expozeu asupra situației interne:

- Domnilor, situația noastră este asemănătoare cu cea a unui invalid. Trebuie să recunoaștem că prin dispariția lui Cărașu am rămas fără mîna dreaptă. Nu numai că am pierdut un conducător de frunte, dar am pierdut și un mediator de rasă. Ne vom ocupa acum de ceea ce constituie cel mai important lucru pentru mine, ca și pentru soarta mișcării noastre: moștenirea colonelului Cărașu. Încep prin a vă face o mărturisire. Din fericire, pînă nu demult, fiecare dintre noi, conform unei compartimentări și a unor dispoziții pe care cred că le-ați respectat, răspundea de grupul pe care îl conducea. Ne găsim în situația precară de a prelua, dacă e posibil, toată schema și caroiatul doctorului Cărașu. Știți că era un om foarte meticulos. De aceea, cu cît el a operat mai discret și mai regulamentar, cu atît posibilitățile noastre de a ne substitui lui sînt mai dificile. Nu vreau să vă sperii spunîndu-vă că nu știu nimic. Ne vor trebui luni de activitate ca să ne apropiem de centrele organizate de el, în special în mediul rural. Logic vorbind, le putem considera pierdute, iar pierderea oamenilor mi s-a părut întotdeauna mai gravă decît cea a materialelor. Pentru oraș și împrejurimi am cîteva fire în mînă, și în acest scop îl voi solicita pe Hălălău. Ne va ajuta și tînărul nostru, spuse generalul arătînd spre mine. Cred că trebuie să ne concentrăm atenția spre cei care au fost în apropierea răposatului. De acest lucru mă voi ocupa personal, evident prin interpuși de încredere, cu precauție, fiindcă acum la Craiova se numără generalii pe degete și, bineînțeles, Siguranța. Își are ochii larg deschiși asupra mea. Așa cum am mai discutat și altădată, organizația noastră are un parter și un subsol. La suprafață trebuie să ținem cît se poate mai mult în jurul nostru țara și țărani, orașul și tîrgoveții, ajutîndu-i pe cît posibil, dîndu-le curaj în puterile lor și speranță în viitor. Subsolul e ocupat de problema acumulări

materialului de război. Avînd în vedere starea actuală a oștirii române dezarmată și redusă ca efective, orice insurecție militară, cu sau fără participare civilă, ar fi o catastrofă. Numai pe teritoriul Olteniei, după lista pe care v-a arătat-o la ultima ședință colonelul Căraușu, se vîntură aproximativ 100.000 ostași sovietici, dispunînd de trei, patru sute de tancuri grele și ușoare, plus alte mijloace de luptă motorizată. Este o cifră care ar pulveriza orice revoltă. Nu ne-a mai rămas, așa cum v-am mai spus, decît perspectiva organizării de sus în jos și a pregătirii momentului cînd, ajutați în mod substanțial și eficace de occidentali, vom putea deține controlul asupra întregii provincii. Acest plan, detaliat cu ofițerii mei de stat major, va putea fi oricînd conectat la o acțiune generală care să cuprindă Muntenia, Dobrogea și partea centrală a Ardealului. De aceea mă pronunț împotriva oricărei mișcări sau acțiuni de represalii contra celor vinovați de moartea camaradului nostru. Ea ar duce automat la evaluarea forțelor noastre și, implicit, ar prilejui imixtiunea sovieticilor. Să nu uităm că cei trei ostași care l-au împușcat pe Căraușu la marginea comunei Făcăi erau sovietici. Nu a fost o crimă pentru jaf, ci mai degrabă o suprimare dictată de necesitățile unui *serviciu* care aflase că doctorul Căraușu știa prea multe și vorbea cu cine nu trebuia. În privința aceasta, voi face tot posibilul pentru a căpăta mai multe informații. Cît privește organizația sa, conducătorii de față vor prelua, dacă e posibil, formațiile și armamentul. Pun accentul pe cele din apropiere: Ișalnița, Argetoaia, Coțofeni.

Generalul avea un obicei, dacă nu chiar un tic. Nu-i plăcea să se audă. În timp ce vorbea, se uita iscoditor, roată, în ochii celorlalți, încercînd să-și dea seama dacă a fost înțeles și cît a fost ascultat. Cu toate că era oltean get-beget, de aproape doi ani de cînd îl cunoscusem, nu-l văzusem niciodată vorbind pătimaș. Nu știu cum s-o fi comportat la comanda corpului și, cu atît mai puțin, ce făcuse ca tînăr comandant de baterie în luptă pe frontul Moldovei în primul război mondial. Deși era decorat cu Mihai Viteazul, cea mai mare distincție a armatei române, nu l-am auzit niciodată pomenind de ea. Locuia la o soră a sa, pe strada Nicolae Bălcescu, nu departe de casa mea părintească. După dispariția sa, m-am întrebat de multe ori ce anume l-a făcut pe acest om, sub povara anilor și cu o pensie asigurată, să-și dorească

alt destin, să-și caute, în adîncul sufletului său, alt sfîrșit. Pentru cei care au trăit atunci rămîne limpede un singur răspuns: generalul Ioan Carlaonț, ca și alți generali ai regatului român, nu avea vocația trădării și nici încovoiala umilinței.

Apoi a luat cuvîntul Hălălău care a prezentat situația politică. Tensiunea provocată de lansarea podului aerian aliat către Berlin*, ca urmare a blocadei sovietice, putea să aibă un sfîrșit imprevizibil. Pentru noi problema părea extrem de acută. Absența unei legături permanente și directe cu apusul, după căderea Partidului Național Tărănesc și a profesorului Gheorghe Bontilă ne aruncase în hău și derută. Practic, susținea Hălălău, sîntem mai izolați ca oricînd. E drept că tocmai această izolare, după cele întîmplate în capitală, ne oferea o șansă de supraviețuire. Hălălău avea o obsesie, care din păcate s-a confirmat pe deplin. Ea era dublată de un uimitor simț intuitiv. Nu dădea două parale pe legăturile așa-zis politice, pe convorbirile ținute în secret între parteneri ce voiau să se înșele reciproc. Avea o impresie detestabilă asupra posibilităților de informare a americanilor, punînd sub semnul îndoielii dorința lor de a ne ajuta.

- Nu ne-au vizitat ei cînd îi ofeream pe nemți pe tavă și cînd aveau aici o armată cu care să colaboreze. Cu atît mai puțin o vor face acum, cînd rușii bat cazaciocul pe cadrilaterul Boemiei și cînd noi mai avem cîteva prăpădite de divizii, cu tunuri găurite. Să ne iasă din cap că vom primi vreun ajutor de la anglo-americani după ce ne-au vîndut la Teheran și la Yalta. Nu știu ce va ieși cu *podul* ăsta, spuse el, adresîndu-se lui Carlaonț, dar cred că pe americani i-a salvat bomba atomică. Altfel, bravii ostași sovietici ar fi îmbrățișat de mult midinetele Parisului. Nu zic că-i foc de paie, dar nici mai mult decît o testare făcută de ruși. Se vor întinde atît cît le permite plapuma. În privința noastră, după plecarea regelui și nimicirea partidelor politice, nu ne rămîne decît să ne îngropăm în pămînt în pozițiile noastre și să ne *or-ga-ni-zăm*. Personal, sînt împotriva oricărui contact local cu agenți străini. În primul rînd, nu știu ce hram poartă. Apoi, cred că n-am avea nici prea mult de așteptat de pe urma lor. Recunosc că există puțin armament la unități și la populație. Dar, dacă nu ni se cere să-l folosim, la ce bun să-l mal numărăm. De va fi nevoie, de va veni ceasul să ne luăm la hartă cu rușii, fiți siguri

că atunci veți găsi *bazuci* atârinate și în copacii din parcul Bibescu.

După o scurtă pauză, colonelul Hălălău continuă:

- Mișcările aliaților, deși mi se pare ciudat că le mai spunem așa după câte ne-au făcut și ne vor mai face, se opresc în zodia balanței. Toată dibăcia noastră stă în șansa pe care ne-o oferă mai mult bunul simț decât informațiile. Cu câteva luni în urmă s-au făcut niște parașutări la nord de Strehala*. Tot materialul s-a pierdut, intrând în mâinile jandarmilor. Noi ne-am mulțumit să constatăm încă o dată că occidentalii pot fi neghiobi, iar noi foarte naivi. Nu zic să nu ne pregătim, dar mă îndoiesc că, după ce-am asistat la farsa alegerilor și la recunoașterea lor ca un fapt împlinit, după dizolvarea partidelor și decapitarea fruntașilor, toate făcute sub ochii acestor domni pe care ne place în continuare să-i numim aliați, noi mai putem păstra un grăunte de speranță și un dram de încredere. I-am cunoscut în 1944 tot atât de bine ca și în 1916. Atunci am scăpat fiindcă am avut noroc. Vorba lui Petre Carp, România a avut mai mult noroc decât minte. Acum, în ultimul război, ne-au lipsit și mintea, și norocul. În 1916 am crezut în ei, cu deosebirea că atunci i-am pus să iscălească, iar acum ne-am încrezut prostește în cuvântul lor. Am văzut ce preț a avut pentru ruși *Carta Atlanticului**. De multe ori mă întreb, adăugă colonelul, dacă ceea ce facem noi acum nu-i nebulnie curată. În fond, domnilor, noi mizăm pe cartea rușilor, pe care, ulterior, ar trebui s-o ridice americanii. Așadar, rușii să înceapă conflictul, iar scumpii noștri aliați să continue. Se spune că aliații au un atu: bomba atomică. Dar ce faci cu o bombă sau cu zece într-o țară de peste 22 milioane kilometri pătrați? Asta numai ei pot s-o știe. Și cât timp o să rămână secretă o armă care a fost deja experimentată de două ori? Nu știu cu precizie încotro curge vremea. Dar am impresia că timpul îi favorizează pe sovietici. În 1916 am avut printre noi și camarazi *franțuji* și câțiva englezi. Pe cât de nerăbdători erau ofițerii nemți să continue războiul, pe atât de doritori de pace erau aliații. Marile democrații nu vor începe războiul decât atunci când toate, sau cel puțin majoritatea se vor vedea din nou puse la conovăț. Până atunci, cât timp vor mai fi state mici în Europa, rușii vor înainta, iar aliații se vor mulțumi să protesteze. În concluzie, domnilor, organizare fără zgomot și rezistență fără lupte. Avem de ales între a ne arunca în foc,

mistuindu-ne într-o clipă și a rămîne ca tăciunii aprinși în spuza vetrei, neștiuți, dar capabili de incendii și vîlvătăi.

Fusese cel mai lung discurs al lui Hălălău. Îl bănuisem adesea pe colonel de xenofobie. Nu dădea două parale pe emisiunile posturilor străine, pe torénte de amabilități și încurajări ce soseau pe calea undelor pînă noaptea tîrziu. Iar dacă pe aliați nu-i iubea, pe ruși îi ura. Am aflat, într-un tîrziu, că acest resentiment avea și un suport biografic. După ce trupele bolșevice au trădat, părăsind frontul românesc în 1917, divizionul căpitanului Hălălău a fost încercuit de nemți și practic distrus. Hălălău reprezenta a treia forță în Comitetul Militar al Mișcării de Rezistență, o forță modelatoare, echilibrată, necesară în luptă și indispensabilă într-o acțiune clandestină.

La polul opus, ca temperament și mișcări, se găsea Petre Grigorescu. De statură potrivită, cu o gestică mereu reținută în tumultul unor pasiuni ținute în friu, colonelul trecuse prin armata regală română cu faima unui aristocrat, coborît printre mîndire și eghileți. Purta acum un costum de culoarea nisipului și niciodată nu l-am zărit fără haină și cravată, chiar și în cele mai îngrozitoare vipii ale lunii lui cuptor. În pofida descendenței boierești marcate constant în timbru, colonelul nu avea nimic distant în el. Creștin fervent, poseda acea noblețe sufletească care stinge resentimentul, pălește ura și alungă urîtul. Atunci, ca și pe urmă, în anii rezistenței, s-a păstrat întreg, bun și generos, avîntat și pasionat, încrezător pînă la moarte în învierea neamului său. Nu-și programa nimic. De aceea, intervențiile sale spontane urcau în zonele insolitului, amorsînd alte idei, împerechindu-le adeseori în forme de exprimare de-a dreptul surprinzătoare. Împlinise patruzeci și șase de ani, nu avea copii dar le ducea dorul, și de cîteva ori l-am auzit spunînd că va fi groparul familiei sale. Fusese făcut colonel pe front la treizeci și nouă de ani, luptînd, și după 23 august, cu regimentul său de grăniceri. Adeseori, cînd voiam să-l tachinez, îl rugam să-mi povestească de frăția de arme româno-sovietică. Cînd m-am apropiat de el, prin relații de familie, colonelul era un regalist convins. Pe Mihai îl cunoscuse personal, considerîndu-l un simbol al continuității naționale. Dar, după ce îl văzuse pe ultimul monarh ieșind pe ușa din dos a istoriei cu vagoanele dolidora - tablourile prețioase fuseseră expediate încă din primăvara

lui 1947 -, colonelul a căzut într-o tăcere definitivă. Rareori, Hălălaș îl mai împungea cu o vorbă dichisită: "Ce-ai mai auzit de suferințele tânărului nostru monarh, că pentru ale noastre de aici, slavă Domnului, ar trebui să bocim toată ziua". Atunci colonelul Grigorescu, cu ochii în bernă, bătea nervos în tabachera de argint, răspunzând încet, de parcă ar fi dorit să nu-și audă nici el cuvintele: "Domnule, numai oamenii deștepți recunosc că au fost înșelați. Proștii zic că au fost trași pe sfoară..." Și, după o pauză marcată de un oftat lung, după ce pufăia lung din țigară și-și mîngia tacticos chelia, colonelul adăuga: "Păcat că purta numele lui Mihai cel Mare și Viteaz. Măcar pentru numele acesta putea să-și găsească și el un Călugăreni sau Cîmpia Turzii. Așa, a inversat rolurile și a ajuns el un Gheorghe Basta și tot în zilele lui august". Tăcea, ofta din nou și încheia: "Slăbiciunile oamenilor, astea-s tăriile lor".

Grigorescu întrunea calitățile comandantului cu cele ale compozitorului, creator de variante și soluții, de multe ori aparent fanteziste, dar în realitate bine prinse și cîntărite în căușul palmei. El era omul pe care generalul Carlaonț îl destinase plecării și reprezentării noastre în apus. Nu știu cît ar fi realizat acolo, dar dacă totuși s-ar fi petrecut ceva de ordinul miracolului și dacă mințile celor ce-au condus ultimii ani ai deceniului cinci s-ar fi avîntat, ridicînd acea cortină de fier, metaforic reprezentată de Winston Churchill la Fulton, maniera de lucru a colonelului și puterea lui combinatorie ar fi lăsat o pecete adîncă asupra evenimentelor.

- Intuitiv, domnilor, vă spun că sîntem la o răscruce a activității, dacă nu a vieții noastre, începu colonelul. Pînă deunăzi ne-am crezut invizibili și anonimi. Brusc, căpetenia unei formații, prieten și camarad al nostru a fost suprimat. Nu mă îndoiesc că sinteți alături de mine în raționamentul că asasinatul intră pe făgașuri pe care deocamdată n-avem nici dorința și cu atît mai puțin puterea să le parcurgem. Ce știau rușii despre colonel și cu ce calitate îl investeau? Care a fost motivul pentru care nu l-au suprimat pînă acum și de ce s-au grăbit s-o facă în acest moment? Sînt întrebări de care ar trebui să ne apropiem, cu toate că deocamdată nu avem nici o cheie în mînă care să le deslușească înțelesul. M-ați întrebat data trecută dacă sînt de acord cu o eventuală

plecare a mea peste graniță*, în calitate de reprezentant și mesager al dumneavoastră. Am hotărît să accept acest lucru din două motive: primul, și cel mai ușor de exprimat, este că zarurile au căzut pe mine și nu pe altul, că alegerea dumneavoastră a fost cumpănită, la obiect în privința presupuselor mele calități și dreaptă în raport cu ceea ce am de făcut. Al doilea motiv este tot atât de limpede. În cazul unei nenorociri, pe mine nu mă va plînge decît o singură ființă. Va fi un singur plîns. Și poate o singură amintire. Drept să vă spun, gîndul că din nou aş putea intra în acțiune îmi dă aripile lui Hermes. Regret că această hotărîre n-o poate auzi și doctorul Căraușu. Nu-mi fac planuri de pe acum. De pe front, știu că cele mai sublime pregătiri duc la cele mai spectaculoase eșecuri. Dar, vă rog să mă credeți că am să rămîn mereu cu gîndul la dumneavoastră, pînă la ultima bătaie a inimii. Cînd va veni momentul, voi fi gata să primesc instrucțiunile. Am să vă spun că ele au șanse de împlinire cu atât mai mari, cu cît vor fi mai puține.

Colonelul nu era un pesimist, gen Hălălău. Spre deosebire de el, Grigorescu miza neconținut pe o deșteptare a occidentalilor, e drept, impusă de împrejurări. Mai credea că partida nu se încheiase încă și că Europa nu fusese definitiv înjumătățită. Fusese cu rușii în vest și le pipăise forța.

- Nu cred că rușii atacă acum, continuă el. Au oameni, dar materialul lor de război este insuficient și uzat. Totul este dacă am putea să-i facem pe apuseni să profite de acest *intermezzo* înainte ca mîile de fabrici furate din Germania să-i transforme pe sovietici în concurenți serioși și inamici redutabili. Ce mă sperie totuși, preciză Grigorescu, este că pierdem poziție după poziție, formație după formație. Plecarea regelui, firește, n-a însemnat mai mult decît desființarea celor două coloane de susținere ale neamului românesc: Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal. Vă mărturisesc cu mîna pe inimă că adeseori, după ce ne vedem aici și plănuiim în secret, mă întreb prin ce miracol reușim să ne strecurăm printr-o plasă care-și micșorează ochiurile pe zi ce trece. Chiar dacă, odată ajuns acolo, voi găsi un occident dezinteresat, am să ascult în continuare orice dispoziție primită, fie și cea de a mă întoarce în gura lupului.

În armata regală română nu se făcuse politică. Armata era a țării, ea nu avea decît un singur șef și nu asculta decît de o

singură poruncă. Și fiindcă nu li se cerea conștiință politică, militarii nici nu votau. Dar, cum ne găseam la porțile Orientului, toate acestea figurau doar pe hîrtie. Practica ultimelor decenii, izvorită dintr-o corupție ce nu întîrziase să-și dea roadele cu ocazia celui de-al doilea conflict mondial, dovedise că în straturile superioare ale armatei, chiar dacă nu se făcea politică pe față, se activa pe *bisericiuțe* și simpatii, după apartenențe și dizidențe, pe cît de dăunătoare țării, pe atît de inutile formațiunilor de reprezentare politică majoră. Nu-l prinsesem niciodată pe colonelul Grigorescu cu vreo umbră de dorință pentru vreun partid politic sau niscaiva ideologie. Cert este că de cîte ori colonelul Căraușu deschidea discuția despre atragerea unor elemente care făcuseră parte odinioară din Mișcarea legionară, Petre Grigorescu se foia pe scaun, fără a-și manifesta verbal opoziția. Înțelesesem cu toții că avea rațiunile sale, însă nu știam pînă la ce cote se ridicau resentimentele. Ca fost comandant de unitate, colonelul Grigorescu rămînea un liberal al ideilor, un democrat convins, prea comod însă pentru a se așeza în fruntea mulțimilor și prea semeț pentru a le călca pe urme. Colonelul Grigorescu se mulțumea să pășească alături de o istorie căreia îi împrumutase umbra și personalitatea sa.

Capitolul V

M. N. R. O.

Era 20 august 1948 și mă aflam în casa colonelului Hălălău, alături de ceilalți membri ai Comitetului militar al Mișcării Naționale de Rezistență Oltenia (M.N.R.O.). Scaunul pe care ar fi trebuit să se așeze doctorul Căraușu ne amintea tuturor că lupta nu-și epuizase toate surprizele, că adversarul lovea pe neașteptate, iar rîndurile noastre, deși în defensivă, primiseră o lovitură puternică. Nu aveam, ca experiență și vîrstă, nici jumătate din valoarea celor prezenți. Mă bucuram însă de avantajul încrederii anticipate. În structura Comitetului Militar reprezentam aripa tineretului. Făceam parte din generația care, oprită de baremul vîrstei, scăpase nevătămată, la un pas de buza tranșeeilor. Minutarele istoriei ne

cruțaseră, păstrându-ne însă pentru o altă luptă, în care vrăjmașul cuteza să ne izbească cu propriile noastre arme. A lupta în aceste împrejurări mi se părea o obligație elementară. O făcusem fără a avea senzația depășirii unui prag dificil. Și era firesc s-o faci când tot ce curgea pe lângă tine sau chiar o dată cu tine, tot ce vedeai împrejur, tot ce pipăiai sau simțai, duhnea a scursură, a prostie și vânzare de țară. Peste noi năvălise un dușman istoric. La putere se înscăunase un partid care își avusese mereu capul la Moscova, iar membrele - jalnicele membre, compuse mai mult din minoritari, aruncate pe ici, pe colo, prin țară, ca niște umbre zdrențuite - capabile să-și schimbe forma sau nuanța la un simplu ordin primit de la centru, de la Moscova, pe linia Cominternului.

De multe ori m-am întrebat de ce am pus mîna pe armă. Nici măcar nu era un mod de a mă detașa de alunecările altora, de a justifica derapajul moral al majorității colegilor, de a explica indiferența lor în prezent și angajarea în viitor. Ca întotdeauna, când te vezi alergînd pe pistă, cu sau fără spectatori, nu mai ai timp să te întrebi cum ai ajuns acolo. Trăisem cu ochii larg deschiși, copil fiind, războiul din răsărit. Cunoscusem, prin gura refugiaților perindați prin casa părintească, tragedia celor cărora li se furase pămîntul de sub picioare și avutul din preajmă. Venise apoi întorsătura aspră și rea a războiului, cu bombardamentele cumplite ale occidentalilor, cu oameni apropiați trimiși pe front, pe dig, cum spunea unchiul meu, pe digul ce oprea apele pestrițe, murdare ale răsăritului. Trăisem apoi acel moment, poate unic în istoria țării noastre, de nebunie colectivă, de paralizie totală a facultăților, când o voce bilbîită ce se căznea să fie sonoră și autoritară, anunța în noaptea de 23 august un fals armistițiu, chemînd țara la o capitulare și la o pace iluzorie. Strivindu-mi lacrimile sub gene, am întrebat-o pe mama și pe cei din jurul meu: "Ce se va întîmpla cu cei de pe front, cu cei care luptaseră în răsărit?". Nu-mi aduc aminte ce mi-au răspuns. Retina îmi păstrează însă și azi imaginea unui carnaval al păcii care urma să se prefacă, cîteva sute de ceasuri mai tîrziu, o dată cu sosirea *eliberatorilor*, în cea mai cumplită prădăciune prin care a trecut țara noastră de la năvălirea tătarilor încoace.

Și cum nu-ți aduci aminte niciodată motivele angajării în luptă, tot atît de greu este să fixezi momentul care te-a îndemnat

să mergi pe un anumit drum. Pentru mine a fost ca un sunet de goarnă. Mi-era greu să cred că, și cu prețul unei păci strimbe și absurde, puse la cale de politicieni obtuși, va fi o nouă hecatombă. Ulterior, când prin fantele vagoanelor dubă și de-a lungul sălilor de tribunal, am zărit statura colegilor, oglindindu-și starea, unii chiar bunăstarea, m-au prins cîrceii îndoielilor. M-am întrebat atunci dacă nu cumva noi, cei din generația 1948 n-am galopat frenetic, precum un Don Quijote modern, împinși de elanul bidiviului ce se numea tinerețe și dorință de afirmare. Însă toate acestea s-ar putea spune despre noi dacă ne-am fi numărat doar cu zecile sau cel mult cu sutele, dacă împotrivirea noastră n-ar fi cuprins o țară întreagă și dacă nu s-ar fi întîmplat ca din patru, cinci familii, una să fi avut un arestat sau o victimă în timpul *marilor prefaceri**. Poate că atunci aş admite să mă vîr între rîndurile sparte și nebune ale acelora care, fără de lance, au mers înainte, nevăzînd și neînțelegînd nimic.

Nu aveam răgazul să întorc problema pe toate fețele. Ceilalți așteptau acum, după ce colonelul Grigorescu își închelase prezentarea, să-mi desfășor punctajul. Simțeam presiunea locului și n-aș îndrăzni să spun că n-o trăiam la fel de intens și pe cea a momentului. Scaunul lui Căraușu, acum gol, îmi îngheța privirea. Nu era timp pentru expozeuri, iar vîrsta nu-mi permitea să recomand soluții.

La început am relatat pe scurt evadarea lui Ion Pîrvulescu*. Știam că acțiunea sa reușise, dar abia mai tîrziu am aflat amănuntele senzaționale ale trecerii spre libertate. *Licoarea* pe care i-o dădusem la plecare pentru cazuri de maximă gravitate fusese folosită cu mult succes și la momentul oportun.

Am trecut pe urmă la o chestiune care mi se părea de extremă importanță. Comitetul avea legături cu cineva din cadrul Siguranței oltene, cu o funcție importantă. Prin el operasem o serie întreagă de avertizări și promisem repertorii de delatori și agenți ai Siguranței. Informațiile erau recepționate de colonelul Căraușu și centralizate de generalul Carlaonț. M-am interesat dacă va prelua cineva informațiile, acum, după eliminarea doctorului Căraușu, și cum vor fi distribuite pe grupuri notele informative cu caracter urgent.

Venind de la un personaj bine înfipt în aparatul Siguranței, datele își descopereau valoarea numai la o cercetare atentă. În

aparență eliptice, ele deveneau de mare importanță dacă erau rulate cu atenție pe o secțiune concretă de activitate. Listele de arestări configurau zonele sociale și culorile politice după care Siguranța își dirija vînătoarea. Pe acest om care acționa din umbră, trimițînd mesaje de acolo de unde se pregăteau cele mai tenebroase mișcări, aveam să-l cunosc abia mai tîrziu, cînd evenimentele ne vor aduce pe amîndoi împreună, unul la capătul drumului, celălalt abia intrînd într-un tunel ce-i va măcina tinerețea.

Am făcut apoi o desfășurare geografică a situației în încercarea de a cuprinde arii cît mai mari din teritoriul Olteniei, cu prioritate zonele muntoase și deluroase. Bătusem pe la porțile multor țărani, preoți, învățători. Am prezentat contactele stabilite și posibilitățile de-a le introduce într-un circuit controlabil. Hălălău m-a întrebat dacă obiectivele atinse erau deja cunoscute de doctorul Căraușu. Cu excepția cîtorva puncte de pe Valea Amaradiiei - la Bălcești, de exemplu, Căraușu avea o puternică organizație -, obiectivele nu intraseră în repertoriul celui dispărut. Am enumerat apoi mînăstirile din nordul Olteniei, din zona subcarpatică și intramontană ce prezentau un interes sporit pentru noi: Gura Motrului, Strehaia, Polovragi, Govora, Bistrița, Arnota, Hurez, Stînișoara, Turnu, Cîineni, Cozia. Le-am luat pe rînd, judecîndu-le atît prin poziția lor geografică, cît și prin oamenii care sălășluiau acolo. Din nefericire, făcînd bilanțul, am constatat că nu aveam legături directe decît cu cîteva din ele. Doctorul Căraușu își întinsese antenele în regiunea Polovragi, Tîrgu Jiu, dar, o dată cu dispariția sa, trebuia să luăm lucrurile de la capăt. Hălălău întreținea legături apropiate cu grupuri din Valea Oltului, mai ales în regiunea Rîmnîcu Vîlcea, Călimănești, Valea Lotrului. După cîte mi-am dat seama, nucleele erau conduse de foști subalterni ai lui, foarte puțini rămași sub arme, majoritatea trecuți în cadrul disponibil o dată cu rășluirile din 1946, sau după abdicarea regelui, cînd au urmat altele, mai drastice decît primele.

A urmat o discuție cu harta Olteniei în față. Generalul ne patronă cu privirile. Se judeca importanța fiecărei zone pe diferite variante: rezistență, insurecție, conflict general. Planurile operaționale erau alcătuite pe grupe separate, sub coordonarea celor trei colonei. Asistasem, în ședințele precedente, la discuții care, fără să atingă cotele vehemenței, deveneau înverșunate în

confruntarea dintre punctele de vedere ce reflectau nu numai temperamente distincte și personalități bine încheiate, dar și practici și concepții tactice diferite. Părea evident pentru fiecare dintre noi că variantele, în totalitatea lor, aveau ceva comun. Ele depindeau de o singură necunoscută: poziția celor pe care noi îi considerasem *aliați*. Nimeni nu s-a gândit atunci, așa după cum ulterior s-au primit acuze și reproșuri, la acte de sinucidere națională sau la intenția de a-i ademeni pe aliați într-un conflict local sau general. De asemenea, nimeni nu se gândea atunci că am putea face față, cu infimele mijloace armate pe care le posedam și cu cei aproape un milion de soldați sovietici în țară, la un conflict deschis ce-ar fi angajat întreaga suprafață a țării sau regiuni întinse, chiar prezentând vădite avantaje de relief. Mai mult decât atât, analizele făcute de acest Comitet Militar au coborât pînă în ascunzișurile viitorului, unele pronosticuri confirmîndu-se din păcate în evoluția ulterioară a evenimentelor.

Colonelul Grigorescu susținea că după sfîrșitul ocupației sovietice, fixat de el într-un viitor apropiat, armata română, chiar contaminată de suflul bolșevic, dar păstrîndu-și un corp de ofițeri în cadrul disponibil, bine pregătiți și cu legături, își va asigura succesul operațional. La polul opus se plasau ceilalți doi militari, cu vederi politice mai largi. Hălălău îi cunoscuse bine pe ruși cu treizeci de ani în urmă și știa ce le poate pielea:

- Porcul ca rusul, rusul ca porcul: pînă cînd nu-i dai peste rît, nu-i sar belciugii. Arătați-mi un singur exemplu în istorie cînd rușii s-au retras dintr-o țară ocupată, făcînd un gest cavaleresc, fie el și creștin. Aduceți-vă aminte cînd au fost pe malurile Senei în secolul trecut, cînd au fost în Elveția și că au fost și sînt în continuare în Polonia. De cîte ori nu ne-au tăvălugit pe noi în drumul lor spre Constantinopol! Chiar dacă am admite, prin absurd, că ar lua-o îndărăt peste Prut, atunci vă asigur că cei rămași aici vor fi în stare nu numai să țină țara pe butuci, dar își vor trage mai departe puterea de la foștii lor părinți, așa cum și-o trage fătul de la mamă. Singura noastră șansă este să ne conjugăm acțiunile cu alții, mai mulți și mai tari. Ce s-ar fi petrecut peste Dunăre, lîngă noi, cu Tito, dacă Hitler nu și-ar fi avut diviziile răspîndite pe alte fronturi? Rezistența sa ar fi rămas un simbol de o zi sau cel mult o săptămînă. Iar noi, care nu avem nici a zecea

parte din cât au avut sîrbii - să nu uităm că în ultimul an au avut și aviație, ca să nu mai vorbesc de artileria de munte* -, am putea cîștiga cel mult cîteva zile de libertate, dar prețul lor l-ar plăti mîile de oameni uciși și sutele de mii de deportați.

Pe urmă, se luă în discuție mult dorita ipoteză a conflictului general. Aici părerile mergeau la unison. Teza lui Cărăușu - organizare în cele mai mici detalii - era acum susținută cu impetuozitate de Grigorescu și cu calm de Hălălău. Se trecu apoi la prezentarea acțiunilor combinate. Generalul Carlaonț desfăcu meticulos problemele, risipind ceața de pe ochii și din sufletele noastre. Auzeam atunci în treacăt nume, de cele mai multe ori prenume, conexiuni și relații, pe care numai generalul le avea, le cunoștea, le analiza. Generalul avusese legături directe cu Partidul Național Țărănesc. Atît el, cît și fratele său, tot artilerist, fost guvernator al Bucovinei*, îi cunoscuseră îndeaproape pe liderii partidelor istorice. N-am aflat niciodată, și nici n-am cutezat să întreb, care a fost startul de clandestinitate al lui Iancu Carlaonț, ce mesaje primise și cînd din partea lui Iuliu Maniu, Mihalache sau de la alții. Cert este că în vara aceluia an generalul a aflat cu amărăciune de cascada arestărilor din București. Rezistența română pierdea, pe lîngă atîtea capete, legături și organizații de pe cuprinsul țării.

Numitorul comun al ședințelor noastre era dotarea cu armament, în limitele prudenței și ale sărăciei în care ne zbăteam. Procurarea acestuia mergea pe două registre. Mai întîi, cel provenit de pe piața cererii și a ofertei. Războiul, dar mai ales ocupația sovietică, presărase de-a lungul și de-a latul țării mari cantități de arme, cu precădere în zonele de operații, patria armelor fiind Moldova, cu județele unde se consumase distrugerea armatei a 6-a germană și a 4-a română. Și în Oltenia se putea conta pe bravii ostași ai armatei sovietice care-și vindeau fără preget armamentul pe o cantitate de alcool cîteodată ridicol de redusă. Balalaici, puști cu lunete, pistoale T.T., chiar și grenade erau scoase la mezin și își aveau, potrivit locului și momentului, prețul lor în natură. La piața externă se mai adăuga și cea internă, susținută de foștii ofițeri combatanți care își vindeau pe sub mînă armele la prețuri deseori pipărate. Din păcate, armele acestea erau foarte variate ca tip și complet lipsite de muniție. De aceea,

cel puțin pentru formația noastră, pestrițătura armamentului devenise lege. Reușisem să strângem, într-o comună de lângă Tirgu Jiu, datorită unui grup de intelectuali, un mic depozit păstrat pentru zile negre. Armamentul fiind însă german - captură de război -, nu putea fi folosit decât pentru faza de început. Mai făcusem câteva cîrpell: dosisem câteva zeci de pistoale automate la depozitul liceului militar din Craiova* și câteva lăzi de grenade la Ișalnița. Restul, și grosul, ar fi fost furnizat de depozitele deja subțiate ale armatei române de pe cuprinsul provinciei. Din nefericire, dialogul dintre noii și vechii ofițeri era practic întrerupt, iar puținele cadre superioare ce mai rămăseseră în armată erau permanent supravegheate. Din acest punct de vedere, cabinetul doctorului Căraușu fusese locul ideal de întîlnire, unde se puteau schimba mesaje și transmite dispoziții. În clipa cînd el a încetat să mai existe, șansele noastre de supraviețuire s-au redus simțitor.

Se făcuse seară și simțeam prin ușile deschise aerul răcoros al nopții. Colonelul Hălălău făcea onorul casei ca un veritabil oriental, oferindu-ne, la închiderea *ediției*, o mulțime de bunătăți, printre care tronau piersici uriașe culese din propria grădină. Generalul încercă să rezume spusele noastre, trecînd apoi la concluzii, într-o ordine valorică, nu întotdeauna clară pentru mine. Mi-aduc aminte că la o ședință, la începutul verii lui 1948, reacționase iritat la insistențele noastre disperate de a-l anunța pe generalul Mociulski*, care urma să fie arestat. Trebuia să ne deplasăm la București, să încercăm să depistăm domiciliul și să intervenim într-o situație care ar fi putut periclita viața cîtorva membri ai organizației, dacă nu cumva însăși existența sa. Ne făcuse atunci o teorie desfășurată asupra obiectivelor noastre mai depărtate sau mai apropiate, atrăgîndu-ne atenția ca "de dragul năvodului, să nu secăm iazul".

"Ceea ce ne-a mai rămas de făcut, ceea ce mai putem face acum", accentua el, "este să stăm pe poziții, cît mai bine camuflați și cu respirația redusă. Orice mișcare, orice salt al nostru ne-ar duce imediat la pleire. Nu vă bazați pe ceea ce au crezut liderii țărăniști. Personal, nu numai că nu cred într-o revoltă generală a satului și a orășenimii, dar, din motivele pe care le-am cercetat aici, cu dumneavoastră, o și condamnam anticipat la dezastru. Dacă vom cădea vreodată, în acea zi pe străzile Craiovei se va șușoti

mai mult, dar vă asigur, domnilor, că nu se va găsi un braț care să se ridice în apărarea noastră. Vom fi singuri, așa cum sînt întotdeauna cei care înfruntă autoritatea puterii și tirania guvernării. Cît despre omul de pe stradă, omul mărunț, nu-l condamnați! El are lașități, dar niciodată azezluni. Pe el Partidul Comunist îl va folosi probabil, dar de fidelitatea sa nu va fi niciodată sigur”.

Generalul avea dreptate. Fisurile care brăzdau edificiul societății românești amenința să provoace o prăbușire generală. Întovărășindu-se cu toții și nimicindu-i pe rînd, chiar și pe aceia din propriile rînduri care deveniseră fie prea semeți, fie prea lași, dar deopotrivă de incozi, Partidul Comunist ajunsese pe stîncă puterii de unde, sub oblăduirea balonetelor sovietice, își putea îngădui asaltul final asupra unei construcții sociale cutremurate de pierderea unui război, de sacrificarea unor idealuri, de întinsele cimitire presărate aiurea cu cei mai buni fii ai ei. De la străini, Partidul Comunist adusesese cu sine mersul luptei de clasă într-o țară unde straturile sociale, cu excepția extremelor, nu se încărcaseră ideologic și politic de crezuri limpezi și statuate.

Generalul Carlaonț ne schițase, cu alt prilej, evoluția internă și dinamica foțelor ce-și schimbau mereu pozițiile, spre ultimele zone de rezistență ale neamului nostru.

- Cînd intri între lupi, spunea el, nu dai în cel mai tare, ci în cei care te-au prins mai aproape și vor să te muște. În situația noastră, în care rușii sînt stăpînii țării, nu avem decît un singur adversar. Un singur dușman, se corectă generalul, socotind că celălalt cuvînt presupunea un grad de cavalerism. Iar acest dușman este Partidul Comunist, un partid care ne ține din scurt și vrea să ne numere zilele.

Ne aminti apoi de capitulările lamentabile ale unor intelectuali răs_pîndiți la cote variate în societatea olteană:

- Că au început să strîngă cotizații și ajutoare de la industriași, nu mă mir. Mai mult, mi se ridică sprînceana a uimire cînd aud că procurorul cutare sau că doctorul X s-au înscris în Partidul Comunist cu arme și bagaje, lătrînd și spumegînd la colțul ulței.

Generalul Carlaonț nu moștenise parcă nimic din fondul precipitat și nervos al Olteniei, acea Gasconie a României, unde bărbații mîndri pășesc despovărați înaintea femellor, unde se vorbește pe un ton inimitabil, cu fraze scurte, de multe ori eliptice,

cu un dram de fanfaronadă, ce-l face pe oltean unic și pitoresc în etosul românesc. Dimpotrivă, el avea o expresie cumpănită, deseori blajină, fără rizuri și asperități verbale. Nu se întindea la vorbă și nu se simțea prea bine când i se prezentau rapoarte lungi. "Amănuntul are importanță numai atunci când compune întregul. Când îl acoperă, devine inutil, ba chiar periculos", ne avertiza el. Carlaonț părea din ce în ce mai îngrozit de noua limbă ce începuse să se facă auzită după eliberare, limba noilor stăpînitori, împănată cu expresii ce îmbinau rizibilul cu absurdul. Se vorbea de *guvernul de largă concentrare democratică*, de *cel mai iubit fiu al popoarelor sovietice*, de *eliberare*, expresii ce se traduceau prin înmormintarea democrației, prin cel mai urît fiu al poporului sovietic și prin ocupare și prădăciune. Cu timpul, aceste formule făcuseră, prin multiplicare, o largă breșă în corpul limbii române, generînd atît o literatură satirică copios alimentată de penele măiestrite ale umoriștilor români, dar și un limbaj care își crea, încet, dar perfid, un spațiu tot mai larg în zonele comunicării sociale.

- Dacă vom scăpa mai curînd de ei, ceea ce va rămîne din ticăloșii ăștia nu vor fi faptele lor, ci mutilările ce le-au adus o dată cu ei. Fiindcă după cum vorbim, așa sîntem. Sau, așa cum spunea profesorul nostru de la școala de război: "După cum vorbiți, atîta valoriți". Oamenii se împart în trei categorii, continuă generalul. Unii, cei mai mulți, folosesc adjectivele; alții substantivele și, foarte puțini, verbele. Ca profesor, vă sfătuiesc să le ocoliți pe primele, să le folosiți cu zgîrcenie pe cele din mijloc și să le traduceți în faptă pe ultimele. E drept, adăugă el cu maliție, că romanizarea pe meleagurile astea s-a făcut cu elemente din toată lumea și că, în afară de latinii care au venit cu trupele, nu putem fi siguri de ceilalți.

Generalul avea o calitate. Nu lua niciodată decizii pripite. Experiența sa de zeci de ani opera ca o busolă care nu-și punea acul pe steaua nordului pînă cînd nu-și fixa poziția și față de ceilalți aștri. Rareori l-am auzit spunînd ferm: "Fă așa și nu invers!". Din seria ipotezelor, ne lăsa s-o alegem pe cea mai bună. O singură dată intervenția sa a fost intempestivă, categorică, potolind o dispută care cuprinsese masa noastră. Se discuta despre oportunitatea unor legături cu elemente din mișcarea legionară

locală, la un nivel care ar fi implicat participarea unuia din coloneii prezenți. Grigorescu, care nu-i simpatiza pe legionari, s-a opus, spunând că nu se înhăitează cu asasinii lui Nicolae Iorga. Hălălău, cu alți ochi și porniri, acceptase, ba chiar încurajase ideea. Generalul Carlaonț a intervenit atunci ferm, împrumutînd un ton grav și tăios.

- Domnilor, sintem aici fără culoare politică și cu un singur crez: să ne vedem țara scăpată de cîini. În momentul acesta, oricine ne dă ajutor împotriva comunismului este aliatul nostru. Este de prisos să mai adaug că amici nu ne vor rămîne decît cei pe care noi îi vom dori. Vă atrag atenția ca o asemenea discuție să nu se mai repete, indiferent de simțămintele dumneavoastră. Păstrați-vă afectele sau antipatiile pentru ziua eliberării adevărate.

Ca de obicei, ședința s-a încheiat cu punctajul generalului.

- Pachetul de probleme e următorul. Prima, nu numai importantă, dar și cu caracter obligatoriu, este preluarea *moștenirii* lui Cărașu. De aceasta se va ocupa colonelul Hălălău și tînărul din fața noastră. Voi încerca să vă ajut. Și, arătînd spre mine, preciză: Întrucît stăm pe aceeași stradă, îți va fi mai lesne să mă vizitezi dumneata pe mine, cu prudență, evident. Mă tem însă că, în pofida strădaniilor noastre, *averea* dispărutului este pe jumătate pierdută. Și asta fiindcă doctorul lucra pe o mulțime de planuri. Al doilea punct fierbinte este menținerea legăturilor cu cel mai prețios om dintre noi, cu postul nostru înaintat, care ne asigură protecția și care ne-a furnizat date atît de importante. De asta mă voi ocupa personal. Următorul punct îl constituie pregătirea trimiterii unui reprezentant al nostru dincolo. Îi mulțumesc colonelului Grigorescu pentru că a acceptat această misiune în aparență facilă, dar cu răspunderi inimaginabile. S-ar putea ca mesajul nostru să alibă tot atîta valoare cît o picătură într-un ocean. Dar, indiferent de poziția aliaților noștri, cei ce-au fost și n-au mai fost, sau cei ce vor fi și nu mai sînt acum, noi nu ne putem permite nici o vacanță, nici un concediu, cînd e vorba de asasinarea premeditată a unui neam. A sta acum cu mîinile încrucișate și a privi cu indiferență cum se surpă o țară, ar semăna cu nerozia aceluia gospodar care, văzînd focul sus pe creasta muntelui, se roagă la Dumnezeu să-l ducă vîntul cît mai departe de satul său.

Acum însă focul ne-a înconjurat. Sîntem noi în prima linie, sîntem noi față în față cu acela pe care îl știm. Ei n-au cunoscut niciodată mila, și cu atît mai puțin iertarea. Vom pica sau vom supraviețui, acestea ar fi șansele noastre. Părerea mea este că, dacă ei ne-au impus condițiile de luptă, noi putem alege mijloacele. Tîn să vă atrag atenția că recontactarea organizației doctorului Căraușu va fi una din primejdiile cele mai mari din activitatea noastră de viitor. Nu e cazul să vă predau acum un curs de tehnică a clandestinității. Vă spun doar să aveți ochii mari deschiși, ochi compuși, ca la diptere! Nu vreau ca la viitoarea ședință să mai am încă un fotoliu liber. Și ar mai fi încă o problemă: aceea a deplasărilor și investigațiilor în zona Timișului, mai precis în comunele Borlova, Iablanita, Teregoa. Am informații precise că starea de spirit a populației locale este foarte aprinsă. Am făcut deja cîteva tatonări acolo, iar colonelul Căraușu făcuse în această privință cîteva pași. Aș vrea să-i dau această sarcină tinărului nostru, spuse el, aruncîndu-și din nou ochii către mine. După cîte știu, regiunea Herculană ți-e cunoscută în detaliu. Am putea să întindem mîna peste arcul Carpaților Meridionali, în Banat, să cîștigăm de partea noastră forțele de acolo. E o regiune bogată și cu gospodării bine închegate. Asupra lor regimul își va asmuți dulăii și, în consecință, îi vom avea foarte curînd alături de noi, mai hotărîți ca oricînd. Și, fiindcă am ajuns la acest capitol, permiteți-mi să fac o digresiune, amintindu-vă că, dacă acceptăm în rîndurile noastre pe toți cei care au un dușman identic cu al nostru, nu înseamnă că vom opera conjunctural. Nu voi afirma că țărani auuți ne sînt mai simpatici decît cei săraci sau că avem slăbiciuni față de intelectuali, în dauna muncitorilor. Nu voi pretinde că, avînd personal mai multe legături cu țăraniștii, îi iubesc mai puțin pe liberali sau îi detest pe legionari. Ceea ce ne unește pe noi și ne va da un front comun de luptă e o atitudine, și nu o concepție. Asta aș vrea să se cuibărească temeinic în mințile noastre! Și acum am să vă prezint situația foștilor noștri camarazi și șansele de a-i capacita.

La ultima ședință, discuțiile se încrîncenaseră în jurul generalului Romulus Dimitriu*, căzut cu divizia sa la Stalingrad și întors în țară cu o divizie de voluntari dubioși, *Horia, Cloșca și Crișan* (cunoscută și sub sigla *Haș-Ca-Ca*), ce se bucura de o

presă aproape similară celei rezervate diviziei Tudor Vladimirescu. Generalul Dimitriu, fost prefect de Dolj, fost subaltm al lui Carlaonț, jucase cu jumătate de mină cartea sovietică în răsărit și ajunsese în 1947 comandantul regiunii Cluj, regiune importantă pentru noi în cadrul unei insurecții generale. Discuția zăbovise mult asupra lui, iar concluziile rămăseseră suspendate. Generalul prea slujise la mulți ca să se mai atașeze de cineva, cu atât mai mult cu cât de data aceasta i se cerea tot, fără să i se ofere nimic. Din informațiile pe care le aveam, în urma dezastrului de la Stalingrad, produs mai degrabă cu ajutorul armamentului adus de peste ocean, decât prin potențialul sovietic, generalul Dimitriu căpătase o idiosincrazie față de anglo-americieni. El pune în seama lor toate umilințele suferite în Rusia și, din această pricină, nutrea față de ei o dușmănie feroce.

Discuțiile alunecară apoi spre alți ofițeri ai diviziilor de voluntari, ajunși acum comandanți, ca Mircea Haupt sau Mihail Lascăr*. Dar cea mai susținută polemică se centră în jurul lui Septimiu Pretorian*. Aici păreri se împărțeau net. Generalul interveni în cele din urmă:

- În situația actuală ne interesează mai puțin funcțiile foștilor camarazi, ele fiind supuse unor prefaceri și permanente înlocuiri, cât mai ales poziția lor, opiniile, convingerile și mai ales adeziunea lor totală. În curînd, modelul sovietic va fi aplicat și la noi. Cunosce deja cîteva cazuri cînd, peste noapte, agenți și plutonieri au ajuns comandanți de regiment. Avem un proaspăt exemplu în persoana comandantului flotei române. Nu e de rîs, domnilor! Amiralul flotei române*, atît cît a mai rămas din ea, e făcut dintr-un contramaistru.

S-au schimbat apoi păreri asupra unor ofițeri ca Ilie Ștefănescu, Grigore Ionescu, Paul Alexiu, Sorin Nicolaescu, fiecare cîtat diferit și analizat îndelung. Ultimul pomenit în discuție a fost generalul Jean Atanasiu, membru al organizației noastre și prieten cu Carlaonț.

Noaptea coborîse deja, cînd generalul, încheind ședința, ne anunță cu o voce ce se voia gravă.

- Domnilor, vă anunț că începînd de la 1 septembrie se înființează un nou organ de represiune în R.P.R.: *Direcția Generală a Securității Poporului*.* Ea va înghiți cadrele vechii Siguranțe

regale, mătrășind pe unii, folosindu-i pe alții. Din câte am aflat, aceasta va porni asaltul decisiv asupra a ceea ce a mai rămas din reacțiune. Deci, în circa două săptămîni, vom avea lupii îmbrăcați în blănilor lor veritabile, cu colții îndirjiți spre noi. Vă atrag atenția că peste noi vor veni zile întunecate.

Am strîns mîinile gazdei în tăcere și am plecat pe rînd, conform obiceiului. Afară, strada era pustie, iar întunericul dens. Dacă altădată bezna mi se părea un scut protector, acum aveam impresia că din negură pot țîșni spre mine făpturi vrăjmașe. Am tras ușor piedica de la pistol, strîngîndu-l mai puternic de pat. Jocul își schimbase miza, iar moartea rămăsese ultima plată.

Capitolul VI

RECRUTARI

Cîteva zile mai tîrziu, l-am vizitat pe Carlaonț. Locuia într-o casă, în fundul grădinii, la sora sa, pe strada Nicolae Bălcescu. Treceam poarta, pe înserat, după ce mă asigurasesm că nu eram urmărit de nimeni. L-am găsit citind din Rimbaud, sub umbrarul unei veioze. Mi-a vorbit despre *poezii blestemați*, cu aceeași plăcere cu care îmi închipui că vorbea odinioară la Școala de război despre efectul tirului rulant asupra inamicului. După ce m-a delectat cu incursiuni în literatura franceză și engleză, a sîrșit prin a spune, pe un ton glumeț, că și la artilerie s-a băut, s-a jucat și s-a iubit, dar că el le-a făcut pe toate cu măsură.

- Și asta nu că n-am vrut, preciză el, ci fiindcă așa mi-a fost firea.

l-am relatat pe scurt despre eșecul misiunii mele la București. Fusesem trimis pentru a contacta un comandor. Nu-l găsisem la adresa respectivă. Aveam să aflu, ani de zile mai tîrziu, într-un tîrziu al neputinței și resemnării, că locuința exista totuși, iar comandorul trăia aievea. Orbit de întuneric, dar și presat de timp, mi-am închipuit că nu există nici o locuință la numărul indicat, și că informațiile noastre sînt șubrede. Cît de covîrșitoare a fost în balanța vremii această decizie pripită și ce consecințe funeste au urmat în cortegiul ei! Nicăieri ca în lupta de clandestinitate destinul

unui om nu depinde mai mult de un semn, de o simplă privire, de un banal accident. Un sclipăt ieșit de sub streășina genelor, un pas alert sau, dimpotrivă, unul zăbovit, o armă cu piedica netrasă, o poartă deschisă prea lesne, o față frumoasă care-ți zîmbește ademenitor sau o fereastră unde ți se pare că vîntul mîngîie perdelele, un bătrîn ce pare adormit pe o bancă, un număr la o locuință pe care, din cauza întunericii, nu l-ai zărit, toate acestea la un loc sau numai unul singur pot să-ți schimbe brusc destinul. Mai grav este atunci cînd soarta ți se împletește cu a altora.

Generalul nu a luat nici o măsură concretă, nu a făcut nimic pentru a verifica informația mea. N-am să mi-o iert niciodată că în seara aceea, înșelat de întuneric, am renunțat atît de ușor. Adresa, așa cum aveam să află mai târziu, hotăra viața unui om.

Înainte de-a mă despărți de el, mi-a destăinuit că îngrijorarea lui creștea precum temperatura unui bolnav de friguri. M-am uitat întrebător, iar la stăruințele mele, a rostit numai cîteva cuvinte.

- Din sursă sigură ți spun că de la înmormîntarea lui Cărașu Siguranța este în alarmă.

I-am urât o noapte plăcută. L-am văzut apoi întorcîndu-se de la poartă pe întuneric, masiv, greoi, ca un urs ce-și recapătă umbra pădurii.

Îmi făcusem deja o idee generală despre ceea ce trebuia să întreprindem. Determinant pentru noi nu era atît existența ca atare a Comitetului, ci miile de rădăcini pe care ar fi trebuit să le avem răspîndite pretutindeni, chiar și în pămîntul cel mai stîncos. Ședințele deveniseră tot mai frecvente în ultima vreme. Nu aveam în mînă ghemul de probleme, dar printre degete simțeam cum îmi trec firele, alunecoase uneori, ca o amenințare abia ascunsă.

La prima vedere, organizația noastră părea alcătuită după o rețetă ce i-ar fi făcut geloși chiar și pe alchimiștii medievali. Supraetajată pe nivele, alcătuită din formații independente, fiecare cu mijloace proprii de luptă și rezistență și reprezentate la eşaloanele superioare printr-un singur om, îndeobște cel mai bun, organizația avea însă și slăbiciuni, pe care le simțeam foarte acut, și asta cu atît mai mult cu cît investisem în ea cele mai bune gînduri și speranțe. Nu mă puteam avînta - n-o făcusem, de fapt, niciodată - în discuții care să conteste barierele tradiționale impuse de

vîrsta și autoritatea celor care, prin experiența lor, se situau deasupra oricărei îndoieli. Lacunele noastre erau însă evidente. Nu dispuneam de un fond central, de o capacitate financiară rezonabilă, accesibilă pe verticală și orizontală. Nu posedam, din păcate, un sistem activ, eficient de legături, de mijloace de transport. Nu aveam la dispoziție școli de antrenament sau terenuri de pregătire, cum avuseseră de pildă alte formații de rezistență din Balcani. Nu exista nici o posibilitate de a înzestra cadrele noastre cu un nivel mediu de dotare, dar absolut necesar în lupta de partizani. Mișcarea de Rezistență din Oltenia își datora supraviețuirea nu atât acțiunilor sale directe și luptei deschise, cît mai ales absenței unor lovituri concentrate asupra ei. Evident că de acest portret te puteai dezlipi și fără să-l vezi fisurile, ba chiar erai tentat să-l lauzi, judecînd tactic și considerînd că dușmanul care nu te atacă direct nu trebuie niciodată asmuțit.

Încercasem, în discuțiile cu Cărăușu, să obțin fonduri mai substanțiale pentru formația mea de tineri. Mă lovisem însă mereu de bariera de netrecut a neputinței:

- Sîntem săraci, foarte săraci, acesta era leitmotivul colonelului. Nu pot face o organizație cu membri și cotizație fixă.

Mă gîndeam atunci cu ciudă la mijloacele și fondurile, la ajutoarele și subsidiile, la armele și echipamentul pe care le avuseseră forțele din rezistența franceză. Iar noi, dincolo de cîteva adrese și domiciliu pe care cu chiu cu vai le mai păstram în cîteva orașe din țară, făceam colectă pentru fiecare deplasare și ne căutam bine prin buzunare înainte de a cumpăra un calup de dinamită sau un pistol automat.

Aceste probleme, mereu acute, însă pe un fond cronic maladiu, le dezbăteam cu prietenul și camaradul meu de atunci, Paul Vlădescu*. Împreună cu el obișnuiam să forfecăm realitatea, privind cu obidă spre acele imagini pe care am fi dorit să le întoarcem spre noi și în folosul nostru. Aveam impresia, de multe ori, că ne apropiem de fundul sacului, că ultimul bănuț se duce de-a rostogolul, că ultima rezervă era consumată. Ne întrebam atunci dacă nu cumva toate eforturile noastre nu sînt inutile și, pentru o clipă, țelul luptei devenea imprecis, dacă nu chiar fantomatic. Ne trezeau însă foarte repede tobele asurzitoare ale partidului și plînsul murmurat al victimelor.

La antipodul lui Paul Vlădescu se găsea celălalt coechipier al meu, una din cele mai stranii ființe pe care mi-a fost dat s-o cunosc. Numele său era Sergiu Mandinescu, un nume care acum a devenit o parte din opera sa. Intrase în Mișcarea Națională de Rezistență Oltenia fără să-și agate de el vreo prejudecată, fără să se gîndească că nu i s-ar potrivi. Odată, cînd l-am întrebat de ce venise lîngă noi, mi-a spus că a avut senzația înotătorului epuizat care și-a consumat ultima picătură de oxigen. Și atunci, cînd nu mai avea nici o speranță, i-a ieșit în cale doctorul Cărașu. Combinație fericită între spontaneitatea olteanului, după tată, și profunzimea moldoveanului, după mamă, Sergiu Mandinescu va înscrie în tulburătoarea, dar scurta sa viață, paginile cele mai bogate de simțire și talent ale generației sale.

Intersecția noastră pe făgașul clandestinității s-a consumat într-o seară, la un fost coleg de liceu, Cristian Vasilescu*, intrat și el cu arme și bagaje în rîndurile entuziaștilor. Întîlnirea s-a făcut după toate regulile conspirației, cu identificarea celor de jos și păstrarea anonimatului celui de sus, într-o cameră obscură, și cu un cortegiu întreg de mășcări care, mai tîrziu, ne stîrneau hazul. Dar și atunci, ca și în alte dăți, o dată cu suprapunerea destinelor individuale, s-au plămădit tainic și nevăzut fire comune ce-au dus la soroace imprevizibile. Sergiu Mandinescu venise îmbrăcat în uniformă militară, ca tînr cadet la Școala de ofițeri din Sibiu. Uniforma atîrna pe el șleampăt. Se vedea de la o poștă cît de mult i se potrivea regimul cazon de viață. Alături de el am deslușit o altă faptură în aceeași uniformă kaki. Era Ion Pîrvulescu, camaradul său de școală, dar și de muze. Sergiu mi se părea atunci bine legat și cu o constituție robustă. Celălalt părea firav și cu fața demnă de penelul lui Beato Angelico. Amîndoi, pe rînd și citeodată suprapunîndu-se, mi-au declarat că nu mai pot suporta viața de cazarmă și că, după ce-au nimerit acolo printr-un accident, vor să plece printr-o hotărîre. Amîndoi îmi apăreau însă ca niște cavaleri porniți pe drumul Ierusalimului, în aceeași cruciadă a sărăcuților, către care cetatea își ridică mîndră zidurile roșii, nebiruite încă de nimeni. Nu știu ce-am însemnat eu pentru ei, atunci cînd le-am ținut un mic discurs. Cert este că amîndoi au închis porțile școlii pe dinafară.

Dacă Pîrvulescu avea casă și familie în Craiova, Sergiu, cu părinții despărțiți și departe de el, cu rude care-l tratau ca pe

băiatul sărac, începuse să fie pentru noi toți problema zilei. Rezolvarea a adus-o însă, spre nenorocirea noastră, colonelul Cărăușu care, adunându-l de pe băncile din Parcul Bibescu sau de sub clopotnița Mitropoliei, l-a luat cu sine, poftindu-l în casa lui și oferindu-i dragostea ce se cuvine unui fiu. Așa s-a întâmplat ca Sergiu Mandinescu, poetul sau, mai bine zis, trubadurul nostru, cel care își recitase poeziile în fața reginei Maria, ca un copil minune, să ajungă în casa colonelului Cărăușu, împărtaşindu-i speranțele, dar, din păcate, și secretele.

În anii grei de temniță care au urmat, în întunericul alb al existenței mele de mai târziu, m-am întrebat, stăruind însă și pe lângă alții mai vîrstnici și mai pricepuți, foști ofițeri ai Siguranței regale, de la directori generali la agenți de urmărire, de la generali și colonei din Biroul 2 al armatei, adică toți cei care, prin profesie și experiență, ar fi trebuit să știe și să măsoare, care era trăsătura esențială, cea care stabilește marca, valoarea unui candidat la lupta în clandestinitate. Am primit zeci de răspunsuri, nu mai puține decît numărul celor pe care îi întrebasem. Cîntărindu-le apoi în mine, trecîndu-le prin experiența cîștigată direct și comparîndu-le cu ceea ce știam eu, mi s-a părut că ajung într-un târziu la o cheie care se răsucea în toate ușile. Am găsit cu cale să despart, dintr-un început, partea esențială de accident, de ceea ce vine pe urmă și se manifestă ca neșansă, neprevăzut, slăbiciune de moment, mărturisire la înaltă tensiune, cînd ființa este înfrîntă, nervii secționați, carnea zdrobită. Există însă un simț care, odată format, nu mai poate fi distrus de nimeni, indiferent de împrejurări, și care nu poate fi strivit de nici o forță, oricît de amenințătoare. Acest simț nu pierde decît o dată cu biologicul. Peste el se suprapun învelișuri care îl fac nepieritor, după ce în structura lui s-au adunat formule tainice, crescute în retortele educației și cristalizate în labirintul vieții. Iată de ce în orice judecată postumă alergătorii nu trebuie judecați numai după drumul parcurs sau după laurii culeși la țintă. Lauda sau osînda lor ar trebui să coboare mai degrabă peste cei care i-au împins la întrecere, peste cei care le-au dat facla în mînă și i-au îndemnat s-o ducă la țintă.

Selecția materialului uman pentru o organizație clandestină trebuie să țină întotdeauna seama de zonele de activitate pe care

le deposează. Ce-ar fi însemnat pentru cultura noastră, potopită de impostori și talente vândute, dacă un Sergiu Mandinescu s-ar fi întors imediat de pe un drum care nu i se potrivea, dacă și-ar fi făcut rezistența lui prin scris, dînd acea operă pe care închisoarea l-a împiedicat s-o lase. Și ce mult am fi cîștigat dacă cei doisprezece ani, în loc să fie măcinați în pușcării, l-ar fi îngăduit să scrie într-o libertate care, în cazul său, nu ar fi devenit niciodată huzur. El n-ar fi cunoscut atunci nici ororile anchetei, nici monstruozițiile reeducării, nici chinurile unor remușcări, trăite în solitudine și expiate cu prețul vieții. Sau dimpotrivă! Poate că tocmai bobul acela de nisip din scoica albastră a sufletului său a vrut să coboare în adîncul înalt, așa cum l-a definit el, în abisul întors către cer al suferinței, al deznădejdi și învierii.

Nu cred că Sergiu Mandinescu, fără anii de pușcărie, ar fi fost mai puțin poet, că glasul său s-ar fi apropiat mai timid de tăriile cerului sau de porțile iadului. Cred însă că o parabolă mai domoală a existenței ar fi îngăduit posterității să se bucure nu numai de tot ceea ce a gîndit Sergiu Mandinescu, dar, cu siguranță, și de totalitatea operei sale.

Capitolul VII

„DIVIDE ET IMPERA”

La începutul lui septembrie am plecat la Cluj. Am stat cîteva zile, hălăduind prin oraș. Aveam cîteva adrese și m-am grăbit să-i vizitez pe cei care erau în măsură să-mi ofere infoarmații calde. Printre cunoștințele mele se aflau, în afară de foștii mei colegi de școală din Craiova, și cîțiva ofițeri superiori, medici și avocați.

M-am folosit, mai întîi, de informațiile primite de la fiul generalului Romulus Dimitriu, numit de curînd comandant militar al regiunii Cluj. Cu fiul său colaborasem direct în acțiunile de partizani din Munții Retezat și de pe Valea Cernei și nădăjduiam că voi regăsi în persoana generalului măcar o parte din curajul și devotamentul băiatului său. Ofițerul de legătură prin care urma să-l contactez pe generalul Dimitriu mi-a administrat însă un duș

rece. Lucrurile se schimbaseră. Bineînțeles, în rău. La comandament nu mai erau aceiași oameni, iar generalul Dimitriu, cîndva prizonier la ruși, prezenta tot atîta încredere ca și ceilalți ofițeri superiori întorși din est în fruntea diviziilor de voluntari trădători. "Nu te-ai sfătui să i te confesezi", mi-a mărturisit omul de legătură, "și, dacă ții cu tot dinadinsul, așteaptă măcar pînă cînd veți avea între voi lespede de mormînt". Nu erau vești bune pentru conducerea Comitetului Militar, decît în măsura în care ele confirmau temerile noastre anterioare.

Ceea ce m-a surprins la Cluj a fost tensiunea generală, o stare de spirit încordată, o pîndă curioasă. Arestările de legionari continuau. Aici mișcarea avusese tradiție și putere. Descinderile Siguranței se soldau cu schimburi de focuri și, de multe ori, se înregistrau pierderi de o parte și de alta.

Deși trecuseră mai bine de doi ani de la asaltul Căminului *Avram Iancu*, studenții nu uitaseră. Și nici nu puteau uita. Toți tinerii cu care am vorbit, în special studenții de la Medicină și Filologie, fie supraviețuitori ai asaltului, fie martori ai luptelor, toți se înverșunau în a păstra imaginea aceluia cămin devastat, asediat și cucerit etaj cu etaj, cameră cu cameră, de bande bolșevice. Lucrurile erau cu atît mai complicate cu cît majoritatea atacatorilor proveneau din grupul etnic maghiar. Or, se știa prea bine că Siguranța din Cluj fusese practic dată pe mîna minorităților. De la un camarad de-al nostru, Raicovici, student la Medicină, el însuși trecut prin plasa verificărilor, am aflat că în localul Siguranței din Cluj limba curentă era maghiara. Așadar, aici anchetau ungurii, iar la Constanța, după cîte știam de la camarazii noștri de acolo, la Siguranță se vorbea, în mod curent, limba rusă. Incidentele din 1946 accentuaseră tensiunile între studenții români și maghiari, generînd acuze reciproce și violențe de limbaj. Partidul reușise și aici să împartă tinerii în tabere adverse și să tragă toate foloasele.

Dincolo de aspectul etnic, criza mai avea și un corolar, ascuns în cutele destul de agitate ale evenimentelor. După intervenția promptă a țăranilor din Mănăștur, fără de care soarta celor refugiați pe acoperișul de la *Avram Iancu* ar fi cunoscut un ceznodămint tragic, Siguranța a declanșat un val de arestări îndreptat îndeosebi împotriva studenților protestatari, dar și a celor care, prin mărturia lor, ar fi putut spune adevărul despre

asaltul criminal. Urmarea a fost un adevărat exod spre comunele din jurul oraşului, tinerii care se simţeau în primejdie căutând să-şi piardă urma. În toamna lui 1948, Clujul părea un oraş asediat unde se vorbea mai mult în şoaptă şi se privea mai mult pieziş.

Era evident că Partidul Comunist practicase în Ardeal o politică tenace de căptaţie şi instrumentare a minorităţilor, încurajându-le în numeroase localităţi pînă la tendinţe exclusiviste şi intolerante. După 6 martie 1945, o dată cu lovitura de stat bolşevică şi cu venirea la putere a guvernului condus de bancherul dr. Petru Groza, administraţia din sute de comune şi oraşe de pe cuprinsul Transilvaniei fusese predată elementelor alogene, de preferinţă unguri, evrei, ȝigani. În schimb, saşii şi şvabii, populaţie de origine germană, au fost nu numai eliminaţi de la acest festin al minorităţilor, dar şi-au văzut şi rindurile rărite, foarte mulţi dintre ei luînd drumul greu şi lung al pătimirii pe meleagurile Donbasului, în pofida împotrivirii trioletului Maniu - Brătianu - Titel Petrescu. Partidul Comunist aplicase, aici, în Ardeal, la un nivel inferior, cunoscutul adagiu latin *divide et impera*.

Situaţia căpătase însă accente ce virau de la tragic spre un comic sumbru, aproape de neînţeles pentru românii de peste Carpaţi. La eliberarea Transilvaniei participaseră sute de mii de soldaţi români, din care zeci de mii îşi dăduseră viaţa. Luptele fuseseră crîncene şi, indiferent dacă regimentele române aveau sau nu sentimentul că participă la o altă invazie a Europei, pămîntul dezrobît era chiar ţărîna strămoşilor lor, supuşi, de-a lungul secolelor, la umilinţe, silnicii şi jafuri fără număr. De aceea, uimirea a fost pe măsura surprizei, cînd după eliberarea din 1944 a suprafeţei ce fusese pusă la mezat în 1940, la Viena, de către cei doi arbitri-judecători, Hitler şi Mussolini, *aliatul* nostru, nedezmîntîndu-şi tradiţia, întîrzia să restituie guvernului român autoritatea asupra propriului său teritoriu*. Tîrziu, abia după evenimentele din februarie şi martie 1945, cînd Stalin a fost sigur că nimeni şi nimic nu-i va mai lua întreaga ţară de sub mînă, s-au retrocedat cei 71.000 km² confiscaţi de faimosul dictat de la Viena. Momeala a fost înghiţită de foarte puţini, fiindcă partidele istorice n-au acceptat niciodată să angajeze cu marii noştri aliaţi şi eliberatori discuţii *de jure* asupra Ardealului.

Aşa s-a întîmplat că populaţia din Ardealul eliberat a trebuit să primească o nouă stăpînire, nu mai puţin aspră decît cea

anterioară. Pe urmă, o dată cu primele eşaloane ale autorităților române, au început să sosească și cadrele selecționate de Partidul Comunist. Reacția populației s-a îndreptat spre rezistență împotriva intrușilor, conjugându-se astfel cu atitudinea de împotrivire fermă a celorlalte regiuni de pe teritoriul național. Tactica Partidului Comunist a folosit însă specificul provinciei. S-a recurs la bogata experiență răsăriteană, exploatându-se caracterul diferențiat și inegal al distribuției minoritare. Adversarii au fost treptat izolați, iar aliații ispitiți să participe la împărțirea prăzii. Acapararea și deținerea puterii constituiau principalul obiectiv, considerentele ideologice căpătînd brusc virtuți plastice atunci cînd condițiile o cereau.

Alegerile din 1946 au însemnat însă pentru Partidul Comunist un semnal de alarmă, un fulger care vestea primejdia furtunii deasupra Transilvaniei. Atunci, în ciuda măsurilor luate, a măsurilor generalizate, a prezenței Madosz-ului, un fel de partid politic al minorității maghiare, în fond o simplă oficină comunistă, și în ciuda tuturor confuziilor create, populația, indiferent de origine, a votat, printr-un uimitor simț de orientare, pentru ultima speranță ce mai rămăsese unei țări, abandonate și vindute, fără a-și cunoaște măcar prețul. Atunci, în noiembrie 1946, comuniștii s-au deșteptat dintr-un vis edenic în care se vedeau conducînd o populație formată din români, unguri, germani și evrei. Eșuase, de asemenea, și proiectul lor de a instrumenta o minoritate vindicativă împotriva unei majorități aparent dezorientate. Cîtă naivitate sau miopie politică acumulasă Biroul politic al Partidului Comunist pentru a-și închipui că populația românească, după ce îndurase ororile înstrăinării, ar fi tolerat o pseudoeliberare și o administrație minoritară! Și cîtă ingenuitate se strecurase în sufletul acelor ideologi ai partidului care sperau că populația maghiară, în procente dominante, va sprijini metodele totalitare, după ce avusese experiența unei tăvălugiri bolșevice atît în Transilvania, cît și în Ungaria. Partidul Comunist n-a reușit să capaciteze decît periferia grupurilor minoritare, decalasații, elementele corupte, care, indiferent de apartenența etnică, ar fi fost de partea celor care le acordau puterea. Cu această faună sinistră au fost umplute schemele administrației române din Transilvania, de la prefecturi pînă la temutele inspectorate ale Siguranței statului și, prin intermediul ei, s-au dat loviturile la urnele de vot din Cluj, Alba-Iulia, Brașov,

Tîrgu Mureș, Oradea, Sighet, la alegerile din 1946 și, tot cu binecuvîntarea lor s-au luat cu asalt căminul de studenți Avram Iancu din Cluj și sediile partidelor țărăniste și liberale din Ardeal.

Am avut atunci ocazia să discut la Hațeg, Deva și Cluj cu intelectuali maghiari. Aceștia erau mîndri de faptul că în Ungaria alegerile nu fuseseră măsluite ca la noi*. Pe de altă parte, nu-și ascundeau îngrijorarea față de ofensiva directă a Partidului Comunist împotriva tuturor instituțiilor de tradiție, constatînd că actele de violență se înmulțesc de o parte și de cealaltă a barierelor etnice ce împărțeau formal Transilvania.

Am plecat din Cluj cu sentimentul că părăsesc o cetate unde limbile s-au încurcat de-a binelea și unde neamurile stau în cumpănă fie să se încăiere, fie să alerge la porți și să le deschidă primului venit. Departe, în capitala țării, cîțiva puteau să-și toarcă neîndoios bucuriile pe fularul speranței. Dezbinarea ascundea chipul celui care o zămislise.

Capitolul VIII

AVERTISMENTUL

Mă întorc acasă în primele zile ale lui septembrie. Găsesc o carte lăsată de cineva. "Un coleg te-a căutat", mi se spune, în treacăt. Înțeleg că s-a întîmplat ceva. Acesta era semnalul pentru cazuri de urgență maximă. Trebuia să-l văd imediat pe generalul Carlaont.

L-am găsit, noaptea târziu. Era preocupat, iar ochii, voalați de îngrijorare, trădau iminența primejdiei.

- Ai sosit la timp. Vom intra în acțiune chiar în noaptea aceasta.

Instinctiv, mi-am aruncat ochii peste ceasul-brățară. Era trecut de unsprezece.

- N-avem încotro. De rapiditatea mișcărilor noastre depinde soarta unui grup.

Am rămas amîndoi în picioare, în biroul său.

- E vorba de grupul Dimitriu, maiorul acela de cavalerie. L-ai cunoscut la Hălălău. Oamenii lui sînt în primejdie de moarte.

Azi dimineată am primit un mesaj, și generalul ridică de pe birou o hîrtiuță în care am recunoscut același scris lizibil, ordonat. Sînt trecute aici cinci, șase nume, în frunte cu Lucică Dimitriu. Întrucît n-am găsit nici o mențiune, bănuiesc că au fost vînduți. Poate chiar de unul din cei pomeniți aici. După cîte vezi, și-mi puse hîrtia sub ochi, din păcate nu apare nici o subliniere. Am să încerc mîine să obțin informații asupra trădătorului. Aici ai adresa maiorului. Du-te chiar în noaptea asta și anunță-l! Le sugerezi să treacă toți peste frontieră. Cei care au ezități din diferite motive să se retragă spre munte. De acolo îi vom putea prelua. Spune-i maiorului să acționeze rapid. Altfel, intervenția noastră va fi inutilă. Și mai spune-i că e suficient să lase unul singur în urmă, ca acesta să-i tragă pe toți înapoi. Securitatea are metodele ei de convingere, spuse el, punîndu-mi mîna pe umăr. Le doresc să aibă întineric și apă liniștită la Dunăre.

Am încercat, în cîteva cuvinte, să-i spun generalului ce aduceam în sac de peste Carpați. Nu m-a lăsat.

- Fiecare secundă poate să coste libertatea unui om, sau chiar viața tuturor. Ia adresa maiorului! Vezi că e un cartier mărginaș, după cîte știu eu.

Și în timp ce mă conducea spre poartă, mi-a șoptit:

- Să ai arma automată la dumneata și să mergi însoțit.

Trecuse de miezul nopții cînd am ajuns în stradă. Mi-am întocmit planul rapid. Trebuia să acționez de unul singur. Nu aveam cum să-i anunț pe colaboratorii mei apropiați. O deplasare la domiciliul vreunuia ar fi înghițit timp, mărind riscul de a fi acostat de o patrulă românească sau sovietică. Mai ușor mi-a fost să aleg arma. Purtam la mine de obicei un pistol *Walter 7,65*. În rezervă aveam un *Mauser jandarmereșc**, de același calibru, greoi, incomod, dar cu avantajul patului de lemn ce putea fi băgat la umăr. Cu cîteva luni în urmă ascunsesem, sub scîndurile podului, un pistol mitralieră sovietic cu două încărcătoare. Mi-era imposibil acum, în miez de noapte, să scot din pod arma automată. Am trecut pe acasă și, cu mii de precauții, mi-am luat din grădină *Mauserul*. L-am scos din tocul de lemn și l-am înfipt la brîu. Aveam acum două arme cu care aș fi putut să-mi asigur retragerea în caz de surpriză.

Am mărît pasul, cufundîndu-mă în cartierele vechi ale Craiovei, cu străzi desfundate de bombe, întortocheate și mărginite deseori

de întinse grădini. Figura maiorului Dimitriu îmi răsărea aieva ca o fantomă. Trecuseră numai câteva luni de cînd, prin Sergiu Mandinescu și cu consimțămîntul lui Cărașu, îl prezentasem Comitetului Militar. Era la începutul verii lui 1948, în casa lui Hălălău. Maiorul fusese rezervat.

Dincolo de persoanele cărora le știa gradul și competența, ar mai fi vrut să afle pe ce contăm, și mai ales ce intenții avem. Hălălău i-a făcut atunci o schiță a intențiilor noastre, legîndu-le de posibilități. I-a vorbit ca unui militar, simplu, rece și fără fard. Dimitriu era un bărbat în jur de treizeci și cinci de ani, as al echitației în armata română și veteran al campaniilor din răsărit, scund, cu pieptul bombat și foarte energic. Ne dădea impresia că venise să-și facă o imagine generală ori, cel mult, să-și satisfacă o curiozitate. La propunerea colonelului Hălălău de a se afilia organizației noastre, ne-a răspuns, fără să pozeze în lup singuratic, că avînd aceleași obiective ca și noi, dar nu și aceleași mijloace, înțelege să-și păstreze autonomia. După întrevvedere, am rămas cu Hălălău și am încercat amîndoi să-l *pipăim* pe maior. Ca ofițer și comandant de escadron intra, desigur, în rîndul vitejilor. Ne întrebam însă dacă formația condusă de el se adapta rigorilor luptei de clandestinitate. I-am spus atunci colonelului, cu un glas de Cassandra.

- Nu-i ușor să convingi un cavalerist să coboare din șa, să-și îngroape pintenii și sabia, și să se ascundă după o tufă.

Colonelul a rîs subțire, replicînd:

- Doar n-oi avea o părere la fel de bună și despre artileriști!

Orbecînd prin întuneric, speram că voi auzi, cu o secundă mai devreme, somația patrulei. În retină îmi revenea imaginea maiorului, cu mișcări energice, cu o față plăcută. "Cine l-o fi trădat? Și la ce nivel s-a produs vînzarea?!". Maiorul ne spusese că are un stoc de arme din care i-ar fi putut echipa nu numai pe ai lui, dar și pe alții. Mai tîrziu am aflat că avea un camarad de arme la marele depozit de arme și muniții de la Ișalnița. Agenții Siguranței comuniste erau necruțători cu grupurile înarmate. Cei surprinși cu arma în mînă erau fie împușcați pe loc, fie torturați pentru a da informații despre camarazi, sfîrșitul fiind însă același. Înțelesesem în cursul acelei discuții, iar mai tîrziu Carlaont îmi va întări convingerea, că maiorul, încheindu-și socotelile aici în țară, ar fi vrut să continue lupta peste graniță, cu alte mijloace și

posibilități. Era un punct de vedere care câștiga din ce în ce mai mult vad în rîndul foștilor combatanți, deblocați și aruncați pe drumuri, ca și printre tineretul universitar.

Locuința maiorului era pe o stradă în cartierele sudice ale orașului, în zona regimentelor. N-aș zice că am *picat* pe ea imediat și că nu mi-am folosit, pentru a o depista, tot depozitul de instincte. Casa era mărunță și cufundată în întuneric. M-am strecurat pe trotuarul de vizavi, gîndindu-mă ce metodă de apropiere să încerc. Am trecut încet strada, uitîndu-mă cu ochi de lup după orice umbră ce aducea a mișcare. Stîlpii însă erau neclintii, ca și copacii, cu coroanele lor negre. M-am oprit, în fine, în fața gardului. Încercam să surprind vreo lumină. Nimic și nimeni. Stăteam acum în poartă și simțeam parcă înfipte în spate privirile a zeci de ochi amenințători. Trebuia să iau o hotărîre rapidă, fiindcă așa cum eram, pironit în poartă, nu valoram mai mult decît o muscă prinsă în plasă. Am vrut să intru. Poarta era încuiată. Mi-am aruncat degetele printre ostrețe, în jurul broaștei, într-o căutare febrilă. Și, uimitor de repede, am dat peste zăvor. L-am deschis într-o fracțiune de secundă și, tot așt de repede, m-am strecurat în curte. Țineam *Mauserul* în mînă, ușor tras la spate, și mă întrebam cîte cartușe mai pot trage înainte de a fi ciuruit de o *balaiaică*. Nu trecusem de primul copac cînd, cîteva mogîldețe, ca niște pete deschise, au început să latre. Știam că primul lucru pe care îl fac securiștii atunci cînd pun pîndă într-o casă este să suprimă cîinii. Larma devenise asurzitoare și așteptam cu încredere efectul ei. Între timp, demonstrației canine i s-au asociat și dulăii cartierului, într-un veritabil concert pe diferite tonuri și registre. Reușisem să scoi toți vecinii. Iar generalul care îmi recomandase să mă strecur nevăzut și să nu mă simtă nici măcar pisicile! În sfîrșit, s-au aprins luminile în camera din față. Cîineva a deschis un geam și am auzit un glas subțire de femeie. M-am apropiat și am răspuns în șoaptă: "Oameni buni". Femeia m-a întrebat pe cine caut. i-am răspuns, păstrîndu-mi calmul și încercînd să dau cuvintelor un ton cît mai neutru.

- Aș vrea să-l văd pe domnul Lucian Dimitriu.

- Nu este acasă, mi-a răspuns ea grăbit și, după o pauză, a continuat: dar ce aveți cu dînsul?

- Am să-i transmit de urgență un mesaj.

Larma cîinilor se domolise. Scăldat în lumină, apăream o țintă perfectă chiar și pentru un copil. Am întrebat-o cine este.

- Sînt soția maiorului Dimitriu.

Părea mai mult îngrijorată decît speriată. M-a poftit în casă. Am refuzat. Am rugat-o apoi să coboare și să stingă lumina. Nu i s-a părut ciudat, doar glasul i se încărcase de curiozitate. Lîngă mine, mai mult am ghicit decît am văzut o tinără în jur de douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani, delicată, cu un păr negru și cu mișcări ce trădau acum o ușoară tulburare.

- Unde este maiorul?, am întrebat-o, adăugînd imediat: Sînt un prieten de-al lui.

S-a uitat scurt la mine, încercînd să-mi deslușească chipul și a răspuns fără ezitări.

- Nu știu, vă rog să mă credeți că nu știu.

După glas, mi s-a părut sinceră și n-am mai insistat.

- Iar cînd sosește, nu știu.

- Atunci nu-mi rămîne, hotărîrea aceasta o luasem pe loc ca o variantă la cea pregătită dinainte, decît să vă comunic un mesaj de cea mai mare importanță.

I-am povestit în cîteva cuvinte pericolul care-l amenința pe Dimitriu și ce trebuia să facă. De general n-am pomenit nimic. La despărțire l-am precizat că fiecare minut sau oră se pot măsura în ani grei de pușcărie. Părea speriată. Am avut impresia că o prinde un tremur ușor. După ce am pus-o să repete tot ce aflase de la mine, ne-am despărțit cu o strîngere de mînă ce tănuia o înțelegere.

Cînd am trecut a doua zi pe la general, l-am întîlnit acolo și pe Hălălău. Le-am spus că maiorul lipsea din oraș, dar că lăsasem mesajul unei persoane de încredere.

- Nu știu, am completat eu, cînd îl va primi. Știu însă că soția lui va face orice ca să i-l transmită cît mai repede.

A urmat o discuție asupra consecințelor unei eventuale căderi a maiorului și a grupului său. Era normal ca bătrînii să fie îngrijorați. Maiorul avusese relații directe și cu unul, și cu altul.

- Aș vrea să lei contact cu Dimitriu, îmi spuse generalul, să ne convingem ce ecou a avut asupra lor semnalul nostru, deși, și aici făcu o pauză, mă întreb dacă e cazul să mai riscăm o dată. Știți povestea cu sacul de făină dus de prea multe ori la

moară. Ori crapă, ori îl găuresc șoarecii. Cred că am făcut destul pentru ei. Deie Domnul să avem și noi prilejul să ne tragă cineva de mîneacă cînd om fi la un pas de prăpastie. Ce zici, Hălălău?

Colonelul nu era dispus să dea un răspuns imediat. Și în special cînd avea de ales numai din fețele unei pagini.

- Eu aș zice, domnule general, să evităm soluțiile extreme în situația în care ne găsim. Să manevrăm mai dibaci și să ocolim variantele periculoase. Voi încerca să aflu ce s-a petrecut în casa maiorului, folosind căi lăturalnice. Avantajul ar fi dublu. Am putea supraveghea mișcările ambelor tabere, și noi am rămîne în umbră, păstrîndu-ne libertatea opțiunii. În cazul capturării grupului Dimitriu, propun să trecem la un atac direct asupra Siguranței*. Știu că tînărul nostru coleg o cunoaște ca în palmă.

Pentru prima oară Hălălău făcea o concesie, abătîndu-se de la principiul camuflajului total și al neintervenției prelungite. Totuși, sugestia mi se părea curioasă. După vizita de curtoazie pe care Dimitriu i-o făcuse colonelului Hălălău era limpede că maiorul nu acceptase să fuzioneze cu organizația noastră. În privința clădirii Siguranței, o știam într-adevăr pe de rost, de la vasta-i grădină pînă la încăperile casei boierești. Ea aparținuse cîndva unei vechi familii de boieri, descendenți din Mihai Viteazul și legați puternic de oamenii și pămîntul pe care odinioară moșii și strămoșii lor îl apăraseră cu sabia în mînă. Se numeau Poenaru și își ridicaseră, cam pe la jumătatea secolului trecut, pe strada Jianu, în mijlocul unui parc străjuît de brazi, o casă mare, ascunsă în dosul unor ziduri masive. Clădirea avea etaj și mansardă, camere încăpătoare și o pivniță, pe care siguranța comunistă nu întîrziase, o dată cu preluarea clădirii, s-o transforme în temniță, înzestrînd-o cu zeci de celule, din beton sau lemn, adevărate septe ale unui fagure uriaș. Petrecusem în această clădire multe ore în copilăria și adolescența mea, fiind prieten și coleg cu Radu Poenaru, fiul stăpînului casei* și cel care, mai tîrziu, va sfîrși tragic, împușcat la marginea Bucureștiului, absolut nevinovat, purtînd cel mult *culpa* numelui și a obîrșiei sale. Nu era pentru prima oară cînd ne opream asupra acestui subiect. Detailasem, împreună cu generalul, un plan de atac, în cazul căderii unuia dintre noi. Aveam efectivele siguranței la zi. Clădirea era vulnerabilă, mai ales prin parcul care dădea spre stradă. Apreciasem chiar efectivele grupului

de asalt și se hotărîse să nu depășească cifra de opt-zece oameni.

- Sper că prietenii noștri nu au nici țărîțe în cap și nici plumb în picioare. Și sper, de asemenea, ca pregătirile noastre să fie tot atît de inutile pe cît vor fi încercările Siguranței de a pune mîna pe el. În concluzie, nu sînt pentru ideea reluării contactelor.

L-am văzut atunci pe general clătînînd afirmativ din cap și murmurînd ca pentru sine:

- Știți voi, mîi copii, de cîte ori am avut ocazia pe front să-mi anunț comandantii în subordine sau colegii de pe laturi că inamicul își pregătește lovitura?! Și știți ce-au făcut? Să va spun eu! Nimic! Absolut nimic. Cu cît pare mai neverosimil, cu atît exprimă adevărul mai complet. Poate există și o explicație la aceste înghețări ale logicii: în ciuda vizualizării semnalului și a pericolului, ființa ta, cu tot ce-ai strîns în tine, se împotrivește, se cabrează. Nu vrea să admită ceva ce i se pare un compromis sau o umilință, nu vrea să accepte că realitatea și-a schimbat imaginea, culoarea și sensul. Atunci, în momentul acela, toate intervertirile sînt posibile, iar răsturnările vin în lanț. Atunci nu mai auzi decît parțial și nu mai vezi decît trunchiat. Ordinele se interpretează, informațiile se denaturează, iar înfrîngerile sau dezastrele vin ca izbăviri sau mîntuiri. Adevărul este că maiorul mi-a făcut o impresie de om hotărît și energic. Dar știu și ce înseamnă nuri unei neveste tinere. Nu vreau să riscăm mai mult. Vom merge pe varianta indirectă, în nădejdea că nu vom mai afla nimic rău despre el.

Discuția a alunecat pe urmă asupra raportului meu. Colonelul știa deja în linii mari materialul adus din Transilvania.

- N-aș fi de părere să ne întindem prea mult peste Carpați. Acum sîntem ca niște piraie ce adună ape și puteri, dar care încă nu au forța cuvenită pentru a se aduna în aceeași matcă, deși toți avem un țel comun. Să așteptăm fără a obosi - aceasta să ne fie deviza!

Capitolul IX

DEFECTIUNEA MANDINESCU

Parcă nimic nu e mai capricios decât crugul toamnei. Ziua își macină lumina, încet, pe nesimțite, iar soarele începe să fie cuprins parcă de o lenevie crescândă, în diminețile când te-ai obișnuit ca el să te tragă mai devreme din pat sau când, nostalgic și prefăcut, se duce tot așa, pe furiș, la adăpost de lungi perdele sîngerii, lăsîndu-te la cheremul întunericului prădalnic. Ca și la sfîrșitul oamenilor, curmat într-o clipă sau întins în vreme ca o pînză ce se subțiază pînă la transparentă, anui își poartă viața după nașterea și copilăria primăverii, în vara maturității prin pîrgul toamnei, spre țarmurile reci și albe de omăt ale iernii. De aceea, toamna e un anotimp pe care nu-l poți estima sau chiar visa decât după ce l-ai trăit și parcurs. Lungă sau scurtă, blîndă sau aspră, potrivit capriciilor sau aparițiilor sale, o toamnă se măsoară după zilele înșorite de rod și cules, după cerul care pîlpîie în azur, după căldura ce zăbovește sub brazda întoarsă sau în îmbrățișarea lungă a florilor. Pentru noi, și mai ales pentru mine, toamna își pierdea însă tonurile palide sau curcubeele florilor, împărțindu-se în tot atîtea zile și ore hotărîtoare pentru destinul nostru.

Evadarea colonelului Grigorescu continua să apese peste noi ca o dorință neîmplinită*. Lansarea sa spre occident se impunea mai mult ca oricînd. Parcă niciodată nu fusesem mai izolați, mai lipsiți de mijloace materiale, mai neputincioși în fața realității care ne cerea să reacționăm nuanțat și rapid totodată. Ajuns în occident, Grigorescu ar fi trebuit să ne reconecteze la centrul rezistenței anticomuniste. Am fi recîștigat astfel nu numai limpezimea unei direcții, dar și consecvența unei implicări. Defensiva noastră prelungită rezumată în expresia *stăm pe loc îngropați în tranșee* sau decizia de a ieși la atac cu toate forțele depindeau pur și simplu de ajutoarele venite din afară. Existența noastră se sprijinea deocamdată pe nădejdea unei legături urgente, ca și pe proiecția unui conflict iminent care, deși nesustînută de fapte, se aduna strîns în conștiința noastră, suprapunînd toate argumentele de bun simț cu o perdea de speculații lansate și întreținute prin

canalele neobosite ale mass-mediei occidentale. Lipsiți de informații concrete, și văduviți de contacte eficiente, ne simțeam izolați pe un petec de pământ cît jumătate din Elveția sau peninsula lutlanda, plutind în derivă, dezorientați, împinși de știri false sau atrași de alarme fictive, așteptînd ca de undeva, dinspre țărături mai sigure să apară un semnal, o lumină izbăvitoare.

Grigorescu își măcina furia acasă.

- Nu înțeleg de ce se întîrzie plecarea. Păparizu nu mai dă nici un semn de viață. O fi înghețat Marea Neagră? Măcar să-mi fi spus că nu se poate, zise Grigorescu adăugînd un suris amar.

Se simțea însă că pe dinăuntru colonelul fierbea. I-am prezentat ultimele știri din Ardeal, lăsîndu-l apoi ocupațiilor domestice.

Am încercat apoi să aflu ce se întîmplase cu grupul Dimitriu. Colonelul Hălălău m-a pus în temă. Soția lui Dimitriu nu plecase. Era acasă și se ocupa cu menajul. În schimb, maiorul dispăruse. Apoi, Hălălău mi-a așezat sub nas o listă cu mai mulți intelectuali din Craiova, membri ai organizației lui Căraușu. Nu-i cunoșteam. Așa cum prevăzusem, preluarea moștenirii Căraușu se dovedea foarte anevoioasă. Riscul de a-i recontacta pe acești oameni era mai mare decît profitul regroupării lor într-o nouă organizație. Hălălău ajunsese și el la aceeași concluzie. Prudent, el îmi declară că ar fi mai bine dacă am închide pentru totdeauna dosarul grupului Căraușu. I-am propus să mai facem o încercare. Mă gîndeam că prin Sergiu Mandinescu, care fusese în intimitatea sa, puteam afla mai multe amănunte.

A doua zi, am stabilit o întîlnire cu Sergiu la mine acasă în strada Nicolae Bălcescu 14. Era o seară plăcută de toamnă, cu flori ce smâlțuiau mai departe grădina, cu miros de vreascuri arse, ca fumul unor altare ce așteptau jertfe. Poetul n-a venit singur. N-am apucat să-mi recomand o altă identitate, fiindcă Sergiu Mandinescu mă și recomandă străinului, un bărbat de statură medie, cu urme de acnee pe față, cu ochi spălăciți ce mă scrutau cu interes. Necunoscutul se prezintă: locotenent Ciprian Pascaru. Nu știu ce culoare a căpătat obrazul meu și nici dacă mi-au scăpărat ochii. Am apăsat pedala reținerii și a indiferenței, înfigîndu-mi unghiile în carne. Parcă se făcuse brusc noapte și numai ființa mea era luminată pînă în cele mai mici amănunte, iar

mîna ce mi se întindea acum părea un brat, un pumn ce se năpustea asupra mea.

I-am poftit pe amîndoi în grădină, încercînd să-mi păstrez calmul și să joc puțin teatru. Totul părea pe cît de absurd, pe atît de inutil. Am dus discuția pe căi ocolite, cît mai departe de ceea ce l-ar fi interesat pe Pascaru. Sergiu, care îl adusese la mine pentru a-și etala relațiile și importanța, mă dubla prin intervenții zgomotoase. Probabil că tot de la el Pascaru aflase că în Craiova există oameni nemaipomeniți care se împotrivesc regimului. Cuprins de megalomanie, Sergiu sărise peste cotele firești ale realității*. Pascaru, am aflat imediat, era ofițer al armatei române și venise direct din zona americană. De ce se întorsese în România? Pentru ce motive preferase răul de aici binelui de acolo? O făcuse pentru cineva anume? Nici măcar nu avea familie. Am împins discuțiile pe cele mai întortocheate căi, l-am plimbat prin literatură, am sărit apoi la știință, i-am amintit și de artă, n-am uitat nici un subiect care să fie cît mai zemos și mai inofensiv. Încolo, nici o aluzie la situația politică. Putea să-și închipuie că sînt fie un naiv, fie un mare vulpoi. La un moment dat și-a aprins bricheta și atunci i-am zărit din nou acei ochi cenușii care priveau, dar nu se uitau nicăieri. Cînd am închis poarta în urma lor, m-a cuprins un ciudat presentiment.

Rămas singur, m-a luat furia. Era pentru prima oară cînd un membru al organizației noastre încălca, flagrant și deliberat, cele mai elementare forme de luptă în clandestinitate. Niciodată nu-mi propusesem să apar în fața camarazilor mei cu laurii de *princeps* pe frunte sau cu autoritatea buzduganului în mînă. Socoteam că activitatea, sacrificiul și credința sînt cele care te impun în fața alor tăi. Fusesem cu toții împotriva unor sisteme de organizare ce ar fi transformat Mișcarea într-un grup închis, paralizat de teamă și prudență excesivă. Pe de altă parte, orice recrutare trebuia să fie bine chibzuită și analizată pe toate fețele. Acceptînd dispozițiile regulamentului interior, subiectul-candidat se aliniaza unui front comun unde mișcările, cel puțin cele clandestine, sînt orchestrate armonios. Orice cacofonie sau discordanțe ar compromite nu numai valoarea partiturii, dar și viața orchestranților. Era un adevăr pe care îl spusese, în cuvinte simple, celor care mă înconjurau. Sergiu Mandinescu îl auzise, dar acum părea că l-a uitat.

În noaptea aceea nu știu dacă am reușit să ațipesc câteva minute. Încercam să întorc lucrurile pe o față și pe alta în speranța că totul se va sfârși cu bine, și că acest incident va fi îngropat pe vecie. Oricît de îngăduitor aș fi fost față de slăbiciunile poetului agățat de stele, mi se părea intolerabilă evidența erorii sale. Domiciliul meu, și o dată cu el persoana mea, fuseseră deconspirate față de un om pentru care nu puteam avea decît suspiciuni. Crîmpeiele din judecata lui Sergiu îmi zburătăceau prin minte, contopindu-se în imaginea unui *tartarin* ce dorea să arate unui profesionist că și el este o rotiță mai mult sau mai puțin importantă într-un agregat măiestrit de forțe oculte. Mai mult decît atît, constatînd că noua achiziție, *asul* venit de peste graniță, e ținută în zona verificărilor, Sergiu Mandinescu se hotărăște să joace cartea clasică. El îmi forțează mina, luminînd brusc scena și actorii. De aici încolo, piesa nu se mai putea juca numai pe două roluri, Mandinescu ieșind din scenă o dată cu recomandările.

Capcanele lui Ulise mi se păreau nevinovate bufonerii, formule retorice față de situația mea. Căci, mergînd mai departe pe negație, indiferență, ba chiar inocență, ar fi însemnat, *ipse-facto*, că îl dezavuez pe Mandinescu, impunîndu-i astfel o reabilitare ce nu se putea îndeplini decît pe toboganul dezvăluirilor. Reversul mi se părea tot atît de întunecat. Dacă acceptam rolul atribuit, urma să colaborez la lumină, fără precauții, cu un om despre care nu știam nimic. Era un sol de rezistență cu buletinul în mînă. Mai exista o variantă: eliminarea fizică a intrusului. Pentru asta trebuia să obțin întîi doada că Pascaru e informator, iar Comitetul Militar s-o accepte cu o majoritate absolută.

A doua zi dimineața, am ajuns în fine la o rețetă satisfăcătoare. Cel care trebuia să dispară pentru o vreme era Mandinescu, veriga compromițătoare. Pascaru ar fi pierdut contactul cu organizația noastră, dar și posibilitatea de a stimula alte confesiuni și indiscreții din partea tînărului poet. Trebuia să-i comunic neîntîrziat decizia mea. Nu-mi făceam iluzii că dialogul va fi pașnic. A venit noaptea tîrziu la mine acasă și m-a ascultat în tăcere. Am sondat împreună locurile unde putea să se retragă. Părea convins de necesitatea acțiunii și nici o secundă nu m-am îndoit atunci de sinceritatea sa. Nu-și ascundea nervozitatea, și voia să mă convingă că nu înțeleg momentul crucial prin care trecem. Mi-a oferit apoi

bomba zilei: la Ciprian Pascaru sosise cu cîteva zile înainte un agent din zona americană, locotenentul Victor Andreievici*.

- Și ce impresie ți-a lăsat?

Răspunsul lui Sergiu veni imediat:

- E un om foarte hotărît. Are o voce baritonală de toată frumusețea!!

- Și totuși, de ce a venit?

Mi-a explicat într-o țesătură de propoziții meșteșugite că Andreievici se va întoarce la bază după ce va fi adunat de aici un material suficient asupra unui evantai de probleme, pornind de la cele economice și sfîrșind cu cele militare.

- Acum pot să-ți mărturisesc că pentru asta am venit ieri. În fine, am ajuns și noi la capăt. Avem un fir direct cu apusul pe care îl putem folosi după voie. Îți promit că voi dispărea pentru cîva timp, așa după cum dorești. Poate e mai bine, poate e mai rău. Condiționez însă distanțarea de voi de un lucru esențial. Să-i furnizezi lui Andreievici un minimum de informații. Ar fi cheazășia seriozității noastre.

Instantaneu, în creier s-a căscat hăul. Nu numai că mi-l adusese plocon pe Pascaru, dar se și angajase să-i ofere, cu bunăvoință, și informații. Tonul lui Sergiu Mandinescu devenise vehement și autoritar:

- Nu plec pînă nu-i dai ceva acestui om.

Ca să scap din încercuire trebuia să joc subțire. Îi promiteam orice în schimbul plecării. Condiția era clară: să părăsească orașul a doua zi pe înserat.

Mai tîrziu, am plecat în grabă la general. Aproape că adormise, dar veștile l-au trezit de-a binelea. După ce i-am explicat ce se întîmplase, a devenit foarte circumspect.

- Nu facem nimic. Nu dăm nimic. Important e să-l scoatem pe Mandinescu din oraș și să scăpăm de omul său. la cîteva ghiduri ale județelor. Ți-l recomand pe cel al Hunedoarei. Culege mai multe date asupra economiei. Adună-le, rotunjește-le și pune-le mîine lui Sergiu în brațe. Vom vedea imediat cîte parale face agentul lui. Dacă individul e de bună credință, o să ne facă nereserioși. Abia atunci o să începem colaborarea cu el.

Generalul se învîrtea ca un leu semet, aducînd osanale istețimii neîntrecute a oltenilor, singurii care nu se lasă păcăliți decît cînd vor ei.

Verificați-l pe Pascaru. Mai ales că nu ți-a plăcut mutra lui. Oricum, mâine seară Craiova o să aibă un locuitor mai puțin! Plecarea lui Sergiu e mai mult decît o necesitate. E un ordin! Și îl dau cu conștiința că echivalează cu salvarea noastră. Se va întoarce peste cîteva săptămîni. Între timp vom vedea ce e cu cei doi porumbei călători. Am să încerc să aflu și eu pe căi speciale ce e cu acest Pascaru și ce hram poartă.

Toată noaptea am lucrat adunînd cifre și date din ghidul județului Hunedoara. Le-am aranjat frumos într-un plic căruia i-a lipsit numai fundița pentru a reflecta încrederea și sentimentele noastre *sincere*. Despărțirea de Sergiu a fost scurtă și rece. Mi-a vorbit puțin, nervos, dîndu-mi asigurări că noaptea o va petrece în tren. I-am cerut adresa unde se duce. N-a vrut să mi-o dea, motivînd că nu știe exact care îi va fi domiciliul. Am insistat în credința că se va duce la mama sa, în Moldova. I-am recomandat o vacanță binemeritată pe care îl sfătuiam să n-o întrerupă mai devreme de o lună. Mi-a strîns mîna îndelung, luîndu-și rămas bun de la mine cu un glas pe care îl dorea cald și totodată ferm. În dimineața acelei zile de septembrie, ochii săi trădau o mare emoție iscată parcă de o hotărîre gravă.

Seara i-am dat raportul generalului. Eram sigur că cel puțin pentru un răstimp vom avea liniște. Carlaonț s-a așezat tacticos în fața unei cafele tîrzii și a început să-mi depene firul neguros al unei amintiri.

- Vreau să-ți spun o poveste. E o fabulă de dată recentă și fără culoare cazonă. După pensionare, adică după venirea comuniștilor în țară, am trăit un moment în care era să-mi pierd toată agoniseala de o viață, multă-puțină, cîtă o știi. Și asta din pricina unui om, aproape fără cusur sau, dacă avea vreunul, acela era că ținea prea mult la mine. Voia să mă ajute cu orice preț, și astfel să mă arunce în hăul prăpastiei. Nu știu ce s-ar fi întîmplat dacă bunul Dumnezeu, cu o fracțiune de secundă înainte, nu m-ar fi oprit. Eu nu duc bufnîța în Atena, și nici nisip în Sahara. Dar, o prietenie întreținută cu prea multe sentimente și nesusținută cu nici un pic de inteligență, se duce de rîpă. Prietenul tău este ca un pîfan care călărește o mîrtoagă urlînd în gura mare că nu-i bun cavalerist. E întristător să descoperi atîta entuziasm și nesăbuintă la un tînăr.

Capitolul X

INCEPUTUL SFIRSITULUI

Eram la începutul lui septembrie. În oraș școlile își deschisese ră porțile într-o atmosferă tulbure. Se zvonea că în curînd se vor introduce noi criterii de admitere, în pas cu marea reformă a învățămîntului care se abătuse peste edificiul școlii românești ca un val negru, miasmatic*, cu efecte letale. Tot ceea ce ridicase cu atîta trudă buna ocîrmuire a regelui Carol I și geniul muncitor al lui Spiru Haret era zgîlțit și împrîscat cu noroi prin grija proletariatu lui revoluționar, al cărui instrument zelos, ministrul învățămîntului public de atunci, Gheorghe Vasilichi, nu pregetase să fie.

La toate universitățile țării admiterea se făcuse pe două porți: după valoare și medie sau după recomandări și origine socială. Fiul de muncitor poposea la secretariatul facultății cu o adeverință ce-i valida nu numai proveniența, dar și accesul la studii; după cum fiul de țaran trebuia să treacă mai întîi pe la primărie, să-și mărturisească atașamentul față de politica partidului și adeziunea totală la cauza celor săraci - nu cumva să fi fost din părinți chiaburi, prea înstăriți, cu acareturi și cheag! -, iar locul său pe băncile universității era asigurat. Nu e de mirare că asanarea grabnică a învățămîntului liceal și universitar provoca entuziaște exclamații în presa vremii. Nici măcar Facultatea de agronomie, zămislită cu surle și trîmbițe de regimul comunist, nu era scutită de această stranie selecție. La Cluj, Iași, Craiova și București, tinerii priveau uimiți listele de admiși, neștiind dacă e mai înțelept să bufnească în rîs în fața mistificării ori să-și pună cenușă în cap, renegîndu-și părinții, originea, familia, cultura, și chiar rostul lor de a fi. Listele de privilegiați se lăfăiau sub privirile tuturor: erau ocolo, printre admiși, nu numai tinerii cu dosar curat, dar și odraslele membrilor de partid, fii de foști ilegalisti, iar numărul acestora era în continuă creștere, exemplare din diviziile Tudor Vladimirescu sau Horia, Cloșca și Crișan, și alte progenituri ale aristocrației roșii. Printr-un decret special al ministrului învățămîntului public, se facilita admiterea în învățămîntul superior a candidaților care veneau "cu steagul Partidului Comunist în frunte", cu pretenții de foști martiri sau actuali luptători. În cazul lor media nu conta.

Atunci au ajuns studenți chiar și cei care nu obținuseră la examen nici măcar nota 2.

Porțile rămăseseră închise pentru candidații provenind din familii *reacționare*, de sorginte *găunoasă* sau cu atitudini potrivnice noii orînduiri. Criteriul social de selecție dezvăluia orientarea partidului spre distrugerea rezistenței intelectuale. Intrînd în învățămîntul superior, prin sîrguință și merit, tinerii studenți ar fi putut transforma universitățile în *cuiburi ale reacțiunii*. Căci, dacă partidele istorice - așa după cum ie plăcea comuniștilor să-i numească pe țăraniști și pe liberali, atribuindu-le un iz paseist, chiar vetust - au reprezentat cadrul teoretic al opoziției, în schimb nucleeele active, detașamentele de luptă sălășluiau în universități și în licee, acolo unde distanța de la gînd la faptă era foarte mică, iar implicarea în demonstrații antiguvernamentale, spontană și fățișă. De aceea, reforma se cuvenea să fie radicală. Mitul învățămîntului european de tip francez trebuia dărîmat cu orice mijloace, pentru a fi înlocuit cu un model bazat pe o altă programă analitică care modifica orientarea liceelor și universităților. Nici profesorii n-au scăpat de barajul ideologic.

Atunci s-au desființat zeci de catedre și au fost expediați la sate mii de profesori. În Oltenia se întîlneau situații pe de-a întregul ridicole. Erau școli elementare care adăposteau în corpul didactic profesori străluciți de la Colegiul Carol I cu doctorate în străinătate, în timp ce catedrele lor de drept erau ocupate de agramați și analfabeți care stîrneau hazul elevilor și groaza părinților. Dar, indiferent de preț și de consecințe, partidul știa că marea citadelă a reacțiunii, școala românească, trebuia să cadă. Și asta pentru că guvernanții puneau mai presus de orice gîndul cuceririi puterii și eliminarea totală a opozanților, indiferent de mijloace sau opțiuni.

Partidul a dat asaltul împotriva învățămîntului lovindu-l frontal, fără a pierde însă din vedere acțiunile secundare. Una din pîrghiile vechii școli era biserica. Pentru suflarea românească ea avea două fețe, și tot atîtea capete. Dacă primul chip se putea vedea în Dealul Patriarhiei, concretizat într-un moșneguț octogenar, Nicodim, mare mistic și om de cultură*, păstorul bisericii române ortodoxe autocefale, celălalt se proiecta hăt departe în scaunul urmașilor apostolului Petru. Și dacă pe primul partidul îl avea la îndemînă, fie pentru a cădea la învoială cu el, fie pentru a-i declara

război, al doilea ie scăpa printre degete; degeaba ar fi încercat să se răfuiească cu el; deși membrele puteau fi lovite, capul rămânea nevătămat, mereu departe de pericol. Partidul își va organiza loviturile și, printr-o dublă mișcare, potențialii dușmani vor fi anihilați.

În februarie 1948, biserica ortodoxă română își pierde stăpînul, moartea patriarhului Nicodim fiind învăluită încă pe atunci în cețoase interpretări, ce nu excludeau ipoteza asasinatului. Succesorul său urcă rapid treptele scaunului patriarhal, ajungînd dintr-o umilă parohie de țară din Vlcea în jilțul Patriarhiei. Noul chiriarch este *persona grata*, omul care l-a adăpostit pe Gheorghiu-Dej în zilele lui august 1944.

A doua lovitură, tot atît de brutală, se va folosi de pretextul îndreptării unui act istoric samavolnic. De fapt, ea viza secționarea legăturilor întreținute de peste un milion de români greco-catolici cu șeful lor spiritual pe care partidul nu putea să-l cheme la București ori să-l aresteze la domiciliu. Era eliminată în acest fel influența unei autorități care, prin caracterul său universal, ar fi putut submina legitimitatea unui regim instalat prin violență. Actul reunirii din 1948 miza și pe recunoștința milioanei de ortodocși ce-și primeau, prin înalt ucaz, oîtele rătăcite în sinul bisericii mame. Darul oferit de partid a fost privit însă cu suspiciune. Poate că intrase în firea poporului român acea înțelepciune amară obținută după atîtea stăpîniri și silnicii, acea neîncredere față de darurile oferite cu prea multă generozitate.

Învățămîntul a beneficiat imediat de actul reunificării din 1948. E vorba de învățămîntul laic, strîns în chingile politizării și deschis impostorilor. Prin dispariția școlilor confesionale - liceul *Sf. Vasile* de la Blaj era cea mai veche instituție de învățămînt mediu din Ardeal - guvernul comunist își asigura mult rîvnita întîietate în educarea tineretului. *Cuiburile mistice* și, o dată cu ele, potențialii oponenți ai regimului comunist erau nimicite printr-un act care își revendica și meritul unei restaurații istorice.

Dar, vîntul înnoirilor nu schimbasesc doar fața învățămîntului din România. Vedeam cu uimire cum se întiripă și se leagănă sub ochii noștri o arătare neverosimilă: comerțul de stat. Naționalizările invadează acum străzile cu tradiție comercială din Craiova. La Casa Albă, clădire care aparținuse cîndva bancherului Neamțu, antreprenorii regimului se pornesc să ciuruiască pereții,

să dărîme zidurile interioare, dînd la iveală un monstru cu zeci de raioane în care numărul vînzătoarelor depășea pe cel al măturilor. Magazinul universal, în concepția administrației comuniste, trebuia să înlocuiască treptat comerțul capitalist. Mediocritatea acestei întreprinderi îi făcea pe localnici să privească cu nostalgie spre timpurile în care prăvăliile înșirate pe străzi te îmbiau prin abundență și costuri modeste. Lipsurile, decăderea economică și, bineînțeles, timpul vor șterge însă din memoria oamenilor amintirea normalității, înlocuind-o cu mizeria distribuită în rații.

Partidul își pregătea însă din umbră armele pentru cumpîta și definitivă răfuială cu burghezia română. După naționalizarea din 11 iunie 1948, ofensiva a fost dirijată spre proprietățile comerciale medii și mici, care cedau în funcție de rezistența proprietarilor sau de valoarea proprietății. Se zvonea că spectrul naționalizării va cuprinde farmaciile, drogheriile, depozitele farmaceutice și, în ultimă instanță, cabinetele medicale. Perspectivă de loc plăcută pentru organizația noastră, fiindcă noi pierdeam nu numai cîteva surse bănești, dar și micile depozite de prim ajutor ascunse la cîteva farmaciști răspîndiți în orașele Olteniei. Am fost obligați să luăm măsuri de urgență, centralizînd la Craiova, la cîteva particulari, oameni de încredere, totalitatea medicamentelor păstrate și depozitate în lăzi portabile. Insolubilă părea însă problema salvării cabinetelor medicale și a laboratoarelor de specialitate. Pierdeam în felul acesta eșaloane auxiliare, de la medici pînă la surori, de la săli de operație organizate clandestin la domiciliul unor chirurgi pînă la laboratoarele de analiză.

E adevărat că răfuiala cu burghezia fusese amînată din motive tactice, partidul încercînd întîi să capaciteze muncitorimea, iar apoi, printr-o manevră abilă, după 6 martie 1945, să orbească țărănimea cu un nor de sepie. Dacă proletariatul se lăsase ușor momit, iar țăranii se suiseră în căruța puterii pentru cîteva sute de mii de hectare, burghezia, dușmanul partidului dintotdeauna, cel mai violent, dar și cel mai controversat, nu putea fi doborît decît prin mișcări eșalonate.

Debutul ofensivei nu s-a lăsat prea mult așteptat. Burghezia română nu împlinise o sută de ani de existență cînd s-a abătut asupra ei prăpădul unei revoluții care nici măcar nu făcea eforturi de a-și ascunde caracterul străin și desnaționalizant. Operînd

gradual, dar constant, partidul comunist retează vîrfuri sau cumpără conștiințe, pentru a da un ultim asalt asupra unei cetăți condamnate la pieire. Dezvoltîndu-și toată capacitatea de seducție pe arii tot mai întinse, sub flamuri de echitate socială și belșug economic, guvernării își arătau numai o față, cea luminoasă și senină. Cealaltă, menită să-i aducă un succes cel puțin egal, dacă nu chiar mai mare, asistase în răsărit la îngroparea a zeci de milioane de oameni sub vălul tăcerii. Cu această dublă imagine, partidul pornește la luptă, uneori amenințînd, arestînd, ucigînd, alteori, dimpotrivă, zîmbind, oferind, cucerind. Metodele se împletesc avînd însă aceeași țintă. Cei care vor refuza să dea mîna partidului ori să-și ofere sufletul, vor lua în curînd drumul lagărelor și al închisorilor din România. Iar numărul lor se va înmulți o dată cu trecerea anilor.

Capitolul XI

REZISTENȚA DIN MUNTI

Pe la mijlocul lunii, am plecat în misiune. Obiectivul: explorarea punctelor de contact cu grupurile noastre din nordul Olteniei și reîmprospătarea legăturilor cu Valea Oltului, îndeosebi cu cei din zona Călimănești, Cozia, Brezoi. Arcul incursiunii ar fi coborît, dacă totul mergea normal, spre Valea Jiului. Pentru acoperire, am luat cu mine două fete, obișnuite cu ascensiunile și implicate în Mișcarea de Rezistență.

Călătoria a fost anevoioasă. Legăturile erau proaste, iar trenul oprea mereu, făcînd loc garniturilor rusești care fugeau încolo și înapoi. Am înnoptat la Călimănești. Stațiunea de pe marginea Oltului trăia numai prin Hotelul Statului, o clădire uriașă ridicată la începutul veacului, într-un baroc tîrziu și care gemea acum de sute de copii și tineri greci, vlăstarele familiilor ce luptaseră alături de generalul comunist Markos împotriva trupelor guvernamentale. Abandonăți din toate părțile, refugiații își găsiseră un adăpost sigur în România, unde regimul comunist le oferise generos cîteva stațiuni. Atmosfera nu mi s-a părut prea potrivită scopurilor noastre și, după ce am tras o raită prin stațiune, ne-am dus la culcare.

A doua zi urma să escaladăm Muntele Cozia, ultimul pivot strâns al catenei din ramura Carpaților Meridionali. Acordasem dintotdeauna Muntelui Cozia o importanță tactică deosebită. Cine l-ar fi stăpînit ar fi avut sub control Valea Oltului. Căpătasem de la generalul Carlaont instrucțiuni precise asupra regiunii. Aceasta dobîndea, atît prin relief, cît și prin punctele de trecere, orașe și sate, o importanță covârșitoare, asigurîndu-ne flancul drept în cadrul unei eventuale retrageri și rezistențe în munți.

Am plecat împreună cu cele două tinere ce știau, în parte, scopul ascensiunii noastre. Înotam prin ceața ce se așternuse ca o catifea albă pe luciul cenușiu al Oltului. Ne-am afundat în pădurea de fag și stejar ce agoniza sub roșul stîns al soarelui de toamnă. Apoi, am trecut de Mînăstirea Turnu, tăind pleptiș potecile șerpuitoare. Mai tîrziu, am depășit Mînăstirea Stînișoara, stup de călugări harnici. Însotîți de lumina blindă de toamnă și de glasul domoi al vîntului din pădurile de conifere, am ajuns în zona care ne interesa. Prin 1940, făcusem primul marcaj turistic pe Muntele Cozia. Cunoșteam așadar pe de rost toate coclaurile și fețele muntelui. Acum datoria noastră era de a depista adăposturile naturale care ar fi putut găzdui în viitor grupurile de rezistență. Problema cea mai dificilă mi se părea aceea a stabilirii unor linii continue și eșalonate care să îngăduie atît o rezistență mai îndelungată, cît și posibilitatea aducerii unor rezerve în vederea contraatacurilor. Se mai punea și problema decelării unor suprafețe plane pentru aterizări de oameni și material. O ultimă problemă, deloc neglijabilă, era cea a apei. Am rezolvat-o după ce-am găsit cîteva izvoare ascunse, chiar lîngă Ciuha Neamțului, punctul de maximă altitudine. Ne-am întors spre asfințit într-o coborîre vijelioasă pe lîngă Boldanu Mare, direct pe burta Coziei. Spre seară apăruseră primele stele agățate de vîrfuri de brad. Mi-am luat atunci rămas bun de la cele două camarade de luptă*. Le-am păstrat amintirea ultimelor zile trăite în libertate.

Rămăsesem singur pe panglica șoselei, cam la jumătatea drumului între Călimănești și Căciulata. Începuse să bată vîntul de seară, răcoros și umed, cînd m-am hotărît să rămîn peste noapte într-o gospodărie de creștini, în Căciulata. Drumul propriu-zis către mînăstirea Frăsinei pornea din Călimănești și se afunda în pădure. Fusese cîndva croit de societățile străine forestiere

pentru exploatarea lemnului. De aici, din Căciulata, nu exista nici măcar o potecă. Aveam însă la mine compasul și o copie aproximativă după o hartă militară cu poziția minăstirii, pe care o vizitasem cu câțiva ani înainte, venind pe drumul forestier. Se făcuse noapte târziu și orbecăiam din poartă în poartă pînă cînd, în sfîrșit, mi-am găsit adăpost.

Cu toată înfățișarea mea studiat pașnică și senină - purtam o haină de vînt turistică și pantaloni de schi cu bocanci, ținută normală pentru vîrstă -, ochii gazdelor au sclipit iscoditor, măsurîndu-mă din cap pînă în picioare. Acum începusem să regret despărțirea de *paravanul* însoțitoarelor. M-ar fi protejat în orice situație, la orice oră din zi și din noapte. Făcusem însă un calcul al efortului și ajunseseam la concluzia că nu vor rezista. Acestui considerent i se adăugau și precauțiile absolut necesare într-o misiune. Nu doream ca legăturile noastre să fie împărțășite însoțitoarelor mele. Deși entuziaste, ele păstrau toate slăbiciunile genului.

Am luat cu mine o pătură și m-am culcat într-o încăpere cu miros de mere și gutui. M-au trezit, în albul zorilor, glasuri străine. Mi-am luat rămas bun de la gazdă și, după ce m-am pierdut prin făgetul tînăr, am luat-o drept, *cap compas* minăstirea Frăsinei.

Era o dimineață de toamnă. Lumina caldă se strecura prin frunzișul de aramă al pădurii. Soarele se ridicase de o suliță. Înainteam greu prin desișul codrilor. Bocancii mei de munte, cu coroane de măsele, își făceau pe deplin datoria. Pădurea arăta ca după un cataclism geologic. O secetă cumplită pîrjolise țara cu un an de zile înainte, punîndu-și stigmatul și pe aurul verde al Românei. Arseseră mii de hectare de pădure necontrolate, nesupravegheate. Treceam acum printre scheletele calcinate ale brazilor ce se ridicau spre cer ca niște orgi retezate, răsărite dintr-o pulbere albă, cenușie, întinsă pe țîrîină. Zonele de pustiu și tăciune alternau cu suprafețele verzi unde limbile focului prăduitor nu intraseră. Aici, sub coroana foișoarelor crescuse un desiș strîns, dens de frăsinet, ce-și cerea dreptul la viață și înălțime. Ici și colo, lăstărișul era spart, zdrobit de căderea unui stejar sau fag multisecular. Înainteam greu și amiaza m-a prins într-o poiană unde mi-am desfăcut rucsacul pentru *alimentare*.

Chiar și după cele mai pesimiste calcule ar fi trebuit să mă aflu deja în incinta minăstirii Frăsinei, dacă nu chiar să fi trecut

de ea. Cerul se acoperise de o pînză cu tonuri închise. Curînd, valuri lucitoare de ape începură să spele poiana. Mi-am aruncat mantaua de ploaie pe spate și, adăpostindu-mă sub un stei, am încercat să mă orientez. Eram de peste patru ore în marș. Mînăstirea nu putea să fie decît prin preajmă.

Poiana în care ajunsesem reprezenta cota maximă a unui umăr de munte mărginit în fața mea de buza unor prăpăstii, iar în stînga și dreapta, pe poviînișuri ce coborau într-o vale unde, după estimările mele, s-ar fi găsit mînăstirea. Se părea că sînt pe drumul cel bun. Luînd-o la vale pe o potecă ce-și insinua conturul printre frasini și fagi, am dat peste un chioșc primitiv care avea în centru o troiță sculptată cu un Christ. Alături, cîteva rînduri scrise stîngaci pe o placă de lemn avertizau că accesul oricărei ființe de sex feminin în sfînta mînăstire Frăsinei era strict interzis. Mă aflam așadar pe frontiera ce despărțea lumea văzută și păcătoasă de cea curată și sfințită a unei mînăstiri cu regim monahal sever.

Atenția noastră se opri asupra Frăsineiului din mai multe motive. Izolată perfect în mijlocul pădurilor, legată numai de un singur fir de Călimănești, și ei greu accesibil unor vehicule, și la nevoie ușor de barat, mînăstirea reprezenta, pe malul drept al Oltului, pandantul Muntelui Cozia, pivotul apărării noastre în Valea Oltului. Aici urma să fie organizat un prim refugiu în caz de alarmă, pentru grupurile din jur, ca și pentru cele mai depărtate. La o ședință a Comitetului Militar, în vara lui 1948, propusesem să se organizeze școli de cadre în incinta mînăstirilor unde aveam garanția că nici un ochi străin nu va pătrunde. Trei mînăstiri păreau că îndeplinesc condițiile la superlativ: Polovragi, Tismana și Frăsinei. La primele două stabilisem deja contacte. A treia o aveam sub ochi și mă întrebam care va fi reacția starețului ei la propunerile noastre. Adunasem cîteva informații în legătură cu el. Nu-mi făceam iluzii că, la prima vedere, ne va oferi generos toată incinta sau că toți călugării se vor înrola ca vajnici combatanți alături de noi. Tot ce puteam să sper era că, din aluziile mele și prin bunăvoința lui, să ajungem la o înțelegere. Mare mi-a fost dezamăgirea cînd am aflat că starețul lipsea din mînăstire. M-am ales numai cu un ospăt călugăresc, fără carne, ce-i drept, însă stropit cu vin roșu.

Ploaia contenise. Pentru atingerea obiectivelor aveam două variante. Urmînd-o pe cea mai scurtă, ar fi trebuit să ating salba

de mînăstiri ce se găseau amplasate în apropiere, pe un aliniament care unea Valea Oltului de Hurezi. Cealaltă variantă prevedea un traseu ocolit și o arle mai mare care necesita o întoarcere pe firul Oltului pînă la mînăstirea Cornetu, punct cheie în defileu, apoi, prin depresiunea Brezoi, un urcuș pînă la Molaia, iar de acolo, peste masivele Buila și Florianu, o coborîre spre aceleași obiective din prima variantă.

În hotărîrea pe care am luat-o, n-aș zice că ploaia nu și-a tras în balanță partea sa. Regiunea nu mă înspăimînta. O bătușem cu școala, prin 1942-1944, cînd ne găseam refugiați cu colegiul la Mînăstirea Bistrița. De acolo făceam deseori marșuri lungi prin munți, întorcîndu-ne seara, arși de soare, dar și mistuiți de o foame atroce. Munții nu depășeau 2.000 metri, și erau invadați de pădure pînă în vîrf. Dificultăți de escaladare nu existau. Mai dificile erau văile, adevărate canioane, strînse între ziduri drepte de sute de metri, zimțuite de creste ce-și plecau capetele pleșuve peste albiile de argint curgător. Cu inima îndoită, am ales prima cale. O regiune întinsă, de mare importanță pentru noi, rămînea necercetată. În primăvara anului următor trebuia să iau în primire această zonă, îndeosebi Munții Căpățînii, un adevărat sanctuar fără drumuri de acces, invulnerabil în cazul unui asalt imediat.

Am pornit așadar pe prima variantă. Se cuvenea să păstrez cota de nivel, pentru a nu mă încurca prin văile nenumărate care se scurgeau de la nord spre sud. Trebuia ocolită mai întîi Valea Muierasca. Cu pereții săi abrupti, ea mi-ar fi înghițit cel puțin jumătate de zi. Am luat-o pe versantul estic, cît mai sus, pentru a evita pierderile de nivel.

Pe fundalul roșcat al pădurii, coniferele pictau tonuri în verde aprins. Spre amiază, scăldat în sudoare și după un tempo drăcesc de urcuș și coboriș, reușisem să trec peste valea următoare, aproape paralelă cu prima, Valea Rădichii. Urma un uluc larg deschis, ca Valea Olăneștilor, din care își trăgeau obîrșia băile Olănești. Ocolind apoi cu grijă capcana unei alte văi, am urcat pe platoul acoperit de o pătură de iarbă decolorată. Ochisem de departe, cu un excelent binoclu de comandament, o culme cu pante accesibile, veritabilă șa ce lega masivul Buila de catenele răsăritene. După o scurtă pauză de *ajustare* am pornit la drum.

Norii continuau să fie amenințători. Din cînd în cînd, zdrențe de ceață îmi blocau vederea. Pierdusem acum din înălțime și

hățișurile de aluniș îmi barau drumul ca o perdea inextricabilă de liane. Soarele alerga spre asfințit, când am lăsat în dreapta mea Buila și, mai jos de el, masivul Florianu. Se vedeau deja plaiurile vîlcene.

După un calcul sumar, mă găseam pe la jumătatea drumului. Am ochit în buza pădurii un loc mai uscat unde am strîns în grabă vreascuri și copăcei retezați. După ce m-am afumat binișor, am zărit în fine țîșnind dinspre găteje limba roșie a focului. Se făcuse tîrziu, spre miez de noapte. După ce reușisem să aștern în față un covor de cărbuni aprinși, am adormit. Dimineata, mi-am făcut o cafea și niște jumări din praf de ouă. Am purces apoi la drum către vest, urmînd în general aceeași cotă, pe un pînten ce mărginea fața de sud a masivului Florianu - Buila. Neavînd o hartă militară precisă, m-am pierdut sub cupola arămie a pădurilor nesfîrșite.

Îmi roteam ochii spre văile dimprejur, gîndindu-mă la ce va mai rămîne în picioare din codrul nostru semeț, atunci cînd coada toporului va fi străină, iar pofta lui nesățioasă; deocamdată, patrimoniul verde trecuse în proprietatea statului, adică a Partidului Comunist. Era o lovitură cu două efecte imediate: pe de o parte, partidul își însușea, printr-un singur decret de naționalizare, o avere imensă, ignorînd cu știință nu numai proprietățile mici și aproape anonime ale localnicilor, dar și pe acelea medii ce aparținuseră cîndva marilor ctitorii voievodale, lăsate prin danie unor ctitorii de credință, pentru propășire și ortodoxie. Se îngropa astfel voința de secole a domnilor noștri, răpindu-se minăstirilor și ultima autonomie, cea economică. Al doilea aspect era mai subtil, anunțînd viitoarele mișcări ale partidului. Într-o regiune în care controlul statului se manifestase cu intermitențe, autoritățile comuniste deposedau pe proprietarii de parcele și loturi mici de pădure, anulînd anticipat o potențială rezistență la procesul colectivizării.

Amiaza m-a prins pe o culme dezgolită, cu trunchiuri mari de brad tăiați și abandonăți putregaiului. Vederea spre sud mi-era barată de o muchie de platră ce se ridica în față ca o barieră. Jos, în vale, auzeam vuetul apelor. M-am strecurat pe o brînă subțire, cu trupul aproape lipit de stîncă. Un stei imens închidea brîna, obligîndu-mă să mă cațăr din nou pe culme. Luasem

acum direcția spre sud, folosind pantele împădurite, spre salba satelor ce se întindeau ca o coroană: Cheia, Bărbătești, Pietreni, Costești. Escaladasem masivul Buila-Florianu cu cîțiva ani în urmă, și nu țineam acum să fac sport de performanță. Important era să fixez poziția unor zone de refugiu, cu căi puține de acces, deci cu o vulnerabilitate redusă și cu posibilități de contact în vale. Din păcate, regiunea era pe cît de frumoasă, pe atît de săracă în surse de aprovizionare și subzistență. În faza de pornire se puteau instala cîteva depozite de alimente, camuflate de zidurile minărilor din zonă.

În ce privește rezistența efectivă, regiunea era deasupra așteptărilor. De aici se puteau lovi, intercepta și anihila orice încercare de pătrundere pe căile de acces dinspre Sibiu, Rîmnicu Vilcea, Bumbesti și Tîrgu Jiu. Mărginită din trei părți de firul apelor - Jiul, Lotrul și Oltul asigurau o barieră naturală -, regiunea avea avantajul unui imens teritoriu împădurit, cu cote maxime care nu depășeau 2.000 m. Zonele lipsite de vegetație nefiind foarte întinse, inamicul nu putea ține sub observație aeriană mișcările noastre. Văile erau gîuite în aval de chei strîmte și înalte, ușor de apărat de unități specializate. Și cu cît deschideam mai mult evantaiul privirilor spre fața meridională a masivului Florianu, către sud-est și vest, cu atît observam mai bine avantajele poziției. Aveam aici o veritabilă citadelă care nu ne cerea să facem decît două mișcări: s-o luăm în stăpînire și să închidem porțile. De mijloacele pe care urma să le utilizăm, de rapiditatea mișcărilor și promptitudinea intervenției depindea secționarea a două artere vitale ale dușmanului nostru: Valea Oltului și Valea Jiului. În caz de conflict, regiunea ar fi putut adăposti efectivele a cel puțin patru divizii, cu extinderea teritoriului de acțiune pînă în Munții Sebeșului, Cibinului și Parîng, și cu stabilirea unor platforme de aprovizionare și debarcare. Adevărata fortăreață a rezistenței rămînea însă tot această cetate de piatră cu coaste adînci de sute de metri, cu păduri nesfîrșite, unde dușmanul ar fi plătit fiecare metru cucerit pe orizontală sau verticală cu infinite pierderi. Am stat acolo agățat de un pinten al muntelui cîteva ceasuri. Sub mine, la trei-patru ceasuri depărtare se rășchirau, ca niște degete, văi subțiri și adînci care-și potoleau apele pe urmă, unindu-se hăt, mai jos, cu albia lată a bătrînului Alutus, pe drumul vechilor castre ale Daciei romane.

Soarele era blînd. Bătea un vînt ușor, ca o ultimă răsufare a pădurilor ce-și pierdeau veșmîntul într-o legănare aproape continuă. Mă gîndeam cum voi expune considerațiile de ordin strategic în fața Comitetului Militar, cum voi desfășura mișcările tactice, elaborînd ipoteze și prospectînd eventualele riposte ale dușmanului. Parcă îl auzeam pe Carlaonț punctînd ironic: "Da, băiete, și de unde scoți aprovizionarea pentru 40.000 de oameni, iar muniția pe ce cale îți vine?" Mă vedeam răspunzînd: "Am putea amenaja platforme de aterizare pe văile Olănești și Rădechița, în amonte. Operațiunea cerea un minimum de efort. Cu frontul aproape, aprovizionarea se poate face în ritm continuu". "Continuu, zici?!" și parcă vedeam sprînceana lui Grigorescu ridicîndu-se amenințător spre mine. "Te înșeli, tinere! Eu am stat ani de zile pe frontierele Cehoslovaciei, ca tînăr ofițer. Aș vrea să te întreb ceva. Pe cîte zile senine contezi dumneata? Sau îți închipui că o armată care necesită zilnic o aprovizionare de șaptezeci, optzeci de tone poate aștepta după capriciile vremii?" De la Grigorescu, cam atît. Cît despre Hălălău, acesta m-ar fi luat în primire cu glasul lui molcom, dar foarte sigur: "Cum vom dispune artileria? Cum se va realiza colmatarea cheilor, jugularea lor cel puțin pentru o perioadă? Cum va fi organizată rețeaua de drumuri care să permită amplasarea armamentului greu?". Hălălău ne făcuse cîndva un expozeu admirabil asupra operațiunilor susținute de partizanii lui Tito. Am aflat atunci pentru prima oară care a fost rolul armamentului greu și semigreu, parașutat de britanici, aruncătoare de 81,4 sau de 120, într-o regiune unde panzerele erau neputincioase. Colonelul și-ar fi încheiat probabil expozeul cu aceste considerații: "Orice teren poate fi un paradis sau un infern. Depinde cum îl folosești, ce mijloace acumulezi și, numai în cele din urmă, contează puterea adversarului. Regiunea îmi surîde, ca de altfel întreaga zonă a arcului carpatic meridional. Cu o condiție însă: să avem artilerie. Exact cît ne trebuie. Să putem închide frontul cu fier și foc". La concluzii, tot conu' lancu, generalul, își va expune punctajul, ca un bunic care își numără nepoții. "Aș vrea să-mi prezentați o analiză tactico-strategică asupra regiunii. În cel mult trei săptămîni. Vreau bătaie lungă în privire, dar și detalii semnificative". N-ar lipsi, desigur, din discursul său o vorbă scoasă șugubăt din tolba de înțelepciune populară: "O

bătălie e ca un ulcior. Degeaba îi ceri apă, dacă nu știi cum să-l înclini. Să ne ferească Dumnezeu să ajungem să-l spargem, doar pentru a umezi buzele din cioburi".

Vîntul se întetise, schimbîndu-și acum direcția, iar cerul luase culoarea ardeziei. Jos, soarele bătea smalt pe acoperișurile caselor din puzderia cătunelor de la poale. Mai aveam aproximativ două, trei ceasuri de mers, cel mult patru, dacă aș fi prins capătul unei poteci sau vreun drum de exploatare care să mă conducă la destinație. Din păcate, binoclul meu de *Kriegsmarine* nu-mi deslușea nici o incintă de minăstire. Arnota o bănuiam în dreapta mea, undeva departe. Gîndul că aș putea nimeri în pereții abrupti ce-o mărgineau la nord mă îngrozea. Ajunsesem în punctul cel mai critic, acolo unde majoritatea rîurilor își îngustează malurile în veritabile strungi de piatră și unde orice încercare de escaladare, fără echipament alpin, ar fi fost curată nebunie. Am mers așadar pe una din nenumăratele culmi ce coborau vertiginos spre sud. Ținîndu-mă pe înălțime, puteam studia, de bine de rău, traseul propus, ca și variantele sale.

Timpul mă presa. Trebuia să mă hotărăsc acum pe ce crac voi ajunge la Costești, la Pietreni sau, în fine, în orice cătun de pe șoseaua spre minăstirea Horezu. Dau cu un ban imaginar și aleg imediat. Îmi înșfac apoi rucsacul și o iau la goană. Pădurea de conifere, deasă ca o perie, mă obligă să fac zig-zaguri pentru a-mi croi drum spre sud. Deasupra mea aud răpăiala înceată a ploii și primii picuri îmi bat pe umeri amenințător. Încerc să mă strecor ca un acrobat peste și pe sub trunchiuri de brazi prăvăliți, prin zmeurișul des. Acul compasului îmi arată că valea face un pronunțat cot spre sud-est. Atunci iau o decizie abruptă: să trec imediat peste firul apei și să urc în marș forțat coasta, agățîndu-mă din nou pe culmea următoare. De data asta, cobor în trombă. Cu rucsacul strîns în chingi, cu binoclul ținut pe piept cu mîna, cobor sute de metri, folosindu-mă de covorul mișcător și deseori adînc al frunzișului ruginit. Aud murmurul surd al apei. Sînt pe ultima sută de metri. Ploaia a răzbit prin umbrela copacilor și își bate acum darabana cu picuri grele pe covorul frunzelor. Terenul era în pantă, abrupt, ca o bandă lucitoare săpată de unda apei. Vreau să mă opresc din cursă, dar ploaia îmi schimbă gîndul. "S-ar putea ca jos să găsesc un adăpost. Oricum, e preferabil

să nu rămîn în pădure". Deodată, coborișul capătă o pantă amenințătoare. Sînt pur și simplu proiectat peste un bolovan și trebuie să-mi înfig ambele picioare în frunzișul gros pentru a-mi recăpăta echilibrul. Căderea n-a fost lină, iar oprirea și mai puțin. Am simțit o lovitură în genunchi, iar piciorul drept mi-a intrat sub o piatră.

Mă simt puțin amețit. Parcă mi s-ar fi turtit ceva la spate. Cred că era bidonul care cedase. Spatele mă doare. Probabil că e din cauza *Mauserului* învelit în teacă de lemn. Îmi trag piciorul de sub piatră. Nu simt nimic alarmant, deși genunchiul mă doare din ce în ce mai puternic. Îl pipăi. Nu cred că am vreo fisură. Îmi pun haina de ploaie, abia acum, și cobor, încercînd să-mi reiau ritmul. Ajung în fine la pîrîu. Aici pădurea e la fel de deasă. Nu-mi rămîne decît să mă arunc pe malul celălalt. Îl trec cu ușurință și încep să urc din nou coasta acoperită de hățișul pădurii. Durerea s-a oprit definitiv la gleznă și mă fulgeră scurt. Abia o mai suport. Mă retrag sub un copac, îmi desfac bocancul și observ că glezna și-a schimbat nu numai volumul, dar și culoarea.

Îmi fac socoteala și constat că e primul meu accident de munte. În urmă cu un an salvasem o studentă din Hațeg. Tot o entorsă. Atunci m-am purtat ca un cavaler, deși n-am pierdut prilejul s-o ironizez pentru neatenție. "Acum am pățit-o eu și situația e cu totul alta. Sînt singur. Fără ajutoare. Fără nici o posibilitate de a le cere. O entorsă la gleznă te blochează complet. Peste un ceas, peste cel mult două, piciorul o să fie atît de umflat încît n-o să mai intre în bocanc, iar ca să-l pun în pămînt, nici vorbă. Nu-mi rămîne decît să trișez timpul, să încerc să ajung cît mai repede la un drum de acces."

Cînd m-am apropiat de culme șchiopătam de-a binelea. Mergeam pieziș și panta mi se părea fără de sfîrșit. Durerile nu mai veneau în pulsație, ci în flux continuu. Pădurea se rărise, dar o dată cu ea se stingea și lumina soarelui. Accidentul îmi mîncase ziua, iar expediția era aproape compromisă. "Nu trebuia să mă grăbesc. Chiar dacă mai pierdeam o zi". Ploaia contenise. Vîntul de seară mi-aducea de jos și din spate murmurul apelor. M-am gîndit să fac un foc zdravăn la marginea pădurii. Lemnul era îmbibat de apă, iar posibilitățile mele de a coborî după vreascuri erau nule. Am renunțat și la acest vis frumos.

Mai erau cîțiva zeci de metri pînă la umărul culmii. I-am urcat cu greu și, aproape pe întuneric, sub un cer învolburat, mi-am găsit o adîncitură sub o streășină mare de piatră. Dincolo, sub mine, valea se lătea brusc ca o covată. Pe firul său ghiceam trecerea neconținută a apelor. Mi-am blagoslovit în gînd instinctul de orientare. Frunzișul era umed. L-am vînturat, făcînd din el o copcă pe fundul căreia mi-am așezat pătura. Glezna mă durea. Era ca o sfișiere surdă, continuă. Mă virisem în adîncitură, cu spatele rezemat de stîncă și cu șoldurile fixate ușor în alveola gropii. Am deschis pe întuneric o conservă. Am vrut să-mi fac cafea la spirtieră, dar fuioarele de vînt îmi răspindeau neconținut pîlpîrile albastre ale spirtului. Am mîncat în tăcere, pipăind alimentele și întrebîndu-mă constant cum se va comporta piciorul a doua zi. Bezna era desăvîrșită. Avînd prăpastia căscată în spatele meu, mi-am redus mișcările la minimum. Bănuiam că am să dorm în reprize și începusem să țin în jurul accidentului meu tot felul de presupuneri. "Dacă mi-l fracturasem de-a binelea? Sau dacă nimeream cu ceafa într-o stîncă? Așa, cred că am scăpat ieftin". Apoi, somnul m-a cuprins pe neașteptate.

Capitolul XII

AMBUSCADA

Pînza somnului s-a sfișiat într-o fărîmă de timp. O lovitură puternică îmi plesni în timpane, urmată de altele, chiar lîngă mine, aproape, prinzîndu-se de mine, încercuindu-mă cumplit într-un inel de explozii destinate parcă numai mie. Cînd am deschis ochii, nu știu ce simț a fost primul. Mi-am dat seama însă că trebuie să le suprapun. Urechea mă trezise, ochiul acum căscat la maximum scruta înspăimîntat ceea ce îi apăruse în față, în deschiderea pupilelor. Un cer murdar, peste care se profilau coroanele bătute de vînt ale unor copaci. În clipa cînd m-am strecurat afară din bortă și am încercat să mă ridic, un torent de detunături mi-a blocat pentru o secundă mișcările. Detunăturile erau acum distincte, foarte puternice, și deci foarte aproape.

Cu nu știu a cîta parte din creier am gîndit că mă găsesc într-o zonă de exploatare minieră. O altă detunătură m-a aruncat, mi-a retezat saltul, punîndu-mă la pămînt. În fine, cu ce mai păstrasem din reflexe, am dus mina rapid spre tocul *Mauserului*, trăgîndu-i violent tija. Exploziile au continuat fără regulă și ritm. Trebuia să iau repede o hotărîre. Am ocolit rădăcina unui stejar și m-am agățat de creastă. Am văzut atunci prima imagine sau mai bine zis primul fragment dintr-un tablou ce mi s-a întipărit în memorie. Un grup de oameni în uniformă cenușie trăgeau cu o armă - ulterior mi-am dat seama că era o pușcă mitralieră - către ceva sau spre cineva. Unul dintre ostași ținea în mînă un încărcător. Atît de aproape mi se păreau pe partea cealaltă a văii, încît m-am întrebat, pentru o secundă, dacă nu cumva cartușele îmi sînt destinate mie. Mai jos de ei, tot în buza crestei am zărit zeci de căști de metal agitîndu-se și nenumărate sclipete de arme automate însoțite de detunături înfundate. Nu puteau fi decît grenade. Culcat pe burtă, am cuprins cu ochii roată ceea ce mi se părea încă un vis din care așteptam să mă trezesc.

Vacarmul creștea o dată cu detunăturile și exploziile din vale. Am văzut, mai jos de mine, într-un pîlc de copăcei, la circa treizeci, patruzeci de metri, un grup de pistolari. Își descărcau cu furie armele în ceața lăptoasă a dimineții. Jos, chiar sub mine, la cîțiva zeci de metri, se căsca valea. Acum o puteam mătura cu privirile dintr-un cap în altul. În stînga mea era un prag mic, peste care apele alunecau vijelioase, făcînd un cot și lăsînd apoi în dreapta albia cu bolovani și cu o roată de iarbă, mărginită spre coasta văii opuse de un pîlc de copaci. Toate acestea le-am prins de pe lături, căci privirile îmi erau agățate de imaginea unui adăpost de culoare mohorîtă ce avea în față o frînghie cu cîteva rufe. Următoarea imagine mi-a fulgerat ochii, fragmentîndu-se cu luteală. Am văzut un bărbat vînjos cu o armă în mînă. Încearca să fugă, dar s-a potîcnit la primii pași. O femeie a țîșnit din adăpost, rostogolindu-se cu frînghia de rufe în mînă. Și multe pete galben-roșiatice, explozii de grenadă, unele aruncate fără noimă, chiar în prundișul apei. Și, în fine, o ultimă observație ce-mi stăruie în minte. Tirul concentrat al puștii mitralieră și al pistolarilor către cineva care se afla sub mine. Urechea nu mai prindea nimic, iar trupul mi se făcuse totuna cu pămîntul, cu iarba, cu stîncile.

Pe cît mi se părea de incredibil, pe atît se înfipsese în mine dorința nebună de a pricepe ceva, de a face ceva. Se trăgea fără milă în niște oameni care erau deja morți și care, cu siguranță, fuseseră luați prin surprindere, sub ochii mei, ca la o vînătoare de iepuri. Chiar mai rău. Acolo măcar îi dai animalului o șansă. Nu mă puteam dumiri cine fusese vînatul. Dar pe asasini îi vedeam în față și, după arme, dar mai ales după uniforme, erau români get-beget. Nu avusesem nici o informație de existența vreunui grup de partizani în regiunea Buila-Florianu. Și acum, sus pe creastă, vizavi de bravii ostași ai Ministerului Afacerilor Interne, alături de ei, de cei din dreapta mea, îmi venea să urlu ca o fiară. Stringeam neputincios din pistol, martor anonim al unui masacru în care aș fi putut să intru cu ușurință chiar eu, dacă nu mi-aș fi virît întîmplător piciorul într-o bortă. Nu știu cît s-a mai tras, și nici cît am mai auzit detunăturile. Socoteala n-a mai fost socoteală și judecata s-a convertit pe loc în instinct de conservare. Practic, acum, cînd eram în culcușul meu și cînd vînturam frunzele pe deasupra, trebuia să-mi evaluez urgent nu șansele de intervenție, acest gest ar fi însemnat sinucidere, ci posibilitățile de supraviețuire.

Era evident că trupele de securitate picaseră pe un grup de fugari. Partizani, nepartizani, ei fuseseră măcelăriți fără cruțare. O ieșire a mea acum, după ce canonada luase sfîrșit și privirile măturau creasta, ar fi fost tot atît de rațională ca și intervenția mea în timpul măcelului. "Deci, stai în adăpost și ține-ți respirația". Mai plutea amenințător o întrebare. "Băieții vor pieptăna terenul sau se vor mulțumi cu ce-au văzut și împușcat?". Completarea suna destul de sumbru. "Și dacă vor da peste mine, ce-o să fac?". Răspunsul îmi veni imediat, pe ecoul ultimelor detunături. "Trag cît pot și în cine pot. Ultimul cartuș îl ghidez cu țeava spre gură, dacă nu mă curăță ei între timp. Prea comod n-o să fie. *Mauserul* are țeavă lungă și încărcătorul în față". Ultima întrebare, cea de paradis, venea o dată cu lumina zilei ivite dincolo de maldărul de frunze și crengi cu care mă acoperisem. "Deci scap teafăr. Cum fac totuși retragerea?"

Încerc să prind glezna și îmi aduc aminte că trebuie să mă doară, să mă strîngă, să-mi dea fulgere la orice mișcare. Nu cred să mă fi vindecat sub influența întunericului și a emoției. Mai degrabă cred că mă doare, mă strînge, mă fulgeră în continuare,

dar că scoarța mea, nervii mei nu mai primesc semnale. Aud acum strigăte scurte, ordine ce-și încrucișază tonurile peste vale, pe fundalul dublu al apei și al vîntului. Trecuseră deci la curățirea terenului. Probabil că muribunzii sînt ușurați cu un glonte, cadavrele sînt ridicate, se numără eventualele pierderi.

Zăceam parcă de la facerea lumii în fundul acela de gaură, lipit de piatra cu mușchi verzui, cu sute de furnici ce-mi invadaseră trupul, cu pămînt și frunze trase peste mine trăgîndu-mă tot mai adînc, sub acoperămîntul steiului cînd zgomotele au încetat și liniștea codrului s-a așternut din nou. Am mai zăbovit acolo înghețat, ținînd strîns pistolul cu țeava îndreptată în sus încă un ceas, două, pînă cînd am căpătat convingerea că lanțul s-a desfăcut definitiv. Am făcut atunci mișcări cu încetinitorul. Stăteam în cumpănă. Mi se părea logic s-aștept căderea nopții. Ea însă îmi oferea și mari dezavantaje. Zona putea fi străjuită prin cordoane, iar apariția mea, tîrșîind un picior prin beznă, n-ar fi creat cea mai bună impresie. Ziua, chiar dacă le-aș fi apărut în față, aveam cel puțin o scuză și o justificare. Trebuia mai întîi să mă despart de ceea ce ar fi putut să-mi ofere o identitate periculoasă: pistolul. L-am băgat în tocul de lemn, învelindu-l, și l-am lăsat apoi în bordă, ca martor al celor văzute.

Cred că soarele era la jumătatea drumului, cînd, cu infinite precauții și ținînd drumul pe culme, am dat peste primele odăi, adevărate adăposturi ale sătenilor, cătărate pe coastele munților. Atunci am văzut și primele chipuri de oameni. Păreau speriați. Mi se părea imposibil ca în regiune să nu se fi auzit deja rafalele și bubuiturile grenadelor. Trebuia s-o șterg cît mai repede înainte de a trezi vreo suspiciune. Am coborît la Pietreni, unde am prins o mașină de exploatare a lemnului pînă la Costești, nu înainte însă de a-mi obloji glezna cu ierburi într-o casă de creștin.

Se lăsase întunericul. Bîjbîiam printr-un sat, cu pretenții de orașel, căutînd gara pe unde trecea decovilul care avea o stație terminus la treizeci de kilometri mai jos, pe Valea Oltului. Nu m-am putut dumiri dacă pierdusēm ultima garnitură sau dacă în seara aceea fusese suspendată circulația. În pofida echipamentului meu de turist eram privit pieziș, cu curiozitate, teamă sau chiar bănuială. Pe drum, mi-am încrucișat pașii cu farurile aprinse ale unui jeep încărcat cu soldați. Mi se părea imposibil ca Securitatea

să nu fi instalat filtre pe șosea, ba chiar să fi operat arestări printre suspecti. Acum tragicul și ridicolul își dădeau mâna într-o tensiune de neînchipuit: pivotam pe șosea, conștient că la orice pas puteam să intru în plasa unui baraj. Ar fi fost culmea prostiei ca, făcînd semn unei mașini, să descopăr, în spatele farurilor, căștile de metal ale batalioanelor de intervenție.

Din beznă a apărut o lumină gălbejită. După zgomotul motorului nu putea fi decît un camion de exploatare. M-am aruncat în mijlocul șoselei și am ridicat mîinile disperat. Era ultima șansă și nu voiam s-o ratez. Sus, pe platformă, am deslușit un grup de muncitori forestieri. Mașina îi ducea în satele mai depărtate. Nervos, i-am vîrît șoferului o hîrtie de douăzeci de lei și m-am aruncat pe platformă. Muncitorii dăduseră deja pe gît băutura lor cotidiană și aveau chef de vorbă. De la ei am aflat dimesiunea tragediei petrecute sus, cît și amănuntele sale.

După valul arestărilor din mai-iunie 1948, apăruse o nouă categorie de oameni: fugarii, cei care scăpaseră în fel și chip de arestare. Aceștia își schimbau mereu domiciliul, de la rude la prieteni sau invers, prelungindu-și astfel cu îndîrjire libertatea. Legionari sau simpatizanți legionari, țărăniști sau liberali, foști primari, ajutori de primari, foști jandarmi care avuseseră cîndva de-a face cu comuniștii. Lista se încheia cu cei care participaseră pe frontul de răsărit și care intrau acum în categoria *generoasă* a criminalilor de război. Hăituiți, vînați, prinși, împușcați, ei nu aveau decît o singură ieșire, o scăpare pe care mulți au văzut-o încă de la început: să părăsească vatra satelor, unde vulnerabilitatea lor creștea cu numărul raziiilor și al delațiunilor, și să-și găsească în zone greu accesibile puterilor un loc de refugiu și de supraviețuire.

Această hotărîre o luase și părintele Costache din Costești, lider local țărănist, după cum spuneau oamenii. Împreună cu ginearele, cu fiica sa și cu alți hăituiți, părintele se retrăsese în locuri ascunse, dar, din păcate, nu prea depărtate de ultimele comune de munte. Acolo sus își făcuseră un sălaș și, fiindcă aveau nevoie de apă, îl plantaseră în fundul unei văi. Pe urmă, s-au țesut vorbele și s-au răspîndit poveștile. Că grupul popii Costache ar fi alcătuit din sute de oameni; că va face dreptate prin sate și îi va pune la gard sau prin copaci pe cei care se închină la steaua roșie sau proslăvesc secera și ciocanul; că

primarul comunist din Muierăsca ar fi fost deja bătut bine; și că fugarii au făcut și au dres, și multe altele, în cea mai bună parte scorneli care au ajuns la urechea întinsă a Securității din Rîmnicu Vilcea. Localizarea s-a făcut imediat, poate chiar cu ajutorul miliției care avea informații despre gazdele și legăturile de aprovizionare. Apoi au fost strecurați doi tineri, vajnici ofițeri de securitate, îmbrăcați în straie umile de fugari care au hălăduit săptămîni în șir, din codrii Hurezului pînă în cei ai Olăneștiului, poposind, ca orice rătăciți cu mutre amărîte și burți înfometate, pe la stîne sau prin odăile localnicilor. Și cum se crede că popa Costache a aflat de ei, și cum se presupune că ar fi dorit să-și întărească grupul, nu e de mirare că a făcut tot posibilul să-i vadă și să-i înfieze. Dar, cum dracul, oricît și-ar ascunde coada, tot i se mai vede un sfîrc, nu se știe prin ce împrejurări fericite popa a aflat că cei doi pribegi nu sînt decît reprezentanții Securității cu stele invizibile pe umăr. Și a rămas popa pe gînduri, neștiind ce să facă cu ei.

Aici hazul muncitorilor deveni larmă și rîs. Eram numai ochi și urechi, fiindcă se apropia momentul cînd intrasem și eu involuntar în scenă. Întrezăream ca într-o fotografie cu figuri mișcate succesiunea imaginilor ce-au urmat. Întrebarea cheie era: "ce-a făcut părintele Costache cu ei?". Dacă i-a eliminat, ceea ce mi se părea firesc, fiindcă în nici un caz nu-i putea ține ca prizonieri pe vecie, cum a ajuns Securitatea să-i lichideze pe fugari? Dacă, dintr-o rațiune pe care n-o puteam cuprinde și explica, părintele le-a dat drumul, de ce oare și din ce motive grupul nu și-a schimbat imediat poziția, depărtîndu-se rapid de locurile cunoscute și identificate de Securitate?

Întrebarea se pierdu în vijîitul motorului.

- Ce-a făcut părintele Costache cu securiștii? Doar nu i-o fi decorat că s-au obosit să ajungă la el!

Răspunsul mi-a venit clar și din mai multe părți.

- Nu, domnule! Popa a făcut consiliu de judecată și i-a osîndit după legea creștinească.

- Adică, cum?

Și cu toate că anticipam răspunsul, nu-mi venea a crede urechilor.

- Păi, uite așa a făcut. A făcut focul popa și i-a adus pe amîndoi în fața judecătorilor. Se zice că ar fi fost și cumnată-sa acolo. I-a așezat în genunchi și i-a pus să jure pe sfînta Evanghelie

c-au fost tâlhari, și că le pare rău, și că de acum încolo n-or să mai facă și-or să se ducă, precum mieluşei în iesle, la casele lor să-și vadă de neveste și copii. Și i-a pus popa, acolo în mijlocul muntelui, să jure pe toate fețele Evanghellei că se leapădă de Satana și de vicleșugurile lui.

- Și ăia ce-au zis?, l-am iscodit eu pe muncitorii, cu glas neutru.

- Păi ce-ați fi vrut să zică niște furi? Au promis toată luna de pe cer și au zis că sînt niște rătăciți, și că se căiesc, și că vor să ajungă oameni cinstiți și fără prihană.

Gîndul că popa Costache ar fi putut accepta spovedania și asigurările unor ofițeri de Securitate era vecin cu nebunia. N-aveai nevoie de literatură specială sau de școala de clandestinitate ca să știi că în războiul din umbră nu există nici prizonieri, nici răniți; că nici o urmă grăitoare nu trebuie lăsată; că nu există gest înjumătățit, gînd îndoit sau judecată milostivă.

- Și pînă la urmă ce-a făcut cu el?

Nu mai știu dacă vorbele mi-au leșit de pe buze sau le-am rostit în adîncul meu. Muncitorii, sporindu-și hazul într-un amar gîlgîitor, au răcnit aproape toți deodată.

- Le-a dat drumul, domnule! Mă mir că nu le-a dat și bani de întors și merinde în traistă...

Cuvintele mele n-au mai așteptat sfîrșitul.

- Și la ce oră le-a dat drumul?

Am auzit atunci un glas din spatele meu:

- Păi cînd l-a judecat... noaptea.

Pentru o fracțiune de secundă am fost tentat să întreb: "Pînă în zorile care le-am prins și eu?". Mi-am băgat unghia în palmă și-am întrebat cu glas nevinovat:

- Da' împușcăturile alea care s-au auzit pînă jos au fost parcă dimineata. Și, ce, ăia au avut aripi la picioare sau erau cu potera după ei?

- N-a fost așa, domnule, spuse unul de pe margine, cu o prelată pe umeri. l-am văzut eu cum au trecut azi-noapte. Să fi fost pe la unu-două. Erau cu mașinile alea mici și cu un camion pe șosea, venind de la Drăgășani.

Planurile se limpeziseră acum în mintea mea. Chiar cu o zi înainte de sosirea mea, părintele Costache descoperise pe creastă

identitatea celor doi așa-ziși fugari. Preot mai întâi și fugar la urmă, fără să aibă nici măcar noțiunile elementare de supraviețuire pe munte, popa Costache se jucase cu viața lui și a grupului. O pierduse stupid și, așa după cum văzusem, absolut inutil. Nici măcar trăgînd după ei viețile celor doi trădători. Am suprapus atunci, peste ceea ce trăisem eu în faptul dimineții, o scenă vazută cu emoția copilului într-un western, unde o caravană întregă este surprinsă și măcelărită pînă la ultimul om.

Am încercat totuși să aflu din glasurile muncitorilor ora eliberării celor doi informatori. Părerile erau contradictorii, unii afirmînd că judecata a durat toată noaptea și eliberarea s-a făcut în zori. "Poate eliberarea de viață", gîndii eu. După toate probabilitățile și ținînd cont de drumul pe care îl făcusem eu însumi, cei doi fuseseră sloboziți pînă în miezul nopții, aproximativ pe la ora zece, unsprezece. Adăugînd alte trei ore pentru coborîre, cu mențiunea că ofițerii știau bine coclaurile, alertarea miliției și telefonul la Drăgășani sau la Rîmnicu Vîlcea, apoi deplasarea în mașini a unei companii de alarmă care a luat cel puțin două, trei ore și, cu urcarea și amplasarea plutoanelor pentru ambuscadă, obțineam ora declanșării atacului. Cert este că părintele nostru călcase din groapă în groapă, sfîrșind cu ultima în care și-a vîrît întregul grup. Nu-l condamnăm pentru că și-a onorat credința, eliberîndu-i pe cei doi tîlhari. Ce mi se părea grav, chiar abominabil era inconștiența cu care procedase după aceea. Admițînd că poate cei doi îi erau cunoscuți, poate chiar îl trecuseră pe sub patrafir, admițînd că le cunoștea părinții și că, în fine, n-a vrut să ia viețile a doi români, popa Costache avea însă obligația, dacă nu pentru el, cel puțin pentru grupul pe care îl comanda, să țină seama de o regulă elementară a luptei de partizani: schimbarea imediată a poziției și distrugerea urmelor. Or, slujitorul altarului, chiar dacă o fi fost la viața lui bun preot și duhovnic, acolo sus, în acea noapte, a confundat planurile, tîrîndu-și oamenii spre un sfîrșit tragic.

Mai tîrziu, pe drum, m-a urmărit o întrebare: "Ce s-ar fi întîmplat cu mine, dacă n-aveam glezna blocată, dacă n-aș fi făcut acea entorsă? Oare aș fi trecut prin prundișul văii, fără să observ nimic? Nu cred. Adăpostul mi-ar fi sărit în ochi, chiar și în ceața dimineții, darmite în amiaza mare. Deci, aș fi coborît spre el. Și dacă ajungeam în timpul judecării securiștilor? Oare

intervenția mea ar fi avut vreun efect? Cu *Mauserul* la spate aş fi stîrnit numai bănuiele. I-aş fi sfătuit, desigur, să-şi schimbe bivuacul, pîna la aşternerea nopții. Iar dacă picam pe urmă, după eliberarea securiștilor, popa n-ar fi rostit un cuvînt despre cele petrecute. Cel mult putea încropi o poveste vînătorească, că tot sîntem în plin sezon. M-ar fi lăsat să dorm alături de el, sortindu-mă unei morți sigure". Pe fața întoarsă a ochilor îmi revenea mereu silueta decupată în ceață a acelei femei sfîrtecate de pușca-mitralleră, trăgînd după ea frînghia rufelor, și îi vedeam parcă din nou pe cei care fuseseră secerați de moarte fără cea mai mică împotrivire.

Capitolul XIII

INTRAREA ÎN TUNEL

Spre miezul nopții, poposeam în capitala județului Vîlcea. Pentru a ieși din zonă aveam două variante: să prind o mașină spre Bălcești și apoi, de acolo, să plec spre Craiova ori să iau trenul spre Piatra Olt. Bezna din oraș nu era o călăuză prea binevoitoare. Trebuia să înnoptez, să-mi trag sufletul, să mă reculeg.

Aveam în această capitală de provincie rude care ocupaseră cîndva funcții înalte în administrația orașului. Știam însă regula: într-o localitate mică ești observat ușor și ți se prinde lesne urma. Am preferat să le ocolesc cu aceeași grijă cu care infanteristul ocolește un cîmp de mine. Adăpost mi-am găsit la o cunoștință recentă.

Încercam să-mi ordonez gîndurile, să le aştern după o logică a faptelor sau după o ierarhie a învățămintelor. Surprinzătoare mi se păruse promitudinea intervenției, capacitatea de reacție a companiei din batalionul de intervenție de la Drăgășani. Aș fi jurat cu mîna pe cruce că trupele în termen - batalionul avea, după toate aparențele, în componența sa numai militari în termen - nu dispuneau de o instrucție suficientă și cu atît mai puțin de comandanți care să asigure executarea misiunii în condiții de performanță. Dar transportul trupelor, intrarea în dispozitiv și deschiderea focului, aproape în simultan, dădeau măsura adevăratelor lor capacități de alertă și acțiune.

Așteptam cu sufletul la gură să prezint aceste concluzii și stimabililor mei colegi puțin dispuși să acorde noli armate virtuți ostășești, iar comandanților ei posibilități de ripostă. Aveam în gând să revin în teren după scăderea temperaturii, la propriu și la figurat, nu înainte de căderea primului strat de zăpadă. Mă interesa mai ales recuperarea armei, dar și imprimarea retinei cu locul tragiciei judecăți.

Nu cred că a existat vreo gară mai murdară, mai populată, dar și mai bombardată, în timpul războiului la noi în țară, ca acest nod de cale ferată care unește Oltenia cu Muntenia și, în același timp, cîmpia cu dealul și muntele: Piatra Olt. Fără exagerări, gara era o imensă sală de așteptare unde, dincolo de o mulțime furnicăre, vedeai sute de trupuri așternute pe jos, într-o așteptare spartă numai de fluieratul strident al locomotivelor sau de țigănele ceferiștilor. Războiul, dar mai ales armistițiul care ne adusese printre alte "fericiți" și capturarea de către trupele eliberatoare sovietice a șapte mii de vagoane, adică mai mult de două treimi din și așa împuținatul parc rulant pe care îl mai aveam, transformase Căile Ferate Române într-o imensă șopîrlă cu mișcări sacadate și cu trupul secționat.

Aveam de ales între a lua personalul de noapte sau perspectiva de a prinde, în cîteva minute, un așa-zis accelerat care își fluierase deja plecarea. Într-o clipă, strecurîndu-mă peste sacii și trupurile de pe culoarele gării, am ajuns pe peron și, fără să mă laud că am prins ultimul vagon, am reușit să mă agăț de trenul deja pornit într-o mișcare accelerată. Înăuntru, în întuneric - la C.F.R. se mai păstra tradiția camuflajului total, chiar după trei ani de la terminarea războiului - mi-am găsit loc pe un culoar și, după două ceasuri de legănat și de opriri ce mi se păreau fără noimă, am ajuns la Craiova.

Era unu noaptea și gara părea pustie. Am punctat cu bocancii cu măsele dalele peronului, luînd-o apoi pe bulevardul prost luminat care unea gara de centru. Era răcoare. Între coroanele copacilor care străjuiau calea, cerul dospea de lumină, ca un burduf plin de nestemate. Pașii loveau caldarîmul în cadența vînturilor de munte și, după ce-am trecut de locuința generalului Carlaonț, cufundată la acea oră în întuneric, am ajuns în fața casei. Locuința mea, sau mai bine zis a părinților mei, avea ferestre mari spre stradă și o grădină dublă: una în față, de flori, iar cealaltă, veritabil

paradis al copacilor, de la migdali pînă la nuci, în spate și lateral. Am observat un amănunt ciudat: poarta era deschisă. Probabil că venise cineva străin, iar bunicul, octogenar, uitase s-o închidă. Am intrat, pășind de-a lungul unei terase cu geamlîc și apoi, peste trepte, în culoarul cufundat în beznă. În clipa ceea, întunericul s-a făcut lumină. În fața mea apăru un individ, cam de treizeci de ani, înalt, îmbrăcat civil, cu un pistol îndreptat spre mine.

- Nici o mișcare!, mi-a zis și, apropiindu-se de mine îmi împinse țeava în burtă. Cu o mișcare dibace și-a trecut mîna peste buzunarele mele și, după ce mi-a pipăit briul, mi-a spus:

• - Lasă rucsacul jos! Știu că ești înarmat. Unde ți-e pistolul?

Îmi închipuisem de multe ori, mai ales după moartea tragică a colonelului Căraușu, că voi sfîrși tot atît de brusc ca el. Bănuiam că desprinderea de viață trebuie să fie un lucru dureros, dar contam pe viteza despărțirii, pe rapiditatea cu care trupul se golește de existență și trece în nimicnicie. Aveam oroare de tînguială, de răni și bolire, de umilinte și înjosiri. Îmi făcusem un ideal din deviza de ostaș a unchiului meu pe care o auzisem împărtășită adesea camarazilor săi de război: "Nu de moarte mă tem eu, ci de viață, de viața asta cu atîtea fețe și capcane". Totuși, în clipa în care am simțit țeava pistolului împinsă spre mine, parcă am și auzit pocnetul armei și mi-am simțit intestinele străpunse dintr-o parte în alta. Cred că obrazii se goliseră de sînge.

Mă-ta e dincolo, mi-a strigat individul. Să nu faci vreo prostie că trag în tine ca într-un cîine.

După ce mi-a percheziționat rucsacul, m-a dus în dormitor. Mama mă aștepta cu ochii triști și speriați*. Glasul lichelei se subțiasse acum ca cel al vulpii la poarta bunicii.

- Nu vă speriați, doamnă. Fiul dumneavoastră o să vină cu noi să dea o mică declarație într-o problemă lipsită de importanță. Voi avea eu grijă să vi-l aduc sănătos acasă mîine, dis-de-dimineață.

Glasul voia să pară mîeros, dar de ochii mamei se prisesea deja umbrele spaimei.

- Dar ce-a făcut băiatul meu, ca să veniți aici noaptea și să-l arestați?

- Nu, doamnă, noi nu-l arestăm. Nici n-avem mandat pentru asta. Îl poftim numai să ne însoțească pentru o oră. După aceea, îl aducem noi cu mașina.

Mintea începuse să-mi funcționeze selectiv. Îmi dădeam seama că s-a petrecut ceva. Un scurtcircuit pe linie care i-a adus alci pe băieți. Faptul că trimiseseră un singur om dovedea că nu au prea multe date despre mine. Mă considerau probabil un tânăr oarecare, amestecat într-o problemă ce privea securitatea statului, dar nicidecum un membru al Comitetului Militar. Chiar și așa, eram convins că mica declarație pe care mă invitau atât de politicoasă-o fac se va solda cu cel puțin câteva luni de detenție. Dar, cum nu puteam ști ce se va întâmpla ulterior, m-am decis să acționez. Trebuia să le scap printre degete. I-am cerut voie individului să mă lase să mă duc la toaletă. A încuviințat, dar, înainte de a aprinde lumina către grădină, mi-a șoptit:

- Ai grijă! Mă-ta e bolnavă de inimă și dacă trag după tine o ai pe conștiință.

Avea dreptate ticălosul. Și atunci, mi-am adus aminte de cuvintele lui Hălălău: "În rezistență, numai prietenii sînt de folos; rudele sînt cătușe și povară". Am rămas pironit, cu ochii ațintiți pe coroanele întunecate ale copacilor, paralizat în gînd și în mișcare, acceptînd, cu obediență, să mă întorc în biroul tatălui de unde, peste câteva clipe, claxonul unei mașini m-a scos, alături de noul meu temnicier. Mama m-a îmbrățișat scurt. M-a strîns la piept, făcîndu-mi semnul crucii pe frunte. În spatele ei am zărit, ca printr-o sită, deasupra biroului, portretul tatălui meu care mă privea cu ochi îngindurați. Securistul mi-a luat din mînă binodul. Zadarnic am protestat. Mi-a spus sec că este piesă de război și captură germană. Ceea ce nu știam atunci e că același individ, împreună cu altă lepădătură, scotociseră prin biroul tatei de unde au subtilizat un ceas de argint și câteva mici bijuterii. Mama va observa dispariția lor mult mai tîrziu.

Cînd am dat cu ochii de mașină am constatat că era același jeep roșu care îl aveam de mult timp în supraveghere și în care fusesem de multe ori tentat să trag o rafală. Înăuntru mai era un individ burduhănos, cu glas dogit și cu o frupțe îngustă, cît cureaua de la pantaloni mei. Era faimosul ucenic în cizmărie, Oancă, ajuns peste noapte locotenent major, personaj celebru în Direcția Securității oltene nu numai pentru prostia sa incurabilă, dar și pentru forța mîinilor sale, care arătau ca niște lopeți. Am intrat lîngă el în spate. Mi-a tras imediat câteva cruci și Dumnezei,

zicându-mi să stau liniștit, că de-acum încolo el va avea grijă de oasele mele. Mașina a mai făcut o escală undeva, pe Calea Bucureștilor. În față, lângă șofer s-a înghesuit altă secătură. Și așa, burdușii, am intrat pe poarta casei boierilor Poenaru, peste pragul căreia pășisem altădată, liber și fără teamă.

Clădirea toată era luminată a *giorno*. Pe peron, câțiva ostași și milițieni se amuzau. Am fost debarcat și, însoțit de cei doi, am urcat la etaj într-o încăpere, pe care am recunoscut-o imediat: era camera copiilor. Încăperea era aproape goală. Fuseseră aduse doar două birouri. Geamurile stăteau deschise larg către curte și prin găurile lor negre auzeam foșnetul brazilor din parc.

- Îți fac aceeași recomandare, l-am auzit pe blondul înalt. Dacă încerci să fugi ai s-o pățești. Și te ciuruie nu cei de aici, ci cei de jos. Să nu dea dracu' să te apropii de fereastră. Așteaptă aici! Poți să tragi și un pui de somn pe birourile astea.

Celălalt, tuciuriul, mi-a aruncat peste umăr, înainte de a închide ușa:

- Și să nu stingi lumina! Aici nu-i de joacă! Ai să te convingi tu foarte curînd.

Ușa s-a închis și am rămas singur într-o cameră cu două becuri de 100 W., cu pereții albi, strălucitori și cu o fereastră larg deschisă.

"Ce faci acum?", îmi șoptea parcă o altă voce. "Pierzi și a doua șansă? Poate că e chiar ultima". Îmi scotoceam memoria, încercînd să-mi redimensionez clădirea și caturile. "Cît ar fi pînă jos? Cam trei metri?". Cu glezna mea șubrezită n-aș fi suportat șocul căderii. Abandonînd gîndul evadării, am început să ronțai șansele pe care le mai aveam. "De unde au pornit toate? Cine a putut să cadă în mîinile lor? Cît de importantă este captura? Ce s-a spus despre mine? Și, mai ales, cît s-a vorbit?" Incidentul cu Pascaru nu mă putea duce decît cel mult la o confruntare cu el și, în lipsă de martori și de dovezi palpabile, nu m-aș fi ales decît cu o chelfăneală bună și cu o scurtă detenție. Nu concepeam că s-ar fi putut produce o fisură la nivel superior. Aș fi pus mîna în foc că oricare din membrii Comitetului Militar mai degrabă și-ar fi dat viața decît să mărturisească ceva împotriva celorlalți. Prima urmare, scurtcircuitul se petrecuse la eșaloane inferioare, printre ai mei, și bănuiala mi-a picat dintr-un început peste cei pe care-i comandam. "Dar cine anume?"

Numărul celor care mă cunoșteau direct era dus la minimum și dintre ei numai doi îmi cunoșteau funcția în organizație: Paul Vlădescu și Sergiu Mandinescu. Primul, cu calitățile pe care i le recunoșteam, dintre care discreția era cea mai importantă, se elimina automat. Rămânea al doilea, Mandinescu, cu vitejiile și beteșugurile sale. Dar și aici zona părea calmă. Pe Sergiu îl expediasem departe, după incidentul cu Pascaru, tocmai pentru a avea liniște și a desface un timp contactele încinse. Deci nici aici nu aveam de ce să mă tem. Rămăneau în cumpănă colateralele. Probabil că cineva mă zărise la doctorul Cărașușu, unde fusesem de atâtea ori. Sau poate fusesem zărit în zonele de acțiune din munte, în Retezat sau pe Valea Cernei. Sau, poate că cineva, vreo gură spartă, mă zugrăvise în culori negre, ca fiind un potențial periculos pentru Securitatea din Craiova. Sau, în fine, acel locotenent vorbise... Orele treceau spre zi, iar convingerea că în curînd am să revăd ochii mamei și statura înaltă a bunicului căpăta mai mult contur și temeii.

"Așadar lovitura nu ți-a paralizat centrii sentimentali", părea să-mi spună vocea de lîngă mine. M-am întors totuși asupra bănuielilor mele. Încercam acum să arunc o privire în profunzime, să renunț la imaginea idilică a unui accident de duzină. Dacă totuși s-a petrecut ceva serios, și dacă fără voia noastră, cortina a fost ridicată, de ce nu a intrat în funcțiune sistemul nostru de alarmă. Ar fi fost normal ca cineva să mă aștepte la gară sau undeva pe traseu și să mă avertizeze, conform regulamentului dinainte stabilit.

Întrebarea începuse să bată vijelios la poarta judecății, suprapunînd pulsațiile inimii. Știam că în cazul altora semnalul venise la timp și oamenii s-au putut salva. Încercam să sugrum în fașă aceste îndoieli, gîndindu-mă că-n zilele următoare le voi povesti camarazilor mei mai bătrîni această aventură incredibilă.

M-am întins apoi pe un birou, mi-am pus haina de vînt peste ochi și am încercat să-mi cufund gîndurile în moleșeala oboselii. Nu mai dormisem omeneste de patru nopți. Capul îmi vijîia surd, iar urechile îmi aduceau în timpan sunete vătuite. "Hipoacuzia surmenajului", mi-am zis eu, ca viitor slujitor al lui Hipocrat. Apoi, somnul m-a biruit.

Capitolul XIV

BECIUL

Spre dimineață, am fost trezit cu un ghiont. În fața mea se proțăpise un individ în civil, cu o mutră de brigand și cu o șapcă muncitorească culcată pe ochi.

- Hai, fă-ți bagajele și mișcă!

M-am uitat la el întrebător. După ce-a văzut că n-am nimic la mine, m-a împins spre ușă. A urmat un drum cotit și o scară care ducă în pivnița în care odinioară ne jucam de-a hoții și vardiștii. Aici însă peisajul era schimbat. Un zaplaz de lemn tăiașe pivnița în două. În stînga am zărit cîteva construcții de lemn, de circa doi metri înălțime, ca niște lăzi ridicate pe verticală. Cînd am trecut pe lîngă ele, am simțit că înăuntru salășluiau ființe. Individul cu mutră fioroasă a tras un zăvor și m-a împins în întuneric, peste niște făpturi care zăceau pe pămînt. Nimeni nu s-a sinchisit de sosirea mea.

Ce m-a izbit de la început a fost mirosul acela tare, fetid, de fecale și urină, compus din "arome" ce-ți tăiau răsufllarea. Un bec slab, așezat în mijlocul pivniței, întregia tabloul. Peste aproape un ceas am auzit mai multe voci. Ușile s-au deschis și un hîrdău ne-a fost împins înăuntru. Cu ocazia asta, am început să deslușesc fețele noilor mei colegi de cameră. Fără excepție, erau toți țărani din satele și comunele Olteniei. Discutînd cu ei, am aflat că sînt picați pentru denunțuri minore, unii c-au înșelat partidul, altul că n-a dat cotele la timp, unul că s-a luat la harță cu președintele-primar, altul că a zis în gura mare că o să vină anglo-americanii să facă dreptate în țară, și alte snoave pentru care regimul comunist ridica oamenii în miez de noapte, băgîndu-i în beciurile Securității, bătîndu-i, ba cîteodată dîndu-le și condamnări. Așa înțelegeau ei să timoreze populația și să stîrpească împotrivirea. Pentru mine, prezența acestor oameni era mai cîrînd un semn de speranță decît o sursă de îngrijorare. Nici unul nu avea legături cu grupurile de rezistență, și chiar dacă unii fuseseră descoperiți cu arme ascunse prin grădină*, cazurile erau izolate, fără implicarea unor organizații sau planuri de acțiune. Optimismul meu începuse să crească precum nădejdea unui naufragiat care zărește pînza salvării mărîndu-se la orizont.

La prînz ne-au împins în celulă alt hîrdău din care se ridica un abut nedefinit. Ne-au dat apoi și niște gamele, dar, cum sondajul olfactiv mă lămurise îndeajuns, am renunțat la lichidul imund care se prelingea din hîrdău. Mi-am înfulecat bucățica de pîine care constituia rația pe întreaga zi. După-masă - și ce masă! - m-am întins și eu între două făpturi, pe pămîntul presărat cu cîteva fire de paie și cu vagi urme de rogojină. Apoi am ațipit.

Spre seară, mi-am auzit numele strigat. M-au urcat iarăși pe scara columelă, vîrîndu-mă într-o încăpere unde mă aștepta o altă mutră, mică, cu ochi de viezure. Voia să știe cum mă cheamă, cum îi cheamă pe părinți, cînd și unde m-am născut. A însemnat tot cu grijă. Pe urmă, mi-a aruncat întrebarea:

- De ce-ai venit?

Am dat din umeri și am încercat un zîmbet, spunîndu-i:

- M-a adus vîntul.

- Singur?!, m-a întrebat.

- După cum se vede!

A clipocit din ochi, și-a supt mustața și mi-a zis tărăgănat:

- Sigur ai venit cu vîntul?

M-am uitat la el mai bine. N-avea mutră de anchetator. Cred că era un simplu conțopist de birou.

- Vai, domnule, sigur că m-a adus vîntul aici, numai că vîntul acela era călare pe jeepul dumneavoastră cel roșu.

S-a uitat lung la mine și n-a mai zîmbit.

-Îți urez ca același vînt să te ducă înapoi cît mai repede, a rostit el, întorcînd pagina și concediindu-mă.

Noaptea am avut inspecție. Au apărut mai mulți deodată. Un milițian în vechea uniformă a poliției a deschis ușile și-n beciul sordid au apărut cîteva matahale cu lanterne în mîini. Conduceau pe un individ scund îmbrăcat civil, într-un costum cărămiziu și cu o șapcă pe cap. Avea mișcări iuți și un glas autoritar.

- Cu ce ești, mă, aici?, s-a adresat el unui țaran din comuna Vînju Mare.

- Cu o ruginitură dom' maior.

"Aha, ăsta-i maior", mi-am zis. "Și care anume o fi?". Încercam să-l extrag din lista personalului Securității. Din păcate, informațiile noastre cuprindeau vechea structură a Siguranței, fără gradele ierarhiei militare.

- Ce ruginitură, mă!, și peste capul omului căzu palma iute a maiorului. Lanternele își încrucișau focarele, orbind victimele, lăsându-le în voia loviturilor.

- Ruginitură, ai?! Carabină ZB, de-aia cu steaua regelui pe chiulasă, și cu un sac de încărcătoare! Pentru cine o țineai, mă, ticălosule?! În cine voiai să tragi?

- În iepuri!, izbucni bietul țaran, ștergându-și cu dosul palmei singele de pe buze.

- Cum, mă, se zborși maiorul, numai în iepuri?!

Țăranul, oltean șiret din Mehedinți, socoti că-i vinatul prea mic pentru carabina lui cu zeci de încărcătoare și adăugă timid, nu fără o sclipire de bucurie în ochi.

- Și-n lupi, dom' maior. Că, știți dumneavoastră, s-au înmulțit mult haitele... acuma...

Dar n-apucă să spună cuvântul haită, că brațul celălalt al maiorului îi cuprinse falca.

- Ce lupi, mă, ce lupi, ce haite, unde-ai mai pomenit tu, mă, lupi în mijlocul comunei? Țărănistule, banditul, legionarul, tu ne crezi pe noi proști? Nu știm noi cum ne-ați botezat? Ia, Oancă, și întorcându-se către gealatul din spatele său, îi zise pe un ton ambiguu:

- Scrie acolo, cinci ani. Ai auzit, mă? Cinci ani la sare, la ocnă, acolo să-ți putrezească oasele!

Țăranul, după ce simțise cleștele palmelor pe obraji și gustul sărat al singelui pe buze, se simți frustat. Așteptase o liberare mai grabnică. De aceea, schimbă tonul și, cum era cu ochii umezi de durere, începu să plângă de-a binelea, repezindu-se glonț la mâinile maiorului, sărutându-i-le cu patimă și aruncându-se în cele din urmă la pământ.

- Auleo, dom' maior, că nu mi-oi lăsa copilași pe drumuri și muierea s-ajungă de rușine prin sat! Că poate oi avea și mata copii și poate și muică care s-o îngrijești. Să nu mă nenorocești pentru o ruginătură, bat-o Dumnezeu s-o bată, că și uitasem de ea, că rămîn cu porcul neînjunghiat în ogradă și cu țirli în pod pe frînghie.

- Oancă, se adresă din nou maiorul namilei, după ce își retrase picioarele de pe buzele țăranului, mai pune-i un an ăstuia ca să ne aducă și pistoalele.

Cînd țăranul auzi de pistoale se ridică în picioare și începu să jure că n-a avut așa ceva de cînd l-a fătat mă-sa și că nici nu știe cum arată.

- Lasă, mă, nu-mi umbla tu mie cu minciuni! Numai voiăștia din Vinju Mare, din Mehedinți, vă potriviți cu hoții din Coșoveni. Voi furați și oul de sub găină.

Țăranul pricepu că-i mai bine să tacă. De aceea, dădu din cap aprobativ și așteptă într-o tăcere umilă o îndulcire a sentinței.

- Cît am zis, Oancă, că-i dăm?

- Șase ani, tovarășe maior, gîji! Oancă prompt.

- Eh, dacă ne aduce și două pistoale îl mai reducem doi ani.

Fasciculele lanternelor au cuprins apoi pe altcineva. Era un preot de prin Romanați, cam în vîrstă și rotofei în obraji, denunțat chiar de ginerele său. Părea însă resemnat și nu acceptă dialogul cu securiștii. Următorul, o făptură înaltă, osoasă, cu umerii aduși, cu un surtuc ponosit, era un țăran dintr-o comună pe care o călcasem cîndva și care îmi incitase cunoștințele mele toponimice: Măciuca. Țăranul avea un nume neaoș oltenesc, ceva care începea cu Marin. După paloarea feței, zăbovise cam mult prin dormitoarele Securității. Iar, după vîntările din jurul ochilor, trecuse bine și prin pumnii securiștilor. Maiorul, care părea că-l știe dinainte, îl și mîngîie cu o lovitură în burtă. Țăranul, aducîndu-și aminte poate și de alte lovituri, începu să zbiere ca o vită înjunghiată.

- Auleo, măculiță, săriți, că mă omoară! Mă omoară necuratul, ăsta ăl mai mare.

Și, începînd să-și facă niște cruci repezi și mari, îl scuipe pe maior între ochi.

- Ptiu, drace, piei din fața mea, ucigă-te-ar toaca pe tine și pe toți îngerii tăi.

Reacția maiorului a fost inversă de cum mă așteptam. El și năimiții din spate izbucniră într-un rîs zgomotos punctat de blestemele țăranului:

- Ucide-l Doamne pe Satana cu toți îngerii lui! Omoară-i și fă-mă pe mine alb la suflet și curat la inimă!

- Bă nebunule, îi zise maiorul, conținînd din rîs, nu te mai ruga, că te rogi degeaba. N-ai la cine, înțelegi? Mai bine n-ai mai bate din gură.

Nebunului însă îi sticleau ochii, iar mâinile îi tremurau. Lanternele se mișcău mai departe și chipul său dispăru.

Rînd pe rînd, timp de aproape un ceas trecu prin fața proiectoarelor strînsura aceea de ființe, frînturi de oameni duhnind a paie putrede, a murdărie și sudoare. Mi-a venit rîndul printre ultimii. Intersecția ochilor cu luminile a fost destul de scurtă și încurajatoare.

- Cin' te-a adus, bă, aici?

Și, fără să aștepte răspunsul meu, și-a întors urechea, iar cineva i-a picurat informația prompt. A urmat a doua întrebare, amenințătoare:

- Umbli cu șopîrle, ai, ne vorbești de rău? Ce-ai vrut, mă, să faceți?

M-am uitat la el fără să clilesc.

- Te ții bătos, las că te învățăm noi minte să spui și laptele care l-ai supt la mă-ta.

Așteptam din moment în moment plesnitura în obraz. Dar ea n-a mai venit. Maiorul obosise probabil. Sau poate că nu le păream suficient de serios pentru a primi o chelfăneală. În labirintul judecății mele se mai insinuă o întrebare: "Dacă mă păstrează pentru mai târziu, pentru o gală cum știi ei să-ți ofere la Securitate?!". Dar, cînd s-a închis ușa oblonită a pivniței, totul a intrat în normal, în cadența milițianului ce patrula prin fața noastră. Mi-am fugărit și ultimele temeri: "Nu-i exclus să fi mers pe mărunt și să mă fi mirosit cu ceva și atunci, chiar dacă mă bagă la apă pe baza unui denunț, mai mult de un an nu pot să-mi dea". Sau, cealaltă variantă mai puțin încurajatoare: "Dacă ei știi tot, sau aproape tot, atunci nu e decît un joc de-a șoarecele cu pisica. Așteaptă ca eu să recunosc sau măcar să fac o greșală". Ipoteza rezista teoretic, deși cîntărită mai atent, scîrțîia din toate încheieturile. Cînd prinzi un vînat gras nu-l arunci printre oameni cu vini imagine sau cu infracțiuni minore, deci cu posibilitatea de a comunica cu exteriorul. Gîndurile mele o luară pe alt făgaș, scormonind memoria pînă la cele mai mici amănunte, căutînd o greșală, o scăpare, o fisură.

Noaptea trecu fără evenimente sau mai bine zis fără evenimente majore. Obosit pînă la epuizare, m-am retras într-o indiferență care m-a ajutat să cîștig ore bune de somn, întrerupt

doar de imaginea difuză a unor fapte care erau ridicate dintre noi în timpul nopții și a căror absență, dimineața, n-o mai reclama nimeni. Ciulind urechile, am descoperit într-un colț un grup care își aștepta destinul în tăcere, într-o suferință ușor de măsurat pe fețele lor. Trecuseră toți pe sub etichetele locotenentului Oancă, gorila din ajun. Unul, mai ales, avea buzele sparte și gema înfundat când era întors pe o parte. Erau toți din Siliștea Crucii, comună mare din Dolj, unde se pare că izbucnise o mică revoltă cu ocazia strîngerii cotelor.

La un ceas după introducerea hîrdăului cu apă, apărură pipiriul care îmi luase datele. Strigă de pe listă cîteva nume, printre care figurau și cei doi țărani. Nu știu ce-mi spunea că oamenii aceia vor vedea lumina soarelui în acea zi de toamnă, liberi și departe de noi, de scrișnetul zăvoarelor, de pocnetele bițelor și de sudalmele temnicerilor. Când a terminat cu cititul, jumătatea de om ne-a aruncat încurajator o privire:

- Ei, vedeți, mă, dacă au fost sinceri, le dăm drumul. Republica și Partidul Comunist nu lovește, bă, în săraci*. Noi avem ce avem cu grangurii, cu boilerii, cu moșierii și cu capitaliștii. Țineți minte ce vă spun. Pe Drugă, pe Pleșa, pe Brătășanu, pe ăștia vrem noi să-i belim*. Și nimeni n-o să ne împiedice! Nici englezii, nici americanii, și nimeni, ați înțeles?, mai întrebă o dată și ieși urmat de zgometul greu al drugului în broască.

Capitolul XV

" BĂ, NOI AVEM PUTEREA SĂ VĂ FACEM PRAF "

Prin ferăstruica pivniței, albul zilei devenise intens. În zona carcerelor, inaccesibilă privirilor mele, activitatea se întetise și puteam percepe cu ușurință cum se deschideau și se închideau succesiv uși nenumărate, marcînd tot atîtea sosiri și plecări. Pînă la prînz am încercat să înjgheb o discuție cu vecinii mei din întuneric. Începusem să mă obișnuiesc cu mirosul greu și cu privațiunile. Masa mi s-a servit după tipic. Țineam gamela încă fierbinte între genunchi, cînd am auzit ceva ce semăna cu numele

meu. În pragul ușii, un milițian burduhănos mă căuta stăruitor, agitînd lanterna:

- Care ești, mă, Radu Ciucureanu?

Și cum nu știam că m-ar chema așa și n-aveam nici chef să-i ies în întîmpinare, am tăcut milc. Milițianul, după ce ne-a băgat și scos prin fel și fel de genealogii, a închis ușa, nemulțumit. L-am auzit dincolo, explicîndu-și insuccesul unui alt tovarăș care vorbea insistent, ba chiar ridicînd tonul. Sondajul nu s-a îngropat aici. După ce-a luat la rînd toate camerele și celulele, burtosul a apărut iar la noi. De data asta dorind să fie autoritar, a răcnit comanda:

- Drept! Toată lumea în picioare și cu mîinile sus!

În spatele său apăruse o siluetă înaltă, cu noul chipiu al Direcției Generale a Securității.

- Bă, să nu vă dați după corcoduș! E vreunul printre voi care se cheamă Radu? Că dacă îl aflu că-l strigă așa și face pe mutul, apoi îl fac eu să tacă de-a binelea.

Tăcerea se așternu ca o lespede peste trupurile noastre, ridicate acum în poziții caraghioase. Unii, cei mai mulți în picioare; bătrînii în genunchi, iar cei bătuți și bolnavi, cu o mîină spînzurînd în sus. Și cum nimeni nu m-a depășit, și nici acompaniat, am răcnit din spate ca să mă audă, eventual și cei din alte compartimente:

- Eu sînt. Pe mine mă cheamă Radu, dar mai îmi zice și Ciuceanu.

Milițianul m-a pipăit cu lumina lanternei și m-a mîngîiat cu o înjurătură.

- Leși, mă, mai repede. De ce mă faci, mă, sa-mi ies din pepeni? Marș afară!

Și, după ce mă mîngîie cu o labă ușoară după ceafă, mă împinse afară, predîndu-mă celui cu chipiu și cu uniformă nou-nouță. Am refăcut drumul din prima năapte, oprindu-mă în fața unei uși la parter unde, după ce-a ciocănit, m-a introdus într-o cameră spațioasă, dominată de un birou somptuos, cu vrafuri de dosare pe el, străjuît de o parte de tabloul lui Gheorghiu Dej, iar de cealaltă de chipul ministrului de interne, Teohari Georgescu*. În fața biroului, două fotolii și, în careul sobei din colț, cîteva scaune de lemn. Securistul s-a plantat în spatele

meu. Au trecut câteva minute bune pînă cînd ușa s-a deschis și locotenentul Oancă a apărut în toată splendoarea sa*. Aveam acum prilejul să-i fac și să-i refac portretul. În trupu-i mare cît o gorilă îl stătea înfipt capul ca măciulia unui băț de chibrit. Disproporția era atît de vadtă, încît mi-am strîns maxilarele ca să nu izbucnesc în rîs. Mîinile, atîrnîndu-i pe lîngă el, adevărate labe de lemurian, spînzurau ca niște odgoane nefolosite. Sprincenele stufoase se închideau aproape deasupra nasului. Buzele subțiri și alunecate spre stînga îi dădeau aerul unui zîmbet continuu și proștesc. Avea în mînă un ciocchine de strugure pe care-l ciugulea din mers. S-a aruncat pe un fotoliu și, fără să se uite la mine, scuipîndu-și alene simburii, m-a întrebat:

- Tu, ești, mă, Radu? Și cum zici că te mai cheamă?

Mi-am pronunțat numele corect în timp ce ultimele seminte și coji erau proiectate pe covor. După ce și-a terminat festinul vegetarian s-a întors către mine.

- Și ce crucea mă-tii, mă, te-ai apucat tu ca deșteptu' cu ăilalți de teapa ta să vă faceți de cap prin oraș? Ce credeți voi?! Clasa muncitoare doarme? Bă, să vă între în cap că noi și visele voastre le știm.

Se ridică în picioare, apropiindu-se de mine amenințător. Ochii îmi erau pironiți pe labele lui și măsuram în gînd secundele care mă despart pînă la folosirea lor. Dar mă înșelam. Oancă a venit lîngă mine, mi-a rînjit și a bătut cu palmele peste șolduri.

- Bă, noi avem putere să vă facem praf și pulbere pe toți, ai înțeles, bă, să vă facem chisăliță. Ți-a dat mă-ta să mănînci vreodată chisăliță? Pe toți cei care ne stau împotriva, de la mic la mare și viceversa. Și spune-mi tu mie acum, care zici că ești cu școală, de unde avem noi puterea asta? Ia zi!, și îmi agită prin fața ochilor palma sa uriașă cît o copită de cal.

- De la cine?, repetă el.

Mi-am stors creierii pe loc și-am făcut apel la toate cunoștințele mele politico-sociale.

- Cum, de la cine?, am îngăimat eu. De la guvern, de la partid.

Dar n-am mai apucat să merg mai sus pe scara puterii, că m-am pomenit aruncat în perete de-un pumn plasat în piept.

- Ce partid, mă, ce guvern? Să-ți spun eu, care sînt comunist de cînd eram ucenic la prăvălie. De la popor, bă, de la popor! El ne-a dat puterea în mîna. Și dacă om fi proști și ne-om lăsa duși de nas de de-al de tine, poporul o să ne-o ia îndărăt, așa ca într-o cliptă.

Mă loviseam tare cu ceafa de zid și silogismul cizmarului Oancă, acum în Securitatea Republicii, îmi apărea nebulos și fragmentar. Aș fi vrut să-l întreb cine-i poporul ăsta, dacă-i cumva în România și dacă el, locotenentul major Oancă, l-a cunoscut vreodată. Dar mă durea coșul pieptului și capul îmi vîjîia, iar eu trebuia să-l las să vorbească pentru a înțelege mai bine pătratul în care se afla piesa mea în jocul de șah. După ce m-a făcut țandări cu logica sa de fier și mi-a ilustrat totala mea ignoranță în politică, Oancă a trecut la lucruri mai concrete.

- Eh, acum, ai aflat de ce stai în fața mea și te judec eu care-am fost meseriaș.

Cu gîndul la bunicul meu, cizmar în Craiova, patron de prăvălie mai tîrziu, cu zeci de calfe și sute de muncitori trecuți prin mîna lui, în jumătate de veac de meserie, îmi zisei în sinea mea: "Haida-de, n-ai ajuns tu nici măcar lucrător, darmită calfă sau meșter". Și, ca să-l incit, i-am servit-o:

- De ce v-ați lăsat de meserie că, vorba românului, e brătară de aur.

Ca să-mi arate cît de receptiv a fost el la nevoile poporului, Oancă îmi aruncă peste umăr:

- Păi, cum, bă, puteam eu să rămîn la trepid și la ciocan dacă poporul avea nevoie de mine? Ce, eram eu cu Mihalache și Brătianu să mă bat pe burtă cu moșierii? De asta am intrat în partid, fiindcă am vrut ca toți oamenii să fie la fel, să fie și bogați și săraci.

"Adică numai săraci", gîndii eu imediat, "și cîtiva mai avuți decît toți bogații din trecut". După ce îmi ținu o lecție de ideologie, cu incursiuni biografice, Oancă își strînse buzele tăiate parcă de o sapă și îmi spuse:

- Bă, eu aș putea să te bat pînă te caci pe tine, dar acum sînt obosit și n-am chef. Mai bine să zici tu de bună voie tot ce-ai făcut, pînă la ultimele ascunzișuri ale tale. Să-mi spui ce legături ai avut.

Tot trupul mi-era încordat și fiecare cuvînt al său mergea ca o pietricică de mozaic care caută să întregească un tablou. Cînd am auzit de legături, pleoapele mi s-au zbătut ușor. Dar Oancă a mers mai departe:

- Ce-ai vorbit cu ăla care face versuri, Martinescu? De cîte ori v-ați văzut voi și ce planuri aveți? Să le așterni pe toate așa ca la popă, din fir în păr. Și cîți erați, și pe cine mai voiați voi să mai strîngeți? Uite aici, și trecu în spatele biroului și scoase un teanc de coli albe, și hîrtie, cerneală și peniță, să-mi scrii tot ce-ai văzut și auzit în legătură cu ăsta. Eu te las aici, și din cînd în cînd am să vin să văd ce-ai *zmîngălit*.

Mă așeză la o măsuță și-mi împinse scaunul de lîngă sobă. Am rămas singur și în prag de gînduri negre. Cuvintele cizmarului îmi deschiseseră în față un culoar căruia, chiar dacă nu-i ghiceam sfîrșitul, cel puțin îi puteam bănui capcanele.

Pe fereastra larg deschisă, dar cu zăbrele țepăne, pe cerul de un albastru intens vedeam legănîndu-se molatic coroanele arămii ale castanilor din curte. Dimineata era călduroasă, cu lumină aurie, catifelată, iar zgomotul îndepărtat al străzii îl auzeam de aici, dinăuntru, ca murmurul unei mări nevăzute. Dincolo de zidul alb și înalt ca de cetate știam că este viața și mai ales libertatea, noua libertate căruia îi cunoșteam prea bine chipul hîd, anticameră totuși obligatorie pentru cea ultimă și cea adevărată.

Am închis ochii și m-am cufundat în realitatea imediată. Era limpede ca azurul cerului că totul pornise de la Mandinescu, de la ceea ce declarase, ba chiar, admitînd absurdul, de la ceea ce făcuse. Decantînd amenințările cizmarului, înțelegeam că Sergiu se lăudase ieftin și inutil pe undeva. Scăpase o informație, făcuse vreo aluzie la vreo organizație, iar șoaptele fuseseră receptate de urechile Securității. Ceea ce nu-mi puteam explica era tocmai venirea sa la mine acasă. Aceasta era prima latură a triumghiului în mijlocul căruia mă aflam. A doua era dată de cunoștințele sale despre mine. A treia, erau metodele pe care urmau să le aplice ei în cursul cercetărilor. Oricum mi-aș fi geometrizat poziția: se cuvenea să admit că mă găseam pironit la o distanță egală de cele trei laturi și că o singură mișcare a unuia putea să precipite primejdios deplasarea celorlalte. Îmi fixasem ochii pe foaia de hîrtie și mi se părea că văd un ecran gol, pe care eram somat

să înlănțui propria mea secvență. Odată trecute prin fața proiecteurului, personajele ar fi căpătat viață și identitate, și nimic și nimeni nu le-ar mai fi putut trage îndărăt, în anonim. Da, era limpede că firul pornise de la Mandinescu, trecînd pe lângă mine, făcîndu-se ochi și smulgîndu-mă în cele din urmă de pe locul meu. Cît era de trainic acest fir și de cîte ori se înfășurase în juru-mi, numai Dumnezeu știa sau poate chiar și... cizmarul cu mutră de australopitec.

Văzusem în filme de război cum se pășește pe terenuri minate. Cu groaza în suflet și cu moartea ascunsă sub tine. Mie mi se putea întîmpla ceva și mai rău. Fără să știu ce s-a întîmplat, fără o hartă precisă a evenimentelor consumate sau potențial explozive, puteam să cad cu ușurință pe sfîrșitul meu care se putea lega foarte ușor de începutul pielii altora. Pîrții de scăpare erau numai cîteva. Am început să le scrutez. Prima, cea mai lesnicioasă, îmi impunea să scriu mult și de toate. Biografia părinților, a mea, a prietenilor, a cunoștințelor, toate adunate, dar și răsfirate într-un ghiveci din care n-ai fi știut ce să culegi mai întîi. Există însă și pericolul de a scoate la lumină un grup de oameni bănuți de Securitate. Riscam să prezint legături care puteau fi urmărite, cu consecințe imprevizibile, atît pentru oamenii din afară, cît și pentru mine care, rămas în întuneric, n-aveam decît posibilitatea unei așteptări neputincioase.

Mai exista o cale, aparent mai netedă. Să scriu așa, ca într-o epistolă, că am cunoscut odată pe un oarecare Sergiu Mandinescu, poet-vagabond, care mi-a vorbit de înființarea unei formații, cenaclu literar, cu membri și cotizații. La prima vedere, soluția părea genială. Pe urmă constatai că are și ea un cusur, și încă unul foarte mare. O hîrtiuță iscălită de mine, cu scrisul sau iscălitura mea, putea fi oricînd folosită, amplificată, plastografiată și introdusă sub ochii primului venit sau primului găblit care, din întîmplare, putea fi chiar Sergiu Mandinescu. În ochii săi sau al altora, declarația suna ca o invitație generală la sinceritate și mărturisiri. Din propria experiență de alpinist, știam ce amplasare are prima platră rostogolită nesăbuit pe grohotișul văilor și cît antrenează în drumul său un gest nechibzuit, o semnătură lăsată fie și sub un text nevinovat. Nu voiam să fiu eu cel care va declanșa avalanșa. Mă găseam acum agățat de un cablu unde

atît timp cît nu întindeam o mînă către cineva, mai aveam o şansă să-mi păstrez viața.

Mai rămînea a treia soluție: să nu scriu nimic, absolut nimic. Să las foaia albă, așa cu ieșise din fabrică și să aștept. Avantaje: nu mi se mai poate folosi iscălitura și interpreta cuprinsul. Aștept desfășurarea evenimentelor și, în funcție de ele, îmi voi defini poziția. Dezavantaje: dialog aprins cu cizmarul, pînă la ciomăgeală. Urma pumnului în piept o mai simțeam, iar amprenta în ceafă nu se ștersese. N-aveam însă de ales.

Așteptarea mi-a fost lungă. Probabil că Oancă mă uitase. Sau poate că eu eram un personaj încă nedemn pentru el. Între timp, în birou apăreau indivizi cu mutre din ce în ce mai respingătoare, potrivite unui bestiar unde fiarele nu-și mai conținesc apariția. Pironit pe scaunul de lemn, plecat spre frontul alb al hîrtiei, cu tocul în mînă, încremenisem într-o așteptare ce începuse să mă obosească.

Convingerea luă locul îndoielii, iar certitudinea substitui treptat cumpăna judecării. Anchetatorii nu știau mai nimic despre mine, căci numai a suta parte dac-ar fi aflat-o, n-aș fi rămas eu aici liniștit, cu o declarație în fața ochilor. Trecuse amiaza și nimic nu se schimbase. Afară vuietul străzii se întețise. În curtea boierului Poenaru, actual sediu al Direcției Regionale a Securității, se lăsase liniștea. Picoteam de somn, cu maxilarele prinse zdravăn în podul palmelor. Nu doream să le ofer prilejul unei răfuieli ieftine, doar pentru o corecție de atitudine; îmi păstram forțele pentru una de conținut. "Pariez o sută contra unu că în seara asta voi intra în pumnii lui Oancă". Dar a urmat o surpriză. Cel care a intrat în cameră să mă întrebe dacă am scris ceva era o mutră necunoscută. Avea o cîrpă roșie pe antebraț și am ghicit în el pe ofițerul de serviciu. Înalt, deșirat, cu o culoare măslinie demnă de rudarii din jurul Craiovei, tipul mă luă în primire.

- Ai scris, mă, declarațiunea?

M-am uitat la el cu ochi inocenți și cu un zîmbet supus.

- Ce să scriu, domnule ofițer, dacă nu știu nimic.

Țiganul a dat ochii peste cap. Pe urmă, i-a bulbucat către mine:

- Toți ziceți că nu știți nimic cînd veniți aici. Dar aici vi se dezleagă limbile.

Observînd însă hîrtia imaculată, se zborși la mine:

- O să dai tu ochii cu tovarășul Oancă și o să vezi tu atunci pe dracu. Va fi vai de ciolanele tale.

Cu promisiunea puțin îmbucurătoare de a încăpea pe mina cizmarului, am părăsit biroul, gîndindu-mă pe ce meleaguri bahice s-o fi aflînd cizmarul-locotenent la ora aceea. M-am înapoiat în beci unde mă aștepta același meniu și aceeași bucătică de pîine. Înăuntru, camera parcă se mai aerisise. Plecaseră mulți. Rămăseseră doar cei din Săliștea Crucii. Mai plecaseră și cîțiva oaspeți noi, dintre care un învățător din Mehedinți cu privirea ageră și cu ochii încercănați de lovături. Spre seară, cotețul, așa cum îl botezase un milițian, s-a umplut din nou. Zeci de făpturi de diferite vîrste, de la tineri de șaisprezece, șaptesprezece ani pînă la bătrîni cu părul alb, unii cu cojoace - care apucase să și-l mai ia - alții, majoritatea, dezbrăcați, așa cum îi prinsese Securitatea. M-am retras într-un colț unde auzeam mai bine ce se petrecea afară, la mine ajungînd în surdină și murmurul celor dinăuntru. Am adormit repede, gîndindu-mă la mutra pe care o va face Oancă cînd va vedea albul hîrtiei în fața ochilor.

Cred că trecuse de miezul nopții cînd mi-am auzit numele. Mai bine zis am primit un ghionț și lama de lumină a lanternei m-a trezit de-a binelea. În cîteva mișcări am fost în picioare și, împins energic din spate, am ajuns sub lumina centrală a beciului. Acolo, peisajul uman se schimbase. Un găligan cu trese de sergent major mă aștepta învîrtind ceva lucitor în mînă. Cînd am ajuns în fața lui mi-a răsucit într-o clipă coatele la spate. Am simțit la încheieturi strînsoarea cătușelor. Mișcarea se făcuse cu dibăcie de profesioniști și pe loc mi-a fulgerat în cap revanșa lui Oancă. "Aha, deci nu te pun la probă, pînă cînd nu ești legat belci". Pe scară, urcînd treptele, mă gîndeam cum să-mi feresc dantura și la cîte runde voi rezista. Cred că era trecut de două noptea. În Securitatea Craiovei se lucra ca în plină zi. Părea un stup de viespi ce-și deapănă activitatea la adăpostul întunericului. Purtînd pe față o mină neștiutoare și feciorelnică, am pășit într-o încăpere care avea să-mi schimbe hotărîtor destinul.

Capitolul XVI

PROMENADA DE SEARĂ

Înăuntru, clarobscurul era în floare, ca într-o pictură flamandă. Când am pășit peste pragul dublu al încăperii, lăsând în urmă ușa capitonată, am înțeles că mă aflu într-o cameră specială, dotată cu tot dichisul. Sub un lampadar, în prezența unui grup ale cărui intenții îmi erau foarte clare, se foia maiorul cu șapca lui de apaș și cu mișcări de lup hămesit. Urlase sau țipase mai înainte, căci acum era congestionat la față și își agita brațul către spatele scenei unde, în penumbră, bănuiam că se mai găseau și alții. Lângă el, un bărbat cam la patruzeci de ani, cu niște fălci monstruoase și ochi porcini, cu o burtă debordantă încinsă de o curea de majur, se agita și el sub conul puternic de lumină. Printre ceilalți l-am zărit și pe oacheșul ofițer de serviciu. Toți luceau de sudoare, cu brațele suflecate, într-un miros pregnant de praf, transpirație și fecale.

Ajunsesem, în fine, în locul pe care mi-l semnalizase de atâtea ori doctorul Cărașu prin omul său. Ajunsesem și eu în camera abator, acolo unde Ionescu 22 schingiuisese și torturase, bătuse și omorise pe atîția tineri sau bătrîni. Îl aveam acum în față și în profil, și mi se părea chiar mai monstruos decît uriașul lui Goya. Lângă el, silueta maiorului părea pirpirle în tabloul general al camerei, personajele mi se păreau demne de o bolgie dantească.

- Oancă, dă drumul la vențilator, că ăsta s-a căcat pe el, răsună nervos vocea maiorului, cu o undă de oboseală.

Mi-am aruncat ochii în cealaltă jumătate a cadrului, dar n-am putut prinde chipul cizmarului. Un gînd mi-a traversat mintea ca o săgeată aprinsă. "Dacă am trecut de la Oancă la ăștia, nu-i a bună". Încet, grupul din față mea s-a potolit, centrîndu-se în jurul celor două birouri care păreau aruncate acolo fără noimă. La un moment dat s-a făcut liniște. Am primit un ghiont în spate și m-am pomenit în preajma maiorului. L-am văzut atunci ochii mici, cenușii, aprinși de furie. S-a uitat la mine cu o ură clocotitoare și mi-a șuiurat:

- Ce credeai, bă, că ai să ne scapi printre degete? Că ai să ne orbești așa, pe toți. L-ai tras pe sfoară pe Oancă, că, de, nu prea e el priceput la d-astea. L-ai zăpăcit și p-ălălalt.

Pentru o fracțiune de secundă mi-am scormonit memoria, căutându-l pe celălalt.

- Da' cu mine ți s-a înfundat. Nu mai lua tu' mutra asta de idiot și de neisprăvit. Înțelegi, bă, că s-a terminat, că acum ești cu noi și trebuie să ni le spui pe toate din fir în păr. Acum ți s-a înfundat. Te facem bucățele și pe urmă te punem la loc. Zi, pe cine cunoști, banditul? Ia-i la rînd.

Îi priveam și încercam să operez o diviziune a muncii în colectivul Securității. Pe mardeiaș îl descoperisem. Era Ionescu 22*, piesă de rezistență și cu o biografie bogată. Ideologul nu putea fi Oancă. Prea ar fi fost de pomină. Trebuia să fi fost altul, unul cel puțin cu degetul opozabil crescut și cu cîteva circumvoluțiuni în plus. Și ochiul mergea mai departe, selectiv, parcimonios. "Dar anchetatorul, să fie oare numai maiorul?" Mi se părea o brută frustrată, deși cu ceva posibilități de exprimare. "Dar supporterii?" Probabil că erau toate jivinele, toată plevușca ce se perindase pînă acum. Sau mai erau și alții în rezervă gata să intervină? Monologul maiorului atinsese între timp cota maximă.

- Taci, ai? Stai că-ți dezlegăm noi gura într-o clipită. Ionescule, bagă-l și pe ăsta la tiribombă, dar în ăsta să dai mai cu sete, că-i tînăr. Și uite ce bocanci frumoși are! Păcat de ei.

N-am prea înțeles pe moment ce avea maiorul cu bocancii mei cu măsele și nici ce înseamnă tiribombă. Dar mi s-au deslușit toate. Mi-au scos întîi cătușele și mi le-au pus în față. Apoi, brusc, m-au desprins de podea și cu o grijă ce mi se părea stranie mi-au întins antebrățele pînă cînd cotul a intrat în unghiul genunchiului. După aceea, printr-o mișcare violentă, mi-au vîrît între antebrățe și genunchi o bară de fier. Picioarele erau strînse cu o frînghie care mi se înplîntase în carne. Mișcările lor erau ritmate într-o sincronie perfectă, încît în mai puțin de cîteva minute m-am și pomenit proiectat cu capul în jos și cu etichete în sus. De jos, de la nivelul podelei, prindeam comenzile maiorului.

- Ionescule, dă-i vîrtos, că ăsta are osul tînăr. Ia ranga și fă o dublă cu Marin.

De jos, nu mai știam nici cine e Marin, nici ce-ar însemna o dublă. Gîndurile mi se învălmășeau și, în așteptarea șocului, singura idee care-mi stăruia în creier era să nu plîng, să nu mă văicăresc ca o muiere. Becul îmi strălucea în față și imaginea răsturnată a camerei îmi dădea impresia unei alte geometrii.

Pendularea mea a luat sfârșit după ce-au fixat țepușa de fier în marginile celor două birouri înalte. Din acest moment dispar și ultimele mele înregistrări auditive. Prima lovitură primită îmi detună parcă în țeastă. Lucru curios, cu toate că simțeam lovitura năprasnică pe suprafața labelor, durerea o percepușem nu acolo, ci la polul opus, în fundul creierului. A doua și a treia s-au contopit parcă într-un trăsnet globular care s-a scurs de-a lungul șirei spinării, înfigându-se în creștet. Dacă am țipat sau nu, nu mai știu. Simțeam că mă înăbuș. Aveam nevoie de aer. Și cu cât deschideam gura să-l sorb, cu atât mi se părea mai greu să-l trag în piept. Pe urmă, lumina albă a virat spre roșu, violet și o grilă stacojie mi-a coborât peste vedere. Deasupra mea se învălmășeau umbre negre, birourile de pe margine ajunseseră ca niște stînci uriașe, iar eu mă prăvăleam între ele mai adînc, tot mai adînc.

Cred că am leșinat după primele zece, douăsprezece lovituri. M-am trezit cu senzația apei care-mi șiroia răcoros pe corp, pe față, pe frunte și pe temple. Lumina a devenit din nou albă. Frînturi de cuvinte, ca niște țâpligi aprinse, îmi ajungeau în urechi.

- Nu-l cunoști pe Mandinescu, banditul? Dar de Paul Vlădescu, n-ai auzit? Și nici de ceilalți ticăloși? Hai, borăște odată! Ce, ți-a pierit piuitul?

"Deci l-au pescuit și pe Paul", mi-a trecut prin minte. N-au făcut mare scofală. Numai de-ar rezista!". Mi se părea bizar că percepțiile mă părăsesc într-un flux pe care ochii nu reușeau să-l controleze. În același timp, judecata căpăta limpezime, iar conexiunile se făceau mai rapid. "Acum totul e să tac, chiar dacă îmi rup ăștia vreun picior. Totul e să nu scot un cuvînt. Să nu fiu eu primul care să vorbească. Blufează băieții... N-au nimic la mină. Dacă ar ști mai mult, m-ar lua la sigur".

Cînd ochii mi s-au mai limpezit, pe retină s-a răsfîrît imaginea răsturnată a maiorului, în picioare, cu capul plecat spre mine:

- Spune, mă, banditul! Ce, crezi că am obosit sau crezi că ne pasă că dai ochii peste cap? Bă, aici la noi vorbești ca să trăiești și numai proștii mor. Înțelegi, bă? O să-ți dai tu drumul la limbă. Îți garantez eu! dar, să nu fie prea tîrziu! Ai să te rogi în genunchi de noi să te ascultăm. Deci nu iese nimeni pînă nu-și deșartă tot sacul.

Îmi înfipsese talpa pantofului în bărbie, presîndu-mi buzele fără milă.

- Nu te repezi, bă, să mi-i spui pe toți odată că poate te încurci. Ia-i așa, în ordinea alfabetului.

Un rîs gros punctase gluma maiorului. Presiunea devenise violentă și începusem să mă balansez din nou.

- Nu te speria, bă! Ce-ai pățit pînă acum a fost așa, doar un aperitiv, cum ziceți voi *burghezii*. Acum urmează felurile. Hai, Oancă! Ce, te-ai tras la odihnă? Schimbă-l pe Ionescu, că i-a trecut sudoarea prin cămașă.

Mi-au vîrît în gură ceva soios și umed, o batistă sau o cîrpă, un căluș improvizat care trecuse pe la atîția chinuiți. "Înțeleg să mă tortureze, dar, ce dracu', n-au măcar o batistă curată în toată securitatea asta, că doar nu le lipsesc banii". Eram în stare atunci să mă răfulesc cu ei mai degrabă pentru acest *amănunt* igienic decît pentru chinurile suportate. În repriza următoare, loviturile și-au domolit ritmul, sporind însă în intensitate. Nu am mai leșinat. Doar lumina se întuneca în fața ochilor, cînd tălpile primeau cîte o lovitură scăpată din laba cizmarului-locotenent. Întîi mi-au zburat măselele de pe tălpi. Pe urmă, au început să sară bucăți din pîngele. Deasupra mea se rîdea în hohote, ba chiar se făceau pariuri. La a cîta lovitură a lui Oancă voi leșina din nou? Ce va mai rămîne din bocancii mei atunci cînd "îi îngrijește un cizmar"? Se părea că Oancă era vioara întîi în jocul tiribombel. Loviturile lui se plasau cu precizie în spațiul scobit dintre toc și talpa propriu-zisă, acolo unde talpa este mai subțire și percuția integrală. Durerea se localizase în creștet, iar loviturile îmi plesneau creierii. La sfîrșit, au împins ranga de pe birou, lasîndu-mă să cad ca un bolovan.

- Eh, ăsta a fost felul întîi, banditule! Ți-a plăcut, ai? Scoate-i călușul, Oancă. Poate vrea să ne spună ceva.

Nu știu ce i-or fi spus ochii mei încercănați, plini de lacrimi, dar și de ură, cînd l-am auzit urlînd:

- Hai, Jiene, scoate-l la plimbare!

I-am simțit umblînd deasupra mea, scoțînd ranga, dezlegîndu-mi mîinile și picioarele.

- Hai să-l punem între felinare, că-i face bine o plimbare acum. Dar mai întîi scoateți bocancii, banditule!

Am încercat să execut ordinul de jos, șezînd pe podea. Degetele însă nu mă ascultau. O umbră dinaintea mea mi-a tras

bocancii din picioare. Din ciorapii zdrențuiți sîngele a mustit imediat în pete mari.

- Hai, Ionescule, tu care-ai lucrat la poștă la ghișeu și erai cavaler, ia invită-l pe tînărul nostru bandit la plimbare cu damele.

Hotărît lucru că-l subestimasem pe maior. Se cuvenea să fiu cu luare aminte de acum încolo. Învitația lui Ionescu n-a fost cîtuși de puțin protocolară. Mi-a tras cu sete un picior în coaste și m-a prins de ceafă. M-am ridicat clătînîndu-mă, susținut doar de cel pe care-l chema Jianu. Mirosea puternic a praf și lumina parcă pălise. Maiorul s-a repezit din nou la mine.

- Ce-ai amuțit, mă? Ce, nu ți-e milă de oasele tale? Pe cine ați avut voi mai sus? Hai, spune, și te ducem acasă, și te așezăm și-n pat. Nu ne batem noi cu puștanii. Nouă ne trebuie ăia cu coaiele mari, ăia care v-au zăpăcit și v-au întors împotriva poporului și a clasei muncitoare.

"Aha, uite unde era ideologul!", mi-am zis eu. Însă aluzia la eșaloanele superioare îmi strînsese gîtlejul ca într-un laț.

- Hai, Ionescule, scoate-l pe băiat la plimbare, ca să nu se plictisească.

"Ce plimbare? Unde-or vedea ei felinare?" Credeam că aiurez. Sau nu mai înțelegeam eu limba română. I-am văzut pe urmă precipitîndu-se spre mijlocul camerei, înlăturînd cele două birouri și formînd din făpturile lor un fel de culoar pe care urma să-l bat în pas alergător, printre pumni și ghionturi. Asta era *promenada* promisă și nu părea seducătoare cîtuși de puțin. Am străbătut de cîteva ori dintr-o parte în alta coridorul de oameni. Călcam mai mult pe sus, purtat de pumnii și ghionturile celor de pe margine. La un croșeu în abdomen, aplicat cu măiestrie de Oancă, m-am prăvălit fără cunoștință.

M-am trezit mai tîrziu, într-o încăpere minusculă. Nu aveau mai mult de doi metri lungime și un metru lățime. O lumină firavă ascunsă în perete mi-a permis să fac bilanțul general al primei partide. Vindiacul dispăruse. Cămașa era ruptă și pătată cu sînge. Cureaua pierise o dată cu bocancii. Labele mi se umflaseră de parcă aș fi avut elefantiazis. Din ciorapi nu mai rămăseseră decît niște zdrențe, murdare de praf și sînge. Coșul pieptului mă durea. Aveam o senzație pregnantă de vomă. Buza inferioară mi-era spartă. Un premolar, absent, iar coroana unui incisiv dispăruse

o dată cu el. Degetele de la mîna stîngă mi se umflaseră. Nu le mai simţeam de loc. Durerea cea mai acută se localizase la creştet. Capul îmi vuia ca un stup de viespi. Bilanţul nu prea era îmbucurător. Sărisem însă prima treaptă. Nu mă îndoiam că vor urma şi altele. Curios, labelle nu mă dureau. Pesemne că se produsese acolo o anestezie locală prin blocarea terminaţiilor nervoase. "Dacă nu mă infectez la picioare, pot să spun că am scăpat uşor".

Ceea ce mă îngrijora era totala surpriză pe care o produseseră asupra organizaţiei noastre. Se petrecuse undeva un declic la un grad superior şi consecinţele nu întîrziaseră să apară. O judecată simplistă m-ar fi condus la reconstituirea unei suite de întîmplări legate în serie. Mandinescu, odată căzut, îl împinge în prăpastie pe Vlădescu care, trecut printr-o probă asemănătoare, mărturiseşte tot şi mă tirăşte şi pe mine după el. Ceva asemănător cu ceea ce se petrece în alpinism, în tehnica corzii. Dacă nu baţi bine pitoanele, o cădere îi antrenează în hău pe toţi cei legaţi de aceeaşi coardă.

Judecata însă mi se părea exagerat de simplistă, iar comparaţia nepotrivită. Sergiu trecuse prin multe privaţiuni care îi căliseră fondul moral şi fizic. Nu-l vedeam aruncîndu-se cu arme şi bagaje în luntrea comuniştilor. Celălalt mi se părea tot atît de bine dotat, ba chiar cu valenţe superioare primului. Între ei doi răsărea însă ca o nălucă figura lui Pascaru, cu ochii săi spălăciţi, cu faţa mîncată de coşuri. El era accidentul ultimelor săptămîni. În subconştient bănuielile se împleteau, sporeau, devenind, în acea firidă unde Poenarii îşi ţinuseră cîndva vesela sau hainele, dureroase certitudini. "Dar dacă Pascaru a fost cel care l-a tras pe Mandinescu din umbră, atunci cum a ajuns firul la Vlădescu?" Pascaru nu-l cunoscuse sau cel puţin aşa îmi închipuiam. Lucrurile se urzeau încîlcit, iar zidul neştiinţei se ridica în faţa mea înalt şi tenebros.

Capitolul XVII

CAMERA SARCOFAGELOR

- Tata?
- Ștefan*.
- Mama?
- Elena.
- Născuți la... Da' tu, bă, cînd te-a fătat mă-ta?... Frați, surori?
- Da, un frate.
- Ce face, ce dreg?
- E student.
- Da, bunici ai, mă? Ei cînd s-au născut?

"În Evul Mediu", gîndeam atunci, iar mai tîrziu cred că am și spus.

Intrasem într-o altă fază a anchetei, tot atît de periculoasă ca și prima. Mai mult decît atît, eșalonarea etapelor mi se părea logică și eficientă. Întîi te zdrobesc fizic, pe urmă îți iau în primire psihicul. O anchetă non-stop, o cercetare fără sfîrșit sau cu un sfîrșit care coincide cu prăbușirea rezistenței interioare, cu ridicarea brațelor în sus și cu predarea în mîinile anchetatorului. Element principal și de atac, timpul, timpul care pentru anchetator se convertește în cele trei schimburi, iar pentru anchetat într-un supliciu continuu, fără pauză, fără odihnă. Mai intervin și elemente secundare. Vocile tăioase ale anchetatorilor, înjurăturile, lumina proiectată brutal peste ochi, întrebările stereotipe, alternînd cu cele cu tîlc, toate la un loc dau profilul sui-generis al unei anchete fără lovituri sau brutalități, care, prin epuizarea subiectului, duce inevitabil la același rezultat.

Metoda nu era nouă. Citisem destulă literatură despre ea ca să nu fiu mirat că anchetatorii mă fixează de un scaun și îmi vîră în ochi o veioză cu lumină puternică. Cunoaștem și metoda strecurării întrebărilor duioase, ca de exemplu: "Ce crezi tu că face maică-ta acum?". Sau: "Știi cît de disperat e fratele tău? Știi cum plîng rudele după tine? Nu te gîndești la ei?". Sau îndemnuri precum: "Fii sincer și noi îți vom prețui buna credință". Sau varianta cealaltă, mai perfidă, care a făcut atîtea victime printre neghiobi și creduli: "Ce crezi tu, măi, băiatule!". Tonul trebuie să fie mîeros

și să sune a cîntec de sirenă. "Că nouă ne face plăcere să ne umplem de praf, să ne murdărim de sînge, să țipăm și să urlăm la voi, cînd ne-am putea înțelege de bună voie? Crezi tu că ne face plăcere să stăm aici zi și noapte, departe de meseria noastră, că avem și noi de lucru prin fabrici și ateliere? Da' dacă voi ne țineți aici? D'alde tine cu încăpățînarea asta prostească. Că dacă ai vorbi și ar vorbi toți ăștia care au luat-o pieziș, crezi că ar mai exista securitate și miliție?"

Dacă victima nu cădea ușor în copcă, vocea anchetatorului devenea și mai duioasă, propunînd o tranzacție cu apel la zonele emotive. "Ce-ai zice tu, băiețaș, dacă eu mîine dimineată aș vorbi cu comandantul și te-aș duce acasă s-o vezi pe maică-ta, sau pe gagică-ta ți-aș aduce-o chiar aici ca să-ți dea ceva d'ale gurii și schimburi, că văd c-ai ajuns în zdrențe. Eh, pentru asta trebuie să fii și tu într-un fel recunoscător. Nu-ți cerem mare lucru. Ne spui și nouă cîte ceva. Cine l-a recrutat pe Vlădescu și ce legături avea Mandinescu mai sus?". Se ofereau și asigurări pertinente, cum că un singur cuvînt al Securității ar fi egal cu numirea într-o funcție sau ocuparea unui post. Aici, din păcate, aveau perfectă dreptate. Că dacă te-ai plictisit să-ți faci studiile universitare în țară, poți să continui în străinătate, la Moscova, și că tot mama noastră, Securitatea, îți pote prilejui schimbarea de mediu. Sau îți avansau o propunere ademenitoare dospită în focul luptei de clasă. "Cum e posibil, mă, ca tu care-ai avut în familie un cizmar, om de-al nostru, din popor, și pe taică-tu, mare cărturar în Oltenia, care-a ridicat muzee pentru popor și și-a dat averea ca să le înzestreze, ba mai mult decît atît, în 1907 a fost și el cu alți profesori alături de țărani împotriva bestiilor moșierești, tocmai tu să te rupi de noi, să nu-ți cunoști interesul de clasă, să te ridici împotriva noastră?"

Dacă era vorba să se treacă peste un hop al anchetei, se mergea, acolo unde terenul se preta, pînă la adevărate tîrguri între bandiți. Anchetatul, inculpat pe mărunțișuri își tranzacționa libertatea, punînd și el condiții. Să-i dispară, așa, pentru un timp, un cumnat incomod, un șef prea autoritar, dar reacționar, un vecin nedorit cu origine suspectă cu care împărțea apartamentul sau, în cazurile limită, dintre cei mai apropiați lui, oameni căzuți sub lupa Securității care, printr-o simplă delațiune, puteau fi arestați. În acest troc, ambii parteneri erau în ciștig imediat. Inculpatul își

recăpăta libertatea, pierzînd-o pe a altora. De partea cealaltă a balanței, Securitatea obținea vinatul cel dorit la un preț minim. Toate aceste metode conțineau aceeași otrăvă secretată de Măria-sa omul.

Prima zi de *anchetă-reflector* a trecut aproape liniștit, *fără hulă și tangaș*. Stăteam cu coatele rezemate de tăblia biroului, răspunzînd automat la întrebările stas. Mă transformasem într-un robot care răspundea la prima silabă interogativă, la un text care se repeta neconținut cu tata, mama, anul nașterii. Nu mai aveam nici un fel de control asupra pronunției. După prima tură au început să apară și primele semne de oboseală. Durerea din ceafă și din creștet sporise. Ochii, inundați de lumină, deveniseră dureroși.

Schimbul doi era reprezentat de cel care mă arestase, roșcovanul înalt care îmi înfipsese pistolul în burtă și care șterpелise ceasul din biroul tatălui meu. Întrebările de rutină au alunecat toate în același univers al absurdului și ineptiei. Cînd însă atmosfera s-a mai liniștit și tropăitul din jurul meu a încetat, confruntarea a devenit umană. Primul gest s-a soldat cu deconectarea reflectorului. Al doilea a fost consecința primului. Mi-a îngăduit să-i văd mutra. Se uita la mine cu ochi compătitori și o bună bucată de vreme mi-a prezentat fețele compromisului. Mă simțeam din ce în ce mai obosit și cădeam cu o viteză uniform accelerată spre zonele inconștientului. Îl auzeam greu, percepînd cuvintele mai mult după mișcarea buzelor. După ce și-a epuizat variantele teoretice, în finalul ultimei runde, pe un ton amical, mi-a precizat:

- Te încăpățînezi în zadar. Ai să vezi mai tîrziu, cînd ceilalți vor vorbi. Ai să vezi că a fost inutil. Maiorul nu e omul care să se lase înșelat de cineva. Ți-o va plăti cu vîrf și îndesat.

Am ridicat ochii cu greu și l-am privit prin pînza ce mi se așternuse peste vedere.

- De ce? De ce toate acestea?

- Ne întrebi pe noi de ce? Sîntem cu tine în față și te judecăm. Nu ți-a spus-o nimeni pînă acum? Noi reprezentăm pe cineva și avem puterea în mînă. Voi sînteți cîțiva și nu aveți nimic.

Aș fi vrut atunci să-i spun că nu e cu nimic mai prejos de ceilalți, că nu-i mai puțin ticălos ca alții care se cocoțaseră la putere, jurînd, omorînd și, dacă e vorba de reprezentare, atunci Răsăritul nu-și poate găsi o mai fidelă oglindire decît în ei.

Schimbul trei era o brută. S-a purtat ca atare. Dintr-un început, mi-a aprins reflectorul, apropiindu-l și mai mult de obraji. Mi-a interzis accesul coatelor pe tăblia biroului, iar tentativele de somn mi le curma printr-un răcnet sau cu un ghiont. După câteva ore, fie că a obosit, fie că-și făcuse o părere asupra-mi, a abandonat monologul, păstrându-și însă atenția asupra mișcărilor mele. M-a predat schimbului patru, cu o înjurătură grea și stufoasă.

Trecuse o zi în care diviziunile timpului se intervertiseră, minutele ajungând ore, iar ceasurile, dilatându-se, absorbeau săptămîni sau luni din viața mea. La capătul primei zile încetasem să mai răspund, poate chiar să mai gîndesc. O piclă densă mă izolase de cei care erau în fața mea. Lumina reflectorului, atunci cînd se așternea pe față, îmi deschidea porțile unei lumi de coșmar, cu voci venind din adîncuri, cu măști ce rîneau, cu perechi de ochi care stăteau la pîndă, așteptîndu-mi definitivă cădere. Am mulțumit cerului cînd, a doua zi, a apărut roșcovanul blonzii. Acum părea proaspăt odihnit, mai activ, chiar aplecat spre o înțelegere cu mine.

- Nu pricepi că ceea ce vrem noi de la tine nu e să ne dai relații despre cei care v-au dus de nas și v-au condus la pierzanie, ci să aflăm cît ești tu de sincer. De ăia de sus am aflat de la Vlădescu. El e om de înțeles, nu un înrăit ca tine, chît că e fiu de moșier și a trăit în palat. Așa că el o să meargă acasă și-o să-și termine facultatea, iar tu o să putrezești în beciurile pușcărilor.

Nu mai aveam putere să-i răspund, și cu atît mai puțin să-l contrazic. Monologurile lui se asemuiau cu șopotul apelor ce te îmbie la somn. Aș fi vrut să închid ochii. Pleoapele înroșite îmi zvîcneau dureros, oprindu-se la jumătatea globului. Pe urmă, turele s-au învălmășit și suprapus. Nu mai știam nici cine vine, nici cine pleacă. Trunchiul mi se prăbușea pe birou și numai loviturile puternice mă mai făceau să mă ridic. Vocile se depărtaseră. În timpane îmi vuia permanent zgomotul unei cascade. Lumina își pierduse și sursa, și culoarea. Devenise un zid fierbinte, strălucitor care îmi jupuia retina. Straniu mi se părea corpul. Parcă își pierduse greutatea și pluteam în impoderabilitate. Nu știu în al cîtelea ceas a fost capătul și în a cîta zi sfîrșitul. Parcă atunci a apărut sau a fost aievea imaginea mișcată a maiorului. Rîdea întruna.

Am ajuns din nou în nișa mea, pe salteaua de paie putregăită. Pierdusem semnele timpului. Numai cînd mă împingeau la

interogatoriu mai împărțeam ceasurile între întuneric și lumină. A nu știu cîta zi sau noapte m-am pomenit dus într-un birou la etaj.

- Știi unde te afli aici?, m-au întrebat ei.

Desensibilizarea progresase în mine pînă la limitele nesimțirii. Ochii nu mai fugeau după amănunte. Refuzam chiar să mă mai uit la cei care-mi defilau prin față. Ultima probă avusese rezultate exact opuse decît cele scontate de anchetatori. În loc să-mi perforeze ultimele zone de rezistență psihică și fizică, ea aruncase întreaga mea ființă într-un nor de ceață care estompa trecutul. Mă găseam parcă prăbușit pe fundul unui ocean. Prin întunericul compact, cu greu puteam zări umbrele ce alunecau undeva, într-un orizont aerian.

- Știi unde ești, bă, aici?, am mai auzit o dată.

Tăcerea pentru mine era igienă fizică și profilaxie de anchetă.

- Ți-o spunem noi, ești în biroul șefului Securității regionale Oltenia.

M-am uitat la ei și am încercat să-l desprind din grup pe cel care vorbea. Era îmbrăcat în uniformă, prima uniformă de ofițer de Securitate pe care o vedeam în fața mea: kaki, vipușcă albastră, epoleți zburători pe rubașcă și pantaloni tip sovietic. Erau patru, cinci bărbați răspîndiți în biroul mare, spațios, ornat cu fel și fel de portrete și busturi răspîndite peste tot. Maiorul nu lipsea. Cu mutra lui de borfaș de Podul Grand, dădea semne că vrea să preia interogatoriul:

- Ne-am lămurit cu tine, băiatule. Ești cel mai mare bandit dintre cei pe care i-am cunoscut eu aici de cînd lucrez în Craiova. Plingi, te vaiți, dar nu ne spui nimic.

Cînd l-am auzit, marcîndu-mi comportarea, nici n-am tresărit, nici nu m-am simțit rușinat.

- Ți-am spus că va veni un moment cînd vei cădea în genunchi, rugîndu-te se te ascultăm. Să știi, băiatule, că momentul ăsta a venit și că nu mai avem nevoie de tine. Te împușcăm la marginea Craiovei și te lăsăm în șanț, așa cum l-ai curățat și voi pe Căraușu. Că unde s-a dus un bandit, merge și al doilea.

"Eh, cît timp mai vorbesc de morți e încă bine. Cine-o fi dat însă legătura noastră cu doctorul?"

Maiorul parcă îmi ghicise gîndurile.

- Au vorbit amîndoi, mă, banditule. Și Mandinescu, și ajutorul tău, și tu făceai pe neștiutorul, pe pruncul de țîță!

Se întoarce ușor către ofițerul înstelat și, pe-un ton confidențial, îi murmură:

- Știi că era să-i dăm drumul, tovărășe comandant? Habar n-am avut cine e. Zile întregi n-am știut. Îl pomenise Mandinescu. Uitați-vă la el! De doi ani de zile ne duce de nas. O să plătească acum pentru toate.

Și, apropiindu-se de mine, cu șapca pusă șmecherește pe o parte, îmi șuieră:

- Bă, ție ți-a spus cineva în viață că ești prost? Mă-ta, tac-tu sau vreun profesor de la Colegiul ăsta de-aici? Uite, ți-o spun eu acum. Ești prost, bă, cât copacii ăștia din grădina Mihai Bravu! Noi te întorcem pe toate fețele, de-ai ajuns galben ca floarea soarelui, iar Vlădescu al tău stă frumușel la masă, mănâncă, mai dă și câte-un păhăruț pe gît și e bine mersi. Am să ți-l aduc să-l vezi.

Nu-l credeam nici cît negru sub unghie. În primul rînd, lui Vlădescu nu-i plăcea paharul. Pe urmă, ce l-ar fi determinat să vorbească chiar împotriva lui însuși? Trebuia să fii idiot ca să-ți imaginezi că, odată gâbljit și cu sacul plin în spate, te-ai fi strecurat afară, aducînd în schimb pe alții. De Sergiu Mandinescu nu-mi făceam griji. Acolo unde se dusesese putea cel mult să primească vestea arestării noastre. Avea de ales între două soluții: una definitivă, cu saltul peste graniță, pe *drumul pisicii*; cealaltă, temporară și periculoasă, refugiul la munte. Sergiu nu avea însă legături precise cu zonele muntoase. Cea mai strălucită variantă, pentru firea sa, rămînea tot prima. Mintea îmi funcționa ca pistoanele unei locomotive. "A vorbit Vlădescu ori ba? Dacă și-a dat drumul la gură, unde s-a oprit?" I-am făcut rapid inventarul. Suma cunoștințelor sale sărea cu mult peste jumătate din totalul tinerilor recrutați și a faptelor consumate. În ce privește eşaloanele superioare, făceam eforturi desperate să-mi focalizez atenția asupra celui mai incins punct. "Știe sau nu cine sînt șefii? Îi cunoaște ori ba pe Carlaont, pe Hălălău, pe Grigorescu?" Încercam să sparg zidul nevăzut care îmi zăvora memoria. Mă afluam parcă într-un nisip mișcător în care fiecare mișcare mă cufunda mai adînc. "Pe Grigorescu îl știe precis". Pe Hălălău de asemenea. Mi-a apărut aievea, puțin încețoșată, dar totuși sigură, imaginea unei întîlniri, la mine acasă. Atunci îl prevenisem ca, în cazul dispariției mele, să se adreseze colonelului Petre Grigorescu. "Dar de ceiați știe

ceva?" Memoria devenise un sac de vată din care nu mai răzbătea nici un sunet.

Din dreapta comandantului interveni o voce.

- De mine o să-l iau eu în primire.

Individul era de statură potrivită, trecut de jumătatea vârstei, într-un costum elegant. "Tot ciocănar", mi-am zis eu și-am trecut cu privirea peste celălalt care părea că-l însoțește. Avea o mustață neagră, à la Hitler, și dinți de viplă.

- Ți-e foame, mă?, m-a întrebat comandantul, cel din centru.

Am dat din cap, murmurând aprobativ.

- Mîine, dacă ne vom înțelege, o să mîncăm la restaurant, așa cum mîncăm noi toți de aici, mîncare la tavă.

Maiorul a intervenit:

- Tovarășe comandant, ăsta e șopîrlan mare, stinge tot și nu vă spune nimic.

Viitorul meu anchetator, individul de statură mijlocie, interveni:

- Îl fac eu să-și verse și mâtele din burtă. Ia spune, mă, acum, așa, și tu, o informație, așa ceva ce ne interesează pe noi. Ai auzit tu de unul care era de-ai noștri și care trăgea cu urechea. Unul care vă spunea vouă cam ce se întîmpla pe aici?

Nu știu dacă am pălit sau dacă mi s-a ridicat brusc omușorul. Cert este că întrebarea m-a lovit ca un proiectil de 45 țîșnit dintr-un Colt secesionist. Chestionarul intrase deja în zona de maximă valoare și de pericol intens. Eram conștient că eșafodajul meu nu numai că pîrîia din toate încheieturile, dar că pe alocuri se și prăbușise. Dacă se ajunsese pe urmele omului nostru din cadrul Securității care ne furniza informații, atunci imposibilul putea să ajungă oricînd posibil, iar taina cea mai ascunsă să devină o chestiune publică. Negația mea trebuia să fie nuanțată. Am mimat uluirea, încercînd s-o înfloresc cu un surîs.

- Nu, nu cunosc pe nimeni. Cred că glumiți. Ba chiar cred că vă bateți joc de mine și că vreți să găsiți un pretext ca să mă puneți din nou la tiribombă. Nu prea îmi vine a crede să fi existat cineva printre dumneavoastră, cei de la Securitate, care să fi fost cumpărat sau vîndut...

- Lasă, mă, șmecheriile astea. Ce, crezi că printre noi nu sînt și uscături? Știi sau nu știi, asta ne interesează! De restul ne ocupăm noi.

Tonul scăzuse din intensitate, iar întrebarea suna a momeală. Am mai negat o dată și atunci l-am auzit pe maior răstindu-se.

- Rău faci, băiatule, că nu-ți scotocești mai mult prin căpățînă.

Făcu un semn către umbra înaltă din spatele meu:

- Duceți-l la *cutiuță*. Știi, tu, mă, cum dorm cali?, și maiorul adăugă rînjind: În picioare!

Pe culoar, după ce mi-am văzut spulberată speranța că îmi voi întinde trupul pe salteaua mea putrezită, îmi scocioram mintea să aflu ce naiba o fi însemnînd și *cutiuța* maiorului. Bănuiala că ar fi vorba de carcerele pe care le văzusem deja în penitenciarul improvizat al securității se confirmă numai pe jumătate. Noua mea locuință era într-adevăr o carcără de tipul celei văzute jos, numai că aceasta era la primul etaj și într-o încăpere de proporții reduse. Lunganul care mă condusese mi-a deschis cu gesturi automate ușița și m-a împins într-un perimetru restrîns, cu latura de optzeci centimetri, unde subțirimea mea îmi oferea avantaje nete. Am încercat să mă acomodez, împingîndu-mi genunchii în scîndurile cu țăpligi. În cameră se făcuse răcoare și auzeam de departe zgomotul stins al orașului. Aș fi vrut să mă uit printre șipcile carcerii, dar, în afară de un perete gol, privirea nu mi-a adus nimic. Carcerele erau aliniată la zid, ca niște sarcofage. Cel puțin așa mi s-a părut mie în secundele care au precedat introducerea mea în sicriul vertical.

Ideea că trecusem pe lângă eliberare și că, brusc, virasem cu toată viteza înainte, către prăpastie, din motive încă necunoscute pentru mine, încetase să mă mai preocupe. O acceptam ca pe o fatalitate. Era ca o pastilă pe care o dai pe gît fie pentru a crăpa, fie pentru a te face sănătos. Nu voiam să mă mai gîndesc la nimic, ba chiar mi se înfipsea în creier că ar fi fost suficient să pronunț în gînd numele unuia din camarazii noștri ca să-l aduc imediat lângă mine, în cătușe.

Capitolul XVIII

OMUL DE LA CIFRU

Într-una din zilele următoare, mi-am schimbat *cutița*. Deși avea dimensiunile egale cu cea dinainte, aceasta prezenta un imens avantaj. Printr-o fantă longitudinală îmi apărea în fața ochilor un dreptunghi de lumină, prin care puteam mătura cu ochii cel puțin centrul camerei și ultimele carcere din stînga mea. Succesul era deplin. Încă din prima zi, sau ceea ce mi s-a părut a fi prima zi din sejurul meu aici, am început să deslușesc, în lumina palidă a becului, siluetele celor care erau împinși în cutiile de scînduri. Mai mult decît atît. Simțurile, într-o acomodare rapidă, mi-au indicat prezența plantonului. Acesta patrula ușor în fața carcerelor sau, de cele mai multe ori picotea pe un scaun, la cîțiva pași de carcera mea.

Spre seară, am auzit țipete înfundate și lovituri în reprize succesive. În ecran mi-a apărut apoi imaginea unei ființe tîrîte fără milă pe dușumea și cetluită pe urmă între scîndurile carcerii. Era un bărbat de circa patruzeci de ani, cu părul negru, îmbibat de sînge. Îl chinaseră cumplit. Toată noaptea gemetele sale s-au auzit continuu ca respirația unei orgi. Eram cu *locuința* la circa un metru de el. Îi simțeam fiecare mișcare. Cred că suferea îngrozitor. Spre miezul nopții, l-am văzut pe maior într-o apariție fantomatică, șușotind cu plantonul, dîndu-i probabil dispoziții.

Spre dimineață, cînd frigul m-a trezit dintr-o amorțeală ce semăna cu somnul, m-am uitat din nou prin pleoapa de lemn. Imaginea bărbatului mi-a părut acum mai întregă, iar trăsăturile mai precise. Îl lăsaseră să se culce pe jos. Într-un fel de geamăt sau horcăit zăcea cu genunchii amîndoi pe o parte, cu pieptul în sus și capul ridicat pe un cocoloș de cîrpe. Acum puteam să văd efectele ședinței de tortură. Toată fața îi era plină de cheaguri de sînge. Cred că fusese lovit fără milă în abdomen. Contractiile îi aruncau corpul în clasică poziție a cocoșului de pușcă. Figura sa mi-era complet necunoscută, și-l treceam fără prea multă ezitare, după chip și înfățișare, fie în zonele rurale ale învățătorilor, fie în sertarul funcționarilor publici.

Noaptea următoare a fost agitată. Genunchii mă dureau îngrozitor. De asemenea, și rădăcinile dinților rezezați. În revărsatul

zorilor l-am revăzut pe vecinul meu adus de doi milițieni și vîrît din nou în carceră. Nu mai gemea. Puteam presupune că partida a fost mai blîndă. Dimineața, lucru surprinzător, ușile de la coșciugele noastre de lemn s-au deschis și am primit niște ceai care o fi fost cîndva cald, o bucatică de pîine și un boț de marmeladă. Mi-au picat foarte bine. M-am mai încălzit puțin. După ceai, ușa s-a închis și plantonul a dispărut. Cred că își făcea oficiile pe la alți locatari ai Securității. l-am șoptit atunci bărbatului de lîngă cușca mea:

- Cine ești? Cum te cheamă?

Voiam să aud o voce omenească. Răspunsul a venit stins, și numai după insistențele mele.

- Sîntem singuri acum. Plantonul a plecat.

Mi-am dat numele și l-am auzit destul de deslușit și pe al său:

- Mă numesc Robu .

- Cum Robu?, am întrebat eu.

Mi s-a părut atunci un nume predestinat suferinței și încarcerării.

- Da, da... Iancu Robu.

Am făcut o pauză, lipindu-mi urechea de scîndură.

- De ce vă bat?... De ce v-au bătut... așa de cumplit. Ieri noapte am crezut că v-ați dat duhul. Eu pot să văd ceva de aici, e o crăpătură... M-am speriat cînd v-am văzut.

Cred că mă asculta cu atenție. Am continuat.

- Acum vă simțiți mai bine?

Răspunsul nu l-am mai auzit pentru că ușa încăperii s-a deschis și întrebarea mea a rămas în aer.

Nu știam atunci că omul de lîngă mine, acel personaj misterios, bătut crunt, torturat, plin de echimoze, cu sînge și vînatăi pe față, cu tălpile rupte, era una și aceeași persoană cu omul nostru de legătură din Siguranța statului. Făcea parte, ca să zic așa, din lotul nostru. Ancheta îl transformase într-o epavă. Prin cele mai bestiale mijloace, securitatea încercase să-i smulgă o mărturisire: că, în calitate de șef al transmisiilor Inspectoratului Regional al Siguranței din Craiova, ar fi furnizat colonelului Căraușu și, prin acesta, Comitetului Militar, informații secrete și ultrasecrete. Deși a fost chinuit atroce, n-a recunoscut nimic, iar Securitatea,

neavînd probe peremptorii, continua să mizeze pe efectul presiunilor fizice.

Așadar, acesta era omul cu ajutorul căruia doctorul Cărăușu intrase în posesia listelor de delatori și agenți ai Siguranței din Oltenia. Informațiile, centralizate de Carlaonț și distribuite apoi pe grupe de acțiune, ne permiteau să configurăm zonele periculoase. Tabloul delațiunii era nu numai fidel, dar și înspăimîntător, proliferarea sa în timp și spațiu anunțînd un fenomen specific noului regim. Agenți camuflați ai Siguranței se aflau în cele mai neașteptate locuri și funcții. Astfel, pe una din notele informative mi-am zărit foști profesori, în frunte cu Ion Scinteie, nume predestinat vînzării de neam și credință*.

După ce erau descifrate, mesajele se transformau neîntîrziat în semnale de alarmă. Chiar eu participasem la o alertă de acest gen. Atunci a trebuit să mă deplsez la Tîrgu Jiu pentru a verifica existența informatoarei Wechsler. Unele din avertismentele noastre împerecheau tragicul cu comicul. Chiar dacă operațiunile de descifrare și transmitere se derulau rapid, nu aveam certitudinea că mesajul nu va ajunge la destinație o dată cu haidamacii Siguranței sau cu un ceas în urma lor. Unii aveau noroc. Generalul Tătărescu, anunțat că se află pe lista arestărilor iminente, a șters-o cu cîteva clipe înainte de sosirea agenților Siguranței din Tîrgu Jiu*.

Așadar, toate informațiile noastre proveniseră de la un profesionist desăvîrșit. Acesta știa să pună accentele, să marcheze dubiile, să sublinieze esențialul, să expedieze amănuntul. În notele sale, scrise de multe ori pe bucăți de hîrtie cu un aspect dubios, informațiile erau presărate cu același scris vizibil, serios, cumpănit, tenace. Abia acum îmi dădeam seama cît de periculoase erau acele hîrtiute, acele mesaje din împărăția vînzărilor plătite, a torturilor permanente, acele mesaje către lumea din afară, neștiutoare și adeseori indiferentă. Bănuisem atunci, atingînd hîrtia presărată cu slovele acelea mărunte, că poate va veni o clipă cînd voi afla cine le-a întocmit. Nu bănuisem însă niciodată că acest moment va coincide cu însăși pieirea lui.

Încercam totuși acum, cînd îl știam la cîtiva pași de mine, să-mi ordon gîndurile, să ajung într-un luminiș de înțelegere a faptelor, măcar pentru cele lăsate dincolo de pragul prezentului. Iancu Robu, acest bărbat cu sprincene stufoase, adăpostind niște

ochi negri, duri, furnizase organizației noastre, săptămână de săptămână, ani de-a rîndul, dări de seamă asupra evenimentelor petrecute în însuși bîrlogul lupilor, chiar de acolo de unde se hărăzea viața sau moartea unor oameni, unde se fixau destinele unei familii, unde se plăsmuiau biografii, vini imaginare, unde se rosteau sentințe, ori se plăteau polițe. Iar el, plimbîndu-se printre fiare, auzea totul, așternînd pe hîrtie totul. Un rob desăvîrșit al convingerii nestrămutate că veneticii vor trece, iar țara vă rămîne neclintită.

Dar abia viitorul îmi va da măsura jertfei acestui om. Considerînd că orice minut de absență din centrală s-ar număra cu tot atîtea vieți, lancu Robu lucrase cîte două ture la rînd, însemnînd pe furîș, strecurînd în buzunare, înghesuind în memorie zeci și sute de date, oameni și fapte care mai tîrziu poposeau ordonat, cu scrisul său caligrafic, sub ochii Comitetului. Mă întrebam acum, și semnele de întrebare se învîrteau ca o morișcă în creier, cine-l dăduse pe acest om, cine-l vînduse Securității? Luată la bani mărunți, problema nu avea decît două rezolvări: fie Sergiu Mandinescu fusese omul de legătură între el și Cărașu, ipoteză infirmată ulterior de camarazii mei, fie cineva din anturajul apropiat doctorului Cărașu, băiatul sau nepotul său, l-au oferit pe tavă Securității. Evenimentele îmi vor confirma această din urmă ipoteză.

Capitolul XIX

PARCUL BIBESCU

De obicei, spre miezul nopții, ritmul *contactelor* devenea alert. Auzeam sub mine lovituri în surdina, punctate uneori de răcnete. Cred că abia ațipisem cînd, dintr-o dată, m-am pomenit proiectat afară. Cineva îmi șoptise numele. Pînă să mă dezmeticesc, eram deja pe coridor. Spre mirarea mea, itinerariul a fost schimbat. Mai mult înghiontit decît dus, am coborît val-vîrtej scările către peronul de acces.

Afară, cerul mi s-a părut mai înalt și mai necuprins ca oricînd. Castanii își retrăseseră frunzișul din lumina reflectoarelor de la

intrare, iar pietrișul de pe aleea centrală părea un covor de mărgele. În curte, la câțiva pași de mine, maiorul cu șapca nelipsită de borfaș, stătea alături de trimisul Ministerului de Interne, însărcinat cu anchetarea noastră. N-au catadicsit să-mi arunce măcar o privire. În câteva clipe am fost viriți în jeepul roșu care dudua încet. Echipa era completă. În față, lângă șoferul burduhos, maiorul. În stînga, un individ cu profil nedeșlășit, ținînd între genunchi o armă automată. Dreapta mi-era blocată de pîntecele revărsat al căpitanului Ionescu. La portieră, înghesuit, delegatul Ministerului de Interne.

Mașina a pornit imediat și, foarte curînd, ne-am pomenit alunecînd cu viteză de-a lungul unor străzi pe care cu greu le puteam identifica. Înăuntru tăcerea era amenințătoare. Îmi puseseră cătușele pe mîini, aducîndu-mi-le în față, iar cînd ne încrucișam drumul cu luminile altor mașini, îmi afundau brutal capul sub spătarul șoferului. Treptat, am început să mă dumiresc. Drumul era flancat de arborii bulevardului care ducea către luncă sau spre Parcul Bibescu. Am făcut cîteva supoziții, însă acestea nu lămurau nimic. Am lăsat așadar ca evenimentele să treacă înaintea oricărui gînd.

Parcul Bibescu, una din minunile Craiovei, fosta proprietate a domnitorului cu același nume, fusese botezat în 1945 Romanescu, după numele unui primar gospodar. Mașina a făcut un unghi ascuțit, pătrunzînd în mare viteză pe aleile străjuite de copaci seculari. În parc, nici țipenie de om, Ochii albi ai reflectoarelor prindeau imagini încărcate de amintiri. Cînd am ajuns în capătul lacului, gîndul mi s-a rupt ca o ață. La cîteva kilometri de aici fusese împușcat, cu numai o lună de zile înainte, doctorul Cărăușu. "Numai că pe el l-au ucis ziua. Pe mine... Dar de ce tocmai aici? Sau poate le-a venit chef de plimbare, să se mai aerisească și ei un pic". Îi simțeam lîngă mine încordați și nervoși. "Dar dacă vor să mă achite, de ce n-au făcut-o la ei acolo, înăuntru, pe tăcute? Dar, nu, aici au un mare avantaj. Îmi pot scoate cătușele, mă invită să fac cîteva pași și mă ciuruiesc frumușel zicînd că am vrut să evadez. Nimic mai simplu și mai curat. Poate să vină procurorul pe urmă, să-mi facă și poze, așa, zăcînd în iarbă".

Mașina a luat un viraj larg, a intrat pe aleea hipodromului și apoi s-a oprit ca la un semnal. Maiorul a sărit primul afară,

urmat de cel cu mustăcioară. I-am auzit șușotind. Pe urmă, vocea maiorului a spart tăcerea:

- Dă-l, mă, afară, odată, că i-a venit ceasul.

Am ieșit cu greutate. Urechile au început brusc să-mi vijîie: "Aha, asta era. Deci acum voi urma eu. Eu și nu altul. După Căraușu, voi fi numărul doi". Am ieșit eu sau m-au scos ei, nu mai rețin nimic. M-au proptit în aripa mașinii.

- Eh, banditul, acum s-a terminat cu tine. Acum ori treci de partea noastră și-ți dăm drumul, cum i-am dat și lui Vlădescu, ori te facem înțeraș.

Inima îmi bătea să-mi spargă coșul pieptului. Transpirația o simțeam alergîndu-mi pe mîini, pe gît. "Deci mi-a venit și mie sfîrșitul. N-a prea ieșit cum am vrut eu, dar asta e. Cel puțin să tragă mai multe cartușe, ca măcar unul să mă nimerească în plin".

- Bă, să știi, cu ai tăi am terminat. Acum îi vrem pe-ai lui Căraușu. Ne dai organizația lui, trăiești. Altfel, te facem sită. Tu știi că pentru noi un bandit mai puțin înseamnă o primă în plus.

Cred că maiorul, în noaptea aceea, ca și celălalt, au spus mai multe. Mă simțeam în preajma morții, iar frazele lor se contorsionau, în timp ce judecățile mele se suprapuneau, se ciocneau, căscînd în mine un vid absolut. "Ce vor ăștia de la mine? Să-i dau pe oamenii lui Căraușu? Dar nici nu-i prea știu. E stupid, chiar dacă aș vrea s-o fac, n-aș avea cu ce să-i conving". Nu știu dacă am spus "habar n-am" sau am clătinat capul. M-au împins atunci pe pîrtia albă a luminii din fața jeepului. Mi-au scos cătușele. Aproape că mi-au zdrobit încheieturile. Auzeam numai glasul maiorului în spatele meu, zicînd:

- Cînd om ajunge la zece îți bag în ceafă cartușele. 2, 3, 4,...

Pașii se legau unul de altul într-o curgere pe care o voiam fără sfîrșit. "De ce naiba mi-au dat numai zece? Sau încă n-au învățat să numere peste zece?!" Pe urmă, gîndul s-a legat de alt fuior. "M-or lăsa măcar să-mi fac rugăciunea? Să încep s-o spun și să mă opresc undeva la *Facă-se Voia Ta*. Da' nu, nu cred eu c-o să-mi facă această favoare. Mai bine s-o pornesc de pe acum". Îl auzeam pe maior numărînd încet. "Și ce-o să facă mama? Rămîne cu frate-meu. Ușor n-o să-i fie". Din zone adînci mai

ieșeau la suprafață și bolboane de curaj. O voce părea să-mi spună: "Nu te vor ucide. Nu-s ei tâmpiți să suprim pe unul care ar duce în mormînt atîtea secrete". Apoi, temerile reveneau: "Dar dacă Vlădescu a vorbit? Eu la ce le-aș mai putea fi de folos? Să le dau formația lui Cărașu? De unde, dacă n-o am? Mor ca un dobitoc. Nu e nici o ieșire. Și chiar dacă aș ști, tot nu le-aș spune nimic". Cred că ajunsesem la capătul pașilor și al numărătorii.

- Întoarce-te, bă!

Vocea maiorului era încărcată de furie.

- Destul! Destul ți-ai bătut joc de noi. Spui ori ba?

Nu mai vedeam în față decît lumina orbitoare a farurilor. În albul lor incandescent parcă se topise totul. Se zice că în clipa morții îți revezi filmul vieții. N-am văzut nimic din crîmpeiele pe care viața mi le oferise. Am auzit ca prin vis tija de la pistolul automat.

- Hai, băiete, nu ți-i cerem pe toți. Dă și tu cîtiva. Și depozitele de armament. Atît. Le spui și noaptea asta, îți promit, te ducem la mă-ta acasă.

Nu mai auzeam mare lucru. Tot gîndul meu se concentrase asupra unei singure dorințe: să nu tragă în burtă. Nu știu cîte detunături au fost. Am simțit însă căldură în față și miros de praf de pușcă. Rafala a trecut aproape de mine. Cartușele au săltat peste cap doar cu o palmă. Apoi, am primit în bărbie o lovitură cu patul pistolului. A doua lovitură dată cu sete m-a aruncat la pămînt. Sîngeram puternic din tîmpla stîngă, iar vederea mi se obturase complet. M-au tîrît pe pietrișul hipodromului și m-au aruncat în mașină ca pe un sac.

"N-au tras în mine. Porcii! Mă țin încă în teasc. Și pe urmă, cînd or zice ei c-au ajuns la boștină, vor coborî cătarea numai cu o palmă".

Capitolul XX

CATASTROFA

Trebuia să vină și acest moment: să fiu tuns regulamentar și fotografiat în fața reflectorului. Întîi, m-au scos din cușcă. Apoi, m-au vîrît într-o încăperă mică. M-au așezat pe scaun s-aștept. Foarte curînd a intrat un individ cu o față oacheșă, înarmat cu foarfece și brici. Lucra pesemne cu jumătate de normă la onorata Securitate din Craiova. Vînătăile, loviturile și rănile încă deschise nu l-au impresionat. Văzuse el mai multe înaintea mea! După igienă, portretul. Doi indivizi cu un reflector improvizat în mînă m-au fotografiat. "Deci îmi fac dosarul băieții. Arestat sînt, deținut politic sînt, de ce-aș mai putea să mă plîng?". Operațiunea a durat foarte puțin. Indivizii erau versați. Văzuseră probabil destule mutre tumefiate și nasuri turtite. Singurul beneficiu al acestei expediții a fost un ciorchine de strugure. L-am subtilizat la ieșire cu o dibăcie care putea să stîrnească invidia dreptului comun.

Așteptam noaptea ca pe un răgaz binemeritat. N-a fost să fie. Abia trecuse de miezul nopții, că m-am trezit luat pe sus, cu mîinile în cîtușe. După plimbarea din parcul Bibescu, îmi crescuse cota. Mă țineau la mare preț, ca pe un trofeu pe care nu-i bine să-l expui prea des sau, dacă îl arăți, s-o faci cu băgare de seamă.

În biroul de anchetă era toată *intelligentsia* Securității oltene. Peste zece mutre cunoscute, alături de alte multe necunoscute. Puțini în uniformă. Colonelul comandant centra grupul. Toți aveau un aer satisfăcut și se pregăteau parcă să audă un discurs. Maiorul lipsea din front. Îi vedeam doar pe cei doi acoliți, Ionescu și Oancă, cu mutrele lor tîmpe, privindu-mă dezabuzăți. Întîi a vorbit comandantul:

- Tinere.

"Aha, au schimbat placa", mi-am zis eu.

- Am încercat cu dumneata toate metodele sau aproape toate și n-am ajuns la nici un rezultat. Am fi vrut să vii dumneata din proprie inițiativă și să ne spui ce-ai făcut și mai ales ce-au făcut alții. Noi am descoperit aici o mare organizație teroristă care avea ca scop înlăturarea ordinii sociale, a clasei muncitoare și a poporului de la putere.

Mă făceam că-l urmăresc foarte atent. Avea un accent ușor alterat. Aș fi vrut să-i dibuiesc rasa. Era ceva între evreu și rus sau basarabean. Vorbea totuși fluent și cred că petrecuse ani buni pe meleagurile României. *Speech*-ul a continuat, rămânând în general cam la aceeași înălțime.

- Te-am prevenit de la început că aici nu-i loc de distracție. Noi nu ne luăm lefurile pe vorbe sau așa, pe daiboj. Noi apărăm poporul, poporul acesta care asudă zi și noapte pentru ridicarea unei lumi noi. Iar cu voi, bandiți, avem mină liberă să facem ce voim. Am crezut că ai înțeles asta și mă așteptam să-ți cunoști interesele, să-ți dai seama că viitorul noi ți-l facem, și nu americanii sau generalul Carlaonț.

Eram atât de obosit încât la numele generalului ochii n-au derapat nici măcar un milimetru. Mă uitam placid înainte și voiam numai să-mi spună odată tot, ca să înțeleg și eu în sfârșit dimensiunile dezastrului.

- Dacă alta ar fi fost atitudinea dumatăle, n-ai fi ajuns în halul ăsta. Meseria noastră, băiatule, este să aflăm. Să-i silim pe cei care sînt încăpățînați. Ori să-i convingem pe cei care sînt de înțeles și care vor să ne spună adevărul gol-goluț. Știm noi pe cine trebuie să arestăm și pe cine să lăsăm. Nu-ți închipui că toți care-au fost pe listă au ajuns aici. Pe unii, mai puțin vinovați, i-am ajutat, ba chiar i-am băgat în serviciu. Iar pe alții, care au conștiința încărcată cu rele, îi vom pedepsi cum se cuvine, fiindcă noi dăm pedeapsa și nu tribunalul. Iar tu, dacă o să fii de înțeles, măcar de-acum încolo, n-o să vezi beciurile pușcării. Noi nu vrem să distrugem tineretul, ci pe cei care v-au băgat prostii în cap, pe capitaliști și uneltele lor. Pe ăștia îi vom stîrpi ca pe niște buruieni uscate. Ai să vezi tu cît de prost ai fost, și cum te-au dus ei de nas, pe tine care ești feciorul unui om din popor. Tu cu cine ești, mă? Ești cu Pleșa? Cu moșierul ăla care a tras în țărani la 1907*?

"Oare cîți ani să fi avut Pleșa la 1907?", m-am întrebat eu în gînd.

- Hotărăște-te odată și deschide-ți pliscul!

Se uitau toți la mine încordați, ca și cum dacă rosteam un singur cuvînt ar fi ajuns toți mareșali, sau, cine știe, s-ar fi deschis o prăpastie care să-i înghită pe toți. Colonelul-comandant insistă:

- Zi, bă, ce, ți-e greu să te hotărăști? Ce crezi că îmi bat gura degeaba? Vasilescule!

"Cine dracu' o fi și Vasilescu ăsta?" Am rămas pentru o secundă blocat. Vasilescu nu era altul decât maiorul. Își făcuse și el apariția pe scenă.

- Hai, ia-l de aici. O să vezi cât de bine ai să te împaci cu el.

Spectacolul părea terminat. Vasilescu, adică maiorul mă pofti reverențios într-un birou alăturat. Am luat loc pe un scaun, iar el s-a cufundat într-un fotoliu de piele butonată care îmi amintea de mobilierul boierilor Poenaru.

- Ia să-ți dau eu ție..., dar, uitîndu-se la cămașa mea sfirtecă și cu pete întunecate pe ea, s-a corectat.

- Ce faci, mă, tu nu te schimbi? Cum, nu ți-a trimis mă-ta nimic de acasă?

S-a ridicat pe urmă, parcă într-un gest de aducere aminte și a ieșit afară. A revenit peste cîteva minute.

- Bă, Ciucene, ai mai pomenit tu ca poporul să aibă grijă și să îmbrace pe cei care s-au ridicat împotriva lui? Uite, acum am dat ordin să ți se cumpere o cămașă, ca atunci cînd te-o vedea maică-ta să nu te faci de rîs. Că, să știi, mîine mergem să-i facem o vizită. Știi tu de ce.

M-am uitat la el sau mai bine zis m-am uitat pe lîngă el, mimînd surpriza:

- Ar fi bine. Săraca maică-mea e bolnavă de inimă. Cred că n-a mai pus capul jos de cînd m-ați luat, am zis eu prevenitor.

- Ce să-ți fac, mă, dacă nu ți-ai văzut de treabă. Cine e de vină? Ce, eu te-am împins să intri în organizația generalului și să faci pe șeful? Da' uite, băiatule, ca să nu ne mai obosim atîta și să vezi și tu ce prost ai fost, ia citește tu hîrtiuța asta. Mai știi să citești? Hai, citește așa, o dată și, pe urmă, o iei pe rînduri.

Maiorul avea pe birou o jumătate de pagină scrisă cu un caracter care mi-era cunoscut. Am înghețat pe loc. Era scrisul nervos al lui Mandinescu, destul de mare și citeț. "E și el în sac", a fost prima mea reacție, "dar de cînd?". Mi-am aruncat ochii pe listă cu lăcomie. Cu cît coboram mai jos cu privirile, cu atît cuprindeam mai multe nume, mai mulți oameni și tot atîtea victime. Lista era înfiorătoare și ca număr, și ca valoare. Figura acolo tot

Comitetul, în frunte cu generalul. Lipsea doar Grigorescu și, evident, cei pe care Mandinescu nu-i cunoscuse. "Cel puțin oamenii lui Grigorescu au scăpat!". Mă gîndeam cu groază la studenții lui, toți de aceeași structură sufletească.

- Eh, uită-te bine la ei!, mă îndemna maiorul.

Privirile mi se împăienjeniseră și din textura literelor retina nu mai percepea nimic.

- Hai, zi, sînt toți aici? Ce, credeai că-ți vindem gogoși? Oi fi zis că dacă te omorîm noi, o să ajungi pe zidurile bisericilor, să se închine proștii la tine. Uite unde te-a adus prostia. Ai mîncat bătaie degeaba. Ai mîncat bătaie pentru ce-ai făcut tu și toți ai tăi, de cînd v-ați născut pe lumea asta. Degeaba! Fiindcă Sergiu Mandinescu al tău, poetul, cum îi ziceați voi, a declarat tot. I-a spus și pe cei cu coale și pe cei fără. Iar tu făceai pe eroul cu noi, prin parcul Bibescu. Bă, eu atunci puteam să te împușc, că eu nu dau socoteală la nimeni, mai ales pentru un bandit ca tine, care-a vrut să tragă în noi.

Eram îngrozit. De data asta nu mai încercam să-mi ascund căderea.

- Ei, ți-a pierit glasul? Tu ce credeai? Că la noi aici vine omul și vorbește ce-i trece prin cap? Bă, tu știi de cînd îl avem noi pe Sergiu Mandinescu? Încă înainte de a te înhăța pe tine. Da' n-am știut ce hram porți. Am crezut că ești cu copiii, cu un d'alde Lucian Popescu, Gutuescu, Trancă, Ionescu* ăla, puștiu'. Pe urmă, am văzut noi că e groasă și că nu trebuie să vă scăpăm printre degete. Eu îți spun, nu mă mai ating de tine dacă ești om de înțeles. Pe cuvîntul meu de comunist și de maior. Noi nu vrem să vă băgăm în pușcărie. Vă dăm drumul, da' numai după ce îi infundăm pe ăștia mari.

Cuvintele maiorului picau peste mine ca niște bolovani. Căzusem stupid, iar micul bulgăre antrenase toată fața muntelui pînă în fundul prăpastiei. "Unde o fi Hălălău? Dar generalul? Or fi avut timp să se strecoare printre ochiurile plasei?". Și din nou întrebarea încinsă: "De ce n-a funcționat sistemul de alertare?".

- Ești cam plouat, ai? Ce zici, sînt toți? Hai, băiete! Sergiu și-a deschis băierile inimii, acum ajută-ne și tu pe noi. Știi ce ne doare. Să ni-l spui pe ăla care vă șoptea vouă din cînd în cînd ce se petrece aici. Îl dai, și pe urmă dormi și tu pe saltea și cu mîncare de la restaurant. Ca Vlădescu.

Faptul că-l pomenise pe Vlădescu și nu pe Sergiu Mandinescu, așa cum m-aș fi așteptat, începu să mă irite.

- Ce, nu crezi? Uite, am să te duc la el să te convingi. Să-l întrebi ce mănincă și dacă a luat vreo palmă de la noi. Păi de ce, mă, să-l punem cu zgaibele în sus, când tocmai el a fost cel mai sincer?

Îmi pironisem ochii pe listă. "Ce-ai mai vrea tu să-i găbjești și pe alții. Nu ți-ar strica încă vreo zece, cincisprezece nume".

- Bă, Ciucene, eu cred că de când te-am bătut la tălpi ți s-a tulburat mintea. Uite, dacă îți dau eu ție un semn de la ajutorul tău, așa îl numeai tu pe Vlădescu, atunci o să ne crezi? Un semn mic, ca să știi și tu că unii-s proști de dau în gropi, iar alții stau pe marginea gropii și rid, că le merge bine. Aici la noi e ca între lupi. Nu muști tu, te mușcă altul. Ascultă, mă. Ți-am promis că mergem mîine la mă-ta acasă. Da' știi tu de ce mergem? Hai, acum să văd și eu un semn de sinceritate de la tine. Ne ducem, te îmbrățișezi cu mă-ta, trecem apoi prin camere, și pe urmă? Cam pe unde ar trebui noi să umblăm? Prin pod? Prin pivniță?

Nici vorbă că unda șocului m-a lovit în plin. Am pălit imediat. "Capcană ieftină de prins vrăbii. Merge și el pe metoda clasică. Bănuiește că am ceva ascuns în casă și vrea să mă tragă de limbă".

- Ei, chiar nu-ți aduci aminte?

Maiorul se uita la mine zîmbind. "Se cam joacă cu mine. Ca pisica cu șoarecele". Aveam în casă două lucruri care mă puteau trimite în fundul oanei. Un pistol mitralieră sovietic cu două, trei încărcătoare și o listă dată de Mandinescu cu ultimele lui recrutări în Mehedinți, Vlăcea și printre colegii de la Școala Militară. De primul știa numai Vlădescu. De al doilea nu știam decît eu, și practic era imposibil de găsit. Arma era ascunsă în peretele dublu al podului.

- Nu-ți vine să crezi, ai? Maiorul nu mă lăsa din ochi. Ai să pierzi și de data asta, ca prostu'. O să ajungem noi la tine acasă, și o să punem scara la pod, știi tu, pe coridorul cel mare și acolo, sus o să scotocim noi sub căpriorul din stînga. Ei, și ce crezi tu c-o să găsim? Spune, mă, banditule?

Maiorul sări de pe scaun și, pentru o clipă, am avut impresia că mă ia din nou la poceală.

- Pentru cine păstrai, mă, arma? Ce voiai să faci cu ea? Să tragi de Anul Nou? Ori poate voiai să dobori nucile din copaci? Pentru cine, mă, banditule, dacă nu pentru noi?

De data asta, surpriza era totală. Nu mă mai gîndeam decît la cei care urmau să fie conduși, unul cîte unul, pe aleea cu pietriș a Securității din Craiova.

Era a doua sau a treia noapte cînd îmi luam locul în *cutiuță*. Scîndurile îmi țineau trupul vertical, permițîndu-mi doar o ușoară flexiune a genunchilor. Toate se succedau acum în jurul meu, se învîrteau într-un dans drăcesc, ținîndu-mă strîns la mijloc. "Dacă Vlădescu a cedat, hemoragia e completă. Vom umple Securitatea de oameni". Încercam să fac o socoteală, să-i număr pe cei susceptibili de a fi ridicați, să-i elimin pe cei pe care-i cunoșteam numai eu, alături de ei, pe altă coloană imaginară, înșiram faptele. În cele din urmă, căutam să combin datele și să extrag momentele de maxim pericol.

În primul rînd, mă gîndeam la armament, la cele trei depozite mai importante unde strînsesem de bine de rău ceva arme și muniții. Paul putea localiza cu precizie unul din ele. Mai rămînea o ultimă nădejde, ca stăpînul să-l evacueze și să reziste apoi la anchetă. Problema era legată de calendar. "Cînd a fost arestat Paul? Criza lui de sinceritate s-a declanșat imediat sau în următoarele zile?". Mi se părea logic - atît cît mai dădeam eu pe logică în momentele acelea - ca arestările să fi vuit în oraș și în împrejurimi. Cît despre celelalte două depozite, eram liniștit. De unul din ele îmi pomenise doctorul Căraușu, iar celălalt aparținea lui Hălălău. Căraușu era mort, iar Hălălău ar fi preferat moartea decît să-l predea.

Am intrat apoi în cîmpul acțiunilor comune. "Ce făcusem împreună cu Paul? Ce operasem fără el?". Distincțiile erau imprecise, năclăite acum de oboseală și estompate în timp. Și, în sfîrșit, întrebarea cheie, țîșnind ca un gheizer în mine. "De ce-a capitulat Vlădescu? Poate că n-a rezistat la probe. Dar cum a putut să le pună pe tavă lucruri pe care le știam numai noi doi?! De ce le-a vorbit de pistolul-mitralieră din pod? Le-a spus pînă și locul exact!". Fapta mi se părea incalificabilă și de neiertat. "Să-și fi plecat urechea la ademenirile maiorului?". Probabil.

Îmi dădeam seama că-i subestimase pe securiști, iar pe maior, în special. Lucraseră cu tact, cu dibăcie, folosiseră toată

paleta de culori și nuanțe, cele mai sofisticate metode ale unei anchete de mari proporții. Se jucaseră cu mine. Porniseră de la duhul blindeții, iar după ce și-au arătat ghiarele și colții, au revenit din nou la punctul de plecare. Categorie, îi subestimaseră. Rezultatele erau pe măsura surprizei și a slăbiciunii noastre.

Văzusem lista de nume. Acum era important să prevăd modul în care va reacționa fiecare din ei la presiunile anchetei. "Poate că totuși Sergiu a fost înșelat. I-au fost oferite ca momeală declarațiile lui Vlădescu, și el a crezut. Dar, indiferent cine făcuse debutul în avalanșa mărturisirilor, catastrofa odată produsă, se consuma acum, sub ochii noștri, pînă la ultimele sale consecințe."

Capitolul XXI

MEDALION DE FAMILIE

Nu puteam să-i reproșez lui Vasilescu că n-are grijă de mine. Oacheșul bărbier își îndeplinise ritualul cu sîrg și devotament, sub supravegherea atentă a maiorului.

- Dă-i și cu pudră. Aranjază-i și părul. Să arate fercheș, că îl scoatem în lume.

"Deh, marfa trebuie să strălucească. Nici un fir de praf, nici o umbră de murdărie", mi-am îngînat eu.

Știam că voi fi scos la plimbare, dar încă nu aflasem în ce direcție. În loc de lămuriri, Vasilescu îmi oferă un mănunchi de amabilități:

- Da' ce, bă, n-ai un plasture s-acoperi și tu bușitura aia de pe frunte? Te văd fetele. Și ce-o să zică? Că te-am bătut noi?

Au mai trecut cîteva minute pînă cînd mi s-a aplicat pe rană un petec, ceva ce aducea a tifon sau plasture.

Afară era neînchipuit de cald. Simțeam cum razele soarelui îmi intra în corp, trăgîndu-mă către viață și libertate. Am rotit ochii împrejur, în timp ce maiorul mă avertiza:

- Bă, să nu cumva să te apuci în fața mă-tii să-i spui că te-am gîdilat pe la tălpi sau că ai avut insomnii. Astea tu singur ți le-ai făcut. Eu ți-am spus. Dacă ești băiat cumsecade, nimeni n-o să se mai atingă de tine. Nu te holba după vecini și să nu începi să bîzii în fața mă-tii. Da' tu parcă aveai un frate, mă?

Am dat din cap.

- El pe unde umblă?

- l-am răspuns limpede că a plecat la București și că e student la Politehnică.

- Vezi cum te porți! Să nu încerci s-o ștergi, că ne rămîn în mînă amîndoi. Pe bătrînă n-o luăm, că ne e și nouă așa, cum să zic, da' pe frate-tău îl înhățăm imediat. Am auzit despre el că a făcut multe năzdrăvănii!

"Ce naiba o fi povestit Paul de sînt atît de bine informați asupra lui?", m-am întrebat înciudat.

Am schimbat jeepul cu un gaz. Maiorul era în față. Eu, încadrat între blonziu și cel înalt, cu mustața tunsă, de la București. Mergeam în viteză și în cîteva minute am intrat pe strada Nicolae Bălcescu. La colțul străzii, o vecină și-a încrucișat privirile cu mine, holbîndu-și ochii de parcă ar fi văzut o arătare. Mașina a rulat ușor prin fața casei, depășind-o și oprindu-se cîteva numere mai încolo. După firava mea socoteală, trecuse mai bine de o săptămînă. Mă întorceam acum acasă umilit și învins, cu groaza căscată în suflet că fiecare cuvînt scăpat pe buze, fiecare privire nechibzuită puteau trimite un om în temniță sau în mormînt. Pesemne că mama fusese avertizată de sosirea noastră. Poarta era deschisă. Am intrat cu toții, în frunte cu maiorul. Nu s-au mai obosit să mă amenințe. Maiorul avea convingerea că n-am să fac nici o mișcare în preajma mamei.

În curtea din fața casei florile dădeau ultimul lor spectacol. Vița din ceardac era plină de ciorchini negri pîrguiți și pudrați de colb. Pietrișul scîrțîia sub pașii noștri, iar scara din față își multiplicase parcă treptele pînă la cer. Și a doua ușă era deschisă, iar mama, în hol, aștepta în picioare, lividă, dar calmă. Cînd ne-a văzut, parcă m-a văzut numai pe mine. Nu i-a răspuns nimic maiorului. S-a apropiat cu pași egali de mine, lipindu-și capul ei albit de pieptul meu. Atunci i-am zărit ochii înroșiți și i-am simțit bătăile inimii, de pasăre rănită. Conform înțelegerii, am îngăimat ceva; că mă voi întoarce acasă definitiv; că deocamdată am venit să iau ceva ce-i interesează pe *dînșii*. Am împins bărbia către tovarăși. Vasilescu a rugat-o pe mama să-l conducă în biroul tatei. Voia să schimbe cîteva cuvinte cu ea.

- În interesul dumneavoastră, a specificat el cu un rînjet ce s-ar fi dorit zîmbet și încurajare. Băiatul o să ne aștepte aici.

Hotărâsem cu maiorul, în cadrul armistițiului nostru, ca în timp ce mama va fi reținută de el, eu să intru în pod întovărășit de ceilalți doi. Înainte de a ieși din cameră, chipul mamei mi-a ars ochii. Cîte nopți și zile mă așteptase chinuită sub perdeaua lacrimilor!

Pe coridor, urmat de Ionescu și de cel subțirel, m-am îndreptat către scara podului. Aici lucrurile s-au complicat. Ionescu a intrat primul. De pe ultimele trepte ale scării, a inspectat podul. Apoi, a coborît și m-a împins cu țeava pistolului.

- Hai, du-te! Scotocește și scoate arma. Ai grijă cum mi-o dai. Cum faci o mișcare greșită, te-am pocnit. Să nu te prind că pui mîna pe trăgaci. O apuci de țeavă și mi-o dai cu patul înainte, și, întorcîndu-și bărbia porcină, îi suflă celuilalt:

- Scoate-ți arma. Dacă se întîmplă ceva, știi ce ai de făcut, și arată cu mîna spre birou.

Avertismentele mi se păreau tot atît de inutile pe cît ar fi fost și tentativa mea de evadare. O aveau zălog pe mama și n-aș fi îndrăznit să mișc nici măcar din sprîncene. Dacă n-ar fi fost ea, aș fi tras fără ezitare. Aveam trei încercătoare și o lucarnă prin care puteam scăpa pe acoperiș, spre grădină. Vasilescu, vulpoi cu coada de un stînjîn, se gîndise la toate și cred că ar fi îndrăznit, avînd-o pe mama ostatec, să mă lase să vin singur îndărăt în colivia Securității. Atunci, o dată în plus, mi-au fulgerat cuvintele unui machisard: "În clandestinitate, familia, ca și sentimentele sînt tot atît de periculoase ca și dușmanul".

M-am apropiat încet de locul indicat de Vlădescu la anchetă. Mergeam în picioare. Ultimii metri i-am făcut pe burtă, pînă la scîndurile ce sprijineau pardoseala. În dosul unor cărămizi cufundate sub streășină, învelită într-o cîrpă îmbibată în ulei, se odihnea de cîteva luni arma mea automată. Era aproape nouă și avea toate calitățile unei arme de precizie. Ridicasem un nor de praf în mersul meu de-a bușilea și-l auzeam pe Ionescu șuierînd la intrarea în pod:

- Hai, mă, mișcă-te, că n-o să stai după tine toată ziua. Ce tot faci acolo?

Mă supraveghea atent cu pistolul întins. Am băgat mîna sub podea, am pipăit arma, i-am scos arcu recuperator și i-am lăsat încercătoarele acolo. Cînd m-a văzut cu ea în mînă, Ionescu a urlat:

- Ține patul către mine!

Am venit tot de-a bușilea către el. Văzînd că-i lipsește încărcătorul, Ionescu s-a liniștit:

- N-are, mă, încărcător.

I-am răspuns repede, fără să mă bîlbîi:

- A avut, dat l-am pierdut în pădure la Breasta.

Răspunsul îmi venise spontan, dar, odată rostit, mi s-a părut atît de stupid încît mă așteptam ca Ionescu să mă întrebe ce căutam cu pistolul în pădurile din jurul Craiovei. Dar, poate că își rezerva întrebarea pentru un mediu mai prielnic. Cînd i l-am întins, m-am simțit atît de mîndru, de parcă o dată cu defectarea armei aș fi obținut însăși eliberarea mea. Căpitanul Ionescu a luat pistolul mitralieră și a coborît greoi pe scări. L-am urmat și, pentru ultima oară, am intrat în biroul tatălui meu. Chipul său mă privea duios, dar și muștrător din portretul cel mare, agățat într-o nișă a bibliotecii*. Făcusem greșeli multe și mari. Nu numai eu, dar și ceilalți. Prea multe nu învățasem din experiența altora, deși ne-ar fi folosit. Scena rămînea însă deschisă, iar eu aveam toate motivele să cred că, în cel mai bun caz, se jucase doar primul act.

Un lucru mi-era limpede: purtam întreaga responsabilitate pentru faptele mele. Mă alăturasem unei organizații de rezistență fiindcă simțisem că acolo trebuia să fiu, chiar în acel loc. Nu fusesem dus de nici un curent, nu mă influențase nimeni, nu mă amețise nici un fel de miraj sau vis. Mă împinsese probabil tradiția familiei mele. Ea săpase în mine gîndul că fiecare om are dreptul să-și exprime nestîngherit opiniile*. De fapt, la noi în casă, pe vremea cînd tata mai trăia, se puteau întîlni toate semînjile Balcanilor și profesiunile cele mai bizare: de la evrei pînă la armeni, de la bulgari pînă la maghiari, de la muncitori pînă la profesori. Niciodată nu l-am văzut pe tata venind singur de la colegiu. În sufrageria cea mare a casei, prînzul era doar un pretext. Atunci și acolo se ciocneau nu numai paharele, dar și ideile, de multe ori de o vehemență pe care numai prezența mamei reușea s-o tempereze. Cum nu exista barieră etnică, nu putea exista nici una a spiritului. Erau excluși, sau se excludeau singuri, cei de rea credință sau proștii, nerozia fiind considerată de comeseni cel mai indigest fel de bucate. Ca invitați ai tatălui meu, la noi în casă se perindaseră

Grigore Iunian, dr. Lupu, G.M. Cantacuzino, Gheorghe Brătianu, Nicolae Iorga. Cu Iorga - tata fusese cândva studentul său - avusese nu numai o corespondență relativ bogată, dar și o colaborare științifică care se întindea pe un pătrar de veac. Împreună cu Gheorghe Brătianu acceptase să facă politică. A fost pentru prima și ultima oară în viața sa. Să fi fost oare tata captivat de clasicismul profesorului său sau a crezut că trebuie să se înscrie în rândurile celor care făceau front împotriva Coroanei? Spre extremele politice tatăl meu se uita cu circumspecție. Moartea l-a surprins înainte ca nazismul să ajungă *ciuma brună*. Avusese în timpul vieții vreme îndelungată la dispoziție pentru a vedea, cu spaimă, dacă nu chiar cu groază, tot ceea ce se întâmpla peste Prut, în răsărit. Observa cu uimire cât de puțin din ecoul ororilor bolșevismului ajungea în conștiința opiniei publice românești. "Când ne vom trezi din visul bunului trai, vom avea deja steaua roșie agățată de palatul regal", spunea el. Considera că extrema dreaptă izvorise dintr-o necesitate economică, ca o reacție firească a poporului român față de deturnarea capitalului industrial și bancar spre cercurile evreiești. N-am aflat niciodată dacă percepușe filonul teoretic al mișcării legionare sau gogocuziste, ori se oprișe cu judecata doar la manifestările sale deseori zgomotoase, câteodată chiar dramatice. Oricum, tata păstrase înțelegere pentru toți și toate, iar în biroul său, în care mă aflam acum, ideile se încrucișaseră cândva precum șinele într-un triaj.

Despărțirea de mama a fost scurtă, fără artificii*. Făceam eforturi să nu observe că am fost bătut. Călcam greu, mai mult pe călcâie, degetele de la picioare fiind o masă de carne vie. Aveam niște cipici pe care mi-i înfundase blonziul la plecare. Cămașa era alta, iar mama a prins imediat detaliul, cu atât mai mult cu cât armistițiul încheiat cu Vasilescu nu-mi restabilise fizionomia:

- De ce te-ai schimbat?, și, uitându-se către maior, a întrebat:
- Unde sînt hainele lui?

Maiorul a părut contrariat, s-a bîlbîit puțin, răspunzînd:

- Știți, la noi toți care vin trebuie să-și schimbe hainele.

Explicația nu i s-a părut suficientă mamei și, profitînd de încurcătura maiorului, a continuat:

- Aș vrea să-i dau ceva gros să aibă la el, și într-o clipă mi-a vîrit în brațe un pulover de iarnă.

Am ieșit cu toții pe scara de serviciu de unde se vedea grădina întinsă a copilăriei mele. Peste ea toamna turnase culori palide. În fundul grădinii fumegau grămezile de frunze ca niște altare cu jertfe nevăzute.

În curte, în jilțul său bătrânesc, mă aștepta bunicul*. Înalt, spătos, ușor curbat, acum de peste șaptezeci de ani. Privirea îi era slăbită. De aceea, m-a detașat mai greu din grup. Mizam pe prezența mamei și am îndrăznit să fac câțiva pași pînă la el. S-a ridicat din scaun și m-a îmbrățișat. Era un om minunat și viața sa fusese extraordinară. Sărac, din părinți săraci, muncise din greu să se înalțe și să se desprindă din pămîntul pe care-l știa puțin și împărțit. Trăise războiul de independență și făcuse cărauție cu provianturi pentru armatele româno-ruse de peste Dunăre. Pe urmă, se apucase de o meserie practică și ridicase prin sîrg și pricepere toate treptele profesiei. În preajma lui 1900, era maestru și stăpîn pe o prăvălie în Lipscănia orașului.

Venise apoi războiul mondial și ocupația germană. Somat să predea stocul de pielărie al prăvăliei, bunicul refuză, îngropîndu-l adînc în pivniță. Vîndut de un nemernic, își va pierde libertatea pentru cîteva zile și o marfă de cîteva mii de franci aur. Dar, lovitura nu-l surpă. Și, o dată cu pacea, Petrache Albișoru, după porecla lui negustorească, nu se oprește din drum. Își linge rănile - în război își pierduse unicul băiat din cei șase copii -, se strînge într-o prăvălie cu calfele care mai trăiau și supraviețuiește cu porțile deschise pînă în preajma marii crize.

Duetul cu tata fusese extraordinar. Rareori am avut prilejul în viață să simt și să văd un respect reciproc perceptibil în cele mai mici gesturi. Cîteodată, tata, care era bolnav de inimă, îl lua pe bunicul cu dînsul, în drum spre Colegiu. Craiova excela pe atunci prin cele mai frumoase echipaje, pe roți de cauciuc, municipiul păstrînd tradiția trăsurilor cu muscali cu caftane plisate cu catifea. Pe bulevard se încingea, între bunicul și tata, un adevărat concurs de saluturi, iar eu, amețit, nu mai știam încotro să-mi arunc ochii. După moartea tatei, bunicul a preluat conducerea gospodăriei, ajutînd-o pe mama, fără preget și dezinteresat.

Copilăria mea a fost inundată de prezența bunicului. Pentru mine însemna totul. Grădina lui cu piersici, cu simonix și pere ce se topeau în gură; ridicatul pe coada securii în ziua de Sîn-Vasile; bănuții strecurați fără știrea părinților; pistolul cel mare

turcesc, greu cît o oca cu care gonea anul vechi detunînd ca dintr-un tun; iar mai tîrziu, în timpul bombardamentelor, mi-l amintesc cum refuza constant să intre în adăpostul de sub nuc, adînc crestat în pămînt; calm, fatalist, sprijinindu-și mîinile mari și noduroase pe bastonul său de lemn de cireș, sub coroana înflorită a migdalului, se uita spre cerul spuzit de avioanele aducătoare de moarte. Trecuseră peste el bombardamente cumplite care lăsaseră covorul de bombe pînă la cîteva sute de metri de casă și grădină. Noi, în fundul tranșeei, cu birne și pămînt deasupra, după ultimele dispoziții ale apărării pasive, tremuram zgîlțîți și proiectați dintr-un perete în altul. Iar pe el îl găseam sus, după încetarea alarmei, în aceeași poziție, nemișcat și senin. Vorbea puțin acum, iar cei care îl cunoscuseră îmi povesteau că odinioară grăise și mai puțin. O plimbare cu el de-a lungul străzilor Craiovei era un regal. Cînd eram de-o șchioapă și mă ținea de mîna nu prea mă simțeam în largul meu. Bunicul era salutat de multă lume și eu trebuia să bîîi din cap o dată cu el. După ce mi-au crescut tuleiele și începusem să mă uit după codane, ieșirile cu bunicul aveau un farmec nespus. Se oprea deseori, îl scruta pe interlocutor, căutînd să-l extragă din memorie, și, după ce-l recunoștea, îl chestiona din scurt: "Ai copii, ai nepoți, cîți fini ai?". Bunicul, care avea zeci de fini, tot atîția ucenici, calfe și meșteri trecuți prin mîna lui, își serba ziua de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, în plină vară. Atunci, pe pămîntul său, la marginea parcului Bibescu, se încingea o masă mare cu peste o sută de invitați. În cadrul unui ritual, toți cei care trecuseră prin prăvălie, acum finii lui, se rînduiau pe sub ochii săi adumbriți de sprîncene stufoase, sărutîndu-i mîna și mulțumindu-i, printre răspunsurile pe care erau obligați să i le dea. Eu cu fratele meu căscam ochii mari, așezați în dreapta sa, la loc de cinste.

Stăteam acum în fața sa. Nu mi-a șoptit nimic. Mîinile sale mari, de bătrîn meseriaș, mi-au strîns puternic umerii, într-un îndemn la tărie. Privirile, cenușii și aspre, erau scîldate într-o boare de bunătate și senin. Nu știu pe ce temei se purtase discuția în birou. Pesemne că maiorul îl aruncase mamei cîteva promisiuni, brașoave care aveau acum o singură calitate: nu erau crezute nici de unii, nici de alții.

Mă uitam crispat la fața mamei, căutînd parcă să memorez un tablou care urma să fie distrus pe vecie. Mama era atentă la

cuvintele maiorului care mie, cel puțin, mi se păreau de neînțeles. Dar ochii îi ținea în continuare pironiți pe mine. M-a petrecut pînă la poartă, m-a sărutat scurt și am simțit cum îmi face semnul crucii pe piept. A murmurat:

- Să nu răcești maică, să nu dormi pe ciment.

Ionescu m-a împins ușor din coastă și am trecut pragul nu înainte de a cuprinde, dintr-o privire, imaginea din spate. Mama, gîrbovită; bunicul, înalt, împietrit ca un stîlp în mijlocul curții; iar pe fundalul pomilor, statura falnică a nukului, cu coroana lui imensă de un verde-măsliniu. Nucul uriaș, impozant, prețuit ca cel mai înalt pom din cartier și rîvnit de toți grădinarii dimprejur, a fost ultima imagine a unor locuri pe care nu aveam să le mai văd niciodată.

Capitolul XXII

PE URMELE GENERALULUI

Întors în camera sarcofagelor, am luat masa: cîteva guri de fasole și sfertul de pîne. Abia intrasem în cutiuță, cînd m-am pomenit scos și dus din nou la anchetă. Echipa se schimbase. După mutre, mi-am dat seama că pauza luase sfîrșit. De altfel, nu-mi făcusem nici o iluzie asupra onoarei unor lichele îngaltonate peste noapte. Nici ei nu-și ascundeau uimirea, ba chiar rîsul cînd se pomeneau strigați după noile lor grade. Biroul mi-era cunoscut. Pesemne că pe acolo mai trecuseră și alți clienți, fiindcă praful în aer era încă vizibil.

Echipa era în cămăși sub comanda oacheșului de la București. Ionescu, pe un scaun, se uita peste ei, cu un aer detașat.

- Ce crezi mă, banditule, c-o să te ținem așa, pe palme, și tu să rîzi de noi?

"Actul I s-a terminat. Încep primele tablouri din actul următor", mi-am zis. Ticăloșii premeditaseră tot. Nu mă puteau duce acasă hăcuit în văzul mamei și al vecinilor. Pe urmă, i-ar fi pîndit pericolul ca, într-un moment de disperare, să încerc să evadez cu orice preț, cu atît mai mult cu cît merseseră cu mine pentru recuperarea

unei arme automate. Acum armistițiul luase sfârșit și steagurile albe fuseseră coborâte. Reîncepeau ostilitățile care, din păcate, n-aveau decât un singur sens: de la ei spre mine. Îmi pusese răcșele pe mână și încheieturile mă dureau cumplit.

- I-am prins pe toți. Unu' singur ne mai lipsește!, tună reprezentantul ministerului din București.

N-am gustat paradoxul colonelului, fiindcă o lovitură în burta mea m-a proiectat pe dușumea. Mă izbiseră cu piciorul sau cu pumnul. A urmat apoi o avalanșă de lovituri. Le plasa sec, tropăind în jurul meu, într-un târziu am căzut într-un sol de semiînconștiență. După *baia* de rigoare, m-au săltat pe un scaun.

- Cine era, mă, șeful vostru? Hai, spune-ne unde se află.

Se făcuse noapte. Eram istovit, iar durerea se întinsese în tot corpul.

- Spune-ne, că nu se poate să nu știi! Tu ai fost ajutorul lui. Unde-i Carlaonț, mă, banditul?, spuse el, izbucnind într-un ropot de înjurături, amestec de obiecte de cult cu trimiteri la originile familiei.

Întrebarea colonelului explodase în mine ca un joc de artificii. Era vestea cea mare. Carlaonț, liber! Așadar, organizația trăia. Mișcarea putea să-și refacă golurile, să strângă rîndurile și să meargă mai departe. Pesemne că bucuria îmi strălucise pe față, îmi trecuse prin ochi. Un scuipat bogat și bălos îmi acoperi fața.

- Ce, paștele mă-tii, crezi că n-o să-l scoatem noi pe Carlaonț ăsta al tău din vizuina lui? L-am dibuit noi pe Grigorescu, că își pusese coada pe spinare, darmite pe boșorogul ăsta! Pe toți v-am prins, mă! Pe toți! Ce crezi, că noi mîncăm banii poporului degeaba?!

Scuipatul mă scosese din țîțini. Dacă aș fi avut măcar o mînă liberă cred că ar fi plătit cu viața.

- Tu te duceai pe la el pe-acasă, las' că știm noi. Ne-a spus Paul. Ia zi, unde stă pitit bătrînul?

Brusc, colonelul își schimbă tonul, apropiindu-se de mine. Ceilalți, în jurul său, roată.

- Bă, nu fi prost! Îți dau cuvîntul meu de colonel.

"Încă unul care-și dă ceea ce nu are", mi-am zis eu.

- Că dacă ești băiat cinstit și sincer, și ni-l dai pe general, mîine ești acasă.

Începusem să mă obișnuiesc cu refrenul ăsta și pesemne că n-am exultat de bucurie.

- Bă, facem un târg. Uite, eu am putere peste toți ăștia de aici. Te iau, te pun în mașină și te duc la București, că acolo nu te știe nimeni. Eu îți dau drumul, eu cu mîna mea. Păcat de tinerețile tale și de taică-tu, și de maică-ta.

"Mă, da' bine mai ești informat", am îngînat în sinea mea.

- Noi n-avem nimic cu voi ăștia tinerii. Boailte bătrîne v-au sucit mințile.

Își apropiase ritul de fața mea.

- Îmi spui unde este generalul, și gata. Te duc unde vrei tu. Ba, dacă ești cuminte, poți să vii la noi, c-avem nevoie de oameni deștepți ca tine. Apoi, schimbă tonul din nou:

- Ce paștele mă-tii, nu înțelegi? E atît de simplu. Îmi scrii pe bucata asta de hîrtie tot ce știi. Pe unde crezi tu că s-ar ascunde? Știu eu că voi v-ați înțeles, că dacă se întîmplă ceva, s-o luați la sănătoasa. Hai, scoateți-i cătușele, că s-a făcut băiat de treabă.

Capul îmi vuia, iar mîinile începuseră să-mi tremure. Bătaia cu cătușele la mîini e un *deliciu*. N-ai cum să te aperi, nu poți face nici o mișcare bruscă, fără să riști ca încă un zîmț să ți se înfigă în încheieturi. Bănuiesc că, o dată cu jeepurile, cumpăraseră și cîteva mii de cătușe americane. Totul se consumă între groaza de a nu-ți lăsa organele esențiale descoperite și clinchetul surd al cătușelor. Voiam să cîștig timp, să-mi revin și, eventual, să sar peste o nouă rundă. Ca și în cazul anchetei despre Căraușu, eram decis să merg pînă la marginea gropii. Motivul era foarte simplu: nu știam unde s-ar fi putut adăposti generalul. Le puteam indica județul Mehedinți ca ascunzătoare. Asta ar fi însemnat să-i pun să caute acul în stogul cu fîn. Am dat deci din cap și i-am promis că mă voi gîndi cu toată seriozitatea și priceperea.

Rămăsesem singur în conul de lumină de la lampa biroului. Hîrtia albă parcă mă privea bajocoritor. Știa prea bine că n-am să mă ating de ea. Tocul însă mă îmbia la măscări și năzdrăvănii. "Ce-ar fi să aștern acum vreo cincizeci de localități și vreo sută de sate. Să le iau așa, la întîmplare, să dau și eu un semn de bunăvoință și să scap, măcar în seara asta de o porție în plus". În cameră mai era cineva. Îi auzeam răsufierea și zgomotul înăbușit al pașilor. Raționamentele își încrucișau focurile aprig pe variante, din cele mai năstrușnice. "Dacă aș da un sat de aiurea, zicînd că

acolo se ascunde Carlaonț, ar fi un prilej de a merge acolo cu mașina și de a mă volatiliza". Perspectiva îmi părea mărească. Era însă evident că pentru capturarea unui general în orice caz nu s-ar deplasa d'alde Oancă, Ionescu, maiorul *et comp.* Ar fi fost o operație amplă, precedată, bineînțeles, de o supraveghere și izolare a regiunii. În acest caz, șansele de scăpare ar fi fost nule, sau ar fi însemnat cel mult o invitație sigură la sinucidere.

M-am decis să îmbrățișez formula clasică. Să nu scriu nimic, să aștept curgerea evenimentelor, și să încerc să câștig timp prin metoda dialogului, furnizându-le date amestecate, orașe și sate, de toate mărimile, răspândite în Oltenia, ba chiar să-i arunc și prin zona muntoasă a Moldovei. Așteptarea a fost scurtă. Am luat tocul în mână, adoptând o mutră timpă, ca în preajma unui miracol care întârzia să apară.

Cam după un sfert de oră, colonelul a reintrat în cameră. L-am simțit cum se așează la birou. Pe urmă, i-am prins ochii iscoditori așternuți pe mine:

- Ce, bă, n-ai inspirație? Că n-oi vrea să te credem că nu știi nimic?

N-am așteptat să mă îmbie a doua oară la răspuns:

- Nu, domnule colonel, dar, vedeți dumneavoastră, aici nu-i de joacă și am simțit-o pe pielea mea. Eu nu vă pot trimite pe piste false, nu vă pot spune minciuni, nu pot născoci locuri unde s-ar ascunde Carlaonț numai fiindcă mi-e milă de oasele mele.

Colonelul mă întrerupsese cu o voce aproape amabilă:

- Eh, vezi că ai ajuns băiat de treabă și ai început să gîndești. Bă, noi nu te batem decît dacă ești încăpățînat și ne ascunzi ceva ce noi știm dinainte. Nouă să ne spui pe unde se ducea ăsta al vostru, cînd se ducea în concediu, pe la munte sau în alte locuri mai ascunse. Că tu doar ai fost la el acasă.

- Am fost, însă în afară de el n-am văzut pe nimeni, am răspuns eu prompt și smerit.

- Bine, bine, știm noi. Acolo unde stătea el, în strada Bălcescu, era numai soră-sa. Dar așa, cînd vă întruneați voi la Hălălău, nu pomenea nimic? Nu te-a luat și pe tine vreodată să te scoată la aer?

Am arborat un ton sigur și mi-am vîrît privirile în ale lui:

- Eu sînt acum pe muchie de cuțit și vreu să scap cu viață, chit că pușcărie am să fac destulă. Aici nu-l de șagă. Și dacă mă mai prindeți cu o minciună sînt pierit.

Treceam cu iuteală în revistă regiunile unde să-i trimit și în care eram mai mult ca sigur că generalul nu s-ar putea afla. Sau chiar dacă el s-ar fi găsit acolo, Securitatea tot n-ar fi reușit să-l dibuiască.

- Să vă spun drept, eu dacă aș fi în locul dumneavoastră... Propoziția mi-a fost imediat ghilotinată.

- Eu te bag în pizda mă-tii cu ce vrei tu să fii, și pe tine și pe toți bandiții de teapa ta. Nouă să ne spui ce gîndești și mai ales ce știi. Cît despre pușcărie, băiete, tot o faci. Oricum ai da-o, tot o faci. Da' vezi tu, că la noi e cheia care te închide și aia prin care ieși. Hai, zi, că ne întindem la vorbă și vād că te dai după corcoduș.

Spășit și cu o mină de tembel, i-am zis încetișor:

- Așa e, dar pentru asta mi-a trebuit cîțva timp ca să-mi dau seama.

Pe urmă, am continuat rapid, căutînd să evit o nouă chelfăneală:

- Dacă a fugit, și dumneavoastră știți asta mai bine decît mine, eu cred că s-a dus acolo unde te poți ascunde cel mai bine. Într-un oraș mare, unde poți sta la prieteni sau la rude, într-o cameră, fără să te vadă nimeni.

Și am continuat pe același ton încrezător și complice:

- Ai de mîncare, stai la căldurică și te uiți pe fereastră cum te caută poliția pe stradă.

Avusesem cîndva o ședință în care am discutat eventualele variante de dispersare. Generalul se ridicase împotriva folosirii centrelor urbane în cazul unei fugi precipitate. Îmi stăruiau în urechi cuvintele sale: "Domnilor, la oraș după fiecare colț te poate pîndi o pereche de ochi sau mai multe. Și dacă ți-au dibuit ascunzătoarea, la oraș n-ai decît o singură ieșire: cea care te duce exact în brațele lor. La țară, ochii sînt mai puțini și mai prietenoși. Țăranii vor fi din ce în ce mai aproape de noi, cu cît loviturile pe spinarea lor se vor îndesi". Nici unul dintre noi nu-și declarase atunci pe față viitoarea sa ascunzătoare. Cu atît mai mult generalul care era piesa numărul 1. Eram convinși de un lucru: Carlaonț nu optase pentru oraș. Era la mintea cocoșului

că se aciuisse pe undeva în zona Mehedințiului, unde avea legături strânse și trainice cu oamenii locului. Cel puțin în privința aceasta evenimentele nu mi-au infirmat judecata.

- Așa că ar putea sta ascuns foarte bine în București. Imposibil să nu fi avut acolo rude sau prieteni.

- Lasă, mă, tu Bucureștiul, că pe acolo am trecut noi și i-am săltat pe toți ai lui.

"Aha, au început să ia ostatici", îmi fulgeră în gând. "Joacă strîns băieții și fără scrupule".

- Sau prin alte orașe?! M-am prefăcut că-mi storc memoria ca pe o lămîie.

Pe urmă, am mimat revelația. Parcă aș fi repetat o scenă mitologică. Palas Atena ținînd din capul lui Zeus. Am sărit ducîndu-mi mîna la tîmple:

- Știu unde e, domnule colonel. Acolo unde nu v-ați gîndit dumneavoastră niciodată. Într-un loc de unde poate oricînd să vă dea cu tifla și s-o șteargă.

Colonelul, care stătea cu mintea la altitudini scăzute, se arătă entuziasmat:

- Ia mai dă-l, mă, în pizda mă-sii, că el v-a nenorocit, el v-a sucit mințile. Dacă nu era el, acum erai la studii sau călăreai pe vreuna.

I-am răspuns, împleticindu-mi limba, într-o emoție ce trebuia să transpire și prin pori.

- Știți unde e? La Constanța. Dacă o mai fi acolo. Nu-l mai căutați prin alte părți. Vă pierdeți timpul și banii. Eu l-am auzit cu urechile mele spunînd că, dacă se întîmplă ceva, își pune coada pe spinare și se oprește la Stambul.

- De ce, mă? De ce să fugă? Ce i-am făcut noi?, reacționă îngrozit colonelul. Își reveni apoi, bombardîndu-l pe general cu o suită de înjurături stufoase.

- Adică cum, mă?, zise colonelul exasperat. Noi îl căutăm prin țară, pînă în creierul munților, iar el să ne treacă printre degete și s-o ia la sănătoasa? Bă, dacă o fi așa, te-ai dus pe copcă! Pe tine te facem șef. Să vezi drăcie, un puștan de douăzeci de ani în fruntea unei organizații... Da, dacă nu s-o fi dus acolo?, căzu el pe gînduri, zicînd-o mai mult pentru sine. Da' dacă o fi praf în ochi povestea asta cu Constanța?

- Eu v-am spus ce știu, am sărit repede, secționându-i firul judecății. Orice om în situația sa ar face la fel, am întărit eu.

Eram la un pas de a comite o greșeală, băgându-l și pe el în frază.

- Eu, de exemplu, m-aș fi dus direct la Dunăre sau la mare. Darmite el, general, cu relații la nivelul lui! Nu m-ar mira, am zis eu încet și bolborosit, dacă v-ar trimite aici, pe adresa Securității din Craiova, o ilustrată.

Fortasem nota, și mi-am dat seama de asta imediat.

- Asta ne-ar mai lipsi, spuse colonelul jumătate înfuriat, jumătate îngrozit. Și așa avem destule neazuri cu voi, cu armele alea pe care le mai ascundeți încă.

"În gîndul meu, las' că stau ele bine acolo unde sînt".

Colonelul se reculese și continuă:

- O să vedem, o să cercetăm dacă ai dreptate sau ne-ai mințit. Dacă îl aducem pachet de acolo, mă țin de cuvînt, o să iei și tu cîteva anișori, așa, ca să ții minte, și să ne ții minte așa vreo cinci, șase, că-ți cam plac pistoalele mitralieră și trotilul.

Am decantat rapid informația colonelului, agățînd-o provizoriu în cuiul lăudărosului. "Trotil?! Tot Vlădescu!" Imaginea era acum completă: hîrtia cerată, și calupurile frumos dichisite cu fitile *Bickford* și capsele pregătite.

Îmi impusesem, în ultimele zeci de ceasuri, să nu mă mai gîndesc la nimic. Ancheta semăna acum cu o stîncă ce se prăbușea de sus, din înaltul muntelui și care urma să strivească totul în calea sa. Speram ca din salturile pe care bolovanul le va face spre fundul prăpastiei să mai scape cineva sau ceva. Trotilul, în comparație cu oamenii pe care Vlădescu îi livrase Securității, mi se părea un rahat. Dar, faptul că nu ignora nici măcar amănuntele mă făcea să cred că în căderea lui va tirî tot ce fusese cu el sau pe lîngă el. Am lăsat ca săgeata să vijîie pe lîngă mine, făcîndu-mă că nu aud.

- Dacă nu-l găsiți la Constanța, ați putea să luați în cercetare și cîteva localități de prin Moldova unde știu că se ducea în timpul sezonului. Pe la Slănicul Moldovei, pe la Piatra Neamț, mai sus chiar, pe la Vatra Dornei și Iacobenii. Dar singurul loc unde mai mult ca sigur că și-a căutat adăpost rămîne Constanța. E și logic, și firesc, am accentuat eu cu o convingere nedezmințită de priviri.

Colonelul stătea pe gânduri ca o cloșcă pe ouă. Într-un târziu, mi-a răspuns:

- S-ar putea să ai dreptate. Da' mai bine era dacă se afla pe aici, pe aproape. Nu mai cheltuiau noi bani și timp să ne ducem după el.

Termină cu o înjurătură, e drept, de proporții mai reduse. Apoi, făcu semn plantonului să mă ducă.

Pe drum am încercat să ridic un eșafodaj de ipoteze nu prea înalt, ca nu cumva să aibă soarta celor anterioare. Un lucru îmi stăruia în minte. Generalul era liber și, indiferent de soarta noastră, chiar și a întregului Comitet, lupta avea încă sorți de izbândă. Mai erau câteva elemente secundare care mă bucuraseră. Nu auzisem încă nimic de arestarea lui Hălălău și Grigorescu. Unul din ei sau amîndoi ar fi putut prelua comanda grupurilor din munte. Peste mormintele noastre închise sau deschise, Mișcarea de Rezistență ar fi mers mai departe.

M-am întors în *cutia-coșciug*. Se înserase. Cerul, prins în pervazul unei ferestre, avea culori de ametist. Cu toate că eram extenuat, sleit de puteri, încrederea îmi revenise. Mă înspăimînta însă metoda luării de ostateci, metodă practică de la revoluția franceză încoace de toate dictaturile și tiraniile care au bintuit planeta. Mai ales în secolul nostru, cînd crimele au început să-și aibă scuzele lor, iar asasinii să se transforme în eroi sociali sai naționali. Mă gîndeam la cele petrecute în Rusia sovietică la familiile celor căutați care luaseră și ele drumul Siberiei, al lagărelor de concentrare și care rămîneau acolo chiar și după prinderea celui hăituit. Sau la miile de ostateci împușcați de al treilea Reich, în țările ocupate. "Cîți oameni o fi găbjit securitatea pentru capul lui Carlaont?", mă întrebam eu. Mi-era teamă să fac o estimare. "Va rezista oare generalul, acolo unde o fi ascuns? Nu-l va cuprinde oare tentația cavalerismului? Și atunci, copleșit de viețile depuse în contul său, nu se va preda la primul post de miliție, cu conștiința curată și cu gîndul că viața lui nu face mai mult decît a altuia?".

Întors în carceră, am inspectat prin pleoapa deschisă orizontul permis. Nu se schimbase nimic din topografia încăperii. Carcerele erau în aceeași poziție, doar înăuntrul lor, poate, *conținutul* se schimbase. Am încercat să ațipesc cu genunchii înfipti în scînduri și, în parte, am reușit. Între două cufundări în somn am surprins umbre care erau împinse în micile încăperi. Jos, sub mine, ropotul picioarelor alterna cu bufniturile loviturilor și urletele celor chinuți.

Spre dimineață, cînd am avut convingerea că ușa s-a închis după planton, am încercat să iau legătura cu vecinul meu din stînga. Nu mi-a răspuns imediat. A trebuit să insist. M-am bucurat nespus cînd i-am auzit din nou vocea baritonă, invitîndu-mă la tăcere. Pe nerăsuflăte i-am răspuns că nu mai e nimeni în încăpăre și că putem vorbi liniștiți. Nu s-a lăsat convins. Cu greutate am reușit să înfiripăm un dialog susținut mai mult de mine. Mi-a spus că e funcționar la telefoane și că fusese arestat la 26 septembrie. L-am întrebat pentru ce și mi-a răspuns prompt că habar n-are și că bănuiește că e vorba de un denunț. I-am spus cum mă cheamă și cu cine sînt căzut. I-am dat cîteva nume, printre care l-am strecurat și pe al lui Hălălău. Mi l-a primit indiferent.

- Sînteți mulți căzuți?, a întrebat el într-un tîrziu.

- Nu știu, deocamdată de doi sînt sigur: Sergiu Mandinescu și Paul Vlădescu.

Conversația noastră s-a oprit o dată cu deschiderea ușii.

A urmat o zi albă, fără evenimente. Am profitat de ea odihnindu-mă, atît cît îmi permitea careul de optzeci de centimetri. Spre seară, potrivit obiceiului mesei, mașinile au început să duduie, aducînd poate alți nenorociți. Pașii s-au întetit, iar sub noi ringul de box și-a reaprins reflectoarele.

Masa de ceară s-a consumat fără incidente. Cu prilejul ei l-am studiat prin vizeta de lemn pe vecinul meu. Părea că-și recăpătase forțele. Călca acum sigur și își ținea bine gamela în mînă. Am lipăit ca de obicei scursura caldă și m-am vîrit în întunericul carcerii. Am adormit buștean pînă cînd ușa s-a deschis brusc și m-am pomenit aruncat afară pe dușumea. Ionescu, cu nasul lui cîrn, mă privea acum cu interes, lăbărțîndu-și gura:

- Hai, nea, că-i frumos afară! Ție îți plac plimbările.

Mi-a tras un șut în coastă și, cînd m-am ridicat, mi-a și prins mîinile în cătușe. A luat-o înaintea, ducîndu-mă de braț. Pe coridor, am întîlnit cîteva făpturi întoarse cu spatele. Mi s-a părut că statura uneia din ele semăna cu cea a lui Hălălău. De la etaj țipetele unei femei mi s-au înfipt ca niște pumnale în creier. Jos, în hol, mă aștepta Vasilescu, cu ochii lui mici de guzgan. Cu un zîmbet i s-a adresat lui Ionescu:

- l-am spus puștii să fie băiat cuminte, că altfel schimbăm firma, că la noi, de, mai batem noi, da' cu măsură, și numai pe

ăi mai grei îi ducem la vale. Acum o să vadă el! O să-ți ducă dorul, Ionescule. Cît o să-i lipsească mîngîierile tale! Ce să-i faci, așa e cînd vrei să fii aghiotantul generalului. Plătești!

Din cascada cuvintelor nu prea înțelesesem mare lucru. "Unde naiba m-or duce? Și pe mîna cui m-or da?". Auzisem din aprilie de beciurile Ministerului de Interne*, de cînd îi vînaseră pe legionari. Știam că au două nivele subterane și că nu mai vezi soarele odată intrat în ele. Nu mă mai mira nimic. Singura curiozitate pe care o aveam era să văd cît îmi mai ține osul la probă.

M-au împins afară și răcoarea nopții m-a învăluit. Cîmpul cerului sclipea în sute de mii de lumini. Mi-am ridicat ochii. "Ah, Doamne, cît de lung e drumul pînă la Tîne".

În fața peronului, nimic. Nici jeepul, nici gazul, nici vreun camion. Vasilescu tropăia pe lîngă mine, iar Ionescu se uita nervos la ceas:

- Trebuiau să fie aici de un sfert de oră. Nu se grăbesc tovarășii.

Vasilescu, mut, își împărțea privirile cînd spre mine, șugubăt, cînd spre poarta Securității, grav. În fine, un claxon s-a auzit, iar ușile de metal s-au dat la o parte. Pînzele albe de lumină ne-au măturat fețele. Cînd s-a oprit în fața noastră, inima mi-a înghețat. Era o mașină de comandament, de tip american. Le știam de pe vremea cînd trăgeau cu zecile în fața statului major al lui Malinovski, la Craiova, în timpul războiului. Iar cei care coborau din mașină, cu o încetineală parcă studiată, erau pur și simplu ofițeri ai armatei sovietice. De data aceasta frica s-a scurs în mine pînă la ultimele fibre ale trupului. Vasilescu și gorila sa luaseră o ținută oficială. Sovieticii erau trei. Unul din ei, mai spătos, a mormăit ceva. Am fost arătat cu degetul de parcă eram o piesă de mare preț. Formalitățile de predare au durat puțin sau mai bine zis nici n-au fost. Vasilescu a încercat să le întindă un dosar. Rusul însă, printr-un gest hotărît, i l-a împins de-o parte:

- Nicievo, tovarași maior.

Atunci și-au dat mîinile toți, de parcă ar fi făcut un tîrg.

- Zdraviti.

Unul dintre vlăjgani m-a înșfăcat, împingîndu-mă în mașină. S-a așezat apoi în față, iar ceilalți doi m-au încadrat. Mașina era americană, iar eu mergeam la ruși.

Capitolul XXIII

DECALOGUL OCNASULUI

Am ieșit din curtea Securității în viteză mare. Înainte de a mi se vîrî pe cap un sac cu un miros respingător am mai apucat să văd o imagine: milițianul din poartă cu mîna prionită la caschetă. Mașina a luat-o la goană de-a lungul străzilor. După direcția ei, în ciuda unor zig-zaguri, am bănuț că mergea spre sud. Înăuntru tăcerea era desăvîrșită. Mîinile îmi erau libere acum și la viraje am putut să mă țin nestingherit de marginile banchetei. Gîndul îmi aluneca acum o dată cu clipa și nu mai încercam să fac nîci un raționament. Schimbasesm deci stăpînul rău cu unul mai rău.

Îi știam pe ruși încă din adolescență. Amintiri despre ei circularaseră intens în casa noastră părintească. În primul război mondial atît tata, cît mai ales unchiul meu, îi cunoscuseră ca aliați și, în cele din urmă, ca inamici. Și într-o ipostază, și în alta ei rămîneau la fel de priculoși. Firea lor permeabilă la cele mai înalte sentimente, dar și la cele mai josnice apucături îi dădeau un sentiment de nesiguranță. "Un popor mare, cu un suflet complicat", ne spunea tata. "Ne-am fi putut lipsi de a-i avea în coaste". Copilăria îmi fusese îmbibată de scene culese de pe cîmpurile de bătaie din Moldova, din primul război. Acolo, divizionul de artilerie al unchiului meu fusese constrîns să deschidă foc de baraj pentru a împiedica retragerea dezastruasă a infanteriei ruse. Pe urmă, scenele se legau unele de altele într-o succesiune rapidă. Școala, cuibul bolșevic de la Socola al revoluției, jafurile armatei conduse de comisarii politici, în retragerea lor peste Prut. Și, apoi, epopeea Basarabiei, cu martirajul și unirea la patria mămă.

Mai vii îmi păreau imaginile culese de curînd, din timpul ultimului război. Avusesem ocazia să văd un film scos de nemți cu măcelul organizat de Stalin la Katyn*. Răfuiala aceea abilă a sovietelor cu urmașii mareșalului Pilsudski. Cei șase mii de ofițeri polonezi legați cu mîinile la spate și uciși toți de același glonț 7,65 al Naganului sovietic. Îi văzusem într-o imagine pe care nimeni nu mai putea să mi-o șteargă din minte. Arătau ca niște pești, așezați unii peste alții, geometric, ca în cutiile de sardine, doar că aici capetele nu erau tăiate, ci se iveau monstruos cînd

se deschidea câte o falie din pământul negru al Ucrainei. Îi mai văzusem pe urmă când veniseră îmbarcați în lungi coloane de *Studebackuri*, cu căștile lor mici, metalice pe cap, într-o pestrițătură de rase, demnă de arca lui Noe. Îi știam capabili de orice.

În mașină, cu sacul pe cap, dacă m-ar fi întrebat cineva cât mai valorez, n-aș fi întârziat să schițez conturul unui zero. Mașina s-a oprit după cinci, șase minute. Mă găseam, după zgomot, în centrul orașului sau, cel mult, printr-un cartier limitrof. Mașina a intrat într-o curte unde zgomotul era infernal. Eșapamente, glasuri străine, motociclete ce vuiau, toate împleticindu-se într-o hărmălaie asurzitoare. Cu sacul pe cap am fost luat de brațe. Am simțit sub picioare câteva perechi de trepte; pe urmă, am coborât altele, mai lungi. Aici domnea tăcerea. M-am angajat pe un culoar, după ce-am pierdut pe unul din străjuitorii mei. Ne-am oprit într-un loc unde părea să fie o încăpăre, un birou și un bec foarte puternic, ale cărui raze se prefirau prin țesătura sacului. Am auzit o comandă și pe urmă cineva mi-a smuls nervos sacul de pe cap.

Încăperea era scăldată în lumină. În fața mea, la un birou, stătea un ostaș sovietic cu câteva linii pe epoleți. Învătasem gradele încă din timpul ocupației și am recunoscut în el un sergent major. Alături, în picioare, cu un catastif în mână, un bărbat mai în vîrstă, smead la față și cu păr aproape blond. Era ofițer cu trei sau patru stele pe epolet. Uniforma îi era croită impecabil, iar petlițele aveau acea culoare de temut: albastru. Cel care mă adusese m-a împins ușor spre birou. A urmat o bolboroseală debitată rapid din care am înțeles cuvîntul *rumanski* și *securitate*. "Asta-i predarea", am gîndit. "Cam scurtă, dar pesemne că și viața îmi va fi deopotrivă!".

Rămăsesem doar cu cei doi. Căpitanul - căci îl numărasem stelele între timp, avea patru - mă ignora total. Vorbea cu sergentul major care stătea impasibil pe scaun. "Ce mare drac o mai fi și tinerelul ăsta", am gîndit. Trecuseră peste zece minute de cînd stăteam în picioare în fața biroului și nu se întîmplase nimic. Brusc, căpitanul, căre-și făcea de lucru la un fișet, s-a apropiat de mine, uitîndu-se țintă în ochii mei. Mi-a vorbit în rusește. Voia să afle dacă știu unde am fost adus.

Învătasem ceva rusă în anii cînd casa părintească fusese rechiziționată și cînd, părăsind tot corpul central, noi, copiii, mama și bunicul ne retrăsesem în ultimele camere și în atenanțe. Am preferat să fac pe nizmăiul, dînd din umeri.

- Gavarit paruski?

Mi-am reconfirmat neștiința. Ofițerul, cu pleoapele pe jumătate strînse, m-a învăluit atunci într-o privire sumbră:

- Tac, tac. A continuat tot în rusă. Om vedea noi.

Subofițerul începu și el să se intereseze de persoana mea:

- Cum te cheamă? Tata? Mama?

Nu mai puteam să zic că n-am priceput. Mi-am spus numele și el l-a trecut pe un catastif. Pe urmă, a pus mîna pe telefon și s-a răstit în el. De îndată a apărut un *ciolovec* care m-a luat în primire după ce, în fața tuturor, mi-a pipăit atent veșmintele. Operația a durat cîteva minute. Pe urmă m-a înșfăcat, nu înainte de a-mi pune o pereche de ochelari mari, orbi. Am coborît împins de el, printr-un labirint de culoare. Peste tot domnea o liniște înspăimîntătoare. La un moment dat, parcă la capătul unui coridor am simțit o ușă deschinzîndu-se. Un miros fetid, amestecat cu iz de mucegai, m-a întîmpinat. Soldatul mi-a șoptit ceva la ureche și pe urmă, furios, mi-a smuls ochelarii, îmbrîncindu-mă înainte.

Am deschis ochii, într-o lumină palidă. Pe jos, același aspect cu care începusem să mă obișnuiesc: trupuri de oameni învălmășite, acoperind podelele. Aici însă fapăturile zăceau direct pe ciment și unele păreau sumar îmbrăcate. Îmi trăsese pulovărul de munte peste cap. Cel puțin în privința frigului nu-mi făceam griji. Rămăsesem în picioare, cînd cineva mi-a făcut semne disperate să mă așez. Eram pesemne în raza vizetei, a ochiului de supraveghere, iar mai tîrziu am constatat cu plăcere că cel puțin în prolog avusesem un dram de noroc: deținuții nu aveau voie să se ridice în picioare în timpul nopții și mai ales să stea în fața ochiului de fier.

Celula nu era mai lată de trei, patru metri și mai lungă de șapte, opt. Eram acolo, la o numărătoare sumară, peste optzeci de oameni, aproape unii peste alții. Mi-am făcut loc lîngă cel care mă avertizase. Purta o uniformă vineție. La prima vedere, majoritatea celor culcați erau militari. Nu puteam deosebi și nici nu era prudent să încerc o identificare a lor. Cel care mă ajutase nu știa o boabă românește. Mi-a pus cîteva întrebări din care n-am priceput nimic. Cînd a văzut că nu înțeleg, a renunțat, lăsîndu-mă să-mi întind trupul pe două palme de ciment. N-am închis ochii o secundă. Ceva îmi spunea că aici și acum sosise momentul hotărîtor, că am ajuns la cota maximă a încercărilor. "Dacă scap și de aici, voi

apuca anii bunicului". Dar acest *dacă* mi se părea atît de străveziu și îndepărtat, încît mai degrabă aș fi văzut *Statuia Independenței* pusă la loc în Craiova decît pe mine ieșit viu și nevătămat din hrubele comandamentului sovietic.

Acum, în horcăitul general și în sforăitul pe game diferite, aveam timp să-mi fac măcar bilanțul. Pentru viitor porțile mi se păreau definitiv închise, în afară de una care-mi scițîia în minte: "Cum naiba te curăță rușii? Direct în ceafă sau te chinuie înainte?"

Inventarul se aduna într-un sfumato clasic. Încercasem și noi să pornim cu lancea în vînt către morile nevăzute. Dușmanii văzuți fuseseră mulți, și în orice caz mai dibaci. Indiferent de cît reușisem să ne apropiem de ei, faptul că am cutezat să ne ridicăm și să le stăm împotriva făcea tot atît de mult cît o răscoală, cît o sfidare aruncată în obrazul lor. Erau ca nisipul mării și îmi creștea inima cînd mă gîndeam că numai noi, cîteva sute, am avut curajul să ne ținem scai de ei, să le mirosim urmele, să le socotim zilele de ședere pe meleagurile noastre, să le dorim sfîrșitul, să le pregătim pieirea. Noi, cîțiva ofițeri, cîțiva tineri. Buni, și mai puțin buni, slabi, unli neputincioși, poate chiar denunțatori la anchetă și bătaie. Pornisem însă toți cu același gînd: să le dăm rușilor peste bot, mulțumindu-le pentru vizită.

O comuniune de destin mă apropia de făpturile împrăstiate pe podea. Străbătusem, fără să știm, același drum, greu, neînchipuit de greu, care ducea, fără excepție, în fața dușmanului. Simțeam cum se ridică în mine, aici, într-un beci al sovieticilor, o mîndrie justificată, ca o maree nestăvilită. Peste petecul acesta de pămînt balcanic, se vînturaseră de o parte și de alta hoardele cu semilună sau cele ale stepei. Iar noi ne ridicasem mereu pentru a umple văile și șesurile, apele și munții cu trupurile noastre. Mă înșiram acum, sosît și eu la ultimul apel, în fața unui dușman a cărui putere era de nedescris și a căror hotare păreau de necuprins. Și aici, în aceste ceasuri ce goneau spre ziuă mă lipeam cu sufletul de toți cei care spusese rău măcar o dată *NU* opresiunii. Săream cu ochii de la un trup la altul, și nu-mi păsa dacă era român sau rus, neamț, sîrb sau bulgar, fugiți sau rătăciți pe meleagurile noastre. Eram frate și solidar cu ei. Avusesem cutezanța să ridicăm brațul, atît cît am putut și cum am putut, împotriva minciunii. Iar acum eram cu toții cu spatele la zid. Aceste ceasuri

pentru mulți puteau fi și ultimele. Mă îmbia gândul să-i trezesc și să-i îmbrățișez, dincolo de chip și grai.

Îmi defilau pe fața întoarsă a ochilor, precis și sigur, răspîntiile ultimilor ani, ba chiar și cele ale copilăriei. Mă simțeam din nou pe genunchii unchiului meu, sau necăjindu-l pe tata cu ghidușile mele, sau urcînd munții, sau alergînd sub bombardamente. Frica mi se topise complet, fără a fi înlocuită de o excitație sau de vreo tensiune. Eram senin ca un cer statornic de vară și credeam că mi-am făcut socotelile ca un bun negustor. Pasivul însă era cam încărcat, iar la Judecata de apoi mă duceam cu sacul aproape gol.

Nu eram singur în acest periplu al trecutului; lîngă mine, atît cît îmi permitea lumina anemică, am zărit perechi de ochi deschiși, cu privirile străpungînd tavanul murdar, într-o evadare pe care numai apropierea de ultima clipă ți-o mai poate îngădui.

Poate trecuseră ceasurile nopții și ațipisem, cînd m-a trezit un zgomot înăbușit. În ușa de fier larg deschisă au apărut tiptil, călcînd cu băgare de seamă, de parcă s-ar fi temut să nu ne trezim, două matahale cu pieptul bombat, cu mantalele desfăcute, cu părul tăiat scurt și cu ceafa dezgolită. După mantale, păreau subofițeri. Mai tîrziu aveam să aflu că, de multe ori, gradele superioare împrumutau uniforme de ofițerilor inferiori, ba chiar ale subofițerilor, pentru a-i deruta pe cei anchetați. Deșteptarea o fost brutală, cu lovituri de cizme date pe unde se nimerea. Totul într-o tăcere spartă numai de geamătul înfundat al deținuților. Dintre ei, unul cu fața lătăreață, retras în cadrul ușii, purta un dosar în mîini. A urmat un apel destul de bogat în victime. Fiecare, cum își auzea numele spus aproape în șoaptă, se ridica, își lua traista și se înghesuia într-un colț, lîngă ușă. Se adunaseră acolo o amestecătură de tipuri și uniforme fără de pereche. Predominau cele rusești, dar nu lipseau nici mantalele verzi germane sau tunicile italiene, frumos croite. Printre ele, cîteva haine civile jechoase completau babilonia vestimentară. Au fost toți scoși afară în coloană, pe culoar și, spre surprinderea mea, bagajele unora au fost date îndărăt și rînduite în stivă peste altele deja așezate. În împărăția sovietelor morții nu au nevoie de bagaje în ultima lor călătorie.

Dimineața ne-am îmbulzit la vizetă: un dreptunghi tăiat în fierul ușii care se căsca în exterior. Pe acolo, am primit într-o gamelă nemțească cu toartă un lichid negru, ușor îndulcit. Alături

de ea, un sfert de pîine pe care l-am înfulecat într-o clipită. Pe urmă, ne-am așezat care cum am putut pe niște scînduri ce semănau a bănci. Mai rămăsesem vreo treizeci de inși și, fiindcă nu aveam voie să ne întindem pe podele, ne așezam cu schimbul. Afară, pe culoar, tăcerea era de mormînt. Plantoanele purtau niște pîslari peste cizme, ca în marile muzee ale lumii, iar controlul prin pleopa de lemn era continuu. Înăuntru, doar un zumzet înnăbușit: glasurile noastre. Se vorbeau mai toate limbile central și sud-est europene. Dar, limba oficială era rusa.

Spre prînz, am reușit să dau peste un român basarabean din județul Ismail. Învățător dintr-o familie de țărani înstăriți - cei mai săraci din comună aveau în jur de cinci hectare -, ajunsese de tînăr director al școlii în propriul său sat, cînd au început concentrările din 1939. Repartizat cu regimentul său, în 1940, pe malul rîpos al Nistrului, primise vestea ultimatumului sovietic ca pe o lovitură de trăznit. Se gîndea nu numai la el, dar și la familia sa dintr-o comună unde viermuiau lipovenii dintotdeauna, coloana a cincea a rușilor din sudul Basarabiei. Gîndurile și grijile pentru familie i-au fost brusc curmate; chiar în acea noapte, spre zori, încălcînd prevederile ultimatumului, primele detașamente sovietice au trecut Nistrul. Românii se găseau în nord, aproape de Hotin. Deja în primele ceasuri ale dimineții, vîrfurile coloanelor sovietice motomecanizate le învăluiseră flancurile. A urmat o retragere nu numai fără glorie, dar și tragică. Înconjurat permanent de trupele rusești și depășit de blindatele care încercau să le taie mereu drumul către Prut, regimentul se precipită într-o cursă disperată care avea să-i rărească rîndurile și mijloacele de luptă. Primiseră ordin să nu răspundă la nici o provocare, dar nici nu se mai putea vorbi de așa ceva, cînd bande organizate din populația alogenă a Basarabiei, cetățeni odinioară docili și parcă inexistenți, îi atacau cu focuri de armă răzlețe sau chiar cu arme automate. Știind rusește, învățătorul locotenent a rămas în ariegarda regimentului, pentru a mai salva ceva din administrația românească din comunele părăsite. În cele din urmă, împreună cu plutonul său, ajunge la noua frontieră, fixată pe albia Prutului superior. Aici, flămînd, cu uniforma zdrențuită, și cu ostașii storși de vlagă este făcut pur și simplu prizonier în timp ce purta discuții cu unitățile sovietice deja instalate pe malul Prutului. A urmat lungul drum al lagărelor de muncă. Considerat cetățean sovietic, e

condamnat întâi la zece ani de muncă, pe urmă la douăzeci și cinci, fără să-și vadă vreodată dosarul și fără să fi fost adus în fața instanței. Zvirlit în regiunea Donbasului, războiul și apropierea diviziilor Panzer îl prind acolo. Într-o zi, tot lagărul este îmbrăcat în uniformă de front. Se formează mai multe regimente care sînt duse în prima linie. A luptat puțin. În spatele companiei, comisarul politic îl pîndea cu *Naganul* întins. A căzut pe urmă în punga de la Harkov. A urmat un nou prizonierat, mai scurt, dar tot atît de aspru. E scos din lagăr de o comisie românesacă și sosește în țară în 1942. Își caută familia. O găsește refugiată în București, la rude. Din nou mobilizat, în 1943, participă la altă retragere, cea din aprilie 1944, de astă dată pe mare, scăpînd ca prin urechile acului. Vaporul este torpilat, iar el scapă cu ajutorul celorlalte unități din convoi. După 23 august, luptă alături de *glorioasa* armată sovietică, pe drumul ei victorios spre centrul Europei. E rănit ușor, internat apoi, dar se va întoarce din nou pe front. Capitularea Germaniei din mai 1945 îl prinde în Cehoslovacia. Într-o zi, cînd mergea după aprovizionare, îi trece prin gînd să dezerteze. Pregătită cu minuție, trecerea către pavilionul cu multe stele s-a făcut fără incidente, dar nu și fără emoții. Ajuns într-un lagăr american, e livrat peste noapte englezilor, iar de aici, cu mii de ruși de-al generalului Vlasov, face cale întoarsă către patria sovietelor*.

- Am scăpat cu viață, îmi spunea el, printr-un miracol. De altfel, așa am ajuns creștin și nădăjduiesc că așa voi muri. La o ultimă triere am dat peste un ofițer, maior sau colonel, cu pieptul plin de decorații, fost camarad de-al meu din Donbas. El m-a tras de chică de la moarte. Și nici măcar nu-mi aduc aminte numele lui. M-au judecat și mi-au dat douăzeci și cinci de ani. Băiete, nu poți să-ți închipui, pentru mine ziua aceea a fost a doua zi de naștere. Pe urmă, m-au dus în țară. Bănuiau că am cunoscut prizonieri sovietici, acolo la americani sau la englezi, dar mai mult la primii, prizonieri care și-au păstrat uniforme mai tîrziu. De aceea sînt aici în țară. De peste un an mă anchetează. Dacă scap și acum, mă așteaptă în cel mai bun caz un lagăr în nord. Sper că mă voi acomoda la Vorkuta.

Rămăsesem pe gînduri. L-am întrebat, într-un tîrziu, dacă mai știe ceva de familia lui. Atunci a întors capul către mine și ochii și-au pierdut din asprime.

- De ce mă întrebi? Doar știi că aici nu se primesc scrisori. Și dacă mă duc dincolo o să se aștearnă peste noi mii de kilometri.

Vorbise în șoaptă, dirijîndu-și fluxul cuvintelor către urechea mea. M-am uitat mai atent la el. Nu cred că avea mai mult de treizeci, treizeci și cinci de ani, deși ochii obosiți și pînzele cearcănelor îi dădeau peste patruzeci sau chiar mai mult. Făptura lui întreagă reconstitua tragedia românilor ziși basarabeni, așezați de geografia destinului între Prut și Nistru. Liberi și războinici răzeși în timpul marilor voievozi, apărători la fruntariile Moldovei, ei stăteau cu fața spre răsăritul mereu în mișcare și prădăciune. Dar, o dată cu dominația otomană și tropotul tot mai des al cazacilor și tătarilor, răzeșii își pierd pămînturile, iar în 1812, printr-o dublă înșelăciune, sub privirile indifferente ale Europei, provincia românească este tăiată în două, spre marea bucurie a împărăției pravoslavnice care, cu fiecare deceniu, își ducea pașii înainte, spre centrul Europei mult vizate. Ținuturile de români au ajuns pestrice, mulțime de neamuri aciundu-se pe acolo. Cînd în cele din urmă, în 1918, s-a făcut Marea Unire și Basarabia a revenit la trupul țării, dincolo, peste Nistru, în spatele ei, a crescut din nou umbra amenințătoare a Rusiei. Conturul era același; doar culoarea era schimbată: roșie, amenințătoare.

Omul purta pe el o veche tunică ofîterească din armata regală română. M-a întrebat pe urmă dacă fumez. Răspunsul meu negativ l-a crispat ușor. Ici și colo, în zarea galbenă a încăperii începuseră să se ridice nori grei de fum înecăcios. Și aici, în temniță - aveam s-o aflu mai tîrziu - se fumează orice, de la paiul de rogojină pînă la lîna de haine, înnobilită cu cîteva fire de tutun. Adică se fumează tot ceea ce aduce cu silueta unei țigări și arde cînd tragi zdravăn în plămîni.

La prînz, ne-a venit o masă sărăcăcioasă: zeamă de fasole sau ceva asemănător, cu o bucată de pîine considerabilă. La siestă, l-am tras pe basarabean de-o parte și l-am întrebat ce crede despre mine, despre cazul meu. Întrebarea parcă l-a smuls din toropeala pe care poate doar o afișa:

- Despre dumneata? Nu contează ce opinie am eu. Cel puțin acum. Dacă vei reuși vreodată să ai vreun portret, să știi că cel care îl zugrăvește ești numai dumneata însuși, cu faptele dumitale. Cît despre caz, spune-mi ce știi sau mai bine zis

spune-mi ce crezi că trebuie să aflu eu ca să te pot ajuta. Nu mă interesează ce ai la dosar, ce n-ai mărturisit sau ce ai de gând să declari. Ca să-ți țin umărul, am nevoie să-mi relatezi pe scurt faptele.

Învățătorul părea sincer și oricum n-avea înfățișare de informator. M-a ascultat cu capul ținut între palme. Strălucirea privirii contrasta cu cenușiul feței. Când am terminat, ochii și urechile mele n-aveau decît o singură țintă: să-l asculte.

- Ce-ai făcut dumneata și cu ai dumitale, ți-o spun verde, pentru ruși, e în același timp și o bagatelă, dar și un motiv care să vă ducă pe toți în groapa comună. Încerc să judec lucrurile aici, pe teritoriul României, să-mi trag pielea lîr peste mine și să le împrumut părul scurt și ceafa rasă. Pentru ruși contează mai puțin ce-ai făcut. Și mai mult ce vorbești, ce impresie își fac ei despre tine sau despre ce-ai face tu dacă ai fi din nou liber. Pentru ei, a executa un om este ceva mai puțin decît a strivi o muscă. Toți pe care i-ai văzut aseară îmbrățișîndu-se și cei care au ieșit fără bagaje sînt deja pe alte tărîmuri. E de-ajuns să arunci o vorbă pe dos, să scapi o privire necontrolată, să refuzi atunci cînd ar trebui să accepți, pentru a fi trimis imediat în mormînt.

Omul își răsfirase picioarele după ce mă trăsese mai aproape de urechea lui.

- Înțelegi, băiete? E o altă lume. La voi, adică la noi, la români, te ia, îți mîngîie ciolanele sau te lasă, după cum bați din gură sau ți-o ții strînsă. Am avut de-a face și cu ai noștri. Mai scoți o vorbă, te mai răcorești, și, dacă n-ai înnebunit de-a binelea, poți să-i strecuri printre dinți anchetatorului chiar și o sudalmă. Te mai bat o dată, îți rid în nas și îți întorc înjurătura. La ruși, nu. Totul e sloi de gheață. Înțelegi, băiete? Țștia sînt profesioniști. Am văzut cazuri cînd torturații își dădeau sufletul, iar anchetatorii înfulecau impasibili sau trăgeau din mahorcă. Îi știi și pe nemți, din auzite mai mult. Aici își dau mîna. Gestapo-ul a fost fratele mai mic al N.K.V.D.-ului. Pentru ei nu există sentimente, milă, compasiune; condamnarea sau iertarea nu sînt nici măcar fețele aceleiași monede, ci un mijloc de a se descotorosi de un dușman care, adeseori e ipotetic. Ca și naziștii, ăștia n-au decît un singur țel: să slujească partidul și interesele sale. Și la ei, ca și la nemți, puterea aparține unei specii aparte, de cîteva mii de exemplare, și ele etajate pe plafoane rigide. Aceștia au totul și conduc totul,

chiar dacă deasupra lor există unul cu mustața cît vrabia, cum e tătucul Stalin care pleznește din bici. La ruși însă mai e ceva; ceva ce nu găsești prin Europa. Aș zice că sufletul lor de slavi e o rasă aparte. De o mie de ori mai complicat decît cel germanic sau latin. Rusul acum te pupă, acum te sugrumă. N-are cuvînt nu pentru că n-ar avea personalitate, ci fiindcă o istorie întreagă i-a furat demnitatea, l-a ținut mujic sau, dimpotrivă, nobil, tînjind mereu după strălucirea apusului. De la mic la mare rusul e schimbător ca cerul de primăvară. Mi-ai spus că i-ai cunoscut și dumneata cîțiva ani buni. Așa, individual¹, te înțelegi cu ei și unii sînt chiar generoși. Au însă gustul stepei care e și gustul mării, al spațiului care te îmbie mereu la drum. Și încotro s-o ia? Înspre Oceanul Înghețat sau înspre taiga? Să nu-ți închipui că Stalin e o binecuvîntare sau un răsad al poporului rus. Poate că ar fi avut și ei nevoie de alt regim, de alți oameni. Atunci ar fi evoluat în așa fel, încît nu i-am fi văzut prin anii patruzeci cu ceasurile deșteptătoare la gît. Da' omul cel mai urît la ei e chiar Stalin. Și asta nu pentru foametea din 1929, cu milioanele ei de victime², și nici pentru secerișul generalilor din preajma războiului. Pe ăștia rușii i-au uitat. Ci pentru un fapt pe care aproape tot poporul ăsta, bărbați și femei, l-au văzut, l-au pipăit, l-au simțit. Au dat buzna și năvală trecînd peste frontierele lor, peste o lume care le-a fost zugrăvită, ani de zile în cele mai negre culori. Și toți s-au convins acum, chiar și imbecilii - în categoria asta nu intră însă și comisarii politici - că au fost păcaliți, că au fost mințiți ordinar. Și asta, să știi, că nu i-o vor ierta-o lui Stalin niciodată. Celelalte, hecatombe, gropile comune, epurările, astea s-au și uitat, sînt fleacuri pentru popor. De altfel, de aici i se va trage boala ursului. A dat peste crînguri bune cu zmeură dulce și amintirea ei îi va picura în trup, precum o otravă.

Întunericul ne legase pe amîndoi ca într-un cerc proteguitor. Puteam să-mi închipui că vorbele alunecau pe circumferință, căzînd, greu, dar fără greș, mereu înăuntru. Basarabeanu continuă:

- Rusul a avut întotdeauna nevoie să se închine la cineva. La un creator, la un făcător al lor, al tuturor slavilor. Și fiindcă cerul la ei e jos, l-au confundat mereu pe acel Dumnezeu cu cneazul, cu țarul, cu Lenin sau cu Stalin și cu alții ce-or mai veni după ei. Cred că de vină e și spațiul. Spațiul ăsta fără cuprins care îți cere un reper, o stea polară, un punct fix în jurul căruia

să se învîrtă totul și toți. Oceanul lor a fost veșnica stepă încremenită, talazurile care au venit peste ei au fost năvălirile. Au crescut și s-au înmulțit și ei între două valuri de prăpăd și teroare. De asta sînt așa. Și lacomi, și răi, contorsionați, învîrțiți în jurul propriului lor suflet ca o ață nesfîrșită pe-un mosor de fum.

Basarabeanul se opri o clipă. M-am temut că șirul vorbelor se va curma aici, definitiv. Glasul îi era puțin schimbat:

- În general, te sfătuiesc să pari așa cum ești, să le spui ce știi că pot ei să aștepte, chiar și într-un viitor mai îndepărtat.

Învățătorul a zîmbit ușor și am simțit cum se strecoară în voce un grăunte de ironie.

- E invers ca la Securitatea noastră. Acolo ai de-a face mai peste tot cu cimpanzei. Poate că timpul și bunul trai îi vor ajuta să-și mărească puțin capacitatea craniană. M-ai întrebat dacă se bate. Îți spun că nu se bate așa cum știi, adică așa cum ai simțit dumneata pe propria piele. La ruși nu există bătaie. Atunci cînd catadixesc, există cel mult tortura. Faptul că anchetatorul îți dă cîteva pumni sau că te mîngîie cu cîteva picioare nici nu se poate numi bătaie. Dar, să te ferească Dumnezeu să te pună la tortură. Din fericire, asta n-o decide anchetatorul, ci colectivul. Și din nefericire, tortura se încheie cu împingerea victimei în groapă. N-am auzit și n-am văzut în cei opt ani de zile de cînd îi cunosc pe ruși ca un torturat să mai apară într-o sală de tribunal ori să dea ochii cu un complet de judecată. Metoda asta nu e practică decît în cazuri excepționale, numai atunci cînd se constată că celelalte mijloace nu duc nicăieri. Și să știi că metoda dă rezultate. Pus la cazne, omul cedează. În situația asta, nu-ți rămîn decît două ieșiri: să-ți pierzi mințile sau să crăpi. Dar călăii sînt meșteri mari. Își dozează porțiile și au grijă de tine, să nu faci vreun gest fatal.

Mi-era greu să deslușesc linia ce despărțea gravitatea de ironie. Un lucru mi-era însă foarte clar: fiecare cuvînt al său valora cît o viață. Nu putea fi smuls de pe șiragul vorbelor, fiindcă atunci totul s-ar fi prefăcut, într-o clipă, în cenușă.

- Cu ei nu e bine să te joci, a continuat basarabeanul. Adică să nu încerci să faci pe mîriosul, și nici pe naivul. Să nu dai semne de mîndrie, aici, prin Balcani, semeția se poartă, că-ți pierzi zilele pe degeaba. Probabil că vrei să știi de ce te-au chemat. Cred că există undeva pe firul poveștii dumitale un nod

unde te-ai întâlnit cu ei. Ceea ce-ai spus la securitate, la români, îi interesează mai puțin. Că faci parte dintr-o organizație mai mare sau mai mică, apă de ploaie. Au avut ei împotriva lor sute și mii și i-au făcut chisăliță pe toți. Nu pentru asta te-au chemat aici, mai ales că n-au nici un interes să fie acuzați dincolo că s-au amestecat în afacerile interne ale României. Soarta dumitale e legată de acest nod pe care vor să-l descâlcească.

Stătu pe gânduri o clipă. Mă bătu apoi ușor cu latul palmei pe spate, și continuă:

- Stai și judecă de unul singur. Ia-o pe fir îndărăt ca și cum ai fi într-o peșteră și ți-ai căuta scăparea la lumină. Unde dai de un nod să știi că acolo sînt și sovieticii. Dezleagă-l cum te pricepi mai bine și-o să te poți întoarce la Vasilescu al dumitale.

Pe urmă, basarabeanul m-a luat la bani mărunți. I-am vînturat țara dintr-o parte în alta, cu noile obiceiuri, cu oamenii care veniseră, toboșarii vremurilor noi, cu abdicarea regelui, și tot ce se întîmplase.

- Și de ce ești supărat dumneata pe Mihai? Că nu se găsește și el aici? Că nu stă și el pe tinetă sau că nu mănîncă orz fiert la prînz, precum caii? Chiar că ești copil! Și nu-l mai compara atîta cu Mihai cel Mare, care s-a jertfit pe Cîmpia Turzii. Alte vremuri! Atunci voievozii plăteau cu capul un război pierdut, fiindcă ei se găseau în fruntea oștilor. Acum, cu excepția lui Hitler și Mussolini care s-au încrîncenat să nu-și părăsească armatele și supușii, șefii dispar înainte de a se fi ridicat pulberea de pe cîmpul de bătaie. Și, în definitiv, cu ce te-ar fi încălzit pe dumneata un rege captiv sau chiar unul decapitat?

Îi spuseseam înainte că fuga lui Mihai ne căzuse cu greu la stomac. Cînd i-am pomenit apoi de Ana Pauker, ochii i s-au umplut de venin*.

- Căteaua aia? O știu. A fost prin lagăre, în Rusia, după prozeliți. S-o vezi la mutră! Și un scuipat face mai mult decît ea. Și pe asta au pus-o rușii la noi.

Se înfuriase cumplit. I-am povestit apoi de valurile de basarabeni care au luat drumul îndărăt în raiul sovietic, prin grija guvernului și a partidului comunist. Reacționează imediat.

- Eh, chiar dacă scăpam eu de aici, mă înhățau afară ai mei și ajungeam tot la ruși.

Cred că se făcuse seară. După ce întorsesem pe o parte și pe alta toată țara cu politică el, ne-am oprit la situația internațională.

- Îți faci iluzii, mi-a zis el cu obidă, n-are să fie nici un război, cum n-are să plouă niciodată în deșertul Saharei.

Acum își coborîse simțitor glasul, ajungînd la un fel de gîjît pe care, cu greu, îl mai înțelegeam.

- Să mai știi un lucru, băiete, că în temnițele rusești, chiar și în *perisilci*, cum e asta, ai voie să vorbești de toate. De un singur lucru să nu te atingi: de Stalin și de politica lui. Dacă ne toarnă acum vreun stucaci am fi amîndoi pierduți. Mă întorc la ce-ți spuneam. Război nu va fi, fiindcă n-are cine să-l facă. Dacă m-ai fi întîlnit acum un an sau doi, sau dacă l-aș fi întîlnit pe generalul ăla al vostru cu tot statul lui major, i-aș fi zis să se ducă să tragă un somn bun, așa de vreo două, trei decenii. Ai să mă întrebi de ce. Fiindcă acum americanilor sau aliaților, cum le ziceți voi, nici prin gînd nu le trece să se miște. Poate numai dacă tătucul își pierde mințile și dă drumul la hoarde spre Atlantic. Dar, asta n-o va face vulpoiul. Pînă n-o avea el bomba atomică la cingătoare n-o să se ia la harță cu occidentalii. Ascultă-mă bine! Nu știu cîți americani și englezi or mai fi acum în Europa, dar, față de cîți au fost, ăștia care-au rămas sînt doar așa, de sămîntă. Ici și colo, niște patrule.

Nu credeam o iotă din ce-mi spunea. Mi se părea imposibil și dincolo de orice logică, chiar și de o logică a conservării. Cum adică, să fi uitat americanii și englezii că rușii și nemții împărțiseră nu demult Europa? Și ce-ar fi putut să-i țină în frîu pe ruși acum dacă nu o forță, un zid care să le stea împotrivă? Îl bănuiam pe basarabean de îngustime și superficialitate.

- Occidentul mai are un atu, am replicat eu strîns. Exclusivitatea bombei atomice.

- Poate vrei să spui paternitatea ei, chicoti basarabeanul: Aș pune mîna în jar că rușii, pe cît îi cunosc eu, la ora asta au și făcut primele experimente prin Siberia lor fără de sfîrșit.

Am căscat ochii mari, nedumerit.

- Adu-ți aminte ce-a zis micuțul și totodată marele Lenin de sfînta burghezie, că va fi spînzurată de o frînghie pe care și-o va face ea însăși. Aș face pariu cu dumneata pe douăzeci și cinci de ani de temniță că rușii la ora asta au și cumpărat niște capete străine care să lucreze pentru ei. Nu, băiete, America s-a tras în bîrlogul ei, nici prin gînd nu-i trece să înceapă un nou război. Concepția lor e de huzur și de chiverniseală. Și așa socotesc că

au pierdut prea mult și că n-au obținut mare lucru. Doar o Europă sărăcită care se va agăța de ei, să scape de mizerie. Dincolo, în Orient, unde au sîngerat cel mai tare, trebuie să aibă grijă să-i ție la pămînt pe japonezi, că știi și dumneata cum sînt ăla în mișcări. Iar acolo unde ne așteptam, în fine, să tragă foloase, că aveau loc să-și vîndă mărfurile pînă în fundul Mongoliei, acolo fac drumul îndărăt cu *Kuomintang*-ul la braț*. Trebuie să înțelegi că americanii nu vor războiul pentru că n-au cum să-l facă. Cît despre englezi, ai auzit și ai văzut. Au ajuns dintr-un imperiu o insulă. De ăilaltă nu mai vorbesc, că dacă ar fi după De Gaulle și urmașii săi, tancurile sovietice ar intra în Paris pe un covor de flori roșii înalt de un metru. Așa vîd eu situația, de aici de la întuneric, și așa zice că o vîd bine, șugui basarabeanul.

La masa de seară am avut șansa să pescuiesc mai multe boabe de fasole; m-am pricopsit cu o bucată de pîine neagră și cleioasă care mi-a dat mai mult senzația de căldură decît de sațietate. M-am tras apoi cu învățătorul meu către un colț mai confortabil. Ne-am dichisit un loc pe dușumea pentru noapte, respectînd însă cu strictete normele pușcăriei, legile nescrise ale temniței. Coborîrea mea în universul carcerii se făcea încet, cu pași ușori, din treaptă în treaptă, ca într-un puț al cărui fund se depărta la nesfîrșit. Mi se deschiseseră porțile unei cunoașteri către o lume care nu-și avea replică afară, ci doar analogii cu un univers străjuit de grile și barat de porți. Aici, la ruși, mi-a fost dat să deschid primele file dintr-o carte pe care urma s-o adopt cu rîvna inițierii și evlaviei convertirii.

Basarabeanul se trase pe locul de noapte și, o dată cu zumzetul stins al celor care podiseră deja cu trupurile lor dușumeaua, îmi declară:

Novice cum ești, nu ți-ar strica să memorezi cîteva sfaturi. Ai să te miri, dar noi le cunoaștem sub forma unui decalog.

Lumina era slabă și ne-am încrucișat privirile.

- Dar, dumneata de unde îl ai?

Și-a aruncat ochii aiurea, trecînd parcă dincolo de marginile încăperii.

- De la nimeni direct și de la toți deodată.

- Și unde s-a născut povestea asta?, am insistat eu.

Învățătorul își ucise zîmbetul.

- De aici, de pretutindeni și de nicăieri. N-are act de naștere, și nici părinți. Și o să dispară o dată cu ultimul deținut.

Făcu o pauză și apoi continuă cu un oftat:

- Sau mai bine zis cu ultimul tiran.

Se ridică în capul oaselor, strângându-și genunchii sub el.

- Sfaturile astea poți să le înveți sau poți să le uiți. Dar eu aș zice să-ți faci pernă bună din ele. Numai să-ți dea Dumnezeu zile!

Aveam impresia că toate lucrurile pluteau în jurul meu, iar eu, o dată cu ele, trăiam cu incertitudinea unui acrobat. Mi-am ciulit urechile:

- Prima sună cam așa. În pușcărie să nu faci astăzi ce poți lăsa pe mîne.

Am ris pe ascuns, dîndu-i pe loc dreptate.

- Porunca a doua, băiete. Tăcerea e cel mai mare rău al temniței. Ea e prezența morții lângă tine. A treia e și remediul. Să nu vorbești multe, ci mult.

Basarabeanu se întoarse către mine și îmi rînji.

- Nu prea înțelegi tu mare lucru din ce-ți grăiesc eu acum. Dar mai târziu ai să-ți aduci aminte. Ai să pricepi abia atunci cînd ai să ajungi singur o lună, două, poate un an. Și dacă n-o să-ți faci obiceiul ca în fiecare zi să-ți auzi glasul, o să te urci repede pe pereți. Cît despre ce-ai să vorbești cu alții, îți zic eu acușica. Poți să bați cîmpii, numai să nu le dai pe tavă ce-ai făcut. Alea rămîn pentru tine, ascunse cu șapte pietre de moară peste ele. Și acum să-ți ți-o zic pe a patra. Asta o să-ți dea măsura lucrurilor. Ține minte, băiete! În pușcărie există numai două categorii: cei morți de afară și cei vii dinăuntru. Pe ultimii să ți-i apropii. Cu ei supraviețuiești. Și acum, a cincea. Deschide bine ochii! În temniță, Dumnezeu se poate ascunde sub orice uniformă de milițian, iar dracul în hainele vărgate ale oricărui deținut. A șasea. În celulă nu ai decît un singur dușman: tu însuși.

Începusem să mă încălzesc. Uitasem complet de ruși, iar Vasilescu și ceata sa mi se păreau cufundați în fundul pămîntului. Basarabeanu continuă:

- Următoarea regulă trimite la burtă. Merită s-o scrii cu litere de aur. Orice mîncare e bună în celulă, cu excepția aceleia care lipsește. Și am să ți-o dau repede și pe surata ei. Dacă îți vine să plîngi, nu consuma toate lacrimile dintr-o dată. Mai păstrează

cîteva, că nu știi cînd o să ai nevoie de ele. Și, ca să nu te amărăsc de tot, hai să ți-o dau pe penultima. Mi-a spus-o un ucrainean. Nu căuta speranța atîrnată de pereții temniței. Ea are aici un singur sălaș: în obișnuința de toate zilele. Și, în fine, ultima. În temniță te eliberezi în fiecare zi. Pe lângă astea, aș vrea să mai înveți și cîte ceva din legile de fier ale întunericului. Să știi, băiete, că singura ierarhie tolerată aici de stăpîni, din motive birocratice sau administrative, este cea a șefului de cameră. Ăsta, chiar dacă e ales de deținuți, rămîne ochiul permanent deschis al ofițerului de informații. Prin pușcăriile de tranzit, prin *perisîlci*, unde debitul e foarte mare, funcția asta aduce privilegii. O gamelă în plus sau un loc mai bun. În lagărele de muncă și prin temnițele de ispășire, brigadierii și șefii de cameră sînt automat reprezentanții puterii peste cei neputincioși și mesagerii fideli ai tuturor denunțurilor. Ba cîteodată și executorii sancțiunilor. Să te ferești de ei ca de ciumă!

Îi sorbeam cuvintele. Nici măcar nu făceam vreun efort ca să ascund acest lucru. Mă uitam la el, încercam să-i memorez fața, ochii, expresia. Aveam intuiția că șederea lângă acest om va fi scurtă, iar despărțirea fără întoarcere. Părul îi încăruntise, obrajii îi erau supti, iar fața îi devenise angulară.

- Nu vă e foame? Nu v-a fost niciodată foame?

- Nu, îmi răspunse sec. Adică nu mă mai devorează, așa cum se întîmpla odinioară. A ajuns ceva care mă însoțește tot timpul. O prefer unei senzații de sațietate. Dintele foamei se ascute imediat după ce l-ai îndestulat. Ai să mergi și dumneata pe același drum. După emoțiile începutului - acestea se duc o dată cu lunile - foamea o să scoată capul la lumină. E cea mai respingătoare reptilă din cîte se întîlnesc pe aici. Sînt trepte și bariere peste care ai să treci ușor. Măi întîi, se mănîncă ceea ce se poate mîncă. Pe urmă, se mănîncă ceea ce nu se mănîncă în chip firesc, dar care totuși pare comestibil și stinge senzația de foame. Pînă aici, toate sînt în limitele unei morale de care omul caută să se țină. Foamea însă, foamea cumplită, foamea turbată, te scoate din minți, îți înnoadă mâtele, ți le șfîșie, te face să te lepezi de morală, de legi, de reguli, de tot. Atunci orice îți ajunge între maxilare e bun de mîncat. și pisicile costelive, sau vreo stăncuță rătăcită, sau vreun animal neajutorat, sau chiar camaradul mort de lângă tine. Au fost lagăre unde s-au mîncat oameni și s-au

omorît muribunzi.

Nici măcar nu-mi trebuia multă imaginație că să-mi desfășor acest tablou prin fața ochilor. Basarabeanul nu terminase.

- Și, să mai știi un lucru. Cel mai bun paznic al pușcării nu este zidul, poarta sau temnicerul din turelă, ci însăși foamea. Strecurată, odrăslită de administrație. Ea îl surpă și pe cei mai tari. Iar pe cei slabi îi sfîrteacă ca o moară cu dinții de fier. Dacă o să ajungi la muncă, chipurile pentru reabilitare, ai să tragi cîte zece, douăsprezece ore pe zi. Atunci foamea o să-ți fie tovarăș nedespărțit.

Am coborît apoi ochii asupra prezentului.

- Și dumneavoastră acum la ce vă așteptați?

Întrebarea a tremurat în aer. Pe urmă, basarabeanul mi-a zis ferm:

- Eu, la nimic. Ei decid. Cei de sus. Își închipuie că am mai lăsat cîteva cotloane neluminate. Dacă nu reușesc să le scot ideea asta din cap, îmi voi lăsa și eu bagajele pe aici.

Am șovăit un pic, întrebîndu-l apoi, aproape brutal:

- Și cine sau ce vă poate ajuta?

Mi-a răspuns liniștit.

- Numai Dumnezeu și Maica Precista. În rest, dibăcia mea, experiența căpătată s-au dus de mult pe apa sîmbetei. La ruși totul e limpede. Dar, absolut pe dos. Ca poveștile cu Păcală. Ți-aduci aminte? Cică s-ar fi dus el într-o țară unde lucrurile erau toate la locul lor, dar funcționau cu fundu-n sus. Amintește-ți de sarmalele acelea care fierbeau pe foc într-o oală cu gura-n jos sau de casa aceea ridicată cu pivnița-n pod. De asta e foarte greu să te descurci într-o anchetă la ruși. Cîteodată, exact cînd crezi că te-ai înfundat pînă-n gît, îl vezi pe ofițer cum se scoală de pe scaun și îți oferă o țigară, spunîndu-ți cu gura plină de miere că ești un exemplu de om. Dimpotrivă, cînd pomenești de unul peste care s-a așezat de mult iarba, te trezești că anchetatorul se repede la tine și-ți mută falcile din loc. Și nu mai apuci să scoți un cuvînt, că te trimite la carceră pentru o săptămînă, numai cu apă. Aici nu există nici o regulă. Dar, nici neregulă. Au cea mai a dracului poliție din Europa, dacă nu din lume.

Capitolul XXIV

BUN VENIT LA N. K. V. D.

Ancheta la ruși nu ar fi trebuit să însemne o surpriză. Doar pentru asta făcusem drumul pînă aici. Mai întîi, mi-am auzit numele șuierat. Chiar pocit. Desnaționalizat, dintr-o răsufare. *Ciucenski*. N-avea rost să fac pe surdul. De ce să prelungesc o așteptare care mi-ar fi lărgit inutil golul din stomac? Peste ochi mi-au fost puși aceiași ochelari orbi. Brațul gardianului m-a condus ferm pe scări, pînă la etaj. Am pășit apoi pe ceva moale. Părea să fie un covor. Nu voiam să rețin nici un detaliu. Oricum tot nu mi-ar fi folosit la nimic în viitor. Cît despre prezent, bătăile inimii erau din ce în ce mai accelerate.

Cred că trecuse de miezul nopții. Cînd am plecat din celulă, învățătorul mi-a strîns puternic brațul. Ochii săi deveniseră aproape rugători. Mă implorau parcă să nu uit tot ce-mi spusese. Dar oare îmi spusese ceva sigur, palpabil, logic, strîns? Eram încă buimac, cu ochii cîrpiți de somn. Aproximarea de cumpăna supremă m-a trezit de-a binelea. Următoarele minute sau zeci de minute, urmau să hotărască încotro voi merge. Halucinant îmi părea gîndul că la această răscruce inexorabilă eu eram un simplu spectator. De departe, îmi veneau în pavilioanele urechilor cuvintele basarabeanului: "La ruși, la sovietici contează mai puțin ce-ai făcut și mai mult ce impresie le faci".

Desigur, nici dincolo, la români, jocul nu era mai puțin periculos. Miza supremă era aceeași: viața, viața ta. Dar, cel puțin, aveai cărțile în mînă și le foloseai după voință sau după cum te tăia capul, sau după cît te ținea osul. Aici jocul era între orbi. Nu zăreai nimic, doar plusai, iar de-ți sufla cineva, bine sau rău, atunci ori crăpai, ori luai drumul lung al lagărelor de muncă. Asta mă scotea din țîțini. Măcar să știu că am făcut o greșală și că m-am curățat din pricina mea. Dar, să mă uit în ochii lor, să le spun cîteva cuvinte, iar ei să hotărască dacă mai am dreptul la viață sau trebuie să fiu dat la cîini, asta nu, asta mirosea a alt tărîm și continent, mirosea a Asia, a China, a Orient.

Ochelarii mi-au fost smulși cu mîini dibace. I-am privit clipind pe cei din fața mea. Erau patru. Trei la o masă lungă, ultimul, la un birou mic, în colțul încăperii. Distanța pînă la ei, cîteva pași.

Lumina albă, difuză, nesupărătoare. Interior plăcut, la prima vedere. Mobilier vechi, combinat cu gust. Pe jos, un covor mare, persan. Am sărit cu privirea de la unul la altul, să le prind mutrele și gradele. Ajunsesem la al treilea de la stînga la dreapta, cînd mi-am auzit numele, de data asta pomenit alături de cel al tatălui, într-o formulă specific rusească. Evantaiul deschis al privirii se oprise pe primul din stînga. Părea cam la amiaza vieții. Avea un cap mare, frunte lată, ochii adumbriți de o pereche de ochelari subțiri cu ramă de metal. Vorbea fluent româna, cu un accent rusesc aproape imperceptibil. Se pare că aveau la dosar datele mele și ale părinților. Acum nu făceau altceva decît să le confrunte. M-a surprins că știau exact data nașterii tatălui meu, și nu pe aceea de pe piatra de mormînt în care se strecurase o greșeală. Cunoșteau cu precizie toate rudele mele de grad apropiat. Mai mult decît atît. Chiar și pe prietenii familiei îi aveau la dosar. Răspundeam bîîind mereu din cap și încercînd să-i văd și pe ceilalți. Al doilea de la masă ocupa o poziție centrală și avea trei stele mari pe epoleți. "Polcovnic", am gîndit, "ăsta va conduce ancheta". Se uita însă cu un aer ce părea absent. "Probabil că asta o fi tactică", mi-am zis. Purta și el aceeași coafură rusească. Mîinile mari, ca niște labe de urangutan, se lăfăiau pe masă. Al treilea, la capătul opus, stătea în profil și părea cufundat în lectura unui dosar cu coperti colorate. Avea nasul puternic coroiat, un ten închis și puteai să juri că-i de pe meleagurile Armeniei. Așteptam ca al patrulea să-mi pună o întrebare pentru a avea un motiv să-mi întorc capul și să-l văd.

Întrebările erau puse cu glas scăzut, aproape molcom, fără stridente, dar cu persuasiune. Fiecare membru al familiei era luat în primire, scuturat în tot ce făcuse. Nu avusesem pe nimeni care să se angajeze într-o politică militantă. Nici de stînga, nici de dreapta. Cel mult taică-meu simpatizase în tinerețe cu socialiștii români. Rușii voiau să știe tot. Cînd întrebările ieșeau din cusăturile dosarului, traducătorul îl informa imediat pe colonel. Acesta își lăsa ușor capul în jos, spunînd invariabil "Tac, tac". Ajuns la unchiul meu, profesorul Daniel, întrebarea a fost pusă la obiect*.

- De unde știe să vorbească rusește? Nu cumva s-a născut în U.R.S.S.?

Colonelul avea o voce gravă, baritonală. Pomeții, aprinși. Era ras proaspăt. Fălcile, căptușite de grăsime. Capul părea o

bilă, pe care puteai oricând s-o dai de-a rostogolul pe masă. Întrebarea fusese ticluită și i-am prins de îndată șiretlicul. Am răspuns prompt, fără să stau pe gânduri, privindu-l drept în ochi pe tălmaci. Era imposibil ca ei să nu fi aflat că unchiul meu nu știa rusește, ci bulgară, și că părinții lui se născuseră în secolul trecut, în sudul Dunării, pe valea Timocului. În plus, prea mulți ofițeri ai armatelor victorioase și eliberatoare trecuseră prin cabinetul său căutând leacuri pentru achizițiile venerice ca să-mi închipui că ei nu-i aflaseră obirșia. Aveau date și în privința fratelui tatălui meu.

- Ce-a făcut polcovnicul Ciuceanu atunci când noi v-am ajutat să rezistați trupelor germane?, a întrebat personajul central, mișcându-se zgomotos pe scaun, cu ochii țintă la mine.

- Răspunde! Cîți ruși, cîți soldați din tînăra armată roșie a omorît colonelul cu artileria lui?

-Nu știu.

M-am gîndit la fabula cu *Lupul și mielul*. "Ce le pasă ăstora de ce-a făcut unchiu-meu? Pe vremea aia nici nu eram născut. Sau poate se gîndesc că trebuie să plătească cineva pentru faptele de arme ale lui nea Vasile?"

- Nu știi sau faci pe prostul?

Am dat din umeri, spunînd încetîșor:

- Nu cred că a făcut-o din proprie inițiativă. La război, ordinele se primesc și se execută.

Rusul nu s-a lăsat convins de argumentul meu și a insistat:

- A primit *Mihai Viteazul* peștru asta? I s-a dat decorație? Și pămînt?

- Nu, nu pentru asta, i-am răspuns sec, încrucișîndu-mi privirile cu ale colonelului. A fost decorat pentru Mărășești.

Colonelul a făcut din nou un "tac, tac" și a pus prima întrebare de baraj.

- Burghez, burghez?

- Cine? am întrebat eu, poate cu tonul ridicat.

- Eh, tu, voi toți...

Cumpăna mea a stat în aer o fracțiune de secundă. Am răspuns răspicat:

- Da! Burghez!

Colonelul m-a întrebat insidios:

- Bogați?

I-am răspuns:

- Dimpotrivă, săracii!

- Tac, tac, făcu el din nou. Și a sărit din nou la tata.

- De ce a rămas în timpul ocupației germane în Craiova, în spatele frontului?

- Nu știu. Bănuiesc că a primit ordin, am replicat eu contrariat.

Nu știam ce să mai cred. Prologul mi se părea lung și cu un hățiș de întrebări care aveau mai mult darul să-l sperie pe anchetat, decât să-l informeze pe anchetator. Eram pur și simplu uluit de bogăția amănuntelor, de amploarea informațiilor. "Am băgat-o pe minecă!" Mă întrebam dacă nu cumva arestarea noastră fusese ordonată chiar de ruși după ce ne ținuseră câteva luni sub observație.

Au trecut apoi la întrebări despre mama:

- Ce relații avea? Ce influență în cercurile din Craiova?

- Nici una. Și-a crescut copiii în văduvie și atîta tot.

Tălmaciul a tradus; dar, colonelul și-a aruncat din nou ochii în dosarul cu scoarțe colorate, întrebîndu-mă agasat:

- Ce-a făcut mama dumitale în timpul războiului împotriva Uniunii Sovietice?

- Nimic. Ce-ar fi putut să facă o femeie care avea de crescut doi copii?

- Nu ești sincer, mi-a plesnit-o în față tălmaciul. Mama dumitale a luptat împotriva noastră.

Mi-a venit atunci să-i trîntesc în față că minte și că la noi femeile n-au fost duse ca vitele pe front să moară în tranșee, cum s-a întîmplat la ei. Colonelul mă țintuise cu ochii lui mici și răi, insistînd:

- În ce organizație sau armată a fost înrolată?

Am făcut ochii mari și cred că ar fi continuat să crească dacă nu-mi aduceam aminte de un lucru. În timpul războiului, o dată cu bombardamentele americane, se formaseră, sub egida Consiliului de Patronaj, grupe de tinere voluntare pe lângă spitalele de campanie și punctele de tranzit. Cîteodată, riscîndu-și viața, mama lucrase și ea în gara Craiovei, alături de o altă doamnă, în cadrul acestui voluntariat, ajutînd, ospătînd, îngrijind trupele, răniții și ostașii români. M-am corectat și le-am dat dreptate, menționînd însă că a fost vorba de asistentă medicală care n-are nimic de-a face cu armata sau regimul politic.

- Și tu? Ce-ai făcut în timpul războiului?

Mi-am stăpînit vocabularul. Le-aș fi trînit în față "Ce naiba puteam să fac la șaisprezece ani?!". Am dat doar din umeri, deși în miezul inimii dospea dorința să-i cîrlesc una colonelului peste ochii ăia mici și înfundați în grăsime.

- N-am făcut parte din Munca Tineretului Român pentru că n-aveam vîrsta cuvenită.

Mă luase gura pe dinainte. Mi-am dat seama imediat pe ce pantă alunecoasă căzusem. Replica mi-a sunat imediat.

- Da, dar dacă n-ai făcut tu parte, a făcut fratele tău.

Munca Tineretului Român, organizație de muncă, dar și de pregătire paramilitară condusă de un intim al mareșalului, generalul Emîl Pălăngeanu, furnizase armatei române brațe de muncă în zonele de acțiune militară, ca și cadre tinere pentru școlile de ofițeri și subofițeri. Am virat strîns, ocolind capcana.

- În 1944, fratele meu a dat examen la Politehnică și a intrat printre primii.

Colonelul a mai făcut un "tac", și-a scos pachetul de țigări și, printre rotocoalele de fum, se uită la mine cu ochii lui gălbui, inexpressivi. "Pe cîți n-o fi trimis la moarte butoiul ăsta de osînză, cu mutra lui placidă?" Interogatoriul continuă. Începusem să le prind mijloacele și să mă apropiu de metodă. Mă luaseră cu rude, cu prieteni, pe cercuri largi; acum începeau să le strîngă; în mijlocul lor voi rămîne eu, cu ai mei; și în cele din urmă numai eu singur.

- Unde erai?, continuă colonelul, prin prelungirea sa sonoră, tălmăciul, la 23 august, cînd trupele sovietice au eliberat România de fasciști?

Mi-a sărit imediat țandăra.

- Într-un sat de munte! Numai că la 23 august trupele sovietice se băteau încă în Moldova...

- Cac Moldova?!, l-am auzit de colonel murmurînd și interogîndu-l din priviri pe tălmăci. Răspunsul l-a venit imediat, dat colonelul s-a făcut că nu pricepe.

- Spune precis unde erai cînd a capitulat România?

l-am răspuns de îndată, fără să bănuiesc mina pusă sub pașii mei.

- La Corbeni, în județul Argeș. Eram cu familia mea. Am plecat de acolo după evenimente.

- Cîți ani aveai atunci?

"La naiba", a izbucnit gîndul.

- Doar v-am mai spus o dată. Șaisprezece și jumătate, am răspuns pe un ton ușor malițios.

Colonelul iar a buchisit dosarul. Vorbea scurt, iar tălmaciul se pare că avea greutăți cu traducerea.

- Și ce s-a petrecut acolo? Să nu faci pe prostul! Știi sau nu?

De data asta *nu*-ul avea valoare. Acolo, la Corbeni, nu se petrecuse nimic esențial.

- Nu?!, a făcut tălmaciul, uitîndu-se la colonel. A urmat o tăcere în care îmi puteam număra pulsațiile inimii. M-am uitat triumfător și la unul, și la altul.

- Nu s-a petrecut nimic. Aș fi știut. Eram la vîrsta cînd observi orice.

Tălmaciul n-a mai tradus. S-a zborțit la mine:

- Nu mai fă pe copilul de țîță! La șaisprezece ani, mii de tineri au îmbrăcat uniforma în Uniunea Sovietică și au murit pentru patrie. Adu-ți aminte bine ce s-a petrecut și ce-ai făcut.

Mi-am scuturat zadarnic tolba amintirilor. Nu cădea nimic. Aveam convingerea că cel puțin acum și aici rușii mergeau la cacialma. Dar mă înșelam amarnic. Întrebarea care a urmat m-a scos din minți. Plecat peste masă, tălmaciul, după ce colonelul îi șoptise ceva, a început să urle la mine:

- Nu știi că acolo a fost lagărul de prizonieri sovietici? Faci pe prostul? Ce-ați făcut cu bravii ostași ai armatei sovietice?

Am rămas perplex. Într-adevăr, eram în cofă. Memoria mea era de vină. Pur și simplu nu funcționase. I-am dat drumul îndărăt, încercînd să recompun momentele *eliberării*. Peste un lagăr în care se aflau cinci, șase mii de prizonieri sovietici, căzuse ca un trăznit vestea armistițiului. Reacțiile au fost variate, de la trupa care-i păzea, pînă la cei care erau păziți. Rușii au luat cu asalt gheretele santinelor, au pus mîna pe arme, acolo unde au putut, și au început să jefuiască populația din comună. Aștia au fost primii. Pe urmă, a urmat gloata care s-a răspîndit ca un torent, făcînd blestemății, jafuri și violuri, pe unde-au putut. Partea comică a început o dată cu apariția avangardei armatei sovietice care s-a pus să-i culeagă. Auzisem de la săteni că foarte mulți luaseră

drumurile de munte ale Făgărașului, în încercarea lor de a-și scăpa pielea.

- Și chiar nu știi nimic? Ce-au făcut jandarmii români care păzeau lagărul?, a insistat colonelul prin gura tălmăciului.

- Nu știu, i-am răspuns senin. Știam că, dimpotrivă, soldații români au fost pedepsiți pentru că se lăsaseră dezarmați fără să opună rezistență.

- Al cui era satul ăla?

M-am uitat la ei nedumerit.

- Să te ajutăm noi? Era satul lui Antonescu! Dar cu Aldea, cu locotenentul Aldea, șeful lagărului, tu sau familia ta n-ai stat de vorbă?!

"Aici ați zbîrcit-o", mi-am zis eu. Mă cuprinsese o bucurie nespusă, de parcă aș fi condus eu ancheta, și nu ei. Comandantul lagărului era un colonel, iar Aldea, fiul sau nepotul generalului Aldea*, ținuse în frâu, cu trupa care-i mai rămăsese la dispoziție, grupurile de prizonieri ruși beți, puși pe jaf. Am răspuns la obiect.

- Eu nu l-am cunoscut. Și cred că nici familia mea.

Nu avea ei de unde să știe că locotenentul fusese la gazda noastră din Corbeni. Acolo purtase discuții aprinse cu unchiul meu asupra "fericirii" care urma să vină de la răsărit. Mi-aduceam aminte cum, în noaptea aceea cumplită, adunați în jurul unui radio confecționat de noi, am auzit cu toții la ora zece mesajul Majestății Sale regale, Mihai I. Lângă lămpile de gaz ce filtrau lumina gălbuie erau toți ai mei, chiar și câțiva invitați dintr-o comună învecinată, Brădet, de pe valea Nucșoarei. Pe lângă ei, se mai aflau câțiva jandarmi români din garda lagărului. Reacția lor a mers pe două registre. Unul, de vîrstă; celălalt, de cultură și informație. Ofițerii superiori s-au îmbujorat la față, și au dat ordin să se deschidă sticlele de șampanie. Sosise în sfîrșit pacea și ei își ratau definitiv ultima șansă de a-și mai pierde viața pentru un motiv care le rămăsese nebulos în suflet. A fost o bucurie spontană, zgomotoasă, care a durat exact pînă la contactul cu avangarda sovietică. Celalți, cu excepția lui Aldea, tineri, îndeosebi rezerviști, erau posomorîți, neparticipînd defel la entuziasmul șefilor lor. Unul dintre ei, un căpitan scund, bine legat, proaspăt întors de pe front, nu și-a putut stăpîni mînia și le-a trîntit-o în față: "Să ne veselim, domnilor, că va veni un timp, și asta foarte curînd, cînd nu vom găsi gaură unde să ne ascundem".

"Oare de ce-i interesează acum pe ruși episodul de la Corbeni?", mă întrebam eu. N-am putut să răspund la această întrebare. Nici atunci, nici mai târziu. Era oare încă o manevră pentru a-mi dovedi că trecutul meu le este transparent? Încercau în acest fel să mă convingă să-mi desfac prezentul pînă în cele mai mici bucățele?

Interogatoriul continuă, cuprinzînd cercuri mai largi de prieteni, rude mai îndepărtate. Din cînd în cînd focurile de artificii lăsau loc unui proiectil, îndreptat direct către mine.

- Ce atitudine a avut tatăl dumitale față de partidele de dreapta?

Am luat-o și eu evreiește printr-o contraîntrebare.

-Și dacă a avut, înseamnă că nu a fost un democrat? Așa îl știe tot orașul.

Tălmaciul însă n-a tradus. M-a avertizat din ochi să mă potolesc.

- Dar cu comuniștii?

Aflasem de la mama de simpatiiile tatălui vizavi de socialiști, și de disprețul profund față de reprezentantul în urbe al comuniștilor, Mihai Cruceanu. Nu dădea doi bani pe el, atît ca om, cît și ca politician. Tipul trăia. Între timp ajunsese în pîine. Eram sigur că rușii luaseră informații de la el. De aceea, am răspuns în doi peri, lăsîndu-i pe ei să tragă concluziile.

- Tata a avut vederi socialiste. Nu știu să fi avut relații cu partidul comunist.

Trăgeam cu coada ochiului la celelalte două personaje care păstrau mai departe o muțenie desăvîrșită. Cel din stînga colonelului, pare-se maior, își terminase lectura și se uita drept în față, cu ochi absenți, menținîndu-și profilul oriental. Celălalt, de la fereastra din spatele biroului, mi se părea personajul cel mai bizar. Cu trei stele mari pe epolet, cu mîinile așezate alene pe birou, cu o frunte lată, cu ochii vii, îmi urmărea fiecare mișcare. "Ăsta cine-o mai fi? Sau reprezentantul altui serviciu?" Am observat însă că de cîteva ori răspunsurile mele se bucuraseră de atenția lui și că le consemnase pe hîrtie.

Întrebările începuseră să mă înghesuie.

- Ce relații a avut tatăl tău cu evreii?

- Bune!, am zis eu apăsător.

- Poți să dai nume?

Mi-a țîșnit pe buze numele unui doctor evreu care fusese elevul tatălui meu, un doctor orelist, pe care-l văzusem în timpul războiului de cîteva ori, măturînd zăpada pe străzi, spre marea consternare și revoltă a mamei. Am mai dat și alte nume care-au fost notate de colonelul de la birou.

- Dar de ce s-a avut bine cu evreii?

Iar am scăpat frîul:

- Nu numai cu evreii, dar și cu armenii, și cu toată urbea, am adăugat eu. Tata n-a avut dușmani, fiindcă a știut să se poarte.

Aș fi vrut să-l cenzurez pe talmaci. Traducerea, atît cît mă pricepeam eu, ieșise mutilată. Aveam impresia că trebuie să ocolesc cuvîntul democrat și socialist.

- Era mason? m-a întrebat repezit colonelul.

Am dat din umeri.

- Poate da, poate nu! Nu prea știu ce înseamnă asta.

În fond, nu prea știam ce să-i spun. Cam cum le-ar fi picat răspunsul meu? Habar n-aveam cu ce ochi văd sovieticii masoneria. Am lăsat-o în coadă de pește, dar rusul s-a ținut scai de mine.

- În 1940 nu v-au judecat legionarii, n-au venit pe acasă?!

- Nu! Nu am cunoștință de acest lucru.

- Dar prin străinătate nu pleca taică-tu?

- Ba da, și des.

La care colonelul oftă din nou învăluindu-mă cu o privire satisfăcută.

- Aha, și cu ce bani?

Întrebarea mi s-a părut pe de-a dreptul stupidă. Am preferat să tac. Colonelul însă a insistat. Excedat, i-am răspuns.

- Cu banii lui, bineînțeles. Cu banii lui de profesor. Doar avea leafă mare.

Colonelul a părut însă nemulțumit, și a cerut grăbit explicații de la talmaci. Nu știu ce i-o fi spus acesta, dar în discuție a intervenit atunci, pentru prima oară, și armeanul, așa cum îl botezasem, cel din capătul mesei. Fără să întoarcă capul către mine, i-a dat colonelului, după cîte am înțeles, niște cifre. Pesemne salariul pe care îl avea un profesor român înainte de război. Colonelul și-a coborît pleoapele groase peste ochi și m-a întrebat, revenind la unchiul meu, doctorul Daniel.

- Este bogat?

Am chibzuit și mi-am zis că nu are rost să le ascund o realitate pe care de altfel ei o dibuiseră deja.

- Da!

Și, ca să le-o iau înainte, am continuat:

- Când s-a căsătorit cu vara mea primară avusese deja două soții care-i lăsaseră moștenire o avere considerabilă.

- Și moșie? A fost moșier?

Am dat din cap spășit.

- Da!

Ca s-o repar, am adăugat cu o superbă naivitate.

- Dar nu se ocupa el de moșie. Avea un administrator.

Colonelul a sărit că ars de la masă. Pentru prima oară l-am văzut cât era de înalt și spătos:

- Exploatator!

Și nu știu câte etichete a mai agățat pe fruntea unchiului, etichete pe care anemicele cunoștințe de limbă slave nu m-au ajutat să le decryptez. A făcut câțiva pași prin cameră, venind glonț către mine. "Aha", mi-am zis, "acum urmează asaltul". Mă uitam la namila din fața mea. Pe lângă el păream o arătare firavă.

- Dar Cărăușu, doctorul Cărăușu era moșier?

Colonelul avea cel puțin două palme peste nivelul ochilor mei și mă uitam la el printr-un racursiu. "Eh", mi-am zis, "iată ce zăcea în sufletul cîinelui. Deci aici au vrut să ajungă. M-au tot sucit, m-au tot învîrtit pînă cînd au crezut că sînt amețit de-a binelea și, pe urmă, pac cu întrebarea de baraj". Era de-ajuns ca un singur neuron din căpățîna mea să fi fost teafăr pentru a-mi șopti că aici vor ajunge, fiindcă în locul ăsta erau și ei viiți. Restul îi interesa mai puțin. Suprimarea unui șef de organizație și, în fond, a inițiatorului Mișcării Naționale de Rezistență Oltenia, îi alarmase, mai ales că autorii erau ostași îmbrăcați în uniforme sovietice. În privința mea, puteau crede orice și oricît. Făcusem o pauză fără voie.

- Vorbiți de doctorul Cărăușu? Nu era moșier. Avea numai un petec de pămînt la marginea Craiovei, parcă la Făcăi, o căsuță cu grădină. N-am fost niciodată acolo. Încolo, nimic.

- Dar bani? Bani de unde avea pentru organizație?

Am dat din nou din umeri. Colonelul a descris un arc pe covor și s-a întors de unde plecase. Acum parcă era altul. Deyenise nervos. Sau mima, agitîndu-și brațele, cu ochii țintă spre mine.

Vorbea repede și răstit. Tălmaciul, om de meserie, împrumutase și el din tonalitatea polcovnicului, așa încît urechile mele prindeau în succesiune două urlate la care eram obligat să răspund.

- Cînd l-ai cunoscut pe doctorul Căraușu? De cîte ori ai fost acolo? Ce-ai discutat cu el la ședințe? Cîți bani ți-a dat doctorul Căraușu? Și arme? Ce fel de arme? Nemțești, rusești sau americane? Cum intrai la doctorul Căraușu? Aveați parole, semne? Dar familia lui? Copiii, nepotul? Ce-au știut?

O avalanșă de întrebări care m-au năucit. De multe ori, un răspuns simplu și adevărat îl scotea din minți, pe cînd o fentă sau chiar o minciună pe care ei n-o puteau dovedi îmi dădeau impresia că-i mulțumește, că-i satisface mai mult. Cînd le-am spus că doctorul Căraușu nu-mi dăduse arme - ceea ce era adevărat - au urlat toți trei la mine, potopindu-mă cu înjurături care-mi deveniseră familiare încă de pe vremea cînd casa era rechiziționată de ofițeri sovietici.

- Tu, terorist, bandit. Ați vrut să trageți în clasa muncitoare și în armata sovietică.

Cînd, dimpotrivă, le-am servit o minciună bine camuflată, spunîndu-le că în casa lui Căraușu nimeni nu cunoștea planurile doctorului, m-au crezut imediat și-au coborît tonul. "Dar poate că toate acestea fac parte din jocul unor profesioniști".

Cred că trecusem de mult pragul cîtorva ceasuri. Interogatoriul intra în ceea ce numeam eu faza finaiă. Obiectul: *doctorul Căraușu*. Subiectul: *persoana mea*, cu tot ce făcusem, cu ce-mi aduceam aminte că făcusem sau cu ce aveam de gînd să fac. Începeam să le miros tactica. Cu toate că erau ruși, iar șahul la ei e un joc național, cu mine preferau dominoul. Foloseau mișcări laterale glisante, avînd toate același țel: eliminarea adversarului. Mă întorseseră pe toate fețele. Repetasem, de multe ori, aceleași răspunsuri pentru întrebări diferite. Se cădea să am toți senzorii deschiși și atenția să-mi fie centrată cu predilecție pe memorie și reproducerea ei. Îi simțeam cum mă așteaptă după fiecare colț și vedeam cît de constanți sînt cînd, în ciuda torentului de întrebări, răspunsurile mele alternau numai în formă, păstrîndu-și însă conținutul real. Pentru a nu intra în capcana contrazicerii, adoptasem și eu limbajul telegrafic, rezumîndu-mă să răspund monosilabic, ori de cîte ori întrebarea venea să dubleze o problemă deja pusă.

Se agățaseră acum de Căraușu, însă visleau în pământ, fiindcă aici nu puteam ceda nici un pas. Fără doar și poate că pentru ruși eu eram martorul de la locul crimei, adică omul care trebuia să vorbească, fiindcă a auzit, a văzut, știe. În ochii lor, tăcerea mea era de două ori condamnabilă: o dată fiindcă, presupunînd că îl cunoșteam pe doctor, eu descopeream făptașii crimei. Al doilea motiv era mai grav și îi interesa direct: tot orașul și împrejurimile aflaseră de prezența jeepului cu ostașii sovietici la locul crimei. De aici încolo începea drama lor. Căci, chiar dacă ar fi acceptat apariția și implicarea unor ostași cu steaua la bonetă, ei nu puteau concepe că făptașii asasinaseră un om care era sau ar fi trebuit să fie sub supravegherea serviciilor de informații sovietice. Căci, ce semnificație avea pentru ei suprimarea doctorului Căraușu în ajunul arestării noastre? Așa cum aveam să aflăm mai târziu, Siguranța băștinașă era obligată să-și verse icrele, raportînd zilnic toate evenimentele comandamentului militar sovietic al regiunii și serviciilor de informații rusești. Rapoartele cuprindeau arestările, urmărirea, capturile, activitatea ilegală a partidelor politice și depistarea organizațiilor cu sau fără iz terorist. Firul, deși sinuos, era continuu, fără întreruperi. Eliminîndu-se din plecare ipoteza jafului - portofelul și ceasul colonelului rămăseseră neatînse - inducția părea inevitabilă. Cui îi folosea amuțirea definitivă a doctorului Căraușu? Tuturor, cu excepția extremelor. Acolo se găseau, pe o parte, organizațiile și camarazii săi care-și pierdeau una din cele mai importante pîrghii de comandă iar, la polul opus, adversarii lor de moarte, ocupanții și uneltele lor, adică serviciile de informații sovietice și Securitatea română. La mijloc se strîngeau toți bănuții, suspectii, cei interesați ca moartea să acopere gura unui om ce-ar fi putut, în alte circumstanțe, să vorbească, să declare, să mărturisească. Insistența lor îmi confirma, fără tăgadă, că în nici un caz ordinul nu pornise din birlogul ursului. Profesioniști, cu zeci de ani de luptă împotriva elementelor subversive, ei nu-și puteau îngădui cumplita eroare de a arunca la coș o lămîie înainte de a fi stors-o. Nu, nu ei au înfipt gloanțele în pieptul lui Căraușu. Și asta o știau ei mai bine decît mine. Ce-i interesa însă, cu maximă urgență, era să meargă îndărăt pe șnur, să pipăie nodurile, să vadă legăturile.

Mai întîi, m-au luat pe portativul deja cunoscut:

- Să scoți uniforme de unde le-ai pus! Cîți ați fost? De ce l-ați omorît pe Căraușu? Ai vrut să-i iei locul? El era șeful, nu momia de general. Tu erai cel mai tînăr. Te și vedeai îmbrăcat, cu stele pe umeri, comandînd colonei. Hai, zil

Făcusem debutul cu Vasilescu, iar repetiția la ruși a mers lesne. Am luat întrebările la rînd și mi-am dat seama că m-ascultau de formă. Își făcuseră o judecată cît de cît asupra noastră. Poate că în ea intram și eu cu varianta uzurpării care n-avusese prea multă trecere în ochii lor. Capacul însă l-a pus colonelul, cînd m-a întrebat, aproape urlînd:

- De ce l-ai ucis pe Căraușu?

Mi-am plecat ochii în privirile lui, răspunzînd senin, dar cu toți mușchii strînși în mine:

- Eu nu-l puteam ucide.

- De ce?, s-a răstit polcovnicul, cu ochii injectați.

- Fiindcă mi-a fost prieten, l-am răspuns.

S-a uitat lung la mine. Mă simțeam cu totul pus în cîntar. A mai scos un "tac, tac", reflexiv și prelung. Pe urmă a sărit la alt carou, paralel cu asasinatul doctorului.

- Te întrebă tovarășul colonel, a tradus tîlmaciul, împărtaşind parcă și el un aer de ușurare, cîți ofițeri sovietici au trecut prin casa doctorului Căraușu, ce uniforme aveau și pentru ce erau acolo?

Ecranul mi s-a luminat dintr-o parte în alta. Aici era bubă! Dacă noi nu-l omorisem, dacă securitatea românească habar n-avea, atunci cine ar fi putut să fie în acea mașină și în acele uniforme. Evident că niște ruși! Dar ce fel de ruși?! Asta era întrebarea încinsă. Ei știau acum că prin cabinetul doctorului Căraușu trecuseră ofițeri ai armatei sovietice și era firesc să facă o legătură între suprimarea sa și prezența acestor ofițeri, dintre care, probabil cîțiva îi furnizaseră doctorului informații asupra deplasării trupelor sovietice. Mi-aduceam aminte cu precizie că doctorul Căraușu ne-a asigurat că nu există probleme în privința obținerii unui plan global sau chiar detaliat asupra mișcărilor trupelor sovietice pe un teritoriu mai vast decît Ottenia. Nimeni nu cutezase atunci să-l întrebe ce surse va folosi.

Mai rămînea de elucidat mobilul suprimării. Probabil că ofițerii ruși care îl contactaseră pe Căraușu au prins de veste că organizația noastră e filată. Presimțind că membrii acesteia vor fi arestați

foarte curînd, s-au decis să acţioneze. Şi atunci ce le rămînea de făcut? Să sfărîme veriga de legătură. Şi asta probabil au şi făcut. Cu maximum de fermitate şi cu minimum de pericol. Cine ar fi îndrăznit să oprească un jeep încărcat cu bravi ostaşi ai armatei sovietice? Poate numai serviciile speciale ale armatei. Dar, tocmai ele au fost absente atunci. Mai rămînea în picioare o variantă, puţin atenuată. Doctorul îşi trăgea probabil informaţiile de la ofiţerii sovietici care se tratau la el, fără ca aceştia să aibă habar de adevărata sa faţă. Foarte plauzibil, dar în cazul acesta, dispărea cheia asasinatului. Cine ar fi avut interes să-l suprimе, dacă toate datele proveneau numai din indiscreţii comise în timpul unor conversaţii? Asasinii trebuiau găsiţi în altă parte, iar mobilul, schimbat. Aceste gînduri negre îi chinuiau, desigur, şi pe cei din faţa mea. În fond, de ce m-ar fi chemat aici, dacă totul le-ar fi fost clar?

- Au fost mulţi la înmormîntarea lui Cărauşu?, a continuat colonelul, sorbindu-şi tacticos ceaiul.

- Cîteva mii!, i-am răspuns.

Colonelul a dat pe gît ultima înghiţitură, s-a ridicat de la masă şi s-a apropiat încetişor de mine.

- Cine i-a adus?

Am răspuns înainte de a traduce tălmaciul.

- Au venit singuri, domnule, m-am scăpat. Singuri şi nesiliţi de nimeni.

Colonelul era la un pas de mine şi mă studia intens. Aproape că nu mai era nevoie de tălmaci.

- Singuri? Cîteva mii de oameni?

Atunci parcă m-a îmboldit cel cu coarne să-i spun pe ruseşte erau *ţărani*, dar am spus tot pe limba strămoşească:

- Au venit din satele din jur, din satele din judeţele Olteniei, ba chiar din Moldova şi Transilvania.

Cred că de data asta tălmaciul i-a tradus colonelului absolut tot, fiindcă acesta dădea semne de nervozitate. Cu mîinile la spate, s-a apropiat ameninţător de faţa mea.

- Cine i-a organizat pe ăştia? Cine i-a organizat să vie?

Nu ştiu atunci cu ce m-a pocnit. Cu braţul de la spate? Cu o întoarcere a cotului în burta mea? Nu ştiu nici ce l-a supărat. Lovitura mi-a tăiat contactul cu covorul. Am cazut greu, cîţiva paşi mai în spate. M-am dezmeticit, reluîndu-mi anevoie poziţia

ortostatică. Răsuflam poticnit, cu o senzație de leșin și vomă. Colonelul se întoarse la birou și se uită la mine cu un aer încruntat.

- La noi nu se glumește ca la români. Răspunzi la ce te întrebăm. Fără aprecieri.

Pesemne că nu arătam prea bine. Mi-au lăsat un timp ca să-mi revin. Întrebarea următoare a fost tipic rusească, avînd amprenta unui popor care, deși vede de-a-ndoaselea și gîndește întortocheat, acționează întotdeauna ferm și la țintă:

- Crezi că asasinii au venit și ei la înmormîntare?

N-am mai răspuns nimic. Mi-am încrucișat doar privirile cu cele ale colonelului. Întrebarea a mai vibrat o dată în aer, pentru a se stinge după aceea de tot.

Trecuseră pesemne cîteva ore bune și interogatoriul continua, fără ca rușii să dea vreun semn de oboseală sau de plictis. Armeanul venise și el la masă în fața mea și, din cînd în cînd, colabora cu colonelul, punîndu-mi întrebări în zig-zag, dar cu aceeași adresă: doctorul Căraușu.

Au trecut, pe urmă, la problema generalului. Păreau nemulțumiți și îi înțelegeam perfect. Disparația lui Carlaonț de pe meleagurile românești, poate definitivă, îi îngrijora, rănindu-le în același timp și orgoliile. Surprinzător, a țîșnit întrebarea de raport:

- Să ne spui nouă cine era mai capabil dintre ei: generalul sau Hălălău?

Cu toate că mi-am declinat orice competență în aprecieri, colonelul a insistat.

- Cine era cu planurile?

- N-a fost nici un plan, am replicat eu dîrz.

Colonelul a dat din cap amenințător.

- Și, după moartea lui Căraușu, cine a venit în locul lui?

- Nimeni, firește!

Intrasem pe un teren alunecos. Nu mai îmi dădeam seama ce voiau rușii. Se convinseseră că nu știam mare lucru în privința morții doctorului sau credeau că încă trebuie să cotrobăiască în memoria mea? Cînd i-am auzit vorbind de depozitele de arme, valul bucuriei mi-a umflat arterele. "Deci s-au lămurit cu Căraușu", m-am gîndit. "Era problema numărul 1. Acum, ce urmează e mai mult umplutură. Pînă la încheiere or să bată cîmpii cu fel și fel de probleme". M-am recules apoi zicîndu-mi că tocmai asta ar dori și ei să scape de mine: fiindcă nu mai prezint nici un interes. Colonelul ridică iar tonul:

- Ce depozite de arme ați avut și de unde le-ați luat?

Cred că atunci am derapat cel mai mult. M-am uitat la el și pe un ton sigur i-am zis:

- Am făcut declarații complete la Securitatea română.

Parcă îi dădusem una peste ochi. A deschis fălcile și a bulbucat ochii într-un urlet continuu:

- Aici nu ești la români, banditul, vierme alb, gardist infect! Aici ești la N.K.V.D. Cu declarațiile tale de la Securitatea românească ne ștergem la cur.

Urletul său a continuat înghițind traducerea. Colonelul rămăsese la masă, zguduind-o violent cu labelle sale.

- Spune, unde le-ai ascuns? Ce arme s-au găsit la tine?

- O armă automată, dar era defectă.

- Rusească?

- Da!

S-a oprit prudent, fără să mă întrebe de unde o am. Știau și ei pesemne care era prețul unei balalaici, al unei puști mitralieră sau chiar al unui aruncător.

- Altceva?

- Altceva nimic!

Pe loc însă mi-am adus aminte de trotil și credeam că am înfundat-o. Fie că nu-și mai aducea aminte, fie că lui Vasilescu nu-i convenise să pomenească de un exploziv care putea arunca în aer chiar și un comandament sovietic, cert este că acum colonelul bătea pasul pe loc. Eram obosit și capul îmi vijila ca o centrifugă. În plus, ochiul drept care primise mai mult din lumina reflectorului de la ancheta non-stop mă stînjenea acum de-a binelea. Gîndeam cu febrilitate. "Acum ce mișcare or mai face?" Se părea că epulzaseră subiectele cu încărcătură.

Spre faptul dimineții, cînd uitasem total de al patrulea personaj, cel de la biroul de lîngă fereastră, a răsunit o voce:

- Ce planuri aveți voi teroriștii?

Într-o românească stricată, glasul mi se părea metalic ca pînza unui fierăstrău. Ceilalți, ca la comandă, s-au întors către cel pe care puteam să-l văd în sfîrșit pe îndelete. N-am putut să-i număr stelele. Mă supărau ochii. După cele două dungi ale epoetului era ofițer superior. Ras în cap, cu o mustață castanie și obraji puțin căzuți. Ochii mari păreau obosiți. Fața osoasă, trupul costeliv îl transformau într-un lup bătrîn care își mai păstra

însă colții, buni de sfirtecat. Întîi am dat din umeri, pe urmă din cap, cufundîndu-mă apoi în muțenie. Individul nu s-a enervat. Și a continuat. Ceva îmi șoptea însă că mă apropiam de sfîrșitul spectacolului și că trebuia să fiu cu luare aminte la noul personaj intrat în scenă.

- Ce făceați voi dacă erați liberi?

Mi-a vorbit rar, pocind cuvintele. Mă aflam din nou în dificultate. "Ce naiba să-i spun ăstuia? Adevărul? Că ne pregăteam de luptă? Sau o minciună? Că regimul comunist ne-ar fi convins pînă la urmă de bunele sale intenții? Sau ce altceva? Că ar fi urmat să ne ducem mai tîrziu, cu toții la minăstire să ne ispășim păcatele?" Stăteam pe muchie și o simțeam adînc împlintată în mine. Atunci am auzit parcă de departe șopotind cuvintele învățătorului. "Ai grijă, pe ruși nu-i interesează ce-ai făcut, ci ce pari că ești". Răspunsul meu echivala cu o condamnare. La viață? La moarte? Am riscat. I-am zis plat, că și cum aș fi răspuns la un salut:

- Am fi luptat.

Răspunsul nu l-a mirat. În cameră se lăsase o liniște desăvîrșită. Individul cu mutră de lup mîngîia o pipă între degete.

- Împotriva cui?

Altă cumpănă, și mai grea. Dar acum nu mai puteam da îndărăt. N-aș fi fost numai nesincer, ci chiar imbecil. Căci, rușii doreau un lucru: să verifice printr-un răspuns tot ce le intrase în urechi preț de cîteva ceasuri. Nu știu dacă atunci am văzut primejdia. I-am simțit însă răsufierea. Am răspuns domol, fără emfază:

- Împotriva regimului comunist.

- Numai împotriva românilor?

Am mers mai departe, pînă în fundul prăpastiei.

- Și împotriva Uniunii Sovietice, dacă ar fi fost cazul.

Din partea cealaltă a venit întrebarea ca o minge:

- Cu ajutorul cui?

M-am bilbîit ușor și am spus tare:

- Cu ajutorul americanilor!

Individului din spate, care cred că era totuși colonel, i-a înflorit un zîmbet larg pe buze. S-a ridicat de la birou și a ordonat scurt:

- Luați-l!

Capitolul XXV

PUNE, DOAMNE, STRAJA GURII MELE

Mașina tăia aerul nopții cu viteză de bolid. Cel de la volan, un tânăr căruia îi zăream doar ceafa la cotituri, cînd ne arunca dintr-o parte în alta, rîdea zgomotos, în ciuda înjurăturilor celor doi subofițeri care mă flancau pe bancheta din spate. Apucasem să-i văd înaintea de a mă orbi cu obișnuita lor pereche de ochelari și cu un sac ce-mi aluneca de-a lungul brațelor. Iată-mă deci nebun, în cămașă de forță și orb. Un gând îmi iscodea creierul: "Nebun de ce? De fericire? De durere?".

Încercam să fac un bilanț, să despic evenimentele în miezul lor așa cum au fost. Nu prea izbuteam. Obstacolul nu era în nici un caz apropierea de ele. Asta, dimpotrivă, m-ar fi ajutat într-o cronică unde evenimentele au galopat pe timp, marcînd tot atîtea momente după cîte secunde s-au scurs. Nu trăisem mult pînă atunci și nu mi-am închipuit vreodată că voi regreta numărul anilor și înțelepciunea lor. Deschisesem ochii într-o lume așezată pe anumite rigori. Universul meu și al părinților mei se ridicase pe temeuri văzute, pe legi ce-și trăiau viața sub ochii noștri, pe oameni ce vorbeau o limbă pentru a înțelege și a fi înțeleși. Se împlineau însă cincizeci de ore de cînd totul fusese dat peste cap. Intrasem într-un subteran unde chiar limba mea mi se părea străină. Avertismentul învățătorului nu făcuse altceva decît să-mi indice ca un semafor primejdiile care mă pîneau. Prin asta, șocul intrării într-o nouă realitate nu dobîndise însă nici o atenuare. Scăpasem, sau cel puțin așa mi se părea deocamdată, și nu știam cui să-i atribui meritul acesta. Evident că basarabeanu mă luase de mîină pentru primii pași. Dar, pe urmă, mă pomenisem singur și despuiat ca în pîtecele mamei. Voiam acum, în hurducăturile mașinii, să fac grămadă tot ceea ce adunasem în aproape cincizeci de ore cît numărasem în sediul N.K.V.D.-ului. Să le fac un tot și pe urmă să desprind cîte ceva din ele.

În primul rînd, ce țîșnea la suprafață era faptul că mă găseam încă în viață. Niciodată nu fusesem mai aproape de capătul ei ca acum. De ce hotărîseră sovieticii să mă returneze în cele din urmă românilor? Nu prea știam. Descoperiseră între timp firul

Ariadnei care i-ar fi dus la asasinii doctorului Cărăușu? Sau se convinseseră că în nici un caz nu puteam să fiu eu făptașul? Și pe ce își bazau ultima lor convingere? Pe o testare a sincerității mele? Sau pe vizionarea unui chip care nu se putea îndepărta de vîrsta pe care o aveam. De ce n-o făcuseră prin intermediul Securității românești? Din cele ce auzisem, rușii nu dădeau multe parale pe capetele securiștilor români. Și, pe urmă, era o afacere care îi interesa direct. Pe Cărăușu nu-l puteau dezgropa să-l întrebe dacă informațiile primite îi erau date cu știință sau, dimpotrivă, erau rezultatul unor dialoguri viclene cu ofițerii sovietici, pacienți de cîteva minute. Cît despre organizație, cred că n-au avut nici un fel de temeri, așa cum nu-și făcuseră nici pentru existența și activitatea partidelor politice din țară. Rușii vedeau lucrurile dialectic, în desfășurare, într-o veșnică perindare a tuturor, cu o singură excepție: ei și partidul comunist. Dacă ar fi dat peste ceva depozite de arme, încruntarea lor n-ar fi durat mai mult decît un interogatoriu.

Ceea ce mă aruncase în hău, retezîndu-mi aripile de la rădăcină, era zîmbetul acela atotștiutor, batjocoritor la culme al colonelului cu chip de lup.

"Chiar așa să fie? Oare America nu e decît o fata morgana după care tînjim noi zadarnic?" Întrebările mă înghesuiau, aproape sufocîndu-mă. "Să fie chiar o gogoriță povestea cu războiul? Oare numai de ruși depinde izbucnirea conflictului? Și cînd o vor dori într-adevăr, cine-o să-i oprească? Vor trece cu șenilele peste casele noastre, făcute de mult pulbere. Pînă la Atlantic. Oare cui se adresa zîmbetul colonelului? Rusnacilor săi? Nu-mi vine să cred. Nu, rusul a zîmbit pentru el, pentru ceea ce știa el bine, pentru ceea ce era adînc înfipt în făptura lui. Și totuși, oricît ar ști un colonel de N.K.V.D., oricît ar fi el de mare, și oricît ar trimite în groapă, politica nu o face el, și nici ceilalți de teapa sa, ci cei de sus, din primul cerc. Istoria nu se poate anticipa. Ea are accidente, rupturi, mutații".

Zîmbetul înțelept, dar și disprețuitor al colonelului m-a însoțit tot drumul, pînă am auzit scrișnetul frînelor. Mașina m-a depus pe peronul securității din Craiova.

Noaptea era caldă; auzeam foșnetul molcom al frunzelor deasupra mea. Formalitățile s-au încheiat repede din lipsă de...

formalități. Căpitanul Ionescu mă aștepta. Sovieticii și-au luat echipamentul, sacul și ochelarii, s-au urcat în mașină și fără să catadixescă să-i întindă mâna omologului român, au dispărut.

Fața căpitanului pachiderm era toată un rînjit. După ce poarta metalică s-a închis în urma mașinii, Ionescu s-a uitat la mine cu o ciudă amestecată cu un dram de respect.

- Te-ai întors, mă? De ce dracu' n-ai rămas acolo? Scăpam de tine.

Curtea era pustie; aveam senzația că m-am întors acasă. Mă uitam la Ionescu, cu o superioritate care nu i-a scăpat căpitanului.

- Ce, mă? Te crezi mare c-ai scăpat de la ruși? Te băgăm noi la moară.

Am scos un mirîit de dispreț:

- Eu zic să vă potoliți, că de viața mea veți răspunde la ruși cu capul.

- Ce vorbești, mă? Că nu ne-oi pune tu condiții!

Aluzia însă își făcuse efectul. Și căpitanul și-a strunit labele, ba chiar și gura:

- Hai, sus!

Și m-a dus, fără să mă alerge, în vechea mea locuință, în nișa de haine a boilerilor Poenaru.

Acolo, surpriză! Mai era cineva, un țaran din Băileși, om amărît, în vîrstă, arestat pentru omisiune de denunț. Bolnav și plîngăreț, moș Gavrilă mi-a dat știre de cele petrecute cu ai mei. De la el am aflat că Hălălău și foarte mulți tineri din organizația generalului Carlaonț erau în beciul Securității. Vestea m-a tulburat. Colonelul Hălălău, omul acțiunilor energice și relativ tînăr, ar fi fost capabil să reunească firele rupte după dispariția generalului. Căderea lui cobora aproape de zero ștacheta unei rezistențe organizate pe teritoriul Olteniei. Mă întrebam acum cu groaza în suflet, dacă îl vor scuti de tortură pe el, veteran, cu brațul mutilat în război.

A doua zi, dis-de-dimineată, m-au și luat în primire. La birou, cuplați, se găseau colonelul de la București și maiorul Vasilescu. Unul avea ochii goi; celălalt, Vasilescu, se plimba nervos cu pași iuți prin cameră.

- De ce te-ai întors, mă?, mi-a aruncat el peste umăr. N-au stricat sovieticii pe tine nici măcar un cartuș?

Și-a curmat drumul, întepedind în fața mea. Dincolo de sarcasm, îi înțelegeam gândurile și îi bănuiam întrebările. Îi știam acum pe ruși cât sînt de sus și cum îi privesc pe ai noștri. Observasem că sosirea mea nu era dublată de prezența vreunui dosar și eram convins că nici a doua zi rușii nu catadixiseră să dea vreun telefon explicativ. Maiorul avea toate motivele să fie îngrijorat. Nu din pricina mea, cât mai ales din cauza lui și a serviciului pe care, în parte, îl comanda. Îi citeam temerile pe față.

- Ce crezi, bă, că dacă ai scăpat de ei, o să scapi și de noi?, se oțări Vasilescu, uitîndu-se pieziș la mine, cu ochii lui mici, jucăuși, de vagabond de Giulești. Noi te anchetăm, noi te judecăm, noi te osîndim. Noi, ăștia, românii, comuniștii.

- Parcă aveți altă părere acum cîteva zile, i-am răspuns eu cu parapon. Și atunci dacă toate le faceți dumneavoastră, de ce m-ați dat așa, ca pe nimica? Mai mare rîsul! Fără acte, fără dosar.

- Cine crucea mă-tii ți-a spus ție că nu te-am dat cu forme?

M-am uitat la el cu ochii mari, fără să mă pot stăpîni.

- Eu, eu am văzut ceea ce de altfel știți și dumneavoastră foarte bine. Habar n-aveați... Dar, fraza mi-a fost curmată de o mișcare iute a maiorului. Cu o lovitură de pumn plasată în plex m-a făcut să-mi înghit cuvintele și să mă încovoi de durere. Mi-a sprijinit bărbia cu genunchiul său și apoi, într-o secundă, am fost la podea.

- Ia să nu faci tu pe grozavul aici! Ce, ai ajuns să ne ceri nouă socoteală de ce facem cu tine? Ai înțeles, mă, banditul? Pentru noi ești un gunoi. Ești o uscătură pe care o putem arunca oricînd în foc.

M-am ridicat de jos sub privirile indifferente ale celui de la birou care se complăcea într-o tăcere desăvîrșită. "Pune Doamne strajă gurii mele", am zis eu în gînd, urmărind traiectoria brațelor lui Vasilescu care se agitau către mine.

Pe Vasilescu însă îl munceau gândurile.

- Cum te-ai comportat, mă, acolo? Ai fost om cinstit? Le-ai spus tovarășilor noștri ce-i interesa? Hai, zi!

Categoric că trebuia să-i arunc un ciolan de ros.

- Da, m-au întrebat. Dar dinșii au alte mijloace, nu ca aici la Securitatea poporului cu bîta și cu pumnul. Mai subtil, dar cu aceleași rezultate.

- Ce vrei să spui, mă? Că noi nu ne-am purtat cu tine cu mânuși? Dacă ar fi fost să te judecăm după ce-ai făcut, tu și cu bandiții ăștia pe care-i avem în mină, ar fi trebuit să aveți de mult covorul de frunze pe voi.

Am vrut să-i răspund, dar amintirea pumnului îmi stăruia încă în pîntece. Maiorul voia să afle mai mult, și, în cele din urmă, i-am aruncat nada.

- M-au întrebat de Doctorul Cărașu. Ce relații am avut cu el și de ce a fost omorît.

Vasilescu o prinse din zbor și o înghiți cu muscă cu tot.

- Păi cum de ce-a fost omorît? De unde să știi tu?

- Si eu am zis la fel, completai cu glas ferm.

Vasilescu, prins însă de o criză de inteligență, mă întrebă chiorș:

- Ascultă, bă, dar cine a fost ăla care l-a omorît? Asta nu te-au întrebat?

Voiam ca momeala să fie înghițită pînă la capătul undiței.

- Nu! Categorie, nu. Mi-au lăsat impresia că știu precis cine a fost.

Am întors-o repede pe partea cealaltă.

- Dar, ce, dumneavoastră aici la Securitate, nu știți cine a fost?

Maiorul prinse mingea din zbor, sesizînd pericolul.

- Ba știm, știm noi prea bine.

- Păi dacă știți, de ce mă măi bateți?

Vasilescu parcă nici nu auzise. Continuă numai pentru sine:

- Noi știm cine a fost, dar..., și aici făcu o pauză, căutînd probabil o explicație, vrem să mărturisim, să spuneți tot.

Oricum, tăpliga i se înfipsea în creier. Am lăsat-o acolo să coacă. "Cel puțin să nu mai încasez pentru Cărașu", mi-am dat eu speranțe. Am continuat apoi ținînd, profitînd de distanța ce se căscase între mine și maior:

- Orice s-ar zice, rușii au metode și tradiție. Nu bîjbîie dintr-o parte în alta, și nu te snopesc în bătaie, așa, în dorul lelii.

Maiorul îmi-a aruncat o privire tăioasă, dar nu s-a mai întors către mine.

- Lasă-i tu pe ruși în pace. Acum ești pe mîna noastră.

Era limpede că-l chinuiau motivele care mă conduseseră la N.K.V.D. și îndărăt.

- la zi, mă, acum că ești limpede la minte. Ce-i cu Grigorescu, ăla recrutat de tine? Ce știa ăla de voi?

Cît timp mă întrebaseră de eventualele domiciliu, legături sau zone unde colonelul s-ar fi putut aciuia am stat liniștit. Bănuiam că Grigorescu intrase în alarmă, dacă nu înaintea căderii mele, atunci, sigur, după evenimente. Îl știam un om calculat, cu experiență. Acum însă nu mai încăpea nici o îndoială. Mai mult ca sigur că-l vînașera și acum era alături de ceilalți, în moara anchetei. Avusesem cîndva cu el un consemn sau, mai bine zis, o discuție despre posibile alternative în caz de capitulare. Adoptasem atunci și el și eu un limbaj oracular. "Ceea ce este important într-o anchetă, și ți-o spun eu care am stat pe graniță și-am avut de-a face și cu agenți unguri, și cu ruși, este să nu dai oameni, să nu indici sursa, capătul de fir pe care se poate desfășura tot ghemul. Am văzut rețele de județe care au picat din cauza unui tăntălău, momit fie cu libertatea, fie cu un teanc de bancnote. Încolo, poți să vorbești orice și oricît".

Eram conștient că Grigorescu, odată căzut, însemna o imensă pierdere pentru M.N.R.O., dar atît. Era prea dibaci, prea inteligent, prea integru, ca să pronunțe numele cuiva ori să lege soarta altuia de a sa. Și, într-adevăr, colonelul Grigorescu, căzut din pricina altora, a rămas singur, uitînd în spatele său, în libertate, zeci și sute de oameni, clienți siguri ai unei temnițe care își deschidea din ce în ce mai larg gura pentru a înghiți ce mai rămăsese dîrz și rezistent din poporul român.

I-am repetat maiorului condițiile în care îl cunoscusem pe colonel. Am omis însă misiunea pe care i-o încredințase Comitetul Militar al Mișcării Naționale de Rezistență Oltenia. Îmi simțeam inima prinsă într-o gheară de oțel. "Cum de s-au apropiat de el? Cine l-o fi vîndut? Și pe cît?". Gîndurile derapară însă spre realitatea anchetei. "L-or fi bătut? L-or fi schingiuit și pe el?". Știam cîte scrupule aveau securiștii noștri! Nici vîrsta, nici trecutul, nici valoarea intelectuală a celui anchetat, nimic nu le-ar fi oprit brațul, bîta sau sudalma. Trăiau în prezent, confiscînd viitorul.

Mă felicitam că nu-i scăpasem nimic lui Vlădescu despre legăturile lui Grigorescu și, mai ales, despre micul depozit de arme și materiale de război. Pe Grigorescu i l-am prezentat maiorului cît se poate mai evaziv.

- Iar ești prost, bă!, m-a întrerupt el, după ce-i spuseseam că Grigorescu habar n-avea de Comitet și de generalul Carlaonț. Ești un tâmpit! Vlădescu a vorbit, iar el n-avea de unde să știe decât de la tine. Dar de Marin Dondoe și de Florin Demitriu ce poți să ne spui? Nici pe ăștia nu-i cunoști?

"Oamenii lui Paul", mi-am zis eu. Amîndoi, studenți; îl contactasem prin intermediul lui. Erau însuflețiți de aceleași idealuri ale generației 1948. Primul, Marin Dondoe, ne ajutase să obținem informații prețioase. Al doilea, Florin Demitriu, făcuse parte din echipa care a stabilit în primăvara lui 1948, în condiții alpine grele, platformele de desant din Carpații Meridionali. Amîndoi, echilibrați, rezistenți la efort. Bănuiam că vor face față cu bine la eventuala anchetă. Mă copleșeau însă profunzimile memoriei lui Vlădescu.

- Ai să spui tot ce-a făcut fiecare, așa, pe rînd. Noi știm și ce-a fost pe munte, și ce-ai făcut tu pe la Padeș.

Aici gambele au prins a-mi tremura imperceptibil.

- Știm și ce-a făcut banditul ăsta de Dondoe, pui de năpîrcă.

Se prăvălise în mijlocul camerei, agitîndu-și brațele și lătrînd către mine cît îl ținea gura:

- Se pregăteau pentru munte ca să ne dea nouă de furcă.

Și, întorcîndu-se către colonelul care își plimba agale ochii peste fețele noastre, Vasilescu strigă:

- Vedeți, tovarășe colonel ce înseamnă să acționezi la timp și fără zgomot? Ce ne-am fi făcut noi dacă mai așteptam mandatele de arestare, că pînă ni le semna vreun nepricopsit de procuror, zburau păsărelele astea toate și, pe urmă, ar fi trebuit să batem coclaurile prin munți, să-i prindem și să-i virîm în colivie.

Colonelul, trezit parcă dintr-o reverie ascunsă sau mai degrabă dintr-o mahmureală tîrzie, dădu din cap fără să scoată o vorbă. Maiorul arătă către mine:

- Țista a fost ghid în Retezat. Ani de zile. Și acum se pregătea să se tragă din nou la codru.

Începusem să-l dibuiesc bine pe Vasilescu. Îi știam metodele. De cîte ori avea cîte o întrebare de o mie de puncte, o preceda cu un hățîș de întrebări, ambalîndu-se, răcnind, gesticulînd, șpocnind. Așa procedase și acum. După ce își crease cadrul potrivit, lansă întrebarea cheie:

- Unde e pistolul lui unchiu-tău? Știi tu care. Colonelul! Cui l-ai lăsat la munte?

Cuvintele au vibrat în aer. Colonelul holbă ochii la noi. Vasilescu tăcea interogativ. Un nod îmi tremura în gât. "Deci nu i-a scăpat nici vizita noastră la Padeș, la bătrînul Gheorghe Baloșin". Poposisem la el cu Paul Vlădescu și cu Florin Demitriu. Aveam o recomandare din partea nepotului său, prieten de-al meu, cetățean american. Era într-o noapte ploioasă a lunii aprilie 1948. Zgribuliți și infomețați de pe drum, am găsit acolo căldură, bucate și înțelegere. Bătrînul, în preajma a optzeci de ani de viață curată sub poala codrilor, își făcuse o gospodărie dichisită din care nu lipsea aproape nimic. Ani de zile fusese primar în comuna sa. De aici, de la Padeș, pornise valul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu. Oamenii munceau din greu la pădure și prin minele de cărbuni și aramă. Locurile erau frumoase, iar mehedințenii păstrasera tradiția luptei și a semeției lor de-a lungul anilor. După sîngerarea din al doilea război mondial, satele aproape golite se refăceau greu. Pe lîngă mîna de lucru care lipsea, absența investițiilor era aproape totală. Cu toate că foametea nu-și dezgolise dinții prin Oltenia, criza de alimente bîntuia și în regiunile de munte ale Gorjului și Mehedințului. De aceea, nu de puține ori se producea o adevărată transhumanță: valuri de țărani coborau cu căruțele încărcate de scînduri, butoaie, mobile, miere către județele mînoase de unde reveneau cu hrană. Îi văzusem la Craiova în 1946-1947, în lungi convoaie, alternînd de multe ori cu cei veniți din îndepărtata Bucovină sau Moldova. Era exodul foamei pe care regimul comunist îl considera un fenomen natural, ba chiar propice propagandei insidioase. Căci, cine mai putea să dețină cereale sau în ce pătule mai erau ascunse dublele de grîu și porumb? Răspunsul era unul singur, convenabil partidului: la chiaburi și la moșieri. De aici, animozități, vrăjmășii și ură dirijată. Nu e mai puțin adevărat că de multe ori infomețații erau speculați și jupuiți pînă la os de nemernicii pe care soarta îi aruncase pe marginea Oltului.

Ajunsesem seara la bătrînul Gheorghe Baloșin. După ce ne-a încălzit trupurile cu țuică fiartă dreasă cu piper și zahăr, am stat de vorbă pînă spre miezul nopții. Făcuse primul război mondial, se ținea țepări și era tare hîtru. După ce ne-a distrat cu cumetriile lui, am trecut la lucruri mai serioase. Prin el, am făcut un sondaj

asupra satelor și comunelor învecinate. Îi cunoștea pe toți din jur și avea zeci de fini și rude în comunele dimprejur.

- Apoi, domnilor, un semnal să fie și ne-om face noi dreptate cu potăile care sînt pe aici pe la noi. Nici să nu vă îngrijiți de asta dumneavoastră, de la oraș. Cu ăștia de aici terminăm repede, că îi știm că sînt stricători de lege și țară, și sînt blestemați de cînd i-a fătat muica lor. Moșul ne pusese la dispoziție casa lui fără nici o rezervă.

- Veniți, stați la mine, aveți de-ale gurii sau nu, eu mai am cîte ceva prin pătul.

Satele de la poalele munților formaseră nu o dată subiect de discuție în ședințele noastre. Ele constituiau prima linie de aprovizionare și, în același timp, și primul inel de semnalizare. Muntenii în general sînt dîrji și mîndri. Ne-am bizuit mereu pe ei, iar jertfele din rîndurile lor au fost cele mai numeroase. Mă tot gîndeam și mă răsuceam. "Ce l-a determinat pe Paul Vlădescu să-l dea pe acest om cu inima cît roata carului?". Ne omenise și, la despărțire, i-am lăsat în păstrare o armă. Numai Paul știa de ea. Al treilea, Florin Demitriu, conform legilor nescrise ale luptei subterane, nu fusese de față. Aș fi vrut să-i acord lui Paul circumstanțe atenuante, deși mi-era greu să-l înțeleg, ori să iert josnicia unei asemenea vînzări.

- Zi, îl cunoști ori ba?

Vasilescu se uita chiorîș la mine și mahmureala parcă îi pierise.

"Se repetă povestea cu arma de la mine din pod", am reflectat pe loc. Nu puteam nega, fiindcă, în fața evidenței, moșul va preda arma. Nu-mi rămînea decît speranța că numărul anilor nu-l vor aduce aici, în temniță, la presiune și ocară.

- Îl cunosc, am zis liniștit, cu gîndul împăcat că nu mai am nimic de făcut. Dar trebuie să fii chiar ticălos ca pentru un fier nenorocit și pentru cîteva cartușe să tîrăști un om bătrîn în beciurile pușcăriei.

Vasilescu a zîmbit, chicotind:

- Așa te vreau, băiețaș. Vezi că putem cădea la învoială. A cui era arma aia?

"Oare Paul a uitat să-i spună a cui e? Sau Vasilescu mă pune iar la probă?"

- E a unui colonel, i-am răspuns eu în silă.

Vasilescu și-a încordat trupul și, dintr-un salt, a fost în pieptul meu:

- Care colonel? Unde-i? Cum îl cheamă?

Am răspuns cu un glas de inocent:

- Colonelul Vasile, colonel cu stea.

- Ce stea, mă? Ce stea, băga-te-aș în pizda mă-tii! Dar n-oi vrea să spui că-i de-al nostru!

- Nu, domnule, i-am dat eu peste nas superior. A fost brigadier, știți ce-nseamnă aia?, și mă uitai în ochii lui mici, cu un dispreț nereținut.

Vasilescu, ca să scape din încurcătură, își aruncă privirea către celălalt, însă colonelul din minister își afișă ignoranța, total și rebarbativ.

- Nu știu, bă... Vasilescule...

Vasilescu sări peste răspuns și mă chestionă scurt:

- Numele complet și adresa unde-l putem găsi. I se aprinseseră ochii și rânjea a bucurie. Eu, întunecat la față, dar clocotind pe dinăuntru de minie și veselie. "Măcar dacă aș putea să înec ticăloșia lui în farsa asta!".

- Păi, zisei eu, cu un ton ce-l voiam natural, l-a chemat Vasile Ciuceanu și șta la... Sineasca.

Vasilescu era numai ochi și urechi. Parcă ceva îi suna ponciș.

- Sineasca? Ce număr, bă?

- Păi, acolo, nu-i pe numere, domnule maior. E pe figuri.

- Figuri?! Vasilescu nu înțelegea nimic. La limita inferioară a răbdării lui, pentru a evita loviturile de pedeapsă, am intervenit cu aplomb.

- De unchiul meu nu e cazul să vă mai interesați, domnule maior. Pe el nu-l mai puteți aduce aici și nici interoga. E mort de cincisprezece ani. A fost erou în primul război mondial... Dar pe dumneavoastră, cei de acum, nu prea vă interesează lucrurile astea.

Vasilescu și-a strâns maxilarele și a strivit o injurătură, promițându-mi din ochi o revanșă.

- Și zici că a fost a lui unchi-tău? Bine, să declari aici cum a fost cu moșu' și unde se află arma.

Am intervenit imediat:

- De declarat nu mi-e greu, dar nu știu unde a pus-o moșu'.

- Lasă asta. Rămîne în sarcina noastră s-o găsim. Tu să-mi spui unde e pusă.

Mă intriga insistența sa. În fond, era vorba de o singură armă, iar desfășurarea de forțe mi se părea nelalocul ei. Vasilescu ordonă să fiu dus îndărăt, nu înainte de a mă amenința că-mi va trece încă o dată cu ranga peste tălpi.

Capitolul XXVI.

CERCUL SE STRINGE

Depus la *domiciliu*, în aceeași cutiută, sînt lăsat iar singur, să-mi macin gîndurile. Realitatea mi se pare acum un nor difuz de țândări care refuză să se adune, să dobîndească un contur. "Probabil că judecata mea nu face două parale", îmi zic eu. Simțeam că fantele de mahala - Vasilescu semăna atît de bine cu golani din Giulești - împrumutase haina lui Javert nu fără o oarecare abilitate. Nu-l mai interesau oamenii. Trecuse deja la etajarea problemelor. După ce vînase și, în parte, răpusese statul major al organizației noastre, își permitea acum și subtilități, pentru noi deosebit de periculoase. Se pătrundea astfel în însăși infrastructura organizației, în schemele locale distribuite pe indivizi și grupuri; se reconstituiau legăturile cu Ardealul sau cu centrul, cu cei din București. Aici, din fericire, ușile erau închise ermetic precum compartimentele unui submarin. Eroii denunțatori, din cîte știam eu, nu fuseseră folosiți *extra muros*. Vasilescu bănuia probabil și el pericolul autonomizării noastre. Prin limitarea legăturilor cu celelalte provincii, Mișcarea Națională de Rezistență Oltenia se epuiza de la sine.

După ce bătuse și schingiuisese pentru a-și întinde coatele pe orizontală, acum Vasilescu mergea pe verticală în jos. Îl interesau mai mult legăturile, eventualele nuclee sau rețele subterane. Insistența sa pe bătrînul Baloșin căpăta astfel un sens clar. Nu era vorba de o armă sau de un moșneag reacționar. Maiorul intuia că a făcut o breșă în pozițiile noastre de rezistență. Mărturisirile lui Paul Vlădescu îi veniseră ca o mană cerească: "Oare ce i-a

spus Paul? Să-i fi povestit despre retragerea la munte, în cazul unei insurecții generale? Să-i fi amintit de planul de a stabili aliniamente de orașe, de o parte și alta a Carpaților? Cît știa el despre bazele de aprovizionare din depresiunile intracarpătice? Făcusem vreodată aluzie la Hălălau, la armele ascunse la Minăstirea Tismana, în fața lui Paul? Sau despre eventualele debarcări aeriene pe platouri?". Recepționate dezordonat și transmise în avalanșă unui și mai mare nepriceput în arta războiului, toate aceste elemente puteau căpăta rezonanțe incalificabile. De aici, marota lui Vasilescu. Credea că, dibuindu-l pe bătrînul septuagenar, a pus mîna pe un fir care îl va duce sigur spre compartimentele cele mai importante ale Mișcării.

Evenimentele nu s-au lăsat mult așteptate. În aceeași noapte am simțit judecata maiorului pe periostul meu. De data aceasta n-au mai folosit ranga. M-au bătut sălbatic, cu Ionescu și Oancă în dublet, pînă m-au lăsat pe podea, complet inconștient. Slăbisem vizibil. Capacitatea de rezistență îmi scăzuse. Mîncarea era pe sponci. Acum nu-i mai interesa nici locul unde se afla arma, nici ce spusese moșul, ci, nici mai mult nici mai puțin decît centrele de aprovizionare din Gorj, Mehedinți și Hațeg. Pe deasupra, maiorul mai păstra și amintirea vizitei mele la sovietici, cu ancheta cuvenită, probă de incapacitate și neputință a Securității române. Voia oare s-o ia înaintea așteptărilor și să se evedențieze în fața superiorilor de la M.A.I., sau poate chiar față de autoritățile locale cu stea roșie în frunte? Cert este că Vasilescu biciuia de zor caii fără să-i pese dacă vreunul din ei ar fi pierit pe drum.

Bătăia a fost gratuită. Nu știam mare lucru despre legăturile lui Cărașu sau Carlaonț cu militarii din Turnu Severin, Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vîlcea. Nu reținusem nici un nume din discuțiile purtate de Comitet, considerînd că numai în anumite circumstanțe mi le voi încrusta în memorie. Ajunsesem în așa hal de îndîrjire, încît aș fi preferat moartea, care oricum mi se părea acum ușoară, sau chiar schilodirea decît să mai adaug alte victime pe lista deja bogată a Securității.

A fost o probă dură. În afară de țipetele mele de durere și de lacrimile care îmi spălau fața, n-au mai obținut nimic. Eu însă, da. La sfîrșit, Vasilescu, transpirat, i-a aruncat lui Ionescu pe un ton ce se voia ironic.

- I-e dat dracului. Dacă și ălalți erau la fel beleam cariciuț.

Acesta era omagiul adus vinătăilor și danturii mele împruinate. Nu arătam prea bine. Când am ajuns în *cutiuță*, bătrînul a cerut apă și m-a spălat. Mă îngrijea așa cum își îngrijesc țărani vitele.

A doua zi, ancheta a continuat. Călcam greu și mă dureau cumplit pieptul. Puteam localiza acum loviturile primite. Aveam dureri ascuțite sub coaste și în abdomen. De asta se îngrijiseră măciucile pumnilor lui Oancă și Ionescu. Nu m-au mai bătut. De acum rezistența mea părea epuizată. Ba dimpotrivă, m-au silit, sub amenințarea răngii, să mănînc cîteva feli de pîne cu slănină și să beau o ceașcă de ceai îndulcit. Îmi interesam încă. Nu voiau să mă piardă pe drum.

- De cîte ori a fost generalul la Baloșin ăsta al tău? La Tîrgu Jiu nu cunoști pe nimeni?

Îmi venea să salt în sus de bucurie, imaginîndu-mi-l pe general retras pe Valea Cernei sau în Retezat, comandînd detașamente de partizani. Rămăsese ultimul om liber de valoare pe ecranul știut și toate nădejtile se concentrău asupra sa. Insistau totuși pe legături.

- De cîte ori ai fost în București? Cu cine ai luat contact?

Căzuse și un bun prieten al lui Sergiu Mandinescu. Nu știa mare lucru. "Oare cine l-a denunțat. Sergiu sau Paul?" Ancheta mergea acum în zig-zag. Nu mă înșelasem calculînd mișcările haitei. Nu-i mai interesa vînatul izolat, ci turma. Căutau punctele nevralgice și, din păcate, acestea erau destule.

Interogatoriul se desfășura acum pe colective. Colonelul de la București, cu asistentul său, un mardeiaș de forță; echipa a doua, Vasilescu, cu gorilele, Oancă și Ionescu. Dimineața mă luau unii, după-amiaza mă preluau ceilalți. Iar noaptea, cîteodată împreună.

- Ce legături ați avut cu partidele istorice? L-ai cunoscut pe Ilie Ioan? Dar pe Puiu Pleșa? Ia spune, băiatule, cum se face că-n Comitetul vostru n-a apărut nici unul din istorici?

Îi văzusem pe cei doi lideri, unul țărănist, celălalt liberal, dar nici vorbă să fi luat contact cu ei. Evident că, de zeci de ori, în cursul ședințelor, se vorbise de eventuala participare a celor două formații politice, pomenindu-se nume și date. Dar cum noi ne oprisem la aspectul militar și de acțiune, implicațiile politice erau lăsate deoparte.

Maiorul aruncase năvodul și acum cauta să-l tragă din adâncuri pentru a scoate la suprafață cât mai mult și mai divers.

- Cum o duceți voi cu socialiștii, cu putregaiul nostru? N-ați avut voi nici o vorburiță cu titeliștii din Craiova?

Habar n-aveam de ei și cred că erau și ultimii care ar fi dorit într-adevăr să pună mîna pe arme.

Începusem să mă obișnuiesc cu Vasilescu. Îi cunoșteam metoda, îi prevedeam mișcările, iar mijloacele îmi erau arhicunoscute. Îl ascultam în tăcere și, în general, nu-i răspundeam, mîmînd vizual fle uimirea, fle ignoranța, aprobarea sau negația. Iar cînd credeam că într-adevăr s-a încins suficient și devine periculos îi plasam cîte un răspuns în doi peri care, de regulă, provoca o nouă cascadă, urmată de o altă descărcare. La capătul unui chestionar în miez de noapte l-am auzit gemînd.

- Ah, cine-or fi fost ticăloșii ăia care l-au împușcat pe doctorul Căraușu? Ce ne-ar fi spus el acum, toate, din fir în pîr!

Avea dreptate, dar numai în prima parte. Dacă soarta l-ar fi ferit de gloanțele ucigăse, colonelul Căraușu ar fi preferat să moară decît să facă o spovedanie sub patrafirul Securității.

Ancheta conținea un punct și pentru legionari. Avînd totuși suficiente informații despre tatăl meu, despre vederile sale democratice, maiorul n-a insistat asupra acestui subiect. Mi-am dat seama că discutam *post-factum*, întrucît securitatea strînsese deja o recoltă bună de legionari, prin mai, iunie 1948. Evenimentele îmi vor demonstra că mă înșelam în privința aceasta.

S-au oprit apoi asupra fostului meu director de la Colegiul Carol I, Mihai Paulian, om cu o reputație solidă în urbe*, profesor și avocat, deputat pe lista Partidului Național Țărănesc, în 1946. Era un om înalt, impunător și-l avusesem profesor de limba română ani de zile. Îi purtam o stimă vecină cu venerația, cu atît mai mult cu cît fusese prieten și coleg mai tînăr cu tata. Numele său era prea des pomenit ca să nu cred că undeva ancheta îl dibuise, iar cineva șoptise ceva. De data asta aveam convingerea că cei doi foști subalterni, Paul Vlădescu și Sergiu Mandinescu, ieșeau de sub orice bănuială, fiindcă niciodată nu le pomenisem numele său. El a fost totuși arestat, iar cazul său va rămîne multă vreme tănuat. A fost una din pierderile de esență, gravă, ireparabilă. Cu el, și cu Ilie Ioan, căzut de asemenea în anul următor, Partidul Național Țărănesc - secția Oltenia a suferit o dublă decapitare.

Colonelul din București, mic și negricios, făcea economie de vorbe, dar nu și de pumni. Se învîrtea ca un bondar în jurul meu pocnindu-mă cînd nu ghiceai, scuipîndu-mă cînd nu gîndeai. Pentru el aș fi fost bun numai sub pămînt. Se umplea de haz cînd, după o lovitură dată peste glezne, mă trîntea pe dușumea. Întrebările lui păreau mai puțin precise și se concentrău pe trecutul apropiat. Cîteodată îmi lăsa impresia că își umple timpul în loc să și-l petreacă mai plăcut printr-o circumă sau pe vreun teren de sport. Avea totuși un interes: ofițerii, cunoștințele mele din București. Ancheta se învîrtea în jurul colonelului Sorin Nicolaescu, ofițer de stat major, rudă cu Mandinescu. Țineau morțiș să-l vadă în dosul gratiilor. Mă văzusem cu el, ce-i drept, de cîteva ori în capitală și îi predasem instrucțiuni din partea generalului. Însă nimeni dintre cei căzuți nu avea cunoștință de aceste contacte, poate cu excepția lui Hălălău și Grigorescu. În privința lor, nu-mi făceam nici o problemă.

Ofensiva anchetei a continuat în următoarele zile cu o intensitate sporită. La sfîrșitul orelor de anchetă eram atît de stors și vlăguit încît aș fi fost în stare să recunosc că dădusem mîna și conspirasem împreună cu toți locuitorii României, inclusiv cu cei care locuiau deja la Bellu sau la Sfînta Vineri. Vasilescu a simțit primejdia. Nu dorea să piardă un subiect pe care îl considera încă prețios. Într-o seară, a răcnit la Ionescu:

- Bă, căpitane, tu știi ce mîncîcă omul ăsta? Ai controlat să vezi dacă își primește rația, că mîine-poimîine, adăugă el rînjind, o să ne dea în judecată că l-am ținut la post de s-a uscat pe picioare.

Întrebarea era cu tîlc. Pesemne i se raportase maiorului că de cîteva zile nu mă atingeam de mîncare, cu excepția surogatului de cafea de dimineată. Magistrul meu din beciurile *N.K.V.D.*-ului nu-mi epuizase toate secretele detenției. Într-o anchetă, cu cît ești mai slab fizic, cu atît ai mai multe șanse să te ascunzi, să te fofilezi. Evident, cu condiția să fii tînăr și să rezisti la bătaie. Pe măsură ce ancheta crește în presiune, posibilitățile de scăpare sporesc. Ajunsesem la această concluzie pe propria-mi piele. E preferabil să stai cîteva zile nemîncat, slăbind vizibil, decît să fii pus odihnit la tortură. În cazul acesta, nici nu e nevoie să te prefaci: la primii pumni ai și leșinat.

Drept urmare, Ionescu, din porniri caritabile, își făcu obiceiul să vină și să mă asiste. Mai mult decât atât. Mîncarea s-a îmbunătățit subit, chiar amenințător pentru tactica mea. N-o mai puteam refuza sub pretextul inapetenței. În scurt timp am simțit din nou cum pășesc în priză directă cu dușumeaua.

Ancheta se băltea. Neîndoios, Vasilescu se plictisise să-mi repete stocul său invariabil de întrebări. Într-o zi, a izbucnit furios. Tocmai mă chestionase în legătură cu un drum pe care-l făcusem în vara lui 1948 în zona Severinului. M-a surprins că aflase de el. Plecasem atunci însoțit doar de un tînăr avocat, omul lui Căraușu, cu care parcursesem în trei zile cîteva comune. Revenirea se făcuse prin Gura Motrului. Călătoria se desfășurase în mare taină. Nu-i pomenisem nimic lui Sergiu Mandinescu, și nici lui Paul Vlădescu. Eram deci obligat acum să-i scot din rîndul mărturisitorilor. Mă gîndeam serios dacă nu voi fi confruntat cu tovarășul meu de drum din vară. Ar fi sporit astfel cu încă un membru lotul nostru deja voluminos. Ancheta a decurs însă liniar pe parcursul unei zile, poate și al unei nopți, fără să-mi aducă surprize neplăcute. N-au fost decît niște ghionturi și pumni, plasați cu sete de Vasilescu.

Se înșurubase în mine convingerea că îl obosisem de-a binelea și că, neputînd să se hazardeze spre o hotărîre capitală, maiorul vira către o nouă metodă: uzura subiectului. Se baza probabil pe lozinca practică în toate saloanele de anchetă din lume: mai devreme sau mai tîrziu, trebuie să vorbești, fiindcă sub tortură nu există mișei sau eroi, ci numai imbecili sau deștepți. Maiorul știa regula, iar eu nu-i subestimam îndemînarea. Eram doar curios să știu care-i va fi viitorul pas, atît timp cît generalul supraviețuia și puterile nu-i dăduseră încă de urmă. Iar mișcarea a făcut-o într-o dimineață cînd m-am pomenit extras din nișă, încărcat într-un jeep, de astă dată galben. "Ce bine îi dotează americanii pe prietenii noștri!", am observat eu imediat.

Era o zi cu lumină cernută printre picături repezi de ploaie. O zi de toamnă. Oamenii se strecurau de-a lungul străzilor grăbiți și parcă înfrigurați. Am oprit într-o curte, pe strada Unirii. Maiorul mi-a clipit șmecherește din ochi:

- Acum ai să vezi pe unul din prietenii tăi.

Pe stradă, printre siluetele ce se strecurau sub umbrelele negre ca niște coviltire de mort am zărit pe unul din foștii mei colegi de liceu, Ion Cumpănașu, progenitura prefectului de Dolj*.

Tatăl său, teolog, intrase în perioada interbelică în rețeaua de informații sovietică, devenind în scurt timp, prin sîrg și discreție, rezidentul sovietic pe Olt. Preot dintr-o comună din Vilcea, țărănist înfocat, ar fi fost ultimul bănuț de organele Siguranței române. După 23 august, eliberat de camuflaj de armatele sovietice, el devine omul de încredere al ocupanților. După compromiterea faimosului prefect Celac, primul cuceritor al prefecturii burgheze, prins mai tîrziu cu aur și valută, la cîrma județului și prin recomandarea expresă a autorităților sovietice s-a înscăunat popa Cumpănașu. Era mic, cu o mutră de oltean șiret, de cobîlțar sadea și nu renunțase cu totul la veșmîntul său preotesc. În lipsa anterului, purta o scurtă neagră închisă la gît, ce-i dădea un aer auster. Ascensiunea popii Cumpănașu a fost prestigioasă, întrecînd chiar cele mai avîntate speranțe. Mai tîrziu, după 1950, numit peste noapte general, și-a făcut apariția pe scena Bucureștiului, în calitate de comandant suprem al miliției Capitalei. Steaua îi va apune însă o dată cu plecarea stăpînilor săi generoși, în 1958.

Fiul său, mediocru la carte, urma Institutul de agronomie din Craiova. Intrasem cîndva într-un ușor conflict cu el o dată cu înființarea *Asociației elevilor democrați*, pepiniera Partidului Comunist. Trecea acum prin fața mașinii într-un grup de studenți și studente în drum spre prefectură și casă. Popa își instalase domiciliul chiar în prefectură pentru o mai bună pază și siguranță. Erau toți de vîrsta mea. Păreau voioși și fără griji, iar eu în spatele parbrizului măturat frenetic de ștergătoare, numai la cîțiva pași de ei, îmi perforam creierii gîndindu-mă la cei care vor fi sălțați de plasa Securității.

Așteptarea a fost scurtă, iar surpriza uriașă. Cel care venea în fugă prin ploaie urmat de unul din acoliții lui Vasilescu era omul cu obrazul ciupit de vîrsat. Îl întîlnisem de două ori și-l văzusem la față o singură dată: Ciprian Pascaru, fost locotenent în armata regală română, trimis în România, zicea el, de serviciile de informații americane. Vasilescu i-a deschis portiera de pînă și Pascaru s-a strecurat lîngă mine, cu hainele șiroid.

- Ei, vă cunoașteți? îmi aruncă Vasilescu pastila.

- Hai că v-am pus unul lîngă altul să stați de vorbă. Dați-i drumul! Vorbiți ce vreți voi. Eu întorc capul, mi-a zis el șmecherește, înghiontindu-mă.

Zeflemeaua aproape că-i şuieră în glas.

- Şi poate vă amintiţi şi de *Walterul* de la prietenul vostru comun...

Vasilescu rînjea.

- Hai, îmbrăţişaţi-vă, că doar aţi trecut amîndoi prin labelle lui Ionescu.

M-am uitat la Pascaru. Nu părea demontat cîtuşi de puţin. Era mai palid de cum îl văzusem, dar puteam jura pe orice că nu luase nici măcar o palmă. "Poate l-or fi gidilat la tălpi", mi-am zis. Mi-am adus aminte pe loc cît de sprinten călcase în drum spre maşină. "Eh, în definitiv, poate i-a mestecat numai Oancă măruntaiele". Am zăbovit o clipă pe faţa sa, încercînd să-i prind ochii. Părea speriat sau mima o teamă care îşi lăsase cîteva amprente pe întreaga sa înfăţişare. Am tras îndărăt cîteva secvenţe din memorie. Întîlnirea din parcul Bibescu, asigurările lui mieroase. Pe urmă, vizita neaşteptată făcută acasă, în tovărăşia lui Sergiu Mandinescu. Mi-am amintit cum îşi schimbase tonul şi cît de mult insistase. Simţindu-i căldura trupului lîngă mine aş fi vrut să aflu care era cota sa de participare la căderea noastră? Cît o fi împins el bolovanul care, odată urnit la vale, ne-a măturat de pe străzi, de lîngă mame, soţii şi prunci, aruncîndu-ne sub fier şi lovitură.

Ploaia contenise în acel început de octombrie, cînd aripile negre ale porţii s-au deschis, parcă bucuroase că-şi primesc prada şi maşina a stopat în prima curte a penitenciarului din Craiova. N-am înţeles atunci, şi nici mai tîrziu, de ce îl culeseră pe Pascaru de pe drum, de ce îl luaseră cu mine la penitenciar şi, în fine, de ce plecase apoi cu ei. Cert este că din clipa aceea, pentru mine se deschidea un nou capitol în care temniţele ţării româneşti îmi vor fi, pentru mult timp, domiciliu stabil şi oficial.

NOTE

I. TRENUL FĂGĂDUINȚEI (pp. 117 - 127)

p. 119 "Venisem la Constanța pentru a tatona
posibilitățile de evadare spre lumea
liberă".

Pedepsele pentru delictul de *trecere frauduloasă a frontierei* se situau la cote descurajante: închisoare corecțională de la 3 la 10 ani și amendă de la 4.000 la 40.000 lei. Pentru înlesnirea trecerii se aplica aceeași pedeapsă. Nu se acordau circumstanțe atenuante, iar bunurile celor urmăriți erau puse sub sechestru. Tentativa se pedepsea ca și infracțiunea (*Codul Penal al Republicii Populare Române*, 1948, art. 267). Din vara anului 1948, sancțiunile se vor extinde și asupra celor care comit vreun act *preparator pentru săvârșirea delictului de trecere frauduloasă a frontierei*. Pedeapsa prevăzută: închisoare corecțională de la 2 la 5 ani (*Decretul 134* din 14 iulie 1948). Aceeași pedeapsă este prevăzută de *Codul Penal* din 1960, dovadă a strășniciei cu care au fost păzite frontierele Republicii Populare Române sub regimul democrației populare (art. 267, alin. 5).

EVADĂRI DIN ROMÂNIA

OCTAVIAN ROSKE: Pe frontieră, pază severă; legile, foarte aspre; riscul de-a fi dat înapoi de sirbi, destul de mare. Și totuși, ce șanse de reușită aveau evadările din România în anii '48-'49?

RADU CIUCEANU: Erau mai multe variante de evadare. Prima, *drumul pisicii*, întrunea toate riscurile potențiale. Pentru a trece granița româno-iugoslavă trebuia să te apropii, cu toate precauțiile, de comunele ce mărgineau frontiera, să te strecuri de-a lungul ulițelor care erau neconținut bătute de patrulare de grăniceri și să

ajungi, în cele din urmă, în zona fierbinte a pichetelor, pe fișia care, oricât de îngustă ar fi fost, ți dădea senzația că te proiectează în nemărginire. În acest spațiu al nimănui, viața nu mai conta. O rafală sau un glonț bine ținut și drumul se curma înainte de vreme. Penetrarea cortinei de fier presupunea nu numai pricepere, abilitate, inteligență, dar și o doză imensă de noroc.

OCTAVIAN ROSKE: Cum erau primiți fugarii dincolo, la sirbi, după ruptura Tito - Stalin din iunie 1948?

RADU CIUȚEANU: Nu aveam informații prea optimiste. Sirbii operau după criterii neclare. Era evident că nu tratau fugarii într-o formulă lineară. Românii fugiți erau internați în lagăre și selectați pe grupuri cu destinații opuse: spre est sau spre vest. Celor care aveau ghinionul să fie dați înapoi li se mai acorda o șansă. Noaptea erau conduși de grănicerii sirbi și lăsați în *Țara Nimănui*, pe fișia scăpării sau a morții, un coridor lat de câteva sute de metri, unde trebuiau să se descurce singuri. De aici începeau tragediile. Unii încercau cu disperare să se strecoare înapoi în România. Armele automate țâcăneau de o parte și de alta a frontierei, curmînd definitiv gîndurile celor temerari.

OCTAVIAN ROSKE: Au fost totuși și evadări pe calea aerului, spre Istambul. Nu era mai sigur acest canal?

RADU CIUȚEANU: Era pe cît de tentant, pe atît de înșelător. Capcana de la Tămădău a dovedit-o. Cînd organizația noastră a decis trimiterea colonelului Grigorescu în occident s-a luat în calcul și posibilitatea folosirii unui avion. Se miza pe sprijinul unui aviator de la aeroportul *Romeo Popescu*. Joncțiunea întîrziind, ne-am văzut obligați să renunțăm la această variantă. Spre regretul lui Grigorescu care-mi spunea, puțin înciudat: "mi-ar fi suris să fiu în două, trei ore la adăpost. Ar fi fost ca o plimbare".

OCTAVIAN ROSKE: Culoarul marin era mai accesibil?

RADU CIUȚEANU: *Calea albastră* oferea două avantaje: mai întîi, un teritoriu de frontieră cu o configurație deosebită, favorabil camuflajului și infiltrării. Al doilea avantaj: viteza de desprindere. Pe granița de vest, apropierea se făcea lent, uneori cu opriri de câteva zile în preajma frontierei. Aici, pe litoral, totul se reducea la câteva ore. Adică nu mai mult decît era necesar pentru a transporta și împinge o ambarcație în mare.

OCTAVIAN ROSKE: Cum se procurau ambarcațiunile?

RADU CIUCEANU: La bursa neagră. Sau, dacă era posibil, prin sustragere. Când se organizau evadări de grup se putea recurge și la capturarea unui echipaj. Problema combustibilului era rezolvată asemănător. Dacă nu cu bani și ademeniri, atunci prin șiretenie și forță. Deși neconvenabilă, soluția spargerii unui depozit de carburanți devenea adesea necesară pentru reușita întregii acțiuni.

OCTAVIAN ROSKE: Nu se putea pleca și cu un vapor din portul Constanța?

RADU CIUCEANU: Zona portului era permanent *pieptănată* de grăniceri și agenți ai Siguranței. Chiar dacă reușeai să penetrezi filtrul, trebuia să convingi un comandant de navă. De obicei, se plătea în valută. Pe vremea aceea se zvonea că echipajele străine jefuiesc fugarii români, aruncându-i peste bord. Se pare că în acest fel au dispărut familii întregi, cu copii cu tot.

p. 122 "Patriarh, nepatriarh, tot o să le facă
jocul comuniștilor".

Iustinian Marina (1901-1977), preot la Rîmnicu Vîlcea. Întîlniri conspirative cu Ion Gheorghe Maurer, în august 1944, la seminarul Sf. Calinic din Rîmnicu Vîlcea. Adăpostește în biserică sa comuniști evadați din lagărul de la Tîrgu Jiu, printre aceștia numărîndu-se și Gheorghiu-Dej. Tuns în monahism, la Cetățuia, Iași, 11 august 1945. Arhiereu la Iași, 12 august 1945. Mitropolit al Moldovei, 28 decembrie 1947. Patriarh al României, 6 iunie 1948. În 1948, în ajunul alegerilor pentru Adunarea Constituantă, Patriarhul îndeamnă clerul și credincioșii ortodocși să voteze pentru Frontul Democrației Populare, ultimul avatar al Frontului Național Democrat înainte de ieșirea în arenă a partidului *unic și unit*, P.M.R.: "Voi, cinstiților clerici de toate treptele, lămurii poporul dreptcredincios asupra cuprinsului ziditor al Constituției, îndemnîndu-l la sprijin și la o dreaptă alegere a trimișilor săi în adunarea legiuitoare a țării". (*Pastorala I.P.S. Locotenent de Patriarh al României, Iustinian, cu prilejul alegerilor pentru Marea Adunare Constituantă*, București, 1948, p. 7). Rezultatul alegerilor din martie 1948: Frontul Democrației Populare, 405 mandate, Partidul Național Liberal, aripa Bejan, 7 mandate. Altfel, patriarhul ducea cu sine toate deprinderile și înclinațiile unui preot de țară. "Un oltean dezghețat, simpatice, fără

morgă chiriarhală, mare gospodar și surugiu de oamenii [...]. Fiind dintr-o recoltă preoțescă ridicată între anii 1910 și 1920, face, ca preot, puțină impresiune. Actualul patriarh, din punct de vedere teoretic, este aproape analfabet. Fie că n-a avut cine să-i deschidă sufletul pentru lumea mistică, fie că sufletul lui a fost de la început impermeabil, el știe azi de toate, afară de dogmatică și de exegeză biblică". (GALA GALACTION, *Jurnal*, III, Ediție Teodor Virgolici, Editura Minerva, București, 1980, p. 109). Vizitează Uniunea Sovietică, în noiembrie 1948. Se întoarce cu impresii luminoase. La întrebarea "Care este adevărul asupra pretinselor persecuții religioase?", patriarhul răspunde: "Este cea mai grosolană calomnie ce s-a aruncat în spinarea statului sovietic. [...] Nimeni n-a fost pedepsit pentru mărturisirea credinței lui religioase. Puterea sovietică nu numai că nu prigonește pe nimeni pentru mărturisirea credinței lui, dar din contra, prin articolul 125 din Codul Penal, pedepsește cu 6 luni muncă forțată pe oricine tulbură sau împiedică săvârșirea unei slujbe religioase" ("Universul", nr. 260/7.XI.1948). Patriarhul a sprijinit moral acțiunile represive și nimicirea oricărei opoziții. Denunțul era justificat prin lozinci patriotarde, iar vigilența revoluționară prezentată ca datorie civică: "De o vreme încoace, vedem cu toții că munca pașnică și liniștită trebuitoare pentru înfăptuirea operelor menite să asigure poporului nostru o viață mai bună, printr-un progres rapid în toate domeniile sînt turburate foarte des de către dușmanii Patriei noastre și ai păcii", scria patriarhul Iustinian în august 1950. "Năimiții acestor dușmani, spionii, s-au înmulțit în țară și tot mai mare este numărul acelor pe care vigilența stăpînirii noastre politice îi descoperă, zădărni-cindu-le astfel planurile lor criminale. Pentru fiecare om cinstit care-și iubește Patria, această stare de lucru devine îngrijorătoare. Ea trebuie să dea serios de gîndit tuturor acestora care își dau seama că lumea nu are astăzi de apărut nici un bun mai de preț decît pacea și că, dintre toate bunurile pe care le-am putea pierde, numai pacea este de neînlocuit. Căci, într-adevăr, ce urmăresc toate iscoadele și toți năimiții care sapă la temelia Patriei noastre? Ce au dovedit numeroasele procese în care au fost judecați aceștia? Fără nici o puțină de dezmințire s-a vădit clar ca lumina zilei că toți aceștia - indiferent de nație sau de credință - uneltesc mișelește, în ascuns pentru pregătirea unui

nou război, pentru prăvălirea lumii într-un nou mormînt din care să nu mai fie nici o nădejde de înviere pentru nimeni. Aceștia toți sînt asemenea ucigașilor care pîndesc din urmă victimele lor nevinovate. Ca niște fii ai întunericului, ca slugi ale Satanei, ei umblă în ascuns, caută întunericul și la adăpostul lui vor să ne dea lovituri de moarte nouă și tuturor iubitorilor de pace, democrație și progres în lumea întreagă [...] De aceea, iubiți fii duhovnicești, pentru a ne putea apăra și mai bine de acum înainte, vă chemăm, ca alături de păstorii voștri sufletești și împreună cu toți oamenii cinstiți din țara noastră și din lumea întreagă, să strîngem rîndurile apărătorilor păcii, împotriva haitelor de lupi răpitori. Să depunem deci toată efortarea ca să întărim frontul de apărare a Patriei noastre pentru ca să nu se mai strecoare nici o iscoadă vicleană între noi, iar pe acelea care totuși s-ar mai strecura, să le descoperim și să le înlăturăm. Lupta împotriva dușmanului care atacă mișelește dinăuntru și pe la spate prin uneltele lui este o datorie tot atît de sfîntă tuturor fiilor Patriei noastre. Sîntem datori cu toții să fim treji, să veghem și să priveghem ca în nici un chip și sub nici o mască dușmanul să nu se poată strecura printre noi. Să nu fim încrezători în cuvintele viclene ale lui. Să nu-i primim sfaturile și propunerile și să nu ne deschidem inima către el. Să nu-i încredințăm, prin cuvintele noastre, viața noastră și nici viața oamenilor noștri, nici țaria Patriei noastre". Pastorală a fost citită în toate bisericile ortodoxe din țară, duminică 20 august și 27 august 1950. Un recensămînt din 1946 situa numărul credincioșilor ortodocși la treisprezece milioane. (IUSTINIAN, *Dragostea de patrie și lupta împotriva dușmanilor ei - Pastorală adresată clerului și credincioșilor Bisericii ortodoxe române*, Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă, București, 1950; "Universul" nr. 256/7.XI.1946).

p. 124 "Ne mai scoate uneori cu fabrica pe la mitinguri să strigăm lozinci".

F.N.D, B.P.D și mai tîrziu P.M.R au înregimentat femeile în diverse organizații și asociații cu titulatură democrată, manevrîndu-le după cum cereau interesele luptei de clasă. Cu timpul, se creează un reflex al adeziunii populare, un fel de joc secund în care afirmațiile

puterii sînt dublate de *entuziaste și ample* manifestații de simpatie și sprijin. Tovarășa Alexandra Sidorovici examinează condiția femeii în România anului 1947: "Participarea femeilor la toate manifestările cu caracter antifascist crește mereu. S-a sărbătorit anul acesta în toată țara, în mii de adunări mari și mici, data de 8 martie, ziua femeii luptătoare. Femeile au venit în număr deosebit de mare la adunările de comemorare a eroinelor căzute în lupta pentru eliberarea poporului nostru, culminînd cu mitingul de la Giulești, în memoria Elenei Pavel. Femeile au protestat prin zeci de mii de iscălituri împotriva odiosului regim din Spania, au participat masiv la adunările și meetingurile din cadrul companiei pentru ajutorarea poporului grec, au strîns daruri și au organizat clăci [...]. Femeile au fost în primele rînduri ale milioanei de oameni care au cerut dizolvarea partidului trădător al lui Maniu și pedepsirea complotului manist" (ALEXANDRA SIDOROVICI, *Un an de luptă și înfăptuire pentru femeile din România*, în "Almanahul Poporului", 1948, p. 55).

p. 124 "Dumneavoastră trebuie să înțelegeți că viitorul nu aparține gospodăriei individuale".

Cu totul altceva afirmau reprezentanții P.C.R. în campania electorală din 1946. "Minciuni sînt toate acestea care vi se spun", declara Teohari Georgescu, într-un discurs la Pitești. Nu este adevărat că "guvernul urmărește - sau comuniștii urmăresc - colectivizarea pămîntului, colhozuri și așa mai departe" ("Semnalul", 31.VII.1946). În 1948, același ministru al Afacerilor Interne saluta începutul colectivizării: "Tărănimea se va convinge de avantajele unirii gospodăriilor mici în mari gospodării". ("Universul" nr. 260/7.XI.1948). La rîndul său, premierul Petre Groza, liderul unui partid plugăresc fantomă, dădea asigurări în 1946 într-un discurs la Iași: "Nu facem colhozuri, așa cum vă sperie partidele istorice". ("Semnalul", 6.VI.1946). Groza își reînnoia asigurările, după alegerile din 1946: "Nu vor fi colhozuri" ("Universul" nr. 298/29.XII.1946). După vizita în Uniunea Sovietică, Groza și-a revizuit opiniile despre gospodăriile colective, fostul moșier elogiînd acum efectele colectivizării: "În această luptă s-a transformat și mentalitatea

țăranimii, a fost înfrînt individualismul micului proprietar, au fost lichidați exploatatorii statului, chiaburii". (PETRU GROZA, *Am văzut cu ochii țara păcii*, I, București, 1954, vezi capitolul despre colhozuri, pp. 77-88). Groza își însușise învățătura lui Stalin privind strategia și consecințele colectivizării: "Partidul bolșevic a dat ajutor milioanei de țărani săraci să intre în colhozuri și să se elibereze de sub jugul chiaburilor. Intrînd în colhozuri și folosind în cadrul acestora cel mai bun pămînt și cele mai bune unelte de producție, milioanele de țărani săraci care înainte flămînzeau au devenit oameni care își au asigurată ziua de mîine". (*Istoria P.C.(b) al Uniunii Sovietice - Curs scurt*, Editura P.M.R., ed. III, p. 445). Superioritatea modelului stalinist e proclamată și de Ana Pauker în octombrie 1948: "Drumul cel mai scurt cel mai sigur, singurul drum adevărat al țării noastre spre progres, spre socialism, spre fericire este cel indicat de experiența Uniunii Sovietice [...]. Nici pentru democrația populară din România, nici pentru toate democrațiile populare nu poate fi vorba de biruința socialismului în lupta împotriva exploatatorilor, fără construirea socialismului la sate" ("Universul" nr. 229/2.X.1948).

- p. 125 "- Da' dumneata ai văzut pe undeva vreo gospodărie din asta, cum îi zice, colectivă?, întrebă roșcovanul.
 -N-am văzut, da' am citit despre ea.
 Am văzut și poze.
 Întrebarea roșcovanului țîșni ca o săgeată.
 - Unde?
 Uscățivul se îndreptă și răspunse ca într-o ședință de partid:
 - În Uniunea Sovietică".

Tehnica absorbirii în modelul unic amintește de propaganda comunistă interbelică, cînd demolarea valorilor naționale și a instituțiilor democratice se încheia cu revelația spațiului sovietic, teritoriu de unde toate suferințele erau alungate și unde bunăstarea era promisă fiecărui individ. Propagandă se făcea și în pușcării.

Spre pildă, o scenă dintr-o nuvelă cu alură ilegalistă.

"Munca de lămurire dusă printre deținuții de drept comun dădea roade.

- Și zici, întreabă Zamfira, că acolo, în Rusia...

- În Uniunea Sovietică, o îndreptă Rodica...

- În Uniunea Sovietică, repetă Zamfira, toată lumea are de lucru?

- Da, în Uniunea Sovietică nu sînt șomeri.

- Și cînd femeia merge la lucru ce face cu copilul de n-are cu cine-l lăsa acasă, întreabă în șoaptă Florica, o femeie oacheșă care a fost închisă pentru furtul unei pîini.

- Îl duce la cămin, răspunde Rodica... Rămîne acolo toată ziua și seara îl ia acasă...

Dac-ar fi la noi ca în Uniunea Sovietică, n-aș fi ajuns la închisoare".

Iată concluzia unei deținute de drept comun, convinsă de propaganda bolșevică. (NATALIA SCURTU, *Întîlnirea cu Partidul*, E.S.P.L.A., 1951, pp. 40-41).

p. 126 "Marea Uniune Sovietică e alături de noi și ne va ajuta".

Gratitudinea față de vecinul nostru de la răsărit este o temă frecventă în discursurile lui Petru Groza. După vizita la Moscova și discuțiile cu Stalin din septembrie 1945, el declara: "Am plecat din fața acestui om, liniștit în sufletul meu de dac, că sîntem pe linia bună, pe linia adevărată, atunci cînd propagăm neîncetat și fără rezerve prietenia cu Uniunea Sovietică. Am plecat liniștit cu constatarea că această uriașă țară nu dorește altceva decît să aibă alături o țară independentă - accentuez - umblind pe picioare proprii, o țară cît de bogată, cît de tare, cît de fericită. O Românie independentă". (PETRU GROZA, *Pentru reconstrucția țării, 1944-1946*, București, 1946, p. 177). Cînd avea prilejul să elogieze prietenia cu Rusia, Groza o făcea în termeni categorici: "Niciodată în decursul veacurilor n-a fost război între poporul român și cel rus" ("Universul" nr. 126/ 7.VI.1946). Groza considera că existența postbelică a României se datorează în exclusivitate vecinilor noștri de peste Prut: "Noi am trăit o mare prăbușire și puteam foarte

ușor să fim șterși pentru multă vreme de pe paginile istoriei. Datorită însă gestului marelui nostru vecin că n-a făcut gestul revanșei, ci gestul prieteniei, noi am trecut și peste această tragedie care s-ar fi putut întâmpla cu neamul nostru" ("Universul" nr. 206/9.IX.1946). La *Radio România Liberă*, Groza declara la 12 septembrie 1946, doi ani după semnarea Convenției de Armistițiu: "Pentru prima oară în istorie, învingătorul salvează și consacră libertatea națională a statului învins".

II. DOUĂ RAZII (pp. 127 - 135)

p. 127 "Am poposit direct în punga unei razii".

Raziile aveau ca pretext verificarea dovezii de ședere în capitală. Se organizau filtre pe arterele cu trafic mare, iar *suspecții* erau ridicați și depuși la Prefectura de poliție. La aceste acțiuni participau trupe de jandarmi, echipa de polițiști și agenți ai Siguranței. Astfel, în noaptea de 31 decembrie 1945 au fost reținuți peste 2.000 de oameni, iar în ianuarie 1946, într-o așa zisă acțiune de verificare a documentelor de identitate, au fost transportate la Poliție peste 2.500 de persoane, civili și militari. La 22-23 iunie 1946, raziile de pe străzile și localurile din centrul Bucureștiului au strâns 300 de *suspecți*. La 27 iunie 1946 forțele de ordine au percheziționat toate fermele din jurul Bucureștiului într-o operațiune de 12 ore. În iulie 1946, alte 500 de persoane erau arestate, iar la sfârșitul lunii iulie erau ridicați din zona Gării de Nord peste 200 de *suspecți*. În decembrie 1946, Teohari Georgescu cere întărirea pazei armate pe străzile Bucureștiului. De acum încolo poliția va avea dreptul să percheziționeze bagajele trecătorilor. Primele roade se văd foarte repede. În noaptea de 9-10 decembrie, 5.000 de arestări. La 18 decembrie 1946, 3.000 de arestări. Echipele de agenți împinzesc localurile, hotelurile, gările, marile centre comerciale. Cu aceeași intensitate raziile vor continua și în 1947. Poliția blochează străzile, oprește circulația, răscolește magazinele și hotelurile, percheziționează bagajele trecătorilor. În martie 1947, câteva sute de arestări; în iunie bilanțul se ridică la câteva mii. În ajunul Crăciunului din 1947, trupe de polițiști și jandarmi verifică

toate vehiculele din centrul Capitalei, paralizînd circulația pentru cîteva ore. Se fac mii de arestări. Efectivele aruncate în lupta împotriva *suspecților* sînt uriașe. La o singură razie sînt mobilizați peste 1.000 de jandarmi, 500 de gardieni publici, 200 de ofițeri de poliție și numeroși agenți ai Siguranței, trimiși pentru a-i repera pe politici. Deși sub cenzură militară, presa trimite cîteva semnale de alarmă. "Credem că ar fi timpul ca această vînătoare de oameni să înceteze", scria ziarul "Semnalul" din 29 iunie 1946, fără a intra în detalii.

p. 127 "Secția Moravuri își făcea rondul".

Prefectura de Poliție a Capitalei comunica la începutul lunii noiembrie 1946 situația prostituției. După sursele Poliției, în București ar fi existat 25.000 de prostituate, din care numai 1.100 erau în evidența medicilor. Peste un milion de cazuri de boli venerice în țară, din care 50.000 în București. Poliția anunța instituirea unui cordon sanitar de trei kilometri în jurul centrului Capitalei. Prostituatele culese din bordelurile clandestine erau internate în centrul de reeducare de la Plătărești. ("Națiunea" nr. 193/9.XI.1946).

p. 128 "Inițiativele primarului general al Capitalei, Constantin Doncea".

Înainte de a deveni primar, Constantin Doncea se ocupase de aprovizionarea Capitalei. În 1946, secretar F.N.D. la județeană Ilfov. Foarte activ în campania electorală din 1946, îndeosebi în agresiunile împotriva partidelor de opoziție.

p. 128 "Profesorul Gheorghe Manu".

Gheorghe Manu s-a născut la București în 1903. Tatăl, Ioan G. Manu, consilier la Curtea de Casație. Bunicul, generalul Gheorghe Manu, luptător în Războiul de Independență. Mama, Elisabeta Cantacuzino, descendentă a lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești. Termină liceul la Nancy. Studii superioare la București. Teză de doctorat la Paris cu Marie Curie. I se oferă un post la Sorbona, cu condiția schimbării cetățeniei. Refuză și se întoarce

În țară unde devine conferențiar la catedra de Fizică nucleară. Colaborează cu profesorul Horia Hulubei. Intră în Mișcarea Legionară în 1937. În 1943 este comandant interimar al Mișcării Legionare. În 1945 este cooptat de inginerul Ion Bujoiu, în comitetul de conducere al Mișcării Naționale de Rezistență. Coordonează activitatea informativă a grupurilor de rezistență din Valea Prahovei. Are contacte cu partidele politice de opoziție și cu diplomații anglo-americani. Redactează un document în care prezintă consecințele economice și politice ale ocupației sovietice în România: *În spatele cortinei de fier*. Expediat în occident și ulterior tipărit, documentul va clarifica poziția diplomației americane față de Uniunea Sovietică. Pledează pentru înființarea unui centru român de informare în exil. În vara lui 1946, este implicat în procesul organizației *Sumanele negre*. Se sustrage arestării. Intră în clandestinitate. Arestat în martie 1948. Judecat cu lotul M.N.R. (Ion Bujoiu, Horia Măcelariu, Gheorghe Bontilă, ș.a.). "Nu am de ce să mă apăr", a declarat el la proces. "Tot ce-am făcut a fost pentru a distruge comunismul. Îmi pare rău că nu am reușit". Condamnat la muncă silnică pe viață și confiscarea averii. Cea mai mare parte a detenției o petrece la Aiud. Cunoscut în închisoare pentru comportarea sa demnă. Organizează pentru ceilalți deținuți cursuri de istorie universală, civilizație, geografie, engleză, franceză, politologie. Supranumit "enciclopedia Aiudului". "Adeseori îl priveam admirativ și-l studiam pe furiș", povestește Ion Dima, fost deținut politic la Aiud. "Gheorghe Manu avea atunci cincizeci și patru de ani. Purta ochelari cu lentile foarte groase, nu era prea înalt și părea foarte modest, prea modest pentru ceea ce era. O singură dată, vorbindu-ne despre un curs ținut la Paris, a ridicat capul și-a îndreptat spatele și a aruncat o privire peste celula transformată pentru o clipă în aula Sorbonei, cuprinzând cu ochii <sutele> de studenți care îi umpleau sala pînă la refuz [...] Atunci am văzut în el <profesorul>. Nu avea nimic din temeritatea luptătorului revoluționar și nici ascunzișurile sau cinismul oamenilor politici. Era profesorul calm, stăpîn pe cunoștințele sale, și gata oricînd să le comunice altora. Avea parcă ceva din măreția familiei din care se trăgea". ("Cuvîntul", octombrie 1978, p.6). După declanșarea reeducării nonviolente de la Aiud, se fac presiuni asupra sa pentru a-și renega ideile politice. Refuză orice compromis. Urmează represaliile. În 1962 este internat în celula tuberculoșilor. Se

îmbolnăvește grav. Mutat la infirmerie. Primește îngrijiri medicale din partea doctoriței Balea. "Îi așezaseră singur, într-un pat", povestește N. G., fost deținut politic la Aiud, condamnat la 15 ani temniță grea. "Tot trupul era o rană. Avea escare peste tot. Din încheieturi îi curgea puroi. Încercam, în fiecare seară, să-i dăm să bea apă, iar doctorița, deși n-avea voie, îi făcea perfuzii, îi dădea medicamente. Lingă Manu, în alt pat, tot singur, se afla Nelu Ionescu, bolnav de peritonită. Cîteva drenuri îi scoteau puroiul din stomac. Doar Manu și Nelu Ionescu stăteau singuri în pat. Ceilalți stăteau înghesuiți cîte doi. Înainte de a muri, Manu m-a chemat la patul său și mi-a zis: <Să le spui tuturor că nu am făcut nici cel mai mic compromis. Să ne vedem *dincolo*>. Am dat mîna cu el. Mi-a făcut un semn care părea să fie o îmbrățișare. A murit a doua zi, dimineata. Cred că atunci am pierdut unul din cei mai mari intelectuali pe care i-a avut România". În decembrie 1963, Ministerul de Interne mărea alocația pentru hrana deținuților politici la 1,20 lei/zi.

"PRIN ANII '50 TOATĂ FAMILIA NOASTRĂ ERA ÎN PUȘCĂRIE"

- Interviu cu soții Elena și Virgil Antonescu -

OCTAVIAN ROSKE: După 1946, profesorul Manu a trăit în clandestinitate. Cum a izbutit să scape de sub urmărire?

ELENA ANTONESCU [sora lui Gheorghe Manu; născută la București în 1914; fiziciană; căsătorită cu arhitectul Virgil Antonescu; condamnată politic, 1950-1955]: Georges [Gheorghe Manu] era într-adevăr urmărit. Avea însă tot felul de ascunzători de care știa numai el. Înainte de a-l aresta, securitatea a venit la noi acasă. Locuiam atunci împreună cu mama și cu soțul meu. L-au așteptat acolo o săptămînă. Au stat la pîndă zi și noapte, însă el simțise ceva și n-a venit.

VIRGIL ANTONESCU [cumnatul lui Gheorghe Manu; născut la București, în 1909; arhitect; implicat în Mișcarea Națională de Rezistență. Condamnat la 10 ani temniță grea și confiscarea averii]: Cînd am venit acasă și am văzut mașina mi-am dat seama că s-a întîmplat ceva și am fugit, m-am ascuns imediat.

ELENA ANTONESCU: Mai tîrziu, m-au cules și pe mine. M-au arestat în '50, m-au judecat și m-au condamnat la șapte ani închisoare pentru tentativă de trecere frauduloasă de frontieră.

Nu știu cum aș fi putut să trec frontiera în București. M-au luat din pat, au venit acasă și mi-au spus *vii cu noi*. Aveau nevoie de un pretext și l-au găsit.

OCTAVIAN ROSKE: Unde ați făcut închisoare?

ELENA ANTONESCU: La Mislea. Drumul pînă acolo a fost îngrozitor. A durat două zile, într-o dubă, fără hrană și apă. Ne făceam nevoile înăuntru. La Mislea cred că erau vreo cinci sute de deținuți. Majoritatea închise pentru ceea ce făcuseră alții. Una dusesse o pîine la partizani, alta îi văzuse și nu-i denunțase securității. Erau și multe neveste de deținuți, foarte multe de la țară, fiindcă acolo împotrivirea a fost mai mare. Țăranii, cînd au văzut ce înseamnă comunismul, s-au răzvrătit, s-au bătut pentru bucata lor de pămînt.

VIRGIL ANTONESCU: Pe mine m-au arestat în '49, în octombrie. M-a turnat cineva.

ELENA ANTONESCU: Da, și pe Georges l-a turnat cineva.

VIRGIL ANTONESCU: Georges a fost arestat în București. Tocmai se întorsese de la Ploiești, cu un autobuz. Coborîse pe Calea Victoriei și o luase spre Piața Victoriei, cînd au venit două mașini lîngă el și l-au luat.

ELENA ANTONESCU: După ce-am ieșit din lagăr m-au urmărit permanent. Nu puteam să fac un pas fără să le simt prezența. Apoi au încercat să mă prindă cu ceva, să mă agațe. Mergeam prin Cîșmigiu și m-au acostat. M-au dus într-o casă de-a lor, o casă conspirativă unde m-au ținut o noapte întreagă, ba promițîndu-mi c-o să-mi ofere nu știu ce avantaje, ba amenințîndu-mă că n-o să mai văd lumina soarelui. Anii acela, după pușcărie, au fost mai răi decît ce trăisem înainte. Măcar în pușcărie știai un lucru, că peste un timp, un an, doi, cinci sau cîți or fi fost, urmau să-ți dea drumul să te duci din nou acasă. Și cînd ieșeau de acolo îți dădeai seama că ei sînt mereu în preajma ta, că te pîndesc, că așteaptă să faci o greșală cît de mică. Atunci au vrut să trec de partea lor, să devin informatoare. A fost o noapte de coșmar. Știau să terorizeze, să te înnebunească. Cînd am ieșit din lagăr nu mai aveam nimic. Mi se confiscase totul. Am venit în București doar cu o bocceluță. Prima slujbă a fost de garderobieră la un strand. Studiasem fizica și chimia, dar ar fi fost cea mai mare prostie să declar așa ceva. Probabil că aș fi murit de foame. Singura mea șansă era să mă declar analfabetă. Apoi am găsit

o slujbă de laborantă. Nu aveam casă, nu mai aveam lucruri. Totul fusese sigilat și, mai târziu, confiscat. O fostă colegă de pușcărie m-a luat la ea. Dormeam în holul casei, după un paravan. Asta a durat un an. Apoi am găsit o cameră de 4 m. unde am locuit paisprezece ani. Acolo a venit și soțul meu care s-a eliberat în '57. În '58, am rămas din nou fără serviciu. Apăruse o *Hotărâre a Consiliului de Miniștri* care epura toți foștii deținuți politici din întreprinderi. Abia în '65 am reușit să obțin prima slujbă pe măsura calificării mele.

OCTAVIAN ROSKE: Ați asistat la procesul soțului dumneavoastră?

ELENA ANTONESCU: Nu mi s-a dat voie. După ce l-au judecat m-au arestat și pe mine. Procesul meu a fost secret.

OCTAVIAN ROSKE: Ați avut avocat din oficiu?

ELENA ANTONESCU: Avocații nu serveau la nimic. Sentința era aranjată dinainte. Chiar dacă îți alegeai un avocat, acesta nu te putea ajuta. Procesul s-a ținut la Tribunalul Militar.

VIRGIL ANTONESCU: Soția mea a încercat să vină la proces. N-au lăsat-o să se apropie de clădire. Miliția blocase strada la ambele capete. Când ne-au scos de la proces am bănuit că venise și am încercat să mă uit după ea. Eram înconjurați de niște indivizi care tot bodogăneau și amenințau și când am întors capul m-au lovit. Am zărit totuși la distanță o mogildeață și am bănuit că era ea.

OCTAVIAN ROSKE: Unde ați fost deținut?

VIRGIL ANTONESCU: La Canal și apoi la Aiud. La Canal am stat până în '54. Lucram la construcții. Era o mizerie de nedescris. Bolile de piele erau suverane. Dizenteria făcea ravagii. Icterul, la fel. Colonelul care ne inspecta avea trei clase primare. Venea, se uita pe planurile noastre, se încrunta și spunea: "Mă, voi sabotați munca. Faceți acum ce-am făcut și noi când ne-ați băgat la pînaie". I-am răspuns: "E o mare diferență. Noi când ne apucăm de ceva o ducem pînă la capăt, nu ne batem joc". Tot ce-am construit în Colonie era rezistent. Am participat și la ridicarea Stadionului din Constanța. Colonelul pleca de fiecare dată furios. "Mă, voi o să faceți ce vreți, fiindcă eu tot nu pricep nimic din planurile astea".

ELENA ANTONESCU: Și pe tata îl arestaseră. Se ducea în fiecare după-amiază la Biblioteca Franceză. Într-o seară, în timp ce se întorcea, o mașină a oprit lângă el și l-au răpit. Mama și cu mine n-am știut nimic. Eram foarte îngrijorate. Am sunat la spitale.

După două săptămîni am aflat că era la Ghencea, într-un lagăr de triere; de acolo l-au trimis la Canal. N-a fost judecat niciodată. Era în '49. Georges era deja închis atunci. Apoi l-au arestat pe soțul meu, și după aceea m-au arestat pe mine. Cred că prin anii cincizeci toată familia noastră era în pușcărie.

VIRGIL ANTONESCU: Sora mea avea de vizitat patru închisori.

OCTAVIAN ROSKE: Ați primit vești de la profesorul Manu din închisoare?

VIRGIL ANTONESCU: "Deși am stat la Aiud, eu nu l-am văzut niciodată. Era un regim de izolare foarte sever. A trebuit să ies eu din pușcărie pentru a afla mai multe despre Georges. În '57 cînd m-am eliberat, în tren, la întoarcerea spre București m-am întîlnit cu un gardian de la Aiud. Nu aveam pe mine decît o salopetă. Aveam și cîteva sute, banii primiți pentru munca din fabrică. În zăpăceala de după eliberare mă mir că nu i-am pierdut, fiindcă biletul de ieșire nu-l mai aveam, cred că l-am rătăcit pe undeva, înainte de a mă urca în tren. Gardianul mi-a vorbit foarte frumos despre Georges. Îi spunea profesorul. M-am dus cu gardianul ăsta la restaurant, am comandat ceva de băut și mai de una, mai de alta, am ajuns la Georges. Omul și-a dat drumul și mi-a povestit ce știa. Georges a murit în spital. Făcuse meningită tuberculoasă. Cînd l-au internat nu mai avea ochelari. Georges era miop și fără ochelari nu putea să facă nimic. Cineva i-a spart. Nu știu dacă o făcuseră intenționat.

OCTAVIAN ROSKE: Cînd vi s-a comunicat vestea morții sale?

ELENA ANTONESCU: Soția lui Georges a primit un pachet de la Aiud. Erau efectele și ceasul. Asta s-a întîmplat în '62 și noi am dedus că atunci a murit. Soția, Sonia Pulief, divorțase de el pentru a-și putea crește copilul, pe Șerban. A ajuns inginer pentru exploatarea miniere și în '68 a plecat în Franța.

OCTAVIAN ROSKE: Ce l-a determinat pe profesorul Manu să intre în Mișcarea Națională de Rezistență?

ELENA ANTONESCU: Georges, era, de felul său, un om blajin, deși atunci cînd avea de-a face cu proștii spiritul său persiflant devenea necruțător. Nu tolera nerozia.

VIRGIL ANTONESCU: Am ținut extrem de mult la Georges. Am în minte o întîmplare extraordinară. Era prin '46. Georges era urmărit de Siguranță, însă de cîte ori se întîlnea cu mine, pe ascuns, îmi spunea: "Mergem undeva la masă. Știu că împreună

vom mânca bine". Am fost cu el la un restaurant pe strada Vulturi. Cu noi se afla și prietenul nostru, Radu Sturza. Ne aflam toți în mașină când, pe stradă, a văzut cinci țigani bătînd un bărbat. Am vrut să-l opresc, fiindcă era foarte riscant să se expună în plină stradă. N-a fost cu putință. Mi-a spus să opresc, s-a dat jos și s-a repezit spre țiganii care-l băteau pe nenorocitul acela. Închipuiți-vă cum arăta Georges atunci, îmbrăcat într-un costum elegant, cu o siluetă subțirică, firav, el, un parizian pînă în vîrfurile unghiilor, sărînd aproape din mers și înfigîndu-se în țiganii aceia, cînd toată Siguranța era pe urmele sale.

OCTAVIAN ROSKE: De ce n-a fugit în occident?

VIRGIL ANTONESCU: Georges avea legături cu ambasada americană. L-am întrebat în '47, după ce partidele fuseseră interzise, "De ce nu pleci?" Știam că americanii îi oferiseră posibilitatea să fugă cu un avion. Mi-a răspuns: "Românii trebuie să se afle aici cînd va veni clipa cea mare. Trebuie să-l salvăm pe rege și să facem rezistență, să ne organizăm". Credea că românii se vor răscula împotriva rușilor și că americanii vor interveni în acest conflict. Situația era tensionată. Mai ales la țară, unde nemulțumirile se accentuaseră după alegerile din '46. Țăranii știau ce-au votat. Nu puteau fi mințiți. Cînd am fost la Canal, un țăran din Banat mi-a povestit cum votaseră ei cu Maniu și cum comuniștii au venit și au furat urnele. Aproape toată țara a votat atunci cu Maniu. Era simbolul rezistenței împotriva sovieticilor. Comuniștii, cred, n-au obținut mai mult de 3% din voturi.

ELENA ANTONESCU: Chiar și în pușcărie mai aveam speranțe. Cînd Eisenhower a fost ales președinte, deținutele de la Mîslea au fost cuprinse de bucurie. Parcă pluteam. Credeam că americanii vor veni numaidecît. "Nu vor trece nici două luni și voi mătura gunoiul comunist de pe pămînt", declarase Eisenhower. Nu ne-am dat seama atunci că încurajările lor nu aveau nici o bază.

VIRGIL ANTONESCU: Aveam puncte de sprijin la munte, centre de refugiu, în caz de conflict general. Porneau din Bucovina pînă în Banat. Dar nu aveam armament, nu aveam echipament radio, nu aveam o dotare minimală.

OCTAVIAN ROSKE: Ce funcție deținea profesorul Manu în Mișcarea Națională de Rezistență?

VIRGIL ANTONESCU: Fiind la un eșalon inferior, eu nu aveam acces la acțiunile sau contactele lui Georges, și nici nu-i ceream

să-mi spună. A redactat o broșură, *În spatele cortinei de fier*, în care a descris regimul de ocupație sovietică. Credea că în felul acesta îi va convinge pe americani să se implice mai mult în problemele românești. Broșura conținea date despre situația economică, evoluția prețurilor, detalii despre viața obișnuită. Un material impresionant. În acest fel, americanii au fost bine informați asupra mișcării de Rezistență din România. Din păcate și securitatea era bine informată. Nu ne-au arestat mai devreme fiindcă doreau să prindă toate contactele și ramificațiile din țară. La anchetă, am descoperit că ei ne știau secretele de mult și că acum, în timpul interogatoriilor, nu făceau decât să-și completeze tabloul. Una era ancheta, și alta procesul. Acuzațiile de la proces nu aveau nici o legătură cu datele obținute în timpul cercetărilor. Erai judecat, dar aveai impresia că asisti la procesul altcuiva.

p. 128 "Căzuse și amiralul Horia Măcelariu"

Horia Măcelariu se naște la 10 mai 1894 la Craiova. Urmează Școala de ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină, secția Marină. Participă la luptele de pe Dunăre din primul război mondial. Se căsătorește în 1919 cu Maria Oancea, cu care are doi copii: Thaïs, în 1920 și Vladimir, în 1921. Comandant al Școlii de Pilotaj și Hidrografie, 1920-1923. Absolvent al Școlii de Aplicație a Marinei, 1924. Licențiat în drept, 1926. Studii la Școala Superioară de Război Naval de la Paris, 1928. Conduce secția de Marină din Școala Superioară de Război, 1932-1936. Șef de Stat Major în Comandamentul Forțelor Navale Maritime, 1937. Secretar general pentru Marină în Ministerul Aerului și Marinei, 1940. Șef de Stat Major al Marinei, 1941. Comandantul escadrilei de distrugătoare, 1941. Decorat cu "Mihai Viteazul" clasa a III-a, 1942. Comandantul Forțelor Navale Maritime, 1943. Conduce acțiunea de evacuare a trupelor din Crimeea, salvând 150.000 de soldați români și germani. Contraamiral, 1944. Permite retragerea trupelor germane din Constanța, evitând distrugerea orașului aflat în raza bateriei Tirpitz. La sfârșitul lui august 1944, sovieticii îl somează să predea întreaga flotă românească. Refuză să se pună sub ordinele marinei sovietice declarând că România este un stat suveran. După ocuparea Dobrogei, sovieticii confiscă efectivele flotei românești și arhivele însoțitoare. I se încredințează comanda Școlii de Marină, septembrie

1945. Trecut în rezervă, martie 1945. Cooptat în conducerea Mișcării Naționale de Rezistență, alături de gen. Aurel Aldea, gen. Constantin Eftimiu și col. Eugen Plesnilă. M.N.R. urma să funcționeze după principii militare, acțiunile fiind elaborate de un Stat Major și distribuite, spre execuție, comandanților locali. Implicat în procesul *Sumanelor Negre*, 1946. Condamnat în contumancie la *muncă silnică pe viață*. Intră în clandestinitate. Activitate de rezistență împreună cu Gheorghe Bontilă, Gheorghe Manu, Dimitrie Gheorghiu, Ion Bujoiu, Alexandru Popp ș.a. Apelează la generalul Nicolae Rădescu pentru unificarea forțelor de opoziție din exil. Arestat la 19 aprilie 1948. Anchetat la Ministerul de Interne de col. Dulberger și col. Elie Vlăduțu. Înainte de proces, este prevenit de anchetatori să nu menționeze nimic despre sovietici și tratativele de armistițiu ale mareșalului Ion Antonescu. Condamnat la muncă silnică pe viață și confiscarea averii. A ispășit 16 ani, 3 luni și 11 zile din care 10 ani în regim de izolare, la Rîmnicu Sărat și Aiud. Eliberat la 29 iulie 1964. Moare la București la 11 iulie 1989. Înmemorat la Cozia.

p. 128 "avocatul Vică Negulescu"

A coordonat activitățile legionare în cadrul Mișcării Naționale de Rezistență. Organizatorul unui serviciu de informații al Rezistenței, cu ramificații în întreaga țară. Condamnat în 1948 la muncă silnică pe viață. Asasinat la Jilava în 1958.

p. 128 "numele lui Nicolae Petrașcu".

Nicolae Petrașcu a fost secretar general al Mișcării legionare. Pleacă din țară în 1941. Revine în noiembrie 1944. la contact cu Ion Mihalache și Nicolae Penescu. În 1945 are contacte secrete cu Ana Pauker și Teohari Georgescu. Implicat în procesul M.N.R. din noiembrie 1948. Condamnat la muncă silnică pe viață și confiscarea averii. Reeducat la Aiud, după 1960.

p. 128 "inginerul Ion Bujoiu".

Ion Bujoiu s-a născut la București, la 16 septembrie 1894. Tatăl

său, Ilie Bujoiu era directorul Școlii de Arte și Meserii, iar mama era nepoata lui Remus Oprean. Studii la Liceul *Matei Basarab* din București; *École des Mines* în Franța. Șef de promoție. Se căsătorește cu Ana Ștefănescu, fiica lui N. P. Ștefănescu, președintele Societății Politehnice București. Are două fiice, Ioana și Maia. Director al Societății Petroșani. Profesor la Catedra de exploatare miniere la *Institutul Politehnic*, București. Ministru al Industriei și Comerțului în guvernul Tătărescu, 1937. Ministru al Economiei Naționale, 1939. Intră în nucleul de conducere M.N.R. în decembrie 1945. Acordă ajutoare financiare grupurilor de rezistență. Contacte cu diplomații anglo-americani la București. Implicat în procesul *Sumanelor Negre* din 1946. Sfătuit să plece din țară. Refuză. După 1946, se ascunde la Tomești. Arestat în martie 1948. Condamnat, în noiembrie 1948, la muncă silnică pe viață și confiscarea averii. Trimis la minele de plumb din Maramureș. A cerut ca normele deținuților să fie reduse. Moare la Spitalul Penitenciarului Văcărești, în 1956.

p. 128 "profesorul Gheorghe Bontilă"

Gheorghe Bontilă s-a născut la 17 aprilie 1904 la Ploiești. Tatăl său, Constantin Bontilă era inginer topometru. Mama, Matilda, venea dintr-o familie de sași. Studii la Liceul *Petru și Pavel*, Ploiești. Cercetaș în primul război mondial. Primește Crucea comemorativă a războiului 1916-1918 cu baretele Carpați, 1924; Medalia Victoria a marelui război pentru civilizație, 1934; Medalia Ferdinand I cu spada pe panglică, 1941. Licențiat al Facultății de Filozofie și Litere, București, 1929. Se căsătorește cu Constanța Livezeanu. Bursă de studii în Elveția. Specializare la Institutul *Jean-Jacques Rousseau*, 1931-1932. Lucrează cu Léon Walther la Cabinetul de Orientare Profesională. În 1931 se naște la Geneva fiul său, Cristian Bontilă. La încheierea specializării, primește oferte de lucru în străinătate. Le refuză și se întoarce la București. Înființează în 1934 Laboratorul de Psihotehnică. În 1936, membru al Federației internaționale de psihotehnică de la Paris. Membru de onoare al Clubului psihotehnic de la Praga, 1937. Doctor în Filozofie și Litere al Universității din București cu teza *Cercetarea experimentală asupra raportului dintre timp de reacțiune și emotivitate*, 1940.

Membru al Ordinului Coroana României cu gradul de Cavaler, 1940. Titular al Catedrei de Psihologie Generală și Socială la Institutul Superior pentru Asistență Socială din București, 1941. Publică articole de specialitate în *Revista de Filozofie*, *Buletinul Institutului românesc de organizare științifică a muncii*, *Revista de psihologie experimentală și practică*, *Revista muncii, sănătății și ocrotirilor sociale*, *Jurnal de psihologie militară*, *Buletinul asigurărilor sociale*, *Revista Școala Românească* și altele. În toamna lui 1945 intră în Mișcarea Națională de Rezistență. Contacte cu Ion Bujoiu, Dimitrie Gheorghiu și Horia Măcelariu. La începutul anului 1948 redactează un mesaj către regele Mihai I, cerându-i ajutoare pentru Mișcarea de Rezistență. Mesagerul, inginerul Chirculescu, a fost interceptat la frontieră. Se opune mijloacelor de forță și acțiunilor paramilitare. Adept al rezistenței de durată. Arestat la 23 aprilie 1948. Anchetat la Ministerul de Interne. Condamnat în noiembrie 1948 la 15 ani muncă silnică și confiscarea averii. Detenție la Aiud, cu regim de izolare. Eliberat în 1963. Trimis în domiciliu obligatoriu la Lătești, în Bărăgan, 1963-1965. Reîncepe activitatea de cercetare în 1967. Se pensionează în 1972. Moare la 22 octombrie 1986. Înmormântat la Ploiești.

"TATA AVEA O ÎNCREDERE DEPLINĂ ÎN OAMENI"

- Interviu cu Cristian Bontilă -

OCTAVIAN ROSKE: De ce s-a prăbușit Mișcarea Națională de Rezistență?

CRISTIAN BONTILĂ [Fiul profesorului Gheorghe Bontilă; născut la Geneva, în 1931; inginer de instalații-construcții]: Cred că personajul cheie este maiorul Hatmanu Tobă. Se întorsese de la o școală specială de pregătire militară din Germania unde fusese instruit de Skorzeny, cel care l-a eliberat pe Mussolini. Tobă era un individ dubios. Pretindea că descoperise în Cehoslovacia o comoară, ascunsă într-un castel. I-a cerut tatei șaptezeci de milioane de lei pentru a aduce comoara în țară. Bujoiu a crezut această poveste și i-a dat banii. Tobă a fost arestat apoi, dar nu i s-a făcut nici un proces. Foarte ciudat, el a reapărut în '47 spunând că i-a păcălit pe anchetatori. N-a fost implicat în procesul din toamna lui '48, iar mai târziu a dispărut. Soția sa a primit o scrisoare de la el din Rusia. Capturarea organizației s-a produs în martie

'48, după ce, în februarie '48, Bujoiu primise din partea șefului misiunii americane la București o notă prin care era anunțat de iminența unui conflict americano-sovietic. I s-a cerut atunci lui Bujoiu să predea serviciilor americane de informații lista grupurilor de rezistență din țară și necesitățile lor imediate. Bujoiu care avusese și în trecut contacte cu diplomatul american s-a conformat, neștiind că aceste informații vor ajunge pe mina N.K.V.D.-ului.

OCTAVIAN ROSKE: Ați asistat la procesul tatălui dumneavoastră?

CRISTIAN BONTILĂ: Avocatul Manole Roman a încercat s-o introducă în sală pe mama, dar n-a fost lăsat. Am stat prin preajma Tribunalului Militar, așteptînd. Nici un membru al familiei n-a primit permisiunea să asiste la proces. Din ce mi-a povestit tata, știu că au fost drogați cu scopolamină înainte de proces. Cu două săptămîni înainte de proces au fost bine hrăniți pentru a arăta cît de cît acceptabil. S-a observat că unii dintre ei încercau să vorbească, însă nu izbuteau să articuleze nici un cuvînt. Unele acuzații frizau ridicolul. Astfel, în actul de acuzare, se pomenea de un tunel pe care conspiratorii doreau să-l sape pînă sub fundațiile Parlamentului, ca să-l mineze. Ceea ce era absurd, fiindcă Bujoiu și alții din grup erau ingineri, specialiști, și știau foarte bine că această operațiune este irealizabilă din punct de vedere tehnic.

OCTAVIAN ROSKE: Ați fost martor la arestarea tatei?

CRISTIAN BONTILĂ: Arestarea a avut loc în timpul nopții. Înainte de asta, casa a fost supravegheată cîteva zile. L-au luat, au răscolit casa și au ridicat tot ce li s-a părut suspect. La trei zile după aceea au arestat-o și pe mama. Două luni au anchetat-o la Văcărești. Pe tata l-am revăzut cu o săptămîină înainte de proces. Arăta bine și părea foarte optimist. Mi-a spus că se va întoarce acasă.

OCTAVIAN ROSKE: Unde a fost anchetat tatăl dumneavoastră?

CRISTIAN BONTILĂ: La Ministerul de Interne. Anchetatorii băteau fără să lase urme. Tata a fost anchetat de un trimis sovietic, de la N.K.V.D., care avea o tehnică specială. Tata mi-a povestit mai tîrziu cum a decurs o ședință de anchetă cu Mărgineanu. Comisarul a scos o linguriță din buzunarul de la piept. Nimeni n-a înțeles atunci la ce putea să folosească acest obiect. Anchetatorul sovietic l-a imobilizat pe Mărgineanu și, apoi, nu se știe cum, i-a scos ochiul cu lingurița. Erau metode speciale de care românii habar n-aveau.

OCTAVIAN ROSKE: Ați avut vești de la tata în timpul detenției?
CRISTIAN BONTILĂ: N-am primit nimic. Doar în '57 am avut un vorbitor la Alud. Știu că aici a fost un regim de exterminare. Erau viriți în celule care nu aveau ferestre, nu aveau paturi, nu aveau căldură. Mîncare, foarte puțină. Se ajungea, în cîteva zile, la hipotermie. Tata a rezistat fiindcă și-a impus un autocontrol sever. Își stăpînea fiecare gest. Cînd mîncă, mesteca fiecare duminat de treizeci și șapte de ori. A stat foarte mult la izolare, la Zarca. Din grupul lor n-au scăpat decît el, Mărgineanu și Măcelariu. La Lătești, în domiciliu obligatoriu, l-am putut vizita. Era foarte schimbat. Primise un borcan de untură. Din greșeală, îl scăpase pe jos. S-a aplecat și a cules fiecare ciob, cu mare grijă, ca să nu piardă grăsimea.

OCTAVIAN ROSKE: Ce l-a determinat pe tatăl dumneavoastră să se alătore Mișcării Naționale de Rezistență?

CRISTIAN BONTILĂ: Era o atmosferă generală de împotrivire. Toți erau convinși că modelul comunist n-o să prindă în România și că foarte curînd americanii ne vor elibera țara. Mai ales intelectualii s-au implicat în Rezistență. Ei studiaseră în străinătate și aveau posibilitatea să compare lucrurile. Tata n-a făcut niciodată politică. El vedea rezistența ca pe o acțiune de durată. Studia situația politică internă împreună cu ceilalți, iar concluziile le trimitea americanilor. Pot să spun totuși că una din calitățile sale era incompatibilă cu acțiunile subversive. Tata avea o încredere deplină în oameni și nu se dezicea de ei decît atunci cînd era pus în fața probei contrarii.

OCTAVIAN ROSKE: Ce s-a întîmplat cu familia dumneavoastră după 1948?

CRISTIAN BONTILĂ: Cînd l-au arestat pe tata eram în liceu. Directorul a fost cumsecade și m-a ajutat să termin. Am vrut să dau la agronomie. Nu mi-au primit dosarul. Am vrut să mă angajez. Nimeni nu mă primea. M-am angajat pînă la urmă la C.F.R., dar numai după ce-am declarat că tata e mort. În '52 m-au luat în armată. Am făcut trei ani la construcții. La toate ședințele mă discutau, eram un caz și trebuiau să dea în mine, să arate că sînt fiul unui *bandit*. Cînd mi-am prins mîna într-o bandă transportoare, au vrut să-mi facă dosar pentru automutilare. Am muncit la Galați. Eram descărcător - încărcător. După '55 m-am angajat desenator

la construcții. Veneau acasă periodic de la securitate să mă întrebe. Veneau câte trei, patru. După '56, vizitele lor s-au îndesit. Voiau să știe cu cine ne vedem, cu cine ne întâlnim. Mama era foarte speriată. Pe ea o anchetaseră și în '48. Fratele ei, Octav Livezeanu, ministru al informațiilor sub comuniști, îi tot spunea să divorțeze de tata. Celălalt frate al mamei, avocatul Radu Livezeanu, țărănist, a fugit, s-a ascuns în țară după 1948, dar pînă la urmă l-au prins și l-au condamnat. Mama a trebuit să divorțeze pentru a primi un servici. A lucrat ca magazioneră. Eu am reușit să intru la facultate după '63, la seral, dar, chiar și atunci a trebuit să scriu la rubrica părinți *tata - mort*.

p. 128 "Pe Gheorghe Bontilă, profesor și psiholog de renume, îl cunoscusem prin intermediul vărului meu, Octavian Ionescu"

RADU CIUCEANU: Octavian Ionescu sau Bebe, cum îi spuneam noi în familie, era înscris din 1946 la tineretul țărănist. Pe atunci avea douăzeci de ani. Îl cunoștea pe colonelul Hălălău, iar cu Ilie Ioan a colaborat îndeaproape. De câteva ori a fost arestat de Dănescu, șeful poliției din Craiova, dar de fiecare dată a reușit să-i torpileze pe anchetatori. Ultima oară, a evadat din arestul Poliției, dispărînd apoi din oraș. Bănuiesc că avea cunoștință și de implicarea lui Cărăușu în Mișcarea de Rezistență, fiindcă lucrase cu istoricul Ioan Donat, colaborator apropiat al doctorului. Capturarea lui Octavian Ionescu și includerea sa în procesul M.N.R.O. ar fi însemnat un dezastru pentru noi. Participase la redactarea și trimiterea unor memorii în occident și cunoștea în detaliu dispozitivul cîtorva grupuri de rezistență. A reapărut la suprafață abia în '57 la București, după ce trăise în clandestinitate, sub un nume fals. Mai târziu, a fost cercetător la Institutul de Pedagogie din București. Moare înainte de a împlini șaiszeci de ani.

p. 129 "inspectorul Dănescu"

Mihai Dănescu, inspector general de Poliție la Craiova în 1946. De origine, din Calafat. Lucrase în Serviciul Secret de Informații

al lui Moruzov. Administrator de moară. După 1945, ascensiune spectaculoasă în aparatul de represiune. Pensionat de boală în 1958. Bolnav de plămîni, se internează într-un spital din București. S-a sinucis aruncîndu-se de la etaj. Craiovenii îi spuneau Băbică.

p. 131 "un oarecare Tomescu"

Tomescu lucrase în Serviciul Secret de Informații în timpul lui Carol al II-lea. Coleg cu cumnatul amiralului Horia Măcelariu care l-a și recomandat Comitetului de conducere M.N.R., în 1945. În ianuarie 1948, Tomescu propunea ca M.N.R. să organizeze acte teroriste în capitală. Nu a făcut parte din lotul M.N.R. judecat în noiembrie 1948. Se crede că a fost infiltrat de Siguranță în Mișcarea de Rezistență.

p. 132 "Printre cei căzuți se număra și Radu Trifan"

Fiul doctorului Trifan, directorul Sanatoriului de Ftiziologie din București. Radu Trifan a fost arestat în primăvara anului 1948. Condamnat la 10 ani închisoare.

p. 132 "Fugariu scanda cu patimă din clasici"

Florea Fugariu a devenit mai târziu profesor de limbi clasice la Universitatea din București. Cunoscut pentru edițiile consacrate autorilor din Școala Ardeleană: Gheorghe Șincai, *Cronica românilor*; Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*; Ion Budai Deleanu, *Țiganiada*.

p. 132 "vechilul său, Romulus Zăroni"

Ascensiunea lui Zăroni începe în octombrie 1944. Subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, în guvernele Sănătescu și Rădescu. După 6 martie 1945, ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor. De la 1 decembrie 1946, ministru al cooperației. "Un plugar ajuns ministru", îl elogia fostul moșier Petru Groza.

p. 134 "le-am arătat *Walterul*"

Pistol german de război de calibrul 7,65 sau 9 mm.

III. ALARMĂ GENERALĂ (pp. 135 - 140)

p. 135 "De la Emil Bodnăraș nu te poți aștepta la nimic bun. Nu e prost, dar s-a vîndut rușilor demult."

Candidat P.C.R. la alegerile din noiembrie 1946, Bodnăraș intră în guvernul Petru Groza, la 1 decembrie 1946, ca subsecretar de stat la președinția Consiliului de Miniștri. Ministru secretar de stat al Apărării Naționale la 30 decembrie 1947, funcție pe care o deține pînă în 1955. Bodnăraș, fost spion sovietic, parașutat sau evacuat din România, după cum o cereau interesele Moscovei, fusese protejat în timpul războiului de Serviciul Secret de Informații pentru a nu fi răpit de germani. Bodnăraș considera că Uniunea Sovietică posedă cea mai puternică, cea mai modernă și cea mai unită armată din lume. Motivul? Acolo triumfase sistemul comunist. "Dezvoltarea uriașă a industriei socialiste, existența regimului colhoznic, conducerea planificată a întregii economii, existența și punerea în valoare a nesecatelor izvoare de materii prime și de energie au permis și permit Uniunii Sovietice să doteze armata sa cu cel mai modern armament, cu mijloacele tehnice cele mai avansate și într-o cantitate care poate corespunde oricăror cereri impuse de război" (EMIL BODNĂRAȘ, *Armata sovietică - Armata păcii și libertății*, Editura Direcției Superioare Politice a Armatei, 1949, p.13). Ofițer de carieră, Bodnăraș acorda factorului militar preponderență în stabilirea zonelor de influență: "Eliberarea Poloniei, Cehoslovaciei, României, Ungariei, Bulgariei, Iugoslaviei, Albaniei, Chinei și Coreei de Nord nu ar fi fost posibilă fără victoria militară a Uniunii Sovietice, reputată de glorioasă ei armată crescută și educată în spiritul înaltelor concepții leninist-staliniste, în spiritul celui mai înflăcărat internaționalism proletar. Intrarea bravilor ostași sovietici pe teritoriul țărilor cوتropite de hordade germano-fasciste a împiedicat ocuparea de către trupele de mercenari ale imperialismului american și englez, asigurînd în

felul acesta dezvoltarea liberă și pașnică a popoarelor respective, în condițiunile democrației populare" (EMIL BODNĂRAȘ, *I. V. Stalin - Geniu militar al timpurilor moderne*, Editura Direcției Superioare Politice a Armatei, 1949, p.33).

p. 135 "Epurările au distrus armata română"

Epurările au acționat în trei valuri. Primul, în martie 1945, prin aplicarea *Legii 186 pentru trecerea în rezervă a personalului activ al armatei care prisosește peste nevoile de încadrare*. Au fost eliminați, în această primă epurare, 1376 ofițeri superiori, dintre care 13 generali de Corp de armată, 18 generali de divizie și 43 generali de brigadă. A doua operațiune de purificare s-a folosit de *Legea pentru crearea cadrului disponibil al armatei* din 19 iunie 1946. Listele de ofițeri epurați erau întocmite în birourile Direcției Superioare Politice a Armatei, organism nou creat, la cîrma căruia fusese pus generalul Dumitru Popescu, zis și Cazangiul, bun prieten cu Gheorghe Gheorghiu-Dej. Toți ofițerii bănuți de anticomunism erau incluși pe listele de epurări supuse aprobării Majestății Sale Regelui Mihai I. Pentru eliminarea subofițerilor din armată era suficientă o decizie semnată de ministru. Elita armatei este distrusă. 7.600 de ofițeri, dintr-un total de 20.000, sînt trecuți în rezervă. Cu timpul, presiunile politice se amplifică. Generalii întorși cu diviziile de voluntari Tudor Vladimirescu și Horia, Cloșca și Crișan, agită lozinci demagogice și promisiuni populiste, armata devenind o anexă a campaniei electorale orchestrate de B.P.D. În octombrie 1946, la o conferință cu comandanții de mari unități, generalul Mihail Lascăr, comandantul armatei a IV-a, declară că militarii vor vota cu Blocul Partidelor Democratice. Deși ofițerii trecuți în cadrul disponibil aveau asigurate, prin lege, drepturile bănești pe un an, mulți dintre ei nu-și primeau solda. Cazul e adus în fața Parlamentului, însă nu se ia nici o măsură. Nici măcar intervențiile ministrului de război, Vasiliu Rășcanu nu au efect. Se urmărea așadar nu numai epurarea elementelor periculoase, dar și marginalizarea lor economică și socială. Urmează, în 1947, a treia purificare, prin aplicarea *Legii 293*. În august 1947, aproape 150 de generali sînt trecuți din oficiu în rezervă. Mai tîrziu, mulți dintre ei vor plăti cu închisoarea

participarea la războiul împotriva Uniunii Sovietice. Prin instalarea lui Emil Bodnăraș la conducerea Ministerului de Război, devenit al Apărării Naționale la sfârșitul anului 1947, începe o nouă perioadă în istoria armatei române: sovietizarea.

p. 136 "Byrnes s-a ținut tare pe poziție"

James Francis Byrnes (1879-1972). Secretar de stat al Departamentului Statelor Unite (1945-1947). Și-a început cariera ca stenograf la tribunal. Avocat. Consilier al președintelui Roosevelt în probleme de politică internă. Participă la conferința de la Yalta. După moartea lui Roosevelt, Truman îl numește secretar de stat. În septembrie 1945, la Conferința de la Londra, Byrnes îl informează pe Molotov că Statele Unite nu recunosc guvernele satelite din România și Bulgaria. La Conferința de la Moscova, în decembrie 1945, sovieticii acceptă totuși un compromis. La propunerea lui Byrnes, Stalin admite ca guvernul comunist din România să includă doi reprezentanți ai partidelor de opoziție. De asemenea, se dau garanții în privința respectării libertăților civice. Ceea ce Byrnes aprecia a fi un mare succes - conversații cu Stalin și primele concesii sovietice în Balcani - constituia pentru Moscova doar un răgaz. "Nădăjduiesc că pacea nu va dezbină ceea ce războiul a unit", și-a încheiat Byrnes toastul de la Kremlin, neștiind că războiul rece se apropia, iar pacea urma să devină un simplu capital propagandistic al lagărului comunist.

p. 137 "inginerul Vasilescu-Colorado"

Nicolae Vasilescu-Colorado, născut în 1910, la Cîmpulung-Muscel. Studii și specializare în Statele Unite, la Universitatea din Colorado. Consilier tehnic la proiecte de anvergură. Condamnat în 1950 pentru tentativă de trecere frauduloasă a frontierei. Implicat în *Procesul sabotajelor de la Canal* din 1952. Condamnat la moarte și executat în 1952.

- p. 139 "și cum s-au purtat ei cu Mannerheim al lor"

Carl Gustav Emil Mannerheim (1867-1951), regent al Finlandei. Conduce Consiliul Apărării teritoriale, 1931-1939. Comandă trupele finlandeze în războiul de apărare împotriva agresiunii sovietice, 1939-1940. Mareșal, 1941. În 1944 este ales președinte al Finlandei. Tratează cu sovieticii termenii armistițiului încheiat la Moscova la 19 septembrie 1944.

- p. 139 "Și, odată cu răspunsul, am recunoscut vocea colonelului Hălălău, rece și calmă".

Ștefan Hălălău se naște la 19 mai 1893 la Fintina Domnească, Mehedinți. Familie de moșneni. Tatăl, acar la C.F.R. Școala militară, 1914-1915. Rănit în luptele din Valea Jiului și Mărășești. Ordinul Steaua României în gradul de cavaler cu spade și panglică de Virtute Militară, 1918. Căpitan, 1920. Ordinul Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918 cu baretele Cerna, Mărășești, 1920. În 1928, trimis în misiune în Cehoslovacia. Atrage atenția asupra penetrației idelor comuniste în armata cehoslovacă. Maior, 1929. Ordinul Coroana României în gradul de cavaler, 1929. Se căsătorește în 1934 cu Maria Sergescu cu care are două fete: Maria, în 1934 și Ileana, în 1937. În 1935, face parte, ca delegat al combatanților, din completul de judecată în procesul Anei Pauker de la Craiova. Locotenent colonel, 1938. Ordinul Coroana României, 1939. Comandant al regimentului 54 artilerie, 1941. Participă la campania pentru cucerirea Odesei. Comandant al Școlii de ofițeri în rezervă de artilerie din Craiova, 1942. Colonel, 1942. Ordinul Coroana României cu spade și panglici, 1942. Specializare în Germania la un curs de artilerie, 1943. Comandant al Comendurii Craiova, 1944. Asigură retragerea pașnică a trupelor germane din Craiova. Comandant al unităților de marș din Armata I, 1945. Trecut în rezervă la 1 iunie 1946. Intră în Mișcarea de Rezistență în 1946. Împreună cu generalul Ioan Carfaonț și colonelul Gheorghe Cărașu coordonează acțiunile Mișcării Naționale de Rezistență din Oltenia (M.N.R.O.). La 22 septembrie 1948 i se suspendă

pensia, fiindcă a "contribuit la promovarea și menținerea regimurilor fasciste și reacționare din țara noastră și că în prezent are o atitudine ostilă Republicii Populare Române". La 26 septembrie 1948 este arestat de Securitate. Judecat la Craiova în lotul M.N.R.O., iunie 1949. Condamnat prin sentința Tribunalului Militar Craiova la 6 ani închisoare pentru *afiliere la o asociație cu scopul de a schimba ordinea economică sau socială din România* (C.P. art. 209, II, lit. F). Locuri de detenție: Craiova, Aiud, Peninsula, Ocnele Mari. Eliberat la 20 septembrie 1954. În 1958 solicită pensie. Ministerul Forțelor Armate îi răspunde: "nici un pensionar militar care a săvârșit crimă de război - cum este cazul dumneavoastră - nu primește pensie nici de la Ministerul Forțelor Armate, nici de la Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale. (Adresa nr. DA 201491/135805/ms. din 14 august 1958) Moare la 9 februarie 1964.

"TATA N-A VRUT SĂ NE POVESTEASCĂ NIMIC DESPRE ÎNCHISOARE"

- Interviu cu Maria Craifăleanu -

OCTAVIAN ROSKE: Cine participa la ședințele conspirative din casa colonelului Hălălău?

MARIA CRAIFĂLEANU [Fiica colonelului Ștefan Hălălău, născută în 1934; profesoară de matematică]: Nu știu cine venea la ședințe.

Tata ne trimitea la film. Sau le organiza când eram plecați la vie.

OCTAVIAN ROSKE: Ați asistat la arestarea tatălui dumneavoastră?

MARIA CRAIFĂLEANU: Da. L-au arestat la vie. Aveam acolo o casă.

La cinci dimineața au înconjurat curtea. Au intrat și i-au spus să predea puștile. Tata avea niște puști de vânătoare.

Bineînțeles că avea permis pentru ele. Ei însă susțineau că le deține ilegal și că trebuie să-i urmeze. Tata se simțea rău. Stătea în pat, cu cărămizi calde sub mijloc. Tocmai făcuse o criză de sciatică.

Erau mulți în jurul casei și la ieșire. După-amiază am îngropat pistolul tatei care rămăsese în casă, nebagat în seamă.

Nu i-a interesat pistolul. Voiau armele de vânătoare.

OCTAVIAN ROSKE: Cine l-a anchetat pe tatăl dumneavoastră?

MARIA CRAIFĂLEANU: Paznicii de la închisoare ne aduceau vești din când în când. Am aflat că fusese bătut. Asta o știu de la Nelu Săceanu. Oancă l-a chinuit. Îl izbea peste degetele de la mîna

mutilată.

OCTAVIAN ROSKE: Rana din primul război mondial?

MARIA CRAIFĂLEANU: Da. După ce s-a vindecat, tata a revenit pe front. Ironie a sorții: mai târziu, când a vrut să se înscrie la Școala Superioară de Război, a fost respins la examenul medical fiindcă avea brațul mutilat.

OCTAVIAN ROSKE: Când a avut prima oară tatăl dumneavoastră dimensiunea pericolului comunist?

MARIA CRAIFĂLEANU: Când a fost trimis în Cehoslovacia pe lângă misiunea militară de la Olomuc și České Budějovice. Guvernul român dorea să știe dacă poate conta pe sprijinul armatei cehoslovace în caz de conflict. Raportul tatei răsturna complet evaluările Ministerului de Război. Armata cehoslovacă era impregnată de idei comuniste. Altă întâlnire cu amenințarea comunistă a fost în '35, la procesul Anei Pauker, la Craiova. Tata a fost în completul de judecată alături de colonelul Popescu Cetate. În timpul procesului au fost interceptate bilețele scrise în limba germană. Sînt reproduse și în "*Universul*". La maior Ștefan Hălălău stătea scris *kleine Kind. Frau ist Lehrerin*. Casa de pa Ghica Vodă 12 a fost pusă imediat sub pază. Se așteptau la represalii comuniste împotriva noastră. Inculpații erau spioni ruși. Alexandru Drăghici era singurul român printre ei. Judecătorii l-au rugat să nu se coalizeze cu străinii, cu dușmanii țării.

OCTAVIAN ROSKE: Sovieticii n-au încercat după aceea să se răzbune pe tatăl dumneavoastră?

MARIA CRAIFĂLEANU: Tata și-a luat măsuri de precauție. În timpul războiului umbla cu acte false. Apoi, sub ocupație sovietică, primea telefoane ciudate, mai ales noaptea. Tata ocupa atunci funcția de șef al comendurii orașului Craiova.

OCTAVIAN ROSKE: Ce speranțe mai avea tatăl dumneavoastră după invazia trupelor sovietice în august 1944?

MARIA CRAIFĂLEANU: Tata și-a dat seama că am fost vinduți. Însă nu și-a imaginat că rușii vor face cu noi exact ce făcuseră la ei. Tata fusese în Rusia, văzuse efectele colectivizării, toată mizeria. El continua totuși să creadă că pe noi ne așteaptă o soartă mai bună. Poate că era un visător în felul său.

OCTAVIAN ROSKE: Ați asistat la proces?

MARIA CRAIFĂLEANU: Am asistat la o singură ședință. Știu că Radu Ciuceanu și-a asumat atunci toată răspunderea, că a luat

totul asupra sa. Avea o mustață mare pe oală și părul vițoi. Tata n-a recunoscut nimic. A spus că toate declarațiile i-au fost smulse sub presiune. Starețul de la Tismana a vorbit și el, dar nu mai rețin ce-a spus. Sergiu Mandinescu s-a purtat foarte bine.

OCTAVIAN ROSKE: Ați avut vești de la tata după terminarea procesului?

MARIA CRAIFĂLEANU: Am mai primit câteva cărți poștale tip. Noi am încercat să-i trimitem pachete, dar de obicei se întorceau nedesfăcute. La Aiud n-am avut voie să-l vizităm. Am încercat de două ori să-i dau un pachet, dar nu m-au primit. Nici pe mine, nici pe soră-mea, nici pe mama. Apoi l-au dus la Canal unde a fost operat de hernie. În ultimul an a fost transferat la Ocnele Mari.

OCTAVIAN ROSKE: Cum arăta cînd a fost eliberat din închisoare?

MARIA CRAIFĂLEANU: Cînd s-a întors acasă avea patruzeci de kilograme. A fost eliberat la 20 septembrie, în '54. Eram în București atunci. Am venit imediat acasă. Tata n-a vrut să ne povestească nimic despre închisoare. În primele zile, nu putea să mănînce. Nici mamei nu i-a povestit nimic. Poate că nu voia să ne facă rău. Pe urmă, a început să caute de lucru. Pensia îi fusese suspendată din '48. Mama n-avea servicii. Pînă la urmă l-au dat o slujbă. Paznic în parc. Apoi l-au angajat la o crescătorie de păsări, tot paznic. Pensie n-a mai primit niciodată. Apoi a paralizat. A stat paralizat un an și opt luni. A murit în '64.

IV. UN OM PENTRU ETERNITATE (pp. 140 - 150)

p. 140 "generalul Carlaonț, aflat în capul mesei, cu statura sa masivă de artilerist, a rostit cîteva cuvinte"

Ioan Carlaonț, născut la 19 octombrie 1885, în comuna Miculești, Mehedinți. Promoția 1906, artilerie. Comandant de divizion în primul război mondial. Decorat cu *Steaua României*, în grad de cavalier, 1922. Colonel, 1926. Comandant de brigadă, 1935. Comandantul diviziei 11 Infanterie, 1938. Comandantul Școlii militare de artilerie de la Timișoara. Trecut în rezervă, 1940. Simpatizant P. N. T. După 1945 formează detașamente de rezistență în satele din Oltenia. Implicat în incidentele de la Bibești, județul Gorj, din

1946. Participă la apărarea gospodăriilor țărănești atacate de grupuri de bătăuși îmbrăcați în salopete muncitorești. Arestat în 1947 sub acuzația că ar fi acordat sprijin Partidului Național Țărănesc în timpul campaniei electorale. Eliberat la scurtă vreme. Atacat frecvent de presa comunistă din Craiova. Termenii variază între insultă și insinuare: "stafie a trecutului", moșier "ros de invidie", "om ambițios", ș.a. Împreună cu col. Gheorghe Cărașu și col. Ștefan Hălălău coordonează acțiunile Mișcării Naționale de Rezistență din Oltenia (M. N. R. O.). Generalul Carlaont ține legătura cu nucleul M. N. R. de la București (Horia Măcelariu, Gheorghe Bontilă, ș.a.). Contacte cu reprezentanții partidelor de opoziție. Adeptul rezistenței naționale deschise oricărei formațiuni politice antisovietice sau anticomuniste. Stabilește zonele de acțiune ale grupurilor de rezistență din Oltenia, liniile de comunicație și poziția depozitelor de armament. Manifestă prudență față de contactele cu emisarii veniți din zona americană de ocupație din Germania. După arestarea conducerii M.N.R.O. în septembrie 1948, se refugiază într-un sat din Mehedinți. I se suspendă pensia militară, fiind considerat un "element ostil Republicii Populare Române" (Comisia județeană de revizuire de pe lângă Tribunalul Dolj, Decizia 11.477/22.IX.1948). Arestat în octombrie 1948. Anchetat la Securitatea din Craiova. Condamnat de Tribunalul Militar Craiova la 15 ani temniță grea, iunie 1949. Trimis la Aiud. Ținut în celule fără ferestre în iarna 1950-1951. Se îmbolnăvește de tuberculoză. Nu i se acordă asistență medicală. După unele mărturii, la sfârșitul anului 1951, era orb și complet anchilozat. Moare la Aiud la 6 februarie 1952.

p. 141 "Grigorescu se adaptase rapid la condițiile mereu în mișcare și pline de neprevăzut ale luptei din umbră"

Petre Grigorescu s-a născut la 30 ianuarie 1899. Promoția 1917, infanterie. Comandantul Regimentului 2 Grăniceri. Participă la luptele pentru recucerirea Basarabiei. Decorat cu ordine germane și românești în al doilea război mondial. Arestat în 1948. Condamnat în iunie 1949 la șase ani închisoare. Supus regimului de exterminare la Aiud. Data probabilă a morții, 1952.

p. 141 "prefectul de Dolj, popa Cumpănașu
cel care îl înlocuise pe Celac"

Multă înțelepciune și rîvnă preotească dovedea părintele Cumpănașu! Iată cum se adresa el populației din Craiova în ianuarie 1946: "Cărturarii desprinși din vraja potențailor zilelor apuse pentru totdeauna vor fi de acum tovarăși buni cu cei ce muncesc punînd în slujba acestora lumina lor pentru perfecțiunea mijloacelor de muncă și pentru luminarea lor. Încadrați-vă cît mai curînd în această alianță a muncii pentru că cine nu muncește, nu trebuie să mănînce. Am vorbit din Scriptură și să ne înțelegem". ("Înainte" nr. 384/28.I.1946). În Craiova istoria *democrației populare* începe cu inginerul Nicolae Celac. Acesta pătrunde cu forța în sediul Prefecturii din Craiova la 17 februarie 1945, autoproclamîndu-se "primul prefect ales de popor". În aceeași seară armata i-a împrăștiat pe *puciști*. Comuniștii au răspuns mobilizînd trupe de ciomăgari, iar la 24 februarie 1945, prefectura, clădirea unde "erau cuibărite viperele regimului de dictatură", a fost luată cu asalt. Dumitru Cumpănașu, fost rezident al serviciilor de Informații sovietice, în 1924-1925, era, de meserie, preot. A făcut în tinerețe politică țărănistă. După 1950, propulsat în aparatul M.A.I. pînă la gradul de general.

p. 141 "prins cu cocoșei"

Deținerea de monede de aur și devize se pedepsea sever după Stabilizarea din august 1947. Valorile nedecarate sau nepredate Băncii Naționale erau confiscate, iar posesorii condamnați la pedepse ce variau între cinci și douăzeci și cinci de ani închisoare. Legea oferea denunțătorului 10 % din valoarea aurului sau a valutei confiscate.

p. 142 "De la primirea lui Petru Groza la Craiova"

În dimineața de 9 iunie 1946, Petru Groza sosește la Craiova în turneu electoral. Este însoțit de generalul Vasiliu Rășcanu (ministru de război), Mihai Ghelmegeanu (Frontul Plugarilor), Grigore Geamănu (secretar general M.A.I.) și alții. Groza a vorbit țăranilor aduși să aplaude un prim ministru moșier: "Să ne ferească Dumnezeu ca din urma alegerilor - pe care noi le vom face când credem noi că este mai bine, și am mai spus-o și în altă parte, atunci când hambarele vor fi pline - din voturile care se vor număra să relasă că plugarii și-au uitat această sfintă datorie lăsând singuri pe tovarășii lor de luptă. Fiindcă o asemenea trădare, ca toate trădările, ar fi aspru și crunt pedepsită". Vizita, deși regizată, a avut un deznodământ neașteptat. Elevii și studenții din Craiova l-au atacat pe Groza cu roșii și ouă. Activiștii P.C.R. au dat o *ripostă hotărâtă manifestărilor huliganice*. Unul din ei, cățărât pe acoperișul județenei de partid, a tras asupra manifestanților. Glonțul a lovit însă un ofițer sovietic aflat întâmplător în preajma demonstranților. La 13 iulie 1946, prefectura Craiova organiza funerariile locotenentului Vasiliiev Petrov, "asasinat mișelește de huliganii maniști". Presa a folosit incidentul pentru a asmuți ura împotriva opoziției. "O ceată de huligani, iresponsabilă pleavă a demagogiei politicianiste, organizată în bandă, după ce a încercat în van să turbure sărbătoreasca manifestare, și-a descărcat revolverele ucigînd pe unul din glorioșii ofițeri ai armatei sovietice eliberatoare". Densitatea termenilor depreciativi este sufocantă: "un grup de derbedei, scursuri ale partidelor antidemocratice, antipopulare, unelte ale moșierimii expropriate și ale bancherilor cămătari maniști sau brățienști". Au urmat zeci de arestări și condamnări. La judecarea recursurilor, președintele Curții Marțiale, colonelul magistrat Cristian Moldoveanu, i-a achitat pe *huligani*. Din depozițiile martorilor reieșea că s-a tras de la o fereastră a județenei P.C.R. Probabil că și N.K.V.D.-ul cercetase cazul în paralel, fiindcă, foarte curînd, zelosul activist a dispărut fără urmă. Sovieticii nu pierdeau vremea cu procese și recursuri. ("Înainte" nr. 490/14.VI.1946; 491/15.VI.1946; 496/20.VI.1946; "Universul" nr. 134/17.VI.1946)

p. 145 "tensiunea provocată de lansarea podului aerian aliat către Berlin".

Încercuit de sovietici, fără posibilități de aprovizionare, Berlinul părea sortit să mai capituleze o dată în vara lui 1948. Ca răspuns, americanii aveau la dispoziție patru variante. Prima, cea mai comodă: să abandoneze populația civilă și să-și retragă efectivele; a doua, tăioasă și riscantă: să deplaseze spre Berlin o divizie blindată, spărgînd încercuirea prin forță; a treia aluneca spre imponderabil și speculație: să-i amenințe pe sovietici cu declanșarea războiului nuclear. În sfîrșit, soluția din urmă, cu prognostic îndoielnic: un pod aerian care să asigure aprovizionarea orașului, a celor două milioane de locuitori și a trupelor aliate de ocupație. Președintele Truman a ales soluția din urmă, răspunzînd astfel stării de spirit predominante la ora aceea în Statele Unite. Un sondaj de opinie efectuat la sfîrșitul lunii iulie 1948 arăta că majoritatea americanilor, deși nu acceptau retragerea din Berlin, susțineau totuși o rezolvare pașnică a conflictului. Ceea ce americanii au și făcut. Performanțele tehnice ale podului aerian (un avion ateriza în Berlin la fiecare 61 de secunde; zilnic, se transportau 5.000 tone) au fost dublate de o atitudine fermă în discuțiile cu Moscova. Pentru a cîștiga timp, sovieticii au recurs la toate formulele: tăcerea răuvoitoare, dezinformări perfide, răstălmăciri grosolane sau minciuni insolente. Într-o notă adresată guvernului american, la începutul lunii octombrie 1948, sovieticii pretindeau că traficul spre Berlin a fost întrerupt din motive de securitate și din dorința de a proteja populația civilă. Mareșalul Sokolowski îi învinuia pe americani că vor să dezmembreze Germania și că avioanele aterizează la Berlin pentru a evacua obiecte de preț din fosta capitală a Reichului. Vișinski declara în Consiliul de Securitate că "autoritățile sovietice din Berlin nu au instituit nici o blocadă și că nu există nici o amenințare de înfometare a populației civile". În ciuda acestor asigurări, Consiliul de Securitate a votat la 25 octombrie 1948 ridicarea imediată a blocadei Berlinului. S-au înregistrat două voturi împotriva: Uniunea Sovietică și Ucraina. Blocada a fost ridicată în mai 1949. (JOHN LUKACS, *A New History of the Cold War*, New York, 1966, pp. 74 - 75; DANIEL YERGIN, *Shattered Peace: The Origins of the Cold War and the National Security State*, Boston, 1977, pp. 380 - 392; 485. "Universul" nr. 162/16.VII.1948, 231/5.X.1948, 233/7.X.1948).

- p. 146 "S-au făcut niște parașutări la nord de Strehaia".

RADU CIUCEANU: De-a lungul anilor am încercat să prind dacă nu sursa, atunci măcar sensul acestor parașutări. Containerele fuseseră aruncate în pădurea Motrului. De la țărani din jurul comunei Strehaia am înțeles că în containere se găseau arme germane și rusești. Așa cum au căzut, ele nu revendicau nici un stăpîn. În schimb, au ajuns toate la o singură adresă: M.A.I. Pentru noi a rămas o operațiune eșuată și un mister.

- p. 146 "Am văzut ce preț a avut pentru ruși *Carta Atlanticului*".

Un document care prevedea că semnatarii nu doresc extinderi teritoriale nu putea stîrni entuziasmul sovieticilor. Cu atît mai puțin atrăgătoare era promisiunea de a apăra libertatea de exprimare și gîndire. *Carta Atlanticului* a fost concepută inițial de Churchill, la îndemnul lui Roosevelt. Textul, completat cu amendamentele președintelui american, a fost semnat la 12 august 1941. În aceeași zi, cei doi oameni de stat îi trimiteau lui Stalin un mesaj de sprijin. (WINSTON CHURCHILL, *The Second World War, VI. War Comes to America*, London, 1965, pp. 51 - 66).

- p. 148 "acea cortină de fier, metaforic reprezentată de Winston Churchill la Fulton".

Discursul care a stîrnit atîtea speranțe în estul Europei constituia de fapt o recunoaștere a divizării Europei. "De la Stettin din Marea Baltică pînă la Triest în Marea Adriatică o cortină de fier a coborît pe întregul continent", declara Churchill la 5 martie 1946, la Fulton, Missouri. "În spatele ei stau acum capitalele vechilor state din centrul și estul Europei: Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, București și Sofia. Toate aceste faimoase capitale și populația acestor țări zac acum sub zona de influență sovietică, și toate sînt, sub o formă sau alta, nu numai sub influență sovietică, dar sînt strict controlate de Moscova. Partidele comuniste,

inexistente în aceste țări din răsăritul Europei, au fost promovate partide conducătoare și urmăresc peste tot să obțină un control absolut". Reacția lui Stalin a fost dură. Într-un interviu difuzat la *Radio Moscova* la 13 martie 1948, el declara: "E normal ca Uniunea Sovietică să dorească să aibă guverne leale în Europa răsăriteană. Aceasta nu e o tendință expansionistă". În același interviu, Churchill era aspru dojenit de fostul său aliat, pentru discursul de la Fulton, un discurs "calomnios, grosolan și lipsit de tact". Pozițiile se radicalizează, Churchill apărind ca un *provocator de război*, nu mai puțin primejdios decât "Hitler și prietenii săi". Presa românească va prelua motivul, amplificându-l cu timpul. "Churchill ar vrea să pornească un al treilea război mondial pentru a pustii și mai cumplit lumea" (NICOLAE BACIU, *Agonia României 1944 - 1948: Dosarele secrete acuză*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 227; "Înainte" nr. 423/16.III.1946; AL. C. CONSTANTINESCU, *Cheia*, în "Universul" nr. 248/24.X.1948).

p. 149 "M-ați întrebat data trecută dacă sînt de acord cu o eventuală plecare a mea peste graniță".

RADU CIUCEANU: Colonelul Grigorescu ne-a prezentat la ședința din 20 august 1948 o variantă de evadare din țară care miza pe sprijinul unui locotenent de marină, Păparizu. Grigorescu se legase de această plecare prin nenumărate fire. Nu era vorba numai de scîrba crescîndă ce se adunase în sufletul său ori de cîte ori privea împrejur, dar și de cuvîntul de onoare pe care și-l dăduse față de Comitetul Militar.

V. M.N.R.O. (pp. 150 - 162)

- p. 151 "tot ce curgea pe lângă tine sau chiar o dată cu tine, tot ce vedeai împrejur, tot ce pipăiai sau simțeai, duhnea a scursură, a prostie și vânzare de țară".

RADU CIUCEANU: Mi-aduc aminte perfect de o scenă. Era în ultimul an la Colegiul *Carol I*. Proaspăta faună a agitatorilor culturali își făcuse apariția cu ademeniri și îndemnuri. Eram poftiți în termenii cei mai pompoși să pășim pe drumul luminos al partidului. M-am ridicat atunci și am luat cuvântul. Am făcut-o în numele clasei, spre satisfacția directorului nostru, profesorul Giurcă, și spre uluirea agitatorului, un ticălos trimis de la București, ce se pretindea profesor. Am declarat atunci că în Colegiul *Carol I* nu s-a făcut decît o singură politică, aceea a cărții. Colegii m-au aplaudat, iar propagandistul și-a luat repede tălpășița.

- p. 152 "Toate acestea s-ar putea spune despre noi dacă ne-am fi numărat doar cu zecile sau cel mult cu sutele, dacă împotrivirea noastră n-ar fi cuprins o țară întreagă și dacă nu s-ar fi întîmplat ca din patru, cinci familii una să fi avut un arestat sau o victimă în timpul *marilor prefaceri*".

Nu s-a stabilit încă numărul total al arestărilor, proceselor politice, condamnărilor sau internărilor administrative. După unele estimări, în România, ar fi trecut prin închisorile politice, în perioada 1945 - 1964, aproape un milion de deținuți politici. Perioadele cele mai fierbinți sînt 1948 - 1950 și 1958 - 1959. Relaxarea corespunde cu sfîrșitul guvernării Gheorghiu-Dej, 1962 - 1964. Spre deosebire de evoluția statistică a arestărilor, maxima internărilor în lagărele de muncă forțată este atinsă în 1950 - 1952, epoca lansării Canalului Dunăre - Marea Neagră. Caracterul globalizant și nediscriminatoriu al arestărilor și internărilor este dovedit de procentajul dominant al deținuților fără culoare politică. Se apreciază că reprezentanții

partidelor de opoziție (P.N.T., P.N.L., P.S.D.R.) nu ocupă mai mult de 10 % din spectrul arestărilor, restul fiind distribuit unor categorii sociale fără apartenență politică. De asemenea, raportul de 3 / 1 între țărani și intelectualii arestați semnaleză masivitatea impactului represiv asupra societății românești, îndeosebi asupra structurilor sale tradiționale. Dislocările de populație din 1949 (peste 2.000 de familii), 1951 (peste 10.000 de familii) și 1952 (peste 3.000 de familii) au afectat în mod special păturile prospere ale populației rurale. Ca și în Uniunea Sovietică, procesul colectivizării a urmărit distrugerea nucleelor de proprietate țărănească, deportarea familiilor înstărite, pauperizarea progresivă a satelor. Dar, nu numai *moșierii* și *chiaburii* au fost internați sau deportați. Astfel, deportările din Banat au inclus, pe o perioadă de patru ani (ianuarie 1951 - decembrie 1955) atât familiile de țărani înstăriți, așa-zii chiaburi, cât și țărani mijlocași sau săraci care refuzau să se înscrie în gospodăriile colective. De asemenea au fost vizate, pe fundalul conflictului Stalin - Tito, toate familiile sîrbești din Banat care aveau rude sau legături în Iugoslavia (*Decretul* 200/1950; H.C.M. nr. 826/1951). După internarea sau deportarea țăranilor *recalcitranți* la colectivizare, a urmat vinătoarea *instigatorilor*, a persoanelor care comentau defavorabil politica agrară a regimului comunist (H.C.M. nr. 1554/1952). Măsura deportării sau a internării în domiciliu obligatoriu putea fi aplicată împotriva oricărei persoane care, prin opiniile sau faptele sale dăuna *construirii socialismului* (H.C.M. nr. 1154/1950). Părăsirea domiciliului obligatoriu se pedepsea cu închisoare de la 15 la 20 ani (H.C.M. nr. 1554/1952). Împotriva deciziilor de internare nu exista nici o cale de atac. Practic, orice cetățean al României, bănuț că ar putea primejdui regimul de democrație populară sau că, prin exprimarea unor opinii personale, ar putea defăima puterea de stat sau organele sale, era susceptibil de a fi trimis într-un lagăr de muncă forțată. În aceleași colonii de muncă ajungeau și condamnații care, la expirarea pedepsei, nu erau socotiți suficient de *reeducați* (*Decretul* nr. 6/14.I.1950). Astfel, termenele de pedeapsă dobîndeau o ciudată flexibilitate, Ministerul Afacerilor Interne completînd hotărîrile judecătorești, în funcție de *periculozitatea* deținutului C.R. (contrarevoluționar). Conform acestei proceduri, la expirarea termenului de pedeapsă, deținutul era

transferat din penitenciar într-o colonie de muncă, unde continua să rămână sub regim de pază încă 2 - 5 ani. Din 1954, Ministerul Afacerilor Interne va extinde măsura internării în domiciliu obligatoriu asupra oricărei persoane care prezenta pericol deosebit pentru securitatea statului (H.C.M. nr. 337/11.III.1954). Securitatea Statului? Cît de fragilă trebuie să fi fost securitatea statului dacă o banală informație din Mersul Trenurilor transmisă în Gara de Nord în limba engleză, unui turist străin, se solda cu o condamnare de zece ani închisoare? În 1951, peste 300 de studenți de la Medicină au fost arestați fiindcă frecventau Biblioteca Franceză din București. Ascultarea posturilor de radio occidentale putea constitui, cu concursul Securității, o infracțiune serioasă, iar consultarea literaturii de orientare creștină sau a filozofilor *interziși* servea ca pretext pentru internări în lagăre de muncă forțată. O comisie special înființată de Ministerul Afacerilor Interne stabilea identitatea și numărul celor ce urmau să fie internați în coloniile de muncă sau dislocați în domiciliu obligatoriu. Zeci de mii de români, sași, șvabi, maghiari, macedoneni, sîrbi, evrei și-au pierdut libertatea, unii chiar viața, în urma deciziilor *emanate* de această comisie, în fruntea căreia se aflau Gheorghe Pîntilie (nume real, Patiușa Bodnarenco), prim locțiitor al ministrului afacerilor interne, general-locotenent de Securitate, și Alexandru Nicolski (nume real, Boris Grumberg), general maior, secretar general la M.A.I. Partidul Comunist a patronat acest terorism de stat, îngăduind Securității să extermine zeci de mii de oameni nevinovați, într-o luptă cu un dușman fictiv: "Construirea socialismului se realizează într-o ascutită luptă de clasă. Dușmanii poporului, dinăuntrul și dinafara țării, caută pe toate căile să împiedice făurirea fericirii Patriei noastre și de aceea urmăresc, îndeosebi, slăbirea statului nostru democrat-popular, tocirea tăișului său îndreptat contra sabotorilor, agenților și spionilor. Împotriva acestor atentatori la viața și viitorul lor, oamenii muncii sînt interesați în întărirea statului, în întărirea capacității sale de a apăra victoriile cucerite pînă acum și de a înfăptui pînă la capăt opera de construire a socialismului" (CONSTANTIN PÎRVULESCU, *Critica și autocritica, forță motrice a construcției socialismului*, Editura pentru literatură politică, 1954, p. 16). Posedînd un sistem concentraționar ce împînzea țara cu penitenciare și colonii de muncă forțată, avînd la dispoziție o

legislație care pedepsea delictul de opinie cu 10 ani de închisoare, controlînd în totalitate mijloacele de informație și circulația persoanelor, regimul comunist se considera încă în pericol la sfîrșitul deceniului șase. Astfel, ministrul afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, recomanda, în plenul Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, păstrarea "vigilenței față de elementele reacționare înrăite, fanatice, față de spionii și diversioniștii agenți ai spionajului imperialist, care în ura lor față de socialism încearcă să lovească în cuceririle oamenilor muncii". Alexandru Drăghici, coordonatorul represiunii comuniste în România, după 1952, avertiza: "Organele de stat vor preveni și descoperi orice încercare a acestor elemente dușmănoase, făcîndu-le să simtă în viitor, ca și pînă acum, fermitatea necruțătoare a statului democrat-popular" (*Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, 20 - 25 iunie 1960, Editura Politică, București, 1961, p. 296).

p. 152 "am relatat pe scurt evadarea lui Ion Pîrvulescu".

RADU CIUCEANU: Ion Pîrvulescu fusese expedit de Comitetul Militar pentru a lua legătura cu cercurile românești de exil. Era o primă tentativă de a sonda terenul. Mai tîrziu, colonelul Grigorescu urma să plece ca purtător de cuvînt al organizației. Pîrvulescu a contat pe o călăuză care trebuia să-l treacă dincolo de frontieră. La plecare, i-am dat o doză de arsenic, *licoarea*, cum o numisem noi, la care trebuia să apeleze numai dacă ar fi fost capturat. Simțind că individul care îl ghidează este agent al Siguranței, i-a strecurat arsenicul în ceai. Apoi, și-a continuat drumul și, după multe peripeții prin lagărele din Iugoslavia și Italia, a ajuns la Paris. Turnătorul a fost dus la spitalul din Turnu Severin, scăpînd în ultimul moment. Cred că atunci s-a încheiat și glorioasa-i carieră de vînzător de oameni.

- p. 155 "Noi, care nu aveam nici a zecea parte din cît au avut sîrbii - să nu uităm că în ultimul an au avut și aviație, ca să nu mai vorbesc de artileria de munte"

La sfîrșitul lui 1943 forțele lui Tito numărau aproximativ 290.000 de partizani, bărbați și femei. Hitler bloca în Iugoslavia peste 200.000 de soldați, la care se adăugau forțele interne, croate și sîrbești fidele guvernului Nedici. Ajutoarele britanice au crescut în 1944: 9.000 tone material de război, 100.000 puști, 50.000 mitraliere, 1.400 aruncătoare de mine, 1.000.000 grenade. Partizanii lui Tito au primit de asemenea 107 tancuri și 346 avioane. Peste 10.000 de răniți au fost evacuați în Italia (PHYLLIS AUTY, *Tito: A Biography*, London, 1970, pp. 217-219).

- p. 155 "fratele său, tot artilerist, fost guvernator al Bucovinei".

Dumitru Carlaonț, (1887-1952?), general de divizie. Promoția 1910, artilerie. Participă la primul război mondial. Comandantul diviziei 8 Infanterie, 1941 - 1944. Decorat cu *Mihai Viteazul*, 1942. Arestat în 1948. Supus regimului de exterminare la Aiud.

- p. 156 "dosisem cîteva zeci de pistoale automate la depozitul liceului militar din Craiova".

RADU CIUCEANU: Mai aveam ascunse arme și la Virgil Stăncescu, fiul unui preot din nordul județului Mehedinți. Acolo depozitasem arme automate și muniții. De asemenea, la frații Țolescu, din comuna Cîrcea. Existau depozite de armament și la Balta Verde, Gura Motrului și Curtișoara.

- p. 156, "insistențele noastre disperate de a-l anunța pe generalul Mociulski"

Leonard Mociulski (1889-1979), comandant de brigadă la vînătorii de munte. Participă la acțiunile din Crimeea, 1942. După 23 august

1944 conduce divizia 3 munte. Participă la luptele din Ardealul de Nord, Debrețin, Munții Bükk, masivul Javorina și râul Hron. În mai 1946, i se intentează primul proces pentru așa zise crime de război. Achitat. Trecut din oficiu în rezervă în august 1947. Condamnat în 1948.

p. 160 "am informații precise că starea de spirit a populației locale este foarte aprinsă"

În Banat, grupurile de rezistență conduse de avocatul Spiru Blănaru și comandorul Petre Domoșneanu operau încă din vara anului 1948 în regiunea Teregova. Acțiunile lor se vor intensifica în primăvara anului 1949, când partizanii vor da lupte grele cu trupele de Securitate. În zona Timișoara - Arad, în aceeași perioadă, acționa grupul inginerului Aurel Vernichescu, care avea legături cu formația colonelului Uță din Munții Țarcului. Grupul lui Spiru Blănaru va fi capturat într-o ambuscadă la 10 martie 1949, lângă comuna Feneș. Spiru Blănaru, Petre Domoșneanu, Ion Tănase, Petre Pușchiță și Romulus Marițescu vor fi executați la 17 iulie 1949.

p. 160 "discuțiile se încrîncenaseră în jurul generalului Romulus Dimitriu".

Romulus Dimitriu s-a născut la 23 noiembrie 1892. Promoția 1912, infanterie. Comandantul Regiunii a 3-a Militare, 1945. Susține platforma B.P.D. în campania electorală din 1946. Membru al Curții de Justiție militară. Decorat cu medalia *Victoria* de generalul-colonel Susaikov, cu ocazia aniversării înființării diviziei de voluntari *Horia, Cloșca și Crișan*.

p. 161 "comandanți ca Mircea Haupt sau Mihail Lascăr".

Mircea Haupt s-a născut la 1 aprilie 1899. Promoția 1917, tancuri. Cade prizonier la Cotul Donului. Se întoarce în țară cu divizia *Tudor Vladimirescu*. Decorat cu medalia *Victoria*, împreună cu

alți 58 de ofițeri superiori din divizia *Tudor Vladimirescu*. Susține campania electorală a Blocului Partidelor Democratice în 1946. General de Corp de Armată. Secretar general la Ministerul Apărării Naționale sub Emil Bodnăraș. Fire impulsivă, lua hotărâri pripite, uneori excesiv de severe. Trecut în rezervă în 1959.

Mihail Lascăr s-a născut la 12 ianuarie 1889. Promoția 1910, infanterie. General de brigadă, 1939. Face Campania din răsărit. Ordinul Mihai Viteazul, clasa a III-a, 1942. Prizonier la Cotul Donului. Se întoarce în țară cu divizia *Horia, Cloșca și Crișan*. Comandantul armatei a 4-a. Decorat de generalul Susaikov cu medalia *Victoria*. Face campanie electorală pentru B.P.D. în 1946. Confirmă mandatele de arestare în procesul *Sumanelor negre*, noiembrie 1946. Ministru de război, 1.XII.1946 - 30.XII.1947. Consolidează aparatul de educație politică în armată. În aprilie 1947 semnează ordinul de arestare a nouăzeci de ofițeri în cazul incidentelor de la Iași. Petru Groza îl considera "cel mai apropiat colaborator". Trece în rezervă în 1950.

p. 161 "Cea mai susținută polemică se centră în jurul lui Septimiu Pretorian".

Septimiu Pretorian s-a născut în 1893. Promoția 1914, infanterie. Colonel de infanterie, 1938. Participă la campania din răsărit. Conflict cu generalul Rădescu, în februarie 1945. Membru în Comisia pentru aplicarea Convenției de Armistițiu. Secretar general la Ministerul de Război, 1946. Șef al Marelui Stat Major, 1947-1948. Implicat în afaceri oneroase cu stocurile de mobilizare ale armatei.

p. 161 "Amiralul flotei române".

În august 1946, amiralul Petre Bărbuneanu, declara: "Cînd am venit în fruntea Departamentului Marinei am găsit marinarii fără flotă. M-am străduit însă ca prin noua structură democratică pe care o voi da marinei românești să fac această nobilă armă demnă de un gest de generozitate din partea Uniunii Sovietice" ("Semnalul", 15.VIII.1946). Ceea ce nu precizează amiralul Bărbuneanu este destinația flotei românești după 23 august 1944. Se știe că în noaptea capitulării necondiționate, amiralul Horia Măcelariu a

încercat să scoată flota de război din portul Constanța și s-o deplaseze spre Bosfor. Nu i s-a permis. Navele, întregul echipament, împreună cu echipajele, au fost capturate de sovietici. În 1946, flota românească avea o capacitate de numai 700 tone.

- p. 161 "Domnilor, vă anunț că începînd cu 1 septembrie se înființează un nou organ de represiune în R. P. R.: *Direcția Generală a Securității Poporului*"

Direcția generală a Securității Poporului s-a înființat în urma decretului nr. 221 din 30 august 1948. Pentru consolidarea aparatului represiv, Ministerul Afacerilor Interne și-a alcătuit trupe speciale de securitate (*Decretul* nr. 110 din 7 februarie 1949).

VI. RECRUTĂRI (pp. 162 - 167)

- p. 164 "Camaradul meu de atunci, *Paul Vlădescu*".

Personaj real cu nume fictiv.

RADU CIUCEANU: Descendent dintr-o familie cu largi rezonanțe în țară, ba chiar și peste hotare - mama era din familia Vălimărescu, boieri de rang, cu proprietăți odinioară întinse în Oltenia, pierdute ulterior, prin succesive împrăștișuri ale țăranilor, *Paul Vlădescu* intrase în M.N.R.O. fără condiții și ocolișuri, semnînd în alb pentru un orizont ce-și putea schimba oricînd culoarea sau limpezimea. Tatăl său se înscrie cu cinste în rîndurile fondatorilor de așezăminte sanitare. Războiul surprinzîndu-l la Paris, se întoarce în țară pentru a participa ca voluntar la campania din 1916-1918. Înființează secțiile de epidemiologie ale spitalelor din Craiova. După instalarea comuniștilor la putere, este depozat de avere și evacuat din casă. Hărțuit de autorități, moare în mizerie după 1950.

- p. 165 "la un fost coleg de liceu, Cristian Vasilescu".

Născut în 1929, la Craiova, fiul unui reputat avocat și ziarist din oraș. Studii la Colegiul *Carol I*. Locuința sa de pe strada Hurezului folosea ca loc de întâlnire pentru membrii M.N.R.O. Arestat în 1948. Condamnat la 2 ani închisoare.

- p. 167 "Nu cred că Sergiu Mandinescu, fără anii de pușcărie, ar fi fost mai puțin poet".

Sergiu Mandinescu s-a născut în comuna Basarabi, Bacău, la 3 iunie 1926. Tatăl, radiotelegrafist. Mama, muncitoare. Studii: Liceul militar, Craiova. A vrut să urmeze medicina, dar, din lipsă de bani, a renunțat. Se înscrie la Școala militară din Sibiu pe care o abandonează în februarie 1948. Recrutat în M.N.R.O. de Radu Ciuceanu. La rîndul său, face recrutări printre elevi și studenți. Colaborează cu Ion Pîrvulescu. Foarte activ în acțiunile de propagandă. Contacte cu Adrian Gutuescu, Eugen Ciobanu, Ștefan Lăpușneanu, Dumitru Lăzărescu, Mircea Percea. Abordat de Ciprian Pascaru, așa-zis agent american, de fapt turnător, infiltrat în M.N.R.O. Mediază două întâlniri *fatale*: Pascaru - Lucian Dimitriu și Pascaru - Radu Ciuceanu. Primește ordin să se ascundă în Moldova. La 12 septembrie 1948 pleacă, împreună cu Toma Calotescu spre Turnu Severin. Noaptea, în timp ce încercau să treacă Dunărea, sînt prinși amîndoi de grăniceri. Anchetă la Siguranța din Craiova. Condamnat în iunie 1949 la 12 ani temniță grea. Transferat la Sibiu în iulie 1949, sub pază severă. Readus la penitenciarul Craiova. Mutat la Aiud, în decembrie 1949. La sfîrșitul lui 1949 e mutat la Pitești, unde intră în reeducare. În februarie 1950, mutat la Aiud. Noiembrie, 1950, mutat la Suceava. Transferat la Gherla unde este din nou anchetat în noiembrie 1952. În mai 1953, e dus la Tîrgu Ocna. Transferat la Suceava în noiembrie 1953. Regim sever de izolare. Revine la Pitești în ianuarie 1954. Mutat la Caransebeș în august 1955. Secția 1. Camera 14. Pedepsit cu 7 zile izolare severă. În septembrie 1955 declară greva foamei. Mutat în alta celulă. Pedepsit cu izolare severă cu lanțuri în decembrie 1955. În ianuarie 1956 face din nou greva

foamei. Mutat la Aiud în februarie 1956, ca *element foarte recalitrant*. Mutat din nou la Gherla. Prins cu hirtie și creion. Pedepsit, interdicție la pachet. Martie, 1957. Prins în timp ce vorbea cu alți deținuți. Pedepsit, interdicție la pachet. Octombrie, 1957. Prins în timp ce umbla la oblonul de la geam. Pedepsit, interdicție la pachet. Transferat la Jilava. Anchetat la Jilava de ofițeri M.A.I. Ianuarie, 1958, mutat la Gherla. Iunie, 1958, prins în timp ce bătea morse în țeava de la calorifer. Pedepsit, două săptămîni la izolare. Caracterizat drept "element înrăit care și-a manifestat ura împotriva regimului nostru democrat-popular instigînd pe ceilalți deținuți la neexecutarea ordinelor". August, 1958, anchetat la Gherla de ofițeri M.A.I.. Mutat la Aiud, mai 1960. Septembrie, 1960, transferat la Jilava. Octombrie, 1960, depus la arestul Ministerului Afacerilor Interne. Cabinetul II M.A.I., prin adresa 17798-S din 23.IX.1960, cere prelungirea detenției lui Sergiu Mandinescu cu 30 de zile pentru "continuarea cercetărilor în vederea clarificării tuturor problemelor cunoscute de organele noastre". Eliberat la 31 octombrie 1960. Nu este angajat nicăieri. Trăiește în mizerie. Moare de ciroză în 1964. Îngropat la cimitirul Reînvierea din București.

DIN POEZIA LUI SERGIU MANDINESCU

Nimic sonor -
Neant integru;
În cap, păun multicolor,
În suflet ura, taur negru.

Pantere mari de înnoptare
și tigri galbeni în amurg,
Pitoni cu trupuri care curg
pîndesc în mijloc de cărare.

Pe sub umbrare de tăceri
Și'n beznele interioare,
în vasta junglă, numai fiare,
iar omul, omul, nicăieri!

(Reprodus după *Poezii din închisori*, Culegere de Zahu Pană, Editura Cuvîntul Românesc, 1982, p. 337)

VII. <DIVIDE ET IMPERA> (pp. 167 - 171)

p. 168 "trecuseră mai bine de doi ani de la
asaltul Căminului *Avram Iancu*"

La 28 mai 1946 studenții români de la Universitatea din Cluj au ieșit în stradă. Principalele revendicări: eliberarea colegilor arestați abuziv și înlăturarea discriminărilor etnice. Poliția a răspuns cu brutalitate. Spiritele se încing. Se scandează lozinci antiguvernamentale și anticomuniste. Studenții bombardează cu pietre mașina pompierilor. Poliția se retrage neputincioasă. Armata refuză să intervină. Din acest moment, violențele se succed pe o curbă ascendentă. Din sediul regionalei P.C.R. se trimite apeluri către muncitorii din oraș. Situația este descrisă în culori disperate. Se dau telefoane, se transmit ordine. Camioanele încep să iasă din fabrici. Nu era pentru prima oară când partidul comunist chema în ajutor proletariatul militant. La 6 martie 1946, când studenții huiduseră guvernul Groza în centrul orașului, indivizi îmbrăcați în salopete muncitorești au răspuns cu bîte și răngi. La fel, și la 10 mai 1946, când studenții scandaseră *Trăiască Regele* sau *Regele și Patria*. La 28 mai 1946 violențele fac parte dintr-un program. Coloana de camioane oprește în fața Căminului *Avram Iancu*. Înarmați cu ciomege și bîte, trupele de asalt încercuiesc clădirea, pătrund în subsol, încep să devasteze încăperile. După aceea, invadează etajele superioare. Între timp, centrala electrică întrerupe lumina. Foarte curios, atacatorii vorbesc între ei numai în maghiară. Studenții încearcă să se apere. Baricadează ușile, îngrămădesc mobilierul pe scări, alții se retrag pe acoperiș. Furia așa-zișilor muncitori crește. Captivii sînt bătuiți, lăsați în nesimțire, cu capetele sparte și mîinile zdrobite. Unii se apără cu îndrăzneală, făcîndu-și arme din picioarele meselor. Camioanele continuă să aducă întăriri. Se aud, din depărtare, marșuri muncitorești. Tot în maghiară. Lupta se dă acum pe acoperiș. Nu rezistă decît cei mai puternici. În ultimă instanță se folosesc, ca arme, și țiglele de pe acoperiș. Măcelul continuă la adăpostul întunericului. O noapte a rușinii. Reacțiile vor fi împărțite. Senatul Universității din Cluj cere autorităților locale să-i descopere pe instigatorii și autorii violențelor din 28 mai. În caz contrar, universitarii amenință cu demisia. Presa comunistă sau criptocomunistă prezintă o altă

variantă a incidentelor. Vinovați sînt, bineînțeles, studenții care nu au vrut să predea căminul *delegației de muncitori*. Situația nu s-ar fi agravat, dacă studenții ar fi reacționat cu tact, fără ironii la adresa muncitorilor *veniți din proprie inițiativă* și dacă elementele declasate din cămin nu s-ar fi dat la provocări, la acte de incitare. Nu lipseau din articolele presei comuniste nici aluziile la *huligani și fasciști*, la propaganda răuvoitoare și șovină a partidelor istorice care au transformat universitățile în cuiburi ale reacțiunii. Mai ponderat, Petru Groza transla cauzele incidentelor în sfera disputelor interetnice. Groza se întrebă cu inocență: "Cum de șaptezeci de naționalități pot iubi o patrie [Uniunea Sovietică], o pot apăra cu multă dragoste, așa cum nu s-a văzut nicăieri, și două naționalități nu-și pot iubi o singură patrie?". Existau totuși numeroase semne de întrebare în legătură cu evenimentele de la 28 mai. De ce nu fuseseră atacate în timpul demonstrațiilor studențești și sediile partidelor de stînga? Cine a dirijat trupele de șoc spre Căminul *Avram Iancu*? Cine le-a pus muncitorilor la dispoziție, într-un timp atît de scurt, cîteva zeci de camioane? Cine i-a numit pe comandanții fiecărui grup de asalt? Cine a lansat în rîndul muncitorilor din oraș zvonul fantezist după care studenții ar fi deținut arme de foc? De ce toate chemările la luptă se făceau numai în maghiară? Studenții din Cluj declară grevă. Rectoratul amenință, face presiuni. Încep exmatriculările. Poliția operează arestări. Tulburările se extind. În București, studenții de la Politehnică demonstrează împotriva terorii comuniste. La Facultatea de Litere și Filozofie, la Academia Comercială se adună semnături de solidaritate. Siguranța intervine. Se fac noi arestări. De la Cluj se lansează un apel la grevă generală. Se solidarizează facultățile din Timișoara, Iași, Brașov. Ministrul Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, sosește la Cluj. Discursul său prezintă o altă versiune a incidentelor de la 28 mai: muncitorii adunați în mod pașnic în fața Căminului *Avram Iancu* au fost agresati de grupuri de *huligani* dezlanțuiți. Concluzia: ordinea trebuie restabilită, prin orice mijloace. Ministrul de Justiție, Lucrețiu Pătrășcanu, se alătură îndemnurilor la pace și ordine. Fără să amintească nimic despre arestările abuzive, Pătrășcanu face, în cuvinte patetice, un "apel la liniște și ordine în interesul țării, în interesul neamului nostru". Apoi, trece la amenințări: "Din nou aici ordinea trebuie instaurată și apărată", declară Pătrășcanu. "Vom fi fără milă împotriva aceloră

care, din orice tabără ar veni, caută să ațite la ură de rasă și să tulbure viața pașnică a Transilvaniei". În țară, atmosfera este tulbure. Greva studentescă se extinde. O împotrivire de durată ar putea coagula forțele opoziției. La 20 iunie 1946 Teohari Georgescu îi convoacă pe decanii facultăților din București la M. A. I. Tonul discuției este ultimativ. Teohari Georgescu declară ritos că acțiunea grevistă de la Cluj are un "caracter hotărât reacționar și antinațional. Nu vom permite ca Universitatea să fie transformată în cuiburi provocatoare împotriva libertății poporului". Întrebat de unul din delegații universitari dacă are informații despre componența predominant maghiară a batalioanelor de asalt, Teohari Georgescu răspunde evaziv. Iar când i se cere să arate ce s-a întâmplat cu studenții arestați, ministrul ripostează sec: ordinea trebuie restabilită în oraș. Emil Petrovici, rectorul Universității *Ferdinand I* din Cluj îi acuză pe studenți că ar fi declarat grevă fiindcă doreau să-și amâne sesiunea de vară. Întreaga acțiune de protest e descrisă, cu cinism, ca "injustă, fără temei și fără nici un rost". Un sentiment de neputință cuprinde populația orașului. O parte din studenți nu se vor mai întoarce la studii. Asigurările lui Lucrețiu Pătrășcanu erau bune pentru creduli: "Această orînduire este menită să asigure deplina înflorire a personalității umane, cele mai largi drepturi și libertăți cetățenești, stricta respectare a legalității, afirmarea omului ca valoare supremă". ("Universul", nr. 127/8.VI.1946; 148/4.VII.1946; 183/13.VIII.1946. "Semnalul", 11.VI.1946; 28.VI.1946; "Dreptatea", nr. 96/2.VI.1946; 102/9.VI.1946; 112/22.VI.1946; 114/25.VI.1946; "Înainte", nr. 500/25.VI.1946; "Liberalul", nr. 125/13.VII.1946; ROMULUS ZAHARIA, *Ademenirea*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pp. 326-395).

- p. 169 "aliatul nostru, nedezmintîndu-și tradiția, întîrzie să restituie guvernului român autoritatea asupra propriului său teritoriu".

Restituirea Ardealului de Nord, deși promisă guvernului român prin Convenția de Armistițiu, s-a produs abia la 12 martie 1945. A. I. Vișinski prezintă motivul întîrzierii într-o formă deloc măgulitoare pentru un aliat care își vărsase sîngele pentru a netezi drumul

trupelor sovietice spre Berlin: "România nu avea un guvern care să fie în măsură de a asigura ordinea, liniștea și bunele raporturi și drepturile tuturor naționalităților". La rîndul său, Petru Groza se simțea dator să explice generozitatea sovieticilor, considerînd că numai guvernul său democratic ar fi fost capabil să asigure drepturi egale pentru naționalitățile conlocuitoare. "Noi am cerut guvernului sovietic să ne lase să intrăm în acest Ardeal de Nord fiindcă noi sîntem democrați", spunea el la Iași, la 21 iunie 1946. Groza păstra ceva din umilința învinsului: "Să ne amintim că poporul rus a jertfit mult pînă a alungat din București crucea încîlrigată. Uniunea Sovietică este puternică, este mare. Ardealul de Nord a fost redat României. Știm foarte bine, de către cine și cum. Știți pentru ce în toamna trecută bandele lui Maniu au fost date afară. Cînd Ardealul a trecut în administrația noastră, ne-am bucurat de încredere întrucît noi n-am înaintat cu securile și topoarele" ("Universul", nr. 126/7.VI.1946; PETRU GROZA, *Pentru reconstrucția țării*, 1944-1946, București, 1946, p. 281).

- p. 171 "Am avut atunci ocazia să discut la Hateg, Deva și Cluj cu intelectuali maghiari. Aceștia erau mîndri că în Ungaria alegerile nu fuseseră măsluite ca la noi".

Primele alegeri din Ungaria postbelică (4 noiembrie 1945) au fost cîștigate de Partidul Micilor Agrarieni. La alegerile din 31 august 1947, coaliția guvernamentală din care făcea parte și Partidul Comunist a cîștigat 60 % din voturi. Partidul Micilor Agrarieni obținea 757.082 de voturi, în timp ce comuniștii au avut cele mai multe voturi, 1.082.592. Ca președinte al Parlamentului maghiar, a fost ales comunistul Imre Nagy, cu 232 - 120 voturi.

VIII. AVERTISMENTUL (pp. 171 - 177)

- p. 172 "Aveam un *Mauser* jandarmeresc".

Pistol german de război, calibrul 7,62.

- p. 173 "Cei surprinși cu arma în mână erau fie împușcați pe loc, fie torturați pentru a da informații despre camarazi".

Legea 91/1946 pedepsea portul ilegal de armă cu muncă silnică de la 5 la 25 ani. Nu se admiteau circumstanțe atenuante. Tăinuirea sau favorizarea se pedepseau cu temniță grea de la 3 la 20 ani.

- p. 176 "În cazul capturării grupului Dimitriu, propun să trecem la un atac direct asupra Siguranței".

RADU CIUCEANU: Acțiune nu numai imaginabilă, dar și posibilă. Căile de acces fiind cunoscute, efectivele Siguranței puteau fi apihilate printr-un atac prin surprindere. Mai neguroase erau consecințele: cum vor reacționa sovieticii, care va fi gradul de sensibilizare al Ministerului Afacerilor Interne. Orice acțiune cu caracter paramilitar trebuia judecată nu atât prin succesul imediat, ci după efectele sale în timp.

- p. 176 "prieten și coleg cu Radu Poenaru, fiul stăpînului casei"

Născut la Craiova, Radu Poenaru a urmat Facultatea de Litere la București. Cooptat în 1946 în M.N.R. După 1948 intră în clandestinitate. În 1960, este internat într-un azil de psihiatrie. Împușcat mortal în timp ce încerca să evadeze.

IX. DEFECȚIUNEA MANDINESCU (pp. 178 - 183)

- p. 178 "Evadarea colonelului Grigorescu continua să apese peste noi ca o dorință neîmplinită"

RADU CIUCEANU: După cîte am înțeles, Grigorescu și Paparizu nu căzuseră de acord asupra metodei. Grigorescu pleda pentru capturarea unei ambarcațiuni prin forță. Locotenentul Paparizu susținea varianta pașnică: mituirea paznicilor.

p. 180 "Cuprins de megalomanie, Sergiu
sărise peste cotele firești ale realității"

RADU CIUCEANU: Încă din vară, Sergiu Mandinescu îmi semnalase cu mult entuziasm prezența unui fost ofițer din armata regală pe care sfârșitul războiului îl prinsese într-un lagăr din Germania. Individul pretindea că lucrează pentru serviciile de informații americane. L-am prevenit pe Sergiu Mandinescu să nu aibă contacte prea dese cu el și mai ales să nu-i pomenească nimic despre noi. Brusc, la începutul lunii septembrie, tonul lui Mandinescu s-a ascuțit. Insista cu vehemență să accept o întâlnire cu Pascaru. Sergiu îmi reproșa direct că pierdeam nu numai un om, dar și o legătură cu occidentul. I-am răspuns dur: "Am răspunderea să măsoar fiecare pas al meu și al celor care mă înconjoară". Am văzut cum se roșește. M-a avertizat că, dacă nu-mi asum riscul unei confruntări cu Pascaru, el se consideră eliberat de orice angajament. "Nu băiatule, așa nu merge. Într-o organizație ești ca într-o horă. Nu te poți retrage când și cum vrei tu. Când s-o termina muzica asta pe care o auzi și tu de patru ani îți vei recăpăta libertatea, ba chiar și dreptul să ne înjuri. Până atunci, țin-te bine de noi și nu pierde ritmul". A plecat înfuriat. Mă temeam că va face o prostie.

p. 182 "Locotenentul Victor Andreievici"

Născut în 1917. Studii: liceul Sf. Nicolae, Gheorghieni; Institutul Politehnic, București; Școala navală, Constanța. Specializare în Germania. Căpitan pe *Bricul Mircea*. Decorat în Germania cu Crucea de Fier. Trimis în România de serviciile americane de informații pentru a contacta Mișcarea Națională de Rezistență. Arestat în septembrie 1948. Condamnat la moarte. Pedepsa comutată la 25 ani închisoare. Moare în 1987. Înmormântat la Rădăuți.

X. ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI (pp. 184 - 188)

- p. 184 "marea reformă a învățămîntului care se abătuse peste edificiul școlii românești ca un val negru, miasmatic"

Persecutarea intelectualității se realiza și prin restrîngerea accesului la învățămîntul superior. Astfel 30 % din totalul studenților înscriși la Politehnică trebuiau să declare că părinții lor sînt "țărani săraci, muncitori sau slujbași mărunți de stat, acari, picberi sau factori poștali sau personal de serviciu". Gheorghe Vasilichi, titularul de la Învățămînt, declara în noiembrie 1947: "Trebuie să le scoatem din minte prejudecata atît de primejdioasă a superiorității intelectualului față de alte categorii de muncitori și să-i facem să nu aibă alt cult decît al muncii și al omului" ("Universul" nr. 235/15.X.1947; 263/16.XI.1947).

- p. 185 "Nici profesorii n-au scăpat de barajul ideologic".

Profesorul Ion Mihăescu, fost director adjunct al Colegiului Carol I din Craiova, ne-a pus la dispoziție cîteva fragmente din *Memoriile* sale. Născut în 1907, Ion Mihăescu urmează Facultatea de Litere din București. După 1930, profesor de română la Colegiul Carol I din Craiova. În 1951 este arestat și condamnat la șase ani închisoare. Mărturia sa arată starea de spirit la începutul epurărilor din învățămînt:

"Începusem să trăim toți sentimentul fricii, groaza de a auzi bătîndu-ți-se în ușa la miezul nopții, somat să deschizi ca apoi să fii împins brutal în mașina neagră, încadrat de uniforme cenușii care te priveau cu ură și dispreț.

Încercam să-mi explic de ce X a fost azi-noapte ridicat, de ce Y dispăruse și cei de acasă îl așteaptă disperați, neștiind zile și săptămîni unde se află.

Pentru a mă liniști găseam diverse motivații care, totuși, după prelungite solilocvii, nu mă mulțumeau. Îmi cercetam trecutul și nu-mi găseam nici o vină. Dar... nu eram membru de partid, îmi spuneam, și aceasta ar putea constitui o vinovăție, pentru că sloganul vremii suna: cine nu-i cu noi e împotriva noastră. Mai

mult încă. Știam că partidul își mănîncă și proprii copii. Cu cît reflectam mai mult cu atît realizez că oricare dintre noi este o victimă potențială a neprevăzutului.

Trăiam toți o viață întoarsă pe dos. Astfel, în învățămîntul mediu, după examenul de intrare, directorii de școli se prezentau la partid cu tabelele de note. Clasificarea se făcea nu după mediile corecte, ci după indicațiile primului secretar conform cu informațiile pe care le avea despre părinții candidatului.

La examenele de admitere în facultăți, organizațiile de partid județene se prezentau la Decanat cu listele de cine trebuia să fie viitor student.

Pe de altă parte, profesorii cu state vechi de serviciu, cu lucrări, cu doctorate chiar, erau marginalizați, trimiși prin vreo comună rătăcită să predea limbile moarte: franceza și latina ori vreo disciplină științifică. În locul lor funcționau în orașe studenți abia intrați în facultate, dar proaspăt înscriși în partidul avid de cadre. Inspectorii erau recrutați din foști învățători, absolvenți ai cursurilor estivale de la Sorbonica sau studenți la fără frecvență care - de pildă - ca viitori profesori de limba română nu puteau face deosebirea dintre un atribut și un complement.

În ce privește pe elevi, indulgența față de leneși era șocantă. Cei care erau căzuți la patru, cinci sau chiar la toate materiile, nu erau declarați repetenți în iunie, ci amînați în toamnă. În lunile de vară dascălii lor erau obligați să facă intense meditații cu ei. Iar dacă în toamnă rezultatul nu era pozitiv, profesorii erau penalizați la salariu, împreună cu directorul. Situația era de așa natură, încît întregul personal didactic al școlii se vedea obligat să-și înăbușe glasul conștiinței. Se năștea astfel printr-o instrucție compromisă și educație anormală omul nou. Apariția acestuia s-a făcut curînd simțită și în învățămîntul superior. Profesori iluștri, cu lucrări de excepție, au fost înlocuiți cu semidocti ce abia silabiseau pe abecedarul universitar."

p. 185 "Nicodim, mare mistic și om de cultură"

Nicodim Munteanu (1864-1948). Originar din Pipirig, județul Neamț. Intră în monahism în 1893. Studii teologice la Kiev. Episcop de Huși, 1912. În 1923 demisionează din scaunul episcopal. Se retrage la mînăstirea Neamț. Traduce și tipărește cărți de morală creștină.

Mitropolit al Moldovei, 1935. Patriarh al României, 1939-1948. În 1944 a sprijinit apariția unei noi ediții sinodale a Bibliei. Regimul comunist nu-l agreea pe Nicodim, iar sovieticii îi reproșau patriarhului atitudinea din timpul campaniei din răsărit. În 1941, pastorală patriarhului Nicodim binecuvînta cruciada împotriva comunismului: "După ce un an de zile, împreună cu voi toți am statut și am plîns durerea și rușinea adusă neamului și Țării noastre, durerile și suferințele la care dulce Bucovina și scumpa Basarabie smulsă din trupul țării au fost supuse de neamul celor fără Dumnezeu; după ce un an de zile am plîns pe copiii rămași pe drumuri, pe femeile batjocorite, pe preoții chinuți și izgoniți, ogoarele înțelenite și nimicite, casele părăsite și neîngrijite, bisericile devastate și pîngărite, iată, <Domnul Puterilor> pe care neconținut - zi și noapte - L-am rugat ca <să nu-și tindă pînă la sfîrșit certarea Sa>, ne-a învrednicit să trăim zilele în care, răsufîind ușurați de nădejdea marii bucurii ce se apropie, să ne simțim din nou Români, urmașii lui Ștefan cel Mare, din coapsa Daciei și a Romei - santinela răsăriteană a creștinătății și a civilizației [...] Țara noastră e în război cu neamul celor fără Dumnezeu. Cu drept cuvînt Conducătorul Țării a numit acest război *războiul sfînt*, căci în el se urmărește nu numai cauza națională a refacerii unor hotare, ci mai ales doborîrea balaurului apocaliptic al bolșevismului care a prefăcut pravoslavnică Rusie în cuibul tuturor fărâdelegilor, în cuibul tuturor acelor care au declarat război chiar lui Dumnezeu, a tuturor acelor care urmăreau să împrăstie în toată lumea otravă sufletească" (PATRIARHUL NICODIM, *Cuvîntul Bisericii pentru Războiul Sfînt*, București, 1941, pp. 3-4).

- p. 186 "Prin dispariția școlilor confesionale guvernul comunist își asigura mult rîvnita întîietate în educarea tineretului"

Partidul comunist nu putea tolera existența unui învățămînt competitiv, de prestigiu și tradiție. Așezați sub dominanta educației creștine, elevii școlilor confesionale s-ar fi împotrivit nu numai ateizării, dar și tendințelor de indoctrinare a intelectualității. Gheorghe Vasilichi, ministrul învățămîntului public, justifica desființarea școlilor confesionale în termeni politici: "Nu se putea

permite existența mai departe a școlilor confesionale care erau conduse de centralele diferitelor culte, cu sediul în străinătate. Este știut că diferitele culte care aveau o rețea întreagă de școli primeau dispozițiuni de felul cum trebuie să educe copii de la conducerile lor din Franța, Italia, Germania, care s-au pus în slujba imperialismului ațîțător de noi războaie după ce ani de-a rîndul au servit pe Mussolini și Hitler. Ce fel de educație democratică și progresistă puteau căpăta copiii noștri în aceste școli? În afară de faptul că aici se propaga misticismul și obscurantismul, existența școlilor confesionale aparținînd cultelor diferite nu făceau decît să dezbine tineretul nostru școlar". (GHEORGHE VASILICHI, *Reforma învățămîntului*, Editura tineretului, 1949, p. 7).

p. 186 "vedeam cu uimire cum se înfiripă și se leagănă sub ochii noștri o arătare neverosimilă: comerțul de stat".

S-a crezut că extinderea controlului de stat asupra comerțului va soluționa criza alimentară. În vara anului 1947, la intervenția Ministerului Industriei și Comerțului și a Ministerului Afacerilor Interne s-au înființat așa-zisele *Comisii de piețe* împuternicite să stabilească prețurile și să supravegheze respectarea lor. Măsura nu a produs revirimentul mult așteptat. Nemulțumiți de prețurile impuse, negustorii particulari fie au încetat să-și mai desfacă produsele pe piață, fie au căutat să ocolească mercurialul. Ministrul afacerilor interne, Teohari Georgescu, a ripostat. Pentru a supraveghea cu strictețe piețele din București, el înființează în august 1947 Comandamentul Controlului Economic, un fel de poliție economică operativă care va începe vînătoarea de *speculanți*. În această categorie vor intra mai ales țărani care nu acceptau să fie spoliați de un mercurial aberant. Condamnările excelează prin severitate. Un țaran ridică prețul la brînză cu 8 lei: e condamnat la 5 ani închisoare. Altul refuză să afișeze prețurile impuse de stat: primește 10 ani. Se fac arestări în piețe, pe străzile comerciale, la barierele de la marginea orașului. Pretudindeni țărani sînt controlați, li se confiscă mărfurile sau sînt obligați să vîndă, conform mercurialului, la prețuri insignifiante. Disproporția dintre bunurile industriei ușoare și produsele alimentare este

neverosimilă. Prețul unui kilogram de roșii este stabilit la 30 de bani, în timp ce o cămașă costă 500 de lei. Treptat țăranii abandonează terenul. Laptele, carnea, brânzeturile, legumele, fructele dispar de pe piețele Bucureștiului. Poliția lui Teohari Georgescu a câștigat bătălia cu *speculanții*: micii producători nu mai vin să vîndă la București. "S-au evaporat toate legumele", observa un ziarist. Desigur, vinovații sînt căutați mereu în altă parte. Primăria e învinuită pentru ineficiență, iar *speculanții* sînt acuzați de lăcomie. "Să nu ne mai ascundem după deget. Bucureștiul e prost aprovizionat. Spectacolul pe care îl oferă piețele și magazinele e deplorabil. Oamenii așteaptă ore întregi pentru a lua un kilogram de cartofi sau de roșii. E ceva care nu merge. Treaba aceasta e a primăriei. Ea trebuie să poarte de grijă aprovizionării cetățenilor capitalei". O timidă încercare de liberalizare a circulației produselor agricole se va face în octombrie 1947. Printr-o decizie a Ministerului Afacerilor Interne vor fi ridicate cîteva din restricțiile impuse transportului de alimente și cereale. Nu vor fi însă desființate echipele de control și filtrele de la bariere. Situația nu se va îmbunătăți. Prețurile vor fi în continuare stabilite de stat, rația devenind principalul criteriu de aprovizionare. Prin economatele din întreprinderi, guvernul va distribui atît cît va crede de cuviință funcționarilor și muncitorilor săraci. Din decembrie 1947, statul va controla practic toate canalele de aprovizionare. Dispariția comerțului particular va lăsa loc planificării aberante, distribuirii defectuoase și raționalizării excesive. (AL. C. CONSTANTINESCU, *E necesară o mai bună aprovizionare a Capitalei*, în "Universul" nr. 201/5.IX.1947; HARAMBIE IONESCU, *Ce se petrece pe piața alimentară*, în "Universul" nr. 137/21.VI.1947; M. SEVASTOS, *Aprovizionarea*, în "Universul" nr. 196/30.VIII.1947; *O iluzie periculoasă* în "Universul" nr. 215/21.IX.1947).

XI. REZISTENȚA DIN MUNȚI (pp. 188 - 198)

p. 188 "vlăstarele familiilor ce luptaseră alături de generalul comunist Markos"

În octombrie 1944, Stalin îi promitea lui Churchill că va opri ajutoarele pentru rebelii comuniști din Grecia, dacă Anglia își va reduce pretențiile în România și Bulgaria. Deși Stalin declara într-o telegramă expediată Biroului Politic la 16 ianuarie 1945, că "situația internațională nu permite continuarea ajutorului militar pentru Grecia", Moscova n-a încetat nici un moment să finanțeze rezistența comunistă, folosind canale colaterale și artificii propagandistice. Pe de altă parte, președintele Truman declara în Congres că va sprijini guvernul de la Atena în lupta împotriva insurgenților comuniști. Războiul civil va reflecta în Balcani, ca și în China, rivalitatea dintre cele două supraputeri, Statele Unite și Rusia Sovietică. Markos Wafiades, membru în Comitetul Central al Partidului Comunist din Grecia preia conducerea Armatei Democratice de Eliberare la sfârșitul lui 1946. Folosind avantajul reliefului muntos, greu accesibil, dezvoltând culoare clandestine de aprovizionare spre Bulgaria, Iugoslavia și Albania, captînd, prin promisiuni demagogice, o parte din populația rurală, partizanii vor reuși să-și extindă controlul asupra a două treimi din teritoriul Greciei, unde, în august 1947, vor proclama Republica. Ajutoarele americane, precum și prezența consilierilor britanici experimentați în combaterea trupelor de gherilă, vor înclina balanța în favoarea armatei guvernamentale. În august 1948, Markos va fi evacuat în Albania, iar de acolo în Uniunea Sovietică. Ulterior, i se va stabili domiciliul la Penza, la 700 kilometri de Moscova. Succesorul său, Nikos Zachariades, un stalinist fanatic, a continuat luptele în munți, refugiindu-se, pînă la urmă, tot în Uniunea Sovietică. În România, manifestările de solidaritate cu rezistența comunistă din Grecia au avut cîteva obiective precise. Mai întîi, escaladarea sentimentelor antiamericane prin identificarea luptătorilor comuniști cu patrioții greci și a consilierilor americani cu forțele imperialiste. De fapt, guvernul legitim de la Atena apelase la președintele Truman pentru a salva independența țării, în timp ce gherilele lui Markos aduceau muniții și arme din Bulgaria, Albania și Iugoslavia pentru a extinde bolșevismul în Balcani. În al doilea rînd, folo-

sindu-se de firma unor organizații de solidaritate cu poporul grec, Partidul Comunist Român și-a insinuat tentaculele în cele mai diverse regiuni și sfere sociale. Comitetul *Pro Grecia* avea 2.000 de echipe de activiști care, sub pretextul strîngerii de adeziuni și ajutoare, făceau propagandă comunistă. Extinsă la nivel național, operațiunea crea iluzia unei solidarități generale, a unei armonizări de opinii și atitudini politice. Nu a fost neglijat nici aspectul financiar al chestiunii. Depunerile în *Contul 910* deveniseră o probă de fidelitate față de guvernul comunist. Luîndu-se ca model acțiunile de colectare întreprinse de *Apărarea Patriotică*, divizia Tudor Vladimirescu și de *Sovromurile* abia înființate, Comitetul *Pro Grecia* îi îndemna pe muncitori și funcționari să facă donații pentru insurgenții comuniști. Gheorghe Apostol, liderul *Confederației Generale a Muncii* și președinte al *Comitetului Național pentru Ajutorarea Poporului Grec*, anunța în 1947 bilanțul donațiilor: două milioane lei și mari cantități de îmbrăcăminte, medicamente și alimente. (GEORG KARP, *Ein General packt aus*, în "Stern", nr. 7/7.II.1980, pp. 178, 182; "Universul" nr. 282/7.XII.1946; 289/15.XII.1946; 1/1.I.1947; 82/10.IV.1947. Pentru manifestările de solidaritate cu partizanii comuniști din Grecia, în toamna lui 1947, vezi "Universul" nr. 227/5.X.1947; 230/9.X.1947; 231/10.X.1947; 237/17.X.1947; 272/27.XI.1947; 277/3.XII.1947; 289/17.XII.1947 ș.a.).

p. 189 "Mi-am luat atunci rămas bun de la
cele două camarade de luptă"

RADU CIUCEANU: Amîndouă erau proaspete absolvente de liceu. D. Savopol și Dita Csap știau că sînt implicat într-o organizație de rezistență. N-au insistat să aplece mai mult. În prezent, locuiesc amîndouă în occident.

XII. AMBUSCADA (pp. 198 - 206)

- p. 202 "cei care participaseră pe frontul de răsărit și care intrau acum în categoria *generoasă a criminalilor de război*".

La 21 ianuarie 1945 apărea în Monitorul Oficial *Legea pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război*. Criminali de război erau considerați următorii: cei care au supus prizonierii de război la tratamente inumane; cei care au săvârșit acte de cruzime asupra populației civile; cei care au înființat ghetouri, lagăre pe criterii politice și rasiale; cei care au organizat represiuni colective; comandantii, supraveghetorii și paznicii de închisori care au supus deținuții la tratamente inumane; ofițerii de poliție și anchetatorii care au persecutat adversarii regimului; procurorii și judecătorii care au întreținut teroarea; cei care s-au pus în slujba Germaniei hitleriste. Profitorii de război îi includeau pe cei care au realizat, prin abuzuri, averi ilicite în timpul războiului. Pedepse prevăzute: de la 5 ani închisoare corecțională până la condamnarea la moarte. Criminalii de război erau cercetați de acuzatori publici, desemnați de către ministrul de justiție dintre magistrații de profesie. Mandatele de arestare erau emise de Consiliul de Miniștri. Pentru judecarea criminalilor de război s-a instituit o curte specială alcătuită din magistrați numiți de ministrul de justiție și de partidele politice - Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și Frontul Național Democrat. Guvernul Groza va abroga această lege, introducând alte criterii pentru definirea termenului de criminal de război, printre acestea numărându-se și declararea sau continuarea războiului contra Uniunii Sovietice (art. 2, alin. a). La 24 aprilie 1945 se publică în Monitorul Oficial *Legea pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război*. Pentru judecarea faptelor se instituie Tribunalul Poporului, compus în exclusivitate din membri simpatizanți ai formațiunii procomuniste de guvernământ. Completul de judecată cuprindea doi magistrați numiți de ministrul de justiție (Lucrețiu Pătrășcanu) și șapte judecători populari desemnați de F.N.D. Procedura capătă o tentă vădit politică, fiind îndreptată împotriva celor care își exprimau convingeri anticomuniste sau antisovietice.

XIII. INTRAREA ÎN TUNEL (pp. 206 - 211)

- p. 208 "După ce mi-a percheziționat rucsacul, m-a dus în dormitor. Mama mă aștepta cu ochii triști și speriați"

Elena Ciuceanu, fiica lui Petre Săndulescu. Născută la Craiova la 11 februarie 1902 într-o familie cu șase copii. Se căsătorește cu Ștefan Ciuceanu în 1921. Pleacă împreună la Arad în 1922. Aici se nasc cei doi copii, Constatin, în 1925 și Radu, în 1928. A susținut Mișcarea de Rezistență. Împreună cu Maria Daniel Mateescu, soția profesorului Alexandru Daniel, aprovizionează grupurile clandestine cu alimente și îmbrăcăminte. Își revede fiul arestat, în iunie 1949 în sala Tribunalului Militar din Craiova. Apoi, pînă în septembrie 1963 nu va mai reuși să-l întâlnească. A încercat să obțină un vorbitor, a făcut nenumărate memorii, a bătut la porțile penitenciarelor. Nici un răspuns. A cerut audiență generalului Baci, directorul general al Penitenciarelor. Nu i s-a acordat. "La Craiova, la penitenciar m-am dus cu un pachet pentru Radu", povestește Elena Ciuceanu. "Îl desfăceam în fața lor și îl lăsam acolo. Și am făcut acest lucru luni de zile. Nu voiau să-i dea nimic. Atunci am luat un scăunăș și m-am așezat în fața porții. Am stat acolo pînă l-au scos pe Radu. Un soldat a vrut să mă alunge. Pe urmă i-am trimis alte pachete. Dar nu i le dădeau. Abia de Paști, în '49, mi s-a dat voie să trimit un pachet. Mai tîrziu am încercat să-i duc ceva la închisoare. Bănuiam că e la Tîrgu Ocna, la penitenciarul pentru tuberculoși. Le-am promis paznicilor de acolo că le voi da toată mîncarea dacă îmi spun unde este. Altădată le-am dus un pachet cu cutii de chibrituri. L-am deschis în fața lor și le-am spus: <Astea sînt pentru dumneavoastră. Spuneți-mi dacă fiul meu mai este aici?>. Se zvonise atunci că i-a mutat în altă parte și că i-a omorît. Am crezut și credința mea în Dumnezeu mi-a fost singura speranță". Casa din Craiova, de pe strada Nicolae Bălcescu a fost expropriată, și, în cele din urmă, demolată. În 1959, Elena Ciuceanu se mută la București, unde va trăi într-un subsol modest în așteptarea fiului.

CUM A FOST ARESTAT RADU CIUCEANU?

OCTAVIAN ROSKE: Erați acasă când l-au arestat?

ELENA CIUCEANU: Da. Veniseră în lipsa mea. Când m-am întors acasă, tata mi-a spus: "Vezi că în casă e miliția". Eu n-am mai putut să plec. Știam că Radu trebuie să se întoarcă. M-au ținut tot timpul în casă. Stăteam în cameră și așteptam. Noi știam că trebuie să vină și n-aveam cum să-l anunțăm. Ne păzeau vreo trei, patru. "Am venit să-l luăm pe băiatul dumneavoastră", mi-au spus ei când am intrat în casă. Am vrut să ies, dar nu m-au lăsat. Ar fi trebuit să-l anunțe cineva. Ne cuprinsese o zăpăceală îngrozitoare. N-am închis un ochi. Stăteam în cameră și așteptam. I-am auzit apoi pașii, îi cunoșteam, avea bocancii aceia, se auzeau cum calcă și știam că acum îl vor lua.

XIV. BECIUL (pp. 212 - 217)

p. 212 "arme ascunse prin grădină"

RADU CIUCEANU: Ce fel de arme? Arme de vânătoare, carabine, unele cu țeava retezată, pistoale mitralieră de fabricație germană sau rusești. De multe ori țărani aveau ascunse și aruncătoare de mine, bazuci. Armament era suficient. Ceea ce lipsea era muniția. Unde le ascundeau? În grădină, prin cotloanele casei, în șurele de paie, în pod, sub streșină. De obicei securitatea venea la sigur. Denunțătorii indicau nu numai persoana, dar și locul.

p. 217 "Republica și Partidul Comunist nu lovește, bă, în săraci"

Temă îndrăgită de propaganda comunistă și populistă. La o ședință a Frontului Plugarilor din 8 februarie 1946 Petru Groza declara că guvernul său întâmpină încă "adversități", deși majoritatea împotrivilor "provin de la elemente reacționare din pătura sus-pusă, de la favorizații destinului, îmbuibăți cu de toate și plângându-se că e greu de trăit [...]. De revolta celor sătui nu ne temem" ("Universul" nr. 33/10.II.1946). Primul ministru era adeptul unei strategii economice inedite - egalizarea mizeriei: "Situați-vă

deasupra micilor mizerii", recomandă el funcționarilor publici, "și ridicându-vă astfel moralul strângeți-vă rîndurile, stați alături de noi pe care ne-ați pus la conducere ca să facem ca sărăcia să se împartă egal în această țară" ("Universul" nr. 203/6.IX.1946). În același spirit nivelator, egalizant, de solidaritate *fremătătoare*, se adresează Petru Groza și intelectualilor: "Să ne simțim cu toții frați [...] Căci un om care nu muncește într-o țară acel om este un element primejdios" ("Universul" nr. 234/12.X.1946).

p. 217 "Pe Drugă, pe Pleșa, pe Brătășanu, pe
ăștia vrem noi să-i belim"

Barbu Drugă, proprietar de mori în Oltenia. A întemeiat o rețea de industrie a morăritului și de desfacere a pîinii. După 1948 a fost arestat. Reabilitat după 1965 cînd inițiativele sale din perioada interbelică s-au bucurat de atenția unor istorici ai comerțului și industriei din România.

Ionel Pleșa, șeful organizației Partidului Național Liberal din Dolj. Participă la campania electorală din 1946. Victima unui atentat la 2 iunie 1946. Avea legături cu doctorul Căraușu și cu generalul Ioan Carlaonț. Combătut cu vehemență de propaganda comunistă: "un moșier expropriat, un deținător și un manipulator de importante capitaluri, un om prost privit de masa alegătorilor" ("Înainte", nr. 569/14.IX.1946). Pleșa este descris de ziarile comuniste ca un "fost purtător de ghiozdan al familiei Brătianu, fost latifundiar, mare proprietar, mare acționar al Băncii Românești". Atacurile împotriva familiei Brătianu alternează cu insinuările menite să surpe prestigiul candidatului P.N.L., Ionel Pleșa. "Nu a existat categorie socială în Oltenia care să nu fi fost exploatată, umilită, terorizată pentru a-și da într-un fel sau altul tributul la ghiftuirea cămătarilor din dosul teighelei Băncii Comerțului [...] Ce-au făcut Brătienii pentru țară timp de o sută de ani? Atît cît a făcut Ionel Pleșa pentru județul Dolj. Adică nimic [...] Ura nestăpînită a poporului împotriva șobolanilor brătieniști se îndreaptă și asupra celui care moștenește la Dolj roadele unui secol de guvernare brătienistă" ("Înainte" nr. 613/5.XI.1946). Clasa muncitoare este îndemnată să-i demaște, să-i anihileze, să-i strivească pe reprezentanții opoziției, fiindcă aceștia ar reprezenta "figuri

reacționare exploatare, lipsite de omenie care din ură pentru cei ce asudă ca să le înmulțească averile se opun aspirațiilor juste muncitorești", o "clică de dușmani ai poporului", alcătuită din mari proprietari și oameni înstăriți. ("Înainte" nr. 763/16.V.1947). Este interesant de observat că propaganda comunistă oscila între minimalizarea familiei Brătianu și supralicitarea contribuției sale malefice. În acest *glissando*, adevărul istoric contează cel mai puțin. Ionel Pleșa a fost arestat în 1948.

Inginerul Brătășanu, industriaș cu inițiative în siderurgie; proprietar de fabrici de cocs în Craiova. Arestat în 1948. Moare în închisoare, la Pitești, după o agonie chinuitoare, lipsit de asistență medicală.

XV. <BĂ, NOI AVEM PUTEREA SĂ VĂ FACEM PRAF> (pp. 217 - 224)

p. 218 "chipul ministrului de interne, Teohari Georgescu".

Teohari Georgescu, un produs al cartierului Grivița. S-a născut la 21 ianuarie 1908. Studii: patru clase primare. Încearcă să învețe meșteșugul tipografic. Grevist în 1927. Face propagandă prosovietică în armata română în 1928. Împărțitor de manifeste. Pleacă în Valea Prahovei să organizeze sărbătorirea Revoluției bolșevice. Arestat de Siguranța din Ploiești. Stă zece zile în detenție. Împarte celula cu dezertorii. Când i se spune să măture prin cameră, refuză. "Eu lupt pentru binele poporului", ar fi răspuns tânărul Teohari Georgescu, pe numele său adevărat Burăh Tescovici. Primește substanțiale stipendii de la serviciile de informații sovietice. Difuzează manifeste. În 1934, preia o tipografie ilegală. Arestat. Eliberat foarte curând, din *lipsă de probe*. Se refugiază la Bușteni. În 1935 este arestat din nou. Condamnat la un an închisoare. Cere rejudecarea procesului și obține anularea condamnării. În 1936, tipograf ilegalist. Lansează manifeste în care România e prezentată ca o *colonie germană*, iar Uniunea Sovietică ca *apărătoare a păcii și libertății*. În 1939 este cooptat în C.C. al P.C.R. Continuă propaganda: "apărind Uniunea Sovietică noi apărăm totodată viața poporului muncitor român". Arestat în 1941.

Condamnat la 10 ani muncă silnică. Deținut în închisoarea Caransebeș. Continuă propaganda sovietică. Ordinele de zi ale tovarășului Stalin sînt prelucrate aici în colectiv. Predă cursuri de istorie a Partidului Comunist bolșevic. La 4 noiembrie 1944 e numit subsecretar de stat la Interne în guvernul condus de generalul Sănătescu. Conflicte cu titularul, Nicolae Penescu. Teohari Georgescu vede pretutindeni *dușmani ai poporului, asasini legionari, criminali de război, sabotori ai producției, bestii legionare, elemente prohitleriste*, pe care îi înfierează în discursuri și interviuri. Pregătește grupuri de asalt pentru cucerirea primăriilor și prefecturilor din țară. Arhitectul tulburărilor din februarie 1945. Îndeamnă la răsturnarea guvernului: "Cetățeni și tovarăși, nu trebuie să așteptăm ca Națiunile Unite să vie să ia de guler pe Rădescu și clica lui reacționară și să-i dea înlături. Aceasta trebuie s-o facem noi, s-o facă poporul român". La 6 martie 1945 devine ministru de interne. Idealul său e cuprins în cîteva cuvinte: "Mă voi strădui să ridic prestigiul Ministerului de Interne în fața poporului român", să fac din el "un factor de progres, liniște și muncă". Începe vinătoarea *foștilor*. Se înființează lagăre de concentrare. Tribunalul Poporului, instituit în aprilie 1945, devine o anexă a Partidului Comunist. Sînt trimiși în închisoare zeci de mii de oameni nevinovați. Denunțul devine o datorie civică: "Azi, avînd un guvern al poporului, arestarea o fac organele statului, sesizate de muncitori". Protestele sînt reprimare violent. La 8 noiembrie 1945 Teohari Georgescu trimite camioane cu bătăuși împotriva studenților protestatari, iar din Ministerul de Interne se trage în manifestații. Teohari Georgescu condamnă *bandele de huligani* care au încercat să tulbure liniștea țării: "Toate încercările elementelor reacționare de a tulbura această liniște pînă astăzi nu au reușit și nu vor reuși". Aparatul de represiune este consolidat. Apar activiștii zeloși și agramați. Jandarmeria se îmborsăvește cu voluntari din divizia *Tudor Vladimirescu*. Teohari Georgescu respinge acuzațiile după care în România s-ar fi instituit un regim de teroare. "Nimeni nu poate indica vreun fapt samavolnic săvîrșit de guvern sau de partidele sau organizațiile politice încadrate în Frontul Național Democrat [...] Lupta politică nu trebuie să atingă josnicia", recomandă Teohari Georgescu, la una din numeroasele sale conferințe de presă. "Azi în închisorile țării nu se află închis nici un democrat, chiar și opoziția, sub regimul democratic, instaurat

la 6 martie 1945, se bucură de o libertate fără precedent în istoria țării, libertate de care ea abuzează", afirmă ministrul afacerilor interne, în iulie 1946. În campania electorală din 1946, Teohari Georgescu se dezlănțuie împotriva opoziției. Ziariștilor români și străini le dă garanții în privința libertății de exprimare a alegătorilor. "Guvernul asigură tuturor cetățenilor țării libera exprimare a dreptului la vot. Autoritățile de stat au asigurat desfășurarea campaniei electorale într-o perfectă ordine, legalitate și libertate". Teohari Georgescu nu amintește nimic despre arestările din provincie, despre percheziții, despre devastările de sedii, despre agresarea opoziției. Ministrul Afacerilor Interne emitea la 30.X.1946 circulara nr. 251.000 prin care prefecturile erau subordonate unor comandamente județene pentru asigurarea victoriei B.P.D. în alegeri. Partidele de opoziție (P.N.T., P.N.L. și P.S.D.R.) vor declara rezultatele alegerilor din noiembrie 1946 ca nule și neavenite. Urmează atacul final: lichidarea opoziției. În 1947 se trece la arestarea liderilor politici, la confiscarea arhivelor, la suprimarea presei independente. Tentaculele Internelor se extind în toate domeniile vieții: de la colectarea cerealelor până la supravegherea piețelor, de la controlul devizelor până la reprimarea mișcărilor studentești. Se conturează un nou tip de regim totalitar: *democrația populară*. "Este cu totul natural ca în fruntea mișcării patriotice să mergem noi, comuniștii. Noi simțem înarmați cu idealurile eliberării naționale și sociale ale poporului. Noi, comuniștii, trăim din plin viața zilnică a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, trăim trecutul eroic al poporului român". Teohari Georgescu cere proletariatului hotărâre și vigilență. "Proletariatul din țările democrației populare folosește puterea de stat pentru nimicirea claselor exploatoare și pentru construirea socialismului". Colaborarea cu masele se face îndeosebi prin practicarea denunțului. "O îndatorire patriotică a fiecărui om al muncii este astăzi să ajute aparatul nostru de stat în combaterea elementelor dușmănoase, în descoperirea sabotajelor, spionilor care sînt în slujba imperialismului străin". Nici o rezistență nu va fi îngăduită. Toate "încercările exploatarelor de a se opune mersului spre socialism" vor fi reprimare "cu energie". Avertismentul sună necruțător: "Dușmanii democrației populare, trădătorii, spionii și sabotajii în slujba imperialismului nu au nici o șansă de reușită în fața vigilenței mereu crescînde a poporului". Proletariatul victorios își exprimă *gratitudinea* față de un părinte

atît de înțelept. Tovarășul Teohari Georgescu, "unul din cei mai iubiți fruntași ai clasei muncitoare, ai poporului", are calități deosebite: "cînd vorbește, măsurat, cum vorbește el, te impresionează sinceritatea, încrederea pe care ți-o inspiră. E minunat acest aspect al lui Teohari: îmbină o judecată ascuțită, sigură, cunoscătoare a celor mai mirșave viclenii ale dușmanului, cu curățenia sufletească și zîmbetul unui copil. [...] Sîntem cu toții mîndri de el și îl iubim." (*Teohari Georgescu*, Editura P.M.R., 1951. *Lui îi dăm votul și încrederea noastră: Teohari Georgescu*, 1946; *TEOHARI GEORGESCU, O vigilentă apărare a libertăților populare*, București, 1946, pp. 38; 41-42; 124; 180-181; "Universul" nr. 42/21.II.1946; 155/11.VII.1946; 256/17.XI.1946; 260/7.XI.1948; "Semnalul"/18.VII.1946; "Înainte", nr. 404/21.II.1946; "Timpul", nr. 3334/15.I.1947; *TEOHARI GEORGESCU, Patriotismul nostru*, în "Almanahul poporului", 1947, p. 133; *Le drame de la Roumanie*, Paris, 1984, p. 215; *TEOHARI GEORGESCU, Bazele politice ale regimului de democrație populară*, Editura P.M.R. 1949, p. 15; *SERGIU FĂRCĂȘAN, Teohari Georgescu*, în "Almanahul poporului", 1948, p. 152).

p. 219 "locotenentul Oancă a apărut în toată splendoarea sa"

Constantin Oancă, născut în 1905. Comunist din ilegalitate. Ucenic cizmar. Coleg de breaslă cu Nicolae Ceaușescu. După 1945, ascensiune în aparatul Securității pînă la gradul de colonel. Figură sinistră în epocă. Bătăuș feroce. Aproape analfabet. Se semna cu mare greutate. Piatra funerară pe care și-a pregătit-o în cimitirul Ungureni din Craiova fixează un zîmbet sincer proletar. Sub medalionul sepie, un epitaf:

Nu fiți orgolioși și lacomi

Nu luați măsuri nedrepte

Timpul ne judecă.

Fiți obiectivi, fără patimă și răzbunare

Tot aici ajungeți.

Constantin Oancă locuiește astăzi în București, pe strada Știrbei Vodă, nr. 4.

ANCHETATORUL - CIZMAR

- Interviu cu Radu Ștefan -

OCTAVIAN ROSKE: Ați fost anchetat de Oancă la Securitatea din Craiova?

RADU ȘTEFAN [născut la Plenița, Dolj, în 1919. Intră în Mișcarea de Rezistență în 1946. Arestat în septembrie 1948. Condamnat în noiembrie 1949. Locuri de detenție: Aiud, Văcărești, Jilava, Craiova, Poarta Albă]: Da, Oancă avea metoda lui. Mă lega la mâini și la picioare și mă învîrtea pe un drug pînă ameteam. Apoi, cînd leșinam, mă azvîrlea de pămînt. După aceea mă stropea cu apă și o lua de la căpăt. Asta cînd nu mă bătea la tălpi. Veneau și mă luau la anchetă din trei în trei zile. Loviturile la tălpi erau cel mai greu de suportat. Oancă mă izbea și mă întreba: "Ce-ai vorbit, mă, cu profesorii ăia?" Eu m-am ocupat de pregătirea intelectuală a tinerilor de la liceu. Le duceam cărți de filozofie la *Frații Buzești*, la *Carol I*, la *Industrial*. Aveam acasă o bibliotecă bogată. Era acolo toată istoria filozofiei. Am avut legături și cu Blaga. În 1947 împrumutam cărți de la el și le dădeam elevilor.

OCTAVIAN ROSKE: Cine v-a mai anchetat la Craiova?

RADU ȘTEFAN: Mai erau trei indivizi de la București. Și mai era și Vasilescu. Țsta era peste Oancă. Un vagabond de Podul Grant. Avea o tăietură la mină și ne-o tot arăta. "Vedeți, mă, cum m-am bătut eu cu legionarii?"

OCTAVIAN ROSKE: Ați avut legături cu Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia?

RADU ȘTEFAN: Da, grupul nostru era subordonat lui Nelu Popescu. Acesta ținea legătura cu generalul Carlaonț. Aveam armament împărțit la oameni și eram pregătiți să acționăm, dacă s-ar fi dat semnalul. Contam pe elevii de liceu, pe studenți. Tineretul era de partea noastră. Organizația lui Carlaonț era foarte puternică, avea legături pretutindeni în Oltenia. Noi așteptam ca armata să intre în acțiune. Atmosfera era foarte încărcată. Toată lumea aștepta un semn ca să treacă la fapte. Comuniștii nu însemnau nimic. Nu convinseseră pe nimeni, doar pleava, cei de pe margine. Îi recrutau, îi instruiu și-i puneau în funcție. Oancă n-avea carte. Lucrase la un atelier de cizmărie pe strada Madona. Era din satul meu, din Plenița, dar nu ne știam. Și cît a bătut la mine...

OCTAVIAN ROSKE: Ce s-a întimplat cu ceilalți din grupul dumneavoastră?

RADU ȘTEFAN: Nelu Popescu a luat 20 de ani. Eu am negat totul la proces. Pînă la proces m-au ținut la izolare la camera 31 la penitenciar, la Craiova. La Aiud am stat la Zarca. Am făcut greva foamei 10 zile. Un milițian a venit și mi-a zis că degeaba fac greva foamei, că pot să și crăp. M-au mutat apoi la Văcărești. Aveam treizeci și opt de kilograme. Nu mă puteam ține pe picioare. M-au dus pe o pătură. Acolo m-a salvat un evreu. Apoi m-au dus la Jilava. Am stat într-o celulă cu vreo două sute de oameni. Ajunsesem de Crăciun, iar înăuntru stăteau toți în pielea goală, curgea transpirația pe ei. Aveau niște furuncule cît pumnul. Nu credeam c-o să mai scap de acolo.

XVI. PROMENADA DE SEARĂ (pp. 225 - 230)

p. 226 "Pe mardeiaș îl descoperisem. Era Ionescu 22"

BĂȚAIA LA SCRIPETE

OCTAVIAN ROSKE: De ce Ionescu 22?

RADU CIUCEANU: Așa l-am apucat: Ionescu 22.

OCTAVIAN ROSKE: Ce meserie avusese acest Ionescu înainte de a fi angajat la securitate?

RADU CIUCEANU: Fusesse slujbaș la poștă. Nu știu cîți ani a lucrat acolo. Pe urmă l-au angajat la Siguranță. Era după '45. L-au și avansat. După ce-a terminat cu noi, l-au făcut maior.

OCTAVIAN ROSKE: Ionescu era bătaușul de elită al securității din Craiova?

RADU CIUCEANU: Nu știu dacă era de elită, însă faimă știu că avea. Mare schingiutor. Bătea cu plăcere. Îi citeai voluptatea pe față. Cînd leșinai, te vîra cu capul în hîrdăul de apă. Asta era bătaia la scripete. Reziști cît reziști, și pe urmă iei una în plin și te duci. Și cum leșinai, cum te vîra cu capul în hîrdău. Să te trezească. Și apoi o lua de la capăt.

OCTAVIAN ROSKE: Ce s-a întîmplat cu acest Ionescu mai tîrziu?

RADU CIUCEANU: A avansat, a fost promovat, a prins pensia. L-am revăzut în Craiova. Era prin '70, în parcul Bibescu. Individul stătea la bazinul cu urși. Am observat că mîna dreaptă îi atîrna

țeapănă, într-o poziție ridicolă. Gura i se strîmbase și ochiul părea ținut pe un obiect din depărtare. Cu stînga dădea de mîncare la animale, bucăți de pîine...

OCTAVIAN ROSKE: Cîtă duioșie...

RADU CIUCEANU: M-am uitat la el. Avea o mutră răvășită, terminată. Probabil că s-a speriat cînd m-a văzut. Să-i apar așa, dintr-o dată, după atîția ani, după ce fusesem zdrobit, hăcuit, strivit. Mă credea mort și n-am vrut să-i stric această convingere. Nu știu ce s-a întîmplat cu el după aceea.

XVII. CAMERA SARCOFAGELOR (pp. 231 - 238)

p. 231 "- Tata?
 - Ștefan".

Ștefan Ciuceanu se naște la Craiova la 4 octombrie 1876. Rămîne orfan de la o vîrstă fragedă. Studii: Colegiul *Carol I*, Craiova; Școala normală superioară; Facultatea de Litere din București, secția istorică. Profesor de istorie la Tîrgu Jiu. Profesor de istorie la Colegiul *Carol I* din Craiova. Directorul Muzeului și Fundației Aman din Craiova, 1910-1914. Înfîințează secțiile de etnografie și istorie antică. În 1914, la propunerea lui N. Iorga, este numit membru corespondent al Comisiei Monumentelor Istorice. Înfîințează în 1915 Muzeul de Antichități și Etnografie, devenit mai tîrziu Muzeul Olteniei. În timpul neutralității este trimis de Ionel Brătianu în Ardeal ca observator politic. Arestat de autoritățile maghiare și expulzat. În timpul războiului supraveghează depozitele Comisiei Monumentelor Istorice. În 1922 pleacă la Arad unde înfîințează Școala de învățători Dimitrie Țichindeal. Membru în conducerea revistei *Arhivele Olteniei*. În 1931 propune înființarea unei facultăți la Craiova. Participă la înființarea *Institutului de arheologie olteană*, alături de C. S. Nicolaescu-Plopșor, Al. Bărcăcilă, Dumitru Berciu, Dumitru Tudor, Ion Nestor. Cercetări arheologice la Piscul Cornișorului, Sălcuța (prima stațiune preistorică explorată cu metode științifice la noi în țară), Coțofeni, Bistrețul, Balta Verde, toate în județul Dolj și la Aninoasa, jud. Gorj. Moare la 15 martie 1936. Înmormîntat în cimitirul Ungureni, Craiova.

NICOLAE IORGA: De mulți ani, domnul Ștefan Ciuceanu profesor la Craiova s-a deosebit de atîția printre colegii săi prin iubirea față de lăcașurile sfinte ale înaintașilor (*Academia Română, Memoriile Secției Istorice*, seria a II-a, tom XXXII, p. 237, București, 1914).

AUREL BUGARIU: Ștefan Ciuceanu a fost un profesor în adevăratul sens al cuvîntului. În Craiova a funcționat pînă la săvîrșirea din viață la catedra de istorie de la Colegiul Carol I, instituție de elită care a dat pe Dr. Gerota, pe Magheru, pe Carada și Bibicescu, pe actualul titular al instrucției publice, Dr. Angelescu. Acești mari oameni au ajuns ceea ce sînt datorită profesorilor lor. Meritele lui Ciuceanu sînt evidente. El a organizat Fundația Aman și a fondat - împreună cu inimosul prefect Constantin Pop - *Muzeul Regional Oltean*. A fost apoi un neobosit cercetător. Are descoperiri de importanță mondială în preistorie, deși a rămas oarecum în umbră. Ștefan Ciuceanu a făcut săpături arheologice în urma cărora a stabilit paleoliticul oltean, nerecunoscut pînă atunci de savanți. Elev al marelui Tocilescu, Ciuceanu a continuat opera profesorului său așezîndu-se prin descoperirile sale alături de îndrumătorul său. ("Luceafărul", ianuarie 1937; text comprimat).

Dr. EMILIAN SĂVOIU: Mic de statură; vioi în mișcări, cu o figură expresivă, purtînd un bogat păr argintiu, Ștefan Ciuceanu era un profesor deosebit. Pentru el catedra reprezenta atelierul de cizelat sufletele tinerilor săi elevi. Consideră istoria ca vie, dinamică, mereu de o imediată actualitate și de o neprețuită utilitate. În nesfîrșitele ore de noapte, profesorul Ștefan Ciuceanu studia în vasta sa bibliotecă pentru fiecare an un mod nou de a-și expune lecțiile. Un volum enorm de notițe, adnotări, sinteze, vin să mărturisească meticulozitatea acestui mare dascăl. Toate aceste date luau forma elegantă a expunerilor lui care înmărmureau pur și simplu ochii micuților ce-l priveau. Farmecul personal, erudiția vastă, mereu la curent cu toate datele științei erau dublate de o cunoaștere profundă a artei oratorice. (EMILIAN SĂVOIU, *Profesorul Ștefan Ciuceanu*, Craiova, 1968, pp.14-15).

ȘT. NICOLAESCU-PLOPȘOR: La istorie, mi-aduc aminte, aveam ca profesor pe Ștefan Ciuceanu care încă de la prima lecție ne-a întrebant care de pe unde sîntem și, lăsînd la o parte tîrgoveții, pe noi cei de la țară ne-a însemnat într-un carnet, iscodindu-ne despre cetăți și șanțuri vechi, îndemnîndu-ne să căutăm fel și

chipuri de vechituri cărora el le zicea antichități. Drept care am fost foarte bucuros când, după una din vacanțe, i-am adus o sabie veche, ruginită din Valea Dăsnățuiului. Și m-am bucurat încă o dată mai anii trecuți când, participând la sărbătorirea semicentenarului Muzeului Olteniei, am aflat că această sabie, cu număr de ordine în regulă, se află la loc de cinste în păstrarea muzeului. În registrul inventar am citit în dreptul ei: "Descoperită la Plopșor de către elevul Nicolaescu Șt. Constantin din clasa I-a A 1911". De atunci datează adaosul Plopșor la numele meu pe care mi l-au dat colegii și apoi profesorii. Reîntîlnindu-l pe profesorul Ciuceanu în clasa a IV-a cu obiceiul lui, iar ne-a dăscălit, îndemnîndu-ne să-i aducem antichități. Profesorul Ciuceanu urmărea descoperirea unor așezări preistorice și aş putea spune chiar că lui i se datorește reluarea cercetărilor arheologice în această direcție uitată aproape cu desăvîrșire de la încetarea activității lui Bolliac, Butureanu și Butculescu. Ne vorbea cu atîta înflăcărare de însemnătatea unor astfel de descoperiri pe care bătrîni satelor le socoteau "cioburi de oale groase de cînd cu urieșii", "ciocane de piatră" și "săgeți de cremene de ale lui Sf. Ilie fulgerătorul de draci", încît sub astfel de îndemnuri și îndrumări, cu un album de preistorie în mînă dăruit de profesorul meu, am luat-o razna într-o vacanță pe cîmpii, văi și dealuri și am ajuns la poalele Piscului Cornișorului. După terminarea liceului, geaba a vrut tata să mă facă doctor, ba inginer. Cînd m-am dus la facultate am întrebat unde se învață arheologia și acolo l-am reîntîlnit pe profesorul meu Ion Andrieșescu cel care, chemat de profesorul meu de istorie Ciuceanu, venise să vadă descoperirea de la Piscul Cornișorului. Așa am devenit arheolog" (ȘT. NICOLAESCU-PLOPȘOR, *Amintiri despre anii de școală*, București, 1968, pp. 125-130).

Acad. MIRCEA ILIESCU: Era mic, cu picioarele în paranteză, cu un bogat păr negru, ondulat, cu o figură vie și temperament ascuțit. Era inteligent și cultivat. Ideile sale erau precise, dar presărate cu ironii amare, destul de caustice. Cu o voce metalică, își făcea prezentările original, cu fraze alese, dîndu-le haz prin ridicularizarea oamenilor și a diferitelor situațiuni. Era de o deosebită echitate și intervențiile sale în repararea unei nedreptăți erau categorice. Poate că acestea țineau și de viața plină de greutate și umilințe pe care o dusesese pînă să ajungă profesor.

p. 231 "Știi cât de disperat e fratele tău? Știi cum plîng rudele după tine? Nu te gîndești la ei?"

**"EXISTA O MARE SOLIDARITATE ÎNTRE CEI
URMĂRIȚI ȘI CEI CARE LE OFEREAU ADĂPOST"**

- Interviu cu Constantin Ciuceanu -

OCTAVIAN ROSKE: Unde vă aflați în septembrie '48?

CONSTANTIN CIUCEANU: [fratele lui Radu Ciuceanu, născut în 1925 la Arad. Studii: Institutul Politehnic, 1944-1950. Implicat în Mișcarea de Rezistență]: În septembrie '48 eram la București. Am primit telefon de la mama imediat după ce Radu a fost arestat. Am înțeles că situația e gravă și m-am ascuns repede. Aveam o rețea în capitală. Am stat la Bebe [Octavian] Ionescu.

OCTAVIAN ROSKE: Nu era și el urmărit de securitate?

CONSTANTIN CIUCEANU: Asta a fost mai târziu. Dar, atunci cînd l-au luat pe Radu, el nu era încă în alertă.

OCTAVIAN ROSKE: Securitatea v-a căutat la București?

CONSTANTIN CIUCEANU: M-au căutat de mai multe ori. Știam însă că vor obosi și că, presați de alte cazuri, vor abandona urmărirea. De altfel, într-un oraș mare, te strecoari mai ușor.

OCTAVIAN ROSKE: Nu vă era teamă că una din gazde v-ar putea denunța securității?

CONSTANTIN CIUCEANU: Există o mare solidaritate între cei urmăriți și cei care le ofereau adăpost. Uneori ne înghesuiam într-o singură cameră șase fugari. Ieșeam pe rînd. Aveam diverse sisteme de alarmă. O ieșire de urgență, pe cablu. O perioadă am stat la un ceferist. Avea familie și nu prea era loc. A trebuit să mă culc pe masă. Am stat acolo trei luni. Păstram legătura cu mama printr-un intermediar. Securitatea făcea presiuni, o amenințau că vor pune mîna pe mine, și că mă vor închide, ca și pe Radu. Atunci a fost cel mai greu pentru mama. Despre Radu nu știa nimic, iar despre mine nu știa dacă mai sînt liber.

OCTAVIAN ROSKE: Cît a durat retragerea în clandestinitate?

CONSTANTIN CIUCEANU: Un an și jumătate. Am întrerupt facultatea. Apoi am lucrat la măsurători la Vidraru, unde se făcea barajul. Cînd lucrurile s-au mai liniștit am revenit în București și

mi-am continuat studiile. Unchiul meu, profesorul Cristea Mateescu, m-a ajutat. Am stat multă vreme la el.

OCTAVIAN ROSKE: De ce s-a diminuat spiritul de solidaritate mai târziu?

CONSTANTIN CIUCEANU: Nu cred că s-a diminuat. E adevărat că la început familiile mai aveau ceva rezerve materiale și puteau întreține câțiva fugari. Mai târziu, când mizeria s-a răspândit, acest lucru a devenit cu neputință de realizat. Ca să ascunzi pe cineva nu era suficient să ai bunăvoință. Trebuia să dispui de o casă încăpătoare, eventual, cu un subsol special amenajat și să ai fonduri de rezervă. Au fost totuși oameni care au reușit să se ascundă mulți ani. Bebe [Octavian] Ionescu, de exemplu, care umbla cu acte false, schimbându-și mereu adresa. Sau Nicolae Stroescu [acum director al departamentului românesc la Radio *Europa Liberă*] care a stat ascuns doisprezece ani, fiind urmărit de securitate. Țin minte că l-au căutat când lucra pe un șantier condus de mine, la Sinaia. Au venit doi securiști. S-au legitimat. Căpitanul *nu știu cum*, și maior *nu știu care*. "N-aveți aici pe unu' Stroescu?" zice unul din ei. "Avem. Adică am avut. A plecat acum două săptămîni!", zic eu. "Cum a plecat?", sare unul din securiști. "Așa bine. N-a mai venit la servicii. Cine stă să-i întrebe pe ăștia? Vin la noi, se angajează și pleacă dacă nu le mai convine". Cu zece minute înainte coborisem la subsol. Niki strîngea pompele. Era frig. Avea o căciulă pe cap și se muncea să strîngă un robinet. I-am zis: "Șterge-o. Au venit să te ia". Și-a luat bocceluța, s-a cățărat pe o scară și a dispărut pe fereastră. Pe vremea aceea aveam ascunzători la Cîmpina, la Comarnic, la Brașov. Niki s-a dat la fund o perioadă. Securiștii erau foc. "Bine, tovarăși, să nu ne anunțați pe noi că aveți aici un *bandit*", zice unul din ei. "Da' dumneavoastră de ce n-ați aflat mai devreme că e aici? Să ne dați și nouă de veste. Am fi luat măsuri", zic eu, că să-l liniștesc. Tot pe șantierul nostru s-au ascuns Cicerone Ionițoiu și Mihai Paulian. Directorii știau și închideau ochii. Da, a existat o solidaritate.

XVIII. OMUL DE LA CIFRU (pp. 239 - 242)

p. 240 "Mă numesc Robu"

Iancu Robu s-a născut la 9 februarie 1906 la Rucăr, Muscel. Radiotelegrafist la Inspectoratul Siguranței Craiova și apoi șeful Stației de Radio la Siguranța Regionalei Oltenia. Membru P.M.R. din 1947. Șeful organizației P.M.R. din Siguranța Regionalei. Robu lua cuvântul în ședințele de partid cerind insistent ca toată corespondența securității să se facă, pentru eficiență și promptitudine, prin radio. Tot el copia mesajele din registrul radiogramelor, le preda lui Marin Popescu, fost comisar de Poliție care, la rândul său, le înmîna profesorului Paulian, acesta avînd întâlniri săptămînale cu col. Gheorghe Cărăușu. Mesajele cuprindeau informații importante cum ar fi:

- 1) Planuri de clădiri (Siguranța din Craiova)
- 2) Note de identificare a unor persoane suspecte (cazul lui Nelu Popescu, șeful organizației legionare din Oltenia)
- 3) Date de personal (Poliție, Siguranță, cu adrese și numere de telefon)
- 4) Note informative de la agenți
- 5) Ordine de arestare (cazul gen. Leonard Mociușki, gen. Gh. Tătărăscu)
- 6) Ordine de urmărire a persoanelor suspecte
- 7) Ordine pentru supraveghere strictă (vezi cazul Gh. Ionescu din Craiova)
- 8) Măsuri pentru supravegherea frontierei cu Iugoslavia
- 9) Informații despre componența Comitetului Central al P.M.R.
- 10) Date privind activitatea directorilor întreprinderilor naționalizate
- 11) Informații despre starea de spirit a prizonierilor români întorși din URSS

Iancu Robu a fost arestat în 1948. Judecat în iunie 1949 cu lotul M.N.R.O. Condamnat la 20 ani temniță grea pentru "crima de înaltă trădare prin necredință" (C.P. art. 101, 103). Moare în penitenciarul Lugoj, în 1961.

- p. 241 "pe una din notele informative mi-am zărit foști profesori, în frunte cu Ion Scînteie, nume predestinat vînzării de neam și de credință"

Profesorul Ion Scînteie era membru în Comitetul Central al Partidului Național Popular, formațiune politică înregimentată în B.P.D., aliat de nădejde al comuniștilor la alegerile din 1946. Foarte activ în presa comunistă locală și în manifestările politice din Oltenia. Tezele sale erau în consonanță cu articolele din *Scînteia*: maniștii defăimează monarhia, țărăniștii au tras cu mitralierele în minerii de la Lupeni și în muncitorii de la Grivița, brătieniștii sabotează economia, bandiții și sabotorii trebuie trimiși acolo unde merită, adică în pușcărie. ("Înainte" nr. 392/7.II.1946)

- p. 241 "Generalul Tătărescu, anunțat că se află pe lista arestărilor iminente, a șters-o cu cîteva clipe înainte de sosirea agenților Siguranței din Tirgu Jiu"

Gh. Tătărescu, născut în 1885 la Craiova. Fiul generalului N. Tătărescu, comandat de divizie în Războiul de independență. În 1948 este alertat prin canalele M.N.R.O. că urmează să fie arestat. Se ascunde. Capturat în 1950. Deținut administrativ. Moare la Aiud.

XIX. PARCUL BIBESCU (pp. 242 - 245)

- p. 244 "Tu știi că pentru noi un bandit mai puțin înseamnă o primă în plus"

RADU CIUCEANU: Pentru fiecare partizan împușcat securitatea acordă o primă. La fel și pentru frontieriștii lichidați pe fișie. Arestările erau, de asemenea, recompensate, direct proporțional cu valoarea capturii. După 1948, securitatea a generalizat sistemul denunțării stipendiate. Se culegea orice informație despre gazde, tăinuitori, refugii, depozite de armament și fugari.

XX. CATASTROFA (pp. 246 - 252)

- p. 247 "Noi apărăm poporul, poporul acesta
care asudă zi și noapte pentru
ridicarea unei lumi noi. Iar cu voi,
bandiții, avem mînă liberă să facem ce
voim"

Într-un discurs ținut la București, la 31 iulie 1945, Teohari Georgescu făcea cîteva clarificări în această chestiune: "Un regim democratic se consolidează prin lupta împotriva bandiților, a dușmanilor poporului și ai regimului democratic. Aici se înșală elementele reacționare din partidele istorice, se înșală Maniu și Brătianu, cînd cred că noi, în democrația noastră, în spiritul nostru larg, vom înțelege democrația într-un sens negativ, lăsînd bandiții să-și facă de cap. Noi am înțeles democrație, libertate, dar am înțeles-o pentru popor, pentru clasa muncitoare, n-o înțelegem pentru bandiții care uneltesc împotriva intereselor poporului. Este adevărat, sînt închisori și lagăre, dar ele sînt pentru bandiții fasciști, pentru speculanți și sabotori, pentru dușmanii poporului". (TEOHARI GEORGESCU, *O vigilență apărare a libertăților populare*, București, 1946, p. 106).

- p. 247 "Tu cu cine ești, mă? Ești cu Pleșa? Cu
moșierul ăla care a tras în țărani la
1907?"

Fițiucile propagandistice din 1945-1948 identificau partidele de opoziție (P.N.Ț., P.N.L.) cu interesele magnaților financiari. În numele acestei ecuații, se comiteau grosolane licențe cronologice. O scenă fictivă era populată cu personaje aburoase, după un scenariu obscur. Orice afirmație devenea posibilă, orice intervenție credibilă: "În jurul lui Maniu și Brătianu s-au strîns toți foștii conducători legionari, antonescieni, moșieri, expropriați și îmbogățiți de război. S-au adunat laolaltă toți trădătorii de țară și care, în ura lor de moarte împotriva poporului român, nu se dau în lături de la nici o acțiune criminală. Trecutul lor este plin de sîngele a zeci de mii de muncitori, țărani și intelectuali uciși sub guvernările

maniste și brătieniste în lupta pentru o viață mai bună. Acei care nu s-au dat în lături să ucidă 11.000 de țărani când în 1907 au cerut pământ, nu s-ar da înlături să mai ucidă alte zeci de mii, dacă ar mai avea ocazia. Acei care au împușcat sute de muncitori la Lupeni și Grivița mai au încă curajul și nerușinarea să mai vină în fața poporului [...] Ce libertate dorește reacțiunea manisto-brătienistă? Să poată împușca din nou pe țărani și muncitori? Să poată pregăti din nou aruncarea țării în război? Să redea moșierilor moșile și să răpească toate libertățile și cuceririle democratice? Da, acestea sînt libertățile de care se plîng manistii și brătienistii că nu le mai au. Îi asigurăm că aceste libertăți nu le vor mai avea niciodată. Pe noi nu ne sperie amenințările. Noi am cîștigat libertățile democratice de care se bucură azi poporul român prin lupte grele și sîntem gata să le apărăm cu orice sacrificiu. În lupta sa pentru o viață mai bună, poporul român vă înlătura din calea sa pe toți cei care i se vor împotrivi". Cuvintele aparțin lui **Nicolae Ceaușescu** și sînt rostite în 1946 la o întrunire electorală la Craiova. ("Înainte" nr. 528/27.VII.1946). Un manifest lansat de Confederația Generală a Muncii, sindicat controlat de comuniști, sub conducerea lui Gh. Apostol, descoperea, în trecutul lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, nu mai puțin de paisprezece *crime* împotriva poporului. Astfel, Maniu era acuzat că a pus la cale masacrele de la 1907, că a tras în demonstrații de la Galați, în 1916, ca și în cei din București de la 13 decembrie 1918, că a reprimat greva generală din 1919, că a organizat represiunea de la Tatar-Bunar, că ar fi declanșat teroarea anticomunistă din 1924, că ar fi tras în minerii de la Lupeni în 1929 și în muncitorii de la Grivița 1933, că ar fi tolerat măcelul legionar din 1940, ca și pogromurile din 1941, că l-ar fi adus la putere pe Ion Antonescu, că ar fi susținut cu toate forțele războiul imperialisto-fascist, că a adus țara în ruină, că ar fi desființat syndicatele și împînzit țara cu lagăre pentru muncitori. Uneori zelul propagandei comuniste producea farse sinistre. La o întrunire P.N.Ț, din 1946 *proletarii* scandalizați au strigat *Jos Maniu*, dar și *Jos hitleristul Avram Iancu*. ("Dreptatea" nr. 44/27.III.1946; 77/9.V.1946).

p. 248 "<Cine dracu' o fi și Vasilescu ăsta?>
Am rămas pentru o secundă blocat.
Vasilescu nu era altul decât maiorul"

RADU CIUCEANU: Vasilescu era marfă de import. Copilărise în Giulești. I se citea pe nutră șmecheria. Se lăuda cu tinerețea sa muncitorească. Ar fi fost, pasămite, cazangiu. Când bătea la noi să fi avut vreo patruzeci de ani. Bătea cu reținere, adică i-ar fi plăcut să dea un ordin și mardeiașii să te facă zob. Mai târziu a avansat pînă la gradul de colonel. Prin '51 a fost împușcat la o vînătoare tovărășească. Era cu secretarul din Dolj, Fulger. Cineva i-a băgat un cartuș în ochi. Nu s-a pensionat imediat. Dădea o mînă de ajutor cadrelor mai tinere. Se pare că a murit după '56.

ANCHETATORII DIN CRAIOVA

- interviu cu Ilie Marineanu -

OCTAVIAN ROSKE: Ați fost anchetat la securitatea din Craiova și de maiorul Vasilescu?

ILIE MARINEANU: (născut în 1918 la Craiova. Studii: Academia de Arte Frumoase, București. Profesor la Craiova. Arestat în septembrie 1948. Condamnat la 2 ani închisoare în 1949 pentru "uneltire contra ordinii sociale". A executat 3 ani și 2 luni): Vasilescu stătea în fața mea și îmi spunea: "Scrie, mă!" Trebuia să scriu o declarație. Mi-a tras cîteva palme. Îmi curgea sînge din nas și din gură. Hîrtia se murdărise de sînge. Vasilescu mi-a dat altă hîrtie și mi-a zis: "Acuma poți să scrii."

OCTAVIAN ROSKE: Cu Oancă ați avut *plăcerea* să vă întîlniți?

ILIE MARINEANU: Oancă a apărut cam la o lună după detenția groaznică de la penitenciarul din Craiova. A intrat la mine în celulă și m-a întrebat cum mă simt. I-am răspuns că tremur de frig și rabd de foame. Mi-a răspuns: "Bă, profesore, ai citit multe cărți la viața ta, da' pe Max tot nu l-ai citit. Că dacă îl citeai pe Max nu ajungeai aici." Oancă fusese cizmar, ucenic la un atelier de pe [strada] Madona și prieten cu Ceaușescu. Dar, cel mai sadic era Ionescu 25. I se spunea așa fiindcă plăcerea lui era să-ți tragă douăzeci și cinci la talpă. De obicei, după a zecea lovitură leșina. Atunci vărsa o căldare de apă pe tine și o lua de la capăt. Înapoi, în celulă, te duceau pe brațe. Ionescu era atît de buhăit că nu i se mai vedeau ochii. Unii ziceau că ar fi fost

funcționar la poștă. Un bețiv notoriu. Ziua făcea chefuri, iar noaptea bătea. Te scotea din celulă și te bătea ca un sadic. Pe Radu Ciuceanu l-au bătut cel mai mult. Era luat în fiecare seară și dus la anchetă. Dimineata îl aduceau pe brațe. L-au schingiuit îngrozitor, luni de zile, fiindcă luptase pentru o cauză românească și dreaptă.

OCTAVIAN ROSKE: Care a fost momentul-limită în timpul anchetei?

ILIE MARINEANU: Momentul acesta l-am trăit la 11 noiembrie 1948. Eram anchetat de către locotenentul Jianu și de către un individ cu o față pistriată și cu părul roșcat care vorbea stricat românește. Era îmbrăcat în civil. După ce m-au bătut, m-au amenințat că dacă voi continua să neg o vor aduce pe mama la securitate și o vor schingiui în fața mea, pînă voi mărturisi tot ce voiau ei.

OCTAVIAN ROSKE: La proces ați avut avocat din oficiu?

ILIE MARINEANU: Procesul a avut loc la Tribunalul Militar din Craiova la 11 aprilie 1949. A durat o zi. Avocatul mi-a spus că sentința fusese hotărîită dinainte. Am fost închis la penitenciarul din Craiova și apoi la Aiud, Poarta Albă, Capul Midia. Cînd am ieșit, toți s-au mirat că sînt viu. Auziseră că am murit la Canal.

p. 249 "Am crezut că ești cu copiii, cu d'alde
Lucian Popescu, Gutuescu, Trancă,
Ionescu"

Lucian Popescu, absolvent de liceu, implicat în M.N.R.O. Subordonat lui Sergiu Mandinescu. Condamnat în 1949 la un an închisoare.

Adrian Gutuescu, absolvent de liceu, implicat în M.N.R.O. Condamnat în 1949 la un an închisoare.

Dumitru Trancă, elev de liceu, implicat în M.N.R.O. Condamnat în 1949 la un an închisoare.

Gigi Ionescu, student la Facultatea de Litere și Filozofie, București. Conducea o celulă legionară. Nu era subordonat grupurilor din M.N.R.O. Condamnat la 7 ani închisoare.

XXI. MEDALION DE FAMILIE (pp. 252 - 259)

- p. 255 - "Căpitanul Ionescu a luat pistolul mitralieră și a coborât greoi pe scări. L-am urmat și, pentru ultima oară, am intrat în biroul tatălui meu. Chipul său mă privea duios, dar și muștrător din portretul cel mare, agățat într-o nișă a bibliotecii"

OCTAVIAN ROSKE: Ce s-a întâmplat cu biblioteca tatălui?

RADU CIUCEANU: În 1948, după arestarea mea, a fost incendiată. Era o bibliotecă uriașă cu manuscrise, documente istorice, cărți rare. Aproximativ 20.000 de volume. N-au scăpat decât câteva sute. Securitatea a venit, le-a scos în grădină, le-a făcut morman și le-a dat foc. S-au pierdut atunci scrisori de la N. Iorga, G. M. Cantacuzino, Gh. Brătianu, dr. Lupu, dr. Angelescu. Tata fusese membru corespondent al Comisiei pentru Monumente Istorice, responsabil pentru Oltenia.

- p. 255 - "Mă împinsese probabil tradiția familiei mele. Ea săpase în mine gândul că fiecare om are dreptul să-și exprime nestingherit opiniile"

RADU CIUCEANU: Neamul Ciucenilor e legat de așezarea Ciuci. În 1926 i s-a dat denumirea Vîrfuri. Aici se întînesc drumurile spre Arad și Oradea. Prima atestare documentară, la 1390. În 1514, un Ciuceanu, voievod de Ciuci, cum îl denumesc documentele epocii, a fost chemat în ajutor de cetățile Șoimăș și Lipova, amenințate de trupele lui Gheorghe Doja. În loc să-i apere pe nobilii maghiari, el a deschis porțile lăsându-i pe răsculați să intre. A participat apoi alături de Doja, fiind numit comandant de oști. În 1566, Nicolae Ciuceanu, administratorul domeniului Ciuci a oprit înaintarea turcilor spre Baia de Criș. Prin poziția sa în defileul Crișului Alb, comuna Ciuci supraveghea poarta de intrare spre Munții Apuseni, prin pasul de la Dealul Mare. Un alt

Ciuceanu a participat la răscoala lui Horea. Prins la asaltul cetății Deva, a fost condamnat la moarte și decapitat. În timpul revoluției din 1848 Curțile de la Ciuci sînt distruse. Familia Ciuceanu se răspîndește apoi. O ramură se stabilește în zona Rășinari. Ceilalți, în Dobrogea și Oltenia. Pe la 1842, un alt Ciuceanu deschide la Craiova o școală de *umanioare*. Acesta era bunicul lui Ștefan Ciuceanu, tatăl meu.

p. 256 "Despărțirea de mama a fost scurtă,
fără artificii"

ELENA CIUCEANU: L-au adus după cîteva zile. Cred că erau doi cu el, dacă nu mă înșel. Unul dintre ei era Vasilescu. Nu m-a lăsat să vorbesc cu Radu. Nu m-a lăsat deloc. Vasilescu nu a fost brutal. M-a lăsat să-i dau ceva îmbrăcăminte. Era bătut. Era de nerecunoscut. Atunci a fost și tata de față, bătrînul. N-au stat mult.

p. 257 "În curte, în jilțul său bătrînesc, mă
aștepta bunicul"

Petre Săndulescu, născut la Craiova în 1864. Provenea dintr-o familie cu patru copii. Tatăl său era administratorul moșiei Glogoveanu. A avut un atelier de cizmărie și cojocărie. Cunoscut sub numele de Petrache Albișoru. A avut cinci fete și un băiat: Maria, Aurora, Elena, Florica, Cornelia și Ion, mort în 1916 în război. A murit în casa din strada Nicolae Bălcescu, în 1958. Înormintat la Cimitirul Ungureni, Craiova.

XXII. PE URMELE GENERALULUI (pp. 259 - 268)

p. 268 "Auzisem din aprilie de beciurile
Ministerului de Interne"

RADU CIUCEANU: Reușisem să strîng cîteva informații despre beciul Ministerului de Interne. Ele se vor completa mai tîrziu cu cele aflate în pușcărie. Clădirea Ministerului de Interne, devenit mai tîrziu sediul C.C. al P.C.R. avea două subsoluri. Totul era în

beton. Regim sever de supraveghere. Aici au fost anchetați liderii partidelor de opoziție, episcopii uniți și șefii Rezistenței naționale. Anchetele erau selective, cu perioade de așteptare, *pressing* psihologic și tortură. E greu de apreciat câți oameni au fost lichidați în beciurile Internele. Sistemul de bolgii suprapuse, aproape etanșeizate, împiedecau comunicarea.

XXIII. DECALOGUL OCNAȘULUI (pp. 269 - 285)

- p. 270 "Avusesem ocazia să văd un film scos de nemți cu măcelul organizat de Stalin la Katyn"

La 13 aprilie 1943 posturile de radio germane anunțau că în pădurea de la Katyn au fost descoperite gropi comune cu ofițeri polonezi împușcați. Guvernul polonez din exil a cerut Crucii Roșii să deschidă o anchetă. La cererea Germaniei, s-a alcătuit o comisie de experți. După documentele descoperite la fața locului s-a constatat că execuțiile datau din primăvara anului 1940, când zona se afla sub ocupație sovietică. Rușii nu au admis această versiune aruncînd vina pe trupele germane, iar Stalin, înfuriat, a rupt legăturile diplomatice cu guvernul polonez în exil. (WINSTON CHURCHILL, *The Second World War*, VII, *Victory of Africa*, London, 1965, pp. 315-318).

Prizonierii polonezi proveneau din lagărele de la Starobielsk, Ostaszkov și Kozielsk. Masacrul a fost organizat din ordinul N.K.V.D.-ului în cursul operațiunilor de evacuare, din aprilie 1940. Moartea celor peste 15.000 de ofițeri polonezi a fost comemorată pentru prima oară oficial în Polonia sub guvernul Woyciech Jaruzelski, în aprilie 1990.

- p. 272 "mai degrabă aș fi văzut *Statuia Independenței* pusă la loc în Craiova"

Grup statuar reprezentînd scena în care regele Carol I salută la Calafat prima salvă de artilerie din Războiul de Independență. Demolat în 1948.

- p. 275 "Ajuns într-un lagăr american, e livrat peste noapte englezilor, iar de aici, cu mii de ruși de-ai generalului Vlasov, face cale întoarsă către patria sovietelor".

Generalul Andrei Andreievici Vlasov a scăpat de mai multe ori din încercuiri germane, în timpul retragerii armatei sovietice. Atacat în 1942 de forțe inamice superioare, fără posibilități de aprovizionare, lipsit de armament, generalul Vlasov s-a predat împreună cu forțele de sub comanda sa. Încadrat în dispozitivul german, Vlasov a luptat în continuare împotriva lui Stalin. În 1944 a trecut de partea aliaților, împiedicând distrugerea capitalei Cehoslovaciei. După ce s-au predat trupelor engleze, Vlasov și oamenii săi - peste 90.000 de soldați - au fost dezarmați și internați în lagăre. Mai târziu, din ordinul lui Churchill, au fost livrați sovieticilor. Aliații au explicat acest gest prin urgența colaborării cu Stalin la războiul împotriva Japoniei. Cifra refugiaților ruși predați de aliații anglo-americani lui Stalin se ridică la un milion. Majoritatea vor fi trimiși în lagărele din Uniunea Sovietică. Vlasov a fost spânzurat în august 1946.

- p. 278 "Da', omul cel mai urît la ei e chiar Stalin. Și asta nu e pentru foametea din 1929, cu milioanele ei de victime"

Stalin evalua pierderile umane din timpul colectivizării la zece milioane de morți și deportați. Se pare că numai foametea din 1932-1933 a omorît un milion de țărani. (HÉLÈNE CARRÈRE d'ENCAUSSE, *Staline - l'Ordre par la terreur*, Flammarion, 1979, pp. 28-33). Soljenitsin vede în colectivizare un mijloc de întărire a puterii comuniste. Instituirea sistemului colhoznic elimina criteriul eficienței economice, absolutizîndu-le pe cele ideologice. În acest mecanism, țăranii devin instrumentele unei demonstrații aberante. Cerealele putrezesc pe cîmp, mașinile agricole ruginesc, tractoriștii vînd sămînța la negru, în timp ce recolta e strînsă cu elevii și muncitorii aduși de la oraș. Ultimele vestigii ale civilizației țărănești dispar. După Soljenitsin, foametea din 1932-1933 ar fi ucis cinci, șase milioane de oameni. (ALEXANDR SOLJENITSIN, *La Russie*

a l'heure d'Andropov, în "L'Express", nr. 1640/10-16.XII.1982, pp. 168-184). În Ucraina, foametea a atins dimensiunea unui genocid. După unele surse, 4-5 milioane de ucrainieni ar fi murit în 1929-1933 în urma politicii de colectivizare. Sistemul comunist a organizat exterminarea cu mijloace eficiente: țăranilor nu li s-a permis accesul în orașe, iar cei prinși transportînd cereale erau executați pe loc. În disperare, ucrainienii au recurs la buruieni, rumeguș, scoarță de copac. Apoi au trecut la pisici, șoareci, cîini. Și în cele din urmă la proprii lor consăteni. Canibalismul a devenit o formă de supraviețuire. Spre deosebire de criza din 1921-1922, cînd Lenin a acceptat să primească ajutoare din Statele Unite, acum Stalin respinge ofertele ca manevre imperialiste. Dimpotrivă, Rusia exportă cereale la prețuri mici. Vestile despre foametea din Ucraina sînt descrise de Moscova drept falsuri grosolane, înscenări contrarevoluționare, minciuni ale presei burgheze. După alte surse, numărul culaților deportați ar fi de 5 milioane, iar numărul victimelor foametei din 1929-1933 s-ar ridica la 7 milioane.

p. 279 "În general, te sfătuiesc să pari așa cum ești, să le spui ce știi că pot ei să afle"

A. GUENSCHÉ [unul din secretarii lui Hitler; capturat de sovietici în mai 1945; anchetat în Uniunea Sovietică]: Nimic nu este mai periculos decît să-i minți pe sovietici, mai ales într-o declarație scrisă. (JAMES O'DONNELL, *The Berlin Bunker*, New York, 1979, p. 253).

p. 280 "Cînd i-am pomenit apoi de Ana Pauker, ochii i s-au umplut de venin".

Ana Pauker s-a născut la Botoșani, la 13 decembrie 1893. Fiica rabinului Rabinsohn. Intră în Partidul Socialist Democrat. Învățătoare. Fluentă în cîteva limbi străine. În 1918 se căsătorește cu Marcel Pauker, activist în mișcarea comunistă internațională. Participă la Congresul II P.C.R. Membră C.C. al P.C.R. în 1922. Pledează pentru aplicarea modelului bolșevic în România. Arestată la sfîrșitul lui 1924. Procesul începe în vara anului 1925, dar inculpata împreună

cu alți comuniști evadează. Tribunalul o condamnă în lipsă la 10 ani închisoare. În 1926, cu sprijinul agenților sovietici, fuge din țară. Escale la Berlin, Praga, Paris. Primește diverse însărcinări din partea Kominternului. În 1928, Tribunalul militar o condamnă la 20 ani muncă silnică pentru complot împotriva statului. Marcel Pauker se întoarce în țară. Arestat și depus la Jilava. Decretul de amnistie nr. 1467 din 1929 îi permite militantului comunist să plece din nou în Rusia. Ceea ce n-a îndrăznit Siguranța română, a făcut G.P.U.-ul. Marcel Pauker va fi arestat ca trozkist și împușcat din ordinul lui Stalin. În 1931, Ana Pauker se deplasează în Franța pentru a superviza activitatea partidului comunist. Circulă sub numele de Marina. Revine în țară în 1934. E însoțită de o echipă de comuniști kominterniști. Subordonează întreaga activitate clandestină comenzilor de la Moscova. Circulă sub nume fals, Maria Grigoraș. Siguranța o depistează. La 14 iulie 1935 este arestată, după un schimb de focuri. Perchezițiile făcute în tipografiile ilegale dovedesc legăturile cu protectorii de la Kremlin. Procesul începe la 5 iunie 1935, la Craiova. Alături de Ana Pauker iau loc pe banca acuzaților următorii: Smil Marcovici, agitator comunist; Dimitrie Ganef Vasilev, zis Colev, supus bulgar, expulzat în 1931, revenit în țară și condamnat în lipsă; făcuse propagandă pentru dezlipirea Dobrogei de România. Estera Radosovetschi - avea relații cu mișcarea comunistă din Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia și Ungaria; Emanoil Kaufman - găzduia întâlniri conspirative. Andor Bernat, dezertor, tipărea publicații comuniste. Vilma Kajeso - tipărea manifeste comuniste. Simo Donca - răspîdea manifeste comuniste; Ady Ladislau - răspîdea manifeste comuniste. Samuel Krul - găzduia ședințele conspirative. Ianca Herbach, activist U.T.C. Ernest Schoen, activist U.T.C. Ștefan Csazar și soția Ana Csazar, găzduitori de comuniști. Ștefan Naghy, agent de legătură. Alexandru Moghioroș, trimis de Moscova pentru a organiza subversiunea comunistă. Liuba Chișinevski, agitatoare comunistă. Leizer Grimberg - tipărea manifeste comuniste. Alexandru Drăghici, propagandist comunist. Rechizitoriul susținut de locotenent-colonelul Popescu Cetate arată că Ana Pauker a fost trimisă în România pentru a face propagandă în favoarea Uniunii Sovietice. Manifestele comuniste încurajau minoritățile din România să-și declare dreptul la autodeterminare, condamnau proprietatea privată și îi îndemneau pe muncitori să-i alunge pe proprietarii de fabrici.

Propaganda roșie viza, de asemenea, scăderea moralului armatei. Prin mistificări și minciuni, fițuicile comuniste creau o atmosferă generală de neîncredere și ură. Ana Pauker a primit maximum de pedeapsă: 10 ani de reclusiune. Pamfil Șeicaru comenta deznodământul procesului: "s-a dat sentința în procesul comuniștilor judecați de Consiliul de Război de la Craiova. O sentință menită să însemne un avertisment. Afirmarea voinței românești de a nu îngădui acțiunea revoluționară de destrămare a statului român. Da, comunismul este în ofensivă. Niciodată nu a fost o mai amplă mobilizare a tuturor mijloacelor de propagandă ale Moscovei ca acum". Trimisă la închisoarea de femei de la Dumbrăveni. Mutată apoi la Caransebeș. Deținuta Ana Pauker figurează pe prima pagină a ziarelor comuniste din occident. I se trimit saluturi de solidaritate și ajutoare de pretutindeni, în timp ce *regimul de teroare* din România e descris în culori sumbre. În timpul detenției se întâlnește cu viitorul său rival: Gheorghiu-Dej. Eliberată la presiunile Uniunii Sovietice, în schimbul lui Ion Codreanu, militant socialist. La Moscova este întâmpinată de tovarășa Dolores Ibarruri. Obține cetățenia sovietică. Preia conducerea partidului comunist român din exterior. Colaborează cu Vasile Luca, Leonte Răutu, șeful secției române de la *Radio Moscova*, Valter Roman, responsabilul postului de radio kominternist *România Liberă* și Petre Borilă. Directivele pentru București se transmiteau prin Ștefan Foriș. După bătălia de la Stalingrad, Ana Pauker începe acțiunea de recrutare a prizonierilor români pentru divizia de voluntari *Tudor Vladimirescu*. Ce argumente folosea Ana Pauker, colonel al armatei Roșii? "Prizonierii de război din Uniunea Sovietică și-au dat seama de marea forță industrială și politică a Uniunii Sovietice, de indisolubilitatea alianței cu Marea Britanie și America". Ana Pauker revine în România în septembrie 1944. La Conferința națională P.C.R. din octombrie 1945, cere vigilență și ură neîmpăcată împotriva dușmanilor poporului. În campania electorală din 1946, tonul devine amenințător. "Curățirea ogorului de buruienile care împiedică buna dezvoltare a roadelor noastre", ar însemna, după tovarășa Ana Pauker, eliminarea partidelor de opoziție din viața politică. "Zgiriind pojghița unui sabotor sau speculant veți găsi de cele mai multe ori un brătienist, un manist, sau prieteni de ai lor". Se regăsesc în discursurile din această perioadă ideile Kominternului din presa comunistă interbelică. Orice încercare

de a opri extinderea comunismului e blamată ca fascism, în timp ce Rusia este descrisă ca singura țară capabilă să "garanteze interesele României și ale țărilor din Balcani". La 7 noiembrie 1947 preia portofoliul Afacerilor Externe. Respinge colaborarea economică cu Statele Unite. "România democrată nu poate permite nimănui să fie tratată ca un vasal sau ca un obiect de expansiune economică și politică". României îi este hărăzit alt drum. "Succesele clasei muncitoare din România se explică prin faptul că încă din ilegalitate partidul nostru socotea partidul bolșevic și minunata sa experiență drept exemplul pe care trebuie să-l urmeze clasa noastră muncitoare și întregul popor muncitor. Forța măreată și mereu crescândă a U.R.S.S. este factorul hotărîtor al superiorității forțelor socialismului și democrației asupra forțelor lagărului imperialist". Meritul trupelor sovietice de ocupație este elogiât: "Dacă nu s-ar fi aflat în România trupe ale Armatei Sovietice eliberatoare, ar fi putut clasa noastră muncitoare să dea lovituri hotărîtoare claselor exploatare fără a cădea jertfă intervenției militare a imperialiștilor?" Desigur, greutățile economice se datorau nu ineficienței economiei centralizate comuniste, ci forțelor ostile din occident: "Imperialiștii din Statele Unite și de pretutindeni ne pun tot felul de piedici politice, economice". Mai puțin aspră era tovarășa Ana cu produsele imperialiste, propria sa limuzină fiind importată din S.U.A. Două slăbiciuni își îngăduia tovarășa Ana: concupiscenta și luxul. Ele erau însă răscumpărate de nețărmurita încredere în popor: "Sarcina de a apăra și întări tînăra noastră democrație îi revine în primul rînd poporului român. Aceasta este condiția fundamentală de viață liberă și de trainică sa dezvoltare". Ana Pauker cade în dizgrație în 1952. Comitetul Central al P.M.R. o acuză de deviaționism de dreapta. Înviniurile sînt enorme, neverosimile. Ana Pauker, femela care se războise cu chiaburii amenințîndu-i cu exterminarea, trimițîndu-i în închisori și la Canal, este acuzată acum că nu a fost suficient de fermă. Jargonul plenarei abundă în confuzii: "pentru a zdrobi oportunismul trebuie lichidat împăciuitorismul". Pedeapsa survine imediat: excluderea din Biroul politic și din Partid. I se fixează domiciliu obligatoriu. Moare în iunie 1960 la București. Cenușa ei se află la Mausoleul Eroilor.

(Ana Pauker, Editura P.M.R., 1951, STEPHEN FISCHER-GALATSI, *The New Rumania. From People's Democracy to Socialist Republic*,

Cambridge, 1967, pp. 7-43; Ana Pauker, Editura P.M.R., 1949; Col. POPESCU-CETATE, *Conspirația comunistă în România și evreica Ana Pauker în fața justiției militare*, București, 1941, pp. 12-37; "Curentul"/10.VII.1935; ANA PAUKER, *Discurs rostit în fața cetățenilor Sectorului II Negru*, București, 30 iulie 1946, Editura P.C.R. 1946, p. 29; "Universul" nr. 261/14.XI.1947, "Libertatea" nr. 56/22.X.1944; ANA PAUKER, *Uniunea Sovietică - Eliberatoarea Popoarelor*, Editura P.M.R., 1948, pp. 27-29; "Semnalul"/1.VIII.1946; ANA PAUKER, *Urmăm drumul trasat de experiența partidului comunist (b) al URSS, condus de geniul lui Stalin*, Editura P.M.R., 1948, p.10; "Scînteia"/7.III.1952; *Hotărîri și Rezoluții ale C.C. al P.M.R.*, vol. II, 1951-1953, Editura pentru Literatură Politică, 1954, pp. 198-201; VLADIMIR TISMĂNEANU, *Ana Pauker, la Radio Europa Liberă*, 3.X.1984; GH. BUZATU, *România cu și fără Antonescu*, Editura Moldova, Iași, 1991, pp. 291 - 292, 294 - 297).

p. 282 "acolo fac drumul îndărăt cu
Kuomintang-ul la brăț".

După atacul japonez din 1937 împotriva Chinei, Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez a anunțat că acceptă programul de reconciliere lansat de guvern. Ciu En Lai se afla, în 1938, printre invitații la Congresul Național al Kuomintang-ului. Și totuși acțiunile subversive au continuat. Ciang Kai Șek a încercat să-și ia măsuri de precauție semnînd un tratat cu sovieticii, la 14 august 1945 și un acord cu forțele comuniste, la 10 octombrie 1945. După capitularea Japoniei, intențiile agresive ale Moscovei s-au cristalizat. Trupe sovietice cu un efectiv de 300.000 soldați și insurgenții comuniști cu 200.000 de oameni au preluat controlul asupra Manciuriei. Luptele se întetesc și, în cluda ajutoarelor americane, Kuomintang-ul pierde teren. Statele Unite au preferat să *balcanizeze* conflictul, compensînd dezangajarea militară cu ajutoare financiare. Soluția s-a dovedit inefficientă, sovieticii nefiînd dispuși să cedeze, ca în conflictul din Grecia. În schimb, comuniștii chinezi au internaționalizat războiul civil din China: aici se înfruntau, după opinia lor, forțele democrației și păcii cu dușmanii imperialiști și exploataitori. La sfîrșitul lui 1948, Ciang Kai Șek solicită ajutoare din partea Statelor Unite. Pentru americani, *balcanizarea* războiului civil din China fusese un eșec, iar o internaționalizare a conflictului

era exclusă. Congresul va reduce drastic ajutoarele. "O eroare tragică", caracterizează un senator american decizia organului legislativ. La 23 ianuarie 1949 trupele comuniste intră în Peking, iar la 25 mai, în Şanghai. Triumfător, Mao Tse Dun declară la 15 iunie 1949 că ţara sa doreşte să stabilească relaţii cu orice guvern străin pe baza principiilor de egalitate şi respect reciproc. Războiul civil se încheiase, dar bătălia ideologică abia începea. "Sîntem recunoscători lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin care ne-au înarmat cu armele necesare", scria Mao Tse Dun în 1949. "Aceste arme nu sînt mitraliere, ci marxism-leninismul. Multe evenimente din China sînt identice sau similare cu cele din Rusia dinainte de Revoluţia din octombrie". Mao credea că divizarea ideologică a planetei este nu numai previzibilă, dar şi necesară. "Experienţa noastră de 28 de ani de luptă împotriva imperialismului ne arată că este imposibil să stai la mijloc: ori eşti de partea imperialismului, ori eşti de partea socialismului. O a treia cale nu există". Metodele *reeducării* se întrevăd în gîndirea revoluţionară a lui Mao: "Statul popular apără poporul. Numai într-un stat popular este posibil ca poporul să folosească metode democrate pe scară naţională, pentru a educa şi a se reeduca, pentru a se elibera de sub influenţa reacţionarilor din ţară şi din străinătate, pentru a se dezobişnui de relele obiceiuri şi de felul de a gîndi ce l-a căpătat de la vechea societate şi pentru a nu se lăsa indus în eroare, pentru a nu porni pe drumul greşit pe care îl indică reacţionarii, ci pentru a continua să meargă pe drumul spre socialism şi comunism". ("Universul" nr. 155/5.VII.1949).

XXIV. BUN VENIT LA N.K.V.D. (pp. 286 - 302)

p. 287 "Ajuns la unchiul meu, profesorul Daniel, întrebarea a fost pusă la obiect"

Alexandru Daniel. Născut în 1882. Doctoratul şi docenţa la Paris. În 1916 se întoarce în ţară pentru a participa ca voluntar în primul război mondial. Prima oară, căsătorit cu Sofia Săulescu. Apoi, cu Elena Vălimărescu. Cu ea are doi băieţi: Constantin Daniel şi Alexandru Daniel. Prieten cu col. Gheorghe Cărauşu. Deportat,

după 1949. Toată averea i s-a confiscat. Moare în 1964. Constantin Daniel, fiul său, medic psihiatru și cunoscut orientalist, a murit în 1987.

- p. 288 "Ce-a făcut polcovnicul Ciuceanu atunci
cînd noi v-am ajutat să rezistați
trupelor germane?"

Vasile Ciuceanu născut în 1874, la Craiova, fratele lui Ștefan Ciuceanu. Colonel de artilerie. Comandant de divizion în primul război mondial. Face campania din Dobrogea. Participă la luptele de pe Argeș și la bătălia de la Mărășești. Decorat cu ordinul Steaua României pe panglică de Virtute Militară. Conflicte cu birocrăția din Ministerul de Război. Demisionează din armată. Moare în 1933, la Craiova. Corespondența din război se păstrează.

- p. 292 "iar Aldea, fiul sau nepotul generalului
Aldea"

Generalul Aurel Aldea a primit din partea regelui în vara anului 1945 misiunea de a organiza Mișcarea Națională de Rezistență. Horațiu Comaniciu povestește: "Mă văzusem, deci, în clandestinitate fiind, și cu generalul Aldea, ce părea cel mai bine plasat să alcătuiască o armată clandestină, pentru orice eventualitate. El mai lucrase, și cu succes, în asemenea operații, după cît am auzit în contra nemților. Am auzit-o doar mai tîrziu. Generalul Aldea mi-a expus planul lui de acțiune și m-a rugat să accept conducerea unui sector. Nu i-am dat un răspuns definitiv, dar nici nu voiam să-l descurajez. Era un luptător, un român ce se opunea ocupantului și l-am tratat cu atenția cuvenită. Însă n-am participat efectiv la încercările lui deoarece nu aveam încredere în ceea ce inițiasse. El era liber și voia să facă luptă subversivă contra rușilor ce aveau o lungă și serioasă experiență. Am văzut în întrevvedere avută că e departe de a cunoaște viclenia asiatică a tovarășilor și că organizația lui va fi filată și destrămată. Făcea și el parte dintre acei oameni de curaj și inteligență, dar nepregătiți să înfrunte niște revoluționari de meserie, cu ani lungi de viață ascunsă și cu metode pline de viclenie și cruzime" (HORAȚIU COMANICIU, *În lupta neamului - Amintiri*, Consiliul Național Român,

pp. 219-220). Generalul Aldea a murit la Aiud în februarie 1949. "Sfârșitul său a fost cutremurător. S-a chinuit câteva luni, iar în ultimele clipe și-a cerut iertare față de mareșal și față de țară. În 1944, la 28 august, Aldea s-a dus în Vatra Luminoasă unde a participat la predarea arestaților de la 23 august. Mareșalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Pantazi, Pichi Vasiliu și Radu Elefterescu au fost predați rușilor. Mareșalul nici nu s-a uitat la el. Aldea este cel care i-a spus regelui, când acesta ezita pe 23 august: <Hotărâți să fie arestat Antonescu chiar acum>" (HORIA MĂCELARIU, 20.XI.1981).

p. 293 "reprezentantul în urbe al comuniștilor,
Mihai Cruceanu"

Mihai Cruceanu, născut la Iași în 1887. Arestat în 1921, după afilierea Partidului Comunist din România la Internaționala a III-a. Implicat în procesul din Dealul Spirii împreună cu alți 270 de militanți comuniști. Eliberat în iunie 1922 printr-un decret de amnistie. Se ocupă de educarea chelnerilor sindicalizați. În iunie 1924 este casier al C.C. al P.C.R. Colaborează la ziarul *Socialismul*, convins că interesele muncitorilor nu pot fi apărute decât de Partidul Comunist: "Datoria noastră e să organizăm partidul comunist, partidul luptei de clasă, partidul apărării intereselor muncitorimii din întreaga lume" (*"Socialismul"*, 13.V.1923).

XXV. <PUNE, DOAMNE, STRAJĂ GURII MELE>
(pp. 303 - 313)

p. 309 "Dar de Marin Dondoe și de Florin
Demitriu ce poți să ne spui?"

Marin Dondoe s-a născut la Timișoara în 1925. Mama era din Torino. Intră în Mișcarea de Rezistență în 1947. Arestat în octombrie 1948. Judecat în lotul M.N.R.O., condamnat la 2 ani închisoare. Trimis la Canal. După închisoare, urmează facultatea de Construcții la seral. Fire expansivă, de o mare mobilitate intelectuală. Prietenii îi spuneau *Rino*. În 1982 a emigrat în Statele Unite. Acum trăiește în California.

"NU ȘTIAM CĂ AM FOST VÎNDUȚI ȘI CĂ TOTUL SE HOTĂRÎSE LA YALTA"

- Interviu cu Radu Dondoe -

OCTAVIAN ROSKE: Când a fost arestat fratele dumneavoastră?
RADU DONDOE [fratele lui Marin Dondoe; născut în 1930 la Craiova; în prezent locuiește în București]: După primele arestări din septembrie '48, Rino s-a ascuns. A fugit la familia Stăncescu în comuna Mirila din Dolj, unde aceștia aveau o moșie. Atunci a fugit și tatăl meu [Gheorghe Dondoe], care avea legături strînse cu colonelul Hălălău și cu generalul Carlaonț. Securitatea a venit la noi acasă, și, negăsindu-l pe fratele meu și pe tata, ne-au luat pe noi, pe mine și pe mama. Ne-au dus la sediul Securității din Craiova, unde pe vremea aceea era mare și tare unul căruia i se zicea Ionescu 25. O bestie. Îi bătea pe arestați pînă îi omora. Pe noi ne-au băgat într-o cameră. Ne-au întrebat unde sînt cei doi fugari.

OCTAVIAN ROSKE: În afară de Ionescu, cine v-a mai anchetat?

RADU DONDOE: Nu le știu numele. Pe mama au dus-o într-o cameră alăturată. Am auzit niște bufnituri și țipete. O legaseră cu bărbia lipită de genunchi și printre brațe i-au vîrît o rangă pe care o rostogoleau pînă cădea pe jos. Au chinuit-o să spună tot ce știa. Era atît de îngrozită cînd a ieșit de acolo... Mie nu mi-au făcut nimic.

OCTAVIAN ROSKE: Cum au fost capturați fratele și tatăl dumneavoastră?

RADU DONDOE: Probabil că cineva a vorbit. Au fost arestați mai mulți atunci. Frații Stăncescu, Barbu și Mircea, care erau implicați în Mișcarea de Rezistență, au fost și ei arestați.

OCTAVIAN ROSKE: Ați asistat la proces?

RADU DONDOE: Nu mi s-a dat voie. Știu că Rino a luat doi ani, iar tata cinci. Tata a ieșit mai devreme, dar după aceea a fost din nou arestat și condamnat la doisprezece ani închisoare. Tatăl meu era veteran de război. Decorat cu Mihai Viteazul. Fusesse rănit la Mărășești. De atunci purta proteză la picior. Studiase științele economice, iar doctoratul și l-a dat în Italia, unde s-a și căsătorit. A fost o vreme directorul Băncii românești din Craiova. Cînd l-au arestat a doua oară i-au ridicat și drepturile de invalid de război. Ca să ne salveze pe noi, copiii, mama a trebuit să

divorțeze, un divorț formal, fiindcă ei au rămas împreună pînă la moartea tatei, în 1966. Celălalt frate, Ștefan, pentru a scăpa de blestemul originii nesănătoase, s-a angajat ca muncitor. Bătea lădițe la o fabrică din Tîrgu Jiu. Cu adeverința de muncitor necalificat a reușit să se înscrie la facultatea de energetică. Eu am fost nevoit să țin toată familia după ce a fost arestat tata.

OCTAVIAN ROSKE: Ați încercat să vă continuați studiile?

RADU DONDOE: Da, am încercat să dau la facultate, la agronomie. Dar acolo, la comisia de admitere, m-am întîlnit cu profesorul Scînteie, un activist, o *javvă*, cu care tata avusese un conflict în trecut. El m-a ținut minte și cînd am fost examinat a zis *nu*. M-am angajat apoi la C.F.R. Mama nu avea pensie. Rino era la Canal, tata în pușcărie. Am început să vindem lucrurile din casă. Mobilă, covoare, argintărie. Eu am lucrat la C.F.R., conductor de tren. Prin '53 am încercat din nou la facultate, la transporturi. Acum am fost mai prudent. M-am dus în uniformă de ceferist, crezînd că în felul acesta n-or să se mai uite la dosar. Dar, ei știau cine sînt, ce-a făcut tatăl meu, ce-a făcut fratele meu, și bineînțeles m-au respins. Unul de la U.T.M. mi-a spus după aceea: "Bine, tovarășe, de ce nu ne-ai spus nouă, că te-am fi ajutat să intri?". Nu știam că *utemeul* avea această putere: să te bage în facultate.

OCTAVIAN ROSKE: Ați primit vești de la fratele dumneavoastră din închisoare?

RADU DONDOE: Nu, n-am primit nici o veste. Rino s-a întors pe neașteptate. Cînd a intrat în casă nici nu l-am recunoscut. Era desfigurat. Fața parcă i se umflase. Era cu totul alt om. N-a vrut să ne povestească nimic. Apoi s-a angajat ca muncitor. Iar peste cîțiva ani și-a terminat facultatea la Iași.

OCTAVIAN ROSKE: De ce a intrat fratele dumneavoastră în Mișcarea de Rezistență?

RADU DONDOE: Se spera atunci că viața comunismului va fi scurtă. Rino fabula, povestea tot felul de lucruri, era foarte înzestrat și deosebit de inteligent. Plutea peste noi toți un sentiment de optimism. Așteptam să se întîmple ceva. La Radio, occidentul ne încuraja. Au fost niște *măgari*. Dacă n-ar fi turuit atîta la radio, că vor interveni, că vor salva democrația, oamenii ar fi reacționat altfel la situația din România. Nu știam că am fost vînduți și că

totul se hotărîse la Yalta. Tata îi spunea unui prieten de-al său, un bătrînel cu barbă albă, că acuși-acuși vin americanii: "La vară or să vină, sînt sigur, zicea tata, iar bătrînelul, zîmbind îngăduitor, îl îngîna: "În ce an, dragă?"

XXVI. CERCUL SE STRÎNGE (pp. 313 - 320)

- p. 315 "Ce legături ați avut cu partidele istorice?"

RADU CIUCEANU: Avesesem contacte cu Ștefan Mihăilescu, casierul Partidului Național Țărănesc și cu Iulian Ionescu. Contactele la nivel înalt erau menținute de generalul Carlaonț.

- p. 316 "Mihail Paulian, om cu o reputație solidă în urbe"

Profesor de română și avocat. Director al Colegiului *Carol I* din Craiova, 1940-1941. Candidat P.N.Ț. Dolj, la alegerile din 1946. Implicat în rețeaua de informații a col. Gheorghe Cărăușu. Condamnat la 5 ani închisoare. Locuri de detenție: Craiova, Aiud, Poarta Albă.

- p. 318 "Ion Cumpănașu, progenitura prefectului de Dolj"

Este aceeași persoană cu cea care a precipitat măsurile de evacuare a pastorului László Tökes, în decembrie 1989. Pe atunci era președintele Departamentului Cultelor, organism specializat în reprimarea confesiunilor din România. Născut la Craiova în 1929, a făcut liceul la Rîmnicu Vîlcea. După instalarea tatălui său ca prefect de Dolj a fost înscris la Colegiul *Carol I*. Studii la Institutul Agronomic din Craiova. Foarte activ în organizațiile P.C.R. În epoca Ceaușescu, devine director general al Agerpresului.

Elena Ciuceanu în 1923 (v. Note, p. 381)
 Ștefan Ciuceanu (v. Note, p. 390)
 Radu Ciuceanu în 1947

Grup de partizani în misiune,
 Masivul Godeanu, februarie 1948.
 În imagine: Constantin Ciuceanu și
 Constantin Dimitriu.
 Fotografie de Radu Ciuceanu.

Gen. Ioan Carlaonț, conducătorul
organizației M.N.R.O. (v. Note, p. 351)

Col. Ștefan Hălăilău (v. Note, p. 348)

Prof. Gheorghe Manu (v. Note, p. 330)

Amiralul Horia Măcelariu
(v. Note, p. 337)

**„Dușmanii poporului” sînt toți luptătorii
anticomuniști**

Ana Pauker (v. Note, p. 408)

Teohari Georgescu (v. Note, p. 385)

„Ne mai scoate uneori cu fabrica pe la mitinguri...” (v. Note, p. 325)

MEMBRII SECRETARIATULUI și ai Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R.

Vas. TOMAȘI BENEȘCU
Secretar

Vas. ANA PĂRȘAN
Secretar

Vas. DR. GHEORGHIU-DEJ
Secretar General

Vas. VOILE LUGA
Secretar

Vas. LOYVAN NABACEANU
Secretar

Vas. GHEORGHE SPYDOL
membru al Biroului Politic

Vas. GHEA BERNARD
membru al Biroului Politic

Vas. IGAR CRISTINEVSCHI
membru al Biroului Politic

Vas. MIRON CONSTANTINESCU
membru al Biroului Politic

Vas. TUDOR GORDACHESCU
membru al Biroului Politic

Vas. ALEXANDRU BOGHIOROS
membru al Biroului Politic

Vas. GHEORGHE VASILICU
membru al Biroului Politic

Vas. STEFAN VOITEC
membru al Biroului Politic

Mormîntul lui Constantin Oancă, un bătaș feroce al Securității din Craiova (v. Note, p. 387)

IATĂ CUM SE VOTEAZĂ PENTRU PACE BUNĂSTARE ȘI PROGRES !

1	2
1. Gheorghiu-Dej Gheorghe 2. Teciu Iacob, general 3. Chiginevachi Ionif 4. Borilă Petre 5. Dr. Dimitrie Constant 6. Florescu Gheorghe 7. Vijoli Aurel 8. Dancă Cona 9. Breester 10. Teodor 11. Dumitru 12. Sidorovici 13. Tănase M. Ad 14. Sărbu Ion 15. Gheorghiu 16. Vîrba 17. Blănuț Isach 18. Teod. Dumitru 19. Constantin Ion 20. Popa Maximilian, prof 21. Dobru Maria 22. Grama Iordache 23. Coman Steia 24. Niculescu Petre 25. Paraschivescu Ion 26. Nicki Alenastiu 27. Georgescu Gheorghe 28. Leibevici - Șerban K. 29. Preda Niculina 30. Ionescu Petre 31. Virgil Claudiu	1. Petreșcu 2. ... 3. ... 4. ... 5. ... 6. ... 7. ... 8. ... 9. ... 10. ... 11. ... 12. ... 13. ... 14. ... 15. ... 16. ... 17. ... 18. ... 19. ... 20. ... 21. ... 22. ... 23. ... 24. ... 25. ... 26. ... 27. ... 28. ... 29. ... 30. ... 31. ... 32. ...

Penitenciarul Jilava

CUPRINSUL

O PREFAȚĂ NEOBIȘNUITĂ	5
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	115
INTRAREA ÎN TUNEL	
I Trenul făgăduinței	117
II Două razii	127
III Alarmă generală	135
IV Un om pentru eternitate	140
V M.N.R.O.	150
VI Recrutări	162
VII <Divide et impera>	167
VIII Avertismentul	171
IX Defecțiunea Mandinescu	178
X Începutul sfârșitului	184
XI Rezistența din munți	188
XII Ambuscada	198
XIII Intrarea în tunel	206
XIV Beciul	212
XV <Bă, noi avem puterea să vă facem praf> ..	217
XVI Promenada de seară	225
XVII Camera sarcofagelor	231
XVIII Omul de la cifru	239
XIX Parcul Bibescu	242
XX Catastrofa	246
XXI Medalion de familie	252
XXII Pe urmele generalului	259
XXIII Decalogul ocnașului	269
XXIV Bun venit la N.K.V.D.	286
XXV <Pune, Doamne, strajă gurii mele>	303
XXVI Cercul se stringe	313
NOTE	321

Pe copertă:

Edvard Munch, Strigătul,
1893, Galeria Națională din Oslo

Procesare computerizată: RADU CIOICĂ prin S.C. [®]ROMSYSTEM SRL

Redactor: DOINA MARIAN

Macheta paginii: IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Tehnoredactarea ilustrațiilor: DOINA ELENA PODARU

Bun de tipar: august 1991

Apărut: 1991 ; coli de tipar: 26,5

Tiparul executat la Intreprinderea poligrafică "ROMCART" S.A.,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97, București.

Hirtia pentru această carte a fost
furnizată de Fabrica Letea S.A., Bacău.